

นโยบายนวัตกรรมอาหาร
สนามแห่งความร่วมมือ การต่อสู้ทางนโยบาย และการจัดการปกครองเครือข่าย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2566

THE STUDY OF FOOD INNOVATION POLICY
POLICY NETWORK, ADVOCACY COALITIONS, AND NETWORK GOVERNANCE

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Political Science
Faculty Of Political Science
Chulalongkorn University
Academic Year 2023

หัวข้อวิทยานิพนธ์	นโยบายนวัตกรรมอาหาร สนามแห่งความร่วมมือ การต่อสู้
	ทางนโยบาย และการจัดการปกครองเครือข่าย
โดย	น.ส.ศรัญญา ปานเจริญ
สาขาวิชา	รัฐศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.ธนพันธ์ ไส้ประกอบทรัพย์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

		คณบดีคณะรัฐศาสตร์
	(รองศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ ศิริประกอบ)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์		
		ประธานกรรมการ
	(ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.อนุสรณ์ ลีम्मณี)	
		อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
	(รองศาสตราจารย์ ดร.ธนพันธ์ ไส้ประกอบทรัพย์)	
		กรรมการ
	(รองศาสตราจารย์ ดร.นฤมล ทัບจุมพล)	
		กรรมการ
	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วอระ พัวพันธ์สวัสดิ์)	
		กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
	(รองศาสตราจารย์ ดร.ทวิดา กมลเวชช)	

ศรัณญา ปานเจริญ : นโยบายนวัตกรรมอาหาร สนามแห่งความร่วมมือ การต่อสู้ทาง
นโยบาย และการจัดการปกครองเครือข่าย. (THE STUDY OF FOOD INNOVATION
POLICY POLICY NETWORK, ADVOCACY COALITIONS, AND NETWORK
GOVERNANCE) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร.ธนพันธ์ โล่ประกอบทรัพย์

งานศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบาย
นวัตกรรมอาหารของไทย อธิบายการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย
และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร รวมถึงเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่าย
นวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่ของเมืองนวัตกรรมอาหาร ผลการศึกษา พบว่า
ในช่วงของการกำหนดนโยบาย บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อเครือข่าย
นโยบายและผลลัพธ์ของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารโดยตรง ในขณะที่บริบททางความคิด เช่น
แนวคิดนวัตกรรมอาหาร แนวคิดความมั่นคงทางอาหาร เป็นจุดยืนทางนโยบายที่สนับสนุนการ
พัฒนาทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ เพื่อให้การพัฒนาข้อเสนอทางนโยบายมีความชอบธรรม โดย
การกำหนดนโยบายนี้อาศัยระบบความเชื่อในการหลอมรวมจุดยืนทางความคิดและทรัพยากรของ
แนวร่วมพันธมิตรแต่ละกลุ่มให้มีความสอดคล้องกัน จนนำไปสู่การผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรม
อาหารได้เป็นผลสำเร็จ ส่วนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติระดับพื้นที่ พบว่า แต่ละพื้นที่มีการ
จัดการปกครองเครือข่ายที่แตกต่างกันทั้งในด้านพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่าย กลยุทธ์ที่ใช้
ในการสร้างเครือข่ายและการเลือกพันธมิตร รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือ และการกำกับดูแล
เครือข่าย อย่างไรก็ตาม ทุกเครือข่ายมีจุดร่วมที่เหมือนกัน คือ ความคาดหวังให้เมืองนวัตกรรม
อาหารเป็นระบบนิเวศนวัตกรรมที่หลอมรวมโครงสร้างพื้นฐานและองค์ความรู้ท้องถิ่นที่สอดคล้อง
กับบริบทและความต้องการของประชาชนในพื้นที่

สาขาวิชา รัฐศาสตร์

ปีการศึกษา 2566

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6281010824 : MAJOR POLITICAL SCIENCE

KEYWORD: POLICY NETWORK, ADVOCACY COALITIONS, NETWORK GOVERNANCE,
FOOD, INNOVATION

Saranya Pancharoen : THE STUDY OF FOOD INNOVATION POLICY POLICY
NETWORK, ADVOCACY COALITIONS, AND NETWORK GOVERNANCE. Advisor:
Assoc. Prof. Dr. THANAPON LAIPRAKO

The objective of this study is to analyze changes and historical developments of food innovation policy in Thailand, to explain the interaction between structural contexts, policy networks, and outcomes of the Food Innopolis policy, and to compare the network governance of the food innovation network according to the guidelines for defining areas of Food Innopolis. The findings are found that during policy formulation, the political and economic context is a factor that directly influences the policy network and policy outcome of Food Innopolis, while the ideational context, such as innovation concepts and the food security concept. It is a core policy belief that supports neoliberal economic development to legitimize the development of policy proposals. This policymaking relies on the belief system to harmonize the policy beliefs and resources of each advocacy coalition, leading to the successful endorsement of the Food Innopolis policy. As for the policy implementation, it was found that each area has different network governance in terms of mission and objectives of the food innovation network, strategies used for network building and partner selection, structure of the network governance model, and network governance. However, all networks have a common point, which is the expectation that Food Innopolis will be an innovation ecosystem that integrate infrastructure and local knowledge that is consistent with the context and needs of the people in the area.

Field of Study: Political Science

Student's Signature

Academic Year: 2023

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

“มาไกลกว่าที่คิดไว้” ประโยคนี้เป็นวลีที่ข้าพเจ้าบอกกับตนเองอยู่เสมอ จากเด็กผู้หญิงคนหนึ่งที่เติบโตมาในครอบครัวที่ไม่มีความสมบูรณ์และความพร้อมในฐานะทางเศรษฐกิจ แต่ข้าพเจ้าไม่เคยนำความไม่สมบูรณ์ดังกล่าวมาบั่นทอนกำลังใจในการดำเนินชีวิต เพราะข้าพเจ้าเชื่อว่าเส้นทางของชีวิตขึ้นอยู่กับข้อกำหนดทิศทางของตัวเอง บางครั้งอาจมีอุปสรรคและล้มเหลวอยู่บ้างแต่มันจะไม่อยู่กับเราตลอดไป และวันหนึ่งเราจะประสบความสำเร็จตามที่เราได้ปรารถนาไว้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณตนเองที่ไม่ท้อแท้กับโชคชะตาและมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองอยู่เสมอว่าเราสามารถทำได้ ตลอดจนการมีความปรารถนาอย่างแรงกล้า (Passion) ที่เชื่อว่า การศึกษาจะสามารถเปลี่ยนชีวิตและยกระดับสถานะความเป็นอยู่ครอบครัวให้ดีขึ้น เป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงให้ข้าพเจ้ามุ่งมั่นในการเดินทางของชีวิตมาจวบจนถึงทุกวันนี้

“ความสำเร็จของวิทยานิพนธ์” ฉบับนี้จะเกิดขึ้นมิได้หากปราศจากครูบาอาจารย์ผู้ที่ยกย่องและองค์ความรู้ ผู้ซึ่งให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ด้วยความเมตตาและความปรารถนาดีมาโดยตลอด ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษา รศ. ดร. ธนพันธ์ ไส้ประกอบทรัพย์ ที่เชื่อมั่นในความสามารถของข้าพเจ้า ครูผู้ให้อิสระทางความคิด ครูผู้ให้คำปรึกษาที่ดีที่มักมีมุมมองใหม่คอยเติมเต็มในสิ่งที่ข้าพเจ้าขาดหาย รวมถึงให้คำแนะนำทั้งในทางวิชาการและแนวทางการดำเนินชีวิตให้ข้าพเจ้าได้เป็นแบบอย่างขอขอบพระคุณประธานกรรมการสอบ ศ. กิตติคุณ ดร. อนุสรณ์ ลิ้มมณี ครูต้นแบบที่ข้าพเจ้าเคารพรักมาตั้งแต่ได้เรียนวิชาปรัชญาสังคมศาสตร์ ผู้ที่คอยกระตุ้นเตือนให้ข้าพเจ้าเรียนรู้การศึกษาวิจัยในแนวทางที่ถูกต้อง รวมถึงให้ความเมตตาและให้คำแนะนำที่ดีแก่ข้าพเจ้าเสมอมา ขอขอบพระคุณกรรมการสอบอย่าง รศ. ดร. นฤมล ทับจุมพล ครูผู้ให้ความเอาใจใส่และพร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีให้แก่ลูกศิษย์ ข้าพเจ้ารับรู้ได้ตั้งแต่เรียนวิชาประชาธิปไตยและการพัฒนา มุมมองและข้อเสนอแนะของครูช่วยให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากขึ้น ขอขอบพระคุณ ผศ. ดร. วงอร พัวพันสวัสดิ์ ครูผู้ทุ่มเทและมีความตั้งใจสอนอย่างยิ่ง ซึ่งข้าพเจ้ารู้สึกอึ้งอัมเผลอใจทุกครั้งที่ได้เรียนวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพ คำชี้แนะของครูช่วยให้งานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ร้อยเรียงทุกคำถามการวิจัยให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันมากขึ้น ขอขอบพระคุณ รศ. ดร. ทวีดา กมลเวช ชื่อนี้ที่ใครหลายคนได้ยินแล้วอาจจะรู้สึกเกรงขาม ภาพที่ข้าพเจ้าเห็นท่านเป็นยิ่งกว่าครูทั้งในทางวิชาการและในทางปฏิบัติจริง อาจารย์ทำให้ข้าพเจ้าได้เรียนรู้ว่าในทางทฤษฎีรัฐศาสตร์หรือสิ่งที่เราพร่ำเรียนกันมาโดยตลอดนั้นเมื่อนำมาใช้ในทางปฏิบัติมันอาจจะมีได้ดังใจเราทุกอย่าง เพียงแต่เราต้องคอยปรับตัวและเรียนรู้กับสิ่งที่ลงมือทำอยู่เสมอ ตลอดจนความทุ่มเทของการทำงานในฐานะบทบาทครูและบทบาทผู้บริหารเมืองได้ส่งผ่านพลังนั้นมาถึงข้าพเจ้าให้ลุกขึ้นสู้ทุก

เมื่อที่ทอดย และนึกคิดว่าหากประเทศไทยเรามีผู้บริหารเมืองที่อุทิศตัวเองได้เฉกเช่นอาจารย์มันก็คงจะดีมีใช้น้อย

ขอขอบพระคุณครูทุกท่านที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์อย่างเข้มข้น ไม่ว่าจะเป็น ศ.ดร. สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ ศ.ดร. เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา รศ. ดร. พิษณุ เสงี่ยมพงษ์ อ.ดร. ชลธิศ ธีระฐิติ รศ. ดร. ศุภมิตร ปิติพัฒน์ รศ. ดร.ปกรณ์ ศิริประกอบ รศ.ดร. ชนิตา จิตตรุทธะ ผศ.ดร. อัครเดช ไชยเพิ่ม อ.ดร. ชฎิล โรจนานนท์ รวมถึงท่านที่มีได้เอ่ยนามที่คอยประสิทธิ์ประสาทศาสตร์ความรู้ให้แก่ข้าพเจ้ามาตลอดระยะเวลาของการศึกษา

ขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร รวมไปถึงคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ข้อมูลที่ข้าพเจ้าได้รับเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเป็นอย่างมากและทำให้ข้าพเจ้าได้เห็นถึงความทุ่มเทและความเสียสละในการปฏิบัติงานของทุกท่านอย่างแท้จริง

ขอขอบคุณทุนอุดหนุนการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจาก บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเฉลิมฉลองวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา ที่มีโอกาสและให้การสนับสนุนการศึกษาปริญญาเอกแก่ข้าพเจ้า ทุนอุดหนุนการศึกษานี้มีคุณค่าแก่ข้าพเจ้าอย่างยิ่ง ตลอดจนขอบคุณบุคลากรและเจ้าหน้าที่ของคณะที่อำนวยความสะดวกในการเรียนเสมอมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณศุภลักษณ์ เบญจธัญเลิศ

“บุคคลสำคัญของชีวิต” เป็นผู้ที่ให้การสนับสนุนและอยู่เคียงข้างข้าพเจ้าเสมอมา ชีวิตของข้าพเจ้าจะไม่สามารถมาถึงจุดนี้ได้หากไม่ได้รับการผลักดันจาก รศ. ดร. สุนิสา ช่อแก้ว ผู้ที่เป็นมากกว่าครู อาจารย์เป็นต้นทางต่างหากโอกาสที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงชีวิตของข้าพเจ้าให้ดียิ่งขึ้น โดยเป็นทั้งเพื่อนและพี่สาวที่คอยให้คำปรึกษาเส้นทางชีวิตด้วยความรักและความปรารถนาดีเสมอมา อาจารย์มักเสริมพลังเชิงบวกและให้กำลังใจกับข้าพเจ้ามาโดยตลอดว่า “ข้าพเจ้าสามารถทำได้ในทุกเรื่อง เพราะอาจารย์เชื่อมั่นในตัวข้าพเจ้า” สุดท้าย ข้าพเจ้ารู้สึกโชคดีและขอบคุณโชคชะตา หรือบุญสัมพันธ์ใด ๆ ก็ตามที่ทำให้ข้าพเจ้าได้เกิดมาเพื่อรู้จักกับอาจารย์สุนิสา ช่อแก้ว ครูผู้เป็นที่รักเสมือนคนในครอบครัวและเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต

ขอขอบคุณมิตรภาพของเพื่อนทุกท่าน ทั้งเพื่อนจากโรงเรียนสุราษฎร์ธานี 2 เพื่อนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อนจากแวดวงผู้ช่วยนักวิจัย และเพื่อนเครือข่ายปริญญาเอก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์ภักคพันธ์ เลื่องปัญญาวงศ์ ดร.ปุณณวัฒน์ จิตประคอง รวมถึงเพื่อน ๆ ที่มีได้เอ่ยนาม ที่ให้ความช่วยเหลือแก่ข้าพเจ้าในเรื่องเรียนและเรื่องชีวิตเสมอมา

ขอขอบคุณ คุณชัชวรินทร์ ต้นติเวชวาณิชย์ ผู้ที่อยู่เคียงข้างข้าพเจ้า คอยให้กำลังใจ ร่วมคิดร่วมแก้ปัญหาให้แก่ข้าพเจ้าเสมอมา ตลอดจนให้การสนับสนุนข้าพเจ้าได้เดินตามเป้าหมายของชีวิตที่พึงปรารถนามาโดยตลอด

ท้ายที่สุด ขอบพระคุณบิดาของข้าพเจ้าที่คอยพ่่าสอนแต่วัยเยาว์และให้ความสำคัญต่อการศึกษา คำสอนที่ข้าพเจ้ามิเคยลืม นั่นคือ “พ่อไม่มีทรัพย์สินสมบัติใดจะมอบให้แก่ลูกนอกจากการศึกษา” คำสอนนี้จึงเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ข้าพเจ้ามุ่งมั่นและมีความตั้งใจที่จะส่งต่อองค์ความรู้ที่ข้าพเจ้ามิให้แก่บุคคลอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาคน พัฒนาประเทศชาติ และพัฒนาสังคมส่วนรวมสืบต่อไป

ศรัณญา ปานเจริญ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของการศึกษา.....	1
1.2 คำถามการวิจัย.....	8
1.3 วัตถุประสงค์การศึกษา.....	8
1.4 ขอบได้แย้งในการศึกษา.....	8
1.5 ขอบเขตของการศึกษา.....	11
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	13
1.7 โครงสร้างของการศึกษา.....	14
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎี การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	17
2.1 บทนำ.....	17
2.2 แนวคิดที่ด้วยเครือข่ายนโยบาย (Policy Network).....	18
2.3 แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework: ACF)	27
2.4 แนวคิดที่ด้วยการจัดการปกครองเครือข่าย (Network Governance).....	36
2.5 แนวคิดที่ด้วยการบริหารนวัตกรรม.....	43

2.6 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	50
2.7 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ (Conceptual Framework).....	65
2.8 บทสรุป.....	70
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย	71
บทที่ 4 ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย	81
4.1 บทนำ.....	81
4.2 ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหาร: จากนโยบายการเกษตรสู่นโยบายนวัตกรรมอาหาร	82
4.3 บทสรุป.....	129
บทที่ 5 การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย	130
5.1 บทนำ.....	130
5.2 บริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร	131
5.3 การปฏิสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร: ความร่วมมือและการต่อสู้ระหว่างฐานคติทางนโยบาย ทรัพยากร กลยุทธ์เชิงเทคนิคของตัวแสดงแต่ละกลุ่มพันธมิตร	137
5.4 ผลกระทบจากระบบย่อยของเครือข่ายนโยบายสู่ผลลัพธ์ของนโยบาย	170
5.5 บทสรุป.....	171
บทที่ 6 การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร.....	173
6.1 บทนำ.....	173
6.2 ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร	174
6.3 ยกระดับเครือข่ายนวัตกรรมอาหารสู่การจัดตั้งบริษัทจำกัด: กระบวนการก่อตัวและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.....	177
6.4 ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรม	198
6.5 บทสรุป.....	203

บทที่ 7 การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร	205
7.1 บทนำ.....	205
7.2 ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร	206
7.3 กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่.....	214
7.4 ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรม	235
7.5 บทสรุป	240
บทที่ 8 การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร กรณีศึกษา เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	242
8.1 บทนำ.....	242
8.2 ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร	243
8.3 กระบวนการก่อตัวและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่	250
8.4 ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรม	281
8.5 บทสรุป	285
บทที่ 9 การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร	288
9.1 บทนำ.....	288
9.2 ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร	289
9.3 กระบวนการก่อตัวและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่	298
9.4 ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรม	321
9.5 บทสรุป	327
บทที่ 10 การเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร	329
10.1 บทนำ	329
10.2 การเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ตามแนวทางการกำหนดพื้นที่ เมืองนวัตกรรมอาหาร.....	330
10.3 บทสรุป.....	388

บทที่ 11 บทสรุป ข้อค้นพบและข้อเสนอในทางทฤษฎี และข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป .. 389

 11.1 บทนำ 389

 11.2 บทสรุป..... 390

 11.3 ข้อค้นพบและข้อเสนอในทางทฤษฎี..... 396

 11.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป..... 418

บรรณานุกรม..... 420

ภาคผนวก..... 441

ประวัติผู้เขียน 468

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1.1 มูลค่าการส่งออกอาหารของไทย ตั้งแต่ปี 2562 – 2564.....	2
ตารางที่ 2.1 โครงสร้างระบบความเชื่อ.....	34
ตารางที่ 3.1 สันความยากจน จำแนกตามภาคและเขตพื้นที่ ตั้งแต่ปี 2559-2563	76
ตารางที่ 3.2 หลักเกณฑ์การหน่วยการศึกษาเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร	78
ตารางที่ 3.3 สรุประยะและขั้นตอนการดำเนินวิจัยเรื่อง นโยบายนวัตกรรมอาหาร: สนามแห่งความร่วมมือ การต่อสู้ทางนโยบาย และการจัดการปกครองเครือข่าย.....	80
ตารางที่ 4.1 แนวนโยบายจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 -2534) ที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาทางด้านเกษตรและอาหารของไทย	100
ตารางที่ 4.2 สรุปแนวปฏิบัติและตัวแสดงภาครัฐที่เข้ามามีบทบาทสำคัญ.....	110
ตารางที่ 5.1 วาระในการกำหนดทิศทางการพัฒนาโมเดลประเทศไทย 4.0	133
ตารางที่ 5.2 แนวทางความร่วมมือของแนวร่วมพันธมิตรต่อการนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ไปปฏิบัติ	153
ตารางที่ 7.1 วิสัยทัศน์และพันธกิจของการขับเคลื่อนงานภายใต้นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร	219
ตารางที่ 7.2 โครงสร้างพื้นฐานภายในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.....	225
ตารางที่ 7.3 ตัวอย่างภาคีเครือข่ายความร่วมมือ	228
ตารางที่ 7.4 การกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร	234
ตารางที่ 8.1 แนวทางการดำเนินงานขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.....	251
ตารางที่ 8.2 สรุปภาพรวมทรัพยากรของพันธมิตร	261
ตารางที่ 10.1 แรงจูงใจซึ่งเป็นภูมิหลังในการสร้างความร่วมมือของภาคีเครือข่าย.....	333
ตารางที่ 10.2 แรงจูงใจสำคัญของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย	342
ตารางที่ 10.3 เปรียบเทียบรูปแบบการกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์	346
ตารางที่ 10.4 เปรียบเทียบการเลือกพันธมิตรและกลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่าย ของเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ มหาวิทยาลัยแม่โจ้	352

ตารางที่ 10.5 เปรียบเทียบสถานะและรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
..... 360

ตารางที่ 10.6 เปรียบเทียบลักษณะการกำกับดูแลเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
..... 372

ตารางที่ 10.7 ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย . 376

ตารางที่ 10.8 เปรียบเทียบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหาร
ส่วนขยาย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ 382

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 2.1 เครือข่ายนโยบายแบบวิภาษวิธี (Dialectical Approach) ของ Marsh and Smith.....	22
ภาพที่ 2.2 เครือข่ายนโยบายแนวทางการความคิด (Ideational Approach) ของ Ben Kisby	25
ภาพที่ 2.3 แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework: ACF)	29
ภาพที่ 2.4 วงจรการบริหารจัดการนวัตกรรม	47
ภาพที่ 2.5 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์	69
ภาพที่ 3.1 แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเรื่อง นโยบายนวัตกรรมอาหาร: สนามแห่งความร่วมมือ การต่อสู้ทางนโยบาย และการจัดการปกครองเครือข่าย	72
ภาพที่ 4.1 ดัชนีผลผลิตสินค้าอุตสาหกรรมอาหาร	106
ภาพที่ 4.2 จุดเปลี่ยนสำคัญที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหาร ของไทย	127
ภาพที่ 5.1 การปฏิสัมพันธ์ของแนวร่วมพันธมิตรภายในเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ..	168
ภาพที่ 6.1 โครงสร้างการบริหารงานบริษัท เอฟไอทียู จำกัด.....	195
ภาพที่ 6.2 สรุปลำดับขั้นตอนกระบวนการให้ได้มาซึ่งบริษัท เอฟไอทียู จำกัด	197
ภาพที่ 7.1 รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือและการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความรับผิดชอบและ ทรัพยากร.....	221
ภาพที่ 8.1 โครงสร้างความร่วมมือในรูปแบบการประสานงาน	254
ภาพที่ 8.2 การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรของพันธมิตรสู่ความเชื่อมโยงในการให้บริการ พัฒนานวัตกรรมอาหาร.....	264
ภาพที่ 9.1 รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือที่ไม่เป็นทางการ	306
ภาพที่ 9.2 การแบ่งหน่วยงานภายในของอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร	309
ภาพที่ 9.3 การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรของพันธมิตรสู่ความเชื่อมโยงรูปแบบการ ให้บริการด้านนวัตกรรมอาหารตลอดห่วงโซ่คุณค่า	313

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของการศึกษา

“ความมั่นคงทางอาหาร” เป็นมาตรการหนึ่งในการรับมือต่อสถานการณ์วิกฤตทางอาหารที่หลายประเทศในโลกกำลังเผชิญต่อสถานการณ์ปัญหาอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น ความเสี่ยงจากโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุ สภาพแวดล้อมของภูมิอากาศที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม การเกิดวิกฤตภัยแล้ง การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีทางการเกษตร ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารและการจัดการระบบอาหารของประเทศ ดังเช่น วิกฤตภัยแล้งในปี 2550-2551 ซึ่งในสถานการณ์ดังกล่าวนี้เกิดปัญหาพืชผลที่มีราคาสูงและนำไปสู่การแย่งชิงอาหารในที่สุด

เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาถึงความมั่นคงทางอาหารในประเทศไทย พบว่า ในการจัดอันดับของ Global Food Security Index ในปี 2564¹ ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความมั่นคงทางอาหารในลำดับที่ 51 ของโลก ประกอบกับสถานการณ์การเติบโตอุตสาหกรรมอาหารของไทย ตามข้อมูลศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์² ตั้งแต่ช่วงปี 2562 - 2564 ชี้ให้เห็นว่า จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด -19 ในช่วงปี 2562 -2563 ทำให้การส่งออกอาหารของไทยมีมูลค่าการส่งออกลดลง แต่ในปี 2564 กลับพบว่า การส่งออกอาหารของไทยปรับตัวสูงขึ้น โดยมีมูลค่าการส่งออกอาหารอยู่ที่ 6.95 ล้านบาท ขยายตัวอยู่ที่ 15.98% เมื่อเทียบกับปี 2563 (ตามตารางที่ 1.1) ทั้งนี้เป็นผลมาจากกลุ่มประเทศคู่ค้าอย่างจีน สหรัฐฯ และสหภาพยุโรปมีความต้องการอาหารที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อรองรับการบริโภคภายในประเทศที่ฟื้นตัวภายหลังที่มีการผ่อนคลายมาตรการล็อกดาวน์ นอกจากนี้ ผลจากการส่งออกอาหารที่เติบโตขึ้น ทำให้ประเทศไทยเป็นผู้ส่งออกอาหารรายใหญ่อยู่ที่ 13 ของโลก ในปี 2564 และเป็นผู้ส่งออกอาหารในอันดับที่ 1 ของ

¹ Global Food Security Index. (2021). *Rankings and trends*. Retrieved October 1, 2021 from <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/Country/Details#Thailand>

²สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์, ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2564) *สินค้าส่งออกสำคัญของไทยตามโครงสร้างสินค้าส่งออกโลก*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม, 2564 จาก <https://traderreport.moc.go.th/Report/Default.aspx?Report=MenucomRecode&ImExType=1&Lang=Th>

ภูมิภาคอาเซียน³ แม้ว่าอุตสาหกรรมอาหารของไทยจะมีแนวโน้มการเติบโตอย่างต่อเนื่อง แต่ผลกระทบที่ส่งผลต่ออุตสาหกรรมอาหารยังมีหลายปัจจัยที่ต้องพิจารณา เนื่องจากระบบภาคการเกษตรของไทยต้องพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากต่างประเทศส่งผลให้อุตสาหกรรมอาหารมีต้นทุนในการผลิตสูง ดังเช่น การขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญทางด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีในการแปรรูปอาหาร รวมไปถึงการเชื่อมโยงผลผลิตของภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมที่มีการพัฒนาแบบแยกส่วนมิได้อาศัยความร่วมมือในการผลิตและการส่งเสริมอุตสาหกรรมทางอาหารอย่างเป็นระบบ

ตารางที่ 1.1 มูลค่าการส่งออกอาหารของไทย ตั้งแต่ปี 2562 – 2564

หมวดสินค้า	มูลค่า : ล้านบาท					อัตราการขยายตัว (%)				
	2562	2563	2563 (ม.ค.-ต.ค.)	2564 (ม.ค.-ต.ค.)	เฉลี่ย 4 ปี	2562	2563	2563 (ม.ค.- ต.ค.)	2564 (ม.ค.- ต.ค.)	เฉลี่ย 4 ปี
สินค้า เกษตรกรรม (ถั่วลิสง,ปศุ สัตว์,ประมง)	675,197.65	656,175.27	544,912.57	677,956.17	638,560.41	-9.30	-2.82	-5.18	24.42	1.78
สินค้า อุตสาหกรรม การเกษตร (อาหารแปรรูป, อาหาร สัตว์เลี้ยง)	581,233.11	561,015.08	475,425.07	494,220.35	527,973.40	-0.62	-3.48	-2.53	3.95	-0.67
รวมส่งออก อาหาร	7,628,400.39	7,183,567.61	5,994,227.87	6,952,185.85	6,939,595.43	-5.92	-5.83	-7.27	15.98	-0.76

(ที่มา : ผู้วิจัยปรับข้อมูลจากศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร)

ในขณะที่สถานการณ์ขีดความสามารถทางด้านการพัฒนานวัตกรรมของไทย กลับพบว่า ในภาพรวมความสามารถการแข่งขันด้านวิทยาศาสตร์และนวัตกรรมของประเทศไทยยังอยู่ในอันดับคงที่

³ ศูนย์วิจัยเพื่ออุตสาหกรรมอาหาร. (2564) .อุตสาหกรรมอาหารไทยไตรมาสที่ 2 และแนวโน้มไตรมาสที่ 3 ปี 2564 สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม, 2564 จาก

ค่อนข้างต่ำ ดังเห็นได้จาก รายงาน The Global Competitiveness Report (GCR) 2019 WEF⁴ ได้จัดอันดับความสามารถทางการแข่งขันในภาพรวมไทยอยู่ในอันดับที่ 40 ของโลกจาก 141 ประเทศ แต่ปัจจัยด้านความพร้อมทางเทคโนโลยี ประเทศไทยนั้นมีอันดับที่ลดลง 4 อันดับ มาอยู่ในอันดับที่ 62 เนื่องจากการลดลงอย่างมากของการลงทุนทางตรงของต่างประเทศและการถ่ายทอดเทคโนโลยี (FDI and Technology Transfer) รวมทั้งการจัดอันดับจากดัชนีชี้วัดความสามารถด้านนวัตกรรม ของ The Global Innovation Index (GII) 2021⁵ จัดทำโดยมหาวิทยาลัยคอร์เนล (Cornell University) ร่วมกับ Institute Européen d'Administration des Affaires (INSEAD) และองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization: WIPO) ได้ชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยมีความสามารถด้านนวัตกรรม ในภาพรวมสูงขึ้น 1 อันดับจากปีก่อนหน้าโดยอยู่ในอันดับ 43 จากอันดับที่ 44 ในปีก่อนหน้า (จาก 132 ประเทศ/เขต เศรษฐกิจ) เนื่องจากอันดับที่เพิ่มขึ้นของ ปัจจัยด้านระบบตลาดและปัจจัยผลผลิตจากความคิดสร้างสรรค์ที่เพิ่มสูงขึ้น

จากสภาพปัญหาและสถานการณ์ในการพัฒนาทางเศรษฐกิจและนวัตกรรมที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ภาครัฐไทยมีการวางแผนทางในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจด้วยการพัฒนา อุตสาหกรรมอาหารโดยใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเป็นฐานสำคัญ เพื่อยกระดับและ เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์อาหารไทยให้สูงขึ้นในฐานะที่เป็นประเทศผู้ส่งออก จึงได้มีการกำหนด นโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารของไทยให้เป็น ยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ดังเช่น นโยบายรัฐบาล พ.ร.บ.คณะกรรมการอาหาร แห่งชาติ 2551 นโยบายและแผนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม แห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2555 – 2564) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) เป็นต้น รวมถึงมีแผนการพัฒนามุ่งเน้นการพัฒนาเฉพาะด้านในอุตสาหกรรมอาหาร เช่น แผนแม่บท อุตสาหกรรมอาหาร แผนแม่บทอุตสาหกรรมอาหารแปรรูป แผนแม่บทเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรม การเกษตรอย่างยั่งยืน และแผนแม่บทพัฒนาอุตสาหกรรมไทย จะเห็นได้ว่าในอดีตที่ผ่านมา หน่วยงานภาครัฐได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาส่งเสริมอุตสาหกรรมเกษตรอาหารของ ประเทศไทยและเข้าใจถึงปัญหาในการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรอาหารที่ยังขาดการประยุกต์ใช้องค์

⁴ World Economic Forum. (2019). The Global Competitiveness Report (GCR) 2019. Retrieved October 10, 2021 from

https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

⁵ Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual. (2021). The Global Innovation Index (GII) 2021 .Retrieved October 10, 2021 from

https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf

ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการเพิ่มมูลค่าสินค้าและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ตลอดจนตระหนักถึงแนวโน้มความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต

แม้ว่าภาครัฐจะมีการกำหนดแนวนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องต่อการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมอาหารดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่ในการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารให้มีศักยภาพและสามารถแข่งขันในเวทีโลกได้นั้น จำต้องอาศัยกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนและพัฒนาอุตสาหกรรมอาหาร นั่นคือ การสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็น ภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และภาคประชาสังคม ด้วยเหตุผลที่ว่า ชีตความสามารถและศักยภาพในการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารนั้นยังมีข้อจำกัด ทั้งในด้านความรู้ทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม มีการใช้เครื่องจักรขั้นสูงในการผลิต การขาดงบประมาณในการสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรม เป็นต้น

ไม่เพียงแต่สถานการณ์ปัญหาที่มีความสำคัญต่อแง่มุมในการศึกษาวิจัยนี้เท่านั้น หากแต่งานศึกษาที่ผ่านมาทั้งในงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับนโยบายนวัตกรรม วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับนโยบายอาหาร และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายนวัตกรรม ได้ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาที่ผ่านมามีช่องว่างทางความรู้ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของนโยบายนวัตกรรมอาหารใน 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก ประเด็นการศึกษานโยบาย งานศึกษาเกี่ยวกับนโยบายนวัตกรรมที่ผ่านมานั้นจะเน้นในการศึกษาภาพรวมเกี่ยวกับพัฒนาการของนโยบายเชิงเปรียบเทียบระหว่างประเทศต่าง ๆ ดังเช่น งานศึกษานโยบายนวัตกรรมในระดับภูมิภาคของ United Nations⁶ งานศึกษานโยบายนวัตกรรมในอาเซียนและเอเชียตะวันออกเฉียงของ Masahito Ambashi⁷ เป็นต้น ถึงแม้ว่าจะมีงานศึกษาบางชิ้นอย่างงานศึกษาของ OECD⁸ ที่ศึกษานโยบายนวัตกรรมเชิงลึกในประเทศไทยก็ตาม แต่ประเด็นการศึกษานโยบายนวัตกรรมนั้น ยังมีได้เน้นไปที่การอธิบายปรากฏการณ์เชิงลึกตามกลุ่มคลัสเตอร์ของการพัฒนานวัตกรรม

ดังนั้น งานศึกษาชิ้นนี้จะเป็นศึกษาเฉพาะเจาะจงไปที่นโยบายนวัตกรรม กลุ่มคลัสเตอร์อาหารเป็นสำคัญ เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ตั้งแต่ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของ

⁶United Nations. (2018). *Evolution of Science, Technology and Innovation Policies for Sustainable Development The Experiences of China, Japan, the Republic of Korea and Singapore*. in Incheon: Republic of Korea.

⁷ Masahito Ambashi. (2018). *Innovation Policy in ASEAN*. Economic Research Institute for ASEAN and East Asia (ERIA).

⁸ OECD (2013), "Thailand: innovation profile", in *Innovation in Southeast Asia*, OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264128712-11-en> pp.255-280

นโยบายนวัตกรรมอาหาร การปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ไปจนถึงการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่

ประการที่สอง ความเชื่อมโยงในระดับของการวิเคราะห์ งานศึกษาที่ผ่านมาเป็นการศึกษา โดยเฉพาะเจาะจงไปที่ระดับใดระดับหนึ่งของระดับการวิเคราะห์ แต่ในการศึกษานี้จะเป็นการศึกษา ในทุกระดับของการวิเคราะห์ ซึ่งมีจุดเน้นสำคัญไปที่การศึกษาในหน่วยการวิเคราะห์ระดับจุลภาค (Micro-level) ส่วนการวิเคราะห์ระดับมหภาค (Macro-level) และการวิเคราะห์ระดับกลาง (Meso-level) จะเป็นเพียงภูมิหลัง (Background) ที่ฉายภาพให้เห็นถึงที่มาของการเปลี่ยนแปลงนโยบาย นวัตกรรมอาหาร กล่าวคือ ในงานศึกษาชิ้นนี้ต้องการแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของการอธิบาย ปรากฏการณ์ในนโยบายนวัตกรรมอาหารอย่างต่อเนื่อง โดยการวิเคราะห์ระดับมหภาค (Macro-level) มุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของ ไทย ในขณะที่การวิเคราะห์ระดับกลาง (Meso-level) มุ่งเน้นไปที่การอธิบายการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง บริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายนวัตกรรมอาหารในภาพรวม และการ วิเคราะห์ระดับจุลภาค (Micro-level) มุ่งเน้นไปที่การเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่าย นวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร

ประการที่สาม กรอบในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ สามารถพิจารณาได้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับเครือข่ายนโยบาย ในประเด็นของบริบทเชิงโครงสร้าง (structural context) งานศึกษาที่ผ่านมา จะให้ความสำคัญต่อบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัว และการเปลี่ยนแปลงของนโยบาย ดังเช่น งานศึกษาของ Intarakumnerd, Patarapong และ Chaminade, Cristina⁹ งานศึกษาของ Jakob Edler และ Jan Fagerberg¹⁰ เป็นต้น แต่แท้ที่จริงแล้ว นั้นบริบททางความคิด นับว่ามีอิทธิพลและสามารถโน้มน้าวใจแก่ผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบาย สาธารณะได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม บริบททางความคิดยังเป็นบริบทที่นักวิชาการให้ความสำคัญต่อการ อธิบายปรากฏการณ์ทางนโยบายอยู่จำนวนน้อย ดังนั้น ในงานศึกษาชิ้นนี้จึงให้ความสำคัญต่อบริบท ทางความคิดเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร

⁹ Intarakumnerd, Patarapong; Chaminade, Cristina. (2007). *Innovation System Policies in Less Successful Developing countries: The case of Thailand*. Retrieved September 19, 2021 from <http://www.circle.lu.se/publications> ISSN 1654-3149

¹⁰ Jakob Edler and Jan Fagerberg. (2017). Innovation policy: what, why, and how. *Oxford Review of Economic Policy*, 33 (1): 2–23.

นอกจากนี้ ในงานศึกษาหลาย ๆ ชิ้นต่างให้ความสำคัญต่อบทบาทของรัฐเป็นสำคัญ ดังเช่น งานศึกษาการพัฒนานโยบายนวัตกรรมกับบทบาทของรัฐของ OECD¹¹ งานศึกษาเกี่ยวกับนโยบายอาหารกับบทบาทของตัวแสดงต่าง ๆ อย่างงานศึกษาของ Bente Halkiera และ Lotte Holmb¹² เป็นต้น ซึ่งในอาณาบริเวณของนโยบายหนึ่ง ๆ นั้น มักมีตัวแสดงจากหลายภาคส่วนที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายเป็นสำคัญ และในนโยบายหนึ่ง ๆ ต่างมีระบบย่อย (Policy Subsystem) ของนโยบายด้วยเช่นกัน เพื่อทำความเข้าใจแรงจูงใจ เหตุผล ความเชื่อ โครงสร้างความสัมพันธ์ของตัวแสดงที่หลากหลาย อันนำไปสู่การสร้างพันธมิตรผู้สนับสนุนระหว่างกัน และพยายามเข้ามามีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะผ่านทรัพยากรและเวทีต่าง ๆ นี้

ดังนั้น งานศึกษานี้จึงทำความเข้าใจผ่านกรอบการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) แม้ว่าที่ผ่านมางานศึกษาของ Clark, J. K.¹³ ได้ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเครือข่ายพันธมิตรที่มีการพัฒนาความรู้เชิงเทคนิคที่แปลงไปสู่การกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ทางการเมือง จนนำไปสู่วาระทางนโยบายในที่สุด แต่งานศึกษาดังกล่าวยังมีได้เน้นไปที่การต่อสู้ทางนโยบายที่แต่ละกลุ่มพันธมิตรได้อาศัยความคิดและความเชื่อทางนโยบายเข้ามามีอิทธิพลในการโน้มน้าวใจแก่ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจนโยบายเป็นสำคัญ ในงานศึกษานี้จึงต้องการจะศึกษาการต่อสู้ทางนโยบายนวัตกรรมอาหารของแต่ละกลุ่มพันธมิตรที่อยู่ภายใต้ประเด็นหลักของนโยบาย (policy domain) เพื่อให้เห็นถึงการเลือกกลยุทธ์ การอาศัยทักษะ (skill) ทรัพยากร (resources) ที่ตัวแสดงของแต่ละกลุ่มพันธมิตรใช้ในการแลกเปลี่ยนทรัพยากร (resources exchange) ระหว่างกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางนโยบาย

ส่วนระดับการจัดการปกครองเครือข่ายเชิงพื้นที่ งานศึกษาที่ผ่านมาต่างให้ความสำคัญต่อการจัดการปกครองในนโยบายอาหารระหว่างรัฐกับตัวแสดงอื่น ๆ เช่น งานศึกษาของ Rebecca Schiff¹⁴ ที่มีการจัดตั้ง "สถานนโยบายด้านอาหาร" (FPCs) เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและให้ความรู้

¹¹ OECD. (2013). Public policy for innovation, in Innovation in Southeast Asia, *OECD Publishing*, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264128712-6-en> pp.109-123

¹² Bente Halkiera and Lotte Holmb. (2006). Shifting responsibilities for food safety in Europe: An introduction. *Appetite*. 47: 127-133.

¹³ Clark, J. K. (2018). From civic group to advocacy coalition: Using a food policy audit as a tool for change. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*, 8(1), 21-38. <https://doi.org/10.5304/jafscd.2018.081.004>

¹⁴ Rebecca Schiff PhD. (2008). The Role of Food Policy Councils in Developing Sustainable Food Systems. *Journal of Hunger & Environmental Nutrition*, 3:2-3, 206-228, DOI: 10.1080/19320240802244017

ระหว่างสถาบันของรัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษาสู่การพัฒนาาระบบอาหารที่ยั่งยืนมากขึ้น หรือ งานศึกษาของงานศึกษาของ Ana Moragues-Faus, Kevin Morgan¹⁵ ที่มองว่า รัฐควรมีการจัดการ ปกครองด้านอาหารใหม่ ในรูปแบบที่เรียกว่า “พื้นที่ของการปรึกษาหารือ” (spaces of deliberation) มากขึ้น จะเห็นได้ว่า งานศึกษาดังกล่าวนั้นมีจุดเน้นไปที่การให้ข้อเสนอแก่ภาครัฐในการจัดการปกครองเครือข่ายกับตัวแสดงอื่น ๆ ที่มีใช้รัฐเป็นสำคัญ แต่ผลสำเร็จของเครือข่ายหนึ่ง ๆ ที่ จะสามารถขับเคลื่อนไปสู่ผลลัพธ์ที่เน้นเป้าหมายและคุณค่าสาธารณะที่แท้จริงได้นั้นมิได้เกิดขึ้น เพียงแต่รูปแบบการจัดการปกครองเครือข่ายระหว่างรัฐกับตัวแสดงอื่น ๆ เท่านั้น หากแต่ต้องอาศัย การออกแบบเครือข่ายในแต่ละพื้นที่เป็นสำคัญ ดังนั้น ในงานศึกษานี้จึงให้ความสำคัญไปที่ กระบวนการจัดการปกครองเครือข่าย ตั้งแต่การเกิดขึ้นของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารอันเป็นผลมาจากมูลเหตุสำคัญต่าง ๆ การแสดงให้เห็นถึงกระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรม อาหารเชิงพื้นที่ ตลอดจนผลผลิตที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมที่แตกต่างกันตามแต่ละบริบทของ เครือข่ายมากยิ่งขึ้น

ด้วยประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยกลับมาพิจารณาและตั้งประเด็นคำถามต่อ การวิจัยที่ว่า ในระดับเครือข่ายนโยบาย ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการในนโยบายนวัตกรรม อาหารเป็นอย่างไร รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์ นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารเป็นอย่างไร ส่วนระดับการจัดการปกครองเครือข่ายเชิงพื้นที่ เครือข่าย นวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร มีการจัดการปกครองเครือข่าย อย่อย่างไร เพื่อให้เห็นแง่มุมของการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร 2 ประการสำคัญ กล่าวคือ ประการแรก ทำความเข้าใจเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในมิติที่แตกต่างกัน เนื่องจากผลผลิต เครือข่ายนวัตกรรมนั้นขึ้นอยู่กับบริบทของเครือข่ายที่มีความแตกต่างกัน นำไปสู่การออกแบบ เครือข่ายนวัตกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะของเป้าหมายและพันธมิตรในเครือข่าย ประการที่สอง ทำ ให้มองเห็นแนวทางและรูปแบบการดำเนินงานของแต่ละเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร รวมไปถึงบทบาท หน้าที่ของพันธมิตรภายในเครือข่ายที่มีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนให้เครือข่ายบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ประเด็นที่กล่าวมาทั้งหมดจึงเป็นที่มาของการวิจัยนี้

¹⁵ Ana Moragues-Faus and Kevin Morgan. (2015). Reframing the foodscape: the emergent world of urban food policy. *Environment and Planning*, 47 :1558– 1573.

1.2 คำถามการวิจัย

1. จุดเปลี่ยนสำคัญที่นำไปสู่พัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารในแต่ละช่วง เป็นอย่างไร
2. การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารเป็นอย่างไร
 - 2.1 การเปลี่ยนแปลงของบริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ ส่งผลต่อการปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร อย่างไร
 - 2.2 ความร่วมมือและการต่อสู้ระหว่างฐานคติทางนโยบาย ทรัพยากร กลยุทธ์เชิงเทคนิคของตัวแสดงแต่ละกลุ่มพันธมิตรภายในเครือข่ายนโยบายเป็นอย่างไร รวมถึงบทบาทของนายหน้านโยบาย และการตัดสินใจโดยผู้มีอำนาจภายในเครือข่ายนโยบาย เป็นอย่างไร
 - 2.3 ผลกระทบจากระบบย่อยของเครือข่ายนโยบายนำไปสู่ผลลัพธ์ของนโยบายในลักษณะใด
3. การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร มีลักษณะอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย
2. เพื่ออธิบายการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร
3. เพื่อเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร

1.4 ข้อโต้แย้งในการศึกษา

ระดับเครือข่ายนโยบาย ถึงแม้ว่าแนวความคิดเครือข่ายนโยบายแบบวิภาษวิธี (Dialectical Approach) ของ Marsh and Smith¹⁶ มองว่า โครงสร้างทางการเมืองและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ-สังคม หรือเรียกว่า บริบทเชิงโครงสร้าง (structural context) มีอิทธิพลโดยตรงต่อโครงสร้างเครือข่ายและการแลกเปลี่ยนทรัพยากรของตัวแสดงทางนโยบาย แต่ผู้วิจัยมีข้อโต้แย้งว่า บริบททางความคิด (ideational context) ถือเป็นบริบทที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายด้วย

¹⁶ Marsh, David and Martin Smith. *Understanding Policy Network: Towards a Dialectical Approach*. Political Studies 48 (2000): 4-21.

เช่นกัน ดังที่ นักวิชาการอย่าง Kisby¹⁷ ชี้ให้เห็นว่า ในกระบวนการกำหนดนโยบายเฉพาะ (particular policy) บริบททางความคิดนั้นถือเป็นส่วนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการต่อต้านทางนโยบายมากกว่าบริบทเชิงโครงสร้างทางแนวเศรษฐกิจและสังคมเสียอีก เช่นเดียวกับ Majone¹⁸ มองว่า บริบทความคิดที่มีอยู่จะส่งผลให้ผู้กำหนดนโยบายตอบสนองต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เป็นไปตามแนวความคิดที่ผู้กำหนดนโยบายเหล่านั้นได้ตัดสินใจเลือกขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญทางความรู้ของเครือข่ายนโยบายและการเรียนรู้ทางสังคม¹⁹ นอกจากนี้ บริบททางความคิด ยังมีอิทธิพลต่อผู้กระทำการภายในเครือข่ายด้วยเช่นกัน เพราะผู้กระทำการมิได้เพียงแค่เปิดรับความคิดเท่านั้น แต่จะใช้ความคิด พัฒนาแนวคิด และสร้างแนวคิดใหม่ ๆ ภายในเครือข่ายร่วมด้วย ซึ่งเครือข่ายนโยบายที่มีความแตกต่างกันจะเปิดกว้างต่อการรับแนวคิดใหม่ที่แตกต่างกันส่งผลให้สมาชิกในเครือข่ายมีการปรับเปลี่ยนความคิดและพัฒนาแนวคิดใหม่ที่แตกต่างกัน ดังนั้น ในงานวิจัยนี้จึงมีข้อโต้แย้งที่ 1 ดังนี้

ข้อโต้แย้งที่ 1 บริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อเครือข่ายนโยบายและผลลัพธ์นโยบาย

ในขณะที่เครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร จะเป็นการรวมตัวของกลุ่มผลประโยชน์หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคอุตสาหกรรมอาหาร ซึ่งมีผลต่อการเข้าไปเรียกร้องและกดดันแก่ผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารในทิศทางที่กลุ่มหนึ่งได้รับประโยชน์และอีกกลุ่มหนึ่งเสียประโยชน์ ในประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยมีข้อโต้แย้งว่า หากพิจารณาตามแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework: ACF) ในประเด็นหลักของนโยบาย (policy domain) หนึ่ง ๆ จะมีระบย่อยของนโยบาย (policy subsystem) ซึ่งในระบย่อยของนโยบายนั้น

¹⁷ Ben Kisby. (2007) Analyzing Policy Networks Towards an Ideational Approach, *Policy Studies*, 28:1, 71-90

¹⁸ Majone, G. (1989) Evidence, Argument, and Persuasion in the Policy Process, New Haven: Yale University Press. pp.161.

¹⁹ มุมมองหนึ่งเห็นว่า เป็นผลมาจาก “ชุมชนผู้เชี่ยวชาญ” (epistemic communities) ซึ่งเป็นเครือข่ายมืออาชีพที่มีความเชี่ยวชาญและมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายภายในโดเมนหรือประเด็นปัญหานั้นจนเป็นที่ยอมรับ เนื่องจากการแพร่กระจายของความคิดและข้อมูลใหม่ ๆ สามารถนำไปสู่รูปแบบพฤติกรรมใหม่ ๆ ตลอดจนเป็นปัจจัยสำคัญในการประสานความร่วมมือของนโยบายระหว่างประเทศ (international policy coordination) ในขณะที่อีกมุมมองหนึ่งเห็นว่า เป็นผลมาจาก “การเรียนรู้ทางสังคม” (social learning) หากเป้าหมายของนโยบายมีการเปลี่ยนแปลงไปย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ (paradigm shift) ด้วยเช่นกัน โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงทางอุดมการณ์พื้นฐานและแนวความคิดใหม่ ดังเช่น เครือข่ายนโยบาย (policy network) หรือเครือข่ายประเด็นปัญหา (issue network) ที่เริ่มเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกได้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการนโยบายมากขึ้น อันเป็นผลมาจากความซับซ้อนของสถานการณ์ภายนอกที่เข้ามากระทบ

จะมีกลุ่มเครือข่ายพันธมิตรที่มีฐานคติความเชื่อและผลประโยชน์ร่วมกันและพยายามเข้ามามีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะผ่านทรัพยากรและเวทีต่าง ๆ ผ่านการแข่งขันทางนโยบาย ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยเรียกว่าเป็น “การต่อสู้ทางนโยบาย” ที่จะทำให้เห็นถึงการเลือกกลยุทธ์ การอาศัยทักษะ (skill) ทรัพยากร (resources) ที่ตัวแสดงของแต่ละกลุ่มพันธมิตรใช้ในการแลกเปลี่ยนทรัพยากร (resources exchange) ระหว่างกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางนโยบายของกลุ่มเครือข่ายพันธมิตรของตนเอง ดังนั้น ในงานวิจัยนี้จึงมีข้อโต้แย้งที่ 2 ดังนี้

ข้อโต้แย้งที่ 2 เครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร จะมีระบบย่อยของนโยบาย (policy subsystem) ที่มีเครือข่ายพันธมิตรหลากหลายกลุ่ม ซึ่งเครือข่ายพันธมิตรเหล่านี้จะมี “การต่อสู้ทางนโยบาย” บนฐานคติความเชื่อทางนโยบาย (programmatic beliefs) และผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มเครือข่ายพันธมิตรของตนได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย

แม้ว่าภายในเครือข่ายนโยบายจะมีการต่อสู้ทางนโยบายระหว่างเครือข่ายพันธมิตรหลากหลายกลุ่ม แต่ผู้วิจัยมีข้อโต้แย้งว่า บทบาทของนายหน้านโยบาย (Policy Broker) จะมีบทบาทสำคัญในการสร้างเสถียรภาพของระบบย่อยนโยบายด้วยการสร้างความประนีประนอมที่ยอมรับได้ระหว่างกลุ่มพันธมิตรที่เป็นคู่ขัดแย้งกัน รวมไปถึงทำหน้าที่หลักในการตีความและแปลเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น แรงกระแตกจากภายนอกทั้งทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ตลอดจนการให้คำแนะนำองค์ความรู้ใหม่ และการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อให้ระบบความเชื่อของกลุ่มพันธมิตรเกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน จนนำไปสู่ “สนามแห่งความร่วมมือทางนโยบาย” เพื่อให้ระบบย่อยของกลุ่มพันธมิตรมีระบบความเชื่อร่วมกัน ดังนั้น ในงานวิจัยนี้จึงมีข้อโต้แย้งที่ 3 ดังนี้

ข้อโต้แย้งที่ 3 บทบาทของนายหน้านโยบายนวัตกรรมอาหาร จะมีบทบาทสำคัญในการสร้างเสถียรภาพของระบบย่อยนโยบาย ด้วยการสร้างความประนีประนอมที่ยอมรับได้ระหว่างกลุ่มพันธมิตรที่มีการต่อสู้ทางนโยบาย จนนำไปสู่การสร้าง “สนามแห่งความร่วมมือทางนโยบาย” ในที่สุด

ระดับการจัดการปกครองเครือข่ายเชิงพื้นที่ ในการขับเคลื่อนนโยบายนวัตกรรมอาหารจะอาศัยดำเนินการผ่านกลไกความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ เรียกว่า “เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร” โดยอิงจากการพัฒนาเชิงพื้นที่และศักยภาพของเครือข่ายเป็นสำคัญ ประกอบด้วย เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ อาจกล่าวได้ว่า เครือข่ายนวัตกรรมอาหารนั้นต่างมีความแตกต่างกันในแต่ละบริบทพื้นที่ ดังนั้น การพิจารณาถึงผลสำเร็จของเครือข่ายหนึ่ง ๆ ที่ จะสามารถขับเคลื่อนไปสู่ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดได้นั้น ผู้วิจัยมีข้อโต้แย้งว่า กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่ที่มีอิทธิพลต่อผลผลิตจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหารโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกพันธมิตรที่มีศักยภาพและความไว้วางใจเป็นปัจจัยสำคัญในการลดพฤติกรรมการฉวยโอกาสของพันธมิตรภายใน

เครือข่าย นอกจากนี้ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างพันธมิตรผ่านการสื่อสารและมีการแบ่งปันข้อมูลระหว่างกันภายในเครือข่ายจะทำให้ข้อมูลที่ได้รับมีความสมมาตรกัน รวมไปถึงเป็นการประสานความขัดแย้งให้มีระดับความรุนแรงที่ลดน้อยลงกลับสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจต่อกันมากยิ่งขึ้น ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงมีข้อโต้แย้งที่ 4 ดังนี้

ข้อโต้แย้งที่ 4 กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่ที่แตกต่างกันส่งผลให้ผลผลิตจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหารมีความแตกต่างกัน

1.5 ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตในด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้จำแนกขอบเขตทางด้านเนื้อหา ออกเป็น 3 ส่วน (ตามวัตถุประสงค์) กล่าวคือ ส่วนแรก มุ่งศึกษาความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหาร เพื่อทบทวนที่มาของนโยบายและวิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทยในแต่ละช่วง ภายใต้กรอบการวิเคราะห์ ได้แก่ บริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ

ส่วนที่สอง ศึกษาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ภายใต้กรอบการวิเคราะห์ ได้แก่ ประเด็นที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง ได้แก่ บริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ กับเครือข่ายนโยบาย พิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การเปลี่ยนแปลงของสภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจ ประเด็นที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับตัวแสดงในแต่ละเครือข่ายนโยบาย เมืองนวัตกรรมอาหาร พิจารณาจากระบบย่อยของเครือข่ายพันธมิตรแต่ละกลุ่ม ได้แก่ ฐานคติทางนโยบาย ทรัพยากร กลยุทธ์เชิงเทคนิค บทบาทของนายหน้านโยบาย (Policy Broker) และการตัดสินใจโดยผู้มีอำนาจ ประเด็นที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับผลลัพธ์นโยบาย พิจารณาจากผลกระทบจากระบบย่อยต่าง ๆ ของเครือข่ายนโยบายที่นำไปสู่ผลลัพธ์ของนโยบาย ซึ่งผลลัพธ์ของนโยบายในที่นี้ เพื่อให้เกิดโครงสร้างพื้นฐานและองค์ความรู้ท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนานวัตกรรมอาหารอันสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของประชาชนในพื้นที่

ส่วนที่สาม ศึกษาการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร กรอบการวิเคราะห์ 3 ประเด็น ประกอบด้วย ประเด็นที่ 1 ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อความร่วมมือ พิจารณาจาก (1) ภูมิหลังความร่วมมือ และ (2) แรงจูงใจในการสร้างความร่วมมือ ประเด็นที่ 2 กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มีองค์ประกอบในการพิจารณาจาก (1) การกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่าย (2) การเลือกพันธมิตร

(3) กลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่าย (4) รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร และ (5) การกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร และประเด็นที่ 3 ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรม เป็นการดำเนินการของชุดกิจกรรมที่แสดงถึงการปฏิสัมพันธ์ภายในกระบวนการของเครือข่ายที่นำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายตามที่กำหนดไว้ พิจารณาจาก ผลผลิตเชิงเครือข่าย พิจารณาจาก (1) การมีโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงภายในเครือข่าย (2) การมีแผนงานในการดำเนินการ (3) แหล่งที่มาของทรัพยากรภายในเครือข่าย และ (4) รูปแบบกิจกรรมของเครือข่าย และประเด็นที่ 4 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่าย เพื่อให้เกิดระบบนิเวศนวัตกรรมอาหารอันเป็นที่พึงพิงของประชาชนในพื้นที่ เพื่อการพัฒนาารูปแบบบริหารจัดการเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเพื่อยกระดับด้านภาพลักษณ์เมืองนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ให้เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับมากขึ้น

ขอบเขตในด้านผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ ประกอบด้วย การศึกษาในระดับเครือข่ายนโยบายและการศึกษาในระดับการจัดการปกครองเครือข่ายเชิงพื้นที่ ทำให้ขอบเขตในด้านผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำแนกออกเป็น 2 ระดับ กล่าวคือ การศึกษาในระดับเครือข่ายนโยบาย ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในเครือข่ายนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ด้วยการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive) ประกอบด้วย ผู้ที่มีบทบาทหลักในการกำหนดนโยบายและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียภายในเครือข่ายนโยบาย

ส่วนการศึกษาในระดับการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ ผู้วิจัยคัดเลือกพื้นที่และหน่วยในการศึกษาเป็นเครือข่ายนวัตกรรมเชิงพื้นที่ตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร ทั้งสิ้น 4 พื้นที่ การศึกษา ได้แก่ เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก พิจารณาจากการเลือกผู้แทนของหน่วยงานที่มีบทบาทหลักในการบริหารจัดการเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในแต่ละพื้นที่

ขอบเขตในด้านการออกแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง นโยบายนวัตกรรมอาหาร: สนามแห่งความร่วมมือ การต่อสู้ทางนโยบาย และการจัดการปกครองเครือข่าย มีวิธีการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูล วิเคราะห์เอกสารจากแนวคิดทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยการแบ่งกรอบการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 การศึกษาระดับเครือข่ายนโยบาย ซึ่งอธิบายด้วยแนวคิดเครือข่ายนโยบาย (Policy Network) และ

แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) กลุ่มที่ 2 การศึกษาระดับการจัดการปกครองเครือข่ายเชิงพื้นที่ อธิบายด้วยแนวคิดการจัดการปกครองเครือข่าย (Network Governance) กลุ่มที่ 3 แนวคิดว่าด้วยการบริหารนวัตกรรม และกลุ่มที่ 4 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ในระยะนี้ผู้วิจัยทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาและสรุปสาระสำคัญ นำไปสู่การกำหนดกรอบในการวิเคราะห์ (Conceptual Framework) ที่ใช้ในการวิจัยนี้

ระยะที่ 2 การทบทวนเบื้องต้นเกี่ยวกับพัฒนาการและวิเคราะห์ปัจจัยความเปลี่ยนแปลงของนโยบายนวัตกรรมอาหาร ภายใต้เงื่อนไขบริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ ด้วยการค้นคว้าจากเอกสาร กฎหมาย กฎ ระเบียบ และฐานข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อแนวนโยบายทั้งในต่างประเทศและภาครัฐไทย

ระยะที่ 3 ศึกษาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง ได้แก่ บริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ กับเครือข่ายนโยบาย ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับตัวแสดงในแต่ละเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับผลลัพธ์นโยบาย ด้วยการค้นคว้าจากเอกสารเกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในเครือข่ายนโยบาย

ระยะที่ 4 การศึกษาการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรม ตลอดจนลักษณะความสัมพันธ์และตัวแสดงภายในเครือข่ายนวัตกรรม

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. มุมมองเชิงนโยบาย หน่วยงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมทั้งในส่วนที่กำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยตรง เช่น สำนักงานสถานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) เครือข่ายมหาวิทยาลัย เป็นต้น และหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบในการกำหนดแนวทางและวางแผนในการพัฒนานโยบายส่งเสริมและการพัฒนานวัตกรรมให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

2. มุมมองเชิงการจัดการปกครองเครือข่าย เครือข่ายนวัตกรรมในกลุ่มคลัสเตอร์อื่นหรือในประเด็นการศึกษาอื่น สามารถนำองค์ความรู้และแนวปฏิบัติในการจัดการปกครองเครือข่ายที่ได้จากการศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องต่อการดำเนินการพัฒนาเครือข่ายได้

3. มุมมองเชิงทฤษฎี งานศึกษานี้พยายามสร้างกรอบการวิเคราะห์ใหม่ในการทำความเข้าใจเครือข่ายนโยบายสาธารณะในฐานะปรากฏการณ์หนึ่งที่วิเคราะห์การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบาย โดยมุ่งเน้นไปที่การอธิบายให้เห็นถึงภายในระบบย่อยของเครือข่ายนโยบายที่มีทั้งความร่วมมือและการต่อสู้ระหว่างฐานคติทางนโยบาย ทรัพยากร กลยุทธ์เชิงเทคนิคของตัวแสดงแต่ละกลุ่มเครือข่ายพันธมิตร ตลอดจนบทบาทของนายหน้านโยบายและการตัดสินใจโดยผู้มีอำนาจภายในเครือข่ายนโยบาย จนนำไปสู่การเกิดผลลัพธ์ทางนโยบาย

1.7 โครงสร้างของการศึกษา

ในงานวิจัยชิ้นนี้ขอลำดับการนำเสนอข้อมูลออกเป็น 11 บท ซึ่งแต่ละบทต่างมีประเด็นสำคัญในการนำเสนอต่อไปนี้

บทที่ 1 ที่มาและความสำคัญของการศึกษา เป็นการนำเสนอให้เห็นถึงสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหาร การพัฒนานวัตกรรมในภาพรวมของประเทศไทย ตลอดจนแนวโน้มนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมอาหารของไทยให้เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศที่นำมาสู่คำถามในงานวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย และขอบเขตของการศึกษา

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎี การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ เป็นการสำรวจแนวคิดและทฤษฎีในการวิเคราะห์ถึงความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหาร ภายใต้เงื่อนไขบริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ ตลอดจนโครงสร้างความสัมพันธ์ของตัวแสดงต่าง ๆ ที่เข้าไปมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย โดยใช้แนวคิดเครือข่ายนโยบายสาธารณะ (Policy Network) และแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) เป็นกรอบในการอธิบาย ส่วนการศึกษาเพื่อมุ่งให้เห็นถึงการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่และสินค้าเป้าหมาย จะใช้แนวคิดว่าด้วยการจัดการปกครองเครือข่าย (Network Governance) รวมถึงแนวคิดว่าด้วยการบริหารนวัตกรรมและการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ที่ใช้ในการวิจัยนี้

บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย เป็นการนำเสนอถึงวิธีการเก็บข้อมูลและรวบรวมข้อมูล ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้บทสรุป ข้อค้นพบและข้อเสนอในทางทฤษฎี และข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

บทที่ 4 ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย เป็นการทบทวนเบื้องต้นเกี่ยวกับพัฒนาการและวิเคราะห์ปัจจัยความเปลี่ยนแปลงของนโยบายนวัตกรรม

อาหาร ภายใต้เงื่อนไขบริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อตอบวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 1) วิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย สำหรับการศึกษาในบทนี้จึงมุ่งตอบคำถามการวิจัยที่ว่า จุดเปลี่ยนสำคัญที่นำไปสู่พัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารในแต่ละช่วง เป็นอย่างไร ทั้งนี้ ผู้วิจัยทำการจำแนกและนำเสนอภาพของพัฒนาการนโยบาย ฯ ในแต่ละช่วงบนพื้นฐานการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากจุดเปลี่ยนภายใต้เงื่อนไขบริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

บทที่ 5 การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร เป็นการศึกษาด้วยวิธีการค้นคว้าจากเอกสารเกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในเครือข่ายนโยบาย สำหรับตอบวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 2) เพื่ออธิบายการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร สำหรับการศึกษาในบทนี้จึงมุ่งตอบคำถามการวิจัยที่ว่า การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารเป็นอย่างไร ภายใต้กรอบการวิเคราะห์ ได้แก่ ประเด็นที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้างกับเครือข่ายนโยบาย ประเด็นที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับตัวแสดงในแต่ละเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ประเด็นที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับผลลัพธ์นโยบาย

บทที่ 6 ถึงบทที่ 9 การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร กรณีศึกษา บริษัท เอฟไอทียู จำกัด (FITU) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรณีศึกษา เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี กรณีศึกษา เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ กรณีศึกษา เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ตามลำดับ เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งให้เห็นถึงการอธิบายปรากฏการณ์การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ และเป็นส่วนหนึ่งของการตอบวัตถุประสงค์การศึกษาข้อ 3) เพื่อเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร

อาจกล่าวได้ว่า ตั้งแต่บทที่ 6 ถึงบทที่ 9 เป็นการฉายภาพให้เห็นถึงปรากฏการณ์ของการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่จากทั้ง 4 กรณีศึกษา หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงได้นำผลการศึกษาของการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารมาดำเนินการศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อแสดงให้เห็นถึงจุดต่างและจุดร่วมของการจัดการปกครองเครือข่ายไว้ในบทถัดไป

บทที่ 10 การเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร เป็นการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของข้อที่ 3) เพื่อเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร ซึ่งเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย จากทั้ง 4 กรณีศึกษา ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้

โดยเป็นวิเคราะห์ สังเคราะห์ และอภิปรายความเชื่อมโยงของการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ได้มาซึ่งลักษณะของกระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่

บทที่ 11 บทสรุป ข้อค้นพบและข้อเสนอในทางทฤษฎี และข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป เพื่อสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา การแสดงให้เห็นถึงข้อค้นพบจากการศึกษาและข้อเสนอในทางทฤษฎีที่สำคัญ ตลอดจนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งถัดไป

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์

2.1 บทนำ

ในงานวิจัยเรื่อง นโยบายนวัตกรรมอาหาร: สนามแห่งความร่วมมือ การต่อสู้ทางนโยบาย และการจัดการปกครองเครือข่าย เป็นการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของนโยบายนวัตกรรมอาหารใน 2 ระดับ กล่าวคือ ระดับเครือข่ายนโยบายและระดับการจัดการปกครองเครือข่ายเชิงพื้นที่

ระดับเครือข่ายนโยบาย มุ่งทำความเข้าใจและอธิบายเกี่ยวกับบริบททางความคิด บริบททางเศรษฐกิจและการเมืองที่เป็นเงื่อนไขปัจจัยต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบาย รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้าง (Structure) กับตัวแสดง (Actor) ภายในเครือข่ายนโยบายที่ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายนวัตกรรมอาหาร โดยใช้แนวคิดเครือข่ายนโยบาย (Policy Network) ในหัวข้อที่ 2.2 ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง โครงสร้างของเครือข่าย (structure of the network) ผู้กระทำการภายในเครือข่าย (agents within the network) และผลลัพธ์ของนโยบาย (policy outcome) ส่วนแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) ในหัวข้อที่ 2.3 เป็นกรอบในการอธิบายที่มุ่งแสดงให้เห็นว่า บริบททางความคิด (ideational context) ต่างก็มีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของตัวแสดงภายในเครือข่าย จนนำไปสู่การยึดถือความเชื่อทางนโยบาย (programmatic beliefs) ของกลุ่ม ซึ่งความเชื่อที่ว่าย่อมส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์ของนโยบายด้วยเช่นกัน ดังนั้น แนวคิดนี้จึงช่วยทำความเข้าใจถึง “ความเชื่อ นโยบาย” (policy belief) ของแต่ละกลุ่มพันธมิตรร่วมด้วย

ระดับการจัดการปกครองเครือข่ายเชิงพื้นที่ เป็นการศึกษามุ่งให้เห็นถึงการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยใช้แนวคิดว่าด้วยการจัดการปกครองเครือข่าย (Network Governance) ในหัวข้อที่ 2.4 ซึ่งอธิบายถึงการเกิดขึ้นของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารอันเป็นผลมาจากมูลเหตุสำคัญต่าง ๆ การแสดงให้เห็นถึงกระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่ ตลอดจนผลผลิตที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหารที่แตกต่างกันตามแต่ละบริบทของเครือข่าย เป็นกรอบในการอธิบาย รวมถึงในหัวข้อที่ 2.5 เป็นแนวคิดว่าด้วยการบริหารนวัตกรรม เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับนวัตกรรม ประเภทนวัตกรรม และกระบวนการจัดการนวัตกรรม ส่วนหัวข้อที่ 2.6 เป็นงานศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งนโยบาย

นวัตกรรม วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับนโยบายอาหาร และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายนวัตกรรม ในส่วนสุดท้าย (หัวข้อที่ 2.7) เป็นการนำเสนอกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ (Conceptual Framework) สำหรับใช้ในการวิจัยครั้งนี้

2.2 แนวคิดที่ว่าด้วยเครือข่ายนโยบาย (Policy Network)

เครือข่ายนโยบาย (Policy Network) เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร โดยเป็นการศึกษาปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างตัวแสดง และกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ซึ่งหากพิจารณามุมมองแนวความคิดของเครือข่ายนโยบาย สามารถพิจารณาได้ในมุมมองเชิงโครงสร้าง (Structural Perspective) ที่เครือข่ายนโยบายถือเป็นการจัดวางโครงสร้างและฟังก์ชันการทำงานขององค์กรซึ่งกันและกันอย่างสลับซับซ้อนของหลายองค์กรที่เข้ามารวมอยู่ด้วยกัน ในขณะที่ตามมุมมองการหน้าที่ (Functional Perspective) เครือข่ายนโยบายเป็นเครือข่ายระหว่างองค์กรที่มีการแบ่งปันหรือกระจายทรัพยากรทางการเงินและอำนาจร่วมกัน เพื่อจัดหาทรัพยากรให้เพียงพอต่อการบรรลุวัตถุประสงค์บางประการ อาจกล่าวได้ว่า การเกิดขึ้นของเครือข่ายนโยบายนั้นถือเป็นการรวมตัวระหว่างองค์กรจากภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการ ภาคประชาสังคม เพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกัน โดยมีเป้าหมายสำหรับการกำหนดนโยบายและนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

หากพิจารณาถึงการนำแนวคิดเครือข่ายนโยบายมาใช้ในการศึกษาทางรัฐศาสตร์นั้น สามารถพิจารณาออกได้เป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่ 1 เครือข่ายนโยบายที่ใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์ของการจัดการปกครอง (policy network as governance) ด้วยการใช้เครือข่ายนโยบายอธิบายรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม ด้วยการสร้างกฎกติกา (System of rules) ที่วางกรอบพฤติกรรมของตัวแสดงภายในเครือข่าย รูปแบบที่ 2 เครือข่ายนโยบายที่ใช้อธิบายในการปฏิรูปการจัดการภาครัฐ (policy network as public management reform) เป็นการมุ่งเน้นการศึกษาไปที่ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและเงื่อนไขให้การบริหารจัดการเครือข่ายสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังเช่น การสื่อสารในเครือข่าย ทักษะการเจรจาต่อรอง เป็นต้น รูปแบบที่ 3 เครือข่ายนโยบายที่ใช้อธิบายในการกำหนดนโยบายสาธารณะ (policy network as public policy making) โดยการศึกษาครั้งนี้จะเป็นการนำแนวคิดเครือข่ายนโยบายใช้ในการอธิบายการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับตัวแสดงอื่น ๆ ในกระบวนการกำหนดนโยบาย

เครือข่ายนโยบายที่ใช้อธิบายในการกำหนดนโยบายสาธารณะ (policy network as public policy making) ต่างมีจุดเน้นในการอธิบาย 3 ลักษณะ ประกอบด้วย เครือข่ายนโยบายที่อธิบายถึงปัจจัยในระดับผู้กระทำกร (agency-oriented policy networks) เครือข่ายนโยบายที่อธิบายถึง

ปัจจัยในระดับโครงสร้าง (agency-oriented policy networks) และเครือข่ายนโยบายวิภาษวิธี (dialectic policy network model) ดังนี้

หนึ่ง เครือข่ายนโยบายที่อธิบายถึงปัจจัยในระดับผู้กระทำการ (agency-oriented policy networks) เป็นการศึกษานโยบายสาธารณะผ่านตัวแบบกลุ่มหรือตัวแบบพหุนิยม (group model or pluralism model) เนื่องจากการกำหนดนโยบายสาธารณะของสหรัฐอเมริกาในช่วง 1950-1960 มักเป็นการเชื่อมต่อระหว่างบุคคลจากหลายฝ่าย ได้แก่ หน่วยงานของรัฐและกลุ่มผลประโยชน์²⁰ ทำให้ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการพัฒนาไปสู่ตัวแบบของนักวิชาการที่หลากหลาย ดังเช่น *ตัวแบบสถาบันของรัฐภายในระบบการเมือง (sub-government)* ซึ่ง Ripley และ Franklin²¹ ได้อธิบายไว้ว่าเป็นกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและหรือสมาชิกวุฒิสภา เจ้าหน้าที่สภาครองเกรส เจ้าหน้าที่ของรัฐและกลุ่มตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ *ตัวแบบระบบย่อย (sub-system)* ที่ Freeman²² มองว่าเป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการ สมาชิกสภาครองเกรส และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ *ตัวแบบพันธมิตรสามเส้า” (iron triangle)* โดย Lowi²³ เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของรัฐบาลกลาง คณะกรรมการในสภาครองเกรส และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ และสุดท้าย *ตัวแบบเครือข่ายประเด็นปัญหา (issue network model)* ที่เป็นผลมาจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของระบบในสภาครองเกรส ส่งผลให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ที่มากขึ้น ซึ่ง Hecko²⁴ มองว่า การมีส่วนร่วมของกลุ่มต่าง ๆ เพื่อผลิตนโยบายหนึ่ง ๆ นั้นต่างเป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อประเด็นทางนโยบายใดนโยบายหนึ่ง ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ว่่านี้ประกอบด้วยสมาชิกสภานิติบัญญัติ นักธุรกิจ นักเจรจาต่อรอง (lobbyist) และนักวิชาการ อาจกล่าวได้ว่าระดับของการมีส่วนร่วมในนโยบายนั้นมีโอกาสที่กว้างขวางมากขึ้นที่มีใช้มีแต่ตัวแสดงที่มาจากภาครัฐและกลุ่มผลประโยชน์ดังเช่นที่ผ่านมา

สอง เครือข่ายนโยบายที่อธิบายถึงปัจจัยในระดับโครงสร้าง (structure-oriented policy networks) เป็นการใช้เครือข่ายนโยบายที่อธิบายถึงปัจจัยในระดับโครงสร้าง ด้วยการแยกความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างการอธิบายในระดับมหภาค (macro-level analysis) ซึ่งเป็นการ

²⁰ Rhodes, R. A. W. and David Marsh Policy Network in British Politics: A Critique of Existing Approaches. In David Marsh and R. A. W. Rhodes (eds.). *Policy Network in British Government*, pp.1-26. New York: Carendon, 1992.

²¹ Ripley, Randall B. and Franklin, Grace A. (1980). *Congress the Bureaucracy and Public Policy*. Homewood:Dorsey.

²² Freeman, Leiper. (1955). *The Political Process*. New York: Doubleday.

²³ Lowi, Theodore J. (1969). *The End of Liberalism*. New York: Norton.

²⁴ Ibid., pp.7

วิเคราะห์ในระดับโครงสร้างและสถาบันการเมืองการปกครอง กับการอธิบายในระดับกลาง (meso-level analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มผลประโยชน์ และการอธิบายในระดับจุลภาค (micro-level analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การหรือปัจเจกบุคคล โดยงานศึกษาเครือข่ายนโยบายของ Rhodes (Initiative Rhodes's Model)²⁵ เป็นการศึกษาตัวแบบเครือข่ายนโยบายในสหราชอาณาจักร มุ่งเน้นไปที่การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์การระดับกลาง (Meso-level Analysis) และมุ่งอธิบายความสัมพันธ์ลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ซึ่งกลุ่มตัวแสดงเหล่านี้จะมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันในช่วงขั้นตอนของการกำหนดนโยบายและขั้นตอนของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ส่วน Erik-Hans Klijn²⁶ เห็นว่า ลักษณะของเครือข่ายนโยบายจะประกอบด้วย 3 องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ หนึ่ง การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Dependency) สอง กระบวนการ (Process) การก่อเกิดนโยบายหนึ่ง ๆ ได้นั้นเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างตัวแสดงหลายตัว ซึ่งแต่ละตัวมีอำนาจที่แตกต่างกันในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ อำนาจของตัวแสดงแต่ละตัวจะมากขึ้นอยู่กับทรัพยากรที่ตัวแสดงนั้นนำมาใช้กระบวนการนโยบาย (Policy Process) สาม ความเป็นสถาบัน (Institution) ประกอบด้วย รูปแบบความสัมพันธ์ การพึ่งพาอาศัยกันของตัวแสดงและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งส่งผลต่อการสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในลักษณะเหนียวแน่นหรือเป็นลักษณะความสัมพันธ์แบบหลวม ซึ่ง Marsh และ Rhodes²⁷ จัดประเภทเครือข่ายนโยบาย (Policy Network Typologies) โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงตั้งแต่ชุมชนนโยบาย (Policy Community) เป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างสมาชิกในเครือข่ายเหนียวแน่น มีการปฏิสัมพันธ์เป็นประจำต่อเนื่องและแลกเปลี่ยนทรัพยากรร่วมกันสูง สมาชิกภายในเครือข่ายมีการรับรู้ร่วมกันสูง ส่วนเครือข่ายประเด็นปัญหา (Issue Network) เป็นการรวมตัวของสมาชิกจะค่อนข้างหลวม ความสัมพันธ์วางอยู่บนพื้นฐานของประเด็นปัญหา มีสมาชิกเข้าร่วมเครือข่ายเป็นจำนวนมาก และมีทรัพยากรไม่สมมาตรหรือเท่าเทียมกัน ไม่มีระเบียบแบบแผนชัดเจน การถกเถียงครอบคลุมทั้ง

²⁵ Rhodes, R.A.W. (2007). *Understanding governance: Ten years on*. Organization Studies. 28 (08).

²⁶ Erik-Hans Klijn. (1996). Analyzing and Managing Policy Process in Complex Networks: A Theoretical Examination of the Concept Policy Network and Its Problems. *Journal of Administration & Society*, 28 (1), 93-94.

²⁷ Rhodes, R. A. W. and D. Marsh (1992). *Policy Networks in British Politics: A Critique of Existing Approaches*, in D. Marsh and R. A. W. Rhodes (eds) *Policy Networks in British Government*. Oxford: Clarendon Press.

นโยบายและคุณค่า²⁸ ตามข้อพิจารณาข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า เครือข่ายนโยบายในที่นี้จึงเป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่าง ๆ ผ่านการแลกเปลี่ยนทรัพยากรขององค์กร ซึ่งการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวที่ว่านี้เองได้กลับกลายเป็น “โครงสร้างทางสังคม” รูปแบบหนึ่งที่มีผลต่อกระบวนการทางนโยบายนั่นเอง

สาม เครือข่ายนโยบายวิภาษวิธี (dialectic policy network model) ที่ผ่านมามีการอธิบายเครือข่ายนโยบาย (Policy Network) ที่กล่าวไปข้างต้นนั้น ยังคงมีข้อจำกัดในการวิเคราะห์ถึงการอธิบายการดำรงอยู่ของเครือข่าย (Downplay)²⁹ ซึ่ง Marsh และ Smith³⁰ ให้ข้อเสนอแนวความคิดเครือข่ายนโยบายแบบวิภาษวิธี (Dialectical Approach) อธิบายถึงความสัมพันธ์ของโครงสร้าง (Structure) กับผู้กระทำการ (Agency) ว่ามีความเชื่อมโยงซึ่งกันและส่งผลต่อกัน โดยผลจากการปฏิสัมพันธ์ของผู้กระทำการภายในเครือข่ายทำให้เกิดกรอบจำกัดหรือโอกาสให้แก่ผู้กระทำการภายในเครือข่าย ในขณะที่เดียวกันผู้กระทำการจะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ผ่านการแปลความหมายหรือตีความโครงสร้างที่เป็นการวางกรอบจำกัดหรือเปิดโอกาสแก่ผู้กระทำการนั้น ซึ่งผู้กระทำการจะแสวงหาทางเลือกที่ดีที่สุดเพื่อบรรลุเป้าหมายของตนและแสดงพฤติกรรมผ่านการประเมินทางเลือกเชิงกลยุทธ์ โดยผลจากการแสดงพฤติกรรมของผู้กระทำการนี้เองก็จะย้อนกลับไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้างและการเรียนรู้ของผู้กระทำการ ดังนั้น ผลลัพธ์ของเครือข่ายจึงเกิดจากพฤติกรรมทำซ้ำเพื่อการดำรงไว้ของเครือข่ายเชิงสถาบันที่อยู่บนพื้นฐานค่านิยม วัฒนธรรม และรูปแบบพฤติกรรมของเครือข่ายหนึ่ง ๆ

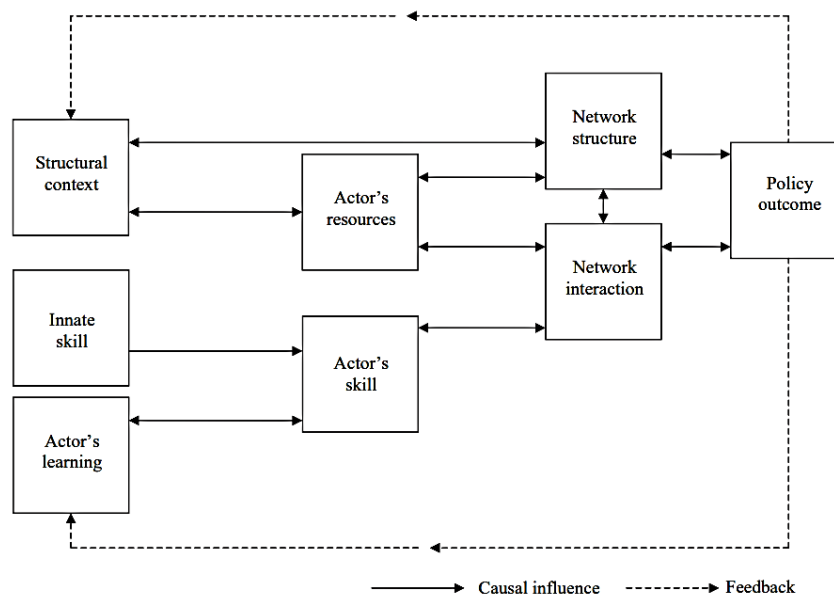
เครือข่ายนโยบายแบบวิภาษวิธี (Dialectical Approach) จึงเป็นการอธิบายความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายที่มีได้เป็นเพียงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและผู้กระทำการเท่านั้น หากแต่เป็นการอธิบายถึงลักษณะวิภาษวิธี 3 ลักษณะด้วยกัน ดังภาพที่ 2.1

²⁸ Nicolas Dahan, Jonathan Doh and Terrence Guay. (2017). The role of multinational corporations in transnational institution building: A policy network perspective., p. 1579.

²⁹ กลุ่มที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างมักไม่ให้ความสำคัญกับผู้กระทำการ ในขณะที่เดียวกัน กลุ่มที่ให้ความสำคัญกับผู้กระทำการกับละเลยและไม่ให้ความสำคัญกับปัจจัยในระดับโครงสร้าง

³⁰ Marsh, David and Martin Smith. *Understanding Policy Network: Towards a Dialectical Approach*. Political Studies 48 (2000) : 4-21

ภาพที่ 2.1 เครือข่ายนโยบายแบบวิภาษวิธี (Dialectical Approach) ของ Marsh and Smith

(ที่มา: Marsh, David and Martin Smith. *Understanding Policy Network: Towards a Dialectical Approach*. Political Studies 48 (2000): 4-21)

จากภาพที่ 2.1 สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

ลักษณะที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทแวดล้อมกับเครือข่าย (network and context) นอกเหนือไปจากโครงสร้างเครือข่ายนโยบายที่จะส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมของตัวแสดงทางนโยบายแล้วนั้น แต่พบว่า โครงสร้างทางการเมืองและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ-สังคม หรือเรียกว่า บริบทเชิงโครงสร้าง (structural context) กลับมีอิทธิพลโดยตรงต่อโครงสร้างเครือข่ายและตัวแสดงทางนโยบายด้วยเช่นกัน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการถือครองทรัพยากรของตัวแสดง (actor's resource) ซึ่งส่งผลต่อการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและลักษณะของโครงสร้างในเครือข่ายนโยบาย

ลักษณะที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างเครือข่ายกับผู้กระทำการ (network structure and agents) ในแง่มุมนี้กำหนดให้เครือข่ายนโยบายมีฐานะเป็น “โครงสร้าง”(structure) ที่วางกรอบจำกัดและเปิดโอกาสในการแสดงพฤติกรรมของตัวแสดงทางนโยบาย (policy actors) โดยผู้กระทำการหรือตัวแสดงทางนโยบายนั้นจะแสดงพฤติกรรมภายใต้ โครงสร้างของเครือข่าย (network structure) และบริบทเชิงโครงสร้าง (structural context) ซึ่งตัวแสดงทางนโยบายจะประเมินทางเลือกในการแสดงพฤติกรรมผ่านการพิจารณาเชิงกลยุทธ์ ด้วยการอาศัยทักษะของตัวแสดง (actor's skill) เป็นสิ่งที่ตัวแสดงนำมาใช้ในการแลกเปลี่ยนทรัพยากร โดยทักษะของตัวแสดงนั้นเป็นทักษะทั้งที่มีอยู่แต่เดิมภายในของตัวแสดง (innate skill) และเป็นทักษะที่เกิดจากการเรียนรู้

(actor's learning) ที่เกิดขึ้นผ่านการสังสมประสบการณ์ รวมไปถึงทรัพยากรของตัวแสดง (actor's resources) ที่มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากร (resources exchange) ระหว่างกันภายใต้โครงสร้างของเครือข่าย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางนโยบาย

ลักษณะที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายกับผลลัพธ์นโยบาย (network and policy outcome) ผลจากการแลกเปลี่ยนทรัพยากรของตัวแสดงทางนโยบาย นำไปสู่ผลลัพธ์เชิงนโยบาย (policy outcome) ซึ่งผลลัพธ์เชิงนโยบายที่ว่านี้ย่อมส่งผลต่อโครงสร้างของเครือข่าย (network structure) ปฏิสัมพันธ์ในเครือข่าย (network interaction) บริบทเชิงโครงสร้าง (structural context) และตัวผู้กระทำการผ่านการเรียนรู้ของตัวแสดงทางนโยบาย (actor's learning) จนในที่สุดนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมของผู้กระทำการในครั้งถัดไป

ด้วยข้อพิจารณาข้างต้นจะเห็นได้ว่า จุดเน้นที่สำคัญของเครือข่ายนโยบายตามทัศนะของ Marsh and Smith จึงเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างกับผู้กระทำการ รวมไปถึงปัจจัยภายนอกที่ส่งผลไปยังเครือข่ายนโยบาย ซึ่ง Kisby³¹ ได้ให้ข้อถกเถียงและชี้ให้เห็นเพิ่มเติมว่า ในการวิเคราะห์ถึงกระบวนการนโยบายที่เป็นนโยบายเฉพาะ (particular policy) จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์ถึงปัจจัยทางความคิดเป็นสำคัญ ซึ่งความคิดนั้นถือเป็นส่วนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการต่อต้านทางนโยบายมากกว่าบริบทเชิงโครงสร้างทางแนวเศรษฐกิจและสังคมเสียอีก ดังที่ Majone เห็นว่า บริบทความคิดที่มีอยู่จะส่งผลให้ผู้กำหนดนโยบายตอบสนองต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เป็นไปตามแนวความคิดที่ผู้กำหนดนโยบายเหล่านั้นได้ตัดสินใจเลือกแล้ว³²

ดังนั้น ความคิด ถือเป็นบริบทที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย แต่ในการวิเคราะห์อิทธิพลของแนวความคิดดังกล่าวนี้ จำเป็นที่จะต้องมีการพิจารณาเพิ่มเติมว่า “เหตุใดบริบททางความคิดเหล่านั้นถึงมีอิทธิพลและสามารถโน้มน้าวใจแก่ผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายสาธารณะได้” สามารถพิจารณาได้จากหลวมมองด้วยกัน ดังนี้

มุมมองหนึ่งเห็นว่า เป็นผลมาจาก “ชุมชนผู้เชี่ยวชาญ” (epistemic communities) ซึ่งเป็นเครือข่ายมืออาชีพที่มีความเชี่ยวชาญและมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายภายในโดเมนหรือประเด็นปัญหานั้นจนเป็นที่ยอมรับ เนื่องจากการแพร่กระจายของความคิดและข้อมูลใหม่ ๆ สามารถนำไปสู่

³¹ Ben Kisby. (2007) Analyzing Policy Networks Towards an Ideational Approach, *Policy Studies*, 28:1, 71-90

³² Majone, G. (1989) Evidence, Argument, and Persuasion in the Policy Process, New Haven: Yale University Press. pp.161.

รูปแบบพฤติกรรมใหม่ ๆ ตลอดจนเป็นปัจจัยสำคัญในการประสานความร่วมมือของนโยบายระหว่างประเทศ (international policy coordination)³³

ในขณะที่อีกมุมมองหนึ่งเห็นว่า เป็นผลมาจาก “การเรียนรู้ทางสังคม” (social learning) หากเป้าหมายของนโยบายมีการเปลี่ยนแปลงไปย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ (paradigm shift) ด้วยเช่นกัน โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงทางอุดมการณ์พื้นฐานและแนวความคิดใหม่ ดังเช่น เครือข่ายนโยบาย (policy network) หรือเครือข่ายประเด็นปัญหา (issue network) ที่เริ่มเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกได้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการนโยบายมากขึ้น อันเป็นผลมาจากความซับซ้อนของสถานการณ์ภายนอกที่เข้ามากระทบ³⁴

ดังนั้น บริบททางความคิดจะมีอิทธิพลและสามารถโน้มน้าวใจแก่ผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายสาธารณะได้ขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญทางความรู้ของเครือข่ายนโยบายและการเรียนรู้ทางสังคม อย่างไรก็ตาม Hay³⁵ กลับให้แง่มุมที่เป็นข้อจำกัดต่อความสัมพันธ์ระหว่างความคิดและผลลัพธ์ของนโยบาย เพิ่มเติมที่ว่า ภายในเครือข่ายนโยบายนั้น ตัวแสดงมักยึดถือแนวความคิดที่แตกต่างกัน ซึ่งในงานศึกษาของ Hay มักเป็นการศึกษาชุดอุดมการณ์ทางความคิดในมุมมองในระดับมหภาค เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงนโยบายในวงกว้าง ในขณะที่งานศึกษาของ Berman³⁶ ได้ทำการจำแนกความคิดทางการเมือง ออกเป็น 2 รูปแบบที่แตกต่างกัน ซึ่งได้ข้อค้นพบว่า ความคิดชุดที่เป็นอุดมการณ์ เป็นการศึกษาที่มีมุมมองในระดับกว้าง ส่วนความคิดชุดที่เป็นจุดยืนทางนโยบาย เป็นการศึกษาที่มีมุมมองในระดับแคบ ทำให้การวิเคราะห์ความคิดทางการเมืองของ Berman จึงให้ข้อเสนอด้วยการกำหนดให้อยู่ในระดับกึ่งกลาง (meso level) โดยมุ่งเน้นไปที่การศึกษาถึงความเชื่อทางนโยบาย (programmatic beliefs) ที่ไม่ใช่ชุดของอุดมการณ์ที่เป็นนามธรรม แต่เป็นกรอบแนวคิดที่กำหนดโครงการในการดำเนินการ³⁷ กล่าวคือ กรอบแนวคิดที่ว่านี้มีส่วนช่วยให้ตัวแสดงสามารถพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายที่เฉพาะเจาะจงได้ตามแนวคิดที่ตัวแสดงเหล่านั้นได้ยึดถือ อาจกล่าวได้ว่า ความคิดที่จะมีอิทธิพลและสามารถโน้มน้าวใจแก่ผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบาย

³³ Haas, P. (1992a) 'Introduction: epistemic communities and international policy coordination', *International Organization*, vol. 46, no. 1, pp. 3

³⁴ Hall, P. (1993) 'Policy paradigms, social learning, and the State: The case of economic policymaking in Britain', *Comparative Politics*, vol. 25, no. 3, pp. 289

³⁵ Hay, C. (2002) *Political Analysis: A Critical Introduction*, Basingstoke: Palgrave. p. 205

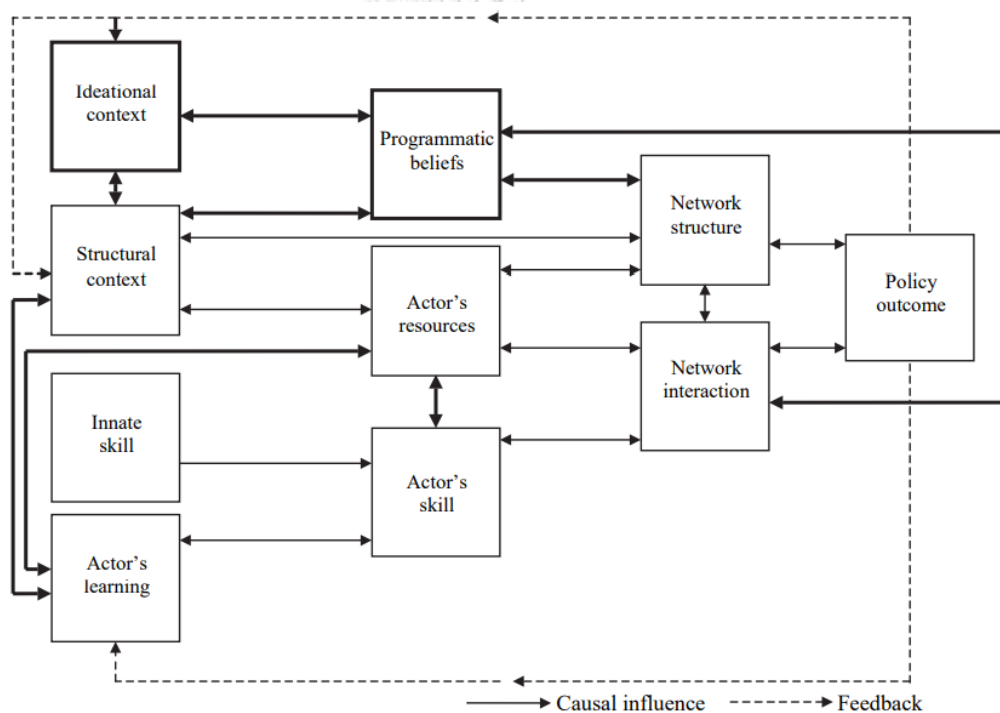
³⁶ Berman, S. (1998) *The Social Democratic Moment: Ideas and Politics in the Making of Interwar Europe*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

³⁷ Ibid, pp.21.

สาธารณะได้นั้นขึ้นอยู่กับขอบเขตในการพัฒนาแนวความคิดของเครือข่ายนโยบายและการตัดสินใจของผู้มีอำนาจเป็นสำคัญ

จากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับปัจจัยทางความคิดที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการกำหนดนโยบาย มาสู่ข้อเสนอของ Kisby³⁸ ที่เรียกว่า “เครือข่ายนโยบายแนวทางความคิด (Ideational Approach)” ซึ่งมีมุมมองว่า ปัจจัยทางความคิด ประกอบด้วย บริบททางความคิด (ideational context) ที่ตัวแสดงสำคัญได้ดำเนินการในการกำหนดนโยบาย อิทธิพลของความเชื่อทางนโยบาย (programmatic beliefs) จะส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์ของนโยบายด้วยเช่นกัน ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 เครือข่ายนโยบายแนวทางความคิด (Ideational Approach) ของ Ben Kisby

(ที่มา: Ben Kisby. (2007) Analyzing Policy Networks Towards an Ideational Approach, *Policy Studies*, 28:1, 71-90)

หมายเหตุ: กล่องและลูกศรที่เป็นเส้นหนา เป็นส่วนที่เพิ่มเติมจากเครือข่ายนโยบายแบบวิภาษวิธี (Dialectical Approach) ของ Marsh and Smith

³⁸ Ben Kisby. (2007) Analyzing Policy Networks Towards an Ideational Approach, *Policy Studies*, 28:1, 71-90

จากภาพข้างต้นสามารถพิจารณาได้ว่า ไม่เพียงแต่ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง (structural context)³⁹ โครงสร้างของเครือข่าย (structure of the network) ผู้กระทำการภายในเครือข่าย (agents within the network) และผลลัพธ์ของนโยบาย (policy outcome) แต่อิทธิพลทางความคิด ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์กับผู้กระทำการภายในเครือข่ายด้วยเช่นกัน เพราะผู้กระทำการนั้นมีเพียงแต่เปิดรับความคิดเท่านั้น แต่จะใช้ความคิด พัฒนาแนวคิด และสร้างแนวคิดใหม่ ๆ ภายในเครือข่ายร่วมด้วย ซึ่งเครือข่ายนโยบายที่มีความแตกต่างกันจะเปิดกว้างต่อการรับแนวคิดใหม่ที่แตกต่างกันส่งผลให้สมาชิกในเครือข่ายมีการปรับเปลี่ยนความคิดและพัฒนาแนวคิดใหม่ที่แตกต่างกัน ดังเช่น เครือข่ายนโยบาย (policy community) มีตัวแสดงภายในเครือข่ายน้อย มีชุดของความเชื่อทางนโยบาย (programmatic beliefs) ที่คล้ายคลึงกัน จึงมีโอกาสน้อยที่เครือข่ายนี้จะเปิดรับอิทธิพลทางความคิดจากภายนอก ในขณะที่เครือข่ายประเด็นปัญหา (issue network) มีตัวแสดงภายในเครือข่ายจำนวนมาก มีความหลากหลายทางอุดมการณ์ จึงมีโอกาสมากที่เครือข่ายนี้จะเปิดรับอิทธิพลทางความคิดจากภายนอก

นอกจากนี้ อิทธิพลทางความคิดยังมีความสัมพันธ์กับผลลัพธ์นโยบายด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นผลมาจาก เครือข่ายนโยบายได้พัฒนาแนวคิดและข้อเสนอเชิงนโยบายใหม่ ๆ จนส่งผลไปสู่ผลลัพธ์นโยบาย (policy outcome) บริบทเชิงโครงสร้าง (structural context) และบริบททางความคิด (ideational context)⁴⁰

ดังนั้น ในการศึกษาเพื่อพิจารณาถึงบริบททางความคิด (ideational context) ที่ส่งผลต่อผลลัพธ์ของนโยบาย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุดความเชื่อ เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์ของนโยบาย ตลอดจนปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายด้วยเช่นกัน ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework: ACF) มาเป็นกรอบการวิเคราะห์หรือขยายเพิ่มเติม เพื่อทำความเข้าใจถึง “ความเชื่อนโยบาย” (policy belief) ของแต่ละกลุ่มพันธมิตรเป็นสำคัญ เนื่องจากระบบความเชื่อเป็นสิ่งที่ยากต่อการเปลี่ยนแปลง หากเปลี่ยนแปลงความเชื่อของกลุ่มพันธมิตรได้ย่อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบาย ดังจะกล่าวถึงในลำดับถัดไป

³⁹ โครงสร้างทางการเมืองและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ-สังคม

⁴⁰ ในงานวิจัยนี้บริบททางความคิด เกิดจาก “การเรียนรู้ทางสังคม” (social learning) หากเป้าหมายของนโยบายมีการเปลี่ยนแปลงไปย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ (paradigm shift) ด้วยเช่นกัน โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงทางอุดมการณ์พื้นฐานและแนวความคิดใหม่ ซึ่งบริบททางความคิดนี้มิใช่เป็นเพียงชุดอุดมการณ์ที่มีมุมมองในระดับกว้างเท่านั้น หากแต่ส่งผลให้เกิดความเชื่อทางนโยบาย (programmatic beliefs) ที่ไม่ใช่ชุดของอุดมการณ์ที่เป็นนามธรรม แต่เป็นกรอบแนวคิดที่มีส่วนช่วยให้ตัวแสดงสามารถพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายที่เฉพาะเจาะจงได้ตามแนวคิดที่ตัวแสดงเหล่านั้นได้ยึดถือ

2.3 แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework: ACF)

2.3.1 ภาพรวมของแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework: ACF)

แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) เป็นแนวคิดในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดในการศึกษานโยบายสาธารณะ 3 ประการสำคัญ ได้แก่ 1) ข้อจำกัดด้านการตีความตามขั้นตอนแบบฮิวริสติก (stages heuristic)⁴¹ ในฐานะทฤษฎีเชิงสาเหตุยังไม่เพียงพอต่อของกระบวนการนโยบาย⁴² ซึ่งการตีความกระบวนการนโยบายสาธารณะนั้น ต้องพิจารณาถึง “ความเชื่อนโยบาย” (policy belief) ของแต่ละกลุ่มพันธมิตรเป็นสำคัญ เนื่องจากระบบความเชื่อเป็นสิ่งที่ยากต่อการเปลี่ยนแปลง หากเปลี่ยนแปลงความเชื่อของกลุ่มพันธมิตรได้ย่อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบาย 2) ข้อจำกัดเกี่ยวกับการโต้แย้งจุดแข็งและจุดอ่อนระหว่างแนวทางการกำหนดนโยบายแบบบนลงล่าง (Top -Down) และจากล่างขึ้นบน (Bottom-Up) และ 3) เพื่อแก้ไขจุดอ่อนเกี่ยวกับการขาดทฤษฎีและวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของข้อมูลวิทยาศาสตร์และเทคนิคเฉพาะในกระบวนการนโยบาย ACF จึงเป็นตัวแบบเชิงระบบ ซึ่งรวบรวมขั้นตอนต่าง ๆ ของวงจรนโยบาย มุมมองการกำหนดนโยบายทั้งบนลงล่างและล่างขึ้นบน และจัดวางข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และเทคนิคไว้กึ่งกลางในหลายสมมติฐานด้วยกัน⁴³ นอกจากนี้ ACF เป็นแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจระบบย่อยของนโยบาย (Policy Subsystem) เพื่อทำความเข้าใจถึงมูลเหตุจูงใจและความเชื่อ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁴¹ เป็นตัวแบบในการสำรวจและทำความเข้าใจในกระบวนการกำหนดนโยบาย ซึ่งขั้นตอนแบบฮิวริสติก (stages heuristic) นำเสนอให้เห็นถึงกระบวนการในลักษณะวงจรของกระบวนการกำหนดนโยบาย ประกอบด้วย การกำหนดวาระของนโยบาย (agenda setting) การกำหนดนโยบาย (policy formation) การตัดสินใจนโยบาย (decision making) การนำนโยบายไปปฏิบัติ (implementation) และการประเมินนโยบาย (evaluation) ซึ่งตัวแบบนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากเนื่องจากไม่สามารถอธิบายถึงความซับซ้อนของการกำหนดนโยบายได้

⁴²Sabatier, Paul A., and Hank Jenkins-Smith. (1993). *Policy Change and Learning: An Advocacy Coalition Approach*. Boulder, CO: Westview Press

⁴³ Christopher M. Weible ,Paul A. Sabatier and Kelly McQueen. (2009). Themes and Variations: Taking Stock of the Advocacy Coalition Framework. *Policy Studies Journal*, Volume 37, Issue 1, February 2009, p. 122.

ของตัวแสดง อันนำไปสู่การสร้างแนวร่วมพันธมิตรที่สนับสนุนระหว่างกันและความพยายามในเข้ามา มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะบนฐานทรัพยากรที่แต่ละแนวร่วมพันธมิตรได้ถือครอง⁴⁴

หากพิจารณาถึงลักษณะสำคัญของแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework: ACF) นั้นอยู่บนหลักการพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการ กล่าวคือ ประการแรก สมมติฐานระดับมหภาค (Macro-Level) ที่ว่านโยบายส่วนใหญ่เกิดขึ้นระหว่างผู้เชี่ยวชาญเฉพาะภายในระบบย่อยของนโยบาย ซึ่งได้รับผลกระทบเชิงพฤติกรรมจากปัจจัยต่าง ๆ ดังเช่น ระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ประการที่สอง สมมติฐานระดับจุลภาค (Micro-Level) เป็นการวิเคราะห์การเกิดรูปแบบของปัจเจกบุคคล (Model of The Individual) ที่มีการนำแนวคิดทางจิตวิทยาสังคม (Social Psychology) มาใช้ในการวิเคราะห์ค่อนข้างมาก และประการที่สาม สมมติฐานระดับกลาง (Meso-Level) เป็นการผสมผสานวิธีที่ดีที่สุดในการจัดการกับความหลากหลายของตัวแสดงในระบบย่อย จนนำไปสู่การเกิดเครือข่ายพันธมิตร หรือที่เรียกว่า “Advocacy Coalitions” ซึ่งปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อความเชื่อและการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย คือ การเรียนรู้ทางนโยบาย (Policy-oriented Learning) และผลกระทบจากสภาพแวดล้อมภายนอก (External Perturbations)

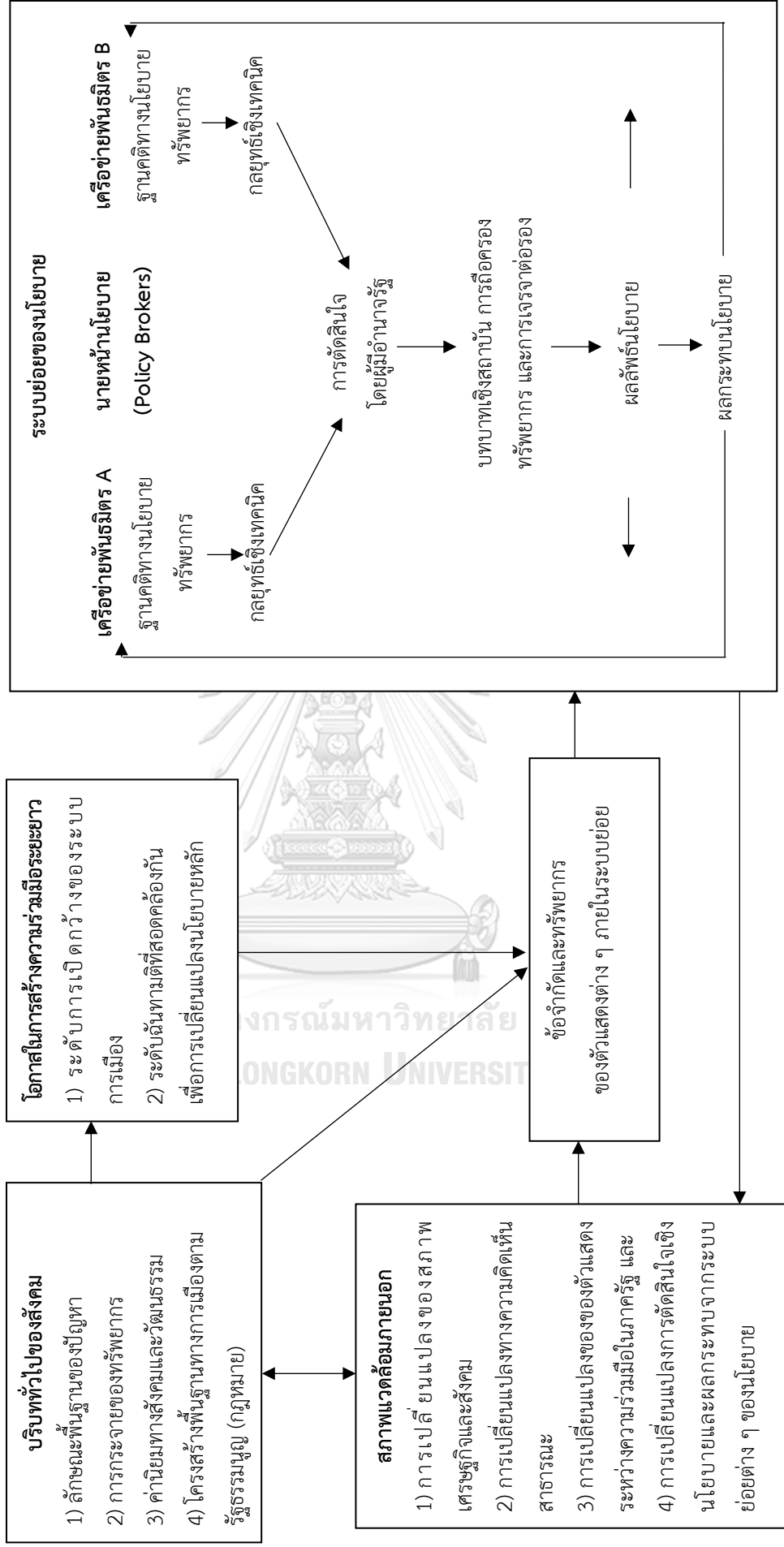
2.3.2 การวิเคราะห์กระบวนการทางนโยบายภายใต้กรอบแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework: ACF)

การวิเคราะห์กระบวนการทางนโยบายภายใต้กรอบแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) สามารถพิจารณาได้ ดังภาพที่ 2.3

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁴⁴ Christopher M. Weible (2006). An Advocacy Coalition Framework Approach to Stakeholder Analysis: Understanding the Political Context of California Marine Protected Area Policy. *Journal of Public Administration Research and Theory*, Volume 17, Issue 1, 1 January 2007, p. 95.

ภาพที่ 2.3 แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework: ACF)

(ที่มา: Weible, Christopher M. ,Paul A. Sabatier and Kelly McQueen. (2009). Themes and Variations: Taking Stock of the Advocacy Coalition Framework. *Policy Studies Journal*, Volume 37, Issue 1, February 2009, p. 123.)

จากภาพสามารถอธิบายได้ว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่อยู่ในภายใต้กรอบแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) แสดงให้เห็นถึงการแยกระบบย่อยของนโยบาย (Policy Subsystems) ที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางการเมือง (Political Environment) ในระดับที่กว้างกว่า ทั้งนี้ การกำหนดนโยบายจะเกิดขึ้นในระบบย่อยของนโยบายและมีความเกี่ยวข้องกับการเจรจาต่อรองของผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ ตัวแสดงเหล่านี้จะได้รับผลกระทบมาจากอิทธิพลของปัจจัยภายนอก 2 ชุดหลักด้วยกัน ดังนี้

ปัจจัยชุดแรก: บริบททั่วไปของสังคม (Relatively Stable Parameters) เป็นปัจจัยที่มีเสถียรภาพและยากต่อการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย ซึ่งปัจจัยชุดดังกล่าวนี้จะอยู่ภายในหรือภายนอกระบบย่อยนโยบายก็ได้ โดยปัจจัยดังกล่าวจะจำกัดขอบเขตของทางเลือกที่เป็นไปได้ หรือจำกัดขอบเขตประเด็นใด ๆ ก็ตามที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและความเชื่อของตัวแสดงในระบบย่อยประกอบด้วย 1) ลักษณะพื้นฐานของปัญหา 2) การกระจายของทรัพยากร 3) ค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรม และ 4) โครงสร้างพื้นฐานทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญ (กฎหมาย) ซึ่งโดยปกติแล้วตัวแปรเหล่านี้จะมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างต่ำภายในช่วงระยะเวลาหนึ่ง จึงไม่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมหรือการเปลี่ยนแปลงในระบบย่อยของนโยบายมากนัก แต่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและข้อจำกัดต่าง ๆ ได้⁴⁵

ปัจจัยชุดที่สอง: สภาพแวดล้อมภายนอก (External (System) Events) เป็นเหตุการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่บ่อยครั้งและมีความถี่ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งส่งต่อการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย ประกอบด้วย 1) การเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคม เช่น การเคลื่อนตัวของเศรษฐกิจ (economic dislocations) การเคลื่อนไหวทางสังคมที่เพิ่มมากขึ้น (social movements) (2) การเปลี่ยนแปลงทางความคิดเห็นสาธารณะ โดยอย่างยิ่งเกี่ยวกับจัดลำดับความสำคัญในการใช้จ่ายของภาครัฐและความรุนแรงของปัญหาต่าง ๆ 3) การเปลี่ยนแปลงของตัวแสดงระหว่างความร่วมมือในภาครัฐ เช่น ผลจากการจัดการเลือกตั้ง และ 4) การเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจเชิงนโยบายและผลกระทบจากระบบย่อยต่าง ๆ ของนโยบาย เช่น การเปลี่ยนแปลงของกฎหมายภาษีมีผลกระทบต่อสำคัญต่อระบบย่อยอื่น ๆ ภายในนโยบาย โดยที่ตัวแปรสภาพแวดล้อมภายนอกเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของตัวแปรบริบททั่วไปของสังคมอีกด้วย⁴⁶

⁴⁵ Paul Sabatier and Christopher M. Weible (2007). *The Advocacy Coalition Framework: Innovations and Clarifications*. In *Theories of the Policy Process*. Paul A. Sabatier, ed. Boulder, CO: Westview Press, p.193.

⁴⁶ Paul Sabatier and Jenkins-Smith, Hank C. (1999). *The Advocacy Coalition Framework: An Assessment*. In *Theories of the Policy Process*. Paul A. Sabatier, ed. Boulder, CO/Oxford, United Kingdom: Westview Press, pp. 147-149.

นอกจากนี้ ตัวแปรคงที่เป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลต่อโอกาสในการสร้างความร่วมมือระยะยาว ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ (Long-term Coalition Opportunity Structure) โดยพิจารณาจาก 2 ประเด็นสำคัญ *ประเด็นแรก* ระดับฉันทามติที่สอดคล้องกัน เพื่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายหลัก ซึ่งจะส่งผลต่อความเหนียวแน่นและความเป็นสมาชิกภาพของพันธมิตร ตลอดจนกลยุทธ์ในการรวมตัวกัน ในการบรรลุข้อตกลง *ประเด็นสอง* ระดับการเปิดกว้างของระบบการเมือง เช่น การเมืองการปกครอง แบบระบบสหพันธรัฐ (Federalism) และมีการกลไกตรวจสอบและถ่วงดุลจะมีแนวโน้มที่จะกระจายอำนาจและเปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายมีส่วนร่วมมากกว่า ตรงกันข้ามกับการเมืองการปกครองระบบ บรรษัทนิยม (Corporatist) จะเน้นการรวมศูนย์ ไม่เปิดโอกาสและจำกัดการมีส่วนร่วมมากกว่า⁴⁷ ขณะเดียวกันตัวแปรบริบททั่วไปของสังคมได้กลายเป็นปัจจัยหรือตัวแปรหนึ่งซึ่งอิทธิพลไปก่อให้เกิด ข้อจำกัดและทรัพยากร (Short-term Constraints and Resources) ของตัวแสดงต่าง ๆ ภายใน ระบบย่อย ในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ พร้อมกับกับสภาพแวดล้อมภายนอกอีกด้วย

การเปลี่ยนแปลงนโยบายในระบบย่อยของนโยบายนั้น สามารถทำได้ใน 4 แนวทางด้วยกัน *แนวทางแรก* การเปลี่ยนแปลงนโยบายมาจากเหตุการณ์ภายนอก (External Events) ที่จะกำหนดให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงของนโยบายหลักในระบบย่อย เหตุการณ์เหล่านั้น ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของ สภาพเศรษฐกิจและสังคม ความคิดเห็นของสาธารณชน พันมิตรของภาครัฐ และระบบย่อยอื่น ๆ แรงกระแทกจากภายนอก สามารถกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในระบบย่อยของนโยบาย โดยการปรับเปลี่ยนและเพิ่มทรัพยากร การเพิ่มอำนาจให้พันธมิตร และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ *แนวทางที่สอง* การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ทางนโยบาย (Policy-oriented Learning) เป็นการ เปลี่ยนแปลงทางความคิดหรือความตั้งใจเชิงพฤติกรรม อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ และ/ หรือข้อมูลใหม่ ซึ่งสิ่งนั้นเกี่ยวข้องกับการบรรลุหรือแก้ไขวัตถุประสงค์ของนโยบายนั้น โดย แนวความคิดดังกล่าวมองว่า การเรียนรู้ทางนโยบาย เป็นเครื่องมือของแนวร่วมพันธมิตรต่าง ๆ ที่ ต้องการเข้าไปมีอิทธิพลและผลักดันให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบาย โดยพันธมิตรแต่ละกลุ่ม พยายามจะหาเหตุผลและหลักฐานมาหนุนเสริม เพื่อแสดงให้เห็นว่าวิธีการเหล่านั้นจะทำให้สามารถ บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายได้ หรืออาจใช้กลวิธีโต้ตอบฝ่ายตรงข้ามด้วยข้อมูลที่ทำให้เห็นว่าวิธีการ ดังกล่าวนั้นยังคงมีข้อจำกัดต่อการนำไปปฏิบัติ⁴⁸ *แนวทางที่สาม* การเปลี่ยนแปลงนโยบายจาก เหตุการณ์ภายในระบบย่อย (Internal Subsystem Events) เป็นเรื่องของความล้มเหลวในการ

⁴⁷ Christopher M. Weible, Paul A. Sabatier and Kelly McQueen. (2009). Themes and Variations: Taking Stock of the Advocacy Coalition Framework., pp. 124-125.

⁴⁸ Paul A. Sabatier. An Advocacy Coalition Framework of Policy Change and the Role of Policy-Oriented Learning Therein. Policy Sciences, Vol. 21, No. 2/3, Policy Change and Policy-Oriented Learning: Exploring an Advocacy Coalition Framework (1988), pp. 129-168

ทำงานภายในระบบย่อยในสถานการณ์ปัจจุบัน และ *แนวทางที่สี่* การเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลที่สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแนวทางแก้ปัญหาและการเจรจาต่อรองของสมาชิกเครือข่ายพันธมิตรสองกลุ่มขึ้นไป เป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ทางนโยบายที่มีการอำนวยความสะดวกข้ามเครือข่ายพันธมิตรกัน ผ่านการจัดตั้งกลไกเชิงสถาบัน ช่วยให้พันธมิตรสามารถเจรจา มีข้อมติที่ตกลงกัน และดำเนินการตามข้อตกลงได้อย่างปลอดภัย⁴⁹ โดยเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อโอกาสในการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย ประกอบด้วย การบังคับขู่เช็ก ผู้นำที่มีประสิทธิภาพ การตัดสินใจบนพื้นฐานของเอกฉันท์ แหล่งเงินทุนสนับสนุนที่หลากหลาย ระยะเวลาของกระบวนการและความมุ่งมั่นของสมาชิก การมุ่งเน้นประเด็นเชิงรูปธรรม การสร้างความไว้วางใจ พื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นของสมาชิก ผ่านการกระตุ้นให้ตัวแสดงต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในนโยบาย ซึ่งผู้ที่มีบทบาทหน้าที่เป็น “นายหน้านโยบาย (Policy Broker)” จะเป็นตัวกลางทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ย ส่วนภายในเครือข่ายพันธมิตรแต่ละฝ่ายนั้น จะมีความเชื่อหลักที่คล้ายคลึงกันเป็นตัวร้อยรัดทำให้เกิดความไว้วางใจและติดตามกันภายในแต่ละกลุ่ม สมาชิกจึงไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงความเชื่อของนโยบาย แต่การปรับเปลี่ยนภายในกลุ่มนั้นอาจเกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอกมากกว่า⁵⁰

ระบบย่อยนโยบาย: ระบบความเชื่อ กลยุทธ์เชิงเทคนิค ทรัพยากร และนายหน้านโยบาย (policy broker)⁵¹

ระบบย่อยนโยบาย (Policy subsystems) เป็นกลุ่มของตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในการจัดการกับปัญหาทางนโยบายซึ่งตัวแสดงนั้นจะมีชุดข้อมูลทางเทคนิคในการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย ในกรณีที่มีการเปิดรับตัวแสดงอื่นเข้ามา มีบทบาทนั้น แสดงให้เห็นว่า ชุดข้อมูลที่ตัวแสดงดังกล่าวนั้นมีอยู่จะเป็นส่วนสำคัญในการกระตุ้นความสนใจของผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ หรือตัวแสดงอื่นภายในระบบย่อย และอาจนำไปสู่การเปลี่ยนสมดุลของอำนาจภายในระบบย่อยได้ด้วยเช่นกัน ในงานศึกษาของ Paul A. Sabatier ได้ยกตัวอย่าง ตัวแสดงของระบบย่อยการควบคุมมลพิษทางอากาศของอเมริกา ประกอบด้วย สำนักงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการรัฐสภาที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพลังงาน ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับนโยบายควบคุมมลพิษ บริษัทที่ก่อมลพิษ สมาคมการค้า สหภาพแรงงาน และสมาคมผู้บริโภคในบางครั้ง ผู้ผลิตอุปกรณ์ควบคุมมลพิษ กลุ่มสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข

⁴⁹ Ibid., p. 124.

⁵⁰ Paul Sabatier and Christopher M. Weible (2007). The Advocacy Coalition Framework: Innovations and Clarifications. In Theories of the Policy Process. Paul A. Sabatier, ed. Boulder, CO: Westview Press, pp. 196-198

⁵¹ Paul A. Sabatier. An Advocacy Coalition Framework of Policy Change and the Role of Policy-Oriented Learning Therein. Policy Sciences, Vol. 21, No. 2/3, Policy Change and Policy-Oriented Learning: Exploring an Advocacy Coalition Framework (1988), pp. 129-168

หน่วยงานควบคุมมลพิษของรัฐและท้องถิ่น สถาบันวิจัยและบริษัทที่ปรึกษาที่มีความสนใจอย่างมากเกี่ยวกับมลพิษทางอากาศ นักข่าว เป็นต้น ตัวอย่างดังกล่าวนี้จึงเป็นเสมือน “แนวร่วมพันธมิตร” (advocacy coalitions) ที่ใช้ระบบความเชื่อเฉพาะร่วมกัน เช่น ชุดของค่านิยมพื้นฐาน สมมติฐานเชิงสาเหตุ และการรับรู้ปัญหา

ภายในระบบย่อยนโยบาย มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรต่าง ๆ ให้แก่ตัวแสดงภายในกลุ่มแนวร่วมพันธมิตร เช่น อำนาจในการตัดสินใจ องค์ความรู้ เป็นต้น ในบางกรณีการเข้ามาเป็นแนวร่วมพันธมิตรมิได้เป็นผลมาจากความเชื่อหลักของระบบใดระบบหนึ่ง หากแต่การเข้าไปมีส่วนในการกำหนดนโยบายนั้นเกิดจากตัวแสดงดังกล่าว มีทรัพยากรและทักษะบางประการที่ต้องการแลกเปลี่ยน และนำเสนอให้แก่แนวร่วมพันธมิตรได้มีแนวทางในการจัดการปัญหาที่หลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ “นายหน้านโยบาย” (Policy Broker) จะมีบทบาทในการรักษาระดับความขัดแย้งให้แต่ละฝ่ายต่างยอมรับกันได้ รวมถึงการนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับทุกฝ่าย นายหน้านโยบายหลายรายอาจมีการบิดเบือนนโยบาย ในขณะที่แนวร่วมพันธมิตรแสดงถึงจุดยืนที่สำคัญในการกำหนดนโยบายและรักษาระบบความเชื่ออันไว้ อาทิ แม้ว่าข้าราชการระดับสูงอาจเป็นนายหน้านโยบาย แต่ก็มักเป็นผู้สนับสนุนนโยบายด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากหน่วยงานของตนมีภารกิจที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน

“แนวร่วมพันธมิตร” (advocacy coalition) จะใช้ระบบความเชื่อเป็นแกนสำคัญในการสร้างแนวร่วมในการกำหนดนโยบาย ด้วยเหตุผลที่ว่าระบบความเชื่อจะเป็นตัวกำหนด “ทิศทาง” (direction) ในแนวร่วมพันธมิตร หรือผู้มีบทบาททางการเมือง ไม่เพียงแต่การอาศัยระบบความเชื่อเท่านั้น หากแต่ต้องอาศัย “ทรัพยากร” เช่น งบประมาณ ความเชี่ยวชาญ จำนวนของแนวร่วมพันธมิตร และอำนาจตามกฎหมาย ซึ่งอำนาจตามกฎหมายนี้ หากอธิบายตามตัวแบบเชิงสถาบัน มองว่า กฎกติกาของสถาบัน เป็นสิ่งที่สร้างอำนาจหน้าที่ขึ้น ซึ่งกฎเหล่านั้นในอีกมุมหนึ่งมองว่า เป็นผลผลิตของการแข่งขันระหว่างแนวร่วมพันธมิตรและมองว่าสมาชิกในสถาบันจะเป็นผู้จัดทำทรัพยากรต่าง ๆ ให้กับแนวร่วมพันธมิตรที่แตกต่างกัน

แม้ว่าทรัพยากรของแนวร่วมพันธมิตรมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในความเป็นจริงแล้วนั้น แนวร่วมมักใช้กลยุทธ์ในการระดมทรัพยากรให้แก่กลุ่มพันธมิตรของตนเอง เพื่อจูงใจพันธมิตรใหม่ ๆ เข้ามาในแนวร่วมของตน เช่น ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ ความเชี่ยวชาญเฉพาะ หรือเงิน เป็นต้น เพื่อที่จะให้แนวร่วมภายในกลุ่มพันธมิตรอยู่ในตำแหน่งที่มีอำนาจหน้าที่ต่าง ๆ มากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า แม้ว่าแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) จะมีจุดเน้นไปที่ระบบความเชื่อ แต่ทรัพยากรทางการเมืองก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย เนื่องจากหากทรัพยากรการเมืองที่ส่งมอบให้แนวร่วมพันธมิตรที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลต่อการแปลความเชื่อไปสู่อำนาจการตัดสินใจเชิงนโยบายด้วยเช่นกัน

เมื่อกลับมาพิจารณาถึง “ระบบความเชื่อ” (belief systems)⁵² มีความเชื่อว่า ตัวแสดงทางนโยบายจะมีการบูรณาการระบบความเชื่อที่ดี และแปลงความเชื่อของตนเองให้เป็นผลลัพธ์ทางนโยบาย ผ่านระบบความเชื่อ 3 ระดับ กล่าวคือ ระดับที่ 1 ความเชื่อหลักเชิงลึก (Deep (Core) Belief) เป็นความเชื่อเชิงบรรทัดฐานและภววิทยาที่อยู่เหนือกว่าความเชื่ออื่น ระดับที่ 2 ความเชื่อหลักของนโยบาย (Policy core beliefs) เป็นกลยุทธ์พื้นฐานในการบรรลุความเชื่อหลักในด้านนโยบายหรือระบบย่อยนโยบาย ทั้งนี้ ความเชื่อหลักของนโยบายมักต่อต้านการเปลี่ยนแปลง แต่จะมีแนวโน้มที่จะปรับตัวตอบสนองต่อการยืนยันหรือปฏิเสธได้ จากการมีข้อมูลหรือประสบการณ์เชิงลึกใหม่ ๆ ที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือสูงกว่าความเชื่อหลักที่มีอยู่เดิม และระดับที่ 3 ความเชื่อชั้นทุติยภูมิ (Secondary aspects of beliefs) เป็นการตัดสินใจด้วยเครื่องมือและการค้นหาข้อมูลที่จำเป็นต่อการนำนโยบายหลักไปใช้ในพื้นที่นโยบายเฉพาะ สามารถอธิบายโครงสร้างของระบบความเชื่อ ได้ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 โครงสร้างระบบความเชื่อ

	ความเชื่อหลักเชิงลึก Deep (normative) core	ความเชื่อหลักของนโยบาย Near (policy)core	ความเชื่อชั้นทุติยภูมิ Secondary aspects
คำจำกัดความ	ความเชื่อเชิงบรรทัดฐานและภววิทยาที่อยู่เหนือกว่าความเชื่ออื่น	เป็นกลยุทธ์พื้นฐานในการบรรลุความเชื่อหลักในด้านนโยบายหรือระบบย่อยนโยบาย	เป็นการตัดสินใจด้วยเครื่องมือและการค้นหาข้อมูลที่จำเป็นต่อการนำนโยบายหลักไปใช้ในพื้นทีนโยบายเฉพาะ
ขอบเขต (Scope)	เป็นส่วนหนึ่งของบุคคลในการนำไปใช้กับพื้นที่นโยบายเฉพาะ	นำไปใช้กับพื้นที่นโยบายที่สนใจ	การเฉพาะเจาะจงไปที่นโยบาย / ผลประโยชน์ (ความสนใจ) ของระบบย่อย

⁵² แนวความคิดของระบบความเชื่อทั้งจากปัจเจกบุคคลและส่วนรวม (individuals and collectivities) มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ (1) ทฤษฎีการกระทำที่มีเหตุผล (theory of reasoned action) โดยตัวแสดงมักจะพิจารณาทางเลือกบนฐานของชุดของเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งความปรารถนาของกลุ่มนั้นจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางเลือกเป็นสำคัญ เช่น การเป็นสมาชิกของแนวร่วม เป็นต้น (2) ความมีเหตุผลมักเป็นข้อจำกัดของมนุษย์ โดยแท้จริงแล้วนั้นมักปฏิบัติจริงขึ้นอยู่กับความปรารถนาของตน ข้อจำกัดทางความคิด และกระบวนการที่มีอยู่จำกัด (3) ระบบย่อยของนโยบาย มักประกอบด้วยชนชั้นนำทางนโยบายมากกว่าประชาชนทั่วไป ข้อโต้แย้งในประเด็นดังกล่าวจึงเห็นว่า ผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายส่วนใหญ่จะมีระบบความเชื่อที่ซับซ้อนและสอดคล้องกันภายในระบบย่อยของนโยบายที่สนใจร่วมกัน

	ความเชื่อหลักเชิงลึก Deep (normative) core	ความเชื่อหลักของนโยบาย Near (policy)core	ความเชื่อชั้นทุติยภูมิ Secondary aspects
ระดับการเปลี่ยนแปลง (Susceptibility to change)	ยากมาก	ยาก แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ หากอาศัยประสบการณ์หรือเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นฉับพลัน (รุนแรง)	ง่าย (ระดับปานกลาง) เป็นประเด็นของการกำหนดนโยบายของฝ่ายบริหาร
องค์ประกอบ (Illustrative components)	1) ธรรมชาติของมนุษย์ 2) ลำดับความสำคัญของคุณค่าของมนุษย์: เสรีภาพ ความปลอดภัย อำนาจ ความรู้ สุขภาพ ความรัก และความงาม 3) หลักเกณฑ์ของการกระจายความยุติธรรม เช่น สวัสดิการทางสังคมสำคัญอย่างไร	1) ขอบเขตที่เหมาะสมระหว่างภาครัฐกับกิจกรรมตลาด 2) การกระจายอำนาจอย่างเหมาะสมของภาครัฐ 3) การระบุกฎทางสังคมที่มีความสำคัญที่สุดในทางนโยบาย 4) การปรับตัวท่ามกลางความขัดแย้งทางนโยบาย นโยบายที่สำคัญ เช่น การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ 5) ความสำคัญของการรับรู้ถึงภัยคุกคามต่อค่านิยม 6) ทางเลือกพื้นฐานเกี่ยวกับเครื่องมือ นโยบาย เช่น การบังคับกับ การชักจูงกับการโน้มน้าวใจ 7) ความต้องการการมีส่วนร่วมจากส่วนต่าง ๆ ของสังคม 8) ความสามารถของสังคมในการแก้ปัญหาในด้านนโยบาย	1) การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับกฎระเบียบ การบริหาร การจัดสรรงบประมาณ การตีความทางกฎหมาย และการแก้ไขทางกฎหมาย 2) ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของโครงการ (นโยบาย) ระดับความรุนแรงของปัญหา บทบาทการปฏิบัติงานของแต่ละตัวแสดง รวมถึงการออกแบบสถาบัน

(ที่มา: Paul A. Sabatier. An Advocacy Coalition Framework of Policy Change and the Role of Policy-Oriented Learning Therein. Policy Sciences, Vol. 21, No. 2/3, Policy Change and Policy-Oriented Learning: Exploring an Advocacy Coalition Framework (1988), pp. 129-168)

สุดท้ายนั้น การวิเคราะห์ผู้มีส่วนเสียตามกรอบ ACF จึงเป็นแนวที่เหมาะสมต่อการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในนโยบายเมืองนวัตกรรมทางอาหาร เนื่องจากเป็นนโยบายที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะเจาะจงและมีเทคนิคในการกำหนดนโยบายสูง โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้ต่อการศึกษาภายในเครือข่ายนโยบาย เพื่อพิจารณาถึงระบบย่อยนโยบายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อ กลยุทธ์เชิงเทคนิค ทรัพยากร และนายหน้านโยบาย (Policy Broker)

2.4 แนวคิดว่าด้วยการจัดการปกครองเครือข่าย (Network Governance)

ในการจัดการปกครองเครือข่ายนั้นเป็นแนวคิดการจัดการปกครองแบบใหม่ที่แตกต่างจากการจัดการปกครองของภาครัฐที่เน้นความสัมพันธ์แบบสายบังคับบัญชา (Hierarchy) โดยมีการปรับเปลี่ยนไปสู่รูปแบบทางอำนาจและความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนผ่านการกระทำของตัวแสดงที่มีความหลากหลาย อาศัยคุณลักษณะความแตกต่างของทรัพยากรและศักยภาพมาร่วมมือกันภายใต้การดำเนินการตามเป้าหมายเดียวกัน ทั้งนี้ Bevir⁵³ เห็นว่า ประเภทของเครือข่ายนั้น สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ เครือข่ายภาครัฐ (Intergovernmental Networks) ที่เน้นความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันบนฐานของความไว้วางใจการปฏิบัติงานระหว่างองค์กร เพื่อให้เกิดผลสำเร็จในการในการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ในขณะที่ประเภทเครือข่ายอีกรูปแบบหนึ่ง นั่นคือ เครือข่ายนโยบาย (Policy Network) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่มีประเด็นร่วมกันในแนวนโยบายหรือพื้นที่ที่เฉพาะเจาะจง ดังนั้น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดว่าด้วยการจัดการปกครองเครือข่าย (Network Governance) เป็นพื้นฐานในการศึกษาถึงการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร เพื่อพิจารณาถึงลักษณะการจัดการปกครองจนไปสู่ผลผลิตของเครือข่ายนวัตกรรมที่เกิดขึ้น อันเป็นผลมาจากการนำนโยบายนวัตกรรมอาหารไปปฏิบัติ

การเกิดขึ้นของเครือข่ายบริหารงานภาครัฐหนึ่ง ๆ อาจเกิดจากปัจจัยภายในของระบบราชการหรือหน่วยงานผู้รับผิดชอบบริการสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับภารกิจนั้น ๆ บางกรณีพบว่า การเกิดขึ้นจากบริบทแวดล้อมกลายเป็นแรงผลักดันที่นำไปสู่ความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ โดยมูลเหตุสำคัญที่นำไปสู่การร่วมมือกัน⁵⁴ ดังเช่น ความร่วมมือเกิดจากการลดข้อจำกัดที่หน่วยงานหนึ่ง ๆ มิสามารถดำเนินการได้เพียงลำพัง หรือความร่วมมืออาจเกิดจากการผลักดันของรัฐที่ดำเนินมาตรการส่งเสริมในรูปแบบต่าง ๆ ภายในหน่วยงานภาครัฐด้วยตนเอง หรืออาจดึงภาคส่วนอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมหรือเกิดจากความต้องการของประชาชนที่ออกมาเรียกร้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงาน

⁵³ Bevir, M. (2010). *Democratic governance*. Princeton, N.J. : Princeton University Press.

⁵⁴ Sue Goss. (2001). *Making Local Governance Work: Network, Relationship and the Management of Change*. New York: Palgrave.

ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้น ๆ เข้ามาร่วมมือกันหลากหลายระดับและหลายหลายภาคส่วน รวมไปถึงการมุ่งเน้นประสิทธิภาพเชิงการบริหารงาน และมักเป็นเหตุผลที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ กำลังคน และการกระจายตัวของอำนาจหน้าที่ในแต่ละหน่วยงาน ภายใต้บริบทที่สังคมมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ดังนั้น เพื่อให้การนำนโยบายไปปฏิบัติมุ่งสู่ผลลัพธ์ที่เน้นเป้าหมายและคุณค่าสาธารณะที่แท้จริง การออกแบบเครือข่ายจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อการจัดการปกครองเครือข่าย โดยมีกระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายที่พิจารณาจาก (1) กำหนดพันธกิจชัดเจนและประสานงานที่มีประสิทธิภาพ (2) การเลือกพันธมิตรที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการทำงานเครือข่าย (3) กลยุทธ์ในการบูรณาการเครือข่ายเป็นสถาบัน (4) การเลือกประเภทตัวแบบเครือข่ายที่เหมาะสม (5) ความสามารถของหน่วยงานผู้ทำหน้าที่บูรณาการเครือข่ายเข้าด้วยกัน (6) การสื่อสารที่ดีและมีประสิทธิภาพเพื่อบูรณาการเครือข่ายเข้าด้วยกัน (7) การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันภายในเครือข่าย (8) ความสมดุลในการกำกับดูแล (9) การพัฒนาสมรรถนะและขีดความสามารถเครือข่าย และ (10) การมีแผนงานในอนาคต⁵⁵ อย่างไรก็ตาม ในงานศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดและเลือกประเด็นการศึกษาตามแนวคิดการจัดการปกครองของเครือข่าย (Network Governance) ตามงานศึกษาของ Stephen and William เพื่อนำมาวิเคราะห์ต่อกระบวนการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ไว้ 5 ประการที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

ประการแรก การกำหนดพันธกิจชัดเจนและประสานงานที่มีประสิทธิภาพตั้งแต่เริ่มต้น ความสำเร็จของการบริหารงานแบบเครือข่าย เริ่มต้นตั้งแต่การออกแบบเครือข่ายที่ดี ประกอบด้วยพันธมิตรที่เลือกเข้ามาเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งภายในเครือข่ายทั้งหมด (components) และการประสานความร่วมมือของเครือข่าย (interaction) รวมไปถึงการกำหนดคุณค่าเพื่อประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ

ประการที่สอง การเลือกพันธมิตรที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการทำงานเครือข่าย ข้อพิจารณาสำคัญในการเลือกพันธมิตร ได้แก่ *ความสามารถเข้ากันได้ของวัฒนธรรมองค์การ* เพราะการหลอมรวมเครือข่ายให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเครือข่ายเป้าหมายหรือนโยบายร่วมกันใหม่เกิดขึ้นมา มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างค่านิยมร่วมกัน (common value) ให้เกิดความประสานสอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน *การประเมินขีดความสามารถพันธมิตร* ปัจจัยสำคัญที่นำมาใช้ในการประเมินขีดความสามารถของพันธมิตรว่ามีศักยภาพหรือไม่นั้น ประกอบด้วย 1) ความคุ้มค่าเชิงต้นทุน พิจารณาเปรียบเทียบต้นทุนก่อนและหลังการสร้างความ

⁵⁵Stephen Goldsmith and William D. Eggers. (2004). *Governing by Network: The New Shape of the Public Sector*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.

ร่วมมือว่าลดลงหรือเพิ่มขึ้นหรือไม่ 2) ความเชี่ยวชาญเฉพาะ โดยทั่วไปหน่วยงานภาครัฐมักขาดองค์ความรู้เพื่อจัดบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพเฉพาะทาง ความรู้ในรูปแบบการทำงานของเครือข่ายที่ภาครัฐได้รับนั้น อาจเกิดขึ้นจากภาคส่วนอื่น ๆ อาทิ หน่วยงานระหว่างประเทศ หรือภาคเอกชน โดยอาจดำเนินการเองโดยนำความรู้นวัตกรรมเหล่านั้นมาปฏิบัติทั้งในรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเมือง หรือประเทศ หรือมอบหมายภาคเอกชนที่มีความรู้เชี่ยวชาญและปฏิบัติงานได้ดีที่สุดก็ได้เช่นกัน 3) สถานะทางการเงินของพันธมิตรผู้รับสัญญาหลัก จำต้องเผชิญต่อความผันผวนของตลาดได้เป็นสำคัญ และ 4) ความสามารถในการรับความเสี่ยง ไม่จำเป็นที่เครือข่ายทั้งหมดต้องร่วมกันแบกรับความเสี่ยง แต่ผู้ทำหน้าที่บูรณาการความเสี่ยงดังกล่าว จะต้องมีความพร้อมในการรับกับความเสี่ยงและวิกฤตการณ์เงินที่อาจเกิดขึ้นได้ *ความใกล้ชิดของผู้รับบริการ* ขึ้นอยู่กับพันธมิตรที่มีความใกล้ชิดกับผู้รับบริการ มีความคุ้นเคยกับสภาพพื้นที่ และรับรู้รับทราบปัญหาและบริบทแวดล้อมพื้นที่นั้น ๆ เป็นอย่างดี

ประการที่สาม มิถุนการณ์ในการบูรณาการเครือข่ายเป็นสถาบัน เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความต้องการของประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ คาดหวังคุณภาพการบริการที่มีคุณภาพสูงและพอเพียงพอต่อความต้องการ ซึ่งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือสามารถเกิดขึ้นภายใต้การเรียนรู้ผ่านกระบวนการทำงานรูปแบบเครือข่าย ดังนั้น กลยุทธ์และองค์ประกอบสำคัญที่สามารถนำมาใช้ในการประกอบสร้างเครือข่ายเป็นกลไกเชิงสถาบัน (institutionalization) ให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่

(1) กลยุทธ์แรงจูงใจทางการเงินหรืองบประมาณ (budget incentive) เพื่อดึงดูดภาคส่วนต่าง ๆ ให้เข้ามาร่วมมือ เช่น ภาคเอกชนผ่านการประกวดราคา หรืองบประมาณอุดหนุนจากภาครัฐ อย่างไรก็ตาม งบประมาณเป็นกลยุทธ์ที่ง่ายที่สุด แต่อาจไม่นำไปสู่ประสิทธิผลในการสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นได้สำเร็จก็เป็นไปได้เช่นกัน

(2) กลยุทธ์การโน้มน้าวชักจูง (persuade) สมาชิกที่เข้ามาร่วมกันนั้นบางส่วนอาจมีความเคลือบแคลงสงสัยหรือไม่แน่ใจในผลประโยชน์ที่จะได้รับ แม้ว่าการสร้างเครือข่ายจะมุ่งไปที่การให้คุณค่าแก่สาธารณะก็ตาม ดังนั้น แนวคิดและศิลปะการโน้มน้าวจูงใจสามารถนำมาใช้ในการชักนำพันธมิตรให้เข้ามาร่วมมือกันทำงานได้ ภายใต้พันธกิจการทำงานหรือเป้าหมายร่วมกัน

(3) การระดมทรัพยากรจากภาคส่วนต่าง ๆ (mobilize) โดยปกติการทำงานของภาครัฐเพียงหน่วยงานเดียว อาจมีข้อจำกัดที่ทำให้การบริการสาธารณะไม่อาจเกิดขึ้นได้เป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะการเผชิญกับข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร ความรู้ทักษะเชิงเทคนิค ข้อมูล เทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้อาจกระจุกกระจายอยู่ในแต่ละภาคส่วนต่าง ๆ ดังนั้น การระดมทรัพยากรจากภาคส่วนต่าง ๆ ผ่านการทำงานในรูปแบบเครือข่าย สามารถนำไปสู่ประสิทธิผลและประสิทธิภาพโดยรวมของบริการสาธารณะ

(4) การพิจารณาอำนาจหน้าที่ของพันธมิตร (authorities) เนื่องจากการทำงานในรูปแบบเครือข่ายเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จประการหนึ่งๆ นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่ที่อาจจะกระจัดกระจายออกไปในแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการพิจารณาจากกฎหมายที่กำหนดอำนาจเฉพาะกิจให้กับหน่วยงานภาครัฐหนึ่ง ๆ

ประการที่สี่ การเลือกประเภทตัวแบบเครือข่ายที่เหมาะสม การตัดสินใจเลือกใช้เครือข่ายตัวแบบใดนั้น มีความสัมพันธ์โดยตรงกับประสิทธิภาพ ประสิทธิผลหรือความสามารถในการตอบสนองความต้องการของเป้าหมายเครือข่ายได้ เป้าประสงค์ในการเลือกประเภทเครือข่ายเพื่อทำงานร่วมกัน จึงต้องคำนึงถึงเป้าหมายของเครือข่ายเป็นสำคัญ สามารถแบ่งรูปแบบโครงสร้างเครือข่ายได้เป็น 6 ประเภท ได้แก่ การจ้างเหมาบริการ (service contract) ห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) งานเฉพาะกิจ (ad hoc) พันธมิตรผู้ให้บริการแทนรัฐ ศูนย์ประสานสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร และศูนย์ประสานงานประชาชน ในการพิจารณาว่าต้องใช้รูปแบบเครือข่ายประเภทใดนั้น ควรพิจารณาจาก 1) การพิจารณาเป้าหมายการให้บริการว่าเหมาะสมกับการสร้างเครือข่ายรูปแบบใด 2) ความถี่ในการใช้บริการเครือข่าย เช่น ครั้งเดียวหรือต่อเนื่องในระยะยาว อาทิ การรับมือกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ หรือเพื่อให้บริการที่ประชาชนต้องใช้ในชีวิตประจำวันอย่างการเดินทางหรือขนส่ง 3) ข้อจำกัดด้านงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐ โดยทั่วไปรูปแบบการจ้างเหมามักเกิดขึ้นจากงบประมาณภาครัฐที่ไม่เพียงพอ และ 4) การพิจารณาระบบการบริหารจัดการว่าเป็นภารกิจของรัฐที่ต้องกำกับดูแล หรือเน้นที่ความคล่องตัวในการบริหารจัดการบริการสาธารณะดังกล่าว ซึ่งในกรณีที่เป้าหมายของการกำกับดูแลมากกว่า ควรใช้รูปแบบการจ้างเหมา แต่หากเน้นความคล่องตัว ควรใช้การทำงานของเครือข่ายแบบหลวมเป็นโครงสร้าง การออกแบบที่เหมาะสมนั้น ไม่เพียงแต่เป็นความสำเร็จในการบูรณาการสร้างเครือข่ายเข้าด้วยกันเท่านั้น หากแต่มีความสำคัญต่อการทำงานได้อย่างต่อเนื่องและบรรลุผลลัพธ์ของเครือข่ายอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

นอกจากนี้ ในงานศึกษาของ Provan and Kenis ⁵⁶ ได้อธิบายถึงรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือเครือข่ายไว้ 3 ลักษณะ ประกอบด้วย 1) เครือข่ายแบบจัดการตนเอง (Self-Governed Networks) 2) เครือข่ายที่มีองค์กรมีบทบาทนำ (Lead Organization-Governed Network) 3) เครือข่ายที่จัดตั้งองค์การทำหน้าที่บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO)

⁵⁶ Provan, Keith G. and Kenis, Patrick (2005), Modes of Network Governance and Implications for Network Management and Effectiveness, prepared for presented at the Public Management Research Association meeting, September 29 to October 1, 2005, at the University of Southern California, Los Angeles, California.pp.10-15.

และในงานศึกษาของ Olivier et al.,⁵⁷ ได้มีข้อค้นพบใหม่ต่อการเกิดรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือในลักษณะที่ 4) รูปแบบเครือข่ายแบบผสม (Hybrid Forms of Network Governance) จากทั้ง 4 รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือสามารถอธิบายได้ว่า

1) เครือข่ายแบบจัดการตนเอง (Self-Governed Networks) เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นง่ายที่สุดตามเครือข่ายการบริหารจัดการภาครัฐ (Network Governance) ประกอบด้วยหลายกลุ่มองค์กรทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย แต่อยู่ภายใต้โครงสร้างการกำกับดูแลที่ไม่ได้แยกออกจากกัน อาจมีทั้งลักษณะที่เป็นทางการผ่านตัวแทนขององค์กรที่กำหนดขึ้น หรือลักษณะไม่เป็นทางการที่มีเพียงการพยายามประสานงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องแต่ไม่พร้อมเพรียงกันมากนัก และการขับเคลื่อนจะขึ้นอยู่กับผู้ที่มีส่วนร่วมและมุ่งมั่นตั้งใจ มีการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างกันภายในและกลุ่มภายนอก (เช่น ผู้ให้ทุน รัฐ ผู้รับบริการ) ภาคีสมาชิกต่างมีบทบาทในการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรม

2) เครือข่ายที่มีองค์กรมีบทบาทนำ (Lead Organization-Governed Network) มักเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ในแนวตั้ง หรือผู้ซื้อ-ผู้ขาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสมาชิกฝ่ายหนึ่งที่ค่อนข้างมีอำนาจในการต่อรองสูงกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น ผู้ให้ทุนที่มีสถานทางเศรษฐกิจสูงกับผู้รับทุนที่มีทรัพยากรที่จำกัดหรือขาดแคลน ผู้ซื้อขนาดใหญ่กับผู้ขายขนาดเล็ก เป็นต้น และบางกรณียังพบในเครือข่ายพหุภาคีในรูปแบบแนวนอนซึ่งมักเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งมีทรัพยากรที่เพียงพอหรือ/และกฎหมายกำหนดหรือเอื้อให้มีบทบาทนำภายในเครือข่าย หรือในทางปฏิบัติเพราะทำหน้าที่ในการเชื่อมประสานกับผู้รับบริการ หรือส่งผ่านทรัพยากรที่สำคัญของเครือข่าย ซึ่งโครงสร้างแบบนี้สมาชิกภายในเครือข่ายจะร่วมกันดำเนินภารกิจเฉพาะบางวัตถุประสงค์ของเครือข่ายเท่านั้น พร้อมกันการพยายามรักษาเป้าหมายเฉพาะของตนเองเอาไว้และมักมีการปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกอื่น ๆ อย่างไรก็ตามการดำเนินกิจกรรมและการตัดสินใจที่สำคัญจะต้องมีการประสานงานผ่านองค์กรสมาชิกที่มีบทบาทนำซึ่งทำหน้าที่บริหารงาน (administration) และอำนวยความสะดวก (facilitates) ให้เครือข่ายบรรลุเป้าหมายและเกิดประสิทธิภาพ องค์กรที่มีบทบาทนำอาจได้รับค่าใช้จ่ายหรือทรัพยากรที่จำเป็นในการบริหารงานจากสมาชิกแสวงหาแหล่งทุนหรือรับการอุดหนุนจากภายนอกหรือรัฐ ทั้งนี้ การรักษาความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายและการพัฒนาความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก จะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์กรที่มีบทบาทนำ (lead organization)

3) เครือข่ายที่จัดตั้งองค์กรทำหน้าที่บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO) มีการจัดตั้งหน่วยงานแยกออกต่างหากเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารงานของเครือข่ายและ

⁵⁷ Olivier et al., (2017), From High-Reliability Organizations to High Reliability Networks: The Dynamics of Network Governance in the Face of Emergency. *Journal of Public Administration Research and Theory*, Vol. 27, No. 2, 352–371.

ขับเคลื่อนงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ทำหน้าที่คล้ายกับองค์กรที่มีบทบาทนำแต่มีความแตกต่างคือ NAO ทำภารกิจของเครือข่ายพิเศษเฉพาะเท่านั้น โดยจัดตั้งเป็นหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรไม่แสวงหากำไรซึ่งอาจมีแหล่งรายได้จากรัฐ อาจเริ่มตั้งแต่การอำนวยความสะดวกหรือนายหน้า (facilitator or broker) ไปจนถึงมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เช่น ผู้บริหาร พนักงาน คณะกรรมการทำหน้าที่ วางกลยุทธ์และตัดสินใจ และมีการทำงานกลไกเชิงกระบวนการอย่างเป็นระบบ ข้อดีประการหนึ่งคือ จะช่วยให้เครือข่ายมีความชอบธรรมทางกฎหมาย มีความสามารถในการจัดการสภาพปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนและเื้ออำนวยความสะดวกต่อการระดมทุนหรือทรัพยากร พร้อมทั้งกำหนดเป้าหมายเครือข่ายได้อย่างชัดเจน ซึ่งมักเกิดขึ้นกับการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระดับภูมิภาค รูปแบบนี้้องค์กรที่จัดตั้งขึ้นเป็นผู้ขับเคลื่อนงานและตัดสินใจสำคัญ ขณะที่สมาชิกอื่น ๆ มีการติดต่อกับองค์กรจัดตั้งเป็นหลักแต่อาจมีการปฏิสัมพันธ์หรือทำงานระหว่างกันกับตัวแสดงอื่น ๆ ภายในเครือข่ายอยู่บ้าง

4) รูปแบบเครือข่ายแบบผสม (Hybrid Forms of Network Governance) กรณีที่พบอาจมีการนำองค์กรทำหน้าที่บริหารงานเครือข่ายเป็นการเฉพาะ (NAO) ทำหน้าที่ช่วยในการอำนวยความสะดวกในแต่ละวันและสร้างความต่อเนื่องหรือติดต่อกับหน่วยงานภายนอก (เช่น ลูกค้า หรือ ผู้ให้ทุน) ขณะเดียวกันยังปรากฏการทำงานภายใต้แบบจัดการตนเอง (Self-Governed) ในวงกว้าง พร้อมกับปรากฏเครือข่ายแบบมีองค์กรนำ (lead organization networks) ทำหน้าที่เฉพาะเป็นหน่วยงานหลักภายในเครือข่ายด้วย ทั้งนี้ การจัดการปกครองในรูปแบบเครือข่าย แบบผสมโครงสร้างโดยทั่วไป ผู้เข้าร่วมจะมีปฏิสัมพันธ์และทำงานร่วมกับผู้อื่น แต่การตัดสินใจที่สำคัญจะมีการประสานงานผ่านโครงสร้างการตัดสินใจแบบคู่ (dual decision structure) โดยหน่วยงานความร่วมมือ (collaborative entity) จะมีความเกี่ยวข้องกับทุกองค์การสมาชิกและพยายามตัดสินใจในผ่านการทำฉันทามติ (consensus) อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและรักษาสภาพของเครือข่ายให้ดำรงอยู่ต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานทำหน้าที่สนับสนุน (support entity) ซึ่งอาจเป็นองค์กรไม่แสวงหากำไรหรือองค์กรกึ่งรัฐทำหน้าที่เป็นเสมือนองค์กรทางการคลังของเครือข่าย และอาจผู้อำนวยการหรือผู้บริหารและพนักงานขณะที่หน่วยงานความร่วมมืออาจไม่มี และสิ่งสำคัญคือ รูปแบบผสมคือการกำหนดบทบาทและหน้าที่เฉพาะของแต่ละองค์ประกอบจะมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์แต่ละตัวแสดงอย่างมาก

อย่างไรก็ตาม เครือข่ายแบบจัดการตนเอง (Self-Governed Networks) ต้องการความไว้วางใจอย่างมากจึงทำให้การขับเคลื่อนงานเกิดประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างสมาชิกโดยตรง และเมื่อเครือข่ายขาดความไว้วางใจจะส่งผลอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น พฤติกรรมฉกฉวยโอกาส ผลประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ อันสามารถส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพโดยรวมของเครือข่ายได้ ในทางกลับกัน หากภาคีเครือข่ายมีความไว้วางใจที่อยู่

ในระดับต่ำ มักจะมีแนวโน้มการขับเคลื่อนงานผ่านตัวแทน (Broker) เสียมากกว่า ส่งผลให้รูปแบบเครือข่ายที่มีองค์กรมีบทบาทหน้า (Lead Organization-Governed Network) และเครือข่ายที่จัดตั้งองค์การทำหน้าที่บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO) เป็นที่ยอมรับ นอกจากนี้ ในการมอบหมายและการกระจายบทบาทของภารกิจของตัวแสดง เครือข่ายแบบจัดการตนเอง (Self-Governed Networks) มักเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกัน แต่ต้องมีการประสานงานและติดตามเป้าหมายโดยรวมของเครือข่าย โดยปล่อยให้สมาชิกแต่ละประสานงานกันในการทำกิจกรรมประจำวันควบคู่ไปด้วย ในทางกลับกันเมื่อภารกิจไม่ได้เป็นไปได้ในลักษณะที่สามารถกระจายออกไปได้ (decomposable) หรือเป็นงานที่มีความสำคัญ การแก้ปัญหาความขัดแย้ง การขายบริการให้กับลูกค้าขนาดใหญ่ และการถือครองทรัพยากรเพื่อกิจกรรมของเครือข่าย ประสานงานกับผู้ให้ทุนสนับสนุนภายนอก โครงสร้างเครือข่ายที่มีองค์กรมีบทบาทหน้า (Lead Organization-Governed Network) และเครือข่ายที่จัดตั้งองค์การทำหน้าที่บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO) จะทำหน้าที่ได้ดีกว่า หรือการกระทำภายใต้หน่วยงานเดียว แต่ดำเนินกิจกรรมในนามของผู้เข้าร่วมในเครือข่ายทั้งหมด การมอบหมายกระจายภารกิจมีความคล้ายคลึงกับการให้ความหมายการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของเครือข่าย อันส่งผลต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของเครือข่ายที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ แต่อาจไม่ได้เป็นไปได้ในลักษณะดังกล่าวเหมือนกันทุกกรณี อย่างไรก็ตาม กรณีของเครือข่ายที่จัดตั้งองค์การทำหน้าที่บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO) สามารถทำงานได้ค่อนข้างกว้างขวางและยังเป็นการปูทางในการสร้างและพัฒนาความยั่งยืนของเครือข่าย ทำให้เครือข่ายที่จัดตั้งองค์การทำหน้าที่บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO) มีแนวโน้มเกิดขึ้นเรื่อย ๆ

ประการที่ห้า มีความสมดุลในการกำกับดูแล การสร้างผลสัมฤทธิ์ของเครือข่ายต้องอาศัยกรอบความคิดรวบยอด (comprehensive framework) ประกอบด้วยชุดกลยุทธ์ 7 ประการ ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายที่เหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ การประสานคุณค่าให้สอดคล้องกันและการสร้างความไว้วางใจ การออกแบบผลตอบแทนหรือประโยชน์ที่ได้รับจูงใจแก่สมาชิก การวัดและประเมินผลการดำเนินงาน การกระจายความเสี่ยง การบริหารการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิภาพและทันท่วงที และการมีแผนการลงทุนหรืองบประมาณที่ชัดเจน ซึ่งการบริหารเครือข่ายจะมีความเข้มข้นในประเด็นกลยุทธ์เหล่านี้แตกต่างจากรูปแบบการกำกับดูแลแบบดั้งเดิม

ดังที่กล่าวมาข้างต้น กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์เกี่ยวกับการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในงานศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดที่ว่าด้วยการจัดการปกครองเครือข่าย (Network Governance) เพื่อศึกษาถึงกระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร รวมไปถึงการศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ของพันธมิตรภายในเครือข่ายนวัตกรรมหนึ่ง ๆ ด้วย อย่างไรก็ตาม ลำดับถัดไปจะเป็นการนำเสนอให้เห็นถึงแนวคิดว่าด้วยการบริหารนวัตกรรม เพื่อทำ

ความเข้าใจถึงนวัตกรรม ประเภทของนวัตกรรม และกระบวนการจัดการนวัตกรรม ดังจะกล่าวถึงในลำดับถัดไป

2.5 แนวคิดว่าด้วยการบริหารนวัตกรรม

2.5.1 คำจำกัดความของนวัตกรรม

ตามรายงานของ The UK's National Audit Office⁵⁸ ได้ชี้ให้เห็นว่า คำจำกัดความของนวัตกรรมนั้นมิได้ระบุไว้อย่างแน่ชัด แต่จากรายงานดังกล่าวได้ระบุไว้ว่า นวัตกรรมนั้นเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องต่อการดำเนินกิจกรรมอย่างน้อย 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรก การทำสิ่งใหม่ ประการที่สอง การพัฒนาสิ่งใหม่เพื่อตอบสนองต่อการปฏิบัติงานภายใต้บริบทแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ในขณะที่อีกแง่มุมหนึ่งเห็นว่า นวัตกรรมนั้นเป็น “แนวคิดใหม่ที่ใช้ปฏิบัติได้จริง”⁵⁹ หรือเป็นการพัฒนาสิ่งประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อใช้ในเชิงพาณิชย์ ซึ่งนวัตกรรมไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในโลก หากแต่เป็นสิ่งใหม่สำหรับองค์กรในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ก็ตามได้แล้วนั้น สิ่งนั้นจึงนับว่าเป็น “นวัตกรรมที่เกิดขึ้นได้” นอกจากนี้ นวัตกรรมมิได้หมายถึงนวัตกรรมทางเทคโนโลยีเท่านั้น หากแต่หมายถึงนวัตกรรมบริการ นวัตกรรมองค์การ นวัตกรรมการตลาด นวัตกรรมกระบวนการ นวัตกรรมแนวความคิด เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการบางท่านอย่าง Koch et al.,⁶⁰ ให้ข้อโต้แย้งว่า การเกิดขึ้นนวัตกรรมต้องเกิดจากความตั้งใจหรือเจตนาของผู้คิดค้นและพัฒนา จึงจะถือว่าเป็นนวัตกรรม ในขณะที่อีกแง่มุมหนึ่งเห็นว่านวัตกรรมในบางครั้งอาจเกิดขึ้นได้จากสิ่งที่ไม่ได้ตั้งใจด้วยเช่นกัน⁶¹ ซึ่งนักวิชาการบางท่านอย่าง Gallouj and Weinstein ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ในบางครั้งนวัตกรรมนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการแก้ไขปัญหาเฉพาะโดยมีความเกี่ยวข้องกับผู้รับบริการเป็นสำคัญ⁶²

⁵⁸ National Audit Office (2006a) Achieving Innovation in Central Government Organizations: Detailed Research Findings, HC 1447-I (London: The Stationary Office).

⁵⁹ Young Foundation (2006) Social Silicon Valleys: A Manifesto for Social Innovation, What It Is, Why It Matters and How It Can Be Accelerated (London: Young Foundation), p. 9

⁶⁰ Koch, P., Cunningham, P., Schwabsky, N. and Hauknes, J. (2005) Innovation in the Public Sector: Summary and Policy Recommendations (Oslo: Publin Report No. D24, NIFU STEP), p. 1

⁶¹ Toivonen, M., Touminen, T. and Brax, S. (2007) 'Innovation Process Interlinked with the Process of Service Delivery: A Management Challenge in KIBS', *Économies et Sociétés*, 8 (3), 355–384.

⁶² Gallouj, F. and Weinstein, O. (1997) 'Innovation in Services', *Research Policy*, 26 (4–5), 537–556

อีกตัวอย่างหนึ่งที่ใช้ให้เห็นเพิ่มเติมถึงความหลากหลายของการให้คำจำกัดความของนวัตกรรมจากรายงานการสำรวจนวัตกรรมชุมชนในช่วงปี 2002–2004 ของสหราชอาณาจักร⁶³ ได้ให้คำจำกัดความของนวัตกรรมไว้ว่า

“นวัตกรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่มุ่งปรับปรุงประสิทธิภาพการแข่งขัน การปรับปรุงผล การปฏิบัติงาน การพัฒนาความรู้ การปรับปรุงศักยภาพการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น ซึ่งนวัตกรรมนี้อาจเป็น สินค้า บริการ หรือกระบวนการใหม่ หรือเป็นการปรับปรุงอย่างมีนัยสำคัญสำหรับการผลิตหรือการจัดการ รวมถึงการใช้จ่ายในกิจกรรมด้านนวัตกรรม เช่น ด้านเครื่องจักรและอุปกรณ์ การวิจัยและพัฒนา การฝึกอบรม การออกแบบสินค้าและบริการ การตลาด เป็นต้น”

จากคำจำกัดความข้างต้นได้อธิบายให้เห็นเพิ่มเติมว่า นวัตกรรมจะมีคำจำกัดความเช่นไรนั้นขึ้นอยู่กับ การตีความของผู้ให้คำจำกัดความที่ต้องใช้ความรู้และประสบการณ์เฉพาะในการรับรู้ถึงนวัตกรรมและความเกี่ยวข้องของนวัตกรรมด้วยเช่นกัน

เมื่อกลับมาพิจารณาถึงคำจำกัดความของนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับบริบทภาครัฐ พบว่า ชุมปีเตอร์ (Schumpeter) ได้อธิบายการเกิดขึ้นของนวัตกรรมผ่าน 3 รูปแบบด้วยกัน (three historical models of innovation) หรือที่เรียกว่า “Schumpeter I, II and III” โดยรูปแบบดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับภาครัฐในบริบทของการปฏิรูปภาครัฐและการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ดังนี้

รูปแบบที่ 1 ในชุมปีเตอร์ I (Schumpeter I) เกิดขึ้นในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 โดยการพัฒนาทางเศรษฐกิจนั้นขึ้นอยู่กับผู้ประกอบการเป็นสำคัญ นวัตกรรมในช่วงนี้จึงขึ้นอยู่กับศักยภาพและความพยายามของผู้ประกอบการที่จะต้องสามารถพัฒนาสิ่งใหม่หรือการพัฒนาสิ่งเดิมให้อยู่ในรูปแบบใหม่

รูปแบบที่ 2 ในชุมปีเตอร์ II (Schumpeter II) เกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยนวัตกรรมในระยะนี้เกิดขึ้นจากการลงทุนในการวิจัยและการพัฒนา (R&D) ของภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ หรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ ซึ่งนวัตกรรมนี้จะขึ้นอยู่กับผู้เชี่ยวชาญที่มีการพัฒนาและฝึกอบรมในด้านความรู้ เช่น นักวิจัย วิศวกร เป็นต้น⁶⁴

รูปแบบที่ 3 ในชุมปีเตอร์ III (Schumpeter III) นวัตกรรมเป็นกระบวนการที่เปิดกว้างและมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกองค์กรผ่านการปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงที่มีความหลากหลายมากขึ้น ภายในองค์กร บุคลากรมีส่วนร่วมมากขึ้นในกระบวนการพัฒนาทางความคิดและ

⁶³ In the Community Innovation Survey (CIS) as it was carried out in the UK in 2002–2004 (CIS4)

⁶⁴ Schumpeter, J.A. (1947) Capitalism, Socialism, and Democracy, 1st edn (London: Allen & Unwin).

การพัฒนาในระดับยุทธศาสตร์ที่บุคลากรสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน อาจกล่าวได้ว่า นวัตกรรมในช่วงนี้ได้รับการขับเคลื่อนและได้รับการกระจายอำนาจมากขึ้นภายในองค์กร⁶⁵

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเห็นได้ว่า ที่ผ่านมานวัตกรรมได้เคลื่อนตัวจากบนลงล่าง (top-down) และการเป็นนวัตกรรมแบบปิด (closed innovation) ไปสู่การเป็นนวัตกรรมแบบเปิดมากขึ้น ที่ภาครัฐจำเป็นต้องอาศัยการรับฟังความต้องการของประชาชนผู้รับบริการให้มากยิ่งขึ้นด้วยเช่นกัน สถาบันของรัฐต้องพึงพานวัตกรรมทั้งจากบุคลากรภายในและภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อที่จะสามารถตอบสนองต่อปัญหาที่เป็นรูปธรรมในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามภารกิจได้อย่างเหมาะสม

2.5.2 ประเภทของนวัตกรรม

ในการจำแนกประเภทของนวัตกรรมนั้น สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะที่ 1 นวัตกรรมตามเป้าหมายของนวัตกรรม ได้แก่ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) ลักษณะที่ 2 นวัตกรรมตามระดับของการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ นวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (Radical Innovation) นวัตกรรมแบบค่อยเป็นค่อยไป (Incremental Innovation) และลักษณะที่ 3 นวัตกรรมตามขอบเขตของผลกระทบ ได้แก่ นวัตกรรมทางเทคโนโลยี (Technological Innovation) นวัตกรรมทางการบริหาร (Administrative Innovation) ดังต่อไปนี้

ลักษณะที่ 1 นวัตกรรมตามเป้าหมายของนวัตกรรม ประกอบด้วย (1) นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) เป็นผลผลิตขององค์กรที่อยู่ในรูปแบบของสินค้าหรือบริการ ซึ่งอาศัยการพัฒนา นวัตกรรมผ่านองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น การทำวิจัยและการพัฒนา รวมไปถึงความต้องการของผู้ใช้⁶⁶ (2) นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) เป็นการคิดค้น กระบวนการและวิธีการทำงานใหม่ เพื่อให้การทำงานโดยรวมมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลที่สูงขึ้น ซึ่งนวัตกรรมกระบวนการนี้จะมุ่งเน้นไปที่การควบคุมคุณภาพและกระบวนการทำงาน ตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า กระบวนการการ และผลผลิต อาจกล่าวได้ว่า นวัตกรรมกระบวนการนี้มีความสำคัญในเชิงกลยุทธ์ขององค์กรที่จะช่วยในการปรับปรุงกิจกรรมและกระบวนการทำงานต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพได้มากขึ้น

ลักษณะที่ 2 นวัตกรรมตามระดับของการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย (1) นวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (Radical Innovation) หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นนวัตกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงแบบ

⁶⁵ Lundvall, B.A. (1988) 'Innovation As an Interactive Process: From User-Producer Interaction to the National System of Innovation', in G. Dosi, C. Freeman, R. Nelson, G. Silverberg and L. Soete (eds) Technical Change and Economic Theory (London: Pinter).

⁶⁶ Capon, N.J. et al. 1992, "Profiles of Product Innovators among large U.S. manufacture". Management Science. Vol. 36, no. 2, pp. 157- 169.

ถอนรากถอนโคน ซึ่งลักษณะของนวัตกรรมแบบเฉียบพลันที่ว่านี้จะเป็นการคิดค้นสิ่งใหม่ หรือเป็นต้นแบบใหม่ของนวัตกรรมที่มีใช้การปรับปรุงจากสิ่งที่มีอยู่เดิม⁶⁷ (2) นวัตกรรมแบบค่อยเป็นค่อยไป (Incremental Innovation) เป็นนวัตกรรมที่มีการปรับปรุงจากสิ่งที่มีอยู่เดิมแบบค่อยเป็นไปค่อยไป ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากความเชี่ยวชาญภายใต้โครงสร้างสถาปัตยกรรมเดิม ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงจะมากขึ้นเรื่อยๆ ขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ และความต้องการของผู้ใช้ เป็นองค์ประกอบสำคัญ⁶⁸

ลักษณะที่ 3 นวัตกรรมตามขอบเขตของผลกระทบ ประกอบด้วย (1) นวัตกรรมทางเทคโนโลยี (Technological Innovation) เป็นนวัตกรรมที่ได้รับการพัฒนามาจากเทคโนโลยี จึงเป็นได้ทั้งนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมกระบวนการ ดังเช่น งานศึกษาของ Balachandra and Friar⁶⁹ ทำการศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อโครงการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมนั้น จากผลการศึกษาพบว่า กระบวนการทางเทคโนโลยีเป็นตัวแปรสาเหตุ (ตัวแปรอิสระ) ที่นำไปสู่จำนวนสิทธิบัตรและประเภทของนวัตกรรมเชิงผลิตภัณฑ์ที่ถือเป็นตัวแปรผล (ตัวแปรตาม) รวมไปถึงอาจเป็นนวัตกรรมที่มีลักษณะเฉียบพลัน หรือนวัตกรรมแบบค่อยเป็นค่อยไปก็ได้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง (2) นวัตกรรมทางการบริหาร (Administrative Innovation) เป็นรูปแบบการคิดค้นและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อระบบการทำงาน การผลิต และการให้บริการขององค์กร ซึ่งนวัตกรรมทางการบริหารที่ว่านี้จะมีผลกระทบต่อนโยบาย โครงสร้างองค์กร ระบบ รูปแบบ และกระบวนการบริหารจัดการขององค์กรเป็นสำคัญ ดังเช่น ตัวแบบนวัตกรรมแบบเปิด (Open Innovation Model) เป็นการใช้ตัวแสดงภายนอกและทรัพยากรที่มีความหลากหลาย เพื่อช่วยให้องค์กรสามารถรักษานวัตกรรมเดิมและบรรลุเป้าหมายใหม่ได้⁷⁰

ดังนั้น การเกิดขึ้นของนวัตกรรมในแต่ละประเภทนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยกระบวนการบริหารนวัตกรรม เพื่อที่จะช่วยในการวางแผน การพัฒนา การควบคุมการดำเนินงาน กิจกรรมให้เป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังจะกล่าวถึงในลำดับถัดไป

⁶⁷ Henderson, R.M. and Clark, K.B. 1990, "Architectural Innovation: The Reconfiguration of Existing Product Technologies and the Failure of Established Firms". *Administrative Science Quarterly*. Vol. 35, pp. 9-30.

⁶⁸ Tidd, Joe et al. 2001, *Managing Innovation*. NJ: John Wiley & Sons Inc.

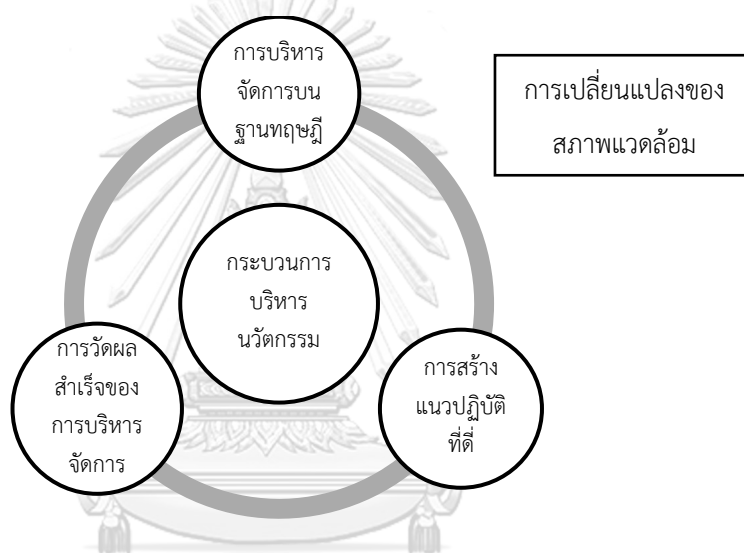
⁶⁹ Balachandra, R. and Friar, J.H. (1997). Factors for Success in R&D Projects and New Product Innovation: A Contextual Framework? *IEEE Transactions on Engineering Management* 44(3): 276-287.

⁷⁰ Laursen, K., Salter, A. (2006), Open for innovation: the role of openness in explaining innovation performance among UK manufacturing firms. *Strategic Management Journal*, 27(2), 131-150.

2.5.3 กระบวนการบริหารนวัตกรรม

นักวิชาการหลายท่านอย่าง Hansen และ Birkinshaw⁷¹ ได้กล่าวว่า การจัดการนวัตกรรม เป็นการควบคุมและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรม เช่นเดียวกับ Jacobs and Snijder⁷² ได้ชี้ให้เห็นเพิ่มเติมว่า การจัดการนวัตกรรมเป็นเสมือนกระบวนการที่ในการคัดเลือกแนวคิดหรือวิธีการในการพัฒนานวัตกรรม ในขณะที่ Van der Ven⁷³ เห็นว่า กระบวนการจัดการนวัตกรรมนั้นเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นของนวัตกรรมโดยเฉพาะในรูปแบบโครงการใดโครงการหนึ่งอย่างไรก็ตาม กระบวนการจัดการนวัตกรรมในปัจจุบันนั้น สามารถพิจารณาได้จากภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 วงจรการบริหารจัดการนวัตกรรม

จากภาพที่ 2.4 แสดงให้เห็นว่า เริ่มแรกในการจัดการนวัตกรรม ต้องทำความเข้าใจว่า กระบวนการนวัตกรรมนั้นส่งผลต่อความสำเร็จได้อย่างไร ขั้นตอนถัดไปคือ การสร้างแนวทางปฏิบัติที่ดี เพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้รับไปดำเนินการให้สอดคล้องต่อกระบวนการสร้างสรรค์นวัตกรรมในการเพิ่ม

⁷¹ Hansen, M.T. & Birkinshaw, J. (2007). The innovation value chain, Harvard Business Review, 85 (6), p. 121.

⁷² Jacobs, D., & Snijders, H. (2008). Innovation routine: how managers can support repeated innovation. In Stichting Management Studies. Assen: Van Gorcum.

⁷³ Van de Ven, A.H., and Poole, M.S. (1990) Methods for Studying Innovation Development in the Minnesota Innovation Research Program Organization Science, Vol. 1, No. 3, Special Issue: Longitudinal Field Research Methods for Studying Processes of Organizational Change (1990), pp. 313-335

ประสิทธิภาพและลดความล้มเหลวต่อการพัฒนานวัตกรรม ซึ่งการวิจัยนวัตกรรมที่ดีจึงเปลี่ยนจากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติและกลับสู่ทฤษฎีอย่างต่อเนื่อง

กระนั้นก็ตาม ยังคงมีข้อถกเถียงจากนักวิชาการหลายท่านเกี่ยวกับกระบวนการจัดการนวัตกรรม ด้วยเหตุที่ว่า รูปแบบของกระบวนการจัดการนวัตกรรมนั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมและบริบทในขณะนั้น ซึ่งรูปแบบการจัดการนวัตกรรมมีความซับซ้อน มีความเป็นสหวิทยาการ และมีการบูรณาการมากขึ้นดังเช่น ดังเช่น การขับเคลื่อนด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์⁷⁴ การพัฒนานวัตกรรมด้วยเทคโนโลยี⁷⁵ การเรียนรู้และการปฏิสัมพันธ์กับตลาด⁷⁶ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของรูปแบบกระบวนการจัดการนวัตกรรมที่ผ่านมา กลับพบว่า รูปแบบของกระบวนการจัดการนวัตกรรมส่วนใหญ่เน้นขึ้นอยู่กับนวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (Radical Innovation) นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) ที่เกิดขึ้นในภาคเอกชน ประเด็นดังกล่าวสามารถพิจารณาได้ว่า ในงานศึกษาที่ผ่านมาเน้นละเลยถึงการให้ความสำคัญต่อการพัฒนานวัตกรรมในประเภทอื่น ๆ เช่น นวัตกรรมบริการ นวัตกรรมในลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป เป็นต้น รวมไปถึงงานศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อการสร้างนวัตกรรมในภาครัฐยังคงมีอยู่จำนวนน้อย

ในงานศึกษาที่ผ่านมาต่างให้ความสำคัญต่อกระบวนการจัดการนวัตกรรมว่าไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบกระบวนการในเชิงเส้นตรง หากแต่ขั้นตอนต่าง ๆ ภายในกระบวนการนั้นจะมีส่วนช่วยในการกำหนดเครื่องมือของแต่ละขั้นตอนสำหรับการพัฒนาและสร้างสรรค์นวัตกรรม⁷⁷ ซึ่งได้มีการพัฒนารูปแบบของกระบวนการจัดการนวัตกรรม

ขั้นตอนที่ 1 เริ่มต้นจากการสร้างความคิดหรือการค้นหาแนวคิดทางนวัตกรรม ผ่านการศึกษาตลาด การระดมความคิดจากบุคลากรภายในองค์กร (เช่น การสร้างทีมข้ามสายงานเพื่อพัฒนาความคิดแบบสหวิทยาการ)

⁷⁴ Verloop, J. (2004). *Insight in Innovation: Managing innovation by understanding the Laws of Innovation*. Elsevier Science.

⁷⁵ Rothwell, R., (1994) *Towards the Fifth-generation Innovation Process*, *International Marketing Review*, Vol. 11 No. 1, 1994, pp. 7-31

⁷⁶ Jacobs, D., & Snijders, H. (2008). *Innovation routine: how managers can support repeated innovation*. In *Stichting Management Studies*. Assen: Van Gorcum.

⁷⁷ Hartley, T.W. (2006) *Public Perception and Participation in Water Reuse*. *Desalination*, 187, 115-126.

ขั้นตอนที่ 2 การตัดสินใจว่าโครงการใดที่ควรดำเนินการหรือไม่ควรดำเนินการ⁷⁸ ซึ่งการตัดสินใจนี้จะพิจารณาจากความเป็นไปได้ของตลาด กลยุทธ์ขององค์กร ความเสี่ยงที่จะต้องเผชิญ และการคำนวณต้นทุน-ผลประโยชน์กำไร⁷⁹หรือผลประโยชน์สาธารณะ⁸⁰ที่จะได้รับเมื่อมีการสร้างสรรค์นวัตกรรม

ขั้นตอนที่ 3 การเปลี่ยนจากแนวคิดไปสู่การปฏิบัติให้เกิดนวัตกรรมในประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ผลิตภัณฑ์ กระบวนการ และการบริการ หรืออาจรวมไปถึงการสร้างตัวแบบทางนวัตกรรม⁸¹ การรับรู้ทางนวัตกรรม⁸² อาจกล่าวได้ว่า นวัตกรรมที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้จะได้รับการทดสอบและพัฒนา ส่งผลให้ในขั้นตอนนี้จำเป็นต้องมีการระดมทรัพยากรและจัดสรรทรัพยากรให้เกิดขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 การนำผลิตภัณฑ์ กระบวนการ หรือบริการที่พัฒนาขึ้นใหม่ออกสู่ตลาด ในระยะนี้ควรแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับผลลัพธ์ทางนวัตกรรม รวมไปถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการและกระบวนการทางนวัตกรรมด้วย เพื่อที่จะถอดบทเรียนการดำเนินการทั้งในด้านปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการสำหรับเป็นแนวทางต่อการปรับปรุงและพัฒนาในการจัดการนวัตกรรมของโครงการถัดไป นักวิชาการหลายท่านอย่าง Mulgan and Albury, Tidd and Bessant และ Jacobs and Snijders เห็นว่า สิ่งนี้จะทำให้เกิดความยั่งยืนในกระบวนการจัดการนวัตกรรมมากยิ่งขึ้น

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับกระบวนการจัดการนวัตกรรมแล้วนั้น หากแต่สภาพแวดล้อมและบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปย่อมมีอิทธิพลต่อกระบวนการจัดการนวัตกรรมด้วยเช่นกัน ซึ่งปัจจัยทางสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย ปัจจัยด้านกลยุทธ์ เช่น การกำหนดกลยุทธ์ระยะยาวที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี กลยุทธ์ในการบูรณาการ กลยุทธ์ที่กำหนดกรอบระยะเวลาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ปัจจัยด้านวัฒนธรรม เช่น การยอมรับในนวัตกรรม⁸³ การให้ผลสะท้อนกลับในการพัฒนานวัตกรรม

⁷⁸ Rogers 1962, Nooteboom. (2001).Tidd and Bessant 2005, Jacobs and Snijders 2008

⁷⁹ Andrews, J.P., H.L. Sirkin, K. Haanaes, D.C. Micheal (2007) Senior Management Survey on Innovation, Boston Consultancy Group. bcg.com

⁸⁰ Moore M H. (1995). Creating public value Cambridge, MA: Harvard University Press

⁸¹ Mulgan, G. and Albury, D. (2003). Innovation in the Public Sector. London: Cabinet Office Strategy Unit.

⁸² Andrews, J.P., H.L. Sirkin, K. Haanaes, D.C. Micheal (2007) Senior Management Survey on Innovation, Boston Consultancy Group. bcg.com

⁸³ Ibid, pp. 7-31

และวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้⁸⁴ เป็นต้น ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ เช่น ผู้บริหารสูงสุดต้องยอมรับต่อความเสี่ยงที่จะเผชิญ ผู้บริหารระดับสูงมีความมุ่งมั่นและมีวิสัยทัศน์ในการสนับสนุนนวัตกรรม ปัจจัยด้านโครงสร้างองค์การ เช่น โครงสร้างแบบแนวราบ โครงสร้างและผลการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านทรัพยากรและทักษะ เช่น ฐานข้อมูล ความยืดหยุ่นและความรับผิดชอบต่อการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยด้านการเชื่อมต่อกับภายนอกองค์การ เช่น การสื่อสารและการสร้างความร่วมมือ การเชื่อมโยงระหว่างองค์การกับสภาพแวดล้อมภายนอก การจัดสถาบัน การกำกับดูแล และการกำหนดมาตรฐานให้กับเทคโนโลยีสมัยใหม่⁸⁵

ด้วยประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า กระบวนการการบริหารนวัตกรรมอาจปรากฏขึ้นภายในเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ได้ แต่ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่นั้นอาจเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและบริบทของแต่ละพื้นที่ที่จะส่งผลให้กระบวนการจัดการนวัตกรรมนั้นมีความแตกต่างกัน นอกจากนี้ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในแต่ละพื้นที่อาจเป็นภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นถึงการผลลัพธ์เชิงสินค้าเป้าหมายที่มีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารที่ได้กำหนดเป้าหมายไว้เป็นสำคัญ

ในส่วนลำดับต่อไปจะเป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับนโยบายนวัตกรรม วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับนโยบายอาหาร และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายนวัตกรรม เพื่อชี้ให้เห็นเพิ่มเติมว่างานศึกษาที่ผ่านมาเน้นนักวิชาการต่าง ๆ ได้ทำการศึกษาในประเด็นใดบ้างและทำการอธิบายปรากฏการณ์นโยบายนวัตกรรมอาหารในแง่มุมใด

2.6 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับนโยบายนวัตกรรม

กลุ่มที่หนึ่ง งานศึกษาพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรม โดยเป็นการศึกษานโยบายนวัตกรรมเชิงเปรียบเทียบระหว่างประเทศต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของระบบนวัตกรรม ตลอดจนการข้อเสนอแนะต่อแนวทางการพัฒนานโยบายนวัตกรรม ดังเช่น งาน

⁸⁴ Jacobs, D., & Snijders, H. (2008). Innovation routine: how managers can support repeated innovation. In Stichting Management Studies. Assen: Van Gorcum.

⁸⁵ Van de Ven, A.H., and Poole, M.S. (1990) Methods for Studying Innovation Development in the Minnesota Innovation Research Program Organization Science, Vol. 1, No. 3, Special Issue: Longitudinal

Field Research Methods for Studying Processes of Organizational Change (1990), pp. 313-335

ศึกษาในระดับภูมิภาคของ United Nations⁸⁶ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการในนโยบายด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในประเทศ จีน ญี่ปุ่น เกาหลี และสิงคโปร์ ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ชี้ให้เห็นว่า ประการแรก ทุกประเทศต่างให้ความสำคัญต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยี การแพร่กระจายทางความรู้ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ประการที่สอง นโยบายด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมจะกลายเป็นกระแสหลักในการสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจ ตลอดจนครอบคลุมไปถึงมิติทางสังคม และสิ่งแวดล้อมในลักษณะวงกว้างมากขึ้น ประการที่สาม การพัฒนานโยบายที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี แนวหน้า (frontier technologies) จะให้ความสำคัญมากขึ้น ประการที่สี่ มีการสนับสนุนการพัฒนาความสามารถทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมจากภาครัฐที่หลากหลายแนวทางมากขึ้น

เช่นเดียวกับในงานศึกษาของ Masahito Ambashi⁸⁷ ได้ทำการทบทวนนโยบายนวัตกรรมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันของประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งในอาเซียนและเอเชียตะวันออก ได้แก่ จีน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย และเวียดนาม รวมทั้งวิเคราะห์ความสำเร็จและความล้มเหลวของระบบนวัตกรรม และสำรวจนโยบายนวัตกรรมของประเทศในกลุ่มอาเซียนที่จำเป็นต้องส่งเสริมนวัตกรรมในระดับภูมิภาค ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานี้ พบว่า สิงคโปร์เป็นประเทศที่เน้นด้านนวัตกรรมมากที่สุดทั้งในด้านปัจจัยการผลิตและผลลัพธ์ด้านนวัตกรรม และลดการพึ่งพาทรัพยากรทางปัญญาจากต่างประเทศ แต่ยังคงมีจุดอ่อนในแง่ของการขาดแคลนทุนมนุษย์และการมีสถาบันวิจัยและการพัฒนาที่เข้มแข็ง รองลงมา คือ มาเลเซียและไทย ได้ดำเนินนโยบายด้านนวัตกรรมมาตั้งแต่ปี 1990 และ 2000 ตามลำดับ โดยเพิ่มรายจ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา ตลอดจนมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มบุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนา เพื่อกระตุ้นการยื่นจดสิทธิบัตรและการส่งออกทรัพยากรปัญญา ในขณะที่อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม เป็นประเทศที่เน้นด้านนวัตกรรมน้อยที่สุด เนื่องจากมีการลงทุนในการวิจัยและการพัฒนาในระดับต่ำส่งผลให้ปัจจัยนำเข้าและผลผลิตด้านนวัตกรรมอยู่ในระดับต่ำตามไปด้วย

นอกจากนี้ งานศึกษาพัฒนาการนโยบายนวัตกรรมในระดับประเทศ อย่างงานศึกษาของ OECD⁸⁸ ได้ทำการสำรวจสถานการณ์ในการพัฒนานวัตกรรมและภาพรวมของนโยบายนวัตกรรมใน

⁸⁶United Nations. (2018). *Evolution of Science, Technology and Innovation Policies for Sustainable Development The Experiences of China, Japan, the Republic of Korea and Singapore*. in Incheon: Republic of Korea.

⁸⁷ Masahito Ambashi. (2018). *Innovation Policy in ASEAN*. Economic Research Institute for ASEAN and East Asia (ERIA).

⁸⁸ OECD (2013), "Thailand: innovation profile", in *Innovation in Southeast Asia*, OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264128712-11-en> pp.255-280

หลายประเทศ หนึ่งในประเทศที่ผู้วิจัยได้หยิบยกมาเป็นตัวอย่างในที่นี้ คือ นโยบายนวัตกรรมของประเทศไทย ในภาพรวมของการพัฒนาทางนวัตกรรมนั้น ยังคงมีปัญหาและอุปสรรคต่อการส่งเสริมการพัฒนาทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม ทั้งนี้เป็นผลมาจากการไม่ได้รับการถ่ายทอดทางเทคโนโลยีจากบริษัทต่างประเทศ ระดับการใช้จ่ายในด้านการวิจัยและการพัฒนายังอยู่ในสัดส่วนน้อย บุคลากรทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีจำนวนน้อย รวมไปถึงการจดสิทธิบัตรในทรัพย์สินทางปัญญาของไทยยังคงอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งข้อเสนอแนะในงานศึกษานี้เห็นว่า ประเทศไทยควรเพิ่มประสิทธิภาพในระยะยาวด้วยการปรับปรุงทักษะของแรงงาน เพิ่มการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ มีการประสานงานและดำเนินนโยบายทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้เป็นองค์รวม ตลอดจนการยกระดับของคุณภาพการเรียนการสอนและการวิจัยในมหาวิทยาลัย เพิ่มการลงทุนในสถาบันวิจัยและการพัฒนา การสร้างแรงจูงใจในการวิจัยและการพัฒนาให้แก่ภาคเอกชนจากต่างประเทศและท้องถิ่น สุดท้าย ทุกภาคส่วนจะต้องเสริมสร้างการเชื่อมโยงทางนวัตกรรมผ่านการทำงานร่วมกัน

กลุ่มที่สอง งานศึกษาการพัฒนา นโยบายนวัตกรรมกับบทบาทของรัฐ เป็นการศึกษาเพื่อประเมินและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกรอบการทำงานของภาครัฐในการเสริมสร้างการพัฒนาขีดความสามารถทางนวัตกรรม ดังเช่น งานศึกษาของ OECD⁸⁹ ได้กล่าวถึง นวัตกรรมและบทบาทของภาครัฐ ที่มองว่า ภาครัฐเป็นผู้เล่นที่มีบทบาทสำคัญในระบบนวัตกรรมในฐานะ “ผู้กำหนดกรอบเงื่อนไขของการดำเนินการ” (Framework condition) ไม่ว่าจะเป็น กฎระเบียบ ภาษี นโยบายการค้า และโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ นอกจากนี้ นวัตกรรมยังขึ้นอยู่กับทักษะของแรงงานที่ยังรวมไปถึงการกำหนดระบบการศึกษาของภาครัฐ และการวิจัยของภาครัฐเองถือว่าเป็นแหล่งความรู้ใหม่ที่สำคัญต่อการนำนวัตกรรมไปขับเคลื่อนประเทศต่อไปได้ ดังนั้น บทบาทของภาครัฐจึงควรมุ่งไปที่การสนับสนุนและส่งเสริมนวัตกรรม การกำหนดกรอบในการกำกับดูแลและการสนับสนุนนวัตกรรม ตลอดจนบทบาทของภาคการศึกษาในการพัฒนาทุนมนุษย์ และการสนับสนุนระบบการวิจัยและการพัฒนาของภาครัฐ

นอกจากนี้ ในงานศึกษาของ UNCTAD⁹⁰ ได้ให้ข้อเสนอต่อบทบาทของภาครัฐไทยไว้ว่า ประการแรก ในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล (Governance) และการจัดการด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ภาครัฐต้องดำเนินการ 4 แนวทาง กล่าวคือ แนวทางแรก ส่งเสริมธรรมาภิ

⁸⁹ OECD. (2013). Public policy for innovation, in *Innovation in Southeast Asia*, OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264128712-6-en> pp.109-123

⁹⁰United Nations Conference On Trade and Development (UNCTAD). (2015). *Science, Technology and Innovation Policy Review – Thailand*. Switzerland.

บาลและการจัดการวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม (STI governance and management) เป็นผลมาจากสถาบันที่มีบทบาทในการพัฒนาและให้ทุนทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมมีบทบาทที่ทับซ้อนกัน รวมถึงขาดความชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรในการดำเนินการขาดประสิทธิภาพ ด้วยการดำเนินมาตรการดังนี้ แนวทางที่หนึ่ง แยกแยกบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบระหว่างสถาบันต่าง ๆ ในด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมอย่างชัดเจน โดยให้คณะกรรมการนโยบาย ฯ ทำหน้าที่ในการกำกับดูแลเชิงยุทธศาสตร์และการจัดสรรงบประมาณ องค์กรประกอบของคณะกรรมการ ควรประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ผู้แทนจากภาคธุรกิจ สหภาพแรงงาน นักวิชา และภาคประชาคม แนวทางที่สอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านการศึกษาและการพัฒนาต้องมีบทบาทที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน แนวทางที่สาม ปรับปรุงโครงสร้างองค์กรที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษาและการพัฒนาตามความเหมาะสม แนวทางที่สี่ กระจายอำนาจนโยบายด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมและโครงสร้างพื้นฐาน ประการที่สอง ส่งเสริมความเชื่อมโยงระหว่างตัวแสดงที่เกี่ยวข้องภายในระบบนวัตกรรม เพื่อนำไปสู่การรังสรรค์นวัตกรรมร่วมกัน ด้วยการดำเนินมาตรการดังนี้ การให้เงินลงทุนเพื่อสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนาร่วมกันกับสถาบันการศึกษาหรือภาคเอกชน การทบทวนสิ่งจูงใจทางภาษีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบต่อวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) การจัดทำแผนเชื่อมโยงของแต่ละภาคส่วนที่ทำงานประสานกันระหว่างแหล่งความรู้และผู้แสวงหาความรู้ การให้สิ่งจูงใจแก่หน่วยงานที่สร้างความร่วมมือกันระหว่างอุตสาหกรรม ศูนย์วิจัย และมหาวิทยาลัย การส่งเสริมและสร้างความตระหนักในการจัดการทรัพยากรปัญหาและการทำวิจัยเชิงพาณิชย์ และสุดท้าย การใช้ประโยชน์จากโครงการขนาดใหญ่ระดับชาติในการเพิ่มขีดความสามารถทางเทคโนโลยีจากผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ

กลุ่มที่สาม งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการประมวลความรู้ การออกแบบนโยบาย และเครื่องมือเชิงนโยบายทางนวัตกรรม เป็นการให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับนโยบายนวัตกรรมคืออะไร มีการออกแบบนโยบายจากฐานเหตุผลทางทฤษฎีใด และในประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนามีการเลือกใช้เครื่องมืออย่างไร ตัวอย่างงานศึกษาในการประมวลความรู้ ดังเช่น งานศึกษาของ Jakob Edler และ Jan Fagerberg⁹¹ ในงานศึกษาชิ้นนี้ได้มุ่งตั้งประเด็นคำถามที่สำคัญ 3 ประการ กล่าวคือ ประการแรก นโยบายนวัตกรรมคืออะไร นโยบายนวัตกรรมนี้แยกออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ นโยบายเชิงพันธกิจ (Mission-oriented policies) มุ่งเน้นไปที่การแก้ไขปัญหาใหม่ ๆ ซึ่งได้ผลในทางปฏิบัติ ผู้กำหนดนโยบายจะต้องคำนึงถึงทุกกระบวนการในการออกแบบและการ

⁹¹ Jakob Edler and Jan Fagerberg. (2017). Innovation policy: what, why, and how. *Oxford Review of Economic Policy*, 33 (1): 2–23.

ดำเนินการตามนโยบายที่สร้างสรรค์ นโยบายเชิงสิ่งประดิษฐ์ (Invention-oriented policies) เป็นนโยบายในลักษณะแคบที่เน้นการวิจัยและการพัฒนาสิ่งประดิษฐ์ การแพร่กระจายของสิ่งประดิษฐ์สู่ตลาด และนโยบายเชิงระบบ (System-oriented policies) มุ่งเน้นไปที่คุณลักษณะของระดับระบบ เช่น ระดับของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของระบบ องค์ประกอบของระบบที่ต้องได้รับการพัฒนาและปรับปรุง หรือศักยภาพของตัวแสดงที่เข้ามามีส่วนร่วมในนโยบาย

ประการที่สอง เหตุผลในทางทฤษฎีนั้น ทำให้จำเป็นต้องมีนโยบายนวัตกรรม ทั้งนี้ เป็นผลจากความล้มเหลวของตลาดสู่นโยบายนวัตกรรม รัฐจึงต้องเข้ามาแทรกแซงในการกำกับดูแล เช่น แนวโน้มของความไม่แน่นอนที่ต้องเผชิญในทางเศรษฐกิจ การให้เงินอุดหนุนในการวิจัยและการพัฒนาแก่ภาคเอกชน กฎหมายยังไม่มีคุณสมบัติในการคุ้มครองความรู้และการได้ประโยชน์ เป็นต้น ผลจากระบบนวัตกรรมสู่นโยบายนวัตกรรม ที่รัฐไม่ควรจำกัดบทบาทของตนเองในการส่งเสริมนวัตกรรมไว้ตามลำพัง หากแต่ระบบจะต้องมีการแพร่กระจายทั่วไปยังภาคส่วนต่าง ๆ ในลักษณะมุมมอง “แบบองค์รวม” (holistic) ในเชิงนโยบาย รวมไปถึงการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ อีกด้วย ผลจากการพึ่งพาและการรักษาความสมดุลของนโยบาย เนื่องจากการพึ่งพาในระบบนวัตกรรมแห่งชาตินี้อาจมีได้เกี่ยวข้องเพียงแต่เทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกระบวนการทางสังคม การปฏิสัมพันธ์ทั้งระหว่างระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง และสถาบัน

ประการที่สาม นโยบายนวัตกรรมนั้นมีการออกแบบ การนำไปปฏิบัติ และการกำกับดูแลอย่างไร เครื่องมือนโยบายนวัตกรรม จะมีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับเหตุผลเชิงทฤษฎีและลำดับความสำคัญทางการเมืองที่แตกต่างกัน ส่วนผลกระทบของนโยบายนวัตกรรม ขึ้นอยู่กับการนำเครื่องมือนโยบายปฏิบัติที่แตกต่างกันตามแต่ละบริบทของแต่ละประเทศ และการกำกับดูแลนโยบายนวัตกรรม ที่รัฐต้องลดบทบาทของพันธกิจที่ต้องรับผิดชอบเป็นเพียงผู้กำกับดูแลระบบและนโยบาย นอกจากนี้ กระทรวงต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการกำกับดูแลนโยบายนวัตกรรมมาก และเปิดโอกาสให้ตัวแสดงที่มีใช้รัฐ (non-governmental actors) เช่น สหภาพแรงงาน องค์กรพัฒนาเอกชน สมาคมธุรกิจ เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายนวัตกรรมมากขึ้น ซึ่งในหลายประเทศได้มีการจัดตั้งสถานนวัตกรรม (innovation councils) ขึ้น

ส่วนงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบนโยบาย และการเลือกเครื่องมือเชิงนโยบายทางนวัตกรรม ดังเช่น งานศึกษาของ Intarakumnerd, Patarapong และ Chaminade, Cristina⁹² ได้ทำการศึกษาถึงเหตุผลในการแทรกแซงของระบบนวัตกรรมในประเทศกำลังพัฒนาและการเลือก

⁹² Intarakumnerd, Patarapong; Chaminade, Cristina. (2007). *Innovation System Policies in Less Successful Developing countries: The case of Thailand*. Retrieved September 19, 2021 from <http://www.circle.lu.se/publications> ISSN 1654-3149

เครื่องมือเชิงนโยบาย ผลการศึกษา พบว่า ตามมุมมองนีโอคลาสสิก ผู้กำหนดนโยบายสาธารณะต้องเข้าไปแทรกแซง เพื่อแก้ไขและป้องกันความล้มเหลวของตลาด ด้วยเหตุที่ว่า การลงทุนต่ำในการวิจัยและการพัฒนาจะนำไปสู่การจัดสรรทรัพยากรที่ไม่ได้ประสิทธิภาพ ประกอบกับการเผชิญต่อปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การจัดหาโครงสร้างพื้นฐานทางนวัตกรรม การลงทุนทางนวัตกรรม ปัญหาเกี่ยวกับสถาบัน เครือข่าย และความสามารถของตัวแสดง เป็นต้น นอกจากนี้ ในประเทศกำลังพัฒนานั้นมีระบบนวัตกรรมที่ยังอ่อนแอและกระจุกกระจาย จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่รัฐต้องเข้าไปแทรกแซงในการกำกับดูแล ส่วนการเลือกใช้เครื่องมือทางนโยบาย ในประเทศพัฒนาแล้วนั้นแนวโน้มนโยบายจะมุ่งเป้าไปที่การใช้ประโยชน์จากความสามารถหรือศักยภาพที่มีอยู่ (จะเป็นไปตามมุมมองทางนีโอคลาสสิก) แต่ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนานั้น มักเลียนแบบนโยบายจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการมีจุดมุ่งเน้นไปที่การวิจัยและการพัฒนามากกว่าการสร้างความสามารถและเครือข่ายนโยบาย (ในการเชื่อมโยงกับแหล่งความรู้ภายนอก) ตามแนวทางระบบนวัตกรรม สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดวิกฤตและเกิดปัญหาต่อการนำแนวทางระบบนวัตกรรมมาปรับใช้ในทางปฏิบัติ

2.6.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับนโยบายอาหาร

กลุ่มที่หนึ่ง งานศึกษาเกี่ยวกับการบูรณาการนโยบายอาหาร สามารถพิจารณาออกได้เป็น 2 มุมมอง กล่าวคือ มุมมองแรก การบูรณาการนโยบายอาหารกับนโยบายในมิติอื่น ๆ เช่น นโยบายทางเศรษฐกิจ นโยบายทางสุขภาพ นโยบายทางสิ่งแวดล้อม นโยบายทางสังคม และนโยบายด้านราคา เป็นต้น ด้วยเหตุที่ว่า นโยบายทางอาหารนั้นได้จำกัดอยู่ในขอบเขตเฉพาะทางนโยบายใดนโยบายหนึ่ง หรือสาขาวิชาเฉพาะใดสาขาวิชาหนึ่ง ทั้งที่โลกในปัจจุบันต่างต้องเผชิญต่อความซับซ้อนที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกับระบบอาหารที่ไม่มีระดับใดจะมีความสามารถในการกำกับดูแลในการจัดหาอาหารได้เพียงลำพัง ดังเช่น ในงานศึกษาของ Tim Lang, David Barling และ Martin Caraher⁹³ ได้นำเสนอกรอบแนวคิดนโยบายทางอาหาร เรียกว่า “ตัวแบบสาธารณสุขเชิงนิเวศวิทยา (model of ecological public health)” ตัวแบบดังกล่าวเปรียบเสมือนการเคลื่อนตัวของผู้ผลิต (productionist) นโยบายอาหารในระบอบเก่าไปสู่การนำตัวแบบสาธารณสุขเชิงนิเวศวิทยาไปปรับใช้ในสหราชอาณาจักร ยุโรป และทั่วโลก

มุมมองที่สอง การบูรณาการนโยบายอาหารทั้งในระดับส่วนกลางและระดับท้องถิ่น ดังเช่น งานศึกษาของ David Barling, Tim Lang และ Martin Caraher⁹⁴ ชี้ให้เห็นว่า ในการจัดการ

⁹³ Tim Lang, David Barling and Martin Caraher. (2001). Food, Social Policy and the Environment: Towards a New Model. *Social Policy & Administration*, 35 (5): 538-558.

⁹⁴ System David Barling, Tim Lang and Martin Caraher. (2002). Joined-up Food Policy? The Trials of Governance. *Public Policy and the Food Social Policy & Administration*, 36 (6): 556-574.

กับความล้มเหลวของนโยบายอาหารในสหราชอาณาจักรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะต้องเชื่อมโยงกับนโยบายในอดีตและการนำตัวแบบสาธารณสุขเชิงนิเวศวิทยาามาปรับใช้ ประเด็นดังกล่าวจึงมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการตัดสินใจด้วยการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศผ่านการเปิดเสรีทางการค้า ในขณะที่การกำหนดนโยบายอาหารในระดับสากลต่างมีผู้เล่นหรือตัวแสดงในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ทั้งสหภาพยุโรป กฎการค้าของ WTO และบริษัทการลงทุนขนาดใหญ่ด้วยเช่นกัน เมื่อเกิดความขัดแย้งของระบบอาหารที่เป็นปัจจัยภายนอก ย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันในทุกระดับของการปกครองในระดับชาติตามไปด้วย ซึ่งข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษานี้เห็นว่า รัฐต้องมีแนวทางในการบูรณาการเชิงนโยบายมากขึ้นทั้งในระดับส่วนกลางและท้องถิ่น เช่น นโยบายอาหารเฉพาะกิจที่ริเริ่มโดยท้องถิ่นชุมชนที่รัฐจะต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างทั้งในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น เช่นเดียวกับงานศึกษาของ Heidrun Moschitz⁹⁵ ที่มองว่า ภาคประชาสังคมควรเข้ามามีบทบาทในการออกแบบนโยบายอาหารที่มุ่งเน้นไปทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างประเด็นความสนใจและเข้าถึงผู้มีอำนาจการตัดสินใจในนโยบายจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของ “วาทกรรมทางการเมือง” (political discourse) รวมถึงเชื่อมโยงวาทกรรมทางการเมืองกับการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในระดับท้องถิ่น จากการวิเคราะห์การผลิตอาหารในเมือง ได้ชี้ให้เห็นว่า กรอบการผลิตอาหารนั้นต่างมีแนวความคิดที่แตกต่างกัน อาทิ นโยบายทางการเกษตรมองว่า อาหารถูกคุกคามจะการขยายตัวของเมือง ในขณะที่นโยบายทางด้านสิ่งแวดล้อม มองว่า ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่ออาหาร ประเด็นดังกล่าวนี้จึงควรเปิดพื้นที่ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ได้เข้ามามีพื้นที่ในการเจรจาต่อรองนโยบายอาหารแบบบูรณาการกัน

นอกจากนี้ ในงานศึกษาบางชิ้นต่างให้ความสำคัญต่อการกำหนดนโยบายอาหารที่มาจากความร่วมมือร่วมของท้องถิ่นเป็นสำคัญ ดังเช่น งานศึกษาของ Roberta Sonnino⁹⁶ ที่ได้จากการสังเคราะห์กรณีศึกษาจากประเทศต่าง ๆ นำไปสู่การระบุขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอนที่เป็นตัวกำหนดวาระการวิจัยเกี่ยวกับการย้ายถิ่นฐานอาหาร (1) ศักยภาพของเครือข่ายอาหารในท้องถิ่นที่บูรณาการทั้งด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ (2) การตระหนักถึงคำว่า “กักตุนในท้องถิ่น”⁹⁷ ที่

⁹⁵ Heidrun Moschitz. (2018). Where is urban food policy in Switzerland? A frame analysis. *International Planning Studies*, 23:2, 180-194, DOI: 10.1080/13563475.2017.1389644

⁹⁶ Roberta Sonnino. (2013). Local foodscapes: place and power in the agri-food system. *Acta Agriculturae Scandinavica, Section B – Soil & Plant Science*, 63:sup1, 2-7, DOI: 10.1080/09064710.2013.800130

⁹⁷ ความสัมพันธ์ทางสังคมในท้องถิ่น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ได้เป็นผลตีเสมอไป และชุมชนใช้วิธีการดำเนินกลยุทธ์ในเชิงป้องกัน เพื่อประสานผลประโยชน์กับชนชั้นนำ โดยยอมแลกกับผลประโยชน์ทางสังคมในวงกว้าง

มองว่า ระบบอาหารในท้องถิ่นไม่ได้ยั่งยืนในระบบนิเวศเสมอไป ระบบอาหารในท้องถิ่น ทำให้ความอยู่ดีศรีธรรมทางสังคมรุนแรงขึ้น และผลิตภัณฑ์อาหารจากท้องถิ่นไม่จำเป็นต้องเป็นอาหารที่เน้นทางสุขภาพ (3) การขยายขอบเขตของกระบวนการทางนโยบายอาหารในระดับท้องถิ่น เพื่อเป็นผู้นำที่ตอบสนองต่อวิกฤตความไม่มั่นคงทางอาหารในปัจจุบัน

กลุ่มที่สอง งานศึกษาเกี่ยวกับนโยบายอาหารกับบทบาทของตัวแสดงต่าง ๆ สามารถพิจารณาได้ออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะที่หนึ่ง งานศึกษาในลักษณะการจัดการปกครองในนโยบายอาหารระหว่างรัฐกับตัวแสดงอื่น ๆ เป็นงานศึกษาในลักษณะของการให้ข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงโครงสร้างในการจัดการปกครอง การปรับกฎระเบียบเชิงสถาบัน และการปรับบทบาทของภาครัฐกับตัวแสดงอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในนโยบายอาหาร ดังเช่น งานศึกษาของ Bente Halkiera และ Lotte Holmb⁹⁸ ที่ได้ทำการศึกษาถึงปฏิกริยาเชิงสถาบัน (the institutional reactions) เพื่อการปรับปรุงโครงสร้างของสถาบันใหม่ โดยทำการศึกษาด้านความปลอดภัยของอาหารใน 6 ประเทศของสหภาพยุโรป เป็นการศึกษาระเบียบเทียบในโครงการ Consumer Trust in Food : A European ด้วยการวิเคราะห์เครือข่ายนโยบายและการปฏิบัติงานตามกฎระเบียบ ประเด็นคำถามสำคัญในการศึกษาวิจัยนี้ เพื่อศึกษาว่าการรวมกลุ่มของตัวแสดงทางสังคมและความคิดที่สำคัญส่งผลต่อความรับผิดชอบที่เปลี่ยนแปลงไปของตัวแสดงทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน ผลการศึกษาพบว่า ในระดับสหภาพยุโรป ยุทธศาสตร์หลักในการสร้างความเชื่อมั่นของผู้บริโภคในอาหาร ได้แก่ การเสริมสร้างความเป็นอิสระของสถาบันที่มีความโปร่งใสและมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการสาธารณะแก่ผู้บริโภค ในขณะที่กรณีศึกษาจากทั้ง 6 ประเทศนั้น พบว่า ปฏิกริยาของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับอาหารนั้นมีความแตกต่างกันออกไปตามรูปแบบของรัฐ ตลาด และภาคประชาสังคม

ในขณะที่งานศึกษาของ Ana Moragues-Faus, Kevin Morgan⁹⁹ ชี้ให้เห็นเพิ่มเติมว่า ในกระแสทางการเมืองเกี่ยวกับนโยบายอาหารนั้นกลับถูกให้เป็นประเด็นที่สำคัญโดยกลุ่มชนชั้นนำ ดังที่ทฤษฎีสังคมหลังการเมือง (post political) ได้กล่าวไว้ การเมืองที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นว่า ระบบอาหารเป็นพื้นที่ทางนโยบายที่มีความขัดแย้งกันสูง ซึ่งเป็นประเด็นในเรื่องของความยั่งยืนและความอยู่ดีศรีธรรม ดังนั้น รัฐควรมีการจัดการปกครองด้านอาหารใหม่ ในรูปแบบที่เรียกว่า “พื้นที่ของการปรึกษาหารือ” (spaces of deliberation) เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมทั้งจากภาคประชาสังคม ภาคเอกชน และรัฐบาลท้องถิ่น

⁹⁸ Bente Halkiera and Lotte Holmb. (2006). Shifting responsibilities for food safety in Europe: An introduction. *Appetite*. 47: 127–133.

⁹⁹ Ana Moragues-Faus and Kevin Morgan. (2015). Reframing the foodscape: the emergent world of urban food policy. *Environment and Planning*, 47 :1558– 1573.

อย่างไรก็ตาม ในงานศึกษาอีกหลายชิ้นได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของภาครัฐต่อการสนับสนุน ตัวแสดงอื่น ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายอาหาร ดังเช่น งานศึกษาของ Rebecca Schiff¹⁰⁰ ได้ชี้ให้เห็นว่า ภาครัฐและเอกชนหลายแห่งได้ส่งเสริมการสร้าง "สภานโยบายด้านอาหาร" (FPCs) หลายภาคส่วน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและให้ความรู้ระหว่างสถาบันของรัฐ เอกชน และ สถาบันการศึกษาสู่การพัฒนาาระบบอาหารที่ยั่งยืนมากขึ้น ผลจากการสัมภาษณ์สภานโยบายด้านอาหาร 13 แห่งในสหรัฐอเมริกาและแคนาดา ได้ชี้ให้เห็นว่า "สภานโยบายด้านอาหาร" มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงนโยบาย การอำนวยความสะดวก การสร้างเครือข่าย และการศึกษาที่สำคัญ ซึ่งจะ ดำเนินงานในลักษณะโครงการมากกว่าการดำเนินงานเชิงนโยบาย นอกจากนี้ ในงานศึกษาของ Jeroen J. L. Cande¹⁰¹ ได้ชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดในการดำเนินงานของสภานโยบายด้านอาหารเพิ่มเติมว่า ความไม่มีเสถียรภาพของรัฐบาลส่งผลกระทบต่อการทำงานนโยบายของสภานโยบายอาหาร ส่งผลให้การดำเนินงานได้ปรับเปลี่ยนจากนโยบายเป็นการดำเนินงานในลักษณะโครงการแทน ประกอบกับ การจัดตั้งสภานโยบายอาหารให้เป็นองค์การในฐานะหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะแก่รัฐบาลในการกำหนดนโยบายและการวางแผนทางด้านอาหาร อาจจะเป็นแรงกดดันให้สภานโยบายอาหารต้องสร้างความสมดุลระหว่างผู้มีอำนาจภายในรัฐบาลกับ ข้อคิดเห็นของผู้ที่อยู่ภายนอก (outside the system) ด้วยอีกทางหนึ่ง

ลักษณะที่สอง งานศึกษาที่มีการใช้กรอบในการวิเคราะห์บทบาทของตัวแสดงในนโยบายอาหารแตกต่างกันออกไป ในงานศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของตัวแสดงต่าง ๆ ในนโยบายอาหารนั้น พบว่า มีการใช้กรอบการวิเคราะห์เพื่อศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบายอาหาร ไม่ว่าจะเป็น การใช้กรอบการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social network analysis) ในงานศึกษาของ Christensen, L. O., & O'Sullivan, R.¹⁰² ซึ่งนำเสนอถึงการประเมินระบบอาหารในภูมิภาค ด้วยการใช้ระเบียบวิธีการศึกษาผ่านการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social network

¹⁰⁰ Rebecca Schiff PhD. (2008). The Role of Food Policy Councils in Developing Sustainable Food Systems. *Journal of Hunger & Environmental Nutrition*, 3:2-3, 206-228, DOI: 10.1080/19320240802244017

¹⁰¹ Robbert Biesbroek and Jeroen J. L. Cande. (2020). Mechanisms for policy (dis)integration: explaining food policy and climate change adaptation policy in the Netherlands. *Policy Sciences*, 53:61–84 <https://doi.org/10.1007/s11077-019-09354-2>

¹⁰² Christensen, L. O., & O'Sullivan, R. (2015). Using social network analysis to measure changes in regional food systems collaboration: A methodological framework. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*, 5(3), 113–129. <http://dx.doi.org/10.5304/jafscd.2015.053.013>

analysis) ซึ่งนำมาใช้ในการวัดความร่วมมือด้านสุขภาพและการศึกษา ตลอดจนเป็นเครื่องมือการวิเคราะห์ระบบอาหารในระดับภูมิภาค ผลจากการศึกษาได้ชี้ให้เห็นถึงข้อดีของระเบียบวิธีในการใช้การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงในการทำงานร่วมกันในช่วงเวลาหนึ่ง โดยแสดงผ่านกรณีศึกษาของโครงการระบบอาหารใน North Carolina ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการวิเคราะห์เครือข่ายสังคมของระบบอาหาร มี 2 ประการ คือ ประการแรก การแสดงให้เห็นถึงภาพของความร่วมมือในการทำงานระบบอาหารร่วมกัน ประการที่สอง การใช้สถิติอนุมาณช่วยให้ประเมินความสำคัญจากการเปลี่ยนแปลงในโครงการระบบอาหารได้ หรือการใช้กรอบการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (The Advocacy Coalition Framework :ACF) ในงานศึกษาของ Clark, J. K.¹⁰³ ได้ทำการศึกษากฎการศึกษาสภาอาหารท้องถิ่นของเมืองแฟรงคลิน เพื่อแสดงให้เห็นว่าการรวมกลุ่มของเครือข่ายพันธมิตรนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร นโยบายอาหารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความรู้เชิงเทคนิคที่แปลงไปสู่การกำหนดพันธกิจ วัตถุประสงค์ทางการเมืองของสภาอาหารท้องถิ่นของแฟรงคลิน (Franklin County Local Food Council's) จนนำไปสู่วาระทางนโยบายในที่สุด (Policy agenda) โดยบทบาทของสภาฯ จะทำหน้าที่ในการรับรองกลุ่มสมาชิกและการกำกับดูแล เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมนโยบายอาหารเพื่อสุขภาพ นอกจากนี้ กรอบ ACF ใช้ในการวิเคราะห์และประเมินความพร้อมของนโยบายที่มาจากสภาอาหารท้องถิ่นของแฟรงคลิน (Franklin County Local Food Council's) อีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้ มีการนำกรอบทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement theories) มาใช้ในการวิเคราะห์การเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวความยุติธรรมด้านอาหาร เช่น งานศึกษาของ Gerda R. Wekerle¹⁰⁴ ที่มีจุดเน้นไปที่ทรัพยากรและยุทธศาสตร์ของขบวนการเครือข่ายที่ทำงานข้ามระดับพื้นที่ ตลอดจนการวิเคราะห์ถึงการสร้างพื้นที่ทางการเมืองเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมทางด้านอาหาร 3 มุมมอง กล่าวคือ มุมมองที่หนึ่ง ความมั่นคงทางอาหารจากฐานล่าง ในรูปแบบโครงการและแนวปฏิบัติที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบาย มุมมองที่สอง แนวทางที่หน่วยงานในท้องถิ่นสามารถพัฒนานโยบายและวางแผนการเปลี่ยนแปลงได้ และมุมมองที่สาม การเกิดขึ้นของเครือข่ายอาหารทั้งในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวความยุติธรรมด้านอาหารจะเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านโลกาภิวัตน์ผ่านการเชื่อมโยง

¹⁰³ Clark, J. K. (2018). From civic group to advocacy coalition: Using a food policy audit as a tool for change. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*, 8(1), 21–38. <https://doi.org/10.5304/jafscd.2018.081.004>

¹⁰⁴ Gerda R. Wekerle. (2004). Food Justice Movements Policy, Planning, and Networks. *Journal of Planning Education and Research*. 23:378-386 DOI: 10.1177/0739456X04264886

ยุทธศาสตร์ การวางแผนพลเมืองที่เกี่ยวข้องกับแผนโทรเน็ต และรูปแบบใหม่ของแนวปฏิบัติในระบบอบประชาธิปไตย

2.6.3 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่

กลุ่มที่หนึ่ง งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรม การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมนั้น มักมุ่งเน้นไปที่การรวบรวมองค์ความรู้ภายในบุคคลเป็นสำคัญ ดังนั้นเครือข่ายนวัตกรรม (Innovation Network) จึงเป็นการอธิบายเครือข่ายนวัตกรรมในฐานะเป็นเครือข่ายสังคม (Social Network) หนึ่ง ซึ่งคำว่า “เครือข่าย” (Network) เป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ที่เรียกว่า “โหนด (Node)¹⁰⁵ กับ “ความสัมพันธ์หรือการเชื่อมต่อระหว่างส่วนต่างๆ” โดยที่ระดับความสัมพันธ์นั้นส่งผลต่อพฤติกรรมมากกว่าคุณลักษณะเฉพาะของโหนด (Node) นอกจากนี้ พฤติกรรมของโหนดไม่เพียงได้รับอิทธิพลจากความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงเท่านั้น แต่ยังได้รับอิทธิพลจากความสัมพันธ์ในโครงสร้างของเครือข่ายที่กว้างขึ้น ซึ่งองค์การหรือระบบสังคมอื่นๆ สามารถแสดงอยู่ในรูปแบบเครือข่ายได้

เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบของเครือข่ายนวัตกรรม นักวิชาการอย่าง Laredo และ Mustar¹⁰⁶ ชี้ให้เห็นว่า โครงสร้างขององค์การเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการพัฒนาเครือข่ายนวัตกรรม เนื่องจากโครงสร้างองค์การนั้นเป็นเงื่อนไขปัจจัยที่สำคัญต่อการพิจารณาถึงการก่อตั้งของเครือข่ายจนไปสู่การบรรลุผลลัพธ์ของเครือข่าย โดยที่วัตถุประสงค์สำคัญของการจัดโครงสร้างเครือข่ายนี้ เป็นการบริหารจัดการความร่วมมือภายในเครือข่าย เพื่อบริหารความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น รวมไปถึงการจัดสรรโอกาสและผลประโยชน์ที่แต่ละตัวแสดงภายในเครือข่ายจะต้องได้รับร่วมกัน ดังนั้น ในการจัดโครงสร้างของเครือข่ายนี้จึงประกอบด้วย พันธมิตร (partners) และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างพันธมิตร (partners) ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างพันธมิตรนี้มีวัตถุประสงค์ในการร่วมมือกัน 2 ประการ กล่าวคือ

ประการแรก เป็นการสนับสนุนเครือข่ายนวัตกรรมผ่านการแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่นำไปสู่กระบวนการนวัตกรรม การสร้างความร่วมมือในรูปแบบเครือข่าย เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งพิงทรัพยากรและการแลกเปลี่ยนภายในเครือข่าย รวมถึงการเกิดขึ้นของโครงสร้างระหว่างเครือข่ายที่

¹⁰⁵ ตัวแสดงภายในเครือข่าย ซึ่งในภาษาการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมจะใช้คำว่า “โหนด” (Node)

¹⁰⁶ Laredo, P, and Mustar, P. (1996). The Techno-economic network: a socio-economic approach to state intervention in innovation. In R. Coombs, A. Richards, P. Saviotti, and V. Walsh (Eds.), *Technological collaboration: the dynamics of co-operation in industrial innovation*, 143-164. Cheltenham: Edward Elgar.

กำหนดไว้อย่างชัดเจนในลักษณะของรูปแบบพันธมิตรและการครอบงำเชิงอำนาจของทรัพยากร¹⁰⁷ ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ของเครือข่ายนั้นขึ้นอยู่กับตัวบุคคลภายในเครือข่าย เช่น การไหลเวียนข้อมูล การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในกระบวนการทำงาน อำนาจหน้าที่ เป็นต้น Pfeffer และ Salancik¹⁰⁸ มองว่า เครือข่ายระหว่างองค์การนั้น เป็นเครือข่ายของการแลกเปลี่ยนระหว่างองค์การ (Exchange Networks among Organizations) ขนาดใหญ่ที่แต่ละองค์การต่างมุ่งรักษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และทรัพยากรของแต่ละองค์การไว้ เพื่อการอุดหนุนและการขับเคลื่อนภารกิจให้บรรลุเป้าหมายของ องค์การตามที่กำหนดไว้ ข้อกำหนดในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพึ่งพาซึ่งกันและกันนั้น ยังรวมถึง ความสำคัญของทรัพยากร การให้ความสำคัญต่อการควบคุมทรัพยากร และการมีดุลยพินิจเหนือ ทรัพยากร การเข้าถึงทรัพยากรและการครอบครองทรัพยากร ดังนั้น มุมมองพื้นฐานของทรัพยากร จึงเป็นการทำงานร่วมกันด้วยการอาศัยรูปแบบต่าง ๆ ของเครือข่ายที่จัดตั้งขึ้น ดังเช่น การจัดตั้ง คณะกรรมการในการดำเนินงานร่วมกัน การจัดตั้งโครงการเฉพาะกิจ การสร้างพันธมิตรระหว่าง องค์การ เป็นต้น โดยเครือข่ายนวัตกรรมนั้นเป็นวิธีการในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งทางด้าน เทคโนโลยีและข้อมูล เพื่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน¹⁰⁹ รวมถึงการปรับปรุงพัฒนาและ รังสรรค์นวัตกรรม (Co-creation) ร่วมกัน

ประการที่สอง การจัดโครงสร้างเครือข่ายนั้น ถือเป็นจัดการปกครองเครือข่ายที่มี วัตถุประสงค์เพื่อให้ทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดกระบวนการบริหารจัดการรูปแบบเฉพาะขึ้น ผ่านการวาง กฎเกณฑ์และระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ที่เป็นทางการ รวมไปถึงการประสานงานทั่วไปภายในเครือข่าย และสุดท้ายการได้รับผลลัพธ์จากเครือข่ายที่เท่าเทียมกัน¹¹⁰ ดังเช่น การทำสัญญาระหว่างพันธมิตร ภายในเครือข่ายนวัตกรรม เป็นกลไกหนึ่งในการจัดการปกครองที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการเกิด ประสิทธิภาพในกระบวนการเครือข่าย เนื่องจากภายในการทำสัญญาดังกล่าวมีการระบุถึงขอบเขต ความรับผิดชอบ บทบาทหน้าที่และขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของพันธมิตรในเครือข่าย ในขณะที่กระบวนการของเครือข่ายนั้นเป็นการวิธีการบริหารจัดการความขัดแย้งของพันธมิตรภายใน

¹⁰⁷ DiMaggio, Paul J., and Walter W. Powell (1983). "The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields," *American Sociological Review*, 48:147-60.

¹⁰⁸ Pfeffer, Jeffrey, and Gerald R. Salancik (1978). *The External Control Organization: A Resource Dependence Perspective*. New York: Haper and Row.

¹⁰⁹ Moulin, H. (1995). *Cooperative microeconomics*. A game theoretic introduction. Wheatshaeaf, Harvester: Prentice Hall.

¹¹⁰ Gulati, R., Nohria, N., and Zaheer, A. (2000). Strategic networks. *Strategic Management Journal*, 21(3):203-215.

เครือข่าย รวมถึงการประสานงานกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในเครือข่ายที่ส่งผลในเชิงบวกต่อการจัดการปกครองเครือข่าย¹¹¹ ในขณะที่อีกแง่มุมหนึ่งเห็นว่า ความไว้วางใจเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นระหว่างพันธมิตรภายในเครือข่ายและนำไปสู่การสร้างความร่วมมือ ยิ่งระดับบรรทัดฐาน (Norm) และความไว้วางใจ (Trust) เพิ่มขึ้นสูงมากเท่าใดความยั่งยืนของเครือข่ายย่อมมีเพิ่มขึ้นมากเท่านั้น¹¹² อาจกล่าวได้ว่า การปฏิบัติตามสัญญาจึงขึ้นอยู่กับความไว้วางใจซึ่งกันและกันของพันธมิตรที่เป็นคู่สัญญาเป็นสำคัญ ซึ่งลักษณะของสัญญาที่เกิดขึ้นระหว่างพันธมิตรภายในเครือข่ายนี้จึงถือเป็นการจัดการปกครองของเครือข่ายรูปแบบหนึ่งและมีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานของเครือข่ายนวัตกรรม

กลุ่มที่สอง งานศึกษาเกี่ยวกับผลผลิตของเครือข่ายนวัตกรรม ผลผลิตของเครือข่ายนวัตกรรม (The performance of an innovation network) นั้น เป็นการดำเนินการของชุดกิจกรรมที่แสดงถึงการปฏิสัมพันธ์ภายในกระบวนการของเครือข่ายที่นำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายตามที่กำหนดไว้ ซึ่งในกระบวนการของเครือข่ายนั้นต่างมีการใช้เทคโนโลยีผ่านตัวแสดงภายในเครือข่ายที่มีความหลากหลาย โดย Coombs et al.¹¹³ (2001) ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการทางเทคโนโลยีเป็นกระบวนการที่มีการกระจายตัวผ่านตัวแทนทั้งหมดที่มีความเกี่ยวข้องกัน นอกจากนี้ ภายในกระบวนการของเครือข่ายมีกระบวนการพัฒนานวัตกรรมที่อยู่บนพื้นฐานการไหลเวียนของการจัดการความรู้ข้ามขอบเขตขององค์กร โดยการใช้กลไกทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงินในการพัฒนาองค์กรตามแต่ละประเภทที่มีความแตกต่างกัน¹¹⁴ ตามแนวคิดนวัตกรรมแบบเปิด (Open Innovation)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹¹¹ Poppo, L. and Zenger, T. (2002). Do Formal Contracts and Relational Governance Function as Substitutes or Complements? *Strategic Management Journal*, 23(8): 707-725.

¹¹² Levinthal, D. and Fichman, M. (1988). Dynamics of Interorganizational Attachment: Auditor-Client Relationship. *Administrative Science Quarterly*, 33(3): 261-270.

¹¹³ Coombs, R., Harvey, M., and Tether, B., (2001). *Analyzing distributed innovation processes*. Working paper no. 43. Centre for Research on Innovation and Competition, University of Manchester, Manchester

¹¹⁴ Chesbrough, H., Bogers, M. (2014). *Explicating Open Innovation: Clarifying an Emerging Paradigm for Understanding Innovation*. New Frontiers in Open Innovation. Oxford: Oxford University Press, Forthcoming, 3-28.

การวัดความสำเร็จของเครือข่ายนวัตกรรมโดยทั่วไปแล้วนั้น มักพิจารณาจากตัวชี้วัดที่สำคัญ 3 ประการ ประกอบด้วย (1) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ (2) ระยะเวลา และ (3) ผลการปฏิบัติงาน¹¹⁵ จึงจะแสดงให้เห็นว่า ผลผลิตของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารนั้นมีประสิทธิภาพภายใต้งบประมาณกรอบระยะเวลา และเป็นไปตามการดำเนินการที่กำหนดไว้ ในสถานการณ์ของความร่วมมือภายในเครือข่ายนั้นโดยธรรมชาติ พันธมิตรมักมีอคติต่อการตอบข้อคำถามที่แตกต่างกัน เนื่องจากพันธมิตรแต่ละฝ่ายต่างเผชิญต่อปัญหาที่แตกต่างกัน อาจส่งผลให้ตัวชี้วัดเกี่ยวกับผลผลิตของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ทั้ง 3 ประการนั้นเกิดความคลาดเคลื่อนและไม่ได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง

อย่างไรก็ตาม เพื่อหลีกเลี่ยงต่อสภาพปัญหาดังกล่าวในงานวิจัยที่ทำการศึกษเกี่ยวกับความร่วมมือโดยส่วนใหญ่จะกำหนดให้ผู้จัดการเครือข่ายหรือผู้ที่มีบทบาทหลักในเครือข่ายเป็นผู้ประเมินความสำเร็จในการดำเนินการร่วมกันของพันธมิตร นอกจากนี้ Geringer and Hebert¹¹⁶ ยังพบความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อกันระหว่างการวัดความคิดเห็นที่เป็นอัตวิสัยและวัตถุวิสัยเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานอีกด้วย ดังนั้น ในการพิจารณาถึงผลผลิตที่ได้จากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร จึงใช้วิธีการวัดการรับรู้ถึงผลลัพธ์ของการปฏิบัติงาน¹¹⁷ โดยผลการปฏิบัติงานเครือข่ายนวัตกรรมอาหารจะกำหนดคุณสมบัติการแลกเปลี่ยนระหว่างประสิทธิภาพที่แตกต่างกัน ซึ่งการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดจากการทำงานร่วมกันของเครือข่าย นั้นพิจารณาจาก ประการแรก การประเมินความครบถ้วนของผลผลิต (Completeness Measurement) เป็นตัวชี้วัดความสามารถและศักยภาพของผู้ขับเคลื่อนงานว่าสามารถบริหารจัดการและสร้างผลผลิตได้ตามเป้าหมายภายใต้ทรัพยากรและระยะเวลาที่กำหนดหรือไม่ และประการที่สอง คุณภาพของผลผลิต (Quality Measurement) เป็นเครื่องชี้วัดคุณภาพของผลผลิตว่า ผลผลิตที่ได้มานั้นมีคุณสมบัติและลักษณะเป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการได้หรือไม่

จากการทบทวนวรรณกรรมดังที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งในงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับนโยบายนวัตกรรม วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับนโยบายอาหาร และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายนวัตกรรม ได้ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาที่ผ่านมายังมีช่องว่างทางความรู้ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของนโยบายนวัตกรรมอาหารใน 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก ประเด็นการศึกษานโยบาย งานที่ผ่านมามีจุดเน้นไปที่พัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมในเชิงเปรียบเทียบซึ่งมีหน่วยในการวิเคราะห์ระดับประเทศเป็นส่วนใหญ่ แต่ยังคงขาดงานศึกษาที่เกี่ยวข้องการศึกษานโยบายนวัตกรรมในกลุ่มคลัส

¹¹⁵ Swink, M., Talluri, S. and Pandepong, T. (2006). Faster, Better, Cheaper: A Study of NPD Project Efficiency and Performance Tradeoffs. *Journal of Operations Management*, 24(5): 542-562

¹¹⁶ Geringer, J.M. and Hebert, L. (1991). Measuring Performance of International Joint Ventures. *Journal of International Business Studies*, 22 (2): 249-263.

¹¹⁷ Krishnan, R. and Martin, X. (2006). When Does Trust Matter to Alliance Performance? *Academy of Management Journal*, 29 (4): 401-423.

เตอร์เฉพาะ ดังนั้น งานศึกษานี้จึงทำความเข้าใจปรากฏการณ์นโยบายนวัตกรรม โดยเฉพาะจงไปที่กลุ่มคลัสเตอร์อาหารเป็นการศึกษานโยบายเฉพาะ

ประการที่สอง ระดับของการวิเคราะห์ งานศึกษาที่ผ่านมาเป็นการศึกษาโดยเฉพาะเจาะจงไปที่ระดับใดระดับหนึ่งของระดับการวิเคราะห์ แต่ในการศึกษานี้จะเป็นการศึกษาในทุกระดับของการวิเคราะห์ ซึ่งมีจุดเน้นสำคัญไปที่การศึกษาในหน่วยการวิเคราะห์ระดับจุลภาค (Micro-level) มุ่งเน้นไปที่การเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่และสินค้าเป้าหมาย ส่วนการวิเคราะห์ในระดับมหภาค (Macro-level) เน้นการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย รวมถึงการวิเคราะห์ระดับกลาง (Meso-level) ที่มุ่งไปยังการอธิบายการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบายและผลลัพธ์นโยบายนวัตกรรมอาหารในภาพรวม ทั้ง 2 ระดับนี้จะเป็นเพียงภูมิหลังเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของปรากฏการณ์ในการกำหนดนโยบายนวัตกรรมอาหารมากยิ่งขึ้น

ประการที่สาม กรอบในการวิเคราะห์ ระดับเครือข่ายนโยบาย ในแง่ของบริบท (Context) งานศึกษาที่ผ่านมาเป็นการวิเคราะห์ก่อตัวของนโยบายนวัตกรรมที่เป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ แต่แท้ที่จริงแล้วนั้นบริบททางความคิด นับว่ามีอิทธิพลและสามารถโน้มน้าวใจแก่ผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายสาธารณะได้เช่นกัน ดังนั้น ในงานศึกษานี้จึงให้ความสำคัญต่อบริบททางความคิดเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการก่อตัวของนโยบายนวัตกรรมอาหาร ส่วนระดับการจัดการปกครองเครือข่ายเชิงพื้นที่ งานศึกษาที่ผ่านมาต่างให้ความสำคัญต่อการจัดการปกครองนโยบายอาหารระหว่างรัฐกับตัวแสดงอื่น ๆ และมีจุดเน้นไปที่การให้ข้อเสนอแก่ภาครัฐในการจัดการปกครองเครือข่ายกับตัวแสดงอื่น ๆ ที่มีใช้รัฐเป็นสำคัญ แต่ผลสำเร็จของเครือข่ายหนึ่ง ๆ ที่จะสามารถขับเคลื่อนไปสู่ผลลัพธ์ที่เน้นเป้าหมายและคุณค่าสาธารณะที่แท้จริงได้นั้นมิได้เกิดขึ้นเพียงแต่รูปแบบการจัดการปกครองเครือข่ายระหว่างรัฐกับตัวแสดงอื่น ๆ เท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยการออกแบบเครือข่ายในแต่ละพื้นที่เป็นสำคัญ ดังนั้น ในงานศึกษานี้จึงให้ความสำคัญตั้งแต่การเกิดขึ้นของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่ ตลอดจนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมที่แตกต่างกันตามแต่ละบริบทของเครือข่าย

2.7 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ (Conceptual Framework)

การศึกษานี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงภายใต้กระบวนการกำหนดนโยบาย (Policy Process)¹¹⁸ ตั้งแต่การกำหนดเป็นวาระ (Agenda Setting) การก่อรูปนโยบาย (Policy Formulation) และนโยบายที่เกิดขึ้นโดยความชอบธรรมตามกฎหมาย (Policy Legitimation) ในกระบวนการดังกล่าวนี้เป็นการศึกษาในระดับเครือข่ายนโยบายที่แสดงให้เห็นถึงการปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงภายในเครือข่ายร่วมด้วย จนนำมาสู่การนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปปฏิบัติ (Policy Implementation) ในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นการศึกษาในระดับการจัดการปกครองเครือข่ายเชิงพื้นที่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการนำนโยบายไปปฏิบัติที่มีความแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม จุดเน้นของการวิเคราะห์ในการศึกษานี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดนำเอาแนวคิดต่าง ๆ ตามที่ได้บททวนไว้ข้างต้นมาพัฒนาเป็นกรอบการวิเคราะห์ถึงการปฏิสัมพันธ์ใน 2 ระดับ ได้แก่ ระดับเครือข่ายนโยบายและระดับการจัดการปกครองเครือข่ายเชิงพื้นที่ สามารถอธิบายได้ว่า

การศึกษาในระดับเครือข่ายนโยบาย การศึกษาในระดับนี้มีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย ภายใต้เงื่อนไขบริบทความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบาย โดยการศึกษาระดับเครือข่ายนโยบายนี้ผู้วิจัยปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิดเครือข่ายนโยบายแบบวิภาษวิธี (Dialectical Approach) ของ Marsh และ Smith ที่ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ของโครงสร้าง (structure) กับตัวแสดง (agency) ว่ามีความเชื่อมโยงซึ่งกันและส่งผลต่อกัน บนฐานของการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและทักษะของตัวแสดงในเครือข่าย โดยผลจากการปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงภายในเครือข่ายทำให้เกิดกรอบจำกัดหรือโอกาสให้แก่ตัวแสดงภายในเครือข่าย ขณะเดียวกันตัวแสดงแต่ละตัวจะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ผ่านการกำหนดกฎระเบียบและกติกาของเครือข่าย เพื่อการดำรงไว้ของเครือข่ายเชิงสถาบันที่อยู่บนพื้นฐานค่านิยม วัฒนธรรม และรูปแบบพฤติกรรมของเครือข่ายหนึ่ง ๆ

การวิจัยนี้มีสมมติฐานที่เห็นเพิ่มเติมไปจากแนวคิดเครือข่ายนโยบายแบบวิภาษวิธี (Dialectical Approach) ของ Marsh และ Smith ที่ว่า ไม่เพียงแต่บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจที่เข้ามามีผลกระทบต่อโครงสร้าง (structure) กับตัวแสดง (actor) ภายในเครือข่ายเท่านั้น หากแต่บริบททางความคิด (ideational context) ต่างก็มีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของตัวแสดงภายในเครือข่าย จนนำไปสู่การยึดถือความเชื่อทางนโยบาย (programmatic beliefs) ของกลุ่ม ซึ่งความ

¹¹⁸ Dye, Thomas R. (2017). *Understanding public policy*. Florida State University. -- Fifteenth edition. Pearson Education, Inc

เชื่อว่านี่ย่อมส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์ของนโยบายด้วยเช่นกัน¹¹⁹ ดังนั้น เพื่อทำความเข้าใจถึงบริบททางความคิด (ideational context) ที่ส่งผลต่อผลลัพธ์ของนโยบาย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุดความเชื่อทางนโยบาย และผลลัพธ์ของนโยบาย ตลอดจนปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายด้วยเช่นกัน ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework: ACF) มาเป็นกรอบการวิเคราะห์อธิบายเพิ่มเติม เพื่อทำความเข้าใจถึง “ความเชื่อนโยบาย” (policy belief) ของแต่ละกลุ่มพันธมิตรร่วมด้วย

ด้วยข้อพิจารณาดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ตัวแบบการวิเคราะห์ระดับเครือข่ายนโยบายนี้มีการศึกษาความสัมพันธ์ของบริบทเชิงโครงสร้างและตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบายออกเป็น 3 ส่วน กล่าวคือ ส่วนแรก ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง (structure) กับเครือข่ายนโยบาย (policy network) ส่วนที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบาย (policy network) กับตัวแสดงที่อยู่ภายในเครือข่าย (actor) ส่วนที่สาม ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบาย (policy network) กับผลลัพธ์นโยบาย (policy outcome)

ส่วนแรก ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง (structure context) กับเครือข่ายนโยบาย (policy network) เป็นความสัมพันธ์ของบริบทเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อการถือครองทรัพยากรของตัวแสดง (actor's resource) ภายในเครือข่ายนโยบาย ทำให้การแลกเปลี่ยนทรัพยากรและลักษณะของโครงสร้างในเครือข่ายนโยบายมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งบริบทเชิงโครงสร้าง (structural context) ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย บริบททางความคิด (ideational context) และบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ (political and economic context) ซึ่งบริบทดังกล่าวจะเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์อย่างวิภาษวิธีกับเครือข่ายในกระบวนการนโยบาย

ส่วนที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบาย (policy network) กับตัวแสดงที่อยู่ภายในเครือข่าย (actor) ในแง่มุมนี้เครือข่ายนโยบายมีฐานะเป็นโครงสร้าง (structure) ที่วางกรอบจำกัดและเปิดโอกาสในการแสดงพฤติกรรมของตัวแสดงทางนโยบาย (policy actors) โดยตัวแสดงทางนโยบายนั้นจะแสดงพฤติกรรมภายใต้โครงสร้างของเครือข่าย (network structure) และบริบทเชิงโครงสร้าง (structural context) ในการศึกษาส่วนนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework: ACF) มาเป็นกรอบการอธิบายเพิ่มเติม เพื่อทำความเข้าใจถึงแรงจูงใจ เหตุผล ความเชื่อทางนโยบาย โครงสร้างความสัมพันธ์ของตัวแสดงที่

¹¹⁹ Ben Kisby. (2007) Analyzing Policy Networks Towards an Ideational Approach, *Policy Studies*, 28:1, 71-90

หลากหลาย อันนำไปสู่การสร้างพันธมิตรผู้สนับสนุนระหว่างกันและความพยายามเข้ามามีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะผ่านทรัพยากรและเวทีต่าง ๆ

ดังนั้น ในส่วนนี้จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึง “สนามแห่งความร่วมมือ” และ/หรือ “การต่อสู้ทางนโยบาย” ของกลุ่มพันธมิตรแต่ละกลุ่มที่อยู่ภายใต้ประเด็นหลักของนโยบาย (policy domain) เพื่อให้เห็นถึงการเลือกกลยุทธ์ การอาศัยทักษะ (skill) ทรัพยากร (resources) ที่ตัวแสดงของแต่ละกลุ่มพันธมิตรใช้ในการแลกเปลี่ยนทรัพยากร (resources exchange) ระหว่างกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางนโยบายที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจโดยผู้มีอำนาจรัฐ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทเชิงสถาบัน การถือครองทรัพยากร และการเจรจาต่อรอง จนนำไปสู่การเกิดขึ้นของ “นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis)” โดยมีสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) เป็นผู้นำนโยบายไปปฏิบัติผ่านกลไกขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ที่เรียกว่า “เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร” ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงทำการศึกษาไปถึงการจัดการปกครองของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ด้วยเช่นกัน

การศึกษาในระดับการจัดการปกครองเครือข่ายเชิงพื้นที่ การศึกษาในระดับการจัดการปกครองเครือข่ายเชิงพื้นที่นี้มีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญ เพื่อเป็นการศึกษาการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมตามแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่และสินค้าเป้าหมายของคลัสเตอร์อาหารของไทย โดยที่การเกิดขึ้นของเครือข่ายเป็นผลจากบริบทแวดล้อมที่กลายเป็นแรงผลักดันนำไปสู่ความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ โดยมีมูลเหตุสำคัญที่แตกต่างกัน ส่วนกระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผ่านกรอบแนวคิดว่าด้วยการจัดการปกครองเครือข่าย (Network Governance) มีองค์ประกอบในการพิจารณาจาก 3 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อความร่วมมือ พิจารณาจาก (1) ภูมิหลังความร่วมมือ และ (2) แรงจูงใจในการสร้างความร่วมมือ ประเด็นที่ 2 กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มีองค์ประกอบในการพิจารณาจาก (1) การกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่าย (2) การเลือกพันธมิตร (3) กลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่าย (4) รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร และ (5) การกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร และประเด็นที่ 3 ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรม เป็นการดำเนินการของชุดกิจกรรมที่แสดงถึงการปฏิสัมพันธ์ภายในกระบวนการของเครือข่ายที่นำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายตามที่กำหนดไว้ พิจารณาจาก ผลผลิตเชิงเครือข่าย พิจารณาจาก (1) การมีโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงภายในเครือข่าย (2) การมีแผนงานในการดำเนินการ (3) แหล่งที่มาของทรัพยากรภายในเครือข่าย และ (4) รูปแบบกิจกรรมของเครือข่าย และประเด็นที่ 4 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่าย พิจารณาจาก (1) ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร (2) ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เครือข่ายนวัตกรรมอาหารเกิดความยั่งยืน และ (3) ความคาดหวังต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

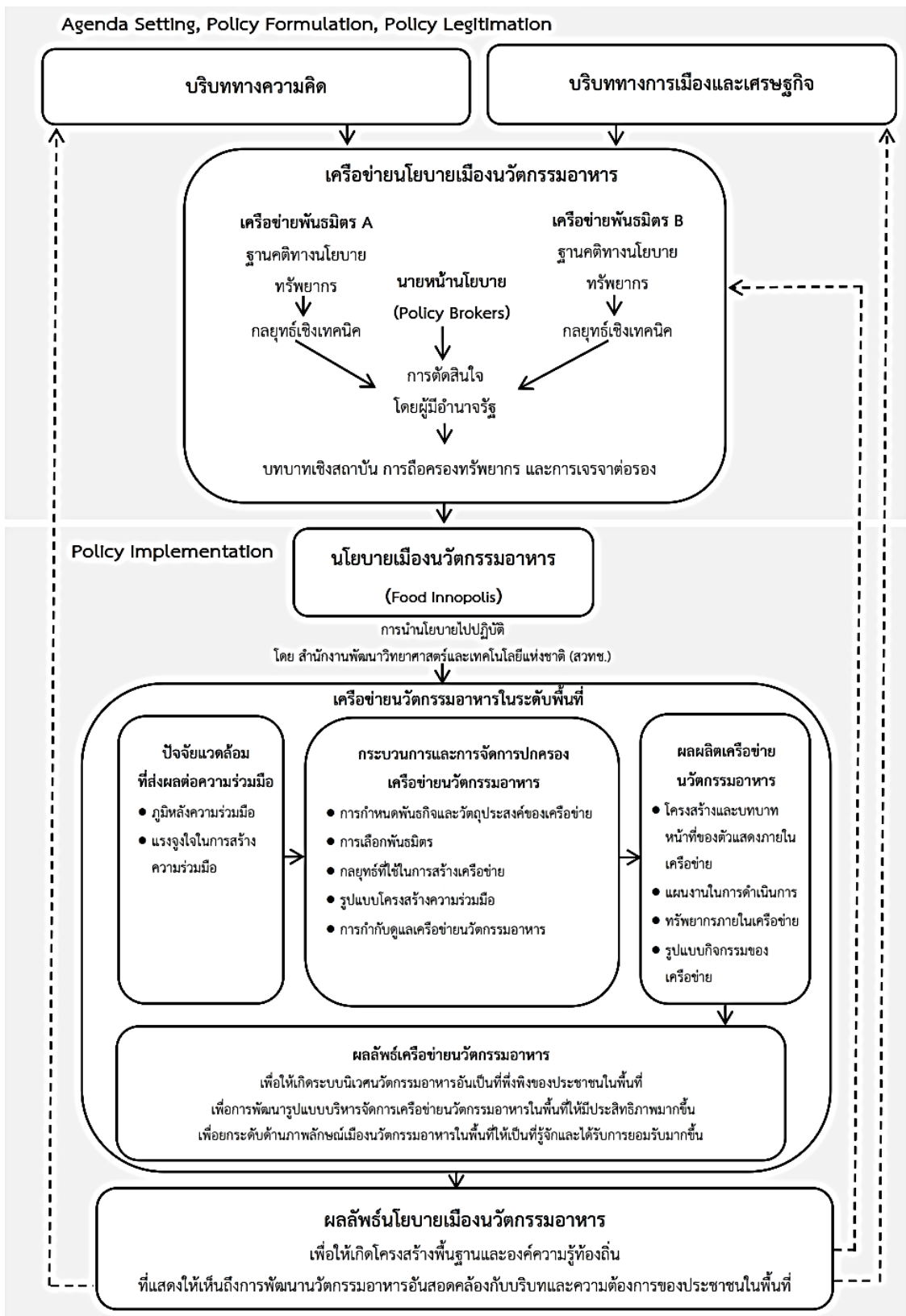
จากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ซึ่งผลลัพธ์ของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารนี้นำไปสู่ผลลัพธ์เชิงนโยบาย ด้วยเช่นกัน

ส่วนที่สาม ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบาย (policy network) กับผลลัพธ์นโยบาย (policy outcome) ผลจากการแลกเปลี่ยนทรัพยากรของตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบาย นำไปสู่ผลลัพธ์เชิงนโยบาย (policy outcome) ซึ่งผลลัพธ์ของนโยบายในที่นี้ เพื่อให้เกิดโครงสร้างพื้นฐาน และองค์ความรู้ท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนานวัตกรรมอาหารอันสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์เชิงนโยบายที่วามันย่อมส่งผลต่อโครงสร้างของเครือข่าย (network structure) ปฏิสัมพันธ์ในเครือข่าย (network interaction) บริบทเชิงโครงสร้าง (structural context) และตัวแสดงภายในเครือข่ายผ่านการเรียนรู้ของตัวแสดงทางนโยบาย (Actor's learning)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอแนะนำเสนอกรอบการวิเคราะห์การศึกษาดังภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์

หมายเหตุ : เครื่องหมายลูกศร (→) แสดงถึงอิทธิพลเชิงสาเหตุ ส่วนเครื่องหมายลูกศร (->) แสดงถึงผลสะท้อนกลับ

2.8 บทสรุป

บทนี้ได้อธิบายถึงการใช้อกรอบการวิเคราะห์ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของนโยบาย นวัตกรรมอาหาร: สนามแห่งความร่วมมือ การต่อสู้นโยบาย และการจัดการปกครองเครือข่าย ซึ่ง แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้

ระดับเครือข่ายนโยบาย ศึกษาเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ด้วยการใช้แนวคิด เครือข่ายนโยบาย (Policy Network) ซึ่งเป็นเครือข่ายนโยบายแบบวิภาษวิธี (Dialectical Approach) ของ Marsh and Smith ผสมผสานกับแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) มาเป็นกรอบการวิเคราะห์ในการทำความเข้าใจและอธิบาย ปรากฏการณ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ซึ่งผู้วิจัยทำการศึกษาภายใต้กรอบการวิเคราะห์ 3 ประเด็น ประกอบด้วย ประเด็นที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้างกับเครือข่ายนโยบาย ประเด็นที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับตัวแสดงในแต่ละเครือข่ายนโยบายเมือง นวัตกรรมอาหาร ประเด็นที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับผลลัพธ์นโยบาย

ระดับการจัดการปกครองเครือข่ายเชิงพื้นที่ มุ่งศึกษาให้เห็นถึงการจัดการปกครองเครือข่าย นวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร กรอบการวิเคราะห์ 3 ประเด็น ประกอบด้วย ประเด็นที่ 1 ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อความร่วมมือ ประเด็นที่ 2 กระบวนการและการ จัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร และประเด็นที่ 3 ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรม และประเด็นที่ 4 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่าย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย เป็นการนำเสนอถึงวิธีการเก็บข้อมูลและรวบรวมข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อค้นพบจากการศึกษา ข้อสรุปและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้ โดยผู้วิจัยมีขั้นตอนการดำเนินการ โดยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

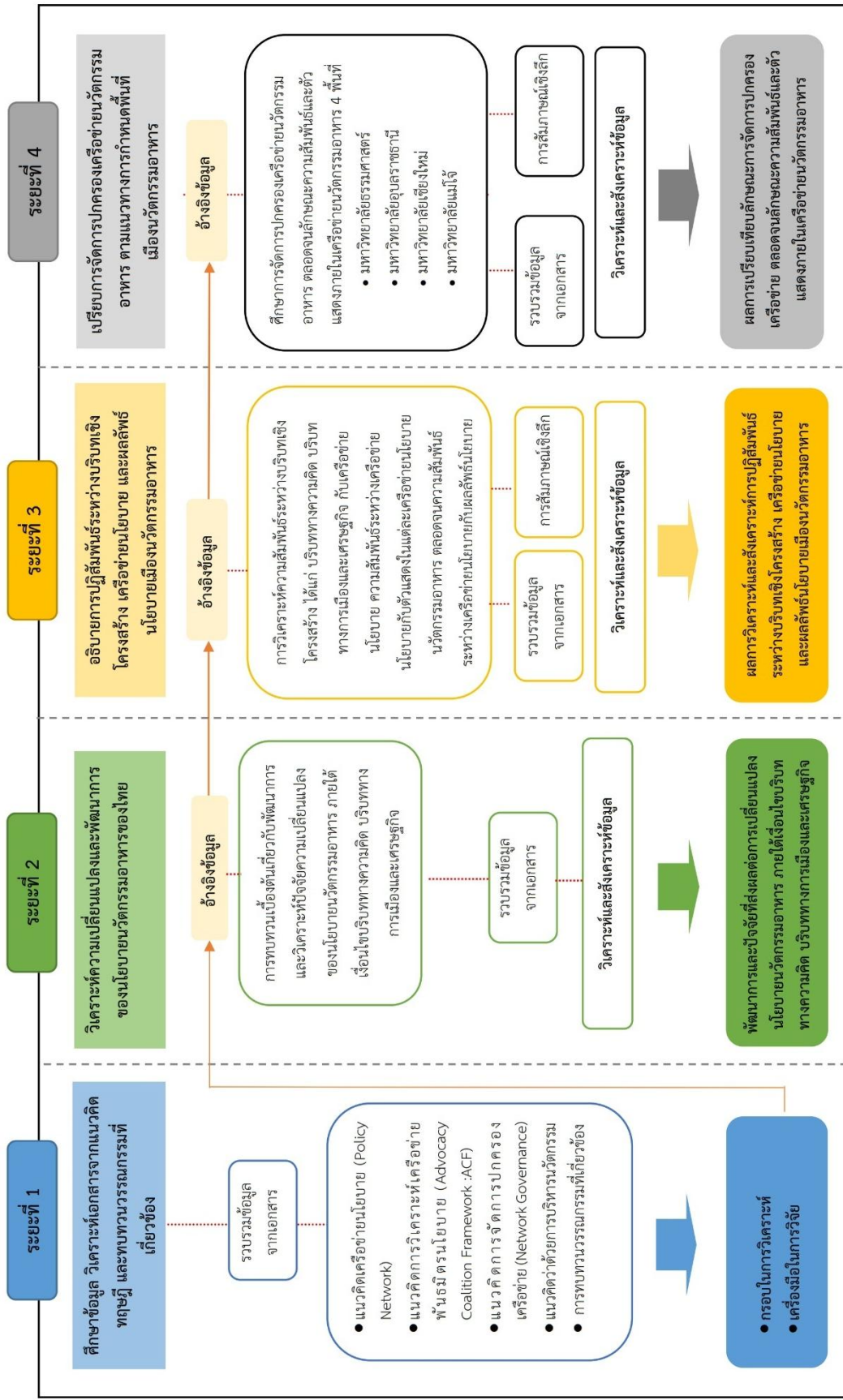
ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูล วิเคราะห์เอกสารจากแนวคิดทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยการแบ่งกรอบการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 การศึกษาระดับเครือข่ายนโยบาย ซึ่งอธิบายด้วยแนวคิดเครือข่ายนโยบาย (Policy Network) และแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) กลุ่มที่ 2 การศึกษาระดับการจัดการปกครองเครือข่ายเชิงพื้นที่ อธิบายด้วยแนวคิดการจัดการปกครองเครือข่าย (Network Governance) กลุ่มที่ 3 แนวคิดว่าด้วยการบริหารนวัตกรรม และกลุ่มที่ 4 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ในระยะนี้ผู้วิจัยทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาและสรุปสาระสำคัญ นำไปสู่การกำหนดกรอบในการวิเคราะห์ (Conceptual Framework) ที่ใช้ในการวิจัยนี้

ระยะที่ 2 การทบทวนเบื้องต้นเกี่ยวกับพัฒนาการและวิเคราะห์ปัจจัยความเปลี่ยนแปลงของนโยบายนวัตกรรมอาหาร ภายใต้เงื่อนไขบริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ ด้วยการค้นคว้าจากเอกสาร และฐานข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อแนวนโยบาย

ระยะที่ 3 ศึกษาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง ได้แก่ บริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ กับเครือข่ายนโยบาย ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับตัวแสดงในแต่ละเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับผลลัพธ์นโยบาย ด้วยการค้นคว้าจากเอกสารเกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในเครือข่ายนโยบาย

ระยะที่ 4 การศึกษาการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรม ตลอดจนลักษณะความสัมพันธ์และตัวแสดงภายในเครือข่ายนวัตกรรม ดังภาพที่ 3.1 แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 3.1 แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเรื่อง นโยบายนวัตกรรมอาหาร: สานามแห่งความร่วมมือ การต่อสู้ทางนโยบาย และการจัดการปกครองเครือข่าย

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูล วิเคราะห์เอกสารจากแนวคิดทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยสืบค้นข้อมูลหลักการ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ จากเอกสารทางวิชาการ วารสาร หนังสือ รายงานการวิจัยและการสืบค้นข้อมูลผ่านระบบอินเทอร์เน็ต นโยบาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เอกสารเผยแพร่ ตลอดจนข้อมูลและสถิติ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษานโยบายนวัตกรรมอาหาร โดยผู้วิจัยแบ่งกรอบการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 การศึกษาระดับเครือข่ายนโยบาย ซึ่งอธิบายด้วยแนวคิดเครือข่ายนโยบาย (Policy Network) และแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) กลุ่มที่ 2 การศึกษาระดับการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่ อธิบายด้วยแนวคิดการจัดการปกครองเครือข่าย (Network Governance) และกลุ่มที่ 3 แนวคิดว่าด้วยการบริหารนวัตกรรม กลุ่มที่ 4 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยทำการทบทวนแนวคิดทฤษฎี และงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ (Conceptual Framework) ที่ใช้ในการวิจัยนี้

ระยะที่ 2 การทบทวนเบื้องต้นเกี่ยวกับพัฒนาการและวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของนโยบายนวัตกรรมอาหาร ภายใต้เงื่อนไขบริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ ด้วยการค้นคว้าจากเอกสาร กฎหมาย กฎ ระเบียบ และฐานข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อแนวนโยบาย ทั้งในต่างประเทศและภาครัฐไทย ซึ่งมีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาพัฒนาการนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย เพื่อทบทวนที่มาของนโยบายและวิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทยในแต่ละช่วง ภายใต้กรอบการวิเคราะห์ ได้แก่ บริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ

2. สืบค้นข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ วารสาร หนังสือ รายงานการวิจัยและการสืบค้นข้อมูลผ่านระบบอินเทอร์เน็ต นโยบาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เอกสารเผยแพร่ ตลอดจนข้อมูลและสถิติและทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย

3. วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการทบทวนการพัฒนาการนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย เพื่อเป็นแนวทางเบื้องต้นในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายว่า ปัจจัยใดที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทยในแต่ละช่วงและที่มาของนโยบายเป็นอย่างไร ทั้งนี้ ผู้วิจัยทำการจำแนกและนำเสนอภาพของพัฒนาการนโยบาย ฯ ในแต่ละช่วงบนพื้นฐานการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากจุดเปลี่ยนภายใต้เงื่อนไขบริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

ระยะที่ 3 ศึกษาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และ ผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง ได้แก่ บริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ กับเครือข่ายนโยบาย ความสัมพันธ์ระหว่าง เครือข่ายนโยบายกับตัวแสดงในแต่ละเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ตลอดจนความสัมพันธ์ ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับผลลัพธ์นโยบาย ด้วยการค้นคว้าจากเอกสารเกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในเครือข่ายนโยบาย มีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบาย เมืองนวัตกรรมอาหาร ภายใต้กรอบการวิเคราะห์ ได้แก่ ประเด็นที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิง โครงสร้าง ได้แก่ บริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ กับเครือข่ายนโยบาย พิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การเปลี่ยนแปลงของสภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจ ประเด็นที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับตัวแสดงในแต่ละเครือข่ายนโยบายเมือง นวัตกรรมอาหาร พิจารณาจากระบบย่อยของเครือข่ายพันธมิตรแต่ละกลุ่ม ได้แก่ ฐานคติทาง นโยบาย ทรัพยากร กลยุทธ์เชิงเทคนิค บทบาทของนายหน้านโยบาย (Policy Broker) และการ ตัดสินใจโดยผู้มีอำนาจ ประเด็นที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับผลลัพธ์นโยบาย พิจารณาจากผลกระทบจากระบบย่อยต่าง ๆ ของเครือข่ายนโยบายที่นำไปสู่ผลลัพธ์ของนโยบาย ซึ่ง ผลลัพธ์ของนโยบายในที่นี้ เพื่อให้เกิดโครงสร้างพื้นฐานและองค์ความรู้ท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงการ พัฒนานวัตกรรมอาหารอันสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของประชาชนในพื้นที่

2. สืบค้นข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ วารสาร หนังสือ รายงานการวิจัยและการสืบค้น ข้อมูลผ่านระบบอินเทอร์เน็ต นโยบาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เอกสารเผยแพร่ ตลอดจนข้อมูลและ สถิติ และทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร

3. การศึกษาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์ นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร มีวิธีการเก็บข้อมูลและรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive) พิจารณาจาก (1) เป็นผู้ที่มิบทบาทหลักในการกำหนดนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ดังเช่น ผู้แทนจากสำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.)¹²⁰ และ (2) เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียภายในเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ไม่ว่าจะเป็น ผู้แทนจากสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ผู้แทนจากสถาบันวิจัย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) ผู้แทนจากสำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์

¹²⁰ เดิมใช้ชื่อว่า สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ

และเทคโนโลยี ผู้แทนจากสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ และผู้แทนจากกรมวิทยาศาสตร์บริการ รวมทั้งสิ้น 7 ท่าน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) โดยนำผลที่ได้จากการศึกษาในระยะเวลาที่ 1 ประกอบกับการทำความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย (ในระยะเวลาที่ 2) มากำหนดเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

3.3 การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ (1) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) มาวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ประกอบกับ (2) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ การให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่เหมือนและแตกต่าง ด้วยการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ให้อยู่ในประเภทเดียวกัน

ระยะที่ 4 การศึกษาการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ตลอดจนลักษณะความสัมพันธ์และตัวแสดงภายในเครือข่ายนวัตกรรม ซึ่งมีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร ภายใต้กรอบการวิเคราะห์ 3 ประเด็น ประกอบด้วย ประเด็นที่ 1 ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อความร่วมมือ พิจารณาจาก (1) ภูมิหลังความร่วมมือ และ (2) แรงจูงใจในการสร้างความร่วมมือ ประเด็นที่ 2 กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มุ่งพิจารณาในการพิจารณาจาก (1) การกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่าย (2) การเลือกพันธมิตร (3) กลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่าย (4) รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร และ (5) การกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร และประเด็นที่ 3 ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรม เป็นการดำเนินการของชุดกิจกรรมที่แสดงถึงการปฏิสัมพันธ์ภายในกระบวนการของเครือข่ายที่นำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายตามที่กำหนดไว้ พิจารณาจาก ผลผลิตเชิงเครือข่าย พิจารณาจาก (1) การมีโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงภายในเครือข่าย (2) การมีแผนงานในการดำเนินการ (3) แหล่งที่มาของทรัพยากรภายในเครือข่าย และ (4) รูปแบบกิจกรรมของเครือข่าย และประเด็นที่ 4 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่าย เพื่อให้เกิดระบบนิเวศนวัตกรรมอาหารอันเป็นที่พึงพิงของประชาชนในพื้นที่ เพื่อการพัฒนาารูปแบบบริหารจัดการเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเพื่อยกระดับด้านภาพลักษณ์เมืองนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ให้เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับมากขึ้น

2. การศึกษาการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มีวิธีการเก็บข้อมูลและรวบรวมข้อมูล ดังนี้

2.1 การเลือกหน่วยการศึกษา การคัดเลือกเลือกหน่วยในการศึกษานี้ ผู้วิจัยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาจาก 2 หลักเกณฑ์ที่สำคัญ กล่าวคือ

หลักเกณฑ์ที่ 1 การพิจารณาจากการเข้าถึงอาหารของปัจเจกบุคคลในระดับภูมิภาค โดยข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ แสดงถึงความสามารถในการเข้าถึงอาหาร โดยใช้ค่าเส้นความยากจนด้านอาหารระดับครัวเรือนทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล (ดังตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 เส้นความยากจน จำแนกตามภาคและเขตพื้นที่ ตั้งแต่ปี 2559-2563¹²¹

ภาค	เขตพื้นที่	2559	2560	2561	2562	2563	เฉลี่ย 5 ปี (ปี 2559-2563)
กรุงเทพมหานคร	ในเขตเทศบาล	3,147	3,165	3,214	3,276	3,279	3,216.21
	รวม	3,147	3,165	3,214	3,276	3,279	
กลาง	ในเขตเทศบาล	3,011	3,030	3,058	3,094	3,062	2,888.86
	นอกเขตเทศบาล	2,669	2,686	2,714	2,753	2,754	
	รวม	2,841	2,861	2,892	2,933	2,918	
เหนือ	ในเขตเทศบาล	2,600	2,613	2,606	2,645	2,655	2,429.92
	นอกเขตเทศบาล	2,240	2,247	2,249	2,298	2,291	
	รวม	2,396	2,411	2,413	2,463	2,467	
ตะวันออกเฉียงเหนือ	ในเขตเทศบาล	2,603	2,618	2,634	2,690	2,687	2,438.04
	นอกเขตเทศบาล	2,266	2,260	2,262	2,316	2,338	
	รวม	2,396	2,403	2,417	2,479	2,496	
ใต้	ในเขตเทศบาล	3,025	3,059	3,088	3,102	3,078	2,781.45
	นอกเขตเทศบาล	2,542	2,572	2,586	2,610	2,578	
	รวม	2,731	2,768	2,793	2,820	2,796	
ทั่วประเทศ	ในเขตเทศบาล	2,902	2,918	2,942	2,987	2,975	2,717.50
	นอกเขตเทศบาล	2,425	2,436	2,450	2,499	2,502	
	รวม	2,667	2,686	2,710	2,763	2,762	

¹²¹ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ออนไลน์). สถิติด้านความยากจนและการกระจายรายได้. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม, 2564 จาก <https://www.nesdc.go.th/main.php?filename=social>

(ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ประมวลผลโดย กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.)

หมายเหตุ : เส้นความยากจน (Poverty line) เป็นเครื่องมือสำหรับใช้วัดภาวะความยากจน โดยคำนวณจากต้นทุนหรือมูลค่าในการได้มาซึ่งอาหาร (Food) และสินค้าบริการในหมวดที่ไม่ใช่อาหาร (Non-food) ที่เป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตขั้นต่ำของปัจเจกบุคคลเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

จากตารางที่ 3.1 ได้แสดงให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลา 5 ปี (ตั้งแต่ปี 2559-2563) ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจเจกบุคคลในภูมิภาคดังกล่าวมีความยากจนอยู่กว่าภูมิภาคอื่น ๆ¹²² กล่าวคือ ในภาคเหนือ ปัจเจกบุคคลมีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 2,429.92 บาท (ต่อคนต่อเดือน) ซึ่งมีระดับรายได้ต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่น ๆ รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจเจกบุคคลมีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 2,438.04 บาท (ต่อคนต่อเดือน) จากข้อมูลดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่า ประชากรในกลุ่มดังกล่าวมีความสามารถในการซื้ออาหารลดน้อยลง อาจนำไปสู่ปัญหาความขาดแคลนอาหารในระดับบุคคล หรืออาจเป็นกลุ่มเสี่ยงที่มีปัญหาด้านโภชนาการ

ดังนั้น ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาดูด้วยการคัดเลือกพื้นที่และหน่วยในการศึกษาออกเป็น 2 พื้นที่การศึกษา ได้แก่ (1) เครือข่ายนวัตกรรมอาหารที่อยู่ในพื้นที่ภาคเหนือ และ (2) เครือข่ายนวัตกรรมอาหารในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยเหตุผลที่ว่า นวัตกรรมอาหารจะมีส่วนช่วยให้คนทุกกลุ่ม (Inclusiveness) สามารถเข้าถึงความมั่นคงทางอาหารได้อย่างยั่งยืน

หลักเกณฑ์ที่ 2 พิจารณาจากแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร ซึ่งนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารมีการกำหนดรูปแบบพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเป็นเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนขยาย ประกอบด้วย ประเภทที่ 1 พื้นที่ของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ที่พร้อมสนับสนุนและส่งเสริมการวิจัยพัฒนาเชิงพาณิชย์ เช่น ห้องปฏิบัติการวิจัยและพัฒนา พื้นที่ทดลองผลิต เป็นต้น รวมทั้งมีบุคลากรทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอาหาร และการให้บริการทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องอยู่ก่อนแล้ว หรือกล่าวได้ว่า

¹²² สาเหตุมาจากปัญหาด้านโครงสร้าง กล่าวคือ (1) โครงสร้างการผลิต เนื่องจากประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบอาชีพเกษตรและเป็นแรงงานนอกระบบ จึงทำให้มีรายได้ที่ไม่แน่นอน ประกอบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด -19 ส่งผลให้ครัวเรือนภาคเกษตรได้รับผลกระทบอย่างมากจากมาตรการการควบคุมการแพร่ระบาดดังกล่าว (2) ปัญหาโครงสร้างประชากรที่เป็นสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งสัดส่วนผู้สูงอายุในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีสัดส่วนคนจนสูง กลับมีสัดส่วนผู้สูงอายุต่อประชากรของภาคคิดเป็นร้อยละ 19.9 และร้อยละ 16.9 ตามลำดับ (ผู้วิจัยอ้างอิงข้อมูลจาก สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2563. กรุงเทพฯ: กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม.)

ประเภทนี้เป็นพื้นที่ที่มีอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาคตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประเภทที่ 2 พื้นที่ของมหาวิทยาลัยเครือข่ายที่มีความร่วมมือกับกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นพื้นที่โครงสร้างพื้นฐาน วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม รวมถึงบุคลากรที่พร้อมดำเนินการ ได้แก่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยจึงได้เลือกหน่วยการศึกษา ซึ่งเป็นเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ทั้งสิ้น 4 พื้นที่การศึกษา ได้แก่ เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.2 หลักเกณฑ์การหน่วยการศึกษาเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

หลักเกณฑ์ การเลือกหน่วยการศึกษา	หลักเกณฑ์ที่ 1 พิจารณาจากการเข้าถึง อาหารของปัจเจก บุคคลในระดับภูมิภาค	หลักเกณฑ์ที่ 2 พิจารณาจากแนวทางการกำหนด พื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร	
		ประเภทที่ 1 พื้นที่ของ กระทรวงวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี	ประเภทที่ 2 พื้นที่ของมหาวิทยาลัย เครือข่ายที่มีความร่วมมือกับ กระทรวงวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี
เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์			●
เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	●	●	
เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	●	●	
เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้	●	●	

2.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive) โดยพิจารณาจากผู้ที่มีบทบาทหลักในการบริหารจัดการเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งสิ้น 13 ท่าน

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) โดยนำผลที่ได้จากการศึกษากรอบแนวคิดการวิเคราะห์ในระยยะที่ 1 ประกอบกับการทำความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการและวิเคราะห์ปัจจัยความเปลี่ยนแปลงของนโยบายนวัตกรรมอาหาร ภายใต้เงื่อนไขบริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ (ในระยยะที่ 2) และ

การศึกษาเครือข่ายนโยบาย (ในระยะที่ 3) มากำหนดเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

2.4 การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูล ออกเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ (1) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) มาวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ประกอบกับ (2) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ การให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่เหมือนและแตกต่าง ด้วยการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ให้อยู่ในประเภทเดียวกัน

ด้วยประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยขอสรุปสรุประยะและขั้นตอนการดำเนินวิจัยเรื่องเรื่องนโยบายนวัตกรรมอาหาร: สนามแห่งความร่วมมือ การต่อสู้ทางนโยบาย และการจัดการปกครองเครือข่าย ดังตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 สรุประยะและขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยเรื่อง นโยบายนวัตกรรมอาหาร: สานสัมพันธ์ความร่วมมือ การต่อสู้ทางนโยบาย และการจัดการปกครอง

เครือข่าย

คำถามการวิจัย	ระยะการดำเนินงานวิจัย	วิธีการดำเนินการ	แหล่งข้อมูล	ผลที่ได้รับ
	ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูล วิเคราะห์เอกสารจากแนวคิด ทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	เอกสารทางวิชาการ วารสาร หนังสือ รายงานการวิจัยและการสืบค้นข้อมูล ผ่านอินเทอร์เน็ต	กรอบในการวิเคราะห์ เครื่องมือการวิจัย เช่น แบบสัมภาษณ์
จุดเปลี่ยนสำคัญที่นำไปสู่พัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารในแต่ละช่วง เป็นอย่างไร	ระยะที่ 2 การทบทวนเบื้องต้นเกี่ยวกับพัฒนาการและวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของนโยบายนวัตกรรมอาหาร ภายใต้เงื่อนไขบริบททางความคิด บริบททางการเมือง และเศรษฐกิจ	ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	เอกสารทางวิชาการ วารสาร หนังสือ รายงานการวิจัยและการสืบค้นข้อมูล ผ่านอินเทอร์เน็ต	พัฒนาการและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายนวัตกรรมอาหาร ภายใต้เงื่อนไขบริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ
การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายนวัตกรรมอาหาร เป็นอย่างไร	ระยะที่ 3 ศึกษาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร	ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้ที่มีบทบาทหลักในการกำหนดนโยบายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเครือข่ายนโยบาย	เอกสารทางวิชาการ วารสาร หนังสือ และอื่น ๆ สัมภาษณ์ผู้ที่มีบทบาทหลักในการกำหนดนโยบายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเครือข่ายนโยบาย	ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง กับเครือข่ายนโยบาย ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับตัวแสดงในแต่ละเครือข่ายนโยบายนวัตกรรมอาหาร ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับผลลัพธ์นโยบาย
การจัดการปกครองเครือข่าย นวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร มีลักษณะเป็นอย่างไร	ระยะที่ 4 การศึกษาการจัดการปกครองเครือข่าย นวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร	ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้แทนของหน่วยงานที่มีบทบาทหลักในการบริหารจัดการเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร	เอกสารทางวิชาการ วารสาร หนังสือ และอื่น ๆ ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีบทบาทหลักในการดำเนินการ	ผลการวิเคราะห์ลักษณะการจัดการปกครองเครือข่าย ตลอดจนลักษณะความสัมพันธ์และตัวแสดงภายในเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

บทที่ 4

ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย

4.1 บทนำ

ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย เป็นการทบทวนเบื้องต้นเกี่ยวกับพัฒนาการและวิเคราะห์ปัจจัยความเปลี่ยนแปลงของนโยบายนวัตกรรมอาหาร ภายใต้เงื่อนไขบริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อตอบวัตถุประสงค์การศึกษา ข้อที่ 1) วิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย สำหรับการศึกษานี้จึงมุ่งตอบคำถามการวิจัยที่ว่า จุดเปลี่ยนสำคัญที่นำไปสู่พัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารในแต่ละช่วง เป็นอย่างไร ทั้งนี้ ผู้วิจัยทำการจำแนกและนำเสนอภาพของพัฒนาการนโยบาย ฯ ในแต่ละช่วงบนพื้นฐานการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากจุดเปลี่ยนภายใต้เงื่อนไขบริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นสำคัญ มีการลำดับการนำเสนอ ดังนี้

ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหาร เริ่มฉายภาพให้เห็นตั้งแต่ พ.ศ. 2398-2474 เป็นยุคของการเติบโตของจักรวรรดินิยมที่มาพร้อมกับกระแสความคิดการค้าเสรี (free trade) และแนวคิดเสรีนิยม (liberalism) ส่งผลให้ในยุคนี้สยามมีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงเกิดขึ้น (ในหัวข้อที่ 4.2.1)

ต่อมาไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ส่งผลให้แนวนโยบายที่เกี่ยวข้องการพัฒนาทางด้านเกษตรและอาหาร ในช่วง พ.ศ. 2475-2476 มีความแตกต่างกันออกไป ดังเช่น แนวความคิด “ชาตินิยม” ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง สหรัฐอเมริกาได้ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำเศรษฐกิจโลกที่มาพร้อมกับกระแสแนวความคิดแบบเสรีนิยมใหม่ และมีกระบวนการปฏิวัติเขียว (Green Revolution) ที่เป็นเครื่องมือสำคัญต่อการเพิ่มการผลิตอาหาร และลดความยากจนในประเทศกำลังพัฒนา ในยุคนี้เองรัฐไทยได้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลากหลายประการ เช่น การใช้นโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า การเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) การเริ่มต้นของแนวคิดระบบเกษตรพันธสัญญา (Contract Farming) ในขณะเดียวกันเป็นยุคที่กระแสความคิดสิทธิทางอาหาร (the right to food) และความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) ได้ก่อตัวขึ้นเป็นครั้งแรก (ในหัวข้อที่ 4.2.2)

หลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจราคาน้ำมัน และการล่มสลายของระบบ The Bretton Woods และกระแสของความคิดทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ส่งผลให้เกิดการผูกขาดในอุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร ในยุคนี้เป็นยุคที่บริษัทข้ามชาติ (Transnational Corporations) เข้ามามีบทบาทต่อ

การส่งเสริมการผลิตอาหารอย่างมาก ท่ามกลางการผลิตอาหารที่ตอบสนองต่อกลไกตลาดและการค้าเสรี แต่กลับเกิดวิกฤตการณ์จากความอดอยากขึ้น จนนำไปสู่ข้อถกเถียงที่สำคัญเกี่ยวกับกระแสความคิดหลักทางด้านอาหารอย่างความมั่นคงทางอาหารกับแนวคิดอธิปไตยทางอาหาร ซึ่งเป็นแนวคิดทางเลือกในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับอาหาร (ในหัวข้อที่ 4.2.3)

การฉายภาพตั้งแต่ยุคที่ 1 ถึงยุคที่ 3 (หรือหัวข้อ 4.2.1- ข้อ 4.2.3) แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยภายนอกได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องต่อเกษตรและอาหารของไทยอย่างมาก ด้วยแต่ละยุคนั้นตัวแสดงที่เข้ามามีบทบาทต่างมีกระแสทางความคิดที่แตกต่างกันออกไป ในขณะที่ยุคที่ 4 และยุคที่ 5 เป็นการฉายภาพที่มุ่งเน้นให้เห็นถึงบริบทภายในประเทศที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจด้วยการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเข้ามาเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญ ดังเห็นได้จาก ในช่วง พ.ศ. 2540-2556 รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ที่ให้ความสำคัญต่อขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based economy) ในช่วงนี้เป็นจุดเริ่มต้นของกระแสความคิดทางด้านนวัตกรรมที่นำมาใช้ในการสนับสนุนความสามารถในการแข่งขันของประเทศครั้งแรก ส่งผลให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารบนฐานของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมมากยิ่งขึ้น (ในข้อที่ 4.2.4) ต่อมาในปี พ.ศ. 2556 -ปัจจุบัน ภายใต้การขับเคลื่อนงานของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ต่างให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า (Value-Based Economy) ด้วยการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมด้วยเช่นเดียวกัน ในช่วงเวลาดังกล่าวเกิดสถานการณ์ของการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 19 (โควิด 19) ส่งผลให้รัฐไทยมีการเปิดรับกระแสทางความคิดในการผลิตอาหารที่มีใช้เพียงแต่ส่งเสริมนวัตกรรมในการเป็นตัวขับเคลื่อนอุตสาหกรรมอาหารเท่านั้น หากแต่คำนึงถึงความสมดุลของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย (ในข้อที่ 4.2.5) และสุดท้าย บทสรุป (ในหัวข้อที่ 4.3)

4.2 ความเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหาร: จากนโยบาย

การเกษตรสู่นโยบายนวัตกรรมอาหาร

4.2.1 ยุคที่ 1 กระแสความคิดการค้าเสรี (free trade) และแนวคิดเสรีนิยม (liberalism) การเติบโตของจักรวรรดินิยมสู่การทำสนธิสัญญาเบาว์ริงของราชอาณาจักรสยาม (พ.ศ.2398-2474)

การเติบโตของจักรวรรดินิยมและการค้าแบบพาณิชย์นิยมเข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งมหาอำนาจแต่ละประเทศต่างพยายามเข้ามายึดครองอำนาจการปกครอง เศรษฐกิจ และควบคุม

ทรัพยากรเพื่อส่งผลผลิตอาหารให้กับประเทศอาณานิคมอื่น ๆ และประเทศเจ้าอาณานิคมเอง¹²³ ด้วยการขยายตัวของอุตสาหกรรมยุโรปและลัทธิอาณานิคมผ่านการสร้างตลาดใหม่และแหล่งอาหารราคาถูก จึงมีลักษณะบีบบังคับให้ทำสัญญาทางการค้าโดยใช้หลักการของการค้าเสรี (free trade) และแนวคิดเสรีนิยม (liberalism) เป็นเงื่อนไขหลัก การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบอบทุนนิยมของสยามอย่างสมบูรณ์แบบ จึงมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่การที่สยามได้มีการลงนามสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษในปี พ.ศ. 2398

ก่อนที่มีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง เดิมระบบการผลิตของไทยมีลักษณะเป็นระบบเศรษฐกิจยังชีพทั้งจากเกษตรกรรมและหัตถกรรมเป็นรากฐาน และทำการค้าโดยการผูกขาดสินค้าสำคัญภายใต้การควบคุม “พระคลังสินค้า” ราคาสินค้าที่สำคัญถูกกำหนดโดยรัฐบาลและในระดับท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดทรัพยากรอย่างมาก สาธารณสุขของสนธิสัญญาเบาว์ริงที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจไทยอย่างยิ่ง กล่าวคือ การยกเลิกระบบผูกขาดการค้ากับต่างประเทศโดยพระคลังสินค้าและเปิดโอกาสให้พ่อค้าชาวต่างชาติสามารถนำเข้าสินค้ามาขายภายในราชอาณาจักรสยามได้อย่างเสรี ชาวอังกฤษมีสิทธิพักอาศัยอย่างถาวรในกรุงเทพฯ ฯ ในอาณาเขตที่กำหนด ให้ยกเลิกปากเรือแต่ให้มีการเก็บภาษีเข้า ร้อยละ 3 ส่วนภาษีออกให้มีอัตราตายตัวและเก็บได้ครั้งเดียวซึ่งรัฐบาลสงวนสิทธิ์ที่จะห้ามส่งออกซึ่งเกลือ ข้าว และปลาเมื่อเกิดการขาดแคลน รวมไปถึงการเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตด้วยเช่นกัน¹²⁴

ภายหลังจากที่มีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงระบบเศรษฐกิจของไทยได้ถูกผนวกรวมให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการเข้าสู่ระบอบของทุนนิยม ภายใต้หลักการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศแบบอาณานิคม (Colonial International Division of Labour) บทบาทของสยามจึงทำหน้าที่ใน “การผลิตสินค้าขั้นปฐมภูมิและวัตถุดิบ” เพื่อส่งออกเป็นสินค้าที่ตอบสนองต่อความต้องการจากตลาดโลก ภายใต้การเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบอบทุนนิยมดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อระบบการผลิตของสยามอย่างมากทั้งการผลิตข้าว น้ำตาล และสิ่งทอ รวมไปถึงเกิดการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตที่นำไปสู่การผลิตเฉพาะอย่างมากขึ้น ดังเห็นได้จาก เกษตรกรการหันมาผลิตข้าวเป็นหลัก จากเดิมข้าวเป็นสินค้าที่ขาดแคลนในตลาดโลกเนื่องจากความต้องการที่มีมากกว่าอุปทานผลผลิต ซึ่งสร้างความผันผวนทั้งในด้านราคาและระดับราคา ส่งผลให้ในหลายประเทศผู้ผลิตข้าวต่างก็ควบคุมและจำกัดการส่งออก แต่ภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงข้าวกลับกลายเป็นสินค้าส่งออกสำคัญของสยามและระบบ

¹²³ วีระ หวังสัจจะโชติ (2559). ความมั่นคงด้านอาหารและอธิปไตยทางอาหาร: การศึกษาการเมืองเรื่องอาหาร (Food Politics) ในศตวรรษที่ 21. *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช* ปีที่ 1 ฉบับที่ 2, หน้า 86.

¹²⁴ ญาดา ประภาพันธ์. (2538). *ประวัติศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บทที่ 12 ประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2566 จาก <http://old-book.ru.ac.th/e-book/inside/html/dlbook.asp?code=EC392>

เศรษฐกิจต้องพึ่งพาการส่งออกข้าวเป็นสำคัญ¹²⁵ ในขณะเดียวกันอุตสาหกรรมน้ำตาลและการทอผ้ากลับมีการผลิตที่ลดลงเนื่องจากการแข่งขันของสินค้าจากต่างประเทศ ส่งผลให้มีการนำเอาทรัพยากรที่เคยผลิตสินค้าอื่นมาผลิตข้าวเป็นการทดแทน อาจกล่าวได้ว่า ระบบการผลิตของสยามในสมัยนั้นเป็น “การผลิตเพื่อการค้าแบบเมืองขึ้น” (dependent commodity production)¹²⁶ ทำให้สยามเป็นเสมือนแหล่งวัตถุดิบอาหารและเป็นตลาดสินค้าของตะวันตกในที่สุด

อย่างไรก็ตาม การจะผลิตสินค้าในราคาต่ำและคุณภาพดีเท่ากับต่างประเทศ จำต้องมีการสะสมทุน เพื่อให้มีการประกอบการผลิตขนาดใหญ่ แต่ข้อเท็จจริงกลับพบว่า การลงทุนภายในสยามเป็นไปอย่างจำกัดและใช้เทคโนโลยีอย่างง่ายมิได้มีการเปลี่ยนแปลงเทคนิคการผลิตเท่าใดนัก อุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นภายหลังมีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงจึงเป็นในลักษณะของการครอบงำทางเศรษฐกิจโดยผู้มีอำนาจในการสะสมส่วนเกิน (Surplus product) ในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกับต่างชาติในการลงทุนประกอบกิจการต่าง ๆ¹²⁷

สำหรับบทบาทของรัฐบาลที่มีผลต่อการสนับสนุนให้สยามสามารถผลิตข้าวเป็นสินค้าหลักได้นั้น เกิดขึ้นจากประการแรก ด้านแรงงาน นอกจากการเพิ่มขึ้นของประชากรแล้วนั้น การลดความเข้มงวดของระบบการเกณฑ์แรงงานในสมัยรัชการที่ 4 มีผลให้แรงงานมีอิสระมากขึ้นเพียงพอที่จะขยายการเพาะปลูก ประการที่สอง การส่งเสริมรัฐบาลด้านที่ดิน โดยการออกกฎหมายส่งเสริมการขยายที่ดินใหม่ เพื่อทำการเพาะปลูกด้วยการละเว้นภาษีในปีแรกและลดหย่อนภาษีในปีที่ 2-3 ถัดไป ประการที่สาม การลงทุนโครงการสาธารณะ ดังเช่น ในสมัยรัชกาลที่ 4 มีการขุดคลองเป็นจำนวนมากเพื่อเปิดพื้นที่การเพาะปลูกที่เพิ่มขึ้น ส่วนในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการขุดคลองเพื่อการทำชลประทานแบบชาวตะวันตก เนื่องจากไทยยังเป็นรองประเทศเพื่อนบ้านอย่างพม่าของอังกฤษและญวนของฝรั่งเศส ซึ่งทั้ง 2 ประเทศสามารถทำนาได้ผลดีกว่าสยาม¹²⁸ และการลงทุนในการสร้างรถไฟ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการปกครองเป็นสำคัญ แต่ผลประโยชน์โดยอ้อมกลับเป็นการขนส่งสินค้าจากแหล่งผลิต

¹²⁵ ธนพันธ์ โล่ประกอบทรัพย์. (2561). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการเมืองเรื่องนโยบายช่วยเหลือเกษตรกรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กรณีศึกษาเปรียบเทียบโครงการช่วยเหลือการเพาะปลูกของชาวนาในประเทศไทยฟิลิปปินส์ และเวียดนาม. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

¹²⁶ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสุธี ประศาสน์เศรษฐ์. (2522). ระบบเศรษฐกิจไทย 1851-1910. ในวิวัฒนาการทุนนิยมไทย, ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, บรรณาธิการ (ฝ่ายวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและกลุ่มเศรษฐศึกษา คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 3.

¹²⁷ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์.(2527). ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 591.

¹²⁸ ชัย เรื่องศิลป์. (2522). ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ.2352-2453. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด. หน้า 326

มาสู่ตลาดภูมิภาค ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 มีวิธีการช่วยเหลือชาวนาแบบสมัยใหม่อีก 2 วิธี ได้แก่ การประกวดพันธุ์ข้าว และการส่งเสริมให้ชาวนาใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์และเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัย แม้ว่าที่ผ่านมามายามจะมีการเปลี่ยนแปลงระบบการค้าไปสู่การค้าเสรีที่มากขึ้น ทว่า ผลกระทบของการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกลับทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้น เนื่องมาจากความต้องการที่ดินในการขยายการเพาะปลูกที่เน้นการผลิตเพื่อการส่งออก ที่ดินจึงมักตกอยู่กับผู้ที่มีอำนาจหรือมีกำลังทรัพย์ในการถือครอง ส่งผลให้เกษตรกรมักได้ที่ดินที่มีคุณภาพต่ำในการเพาะปลูก ประกอบกับการเปิดโอกาสให้เอกชนได้เข้ามาขุดคลอง เพื่อให้มีการขยายที่ทำกินใหม่ ซึ่งส่งผลให้ชาวนาต้องกลายเป็นผู้เช่า และบางส่วนต้องอพยพไปหาที่ทำกินใหม่ ดังนั้น ปัญหาการขาดแคลนกรรมสิทธิ์ที่ดินและปัญหาความยากจนของเกษตรกรจึงกลับกลายเป็นปัญหาที่สำคัญของเกษตรกรไทยอย่างฝังรากลึก นักวิชาการอย่างญาตา ประภาพันธ์ ได้ชี้ให้เห็นเพิ่มเติมว่า โดยตามหลักการแล้วรัฐบาลควรจะใช้มาตรการทางภาษีในการสร้างความเป็นธรรมต่อการกระจายรายได้และปัญหาที่ดินเข้ามามีส่วนสนับสนุนต่อการสร้างความเหลื่อมล้ำดังกล่าว แต่การดำเนินการของรัฐบาลมีบทบาทน้อยกว่าที่ควรจะเป็นและมีได้ให้ความสนใจต่อการแก้ปัญหาในประเด็นดังกล่าว¹²⁹

อาจกล่าวได้ว่า การทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ส่งผลให้สยามเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการค้าระหว่างประเทศที่ปรับเปลี่ยนจากการผูกขาดทางการค้าโดยรัฐไปสู่การค้าเสรีมากขึ้น การผลิตเพื่อการยังชีพได้ปรับเปลี่ยนไปในลักษณะการผลิตตามความชำนาญเฉพาะอย่างข้าวเพื่อการค้าและส่งออก ประกอบกับการที่สยามได้มีการยกเลิกระบบทาสในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่งผลให้จำนวนแรงงานมีการปรับสถานะจากทาสไปเป็นไพร่จำนวนมาก และกลายเป็นกำลังแรงงานการผลิตที่สำคัญในระบบเกษตรและอาหารของประเทศ ระบบการผลิตแบบยังชีพจึงค่อยๆ สลายตัวลงและเกิดผลผลิตส่วนเกินขึ้น ส่งผลให้เสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับการส่งออกสินค้าโดยมี “ข้าว” เป็นสินค้าชั้นปฐมภูมิที่สำคัญ

สุดท้าย ในงานศึกษาของ André Magnan¹³⁰ (2012) และงานศึกษาของ Henry Bernstein (2015)¹³¹ ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่ส่งผลให้ระเบียบการค้าแบบเสรีนิยมนี้ได้ล่มสลายลงเป็นผลมาจาก

¹²⁹ ญาตา ประภาพันธ์. (2538). *ประวัติศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บทที่ 12 ประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2566 จาก <http://old-book.ru.ac.th/e-book/inside/html/dllbook.asp?code=EC392> . หน้า 231-237

¹³⁰ André Magnan . (2012). The oxford handbook of food History. Chapter 21 Food Regimes. *Oxford Academic*. 370-388. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199729937.013.0021>

¹³¹ Henry Bernstein. (2015). *Food Regimes and Food Regime Analysis: A Selective Survey Land grabbing, conflict and agrarian-environmental transformations: perspectives from East and*

วิกฤตการณ์ที่สำคัญ ได้แก่ สงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2457-2461) ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อทางการค้า และส่งผลต่อการขาดแคลนอาหาร ภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำครั้งใหญ่ (The Great Depression) (พ.ศ. 2472-2482) ส่งผลให้เกิดอุปสงค์และราคาสินค้าทางการเกษตรตกต่ำ การเกิดขึ้นของผู้ส่งออกสินค้า เกษตรกรรายใหม่ เช่น สหภาพโซเวียต ที่มีรูปแบบการผลิตโดยใช้การรวมกลุ่มและเครื่องจักร ส่งผลให้มีการเพิ่มส่งออกข้าวสาลีไปยังยุโรปและเอเชียในช่วงปี พ.ศ. 2473 การแพร่กระจายของลัทธิกีดกันทางการค้า (spread of protectionism) และการแทรกแซงของรัฐ (state intervention) ในภาคเกษตรกรรม เนื่องจากหลายประเทศนำนโยบายมาควบคุมตลาดภายในประเทศเพื่อสนับสนุนเกษตรกรและลดการพึ่งพาการนำเข้า การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม เช่น ขบวนการแรงงาน ขบวนการชาวนา และขบวนการต่อต้านอาณานิคม ซึ่งเรียกร้องสิทธิ (rights) ความยุติธรรม (justice) และอธิปไตย (sovereignty) ต่อชนชั้นแรงงานและประชาชนที่อยู่ภายใต้อาณานิคมมากขึ้นตลอดจน การเพิ่มขึ้นของลัทธิฟาสซิสต์ (fascism) และชาตินิยม (nationalism) ในยุโรปและเอเชีย ซึ่งทำทลายความท้าทายการครองอำนาจนำของอังกฤษของระเบียบเสรีนิยม จนนำไปสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482-2488) ในที่สุด

4.2.2 ยุคที่ 2 กระแสทางความคิดเสรีนิยมใหม่ การเติบโตของสหรัฐอเมริกา และรัฐไทย ในฐานะแหล่งผลิตสินค้าชั้นปฐมภูมิและวัตถุดิบอาหารที่สำคัญของโลกทุนนิยมเสรี (พ.ศ. 2475-2513)

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่สำคัญของไทยภายหลังจากที่มีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตไปจากเดิม แม้ในสมัยรัชกาลที่ 5 จะมีการปฏิรูปราชการ แผ่นดินและภาษีอากร หรือในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการฟื้นฟูอุตสาหกรรมพื้นบ้านและอุตสาหกรรมสินค้าที่จำเป็น รวมไปถึงการส่งเสริมอุตสาหกรรมใหม่ เช่น การผลิตปูนซีเมนต์ แต่กลับพบว่า เสถียรภาพและระบบเศรษฐกิจของไทยยังคงพึ่งพิงอยู่กับภาคเกษตร โดยมี “ข้าว” เป็นสินค้าที่สำคัญของไทยเฉกเช่นเดิม¹³²

ต่อมาไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 อันเป็นผลมาจากบริบทสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งความล้มเหลวในนโยบายแก้ไขภาวะเศรษฐกิจของรัฐบาล การตื่นตัวของคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาจาก

Southeast Asia An international academic conference 5-6 June 2015, Chiang Mai University. Retrieved October 14, 2023 from https://www.iss.nl/sites/corporate/files/CMCP_1-_Bernstein.pdf

¹³² ญาตา ประภาพพันธ์. (2538). *ประวัติศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บทที่ 12 ประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2566 จาก <http://old-book.ru.ac.th/e-book/inside/html/dlbook.asp?code=EC392> . หน้า 238.

ประเทศตะวันตกโดยได้รับอิทธิพลทางความคิดแบบเสรีนิยมใหม่และระบอบประชาธิปไตย การเปิดทางการค้าเสรีที่เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงของรัฐกฎหมาย การเมือง ความคิด และการแตกแยกทางความคิดระหว่างพระราชวงศ์และกลุ่มผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง¹³³

เมื่อกลับมาพิจารณาถึงแนวนโยบายที่เกี่ยวข้องการพัฒนาทางด้านเกษตรและอาหาร ในช่วง พ.ศ.2475-2476 ที่มีพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรก กลับยังไม่มีมีความโดดเด่นมากนัก แต่ในช่วง พ.ศ. 2476-2481 สมัยรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้มีความพยายามฟื้นฟูสินค้าบางอย่างที่เป็นสินค้าเดิมที่สำคัญของสยาม เช่น น้ำตาลและพริกไทย นอกจากนี้ ยังริเริ่มในการให้ความสนใจต่อการพัฒนาการแปรรูปสินค้า ดังเห็นจาก คำแถลงนโยบายของรัฐบาลที่มุ่ง “สร้างโรงงานบางอย่างขึ้น เพื่อทำวัตถุดิบภายในให้สำเร็จรูป และเพื่อสนับสนุนวัตถุดิบที่มีอยู่แล้วให้เจริญอยู่หรือให้เกิดเพิ่มขึ้น”¹³⁴ ต่อมาหนึ่งในผู้นำรัฐบาลที่มีแนวนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจที่โดดเด่นอย่าง รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ปี พ.ศ. 2481-2487 มีการนำแนวความคิด “ชาตินิยม” เข้ามาเป็นเครื่องมือสำคัญต่อการผลักดันกระบวนการในการพัฒนาเศรษฐกิจ แนวความคิดที่สำคัญของนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม มีจุดเน้นในการพัฒนากระบวนการผลิตทุกด้านโดยคนไทย ส่งผลให้การพัฒนาอุตสาหกรรมในกิจการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และกิจการที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศรัฐจะเป็นผู้ประกอบการกิจการเอง รวมไปถึงการสนับสนุนให้ภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งอุตสาหกรรม ซึ่งรัฐจะทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนในการเข้าถือหุ้นร่วมด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมเฉพาะเอกชนที่ใกล้ชิดกับรัฐบาลทำให้มีลักษณะของทุนนิยมขุนนาง¹³⁵ ในขณะเดียวกันได้สร้างความกดดันต่อธุรกิจอุตสาหกรรมที่มีชาวต่างชาติเป็นเจ้าของกิจการด้วยวิธีการต่าง ๆ พร้อมทั้งเจรจาในการซื้อกิจการเหล่านั้นขึ้น¹³⁶

¹³³ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์.(2527). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 593.

¹³⁴ รัฐสภา. (2480). *คำแถลงนโยบายของรัฐบาล คณะรัฐมนตรี คณะที่ 8 นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา* เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 21 ธันวาคม 2480- 16 ธันวาคม 2481แถลงนโยบายเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2480. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2566 จาก

<https://library.parliament.go.th/sites/default/files/assets/files/statement-policy/08/NALT-statement-of-policy-sp-08.pdf>

¹³⁵ สุธี ประศาสนเศรษฐกิจ. (2527). “ทุนนิยมโดยรัฐในประเทศไทย ช่วง พ.ศ. 2475-2502”. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 67-107.

¹³⁶ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์.(2527). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 651-663

ในช่วงระยะเวลาเดียวกันของการบริหารประเทศที่นำโดยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้ การพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศไทย กลับกลายเป็นวาระที่มีความเร่งด่วนอย่างยิ่ง โดยมีการจัดตั้งกระทรวงอุตสาหกรรมขึ้น เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2485 เพื่อให้มีการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมที่จำเป็นต่อการครองชีพของประชาชน สำหรับอุตสาหกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องต่ออาหารและรัฐบาลได้เข้ามาดำเนินการในช่วงสมัยดังกล่าว ได้แก่ อุตสาหกรรมน้ำตาล โดยในช่วงระหว่างสงครามรัฐบาลควบคุมกลไกสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศไว้เกือบทั้งหมดผ่านมาตรการการแทรกแซงและควบคุมการผลิตด้านเกษตรและอุตสาหกรรม รวมไปถึงการควบคุมสินค้าเข้าและสินค้าออกให้สอดคล้องต่อความต้องการอุปโภคบริโภคกับประชากรภายในประเทศ¹³⁷

อย่างไรก็ตาม ผลกระทบของไทยต่อทางด้านเกษตรและอาหารที่เกิดขึ้นจากการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 นั่นคือ ไทยมีภาวะการขาดแคลนสำรองเงินตราต่างประเทศ ส่งผลให้มีการฟื้นฟูการผลิตเพื่อการส่งออกโดยมี “ข้าว” เป็นสินค้าเป้าหมายสำคัญ แต่ด้วยไทยถูกบีบบังคับจากฝ่ายพันธมิตรซึ่งมีเงื่อนไขให้ไทยส่งข้าวโดยไม่คิดมูลค่าและต่อมาให้ขายข้าวราคาถูกเพื่อแลกกับการไม่ต้องตกเป็นฝ่ายแพ้สงคราม ต่อมาปัญหาเงินสำรองระหว่างประเทศได้มีความอ่อนคลาคลายลงเป็นผลมาจากอังกฤษคืนสำรองเงินตราส่วนที่เป็นเงินปอนด์ให้กับประเทศไทย ญี่ปุ่นคืนทองคำบางส่วน และรัฐบาลไทยมีมาตรการในการแก้ไขปัญหาด้วยการเข้าควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินตราโดยเฉพาะรายได้จากสินค้าสำคัญ เช่น ข้าว ไม้สัก ยางพารา และดีบุก

หลังจากที่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ในช่วง พ.ศ. 2488-2516 สหรัฐอเมริกาได้ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำเศรษฐกิจโลก ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐอาณานิคมในเอเชียและแอฟริกาได้รับเอกราช การขึ้นมาครองอำนาจนำทางด้านเศรษฐกิจส่งผลให้มีการใช้เงินสกุลดอลลาร์เป็นสกุลเงินหลัก โดยนโยบายด้านการเกษตรของสหรัฐอเมริกาในช่วงนี้จะเป็นนโยบายการอุดหนุนสินค้าเกษตรเชื่อมอยู่กับนโยบายการต่างประเทศ รวมไปถึงการเป็นต้นแบบการพัฒนาเกษตรและอาหารให้กับประเทศต่าง ๆ ผ่าน “การปฏิวัติเขียว (Green Revolution)” ซึ่งเป็นชุดการริเริ่มนวัตกรรมเทคโนโลยีทางการเกษตรที่เกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2493 ถึงช่วงปลายปี พ.ศ. 2503 ส่งผลให้หลายพื้นที่ในโลกมีผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น และปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดช่วงปลายปี พ.ศ. 2503 การปฏิวัติเขียวนำไปสู่การใช้เทคโนโลยีใหม่ เช่น ธัญพืชพันธุ์ให้ผลผลิตสูง การใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี การใช้ระบบชลประทานเพื่อควบคุมการจ่ายน้ำ และการจัดรูปที่ดิน โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มการผลิตอาหารและลดความยากจนในประเทศกำลังพัฒนา¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการรับมือวิกฤตอาหารในเอเชียช่วงปี พ.ศ.2503 อย่างไร

¹³⁷ รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภคให้เพียงพอต่อความต้องการ พ.ศ. 2484 และพระราชกฤษฎีกาควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภคละของอื่น ๆ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2485

ก็ตาม การปฏิวัติเขียวมีผลกระทบต่อทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อการเกษตร เศรษฐกิจ และสังคมของเอเชีย แม้ว่าจะเพิ่มการผลิตอาหาร ลดความยากจน และกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ก็ยังสร้างรูปแบบใหม่ของความไม่เท่าเทียมกัน ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และความขัดแย้งทางสังคมตามมาด้วยอีกประการหนึ่ง¹³⁸

ในยุคนี้องค์รัฐไทยได้รับอิทธิพลจากการครองอำนาจนำของสหรัฐอเมริกา ส่งผลให้ระบบการผลิตอาหารกลายเป็นหนึ่งในโครงการที่อยู่ภายใต้ “โครงการพัฒนา” (development projects) ที่สหรัฐฯ ส่งเสริมไปทั่วโลกผ่านนโยบายต่างประเทศภายใต้หลักการทรูแมน (Truman Doctrine) เพื่อต้องการจำกัดการแพร่กระจายของลัทธิคอมมิวนิสต์และอิทธิพลของสหภาพโซเวียตในยุโรปและภูมิภาคอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามเย็น ซึ่งหลักการทรูแมน (Truman Doctrine) มีพื้นฐานอยู่บนหลักการที่ว่า สหรัฐฯ ควรให้การสนับสนุนแก่ประเทศหรือประชาชนที่ถูกคุกคามโดยกองกำลังโซเวียตหรือกบฏของคอมมิวนิสต์ ผลพวงดังกล่าวทำให้ระบบการผลิตอาหารของรัฐไทยจึงได้รับการสนับสนุนจากโครงการพัฒนาของสหรัฐอเมริกาจนเกิดเป็นอุตสาหกรรมอาหารโดยเฉพาะผ่านกระบวนการปฏิวัติเขียว (Green Revolution)

ที่ผ่านมากระแสความคิดที่เกี่ยวข้องทางด้านอาหารยังคงมิได้ปรากฏขึ้นให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงแม้จะมีสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเกิดวิกฤตการณ์ทางด้านอาหารอยู่หลายครั้ง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2491 ได้เกิดจุดเริ่มต้นของกระแสทางความคิดด้านอาหารขึ้น โดยมีการระบุถึง “สิทธิทางอาหาร (the right to food)” ไว้ในสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ดังเห็นได้จาก ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration on Human Right - UDHR) ในมาตราที่ 25 ที่อธิบายว่า อาหาร เป็นสิทธิที่ทุกคนจะพึงมีตามมาตรฐานการดำรงชีพ แต่มิได้มีการระบุไว้อย่างแน่ชัดว่าสิทธิที่ว่าเป็นเช่นใด หรืออย่างไร ปี พ.ศ. 2497 ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UN Commission on Human Rights) ซึ่งเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights - ICESCR) มาตราที่ 11 ที่มีการระบุในข้อที่ 2 ให้รัฐแต่ละภาคีได้ตระหนักถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของทุกคนจากความหิวโหยจะต้องดำเนินการเป็นรายบุคคลและผ่านความร่วมมือระหว่างประเทศมาตรการรวมถึงโครงการเฉพาะที่จำเป็น ประกอบด้วย (ก) ปรับปรุงวิธีการผลิต การอนุรักษ์ และการจำหน่ายอาหาร โดยการใช้ความรู้ทางเทคนิคและวิทยาศาสตร์อย่างเต็มที่ โดยการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักโภชนาการ และโดยการพัฒนาหรือปฏิรูประบบเกษตรกรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด (ข) คำนึงถึงปัญหาของประเทศผู้นำเข้าอาหารและ

¹³⁸ Hazell, Peter B.R. (2009). *The Asian Green Revolution*. IFPRI Discussion Paper. Intl Food Policy Res Inst. GGKEY:HS2UT4LADZD.

ประเทศผู้ส่งออกอาหาร เพื่อให้แน่ใจว่ามีการกระจายเสบียงอาหารโลกอย่างเท่าเทียมกันตามความต้องการ¹³⁹ จนนำไปสู่การให้สัตยาบันเป็นรัฐภาคีที่มีการกำหนดสิทธิทางอาหารในข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ICESCR) ในปี พ.ศ. 2509 ขึ้น

เมื่อกลับมาพิจารณาถึงบริบทของภาครัฐไทยต่อสถานการณ์ทางด้านเกษตรและอาหารพบว่า ผลผลิตของข้าวยังคงมีเพิ่มมากขึ้น อันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของที่ดินและมีการมุ่งเน้นการเพาะปลูกทางเกษตรมากกว่าการปรับปรุงทางเทคโนโลยี¹⁴⁰ รวมไปถึงแนวนโยบายของภาครัฐต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังเห็นได้จากคำแถลงนโยบายทางเศรษฐกิจตั้งแต่สมัยรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช (พ.ศ.2488) ไปจนถึงรัฐบาลพันตรี ควง อภัยวงศ์ (พ.ศ. 2491) ต่างมีจุดเน้นไปที่ “การเพิ่มปริมาณการผลิตข้าว” ให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ เพื่อให้มีปริมาณเพียงพอที่จะจำหน่ายให้แก่สหประชาชาติและมีความพอเพียงต่อการบริโภคของประชาชนภายในประเทศ การค้าระหว่างประเทศของไทยขยายตัวมากขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. 2493 เป็นผลมาจากทั้งปัจจัยภายนอก กล่าวคือ เป็นช่วงระยะเวลาภายหลังสงครามโลกประกอบกับสงครามเกาหลีและสงครามอินโดจีนที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2493 ซึ่งประเทศเหล่านี้มีสามารถผลิตอาหารเองได้ จึงทำให้ต้องซื้อสินค้าจากไทยเป็นหลัก ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวทำให้อุปสงค์จากต่างประเทศต่อสินค้าเกษตรกรรมของไทยจึงมีสูงขึ้น ประกอบกับนโยบายความช่วยเหลือจากต่างประเทศอย่างสหรัฐอเมริกาที่ใช้สิทธิพลผ่านสถาบันการเงินระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลกในการผลักดันให้มีการลงทุนของภาคเอกชน การให้เงินกู้และเงินให้เปล่าแก่รัฐบาลไทย เป็นต้น ส่วนปัจจัยภายใน เป็นผลมาจากไทยมีรัฐวิสาหกิจขึ้นมาหลายประเภทตั้งแต่สมัยนโยบายชาตินิยม การเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วในช่วงสงคราม ทำให้มีความต้องการสินค้าเพิ่มขึ้น และสินค้าออกที่สำคัญอย่างข้าว มีแนวโน้มการส่งออกที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากไทยเพิกเฉยต่อสัญญาส่งข้าวให้พันธมิตรจนนำไปสู่การสิ้นสุดสัญญา ทำให้พ่อค้าที่เคยส่งออกในตลาดมืดหันมาส่งออกถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งเอกชนสามารถส่งออกได้อย่างเสรีมากขึ้นผ่านกลไกราคาตลาดโลก¹⁴¹ อาจกล่าวได้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าว “ข้าว”

¹³⁹ United Nations. (1966). *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*.

Retrieved September 14, 2023 from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>

¹⁴⁰ Manarungsan, S. (1989). *Economic development of Thailand 1850–1950: Response to the challenge of the world economy Institute of Asian Studies Monograph*. Bangkok: Chulalongkorn University.

¹⁴¹ ญาตา ประภาพพันธ์. (2538). *ประวัติศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บทที่ 12 ประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2566 จาก <http://old-book.ru.ac.th/e-book/inside/html/dlbook.asp?code=EC392> . หน้า 242-244.

ยังคงเป็นสินค้าส่งออกชั้นปฐมภูมิสำคัญเช่นเดิมเหมือนสมัยยุคหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงที่มีได้มีการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรแต่อย่างไร

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้เอง รัฐบาลไทยเริ่มมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับองค์การระหว่างประเทศทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2493 รัฐบาลไทยได้ขอให้ธนาคารโลก (World Bank) ส่งคณะผู้เชี่ยวชาญเข้ามาศึกษาสำรวจภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยคณะทำงานดังกล่าวได้รายงานผลการศึกษากายใต้ชื่อ “โครงการพัฒนาของรัฐสำหรับประเทศไทย” (A Public Development Program for Thailand) นำไปสู่การจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบดูแลที่ชื่อ “สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ” เพื่อทำหน้าที่เสนอความเห็นและคำแนะนำตลอดจนข้อชี้แจงต่อรัฐบาลในเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจของประเทศ ผลจากการขับเคลื่อนงานของสภาเศรษฐกิจแห่งชาติช่วงก่อนหน้า พบว่า ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ประกอบกับในช่วงปี พ.ศ. 2500 คณะสำรวจภาวะเศรษฐกิจของธนาคารโลก (World Bank) ได้เสนอแนะให้รัฐบาลปรับบทบาทจากการเป็นผู้ประกอบกิจการอุตสาหกรรมไปสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่ภาคเอกชนได้เป็นผู้ผลิตเท่านั้นผ่านนโยบายส่งเสริมการลงทุนที่ให้สิทธิพิเศษทางภาษี¹⁴² รวมถึงเสนอแนะให้มีการปรับเปลี่ยนและเพิ่มบทบาทหน้าที่ของ “สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ” เป็น “สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ” ในปี พ.ศ. 2502 โดยมีบทบาทสำคัญคือการวางแผนการด้านเศรษฐกิจที่มีจุดประสงค์และเป้าหมายชัดเจนในการดำเนินงานระยะยาว¹⁴³ ซึ่งมีความแตกต่างจากโครงการเศรษฐกิจก่อนหน้านั้นที่เน้นการแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องเท่านั้น¹⁴⁴

ในปี พ.ศ. 2503 รัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ริเริ่มดำเนินนโยบายสนับสนุนอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า โดยได้นำรายได้ที่จัดเก็บจากภาษีส่งออกข้าวมาเป็นทุนให้แก่อุตสาหกรรมได้ผลิตสินค้าในการพึ่งพาตนเอง (self-sufficiency) ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนโยบายของภาครัฐมุ่งรักษาระดับราคาอาหารให้อยู่ในระดับต่ำและดำเนินการจัดเก็บภาษีส่งออก¹⁴⁵ และ

¹⁴² ญาตา ประภาพันธ์. (2538). *ประวัติศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บทที่ 12 ประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2566 จาก <http://old-book.ru.ac.th/e-book/inside/html/dlbook.asp?code=EC392> . หน้า 247.

¹⁴³ ชาตียา มุกสง. (2559). *การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*. (นรนิติ เศรษฐบุตร และนิยม รัฐอมฤต, บก.), คลังความรู้ สถาบันพระปกเกล้า สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2566 จาก http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ#cite_note-1.

¹⁴⁴ ต่อมาในปี พ.ศ. 2515 มีการนำกระบวนการวางแผนพัฒนาสังคมเข้ามาใช้ควบคู่กับการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจอย่างจริงจัง จึงได้มีการเปลี่ยนชื่อของหน่วยงานใหม่อีกครั้งหนึ่งเป็น “สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” ซึ่งเป็นชื่อที่ใช้อย่างเป็นทางการจวบจนปัจจุบันนี้โดยอยู่ภายใต้สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี

¹⁴⁵ Goss, J. and D. Burch. (2001). "From Agricultural Modernization to Agri-food Globalisation: The Waning of National Development in Thailand". *Third World Quarterly* 22, no. 6 (2001): 969-86.

ต่อมาในปี พ.ศ. 2504 สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรก คือ แผนพัฒนาการเศรษฐกิจฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2509 ซึ่งมีจุดหมายและนโยบายทางเศรษฐกิจระยะยาวเป็นฉบับแรก มุ่งเน้นในการเพิ่มประสิทธิภาพและปริมาณของการผลิตพืชผลเกษตรกรรม การสงวนป่า และการส่งเสริมการลงทุนในภาคเอกชน ร่วมกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การขนส่ง และการสื่อสารในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ จุดหมายและนโยบายของรัฐบาลในระยะนี้คือ ต้องการขยายมูลค่าสินค้าขาออกให้สูงขึ้นตามการขยายตัวของการผลิตกับส่งเสริมการประกอบอาชีพของคนไทยให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) หากพิจารณาบทบาทของภาครัฐต่อแนวนโยบายที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาทางด้านเกษตรและอาหาร พบว่า ด้านนโยบายทางการเกษตร เป็นการปูพื้นฐานทางเศรษฐกิจมุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่โครงการชลประทาน (เช่น เขื่อนเจ้าพระยา และเขื่อนภูมิพล) โครงการสงวนป่าไม้กับโครงการปรับปรุงและส่งเสริมการผลิตพืชผล รวมทั้งโครงการปรับปรุงพันธุ์ยาง เป็นต้น¹⁴⁶ รวมทั้งการส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการปรับปรุงการผลิตให้แก่เกษตรกรและผู้ประกอบการด้านเกษตรอุตสาหกรรม ในภาพรวมการดำเนินนโยบายสนับสนุนเกษตรกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าในระยะนี้ รัฐบาลมีบทบาทสำคัญในการส่งมอบองค์ความรู้ เทคนิควิธี เมล็ดพันธุ์ ให้กับประชาชนเป็นหลัก เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ขาดการศึกษาเกษตรสมัยใหม่ มุมมองเชิงสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าเกษตรและอาหารจึงยังไม่ปรากฏชัดเจนมากนัก บทบาทในการส่งมอบปัจจัยการผลิตที่มุ่งเน้นผลผลิตขั้นปฐมภูมิเหล่านี้อยู่ที่ “พนักงานการเกษตรของรัฐ”¹⁴⁷ ที่เข้าไปช่วยเหลือ สาธิต ทดลอง และถ่ายทอดองค์ความรู้ และให้ประชาชนปฏิบัติตามเป็นหลัก

ส่วนนโยบายด้านอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรและอาหาร เป็นช่วงที่รัฐบาลประกาศนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า โดยเฉพาะสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภค โดยการจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน และกำหนดสิทธิประโยชน์จูงใจต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การจัดสร้างปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต การงดเว้นหรือลดหย่อนทางภาษี และสิทธิพิเศษอื่น ๆ เป็นต้น ผลจากการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าในช่วงแรกส่งผลให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมที่นอกเหนือไปจากการพัฒนาเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเกษตรมากยิ่งขึ้น เช่น การผลิตยางรถยนต์ เคมีภัณฑ์ เหล็กเส้น เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในโครงสร้างการผลิตในสาขา

¹⁴⁶ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หนึ่ง ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2504-2506). (เอกสารอัดสำเนา). หน้า 1-4.

¹⁴⁷ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หนึ่ง ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2504-2506). (เอกสารอัดสำเนา). หน้า 47.

อุตสาหกรรม แม้ว่าในช่วงแรกอุตสาหกรรมการผลิตสินค้าจะเน้นไปที่การผลิตอาหารและเครื่องดื่ม เป็นสำคัญ แต่หลังจากมีการพัฒนาไประยะหนึ่งได้ชี้ให้เห็นว่า อุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ กลับมีบทบาทในการผลิตที่ขยายตัวมากขึ้น ได้แก่ สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม เครื่องจักรกล และชิ้นส่วนรถยนต์ ประกอบกับของการจ้างแรงงานในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ในขณะที่การจ้างแรงงานของภาคเกษตร กลับลดลงจากปี 2503 ที่มีการจ้างงานในภาคเกษตร อยู่ที่ร้อยละ 83 ของแรงงานทั้งหมด กลับลดลง ในปีที่ 2525 โดยมีการจ้างงานภาคเกษตรอยู่ที่ร้อยละ 68 ของแรงงานทั้งหมด¹⁴⁸ ประเด็นดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของไทยในยุคนี้ เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตจากเดิมที่เน้นการผลิตข้าวเพื่อการส่งออกในฐานะสินค้าปฐมภูมิ ไปสู่การริเริ่มการพัฒนา อุตสาหกรรมที่มากยิ่งขึ้น

ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2513 สถานการณ์ทั่วโลกเผชิญกับสภาวะขาดแคลนอาหารทั่วโลก โดยเฉพาะในภูมิภาคแอฟริกาและตะวันออกกลาง ผลพวงจากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้แต่ละรัฐต่าง คำนึงและตระหนักถึงความไม่เพียงพอของอาหารอีกครั้งหนึ่ง กระแสความคิดเรื่อง “ความมั่นคงทางอาหาร (Food Security)” จึงปรากฏขึ้นมาเป็นครั้งแรกและถูกหยิบยกกลายมาเป็นความคิดหลักในการจัดการกับปัญหาความยากจนและความหิวโหยที่เกิดขึ้น ส่งผลให้เวทีระหว่างประเทศได้มีการ ประชุมอาหารโลก (the World Food Conference) ขึ้น ในปี พ.ศ. 2517 ซึ่งมีการนิยามความมั่นคงทางด้านอาหาร ไว้ว่า

“Availability at all times of adequate world food supplies of basic foodstuffs to sustain a steady expansion of food consumption and to offset fluctuations in production and prices”¹⁴⁹

“การจัดหาอาหารพื้นฐานของโลกที่เพียงพอตลอดเวลา เพื่อรักษาการขยายตัวของการบริโภคอาหารอย่างต่อเนื่อง และเพื่อชดเชยความผันผวนของการผลิตและราคา”

ในช่วงเวลาเดียวกัน แนวนโยบายของแต่ละรัฐต่างให้ความสำคัญกับการสร้างคลังสำรองทางอาหารระดับชาติและนานาชาติ การให้ความช่วยเหลือด้านอาหาร การจัดการกับความอดอยากและหิวโหย ภายใต้แนวคิด “เพิ่มการผลิตอาหารให้มีปริมาณมากที่สุด” โดยมีได้คำนึงถึงประเด็นด้านคุณภาพของอาหาร ซึ่งนับเป็นยุคของการปฏิวัติเขียว (Green Revolution) ที่มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในกระบวนการการผลิตสินค้าเกษตรจำนวนมาก เพื่อให้สามารถรองรับการเปิดเสรีทางการค้า

¹⁴⁸ กาญจนา ธรรมาวาท. (2548). *นโยบายอุตสาหกรรม*. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2566 จาก [http://old-book.ru.ac.th/e-book/inside/html/dlbook.asp?code=EC326\(48\)](http://old-book.ru.ac.th/e-book/inside/html/dlbook.asp?code=EC326(48))

¹⁴⁹ Clay, E. (2002). *Food Security: Concepts and Measurement, Paper for FAO Expert Consultation on Trade and Food Security: Conceptualising the Linkages Rome*, 11-12 July 2002. Published as Chapter 2 of *Trade Reforms and Food Security: conceptualising the linkages*. Rome: FAO, 2003.

ได้ อาจกล่าวได้ว่า การจัดการกับปัญหาความยากจนและความหิวโหย ภายใต้แนวคิดความมั่นคงทางอาหารในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น มีจุดเน้นไปที่การปรับเปลี่ยน “กระบวนการผลิต” เพียงเพื่อมีเป้าหมายให้มีปริมาณอาหารที่เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภคเป็นสำคัญ

เมื่อกลับมาพิจารณาถึงบริบทไทยต่อกระแสความมั่นคงอาหารที่เกิดขึ้นได้ส่งผ่านภาพสะท้อนต่อมุมมองการผลิตเพื่อให้สามารถตอบสนองตลาดโลก จึงนำไปสู่การเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรไปพร้อมกับความสามารถในการรักษาเสถียรภาพด้านราคาและการส่งออกได้อย่างเสรี ในท้ายที่สุด ในช่วงปี พ.ศ. 2513 มีการเสนอแนวคิดใหม่ในกระบวนการผลิตสินค้าเกษตรและอาหาร นั่นคือ “ระบบเกษตรพันธสัญญา (Contract Farming)” การผลิตข้าวจำนวนมากด้วยเทคนิคปลูกหลายรอบ (Multi-Cropping) เป็นต้น¹⁵⁰ โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ ความเพียงพอ (availability) เป็นอย่างแรก มุ่งเน้นไปที่อุปทานอาหารระดับชาติ (National Level) ซึ่งถือเป็นจุดตั้งเริ่มต้นของกระแสทางความคิดที่ส่งผลต่อระบบการผลิตอาหารของไทยไปยังยุคถัดไป

4.2.3 ยุคที่ 3 “ความมั่นคงทางอาหาร” กับ “อธิปไตยทางอาหาร” จุดยืนบนทางสองแพร่งของกระแสความคิด การเติบโตของบรรษัทอาหาร และการเชื่อมโยงเกษตรกับอุตสาหกรรมไปสู่การเป็นอุตสาหกรรมเกษตรของรัฐไทย (พ.ศ. 2514-2534)

ที่ผ่านมา องค์การระหว่างประเทศต่างให้ความสำคัญกับมุมมองการพัฒนาเกษตรและอาหาร เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงอาหารของประชากรโลกมากขึ้น แต่หลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจราคาน้ำมัน และการล่มสลายของระบบเบรตตัน วูดส์ (The Bretton Woods) และกระแสของความคิดทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ภายใต้การครองอำนาจนำของสหรัฐฯ¹⁵¹ ที่มีมาแต่เดิมถูกท้าทายและกลับพบว่า ระบบการค้าเสรีได้ส่งผลให้การแข่งขันในอุตสาหกรรมอาหารของโลกมีแนวโน้มเกิดการผูกขาดทั้งในระดับโลกและในระดับประเทศ จน Friedmann and McMichael¹⁵² เรียกยุคนี้ว่าเป็น “ระบอบอาหารยุคบรรษัทอาหาร” โดยบรรษัทข้ามชาติ” (Transnational Corporations) ในฐานะตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ (non-state actors) ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญส่งเสริมในการผลิตอาหารเพื่อตอบสนองกลไกตลาดและความสามารถในการแข่งขันระหว่างประเทศ และกระแสของการเปิดการค้าเสรี (free trade) ทั่วโลก การเข้ามาครอบงำของทุนอุตสาหกรรมเกษตรได้เข้ามามีบทบาทตั้งแต่การ

¹⁵⁰ วีระ หวังสัจจะโชติ (2559). ความมั่นคงด้านอาหารและอธิปไตยทางอาหาร: การศึกษาการเมืองเรื่องอาหาร (Food Politics) ในศตวรรษที่ 21. *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช* ปีที่ 1 ฉบับที่ 2, หน้า 77-108.

¹⁵¹ วีระ หวังสัจจะโชติ (2559). ความมั่นคงด้านอาหารและอธิปไตยทางอาหาร: การศึกษาการเมืองเรื่องอาหาร (Food Politics) ในศตวรรษที่ 21. *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช* ปีที่ 1 ฉบับที่ 2, หน้า 77-108.

¹⁵² Friedmann, H. and P. McMichael (1989) Agriculture and the state system: the rise and decline of national agricultures. *Sociologia Ruralis* 29 (2) pp. 93-117

ผูกขาดเกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์และระบบการผลิต ปัจจัยการผลิตแปรรูป หรืออุตสาหกรรมอาหาร การส่งออก การค้าปลีก ส่งผลให้ปัญหาการเกษตรกลายเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิทั้งของผู้ผลิตและผู้บริโภค¹⁵³

ในช่วงปี พ.ศ. 2523 วิฤตการณ์อาหารจากความอดอยาก ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้แนวคิดความมั่นคงทางอาหารต้องมีการทบทวนและตระหนักต่อบทบาทของภาครัฐในการจัดการปัญหาภาวะขาดแคลนอาหารมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุผลที่ว่า แม้ว่าจะมีการผลิตอาหารที่มีปริมาณมากขึ้นในระดับมหภาคก็จริงแต่กลับพบว่า ปัญหาความยากจนและความหิวโหยยังคงเป็นปรากฏการณ์ที่ดำรงอยู่ จากวิฤตการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดข้อถกเถียงที่สำคัญเกี่ยวกับกระแสความคิดหลักทางด้านอาหาร อย่างนักเศรษฐศาสตร์และนักปรัชญาชาวอินเดียอมตย เซน (Amartya Sen) ที่ได้ตีพิมพ์หนังสือที่มีชื่อว่า *Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation* (1981) ได้ชี้ให้เห็นว่า การขาดแคลนอาหารในหลายประเทศมิได้เกิดจากภาวะการผลิตอาหารไม่เพียงพอ (Food Shortage) หากแต่เป็นผลมาจากปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่น ค่าจ้างที่ลดลง อัตราการว่างงาน ราคาอาหารที่เพิ่มสูงขึ้น และระบบการกระจายอาหารที่ไม่เป็นธรรมนำไปสู่ความขาดแคลนอาหารของคนบางกลุ่ม ซึ่งข้อเสนอที่สำคัญของเซนมุ่งแสดงให้เห็นการขยายความของความมั่นคงทางอาหาร ผนวกเข้ากับแนวความคิดของ “การได้รับสิทธิ” (The entitlement approach) เป็นสิทธิที่ในการกำหนดความสามารถของบุคคลในการเข้าถึงอาหารภายใต้ข้อกำหนดกฎหมาย¹⁵⁴ หากบุคคลไม่สามารถได้รับอาหารเพียงพอต่อการดำรงชีวิตนั้นเปรียบเสมือนกับความล้มเหลวในสิทธิของตน ดังนั้น การเป็นเจ้าของอาหาร ถือเป็นสิทธิในทรัพย์สินแบบดั้งเดิมที่ในแต่ละสังคมควรมีการกำหนดกฎหมายเกณฑ์เพื่อควบคุมสิทธิดังกล่าวนี้¹⁵⁵

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹⁵³ บัวพันธ์ พรหมพักพิง และมุกดา วงศ์อ่อน การเกษตรและอาหาร: ประเด็นปัญหาเก่าในวาระใหม่ของการวิจัยและการพัฒนา. *Journal of Humanities and Social Sciences*; 2020, 9(1):1-18

DOI:10.14456/connexion.2020.1

¹⁵⁴ เดิม “อาหาร” มิได้มีการให้สิทธิแก่บุคคลในการบริโภค ซึ่งในแต่ละได้โครงสร้างทางสังคม ทั้งกฎหมาย การเมือง และเศรษฐกิจ บุคคลสามารถจะควบคุมชุดของสินค้าที่ตนสามารถบริโภคได้โดยขึ้นอยู่กับอำนาจทางการซื้อที่ไม่เท่าเทียมกัน

¹⁵⁵ Amartya Sen. (1981). *Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation*. Retrieved September 14, 2023 from <https://www.primaweb.org/n/wp-content/uploads/2017/06/Poverty-and-famines%E2%94%82Amartya-Sen%E2%94%821981.pdf>.P.45.

ต่อมากระแสความคิดเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารได้ปรากฏขึ้นอีกครั้ง ในปี พ.ศ. 2526 องค์การเกษตรและอาหารแห่งสหประชาชาติ (FAO)¹⁵⁶ ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดทางด้านอาหาร ด้วยการมีจุดเน้นไปที่ “การเข้าถึงอาหาร (Food Access)” โดยคำจำกัดความดังกล่าวมองว่าเป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนทุกคนเชื่อมั่นทั้งทางกายภาพและทางเศรษฐกิจในการเข้าถึงอาหารพื้นที่ที่ต้องการ¹⁵⁷ นอกเหนือไปจากการเข้าถึงอาหารทั้งระดับภูมิภาคและระดับชาติแล้วนั้น และในปี พ.ศ. 2529 ธนาคารโลกกลับให้ความสำคัญกับการเข้าถึงอาหารใน “ระดับปัจเจกบุคคลและครัวเรือน” (The individual and household level) เป็นผลมาจากรายงานของธนาคารโลกเกี่ยวกับความยากจนและความหิวโหย¹⁵⁸ ได้ชี้ให้เห็นว่า ความไม่มั่นคงทางอาหารชั่วคราว (Transitory Food Insecurity) นั้นมีความสัมพันธ์กับปัญหาในเชิงโครงสร้างทางสังคม ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาความยากจน ความรุนแรงของภัยพิบัติธรรมชาติ การล่มสลายทางเศรษฐกิจ และความขัดแย้งทางสังคม เป็นต้น ซึ่งปัญหาโครงสร้างที่วุ่นวายมีผลกระทบต่อความไม่มั่นคงทางอาหารของปัจเจกบุคคลและระดับครัวเรือนด้วยเช่นกัน

มุมมองด้านความมั่นคงทางอาหารไม่เพียงแต่จะมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางการเมืองและมิติโครงสร้างทางสังคมเท่านั้น หากแต่ในงานศึกษา Hunger and Public Action ของ Jean Dreze และ Amartya Sen¹⁵⁹ ได้ชี้ให้เห็นว่า คุณค่าทางอาหาร โภชนาการ ความปลอดภัย และความสมดุลทางอาหารเป็นสิ่งที่ควรนำมาวิเคราะห์ต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสภาพปัญหาของความอดอยากและความขาดแคลนอาหาร ด้วยเหตุผลที่ว่า หากประชาชนได้รับอาหารที่มีคุณภาพย่อมส่งผลต่อสุขภาพที่ดีขึ้นด้วยเช่นกัน ซึ่งบทบาทหน้าที่ของรัฐสมัยใหม่จำเป็นต้องมีมาตรการในการจัดการอาหารที่คำนึงถึงโภชนาการที่เพียงพอต่อความต้องการของมนุษย์ให้ได้รับสารอาหารอย่างครบถ้วน ซึ่งมีมิติทางด้าน “ความปลอดภัยทางอาหาร (Food Safety)” เป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่มีการประชุมสุดยอดอาหารโลก (the World Food Summit) ในปี พ.ศ. 2539 ได้ให้ความสำคัญต่อภาวะทุพโภชนาการกับมิติความมั่นคงทางอาหารผนวกรวมเข้าไปด้วยเช่นกัน คำจำกัดความของความมั่นคงทางอาหาร จึงถูกกำหนดไว้ว่า

¹⁵⁶ FAO (1983). *World Food Security: a Reappraisal of the Concepts and Approaches*. Director Generals Report, Rome

¹⁵⁷ Ensuring that all people at all times have both physical and economic access to the basic food that they need.

¹⁵⁸ World Bank. 1986. *Poverty and Hunger: Issues and Options for Food Security in Developing Countries*. Washington DC.

¹⁵⁹ Jean D & Sen A. (1989). *Hunger and Public Action*. Oxford: Clarendon.

"Food security exists when all people, at all times, have physical and economic access to sufficient, safe and nutritious food to meet their dietary needs and food preferences for an active and healthy life."¹⁶⁰

“ความมั่นคงทางอาหารเกิดขึ้นเมื่อทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการทั้งทางกายภาพและทางเศรษฐกิจ ตลอดเวลา เพื่อตอบสนองความต้องการด้านโภชนาการและรสนิยมด้านอาหาร เพื่อชีวิตที่ดีและมีสุขภาพดี”

จากมติคำจำกัดความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า องค์ประกอบของความมั่นคงทางอาหาร ประกอบด้วย 4 มิติ¹⁶¹ ได้แก่ ความพอเพียงของอาหาร (the availability of food) การเข้าถึงอาหาร (access to food) การใช้ประโยชน์ทางอาหารชีวภาพ (the biological use of food) และเสถียรภาพทางอาหาร (Food Stability) อย่างไรก็ตาม องค์การเกษตรและอาหารแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้เน้นย้ำเพิ่มเติมในประเด็นที่ว่าสภาพแวดล้อมทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจที่สงบสุข มั่นคง และเอื้ออำนวย ต่างเป็นรากฐานที่สำคัญที่จะช่วยให้รัฐต่าง ๆ สามารถให้ความสำคัญกับความมั่นคงทางอาหารและการขจัดความยากจนได้อย่างเพียงพอ ประชาธิปไตย การส่งเสริม และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งหมด รวมถึงสิทธิในการพัฒนา และการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และเท่าเทียมกันของชายและหญิง เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้บรรลุความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืนสำหรับทุกคน¹⁶²

เพื่อแก้ไขต่อสถานการณ์วิกฤตทางด้านอาหาร โดยมีจุดหมายปลายทางเพื่อขจัดความหิวโหยทั่วโลก ประกอบกับการได้รับอิทธิพลในการพัฒนานโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ ทำให้ “แนวความคิดมั่นคงทางอาหาร” เป็นกระแสความคิดหลักสำคัญต่อการขับเคลื่อนนโยบายทางด้านอาหารของภาครัฐต่าง ๆ ในโลก อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางระบบอุตสาหกรรมและการเปิดเสรีการค้า มีแนวโน้มที่จะทำให้เกิด “การผูกขาด” ในสินค้าเกษตรและอาหารมากขึ้น ตลอดจนการแสวงหาประโยชน์จากภาคแรงงานการเกษตรเพียงเพื่อการสร้างพลังแห่งการผลิตแบบทุนนิยม นำไปสู่การพังทลายของชาวนาและเกษตรกรที่ผลิตเพื่อการยังชีพ การเกิดปัญหาทั้งความยากจนอย่างต่อเนื่อง ความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ และการสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดิน ส่งผลให้เกิด

¹⁶⁰ Gustavo Gordillo and Obed Méndez Jerónimo. (2013). *Food Security and Sovereignty (Base Document for Discussion)*. Retrieved September 14, 2023 from <https://www.fao.org/3/ax736e/ax736e.pdf>

¹⁶¹ FAO. (2006). *Seguridad alimentaria. Informe de políticas, 2*. Retrieved September 14, 2023 from ftp://ftp.fao.org/es/esa/policybriefs/pb_02_es.pdf.

¹⁶² FAO (Food and Agriculture Organization). (1996). *Declaración de Roma sobre la Seguridad Alimentaria Mundial*. Cumbre Mundial sobre la Alimentación, 13 al 16 de noviembre. Roma. Retrieved September 14, 2023 from <http://www.fao.org/docrep/003/w3613s/w3613s00.htm>.

การเคลื่อนไหวทางสังคมที่ส่งเสริมระบบอาหารทางเลือกและต่อต้านการผลิตอาหารแบบเสรีนิยมใหม่

การเคลื่อนไหวทางสังคมที่เวลานี้จึงนำมาสู่กระแสความคิดด้านอาหารที่ทำทลายกระแสแนวคิดความมั่นคงอาหารอีกชุดหนึ่งขึ้นอย่าง “แนวคิดอธิปไตยทางอาหาร” (Food Sovereignty) ซึ่งเป็นผลมาจากการก่อตั้งเครือข่ายกลุ่มเคลื่อนไหวชาวนาระหว่างประเทศ ชื่อว่า กลุ่มลาเวียแคมเปซินา (La Via Campesina)¹⁶³ ในปี พ.ศ. 2539 เพื่อการจัดการปัญหาและผลกระทบของการค้าเสรีต่อผู้ผลิตรายย่อยที่เกิดจากนโยบายการค้าเสรีและนโยบายการพัฒนาในระดับโลก การเคลื่อนไหวของกลุ่มลาเวียแคมเปซินาได้เข้ามามีบทบาทในการร่วมประชุมสุดยอดอาหารโลก (the World Food Summit) ปี พ.ศ. 2539 ซึ่งการประชุมในครั้งนี้มีองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาสังคม (CSO) เข้าร่วมด้วยและได้มีการแสดงถึงคำแถลงการณ์ไว้ว่า “อาหารเป็นผลประโยชน์สำหรับบางคนหรืออาหารสำหรับทุกคน” (Benefits for Some or Food for all) พร้อมทั้งได้ชี้ให้เห็นว่า แผนปฏิบัติการในการจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาภาวะความขาดแคลนอาหารที่ได้นำเสนอนั้นไม่เพียงพอต่อการลดจำนวนของผู้หิวโหยในโลกได้ จึงมีข้อเรียกร้องใน 3 ประเด็นหลักสำคัญ ได้แก่ ประการแรก ควรมีแนวทางในการให้สิทธิในอาหารที่เพียงพอ โดยกำหนดให้รัฐต้องรับผิดชอบและผู้ที่มีไร่รัฐ ประการที่สอง การส่งออกที่ได้รับการอุดหนุนในอัตราที่ต่ำเกินจริง รวมไปถึงการทิ้งอาหารที่ถูกต้องตามกฎหมายของ WTO ส่งผลเสียต่อการทำฟาร์มครอบครัวแบบดั้งเดิมและชุมชนพื้นเมือง ประการที่สาม รูปแบบทางอุตสาหกรรมเกษตรในสมัยปัจจุบัน กำลังทำลายระบบนิเวศของโลกและรูปแบบการทำอุตสาหกรรมเกษตรแบบดั้งเดิม ดังนั้น รูปแบบการผลิตจึงควรมีลักษณะหลากหลายทางวัฒนธรรมและชีวภาพของโลก ตลอดจนการสร้างการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศอย่างยั่งยืน¹⁶⁴

จุดยืนทางความคิดอธิปไตยทางอาหาร (Food Sovereignty) นั้น เกิดขึ้นมาเพื่อต่อต้าน “แนวคิดความมั่นคงทางอาหาร” ที่มองว่าการเปิดเสรีทางการค้า (FTAs) ขององค์การการค้าโลก (WTO) และนโยบายทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ กลายเป็นสาเหตุเชิงโครงสร้างสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความยากจนและความหิวโหยของประชากรโลก รวมไปถึงการทำลายความสามารถในการผลิตของท้องถิ่นและชนบท ความไม่เท่าเทียมกันของระบบทำให้ชาวนาและเกษตรกรรายย่อยกลับถูกปฏิเสธการเข้าถึงและควบคุมเมล็ดพันธุ์ สิทธิบัตร และการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ดังนั้น คำนิยามอธิปไตยทางอาหารจึงได้ปรากฏขึ้นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2539 ที่ว่า

¹⁶³ การรวมตัวของกลุ่มเกษตรกรรายย่อย ผู้คนงานในภาคเกษตร ผู้หญิงในชนบท และกลุ่มคนพื้นเมือง ใน 4 ทวีป ได้แก่ ยุโรป อเมริกา เอเชีย และแอฟริกา เพื่อต่อต้านการเปิดเสรีทางการค้าสินค้าเกษตรและอาหาร

¹⁶⁴ ONG y OSC. 1996. Declaración “Beneficios para unos o Alimentos para todos”. World Food Summit, November 13-16. Rome.

“Food is a basic human right. This right can only be realized in a system where food sovereignty is guaranteed. Food sovereignty is the right of each nation to maintain and develop its own capacity to produce its basic foods respecting cultural and productive diversity. We have the right to produce our own food in our own territory. Food sovereignty is a precondition to genuine food security”¹⁶⁵

“อาหารเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน สิทธินี้สามารถรับรู้ได้ในระบบที่รับประกันอธิปไตยทางอาหารเท่านั้น อธิปไตยทางอาหารเป็นสิทธิของแต่ละประเทศในการรักษาและพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการผลิตอาหารพื้นฐานที่เคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการผลิต เรามีสิทธิในการผลิตอาหารของเราเองในดินแดนของเราเอง อำนาจอธิปไตยทางอาหารเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของความมั่นคงทางอาหารอย่างแท้จริง”

เมื่อกลับมาพิจารณาถึงรัฐไทย รัฐไทยมีความสนใจในการพัฒนาชนบทมากขึ้น เนื่องมาจากความกลัวต่อลัทธิของคอมมิวนิสต์จะเข้ามามีอิทธิพลต่อพื้นที่ชนบท ส่งผลให้มีการพัฒนาชนบทในรูปแบบของการลงทุนในอุตสาหกรรมเกษตร ด้วยการเพิ่มรายได้ของพื้นที่ชนบทผ่านการค้ามากยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกัน เริ่มเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างประชาชนชนบทกับเมือง และเริ่มมีการอพยพเข้าสู่เมืองต่าง ๆ มากขึ้น ขณะที่บริบทแวดล้อมทางเศรษฐกิจในช่วงนี้ไทยมีรายได้จากการส่งออกอาหารแปรรูปมากขึ้น รัฐบาลจึงเปลี่ยนมาใช้ “นโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ผลิตเพื่อการส่งออก” ตั้งแต่ปี 2515 เป็นต้นมา ดังเห็นได้จาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 -2534) ที่มุ่งปรับโครงสร้างการผลิตด้านการเกษตรไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตร เพื่อเป็นการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศผ่านการผลิตเพื่อการส่งออกที่ดีขึ้น ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าวรัฐไทยมีเป้าหมายในการมุ่งสู่การเป็น “ประเทศกึ่งอุตสาหกรรม” สามารถพิจารณาได้จากตารางที่ 4.1

CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹⁶⁵ La Via Campesina. (2021) .The 1996 Rome Food Sovereignty Declaration in Postcards . Retrieved September 20, 2023 from <https://viacampesina.org/en/the-1996-rome-food-sovereignty-declaration-in-postcards/>

ตารางที่ 4.1 แนวนโยบายจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 -2534) ที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาทางด้านเกษตรและอาหารของไทย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจ	นโยบายส่งเสริม การเกษตร	นโยบายส่งเสริม อุตสาหกรรม	อุตสาหกรรม เป้าหมายที่ เกี่ยวข้องกับ ด้านอาหาร
แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519)	เน้นเร่งรัดการผลิตและการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรเพื่อเป็นสินค้าส่งออก	เพิ่มการพัฒนาทางด้านเกษตรให้สอดคล้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรม มุ่งไปสู่ “การพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตร” (Agro dustury)	อาหารกระป๋อง
แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524)	เน้นการเพิ่มผลผลิต เร่งปลูกพืชหมุนเวียน และกระจายการผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะปศุสัตว์ และประมงชายฝั่ง และพืชเศรษฐกิจใหม่	● เน้นอุตสาหกรรมที่ผลิตเพื่อการส่งออก เช่น อุตสาหกรรมน้ำตาล ● เน้นพัฒนาอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตทางการเกษตรให้เกิดขึ้นมากที่สุด เช่น อาหารกระป๋อง	อาหารกระป๋อง
แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2525)	ปรับโครงสร้างการผลิตด้านการเกษตร โดยเน้นการเพิ่มผลผลิตภาคเกษตรและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ผ่านการใช้ที่ดิน แหล่งน้ำ และป่าไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด	เน้นการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อมและอุตสาหกรรมในภูมิภาค (เป็นการเร่งรัดให้มีกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาค)	อาหารกระป๋อง
แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 -2534)	มุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตร เพื่อแปรรูปสินค้าเกษตร	มุ่งพัฒนาไปสู่ “ประเทศกึ่งอุตสาหกรรม” จึงเน้นการส่งเสริมการผลิตเพื่อส่งออก อุตสาหกรรมขนาดย่อมและอุตสาหกรรมในภูมิภาค และอุตสาหกรรมเฉพาะประเภท เช่น อุตสาหกรรมเกษตร	แปรรูปอาหาร (แปรรูปสินค้าเกษตร)

(ที่มา: ผู้วิจัย)

ท่ามกลางบริบททางความคิดด้านเกษตรและอาหารของโลกที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบอุตสาหกรรมเกษตรและความสามารถในการเข้าถึงอาหารของผู้คนทั่วโลก ดังที่กล่าวไปแล้วใน

ยุคก่อนหน้าที่ว่า ในปี พ.ศ. 2513 ระบบเกษตรพันธสัญญา (Contract Farming) ได้รับการส่งเสริมเป็นแนวทางหนึ่งที่รัฐบาลไทยใช้ในการพัฒนาชนบท คือ การทำเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์มากขึ้นและนำเกษตรกรเข้าสู่เศรษฐกิจเงินสด เรียกว่า “การทำเกษตรแบบครบวงจร” เป็นการผลิตที่ต้องนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิต สามารถผลิตได้คราวละมาก ๆ ทำให้เกิดการประหยัดต่อขนาด (economies of scale) ช่วยลดต้นทุนการผลิตซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต¹⁶⁶

ในปี พ.ศ. 2530 ด้วยแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาทางการเกษตรไปสู่ การเป็น “อุตสาหกรรมเกษตร” นโยบายของรัฐบาลไทย จึงส่งเสริมการเกษตรระบบพันธสัญญาอย่างเป็นทางการในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร การปรับปรุงคุณภาพสินค้า การลดต้นทุนการผลิต โดยมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตและมีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ รวมถึงการลดปัญหาความยากจนของเกษตรกรอีกทางหนึ่ง¹⁶⁷

ในระยะเริ่มแรกมีแนวคิดว่าการเกษตรพันธสัญญามีส่วนช่วยให้เกษตรกรมีรายได้ที่แน่นอน ช่วยสนับสนุนทางด้านข้อมูล ข่าวสารการตลาด เพิ่มพูน เทคโนโลยีในการผลิตทางการเกษตรมากขึ้น เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตาม กระแสโลกาภิวัตน์และการผันผวนของราคาและผลผลิตภาคเกษตร ทำให้โครงสร้างการผลิตเปลี่ยนไปจำเป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยีและเงินทุน จึงเป็นผลดีของการทำเกษตรพันธสัญญา ซึ่งช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นเพราะมีผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น และไม่มีความเสี่ยงทางด้านตลาด เพราะมีตลาดรองรับซื้อผลผลิตแน่นอน อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติเมื่อดำเนินการไประยะหนึ่งพบว่า เกษตรกรบางรายที่ประสบกับปัญหาการขาดทุนหรือมีข้อจำกัดที่จะนำไปสู่การเพิ่มรายได้อย่างมีเสถียรภาพ โดยช่องว่างที่สำคัญ เช่น การรับรู้ข้อมูลข่าวสารและสัญญาเทคโนโลยีการบริหาร จัดการ การควบคุม ต้นทุนและรายจ่าย ทักษะในการ ประกอบการ การปฏิบัติ ตามสัญญา ฯลฯ¹⁶⁸

กรณีเกษตรพันธสัญญาภายใต้ภาคเอกชน พบว่า ธุรกิจการเกษตรเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในประเทศไทย โดยกลุ่มบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ หรือซีพี (CP) ได้ก่อตั้งองค์กรธุรกิจผลิตภัณฑ์ไก่และสัตว์ปีกขนาดใหญ่ขึ้น ซึ่งเป็นกลุ่มบริษัทอาหารที่ใหญ่ที่สุดกลุ่มหนึ่งของโลกได้นำการจัดการห่วงโซ่อุปทาน

¹⁶⁶ อริยาพร โพธิ์ใส. (2559). ระบบเกษตรพันธสัญญา: แนวทางการแก้ไขเศรษฐกิจหรือรายได้ของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรไทย. *วารสารจุลนิตี* ประจำเดือน พ.ย.-ธ.ค. 2559. หน้า 157-167.

¹⁶⁷ รัฐบาลมองว่าการทำเกษตรพันธสัญญาจะช่วยลดปัญหาความยากจนได้ เนื่องจากเป็นการเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้าถึงตลาดและได้รับรายได้ที่แน่นอน

¹⁶⁸ อภิญญา วนเศรษฐ. (2558). เกษตรพันธสัญญากับความมั่นคงทางรายได้ของเกษตรกร: กรณีการเลี้ยงไก่และหมูในเขตภาคกลาง. *วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ* ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2558. หน้า 94-105.

แบบบูรณาการในแนวดิ่ง (vertically integrated) หรือเรียกว่า “การกระจายการลงทุนในแนวดิ่ง”¹⁶⁹ ส่งผลให้อุตสาหกรรมเกษตรเติบโตเร็วกว่าภาคเกษตรกรรม และเริ่มมีกระบวนการเชื่อมโยงภาคการเกษตรเข้ากับการแปรรูปอาหาร¹⁷⁰ อาจกล่าวได้ว่า ในช่วงเวลานี้ส่วนแบ่งการส่งออกสินค้าเกษตรแปรรูปเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ส่วนแบ่งทางการตลาดจากการส่งออกสินค้าข้าว ซึ่งเป็นแหล่งพึ่งพิงทางระบบเศรษฐกิจที่สำคัญของไทยกลับลดลง

ดังนั้น ในระยะนี้ผลผลิตเชิงสร้างสรรค์ด้านทางอาหารของไทย จึงปรากฏขึ้นจากการศึกษาวิจัยพัฒนา ค้นคว้า และทดลองในกลุ่มเฉพาะภาคเอกชนเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรขนาดใหญ่ ซึ่งดำเนินไปในลักษณะแข่งขันท่ามกลางตัวเร่งปฏิริยา คือ ระบบการค้าเสรีส่งผลให้เกิดการผูกขาดและปัญหาสัมพันธภาพและอำนาจต่อรองที่ไม่เท่าเทียมกัน ในขณะเดียวกันระบบเกษตรพันธสัญญากลับมีแนวโน้มก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับเกษตรกรรายย่อยขยายตัวมากขึ้น ขณะที่บทบาทของภาครัฐซึ่งทำหน้าที่ส่งเสริมวิชาการเกษตรยังไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ต่าง ๆ ทำการวิจัยและพัฒนาให้สามารถแข่งขันได้เช่นเดียวกัน

4.2.4 ยุคที่ 4 จุดเริ่มต้น “นวัตกรรมกับอาหาร”: เครื่องมือขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based economy) และการสร้างความมั่นคงทางอาหาร (food security) เพื่อรัฐไทยและสังคมโลก (พ.ศ. 2540 -2556)

นวัตกรรมได้รับความสนใจในฐานะกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี โดยการอธิบายการเกิดขึ้นของนวัตกรรมนั้นเกิดขึ้นจากสำนักคิดทางเศรษฐศาสตร์ชุมปีเตอร์ (Schumpeter) ในปี พ.ศ. 2490 ได้อธิบายการเกิดขึ้นของนวัตกรรมผ่าน 3 รูปแบบด้วยกัน (three historical models of innovation) หรือที่เรียกว่า “Schumpeter I, II and III” ริเริ่มจากการพัฒนานวัตกรรมขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้ประกอบการ การพัฒนานวัตกรรมเกิดขึ้นจากการลงทุนในการวิจัยและการพัฒนา (R&D) ของภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ หรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ¹⁷¹ และการพัฒนานวัตกรรมเป็นกระบวนการที่เปิดกว้างและมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกองค์กรผ่านการปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงที่มีความหลากหลายมากขึ้น ภายในองค์กร บุคลากรมีส่วนร่วมมากขึ้นในกระบวนการพัฒนาทางความคิดและการพัฒนาในระดับ

¹⁶⁹ เป็นการลงทุนไปยังธุรกิจอื่นที่อยู่ในขั้นตอนกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสายการค้าดำเนินการทั้งหมดของสินค้าและบริการหลักของธุรกิจ ควบคุมตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำ เพื่อควบคุมต้นทุนทั้งหมด

¹⁷⁰ Goss, J, D. Burch, and R. E. Rickson. (2000) "Agri-Food Restructuring and Third World Transnationals: Thailand, the CP Group and the Global Shrimp Industry". *World Development* 28, no. 3: 513-30.

¹⁷¹ Schumpeter, J.A. (1947) *Capitalism, Socialism, and Democracy*, 1st edn (London: Allen & Unwin).

ยุทธศาสตร์ที่บุคลากรสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน¹⁷² โดยรูปแบบดังกล่าวนั้นเกี่ยวข้องกับต่อภาครัฐในบริบทของการปฏิรูปภาครัฐและการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่

ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 เกิดกระแสทางความคิดในการให้ความสำคัญกับ **“ระบบนวัตกรรมแห่งชาติ” (National Innovation Systems)** มากยิ่งขึ้น โดย OECD¹⁷³ เล็งเห็นว่า การวิเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีมักเน้นไปที่ปัจจัยนำเข้า (Input) เช่น งบประมาณในการวิจัย และปัจจัยผลผลิต (Output) เช่น สิทธิบัตร แต่ยังคงละเลยถึงการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางเทคโนโลยี ซึ่งนับว่าเป็นกุญแจสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจถึงการปฏิสัมพันธ์ภายในระบบนวัตกรรมโดยรวม เพื่อช่วยให้ผู้ที่กำหนดนโยบายสามารถพัฒนานโยบายนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนและการไหลทางความรู้ (knowledge flows) ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ จากทุกภาคส่วน เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา เป็นต้น¹⁷⁴ สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่กระบวนการเกิดขึ้นของการพัฒนาทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม อย่างไรก็ตาม กระแสทางความคิดดังกล่าวยังไม่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาระบบนวัตกรรมแห่งชาติของไทย

ท่ามกลางการเกิดกระแสทางความคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมที่เกิดขึ้น ในช่วงเวลาเดียวกัน ประเทศไทยกลับเผชิญกับ**ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540** หรือที่เรียกว่า **“วิกฤตการณ์ต้มยำกุ้ง”** ส่งผลต่อสถานะทางเศรษฐกิจตกต่ำ จนนำไปสู่ปัญหาคุณภาพชีวิต ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม รัฐบาลได้ดำเนินการมาตรการแก้ไขปัญหาผ่านการเข้าร่วมโครงการความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) โดยกองทุนการเงินระหว่างประเทศได้ผูกเงื่อนไขในการดำเนินนโยบาย (Policy Conditionality) ที่มุ่งเน้นในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยม (Liberalization) ดังเช่น การเปิดเสรีทางการค้าและการ

¹⁷²Lundvall, B.A. (1988) ‘Innovation As an Interactive Process: From User-Producer Interaction to the National System of Innovation’, in G. Dosi, C. Freeman, R. Nelson, G. Silverberg and L. Soete (eds) *Technical Change and Economic Theory* (London: Pinter).

¹⁷³ ดำเนินการตามมาตรา 1 ของอนุสัญญาที่ได้มีการลงนาม ณ กรุงปารีส เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2503 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2504 โดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) จะต้องส่งเสริมนโยบายที่ออกแบบ: เพื่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจและการจ้างงานที่ยั่งยืนสูงสุดและมาตรฐานการครองชีพที่เพิ่มขึ้นในประเทศสมาชิก ในขณะที่รักษาการเงินเสถียรภาพและนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจโลก (2) เพื่อสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ดีในสมาชิกและผู้ที่ไม่ใช่สมาชิกประเทศที่อยู่ในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ และ (3) เพื่อสนับสนุนการขยายตัวของการค้าโลกในระบบพหุภาคีไม่เลือกปฏิบัติ

¹⁷⁴ Organization for Economic Co-Operation and Development. (1997). *National Innovation Systems*. (OECD Publications: Paris).

ลงทุน การเปิดเสรีด้านการประกอบอาชีพของชาวต่างชาติ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นภาคเอกชน เป็นต้น

ภายหลังจากที่ไทยประสบภาวะเศรษฐกิจถดถอยอันเป็นผลมาจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในปี 2540 ส่งผลให้อัตราการเติบโตผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) ในปี พ.ศ. 2541 ลดลงกว่าร้อยละ 8 โดยเฉพาะการใช้จ่ายภายในประเทศ ทั้งการบริโภคและการลงทุน เมื่อกลับมาพิจารณาถึงภาพรวมของการผลิตภาคอุตสาหกรรมนั้น กลับลดลงถึงร้อยละ 9.1 เทียบกับที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 0.2 ในปีก่อน¹⁷⁵ อย่างไรก็ดีตาม หมวดการผลิตอาหารยังอยู่ในทิศทางที่เริ่มลดลงเมื่อเทียบกับหมวดอื่น ๆ โดยการผลิตในปีดังกล่าวลดลงอยู่ที่ร้อยละ 5.3 เนื่องจากขาดแคลนวัตถุดิบป้อนโรงงานและวัตถุดิบมีคุณภาพต่ำจากสภาพอากาศไม่เอื้ออำนวย โดยเฉพาะอุตสาหกรรมสับปะรดกระป๋องและน้ำตาล ข้อพิจารณาพึงสังเกตกลับพบว่า ด้วยราคาสินค้าอุตสาหกรรมหมวดอาหารไม่มีผลกระทบต่อเม็ดเงินเทียบเท่ากับหมวดอื่น ๆ เนื่องจากภาคการส่งออกมีการตอบสนองต่อค่าเงินบาทอ่อนลง แม้ว่าทั้งปีมูลค่าการส่งออกจะลดลงแต่ปริมาณการส่งออกกลับขยายตัวมากยิ่งขึ้นถึงร้อยละ 8.1 ซึ่งรายได้ที่เกษตรกรได้รับจากการขายพืชผลหลักมีเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 25

การให้ความช่วยเหลือด้านอุตสาหกรรมของภาครัฐภายหลังจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ พบว่าด้านเงินทุน มุ่งเน้นไปที่การเพิ่มวงเงินปล่อยสินเชื่อและวงเงินค้ำประกันจากสถาบันการเงินเฉพาะกิจ ในปี 2542 ให้แก่อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม ส่วนด้านการผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ สถาบันเพิ่มผลผลิต เป็นต้น ต่างเป็นกลไกเกื้อหนุนและประสานความช่วยเหลือระหว่างหน่วยงานด้วยการดำเนินงานผ่าน “**แผนแม่บทการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม (พ.ศ. 2541-2545)**” ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก รัฐบาลได้กำหนดแผนการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมขึ้นโดยกำหนดให้ครอบคลุมถึง 13 สาขาอุตสาหกรรมเป้าหมาย¹⁷⁷ และ

¹⁷⁵ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2541). *รายงานเศรษฐกิจและการเงิน 2541*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน, 2565 จาก https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/EconomicConditions/AnnualReport/AnnualReport/econ_annual_98.pdf

¹⁷⁶ ทั้งนี้เป็นผลมาจากอุปสงค์ภายในประเทศทั้งการบริโภคและการลงทุนทรุดตัวอย่างต่อเนื่อง การขาดสภาพคล่องทางการเงินของผู้ผลิตและผู้ส่งออก การขาดแคลนวัตถุดิบในการผลิตหมวดอาหารจากผลกระทบภาวะฝนแล้ง และการหยุดการผลิตโรงงานในบางหมวดอุตสาหกรรม ตลอดจนวิกฤตเศรษฐกิจการเงินที่เกิดขึ้นในภูมิภาคและภูมิภาคอื่น ๆ ของโลกที่มีผลให้การส่งออกของไทยไม่กระเตื้องเท่าที่ควร แม้ว่าค่าเงินบาทจะอ่อนตัวลงมาก

¹⁷⁷ อุตสาหกรรมเป้าหมาย 13 อุตสาหกรรม ได้แก่ 1) อาหารและอาหารสัตว์ 2) สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม 3) ยานยนต์และชิ้นส่วน 4) ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ 5) เซรามิกและแก้ว 6) ยางพาราและผลิตภัณฑ์ยาง 7) รองเท้าและเครื่อง

สาขาอุตสาหกรรมอาหาร ถือเป็น 1 ใน 13 สาขาอุตสาหกรรมที่ได้รับความสำคัญในการพัฒนา ศักยภาพและยกระดับการเพิ่มมูลค่าสินค้าในการส่งออก

ภายหลังวิกฤตการณ์ต้มยำกุ้ง ภาพรวมของเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2542-2544 พบว่า ใน ปี พ.ศ.2542 ขยายตัวในอัตราร้อยละ 4.2 โดยภาคการผลิตเกือบทุกสาขาได้รับแรงกระตุ้นจากการ ส่งออก ประกอบกับแรงเสริมจากการฟื้นตัวของอุปสงค์ภายในประเทศซึ่งเป็นผลจากมาตรการกระตุ้น การใช้จ่ายภาครัฐเป็นสำคัญ ผลผลิตสินค้าภาคอุตสาหกรรมอาหาร มีการขยายตัวร้อยละ 15.7 เนื่องจากการมีวัตถุดิบที่เอื้อในด้านปริมาณและราคา โดยเฉพาะน้ำตาล อาหารกระป๋อง และ สับปะรดกระป๋อง ส่วนในปี พ.ศ. 2543 เศรษฐกิจไทยอยู่ในช่วงของการฟื้นตัว อยู่ที่ร้อยละ 4.0-4.5 ซึ่งผลผลิตสินค้าภาคอุตสาหกรรมอาหาร มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 1.2 แม้ว่าในช่วงเวลา ดังกล่าวไทยจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูปจนสามารถเป็นผู้ส่งออกอาหาร เพียงรายเดียวในเอเชีย แต่ปัญหาในภาคเกษตรกรรมของไทยนั้นยังคงมีระดับผลผลิตที่ตกต่ำเป็นอย่างมาก ประกอบกับแรงงานในภาคเกษตรเกิดการเคลื่อนย้ายไปสู่ภาคอื่น ๆ ถึงร้อยละ 40 ของแรงงาน ในภาคการเกษตร นอกจากนี้ ในงานศึกษาต่างได้ชี้ให้เห็นว่า เกษตรกรไทยยังคงอยู่ในกลุ่มที่ไม่มั่นคง ทางการเงินมากที่สุดในประเทศ¹⁷⁸¹⁷⁹ และในปี พ.ศ. 2544 ซึ่งผลผลิตสินค้าภาคอุตสาหกรรมอาหาร ลดลงร้อยละ 2.8 โดยเป็นผลจากการผลิตน้ำตาลที่ลดลงมาก เนื่องจากพื้นที่ปลูกอ้อยบางส่วนเกิดโรค ระบาด แต่ปรับตัวดีขึ้นในช่วงครึ่งหลังของปีจากการส่งออกสับปะรดกระป๋องและอาหารทะเล กระป๋อง สามารถพิจารณาได้จากภาพที่ 4.1

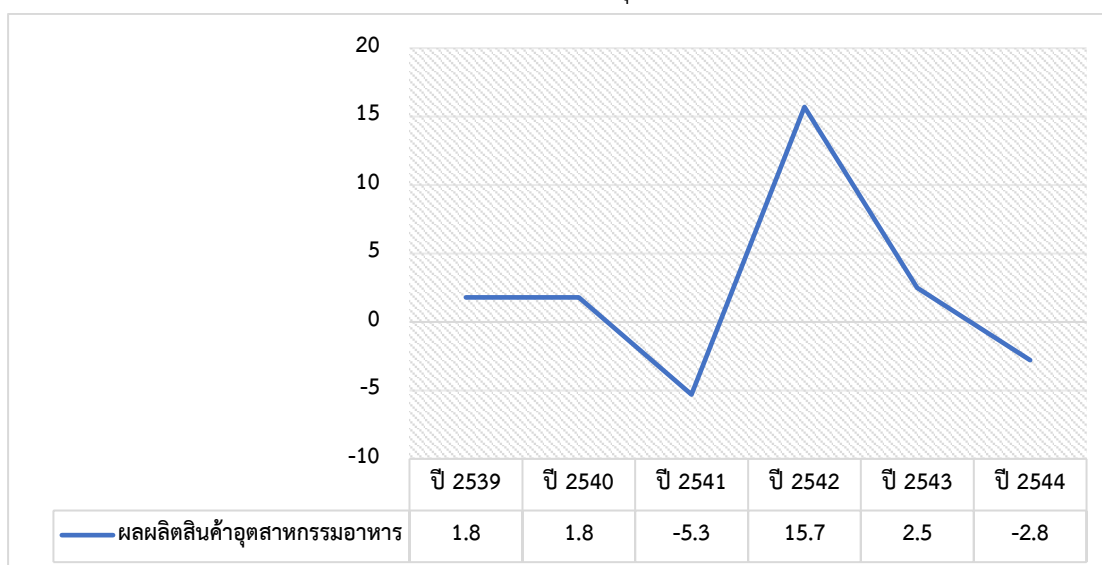

หน้า 8) ยาและเคมีภัณฑ์ 9) อัญมณีและเครื่องประดับ 10) ไม้และเครื่องเรือน 11) ผลิตภัณฑ์พลาสติก 12) ปีโตรเคมี 13) เหล็กและเหล็กกล้า

¹⁷⁸ Isvilanonda, A. P. S., & Bunyasiri, I. (2009). *Food security in Thailand: Status, rural poor vulnerability and some policy options*. Paper presented at the Agricultural and food policy reforms: Food security from the perspectives of Asian small-scale farmers, Seoul, Korea.

¹⁷⁹ Jitsuchon, S., & Siamwalla, A. (2009). *Economic shocks and the vulnerable in Thailand: A case study of rising food and fuel prices* (UNICEF discussion paper). New York, USA.

ภาพที่ 4.1 ดัชนีผลผลิตสินค้าอุตสาหกรรมอาหาร

(ที่มา: ผู้เขียนสังเคราะห์จากรายงานเศรษฐกิจและการเงิน 2541 รายงานเศรษฐกิจและการเงิน 2542 รายงานเศรษฐกิจและการเงิน 2543 และรายงานเศรษฐกิจและการเงิน 2544 จัดทำโดย ธนาคารแห่งประเทศไทย)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านนโยบายการวิจัย (และนวัตกรรม) ภายใต้การบริหารประเทศของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ที่มุ่งเน้นการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจ 2 แนวทาง (dual track policy) หรือนโยบายเศรษฐกิจคู่ขนาน กล่าวคือ แนวทางแรก เน้นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระหว่างประเทศ ดังเช่น กระตุ้นการส่งออก การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ และการท่องเที่ยว แนวทางที่สอง มุ่งเสริมสร้างขีดความสามารถทางเศรษฐกิจภายในประเทศไปทีละระดับรากหญ้า โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการช่วยเหลือทั้งเกษตรกรและผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม ในช่วงระยะเวลานี้นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่เริ่มมีการให้ความสำคัญในการนำ “การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม” มาใช้ในการสนับสนุนความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยเป็นครั้งแรก¹⁸⁰ ดังเห็นได้จาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์มากขึ้น ดังเช่น ยุทธศาสตร์ที่ 6 การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการผลิตและการค้าด้วยการพัฒนา

¹⁸⁰ เนื่องจากที่ผ่านมามีประสิทธิภาพในภาคการผลิตของประเทศไทยปรับตัวได้ช้าลง เป็นผลมาจากการพึ่งพาต่างประเทศสูงในเรื่องวัตถุดิบ เงินทุน เทคโนโลยีและตลาด ตลอดจนการมีฐานการผลิตการเกษตรที่หลากหลายยังคงเป็นแหล่งรายได้และรองรับการจ้างงานของกำลังแรงงานส่วนใหญ่ในประเทศทั้งรายได้จากการส่งออกสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมแปรรูปเกษตร จึงทำให้เล็งเห็นว่า ไทยมีศักยภาพในการเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของโลก

คุณภาพคน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการผลิตและวิธีการผลิต และยุทธศาสตร์ที่ 7 การพัฒนาความเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้และการพัฒนาเทคโนโลยีในภาคการผลิต การผลิตที่ยกระดับคุณภาพของสินค้า กระตุ้นให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีของตนเอง รวมถึงการบริหารการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มุ่งประสิทธิผล ให้นำไปประยุกต์ใช้ในเชิงพาณิชย์ได้ โดยกระตุ้นให้เอกชนเป็นผู้นำ ในขณะที่ภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนและนักวิชาการมีส่วนร่วม¹⁸¹

เช่นเดียวกับคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ที่ให้ไว้เกี่ยวกับนโยบายการสร้างรายได้ด้านเกษตร มีจุดมุ่งเน้นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเกษตรในตลาดโลก อาทิ การส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการแปรรูปผลผลิตการเกษตร การผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ ส่งเสริมให้มีการจดทะเบียนสิทธิบัตรที่เกี่ยวกับการผลิตทางการเกษตรทุกด้าน เป็นต้น ตลอดจนนโยบายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มุ่งเน้นในการเร่งพัฒนาบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในทุกระดับให้มีเพียงพอทั้งปริมาณและคุณภาพ การส่งเสริมการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในด้านการวิจัยและพัฒนา โดยให้การสนับสนุนแก่หน่วยงานของภาครัฐและเอกชน การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการบริหารและการจัดการสมัยใหม่ และการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และให้ความคุ้มครองต่อทรัพย์สินทางปัญญา¹⁸²

อาจกล่าวได้ว่า การเพิ่มขีดความสามารถทางด้านนวัตกรรมได้รับความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้าง “ประเทศที่มีนวัตกรรมบนฐานทางภูมิปัญญาและการเรียนรู้” การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ จึงเป็นวาระแห่งชาติที่สำคัญของประเทศ ส่งผลให้มีการตั้งคณะกรรมการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (กพข.)¹⁸³ ขึ้น ในปี พ.ศ. 2545 มีการกำหนดคัลสเตอร์เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ที่ประเทศไทยต้องมุ่งพัฒนาขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่ง

¹⁸¹ สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). สืบค้นเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน, 2565 จาก <https://www.nesdc.go.th/download/article/Plan9.pdf>

¹⁸² คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา วันจันทร์ที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544

¹⁸³ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ พ.ศ. 2545 ราชกิจจานุเบกษา หน้า 4 เล่ม 119 ตอนพิเศษ 122 ง วันที่ 12 ธันวาคม 2545

“อาหาร” ถือเป็นหนึ่งในคัลสเตอร์สำคัญที่ได้กำหนดเป้าหมายให้ “ประเทศไทยเป็นครัวของโลก” (Kitchen to the world)¹⁸⁴

เพื่อให้อุตสาหกรรมอาหารเป็นอุตสาหกรรมหลักของประเทศและพัฒนาครัวไทยสู่โลก ในปี พ.ศ. 2546 รัฐบาลจึงได้กำหนด “นโยบายครัวไทยสู่ครัวโลก” ขึ้น โดยมีกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ เป็นผู้รับผิดชอบหลัก หลังจากนั้นมีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาอาหารไทยและครัวไทยสู่โลก โดยมีรองนายกรัฐมนตรี (นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์) ในขณะนั้นเป็นประธานคณะกรรมการ เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2546¹⁸⁵ สำหรับเป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญในการกำหนดยุทธศาสตร์ นโยบาย และแนวทางการพัฒนาอาหารไทยและโครงการครัวสู่ครัวโลก รวมทั้งมีการแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานอีกหลายคณะ ไม่ว่าจะเป็น คณะอนุกรรมการพัฒนาอาหารไทย คณะอนุกรรมการพัฒนาครัวไทย เป็นต้น นอกจากนี้ มีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาอาหารไทยและครัวไทยสู่โลก เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานงานและบริหารโครงการครัวไทยสู่โลก

ต่อมาในปี พ.ศ. 2547 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงสาธารณสุขได้เข้ามามีบทบาทในด้านอาหารมากขึ้น เนื่องจากปีดังกล่าวภาครัฐไทยได้รับอิทธิพลจาก “กระแสทางความคิดด้านความปลอดภัยทางอาหาร” เป็นแนวคิดสำคัญที่ภาครัฐจะต้องดำเนินการรณรงค์ด้านคุณภาพและมาตรฐานอาหารไทยที่ผลิตและส่งออกให้มีมาตรฐาน โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จะมีบทบาทในการควบคุมคุณภาพมาตรฐานการผลิตอาหารและผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อการส่งออก ส่วนกระทรวงสาธารณสุข มีบทบาทในการดูแลและควบคุมคุณภาพมาตรฐานการผลิตอาหาร ผลิตภัณฑ์ที่นำเข้าจากต่างประเทศ และผลิตภัณฑ์ที่ผลิตและจำหน่ายในประเทศ ส่งผลให้เกิดโครงการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยจากการบริโภคอาหารไทยมากขึ้น เช่น โครงการอาหารปลอดภัย (Food safety) โครงการอาหารสะอาด รสชาติอร่อย (Clean Food Good Taste) เป็นต้น¹⁸⁶ และได้มีการกำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับ และมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตอาหารจำนวนมาก ในช่วงปี พ.ศ. 2550-2559 อีกหลายฉบับ อาทิ พระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ.2550 พระราชบัญญัติกักพืช

¹⁸⁴กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ฝ่ายวิจัยนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม. (2548). *วิวัฒนาการระบบนวัตกรรมแห่งชาติของประเทศไทย : อดีต ปัจจุบัน อนาคต*. ปทุมธานี: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.

¹⁸⁵กระทรวงพาณิชย์, กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (2548). *กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ โครงการครัวไทยสู่ครัวโลก (Kitchen to the world) ผ่านสื่อมวลชน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน, 2565 จาก https://www.ditp.go.th/contents_attach/78025/78025.pdf

¹⁸⁶ปรานีดิ พิจิตรวัยปรีชา การเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของอาหารไทยในตลาดโลก *วารสารมนุษยศาสตร์* เล่มที่ 12 2547 น.95-104

พ.ศ.2551 พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าและจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2559 เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีการรับเอา “กระแสดความคิดในการผลักดันประเทศไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based economy)” เป็นแนวคิดสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศภายใต้การนำโดยรัฐบาลทักษิณ ซึ่งลักษณะของระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ นั้น ประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ มิติที่ 1 ระบบนวัตกรรมแห่งชาติและเครือข่ายวิสาหกิจหรือคลัสเตอร์¹⁸⁷ มิติที่ 2 ทรัพยากรมนุษย์ มิติที่ 3 เทคโนโลยีหลัก ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เทคโนโลยีวัสดุ เทคโนโลยีชีวภาพ และนาโนเทคโนโลยี ที่จะเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและสังคมฐานความรู้ และมิติที่ 4 สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย เช่น การส่งเสริมให้ภาครัฐและเอกชนร่วมมือกันในการสร้าง การแพร่กระจาย และการใช้ความรู้ร่วมกัน ด้วยแนวความคิดที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงนำไปสู่การเกิดขึ้นของแผนกลยุทธ์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (พ.ศ. 2547-2556) ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547

แผนกลยุทธ์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (พ.ศ. 2547-2556) ดำเนินการภายใต้การพัฒนาที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) ความเข้มแข็งของระบบนวัตกรรมแห่งชาติ 2) ความเข้มแข็งทางด้านทรัพยากรมนุษย์ 3) บรรยากาศการพัฒนาที่เอื้ออำนวย และ 4) ความสามารถใน 4 สาขาเทคโนโลยีเพื่ออนาคต ซึ่งได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีวัสดุ และนาโนเทคโนโลยี¹⁸⁸ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนานี้จะเห็นได้ว่า ในแผนกลยุทธ์ ๓ ดังกล่าวได้มุ่งพัฒนา “อุตสาหกรรมอาหาร”¹⁸⁹ โดยมีเป้าหมายในการเป็นผู้นำในการพัฒนานวัตกรรมอาหารเพื่อเป็นครัวโลก โดยมีการดำเนินการดังนี้

¹⁸⁷ เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของภาคส่วนต่าง ๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ อันนำไปสู่วิธีการปฏิบัติใหม่ ๆ และการกระจายของเทคโนโลยี ซึ่งระบบนวัตกรรมแห่งชาติในระดับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ หรือสาขาเศรษฐกิจเปรียบเสมือนเครือข่ายวิสาหกิจ (industrial cluster) ที่ประกอบไปด้วยบริษัทที่อยู่ในห่วงโซ่การผลิต (supply chain) องค์กรและสถาบันที่สนับสนุนการเพิ่มผลิตภาพและสร้างนวัตกรรม และหน่วยงานหรือสถาบันของรัฐที่มีผลต่อเครือข่ายวิสาหกิจ ตลอดจนสถาบันการเงิน สมาคมการค้า อุตสาหกรรม สมาคมวิชาชีพที่สนับสนุนเครือข่ายวิสาหกิจ

¹⁸⁸ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี , สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2547). *แผนกลยุทธ์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (พ.ศ.2547-2556)*. กรุงเทพฯ ฯ : จีรวัฒน์การพิมพ์.

¹⁸⁹ ซึ่งเป็น 1 ในอุตสาหกรรมเป้าหมายที่รัฐบาลได้เลือกไว้และเป็นอุตสาหกรรมที่ประเทศไทยมีศักยภาพในอนาคต โดยอุตสาหกรรมเป้าหมายอื่น ๆ ได้แก่ อุตสาหกรรมยานยนต์ อุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ อุตสาหกรรมไมโครชิป อุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมสุขภาพ และอุตสาหกรรมชีวภาพ

ตารางที่ 4.2 สรุปแนวปฏิบัติและตัวแสดงภาครัฐที่เข้ามามีบทบาทสำคัญ
ตามแผนกลยุทธ์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (พ.ศ. 2547-2556)
ที่เกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมอุตสาหกรรมอาหาร

แนวปฏิบัติในการดำเนินการ	ตัวแสดงภาครัฐที่เข้ามามีบทบาทสำคัญ
จัดให้มีสำนักงานบริหารจัดการคลัสเตอร์ (CMA) ¹⁹⁰	สถาบันอาหาร มีบทบาทในการเป็นผู้บริหารจัดการคลัสเตอร์ด้านอาหาร
การให้การสนับสนุนทางการเงินการคลังเพื่อพัฒนาขีดความสามารถทางเทคโนโลยี และผลักดันและสนับสนุนโครงการวิจัยหรือกิจกรรมพัฒนาเทคโนโลยีร่วมระหว่างบริษัทเอกชนกับหน่วยงานวิจัยและพัฒนาในภาครัฐ	สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสถาบัน โดยมีแนวปฏิบัติในการสนับสนุนการพัฒนาความสามารถของหน่วยปฏิบัติการวิจัยเฉพาะทาง	คณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
การจัดตั้งอุทยานวิทยาศาสตร์ที่เพิ่มขึ้น จะช่วยให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมในทุกภูมิภาคของประเทศ และกำหนดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมการลงทุนที่ได้รับสิทธิพิเศษ	สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ
การสนับสนุนการพัฒนาศูนย์ทดสอบ ศูนย์วิเคราะห์คุณภาพ และระบบมาตรฐาน	สถาบันอาหาร สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ และสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
การพัฒนาระบบแรงจูงใจ มีการใช้กลไกตลาดภาครัฐ	ส่วนราชการต่าง ๆ และสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ
การขยายขอบเขตมาตรการยกเว้นภาษีเงินได้ร้อยละ 100 ของรายจ่ายไปเป็นค่าจ้างเพื่อทำการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี	กรมสรรพากรและสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ
การผลักดันให้เกิดโครงการที่ลงทุนด้านการพัฒนาทักษะเทคโนโลยีและนวัตกรรม	สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน

¹⁹⁰ เป็นตัวกลางประสานงานและสนับสนุนกิจกรรมความร่วมมือและการเชื่อมโยงกัน (โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่นำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม) ระหว่างผู้มีบทบาทสำคัญในคลัสเตอร์ ซึ่งประกอบด้วยผู้ประกอบการ (ทั้งผู้ผลิตสินค้า ซัพพลายเออร์ ผู้ผลิต/จำหน่ายวัตถุดิบ) องค์กรผลิตและเผยแพร่ความรู้ (เช่น มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัย สถาบันการเงิน และองค์กร หรือหน่วยงานสนับสนุนอื่น ๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชน

แนวปฏิบัติในการดำเนินการ	ตัวแสดงภาครัฐที่เข้ามามีบทบาทสำคัญ
การขยายโปรแกรมสนับสนุนเทคโนโลยีแก่อุตสาหกรรม	กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ และสำนักงานบริหารจัดการคลังเตอร์
การปรับนโยบายและการจัดการทรัพย์สินทางปัญญา	คณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ และกรมทรัพย์สินทางปัญญา

(ที่มา: ผู้วิจัย)

อาจกล่าวได้ว่า ในแผนกลยุทธ์ ฯ นี้ได้นำเอากระแสแนวคิดระบบนวัตกรรมแห่งชาติและการพัฒนาในรูปแบบเครือข่ายวิสาหกิจหรือคลัสเตอร์ (Cluster) เข้ามาเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับและเพิ่มความสามารถของภาคเศรษฐกิจ โดยเน้นการสร้างความร่วมมือและเชื่อมโยงกันระหว่างผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ ผู้ผลิตสินค้าและบริการ ผู้จัดหา (supplier) สถาบันวิจัย/สถาบันการศึกษาชั้นสูง สถาบันการเงิน หน่วยงานสนับสนุนของภาครัฐ ภาคเอกชน และเป็นแผนงานที่มีการมุ่งเป้าไปที่การพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารบนฐานของวิทยาศาสตร์และนวัตกรรมมากยิ่งขึ้น

ในช่วงปี พ.ศ. 2550-2551 เกิดภาวะราคาอาหารเพื่อ (Food Inflation) โดยราคาอาหารพุ่งสูงขึ้นมากที่สุดเป็นประวัติการณ์ ส่งผลให้เกิด “วิกฤตทางด้านราคาอาหารของโลก” สาเหตุสำคัญของวิกฤตด้านราคาอาหารนั้นเกิดขึ้นจากการเติบโตของผลผลิตทางการเกษตรที่ลดลง สดุดอกของผลผลิตประเภทพืชทั่วโลกลดลง ราคาพลังงานที่สูงขึ้นส่งผลให้การผลิตมีค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น ความต้องการของประเทศที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่มากขึ้น¹⁹¹ สำหรับผลกระทบจากวิกฤตทางด้านราคาอาหารของโลกต่อไทยนั้น พบว่า มีข้อคิดเห็นที่แตกต่างกัน 2 มุมมอง กล่าวคือ มุมมองแรก วิกฤตของราคาอาหารที่สูงขึ้นจะเป็นภัยคุกคามต่อสถานการณ์โดยรวมของความยากจนและความเปราะบางของครัวเรือนในภาคชนบท เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของราคาอาหารมีส่วนทำให้เงินเพื่อโดยรวมสูงขึ้นมากกว่าการเพิ่มขึ้นของราคาพลังงาน พื้นที่ชนบทมีแนวโน้มที่จะมีอัตราเงินเฟ้อสูงกว่าเขตเมือง ทั้งอัตราเงินเฟ้อทั่วไปและอัตราเงินเฟ้อด้านอาหาร เนื่องจากเกือบ 90 เปอร์เซ็นต์ของคนจน

¹⁹¹ Anuradha Mittal..(2009). *The 2008 Food Price Crisis: Rethinking Food Security Policies*. Research Papers for The Intergovernmental Group Of Twenty-Four On International Monetary Affairs and Development No. 56, June 2009 New York And Geneva: United Nations Publication

อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท¹⁹² ในขณะที่มุมมองที่สอง เห็นว่า วิกฤตของราคาอาหารที่สูงขึ้นกลับเป็นโอกาสที่สำคัญของไทย ด้วยเหตุผลที่ว่า ไทยไม่ได้รับผลกระทบมากนักเนื่องจากสามารถผลิตอาหารได้เพียงพอกับความต้องการในประเทศและมีเหลือส่งออกจำนวนมาก ในทางตรงกันข้าม กลับเป็นโอกาสทองของไทยในการขายอาหารในราคาที่สูงขึ้นและมีอำนาจในการต่อรองมากขึ้นอันเกิดมาจากวิกฤตอาหารโลก¹⁹³

อย่างไรก็ตาม ผลพวงที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้รัฐไทยตระหนักถึงสถานการณ์ของปัญหาวิกฤตอาหารเป็นสำคัญ จึงเห็นชอบให้ “วิกฤตอาหารโลกและพลังงานเป็นระเบียบวาระแห่งชาติ” และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการเรื่องอาหารและพลังงาน โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นผู้รับผิดชอบหลัก เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2551 คณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่ในการเสนอยุทธศาสตร์ มาตรการ และแนวทางการพัฒนาผลิตและตลาดสินค้าอาหารและพลังงาน รวมทั้งให้การช่วยเหลือเกษตรกรในการผลิตพืชอาหารและพืชพลังงาน ซึ่งสมัยนั้นมีนายมีชัย ฤทธิรงค์ รองนายกรัฐมนตรี เป็นประธาน โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้าง “ความมั่นคงทางอาหาร (food security) ของประเทศ

ที่ผ่านมาอาจกล่าวได้ว่า หน่วยงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับนโยบายอุตสาหกรรมอาหารต่างมีตัวแสดงที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ส่งผลให้ในปี พ.ศ. 2551 เกิดจุดเปลี่ยนที่สำคัญต่อการจัดการด้านอาหารของไทย นั่นคือ การเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติของคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ขึ้น โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 เนื่องจากจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลด้านอาหารมีอยู่หลายฉบับ และอยู่ในอำนาจหน้าที่ของหลายหน่วยงานในกระทรวงทบวง กรม มีลักษณะการปฏิบัติงานเกี่ยวกับอาหารในมิติที่แตกต่างกันในขอบเขตจำกัด ขาดการบูรณาการ ขาดความเป็นเอกภาพ และประสิทธิภาพในการกำกับดูแลการดำเนินงานในห่วงโซ่อาหาร¹⁹⁴ ทั้งด้านคุณภาพและความปลอดภัยด้านอาหารเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคการส่งเสริมและสนับสนุนการค้าและอุตสาหกรรมเกี่ยวกับอาหารทั้งภายในและระหว่างประเทศ ประกอบกับยังขาดนโยบายและยุทธศาสตร์เกี่ยวกับความมั่นคงด้านอาหาร ทั้งในยามปกติและยามฉุกเฉิน ตลอดจนการป้องกันการใช้อาหารในการก่อการร้าย รวมทั้งการให้การศึกษาด้านอาหารให้ทันต่อสถานการณ์ของสังคมโลก

¹⁹² Somchai Jitsuchon & Ammar Siamwalla. (2009). *Economic Shocks and Vulnerable in Thailand: A Case Study of Rising Food and Fuel Prices*. A Discussion Paper For The United Nations

¹⁹³ กองบรรณาธิการ, 2552, วิกฤตอาหารขาดแคลน ของโลก : โอกาสทองของประเทศไทย, ว. For Quality 16(139): 46-49.

¹⁹⁴ “ห่วงโซ่อาหาร” หมายความว่า วงจรการผลิตอาหารตั้งแต่วัตถุดิบ ปัจจัยการผลิต การเพาะปลูก การเพาะเลี้ยง การตัดแต่ง การแปรรูป การขนส่ง การปรุง การประกอบ การบรรจุ การเก็บรักษา การจัดจำหน่าย การกระจาย จนถึงผู้บริโภค รวมทั้งการนำเข้า การนำผ่าน และการส่งออก

ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยมีการแต่งตั้ง “คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ” มีอำนาจหน้าที่ในการ เสนอนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านคุณภาพอาหาร ความปลอดภัยด้านอาหาร ความมั่นคงด้านอาหาร และอาหารศึกษา รวมทั้งจัดทำแผนเผชิญเหตุและระบบเตือนภัยด้านอาหารต่อคณะรัฐมนตรี การจัดทำให้มี ส่งเสริม สนับสนุนให้มีกระบวนการในการพัฒนานโยบายด้านคุณภาพอาหาร ความปลอดภัยด้านอาหาร ความมั่นคงด้านอาหาร และอาหารศึกษา เพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและมี ส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ให้คำแนะนำ ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหา การกำกับดูแล ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานตามนโยบายและยุทธศาสตร์

อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ ได้ดำเนินการให้มีการกรอบยุทธศาสตร์การ จัดการด้านอาหารของประเทศไทยและแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การจัดการด้าน อาหารของประเทศไทย เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2552 เพื่อศึกษาข้อมูลนโยบายและยุทธศาสตร์ ด้านอาหาร และจัดทำแผนยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทยอย่างมีส่วนร่วม จนเกิด เป็น “กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย” โดยที่ประชุมคณะกรรมการอาหาร แห่งชาติมีมติเห็นชอบ เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 สำหรับสาระสำคัญของกรอบยุทธศาสตร์ การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย มีเป้าหมายให้ “ประเทศไทยผลิตอาหารที่มีคุณภาพและ ปลอดภัย มีความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืนเพื่อชาวไทยและชาวโลก” โดยกรอบยุทธศาสตร์การ จัดการด้านอาหารของประเทศไทย ยังคงให้ความสำคัญต่อการนำเอาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ นวัตกรรมมาเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาประสิทธิภาพตลอดห่วงโซ่อาหาร เพื่อตอบเป้าหมายทั้งใน มิติด้านความมั่นคงอาหาร ด้านคุณภาพและความปลอดภัยอาหาร และด้านอาหารศึกษา

4.2.5 ยุคที่ 5 นวัตกรรมอาหารสีเขียว : จากโมเดลประเทศไทย 4.0 สู่มอเดลเศรษฐกิจ BCG (พ.ศ.2556 - ปัจจุบัน)

การพัฒนาประเทศไทยในยุคนี้อยู่ในช่วงรอยต่อของการขับเคลื่อนผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) แผนพัฒนา ฯ ฉบับนี้ ยังคงให้ความสำคัญในการสร้าง โอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ตลอดจนการให้ความสำคัญในการ สร้างความเข้มแข็งของภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงานเป็นสำคัญ ซึ่งปรากฏประเด็นที่ เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารเป็นครั้งแรก ดังเห็นได้จาก ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ 3 ยุทธศาสตร์ ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน ให้ความสำคัญกับการพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน การเพิ่มประสิทธิภาพและ ศักยภาพการผลิตภาคเกษตร การสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรตลอดห่วงโซ่การผลิต การ สร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกร การสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพัฒนา พลังงานชีวภาพในระดับครัวเรือนและชุมชน การสร้างความมั่นคงด้านพลังงานชีวภาพเพื่อสนับสนุน

การพัฒนาประเทศและความเข้มแข็งภาคเกษตร รวมไปถึงการปรับระบบบริหารจัดการภาครัฐเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน

นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญในการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรมเข้ามาเป็นพลังขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่สำคัญอีกด้วย ดังเห็นได้จาก ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ 4 ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืน การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันที่มีประสิทธิภาพ เท่าเทียม และเป็นธรรม และการบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีเสถียรภาพ

ดังนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) จึงเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศสำคัญที่ให้ความสำคัญทั้งความมั่นคงทางอาหารและการส่งเสริมการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อการสร้างมูลค่าให้แก่อุตสาหกรรมอาหารต่อไป

ต่อมาในช่วงปลายปี พ.ศ. 2556 สถานการณ์ทางการเมืองไทยเริ่มมีความตึงเครียดอย่างมากอันเป็นผลมาจาก สส. พรรคเพื่อไทย เสนอร่าง พ.ร.บ. นิรโทษกรรม ส่งผลให้เกิดกระแสการคัดค้านและนำไปสู่การชุมนุมครั้งใหญ่ แม้ว่าภายหลัง พ.ร.บ. นิรโทษกรรม จะถูกถอนร่างกฎหมายออกจากวาระการประชุม แต่กระแสมวลชนกลับยกระดับการชุมนุมไปสู่แนวความคิดในการล้มล้างของระบอบทักษิณ ท่ามกลางสถานการณ์ที่ตึงเครียดส่งผลให้รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ประกาศยุบสภา เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2556 และให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 แต่สถานการณ์การชุมนุมกลับมิได้ยุติลงและมีความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรงมากยิ่งขึ้น

จนกระทั่งไปสู่การรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อันมีประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหารโค่นรัฐบาลรักษาการนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล โดยการเข้ามายึดอำนาจดังกล่าวนั้นเป็นผลมาจากสถานการณ์ความรุนแรงทางการเมืองที่มีแนวโน้มขยายตัวมากขึ้น จึงต้องการนำประเทศเข้าสู่สภาวะปกติ ภายหลังจากที่มีการเข้ามายึดอำนาจดังกล่าว รัฐบาล คสช. ได้มีคำสั่งแถลงแนวนโยบายรัฐมนตรีต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 ซึ่งแนวนโยบายยังคงให้ความสำคัญต่อการเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านของอุตสาหกรรม ที่มีการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ โดยการส่งเสริมให้มีการพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่อาหารไทยบนฐานของความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา รวมไปถึงแนวนโยบายในการพัฒนาและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรม

สภาวะเศรษฐกิจไทยในขณะนั้น (ปี พ.ศ. 2557) มีอัตราการขยายตัวเพียงร้อยละ 0.7 จากปีก่อน อันเป็นผลมาจากการมีข้อจำกัดด้านการเติบโตจากทั้งปัจจัยภายในและภายนอกประเทศ โดย

ในช่วงครึ่งแรกของปี เศรษฐกิจไทยไม่ขยายตัว เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองส่งผลกระทบต่อ การดำเนินงานบางส่วนของภาครัฐและความเชื่อมั่นของครัวเรือน ธุรกิจ รวมทั้งนักท่องเที่ยว ประกอบกับ หนี้ครัวเรือนที่อยู่ในระดับสูงทำให้ผู้บริโภคมีภาระมั่งคั่งในการใช้จ่ายและสถาบันการเงินระมัดระวังใน การปล่อยสินเชื่อ นอกจากนี้ การส่งออกสินค้ายังฟื้นตัวช้าตามอุปสงค์ ต่างประเทศที่ขยายตัวอย่าง ค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งไทยมีข้อจำกัดด้านการผลิตสินค้าที่ใช้เทคโนโลยีสูง ภายใต้สถานการณ์ ดังกล่าวธุรกิจจึงชะลอการผลิตและการลงทุนใหม่ออกไป¹⁹⁵ หลังจากนั้นเป็นต้นมารัฐบาล คสช. จึงได้ มีการบริหารประเทศรวมเป็นระยะเวลา 4 ปี แต่ในระหว่างนั้นมักมีการเคลื่อนไหวจากภาคประชาชน ของกลุ่มต่อต้านเผด็จการอยู่เป็นระยะ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2560 รัฐบาล คสช. ได้กำหนดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ผลพวงจาก การแก้ไขรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ว่า ส่วนหนึ่งของแก้ไขรัฐธรรมนูญ ฉบับดังกล่าวนี้ เพื่อเตรียมการและสร้างฐานเสียงสำหรับการเลือกตั้งในครั้งถัดไป นอกจากนี้ มีการ กำหนดให้มีแผนยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศให้รัฐบาลที่เข้ามาบริหารราชการแผ่นดิน ต้องปฏิบัติตามแผนงานดังกล่าว และให้วุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้งโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ในวาระแรก (รวมทั้งวาระต่อไป) ทำหน้าที่ติดตาม เสนอแนะ เร่งรัดการปฏิรูปประเทศ เพื่อให้รัฐบาล และหน่วยงานผู้รับผิดชอบทำตามแผนที่กำหนดและสามารถเอาผิดกับหัวหน้าส่วนราชการที่ละเว้น การปฏิบัติหน้าที่ได้ ส่งผลให้ทุกรัฐบาลไม่ว่าจะอยู่ฝ่ายใดต้องปฏิบัติตามกรอบแนวทางดังกล่าวอย่าง เคร่งครัด¹⁹⁶

ในขณะเดียวกันการให้ความสำคัญในด้านของการนำนวัตกรรมมาใช้ในการเพิ่มมูลค่า เศรษฐกิจกลับได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น อันเป็นผลพวงมาจากการเกิดขึ้นของนโยบาย Thailand 4.0 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศที่เน้นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทาง เศรษฐกิจมาสู่ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า (Value-Based Economy) โดยมีเจตนารมณ์ ในการขับเคลื่อนประเทศให้หลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง กับดักความเหลื่อมล้ำทางสังคม และ กับดักความไม่สมดุลในการพัฒนา ซึ่งนโยบาย Thailand 4.0 ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญประการหนึ่งในการ ผลักดันให้มีการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจไปสู่การขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและองค์ความรู้ ซึ่ง กลุ่มอุตสาหกรรมอาหารแห่งอนาคต (Food for the future) เป็นการต่อยอด 5 อุตสาหกรรมเดิม (The First S-Curves) ที่มีฐานทุนเดิมแข็งแกร่ง แต่ยังคงต้องต่อยอดการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี

¹⁹⁵ ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2557). *ประเด็นเศรษฐกิจในรอบปี 2557*. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน, 2565 จาก

https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/EconomicConditions/AnnualReport/AnnualReport/annual_Y57_T.pdf

¹⁹⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 270.

รังสรรค์นวัตกรรม หรือสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับต่างประเทศ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและมีศักยภาพขีดความสามารถทางการแข่งขันในระดับโลก ซึ่งเจตนาารมณ์ที่สำคัญก็คือ ภาครัฐต้องการผลักดันให้ไทยเป็นศูนย์กลางทางด้านผลผลิตการเกษตรและอาหารระดับพรีเมียม¹⁹⁷

นอกจากนี้ รัฐบาล คสช. ได้มีการกำหนดให้มียุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะยาว ภายใต้วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์¹⁹⁸ ซึ่งยุทธศาสตร์ชาติในด้านที่เกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมและการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารมากที่สุด คือ “ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน” ซึ่งมีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ บนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ ได้แก่ (1) “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่รากเหง้าทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม (2) “ปรับปัจจุบัน” ด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในมิติต่าง ๆ ทั้งโครงข่ายระบบคมนาคมและขนส่ง โครงสร้างพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และดิจิทัล และการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการอนาคต และ (3) “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคนรุ่นใหม่ รวมถึงปรับรูปแบบธุรกิจ การจ้างงานใหม่ ขยายโอกาสทางการค้า และการลงทุนในเวทีโลก ควบคู่ไปกับการยกระดับรายได้และการกินดีอยู่ดี รวมถึงการเพิ่มขึ้นของคนชั้นกลาง และลดความเหลื่อมล้ำของคนในประเทศได้ในคราวเดียวกัน¹⁹⁹

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹⁹⁷ สำนักโฆษก, สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. Thailand 4.0 ขับเคลื่อนอนาคตสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน. *วารสารไทยคู่ฟ้า*. เล่มที่ 33 มกราคม - มีนาคม 2560. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2565 จาก <https://spm.thaigov.go.th/FILEROOM/spm-thaigov/DRAWER004/GENERAL/DATA0000/00000368.PDF>

¹⁹⁸ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

¹⁹⁹ สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2566 จาก https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_PlanOct2018.pdf

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาดังกล่าวได้เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)²⁰⁰ ขึ้น จุดเน้นและประเด็นการพัฒนาหลักสำคัญของแผน ฯ ฉบับนี้ที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนานวัตกรรมอาหารของไทย ประกอบด้วย (1) *ด้านการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม* มุ่งเน้นการพัฒนานวัตกรรมและการนำมาใช้เป็นปัจจัยขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกมิติ เพื่อยกระดับศักยภาพของประเทศในทุกด้าน โดยมีแนวทางหลักในการผลักดันการพัฒนานวัตกรรมและการนำมาใช้ คือ **การกำหนดวาระการวิจัยแห่งชาติ (National Research Agenda)**²⁰¹ ให้มีจุดเน้นที่ชัดเจน เฉพาะเจาะจง และสอดคล้องกับ สาขาเป้าหมายการพัฒนาประเทศ และการใช้กลยุทธ์ด้านนวัตกรรมบูรณาการ รวมไปถึงการเตรียมความพร้อมของประเทศในด้านการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และนวัตกรรม มุ่งเน้นเรื่องสำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนการวิจัยพัฒนา การพัฒนาผู้ประกอบการให้เป็นผู้ประกอบการทางเทคโนโลยี (Technopreneur) การพัฒนาและยกระดับโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ให้ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดดส่งเสริมห้องปฏิบัติการวิจัยของภาคเอกชนที่ได้มาตรฐานและในแขนงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพในการสร้าง นวัตกรรมของประเทศในอนาคต การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเป็นเครือข่ายระหว่างสถาบันวิจัย สถาบัน การศึกษา ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน/ชุมชน และการปรับกลไกระบบวิจัยและพัฒนาของประเทศ (2) *ด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจ* ดังเช่น การปรับโครงสร้างการผลิตและการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจในแต่ละช่วงของห่วงโซ่มูลค่า การเพิ่มศักยภาพฐานการผลิตและบริการเดิมและการต่อยอดไปสู่ฐานการผลิตและบริการให้โดยใช้เทคโนโลยีที่เข้มข้นและนวัตกรรม²⁰² การส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจกระแสใหม่ การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ การส่งเสริมการลงทุนไทยในต่างประเทศ (Outward Investment)

ประเด็นที่น่าสนใจของแผนพัฒนา ฯ ฉบับดังกล่าว กลับพบจุดเปลี่ยนสำคัญที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนและการยกระดับในการขับเคลื่อนนโยบายนวัตกรรมอาหาร นั่นคือ *ประการแรก การแปลงยุทธศาสตร์ชาติสู่การปฏิบัติ* แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 12 จะเป็นแผนแรกที่เป็นกลไกเชื่อมโยงสู่การ

²⁰⁰ สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560-2564*. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2566 จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422

²⁰¹ โดยส่งเสริมความร่วมมือและการเป็นหุ้นส่วนของทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคเอกชนในทุกสาขาการผลิตและบริการ รวมทั้งชุมชนในการสร้างสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบของระบบการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมให้เข้มแข็ง และต้องบูรณาการการวิจัยและพัฒนากับการนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์และการพัฒนานวัตกรรม

²⁰² เชื่อมโยงความร่วมมือของภาคธุรกิจในลักษณะคลัสเตอร์

พัฒนา โดยเชื่อมต่อกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในลักษณะการแปลงยุทธศาสตร์ระยะยาวสู่การปฏิบัติ ซึ่งยุทธศาสตร์ชาติได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมเป็นสำคัญ *ประการที่สอง การบูรณาการแผนยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อน* มีการกำหนดแผนงาน/โครงการสำคัญที่ต้องดำเนินการในช่วงระยะ 5 ปีแรกของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติสู่การปฏิบัติ ผ่านการใช้กลไกแผนเฉพาะด้านยุทธศาสตร์กระทรวง แผนการพัฒนาภาค แผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัด รวมถึงแผนปฏิบัติการประจำปีของหน่วยงานต่าง ๆ ความน่าสนใจอยู่ที่ว่า การดำเนินการผ่านกลไกต่าง ๆ นั้นให้มีการจัดสรร “งบประมาณบูรณาการประเด็นการพัฒนาและเชิงพื้นที่” *ประการที่สาม การให้ความสำคัญต่อกลไกในเชิงพื้นที่โดยมีการกำหนดพื้นที่เป้าหมาย* มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาจังหวัด ภาค ละเมืองที่กำหนดพื้นที่เป้าหมายและสาขาการผลิตและบริการเป้าหมายที่เป็นแนวทางการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่ จังหวัด ภาค และเมืองที่มีผลสัมฤทธิ์สอดคล้องกับเป้าหมายประเทศ อาจกล่าวได้ว่า แนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในช่วงเวลานี้ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรมเพื่อเป็นปัจจัยหนุนเสริมต่อการสร้างขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศเอกเช่นเดียวกัน

ต่อมาในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 ประเทศไทยได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้น ซึ่งผลการเลือกตั้งในครั้งนี้พรรคพลังประชารัฐและพรรคร่วมอื่น ๆ ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง และสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ โดยมีนายประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรีจากสมาชิกวุฒิสภา (สว.) และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) หลังจากนั้นภายในระยะเวลา 1 เดือน ได้มีการประกาศใช้แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2561-2580)²⁰³ ขึ้น เพื่อใช้ในการขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ความน่าสนใจของแผนแม่บทดังกล่าวนี้ หากพิจารณาถึงแผนย่อยที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนานวัตกรรมอาหาร กลับพบว่า ที่ผ่านมารัฐไทยมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารภายใต้การรับเอา “กระแสความมั่นคงทางอาหาร” มาเป็นรากฐานที่สำคัญ ส่งผลให้การผลิตอาหารจึงมีจุดเน้นไปที่ “ปริมาณการผลิต” ให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ เพื่อรองรับต่อความต้องการของตลาดโลกในช่วงสถานการณ์วิกฤตต่าง ๆ และระบบเศรษฐกิจของประเทศที่พึ่งพิงการส่งออกด้วยอุตสาหกรรมเกษตรและอาหารเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ภายในแผนแม่บท ฯ ฉบับนี้นับเป็นจุดเริ่มต้นที่รัฐไทยได้ให้ความสำคัญต่อการรับเอา “แนวคิดอธิปไตยอาหาร” เข้ามาเป็นประเด็นสำคัญต่อการกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารด้วยเช่นกัน ดังเห็นได้จาก การให้ความสำคัญต่อการเกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น ด้วยการต่อยอดสร้างมูลค่าให้กับสินค้าเกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่นด้วยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาผสมผสานกับนวัตกรรมในการพัฒนา

²⁰³ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2562). *แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2561-2580)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2566 จาก https://www.oap.go.th/images/documents/about-us/policy/Master_Plan_2561-80.PDF

กระบวนการผลิต การให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมชีวภาพ ด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มจากวัตถุดิบชีวภาพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ ฐานชีวภาพ เช่น นวัตกรรมอาหารชีวภาพ ดังตัวอย่างที่กล่าวมานี้ จึงเป็นภาพสะท้อนของประเทศไทยที่เริ่มให้ความสำคัญต่อการผลิตอาหารที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและวัฒนธรรมของชุมชน รวมไปถึงกระบวนการผลิตที่ผ่านวิธีการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและยั่งยืน

ต่อมาเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 25 กรกฎาคม 2562²⁰⁴ รัฐบาลประยุทธ์ได้มีคำสั่งแนวนโยบายรัฐมนตรีของรัฐบาล โดยมีการกำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินที่เป็นนโยบายหลัก 12 ด้าน ซึ่งแนวนโยบายที่สำคัญและเกี่ยวข้องต่อการพัฒนานวัตกรรมอาหาร เป็นแนวนโยบายที่อยู่ในด้านที่ 5 การพัฒนาเศรษฐกิจและความสามารถในการแข่งขันของไทย ดังเช่น ด้านการพัฒนาอุตสาหกรรม ที่เน้นพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว [Bio-Circular-Green (BCG) Economy] ด้านการพัฒนาภาคเกษตร ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร²⁰⁵ ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรม ด้วยการพัฒนาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศที่เอื้อต่อการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรม รวมถึงเสริมสร้างการใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ด้านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจยุคใหม่ มีการพัฒนาระบบนิเวศเพื่อรองรับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจยุคใหม่ ด้านการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจและการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค เพิ่มพื้นที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจแห่งใหม่ในภูมิภาค²⁰⁶ ด้านการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งจากฐานราก ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มธุรกิจชุมชนผ่านอัตลักษณ์ของพื้นที่²⁰⁷ และสนับสนุนความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนผ่าน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²⁰⁴ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2562). คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 25 กรกฎาคม 2562. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

²⁰⁵ การส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรที่มีมูลค่าเพิ่มและโอกาส ทางเศรษฐกิจ อาทิ เกษตรอินทรีย์ เกษตรอัตลักษณ์ พื้นถิ่น เกษตรปลอดภัย เกษตรชีวภาพ และ เกษตรแปรรูป เพื่อต่อยอดไปสู่เกษตรอุตสาหกรรม

²⁰⁶ อาทิ การพัฒนาเศรษฐกิจหลักเชิงพื้นที่ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่เศรษฐกิจฐานชีวภาพ และพื้นที่ที่มีความได้เปรียบเชิงที่ตั้งที่สามารถพัฒนาเป็นฐานอุตสาหกรรมในอนาคต

²⁰⁷ ส่งเสริมภูมิปัญญา วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่ รวมถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าผลิตภัณฑ์และบริการของชุมชนที่มีอัตลักษณ์และมีมาตรฐานการผลิตตามหลักสากล

เทคโนโลยี ตลอดจนสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจชุมชน²⁰⁸ ด้านการสร้างความเข้มแข็งชุมชน พัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มให้สามารถเชื่อมโยงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่ การผลิตของภาค รวมถึงกำกับดูแลมาตรฐานสินค้าให้ได้มาตรฐานสากลและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดส่งเสริมบทบาทภาคเอกชนในการช่วยพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจฐานราก และแนวนโยบายด้านที่ 8 การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของคนไทยทุกช่วงวัย ได้แก่ ด้านการดึงดูดคนเก่งจากทั่วโลกเข้ามาร่วมทำงานกับคนไทย และส่งเสริมผู้มีความสามารถสูงในระยะแรกให้ความสำคัญกับการดึงดูดนักวิจัยผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศมาร่วมวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีขั้นแนวหน้าในสาขาอุตสาหกรรมเป้าหมาย ด้านการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมที่ตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อจัด ความเหลื่อมล้ำและความยากจน ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขั้นสูง และสร้างเครือข่ายการทำวิจัยระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ

อาจกล่าวได้ว่า จากนโยบาย Thailand 4.0 และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี สู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ต่างมีจุดเน้นที่ส่งผลให้อุตสาหกรรมอาหารกลายเป็นอุตสาหกรรมเป้าหมายที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งการขับเคลื่อนงานได้มีการกำหนดแนวนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมอาหารของไทยขึ้นเป็นการเฉพาะ ดังเห็นได้จาก แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารระยะที่ 1 (2562-2570) โดยมีกระทรวงอุตสาหกรรมเป็นเจ้าภาพหลัก ได้มีกรอบแนวทางในการพัฒนาให้ “ไทยเป็นศูนย์กลางการผลิตอาหารแห่งอนาคตแห่งอาเซียนควบคู่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก” ที่มีกลไกการดำเนินการ ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ได้แก่ กระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม กระทรวงพาณิชย์ และภาคเอกชนเป็นตัวขับเคลื่อนโดยผ่านคณะกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งชาติ (กอช.) เป็นต้น

ต่อมาในช่วงปลายปี พ.ศ. 2562 ได้เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) ที่ส่งผลกระทบต่อประชากรทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความมั่นคงอาหารและโภชนาการของโลก จากรายงานสถานะความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการของโลก ปี พ.ศ. 2564 ได้ชี้ให้เห็นว่า จำนวนผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความหิวโหยเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2563 หลังสถานการณ์การแพร่ระบาด โดยมีการคาดการณ์ว่า ประชากรกว่า 720 ถึง 811 ล้านคนต้องเผชิญกับความหิวโหย ที่

²⁰⁸ อาทิ องค์กรความรู้ผลการวิจัยและพัฒนาการตลาดและนวัตกรรม สร้างระบบจูงใจให้เกิดความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนในการเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยี รวมทั้งสนับสนุนการยกระดับสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชนทั้งในด้านการกำหนดมาตรฐาน การตรวจสอบและรับรองให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 9.9 เมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า²⁰⁹ นอกจากนี้ การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) กลับส่งผลกระทบต่อความเปราะบางในระบบอาหารและความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้เกิดความหิวโหยในโลกและความไม่มั่นคงด้านอาหารอย่างรุนแรง²¹⁰ เพื่อจัดการต่อสถานการณ์ความไม่มั่นคงทางอาหารที่เกิดขึ้นแต่ละภาคส่วนต่างมีบทบาทและและมีการจัดการในการจัดการสถานการณ์ดังกล่าวที่แตกต่างออกไป ดังเห็นได้จาก สหรัฐอเมริกา ดำเนินโครงการช่วยเหลือทางด้านอาหาร (Farmers to Families Food Box Program) มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดหาอาหารให้กับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือและสนับสนุนผู้ผลิตอาหารในประเทศที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19)²¹¹ ส่วนบทบาทขององค์กรระหว่างประเทศ อาทิ องค์กรอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ดำเนินการวิเคราะห์ประชากรกลุ่มเปราะบางที่ได้รับผลกระทบจากความไม่มั่นคงทางอาหาร การให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแก่รัฐต่างๆ ต่อการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารในช่วงของการแพร่ระบาด การให้การสนับสนุนเกษตรกรรายย่อยด้วยการพัฒนาฝีมือและการเข้าถึงทรัพยากรในการผลิตอาหาร รวมไปถึงการส่งเสริมการเกษตรอย่างยั่งยืน การสร้างความเข้มแข็งของห่วงโซ่อุปทานในท้องถิ่นและภูมิภาค และการสร้างความตระหนักรู้ ในขณะที่บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และองค์กรภาคประชาสังคม (CSO) มีการดำเนินการ ดังเช่น การแจกจ่ายอาหาร การจัดทำโครงการเตือนภัยฉุกเฉินเพื่อตอบสนองต่อความต้องการเร่งด่วนของประชากรกลุ่มเปราะบาง การเรียกร้องให้องค์กรระหว่างประเทศและภาคเอกชนได้มีการจัดการถึงสาเหตุพื้นฐานที่สำคัญต่อความไม่มั่นคงทางอาหาร การให้การสนับสนุนเกษตรกรรายย่อยในการเข้าถึงทรัพยากรการผลิตอาหาร ให้ความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ การวิจัยและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) กับความไม่มั่นคงทางอาหาร เป็นต้น

เมื่อกลับมาพิจารณาถึงบริบทของประเทศไทย สำหรับสถานะเศรษฐกิจภายหลังที่เกิดจากเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) จากรายงานภาวะเศรษฐกิจไทย ปี

²⁰⁹ The Food and Agriculture Organization (FAO). (2021). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2021*. Retrieved September 25, 2023 from <https://www.fao.org/state-of-food-security-nutrition/2021/en/>

²¹⁰ The Food and Agriculture Organization (FAO). (2022). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2022*. Retrieved September 25, 2023 from <https://www.fao.org/documents/card/en/c/cc0639en>

²¹¹ U.S. Government Accountability Office (GAO). *Addressing Food Insecurity in America, Before and During the Pandemic* . Retrieved September 25, 2023 from <https://www.gao.gov/blog/addressing-food-insecurity-america%2C-and-during-pandemic>

พ.ศ. 2563 ของธนาคารแห่งประเทศไทย²¹² ได้ชี้ให้เห็นว่า ภาวะเศรษฐกิจไทย หดตัวร้อยละ 6.1 จากปีก่อน โดยเป็นการหดตัวในอัตราที่สูงใกล้เคียงกับช่วงวิกฤตการณ์ต้มยำกุ้ง ส่งผลให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจหลายภาคส่วนหยุดชะงัก แม้การส่งออกอาหารของไทยมีมูลค่าการส่งออกลดลงในช่วงปี พ.ศ. 2562 -2563 แต่ในปี พ.ศ. 2564 กลับพบว่า การส่งออกอาหารของไทยปรับตัวสูงขึ้น โดยมีมูลค่าการส่งออกอาหารอยู่ที่ 6.95 ล้านบาท ขยายตัวอยู่ที่ 15.98% เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2563 ทั้งนี้ เป็นผลมาจากกลุ่มประเทศคู่ค้าอย่างจีน สหรัฐฯ และสหภาพยุโรปมีความต้องการอาหารที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อรองรับการบริโภคภายในประเทศที่ฟื้นตัวภายหลังที่มีการผ่อนคลายมาตรการล็อกดาวน์ นอกจากนี้ ผลจากการส่งออกอาหารที่เติบโตขึ้น ทำให้ประเทศไทยเป็นผู้ส่งออกอาหารรายใหญ่อยู่ที่ 13 ของโลก ในปี พ.ศ. 2564 และเป็นผู้ส่งออกอาหารในอันดับที่ 1 ของภูมิภาคอาเซียน²¹³ อาจกล่าวได้ว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) เป็นปัจจัยหนุนเสริมที่ส่งผลให้การส่งออกสินค้าบางหมวด อาทิ หมวดอาหาร ยังขยายตัวได้ตามความต้องการที่เพิ่มขึ้นในช่วงที่การแพร่ระบาดของโควิด 19 มีอย่างต่อเนื่องในหลายประเทศ

แม้ว่ารัฐไทยจะประสบความสำเร็จในการป้องกันและการควบคุมโรค แต่การแพร่ระบาดอย่างรุนแรงได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม จนนำมาสู่ความปกติใหม่ ซึ่งบทบาทของภาครัฐไทยต่อการรับมือทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้นได้มีการกำหนดแผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติอันเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด-19 ในระยะเวลา 2 ปี (พ.ศ. 2564 – 2565) ขึ้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2563²¹⁴ ภายใต้แนวคิดในการพัฒนาศักยภาพของประเทศให้สามารถ “ล้มแล้วลุกไว” (Resilience)²¹⁵ เพื่อฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศจากสถานการณ์โควิด 19 ซึ่งอุตสาหกรรมอาหาร เป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่กลับได้รับความสำคัญมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุผลที่ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการแพร่ระบาดของโควิด 19 ประกอบกับสภาพทางเศรษฐกิจของไทยที่

²¹² ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2563). *รายงานภาวะเศรษฐกิจไทย ปี 2563*. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2566 จาก <https://www.bot.or.th/content/dam/bot/documents/th/thai-economy/the-state-of-thai-economy/annual-report/annual-econ-report-th-2563.pdf>

²¹³ ศูนย์วิจัยเพื่ออุตสาหกรรมอาหาร. (2564). *อุตสาหกรรมอาหารไทยไตรมาสที่ 2 และแนวโน้มไตรมาสที่ 3 ปี 2564* สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม, 2564 จาก http://fic.nfi.or.th/foodindustry_quarterlySituation_detail.php?smid=2317

²¹⁴ การประกาศแผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติอันเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด-19 พ.ศ. 2564 – 2565. (2563, 30 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 137 ตอนพิเศษ 305 ง. หน้า 3.

²¹⁵ แนวคิดการพัฒนาของแผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ได้นำแนวคิดล้มแล้วลุกไว (Resilience) โดยให้ความสำคัญใน 3 ประการ ได้แก่ การพร้อมรับ (cope) การปรับตัว (Adapt) และการเปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมเติบโตอย่างยั่งยืน (Transform)

ขยายตัวต่ำเป็นเวลานาน อาจยังทำให้การฟื้นตัวทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างล่าช้า จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างจุดแข็งทางเศรษฐกิจด้วยการส่งเสริมภาคการผลิตที่ประเทศไทยมีความเข้มแข็งอยู่แล้ว เช่น “อุตสาหกรรมอาหาร” ให้ผู้ผลิตมีความสามารถที่สูงขึ้นในการสร้างมูลค่าเพิ่ม ดังเห็นได้จากแนวทางการพัฒนาการยกระดับขีดความสามารถของประเทศเพื่อรองรับการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนในระยะยาว (Future Growth) ภายใต้การวิเคราะห์ว่าเป็นเครื่องยนต์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญของไทย ตัวอย่างของการสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารในช่วงของการฟื้นฟูทางเศรษฐกิจภายหลังการเกิดขึ้นของสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) ได้มีการส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งเงินทุน เพื่อเพิ่มกำลังการผลิต และการจ้างงาน และส่งเสริมให้ผู้ประกอบการปรับตัว ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคใหม่ โดยการมุ่งสู่ธุรกิจอาหารมูลค่าสูง เช่น อาหารเพื่อสุขภาพ และอาหารทางการแพทย์ เป็นต้น²¹⁶

ผลพวงจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) ส่งผลให้ประเทศไทยได้ตระหนักถึงทิศทางของการพัฒนาทางเศรษฐกิจใหม่ ด้วยการให้ความสำคัญต่อทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่เป็นตัวหนุนเสริมในการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงการรักษาและฟื้นฟูระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนา ทำให้ในปี พ.ศ. 2564 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 19 มกราคม 2564 โดยให้การขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน เศรษฐกิจสีเขียว (Bio-Circular-Green Economy : BCG Model) เป็นโมเดลเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็น “วาระแห่งชาติ” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 เป็นต้นไป²¹⁷ โดยต่อยอดจากจุดแข็งของประเทศเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs)²¹⁸ และสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) ต่อมาในการประชุมผู้นำเขตเศรษฐกิจเอเปค ครั้งที่ 29 ระหว่างวันที่ 18 – 19 พฤศจิกายน พ.ศ.

²¹⁶ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติอันเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด-19 (พ.ศ. 2564 – 2565). สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2566 จาก https://planning.pn.psu.ac.th/web/files/T_0003_050121_130826.PDF หน้า 26

²¹⁷ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.(2564). หนังสือเลขที่ นร 0505/ว 42 ลงวันที่ 21 มกราคม 2564 เรื่อง การกำหนดให้การพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียน เศรษฐกิจสีเขียว (Bio-Circular-Green Economy : BCG Model) โมเดลเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นวาระแห่งชาติ. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2566 จาก <https://waa.inter.nstda.or.th/stks/pub/2021/20210213-bcg-cabinet-conclusion-national-agenda.pdf>

²¹⁸ สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ของสหประชาชาติอย่างน้อย 5 เป้าหมาย ได้แก่ การผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การอนุรักษ์ความหลากหลาย ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การลดความเหลื่อมล้ำ

2565 โดยมีประเทศไทยเป็นเจ้าภาพ แนวคิดเศรษฐกิจ BCG ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาในการประชุมในครั้ง นี้ด้วยเช่นกัน²¹⁹

คำถามสำคัญจึงอยู่ที่ว่า “แนวคิด BCG Model” คืออะไร และแนวคิดดังกล่าวนี้มีส่วน สนับสนุนต่อการพัฒนานวัตกรรมการอาหารอย่างไร ความข้อนี้สามารถพิจารณาได้ว่า สำหรับ แนวความคิด BCG Model เป็นผลมาจากการสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ผ่านมาได้มีการใช้ ทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งผลให้เกิดการลดลงและความเสื่อมโทรมของทรัพยากร จนนำไปสู่ปัญหาทางมลพิษ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสุขภาพ ซึ่งภาครัฐเองต้องสูญเสียงบประมาณ จำนวนมากไปในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในขณะที่เดียวกัน การพัฒนาทางเศรษฐกิจของไทยอยู่ใน ลักษณะ “ทำมากได้น้อย” เนื่องจากไม่สามารถสร้างมูลค่าให้กับทรัพยากรได้อย่างเต็มศักยภาพ มีการ พัฒนาแบบกระจุกตัว ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เศรษฐกิจต้องพึ่งพิงปัจจัย ภายนอก ประกอบกับในช่วงระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมา อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจไทยมี ค่าเฉลี่ยเพียงร้อยละ 3 ต่อปี ทำให้อัตราการเติบโตดังกล่าวมีสมรรถนะที่จะทำให้ประเทศก้าวข้าม “กับ ดักทรายได้ปานกลาง” ได้

การใช้โมเดลทางเศรษฐกิจ ที่เรียกว่า “โมเดลเศรษฐกิจ BCG”²²⁰ เป็นกลไกเร่งให้เกิดการ พัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมายภายใต้นโยบาย Thailand 4.0 ที่ต้องการปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนา เศรษฐกิจจาก “การใช้ความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรและแรงงาน” ไปสู่ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อน ด้วยนวัตกรรมจนประสบความสำเร็จ” จึงเป็นการพัฒนา 3 เศรษฐกิจ คือ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) มาจากฐานคิดของการใช้ประโยชน์จากความเข้มแข็งของการมีทรัพยากรชีวภาพ (biological resources) ภาคการเกษตรและผลผลิต ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนที่แท้จริง (engine) ด้วยการ สร้างมูลค่าเพิ่ม ผ่านองค์ความรู้จากท้องถิ่นผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม²²¹ ไทยเป็น ประเทศที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) เนื่องจากเป็นการผลิตสินค้าและ บริการที่มีมูลค่าเพิ่มน้อย ขาดการพัฒนาวัตกรรมการในประเทศ การมีโครงสร้างพื้นฐานด้านนวัตกรรม

²¹⁹Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC). (2022,19 November).

2022 Leaders' Declaration Retrieved September 25, 2023 from <https://www.apec.org/meeting-papers/leaders-declarations/2022/2022-leaders-declaration>

²²⁰ ยุทธศาสตร์ของการขับเคลื่อนโมเดลเศรษฐกิจ BCG ผู้เขียนขอแนะนำเสนอรายละเอียดไว้ในบทถัดไป

²²¹ ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน: Centre for SDG Research and Support (SDG Move).(2565). *เมื่อโลกต้องการโมเดลเศรษฐกิจใหม่ ไทยจึงมี 'BCG' (Bio-Circular-Green Economy) เป็นวาระ แห่งชาติปี 2564*. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2565 จาก<https://www.sdgmovement.com/2021/04/14/bcg-economy-model-trend-th-national-agenda-2021/>

เป็นเสมือนการสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อขับเคลื่อนประเทศด้วยเศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเกษตรและอาหารซึ่งถือเป็นจุดแข็งของประเทศ

ในขณะที่เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) การแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรมลพิษและของเสียที่เป็นมาจากระบบเศรษฐกิจเชิงเส้นตรง (linear economy) ในช่วงระยะแรกเริ่มของไทย ซึ่งแนวทางการพัฒนาดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากการให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ทั้งนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียนได้รับความสำคัญจากประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะประเทศในสหภาพยุโรป ในกรณีของไทยหากมีการลดการสูญเสียและขยะสินค้าเกษตรและอาหาร (Food loss and waste) จะมีส่วนสำคัญที่ทำให้ประเทศลดการใช้ทรัพยากรลงด้วยเช่นกัน

ส่วนเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบสมดุลควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ในประเด็นดังกล่าวเป็นสิ่งที่รัฐไทยจำเป็นต้องเร่งรัดการพัฒนา ด้วยเหตุผลที่ว่า ประเทศคู่ค้าโดยเฉพาะสหภาพยุโรปกลับมีความตื่นตัวอย่างมาก และเริ่มมีการนำมาตรการทางด้านสิ่งแวดล้อมเข้ามาใช้เป็นมาตรการในการกีดกันทางการค้าเพิ่มมากขึ้น ซึ่งแน่นอนว่าไทยเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่อุปทานของโลกที่พึ่งพาการส่งออกเป็นสำคัญ จึงจำเป็นต้องมีมาตรการในการกระตุ้นทั้งนโยบายของรัฐและมาตรการสนับสนุนทางการเงินเพื่อนำเทคโนโลยีสีเขียวมาปรับใช้ในกระบวนการผลิต

ดังนั้น แนวคิดโมเดลเศรษฐกิจ BCG จึงมีส่วนสนับสนุนต่อการพัฒนานวัตกรรมอาหาร ในประเด็นที่ว่า โมเดลเศรษฐกิจ BCG เป็นการใช้ประโยชน์จากจุดแข็งของไทยในด้านหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพและวัฒนธรรม ด้านความเกษตรและอาหาร นับว่าเป็น 1 ใน 4 สาขายุทธศาสตร์²²² เป้าหมายที่สำคัญที่มุ่งเน้นไปที่การปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตรทั้งระบบ ด้วยการเพิ่มความหลากหลายของผลผลิตทางการเกษตร การยกระดับสินค้าเกษตรสู่สินค้าปลอดภัย ส่วนด้านอาหารมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาต่อยอดจากความพร้อมของผู้ประกอบการไทยในการยกระดับคุณภาพ สร้างมาตรฐานและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ ยกย่องสู่การเป็นอุตสาหกรรมสีเขียว การสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยเฉพาะในกลุ่มอาหารเพื่อสุขภาพ อาหารสำหรับแต่ละช่วงวัย และการพัฒนาเป็นสารประกอบมูลค่าสูง (Functional Ingredient) ด้วยผ่านความร่วมมือในการทำงานแบบกลไกตุรภาคี (Quadruple helix) ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันวิจัย/สถาบันการศึกษา และภาคประชาชน

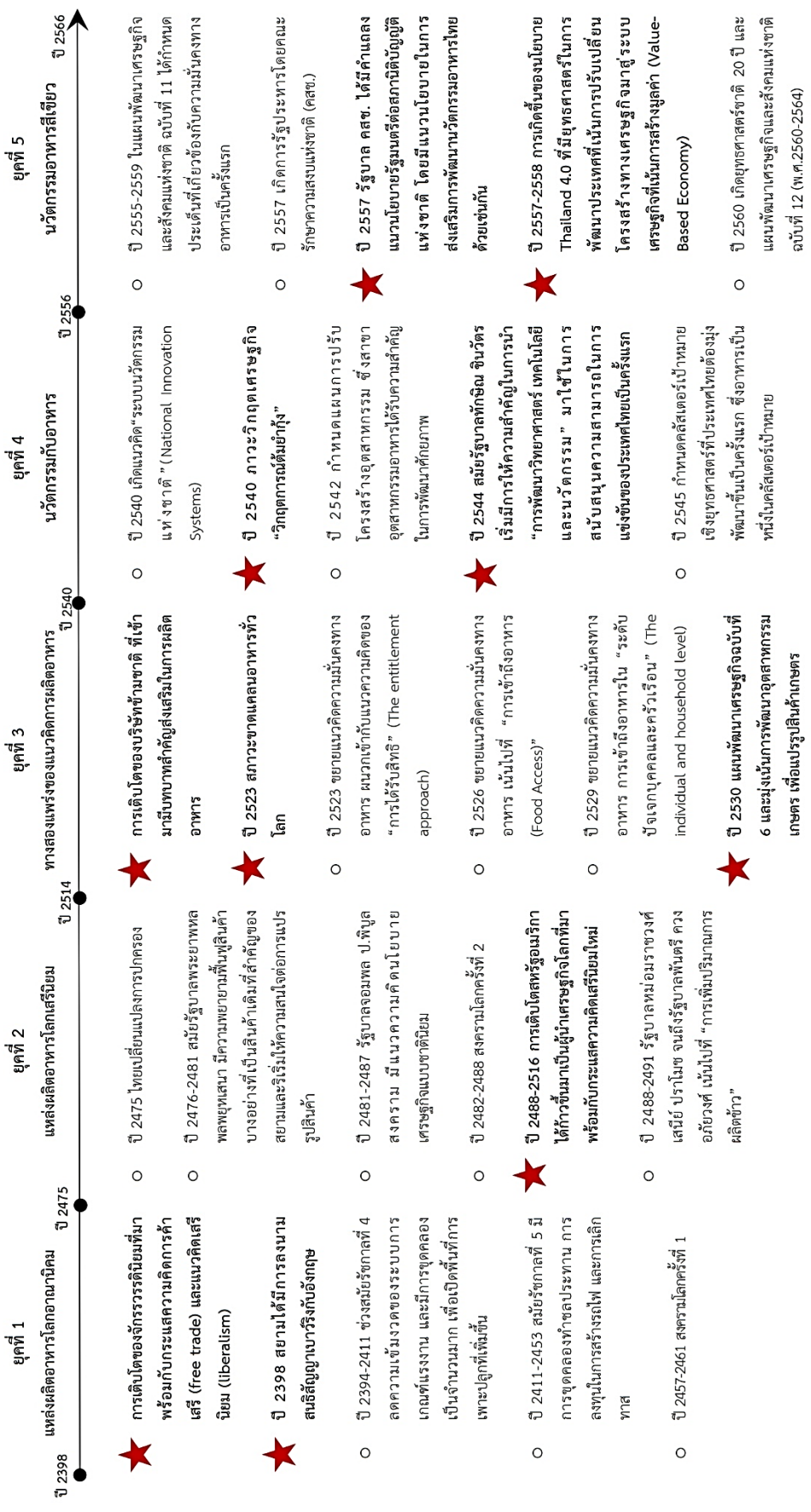
อาจกล่าวได้ว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา 19 (โควิด 19) เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญต่อระบบการผลิตอาหารของรัฐไทยเป็นอย่างมาก ในประเด็นที่ว่า ที่ผ่านมารัฐไทยได้ให้

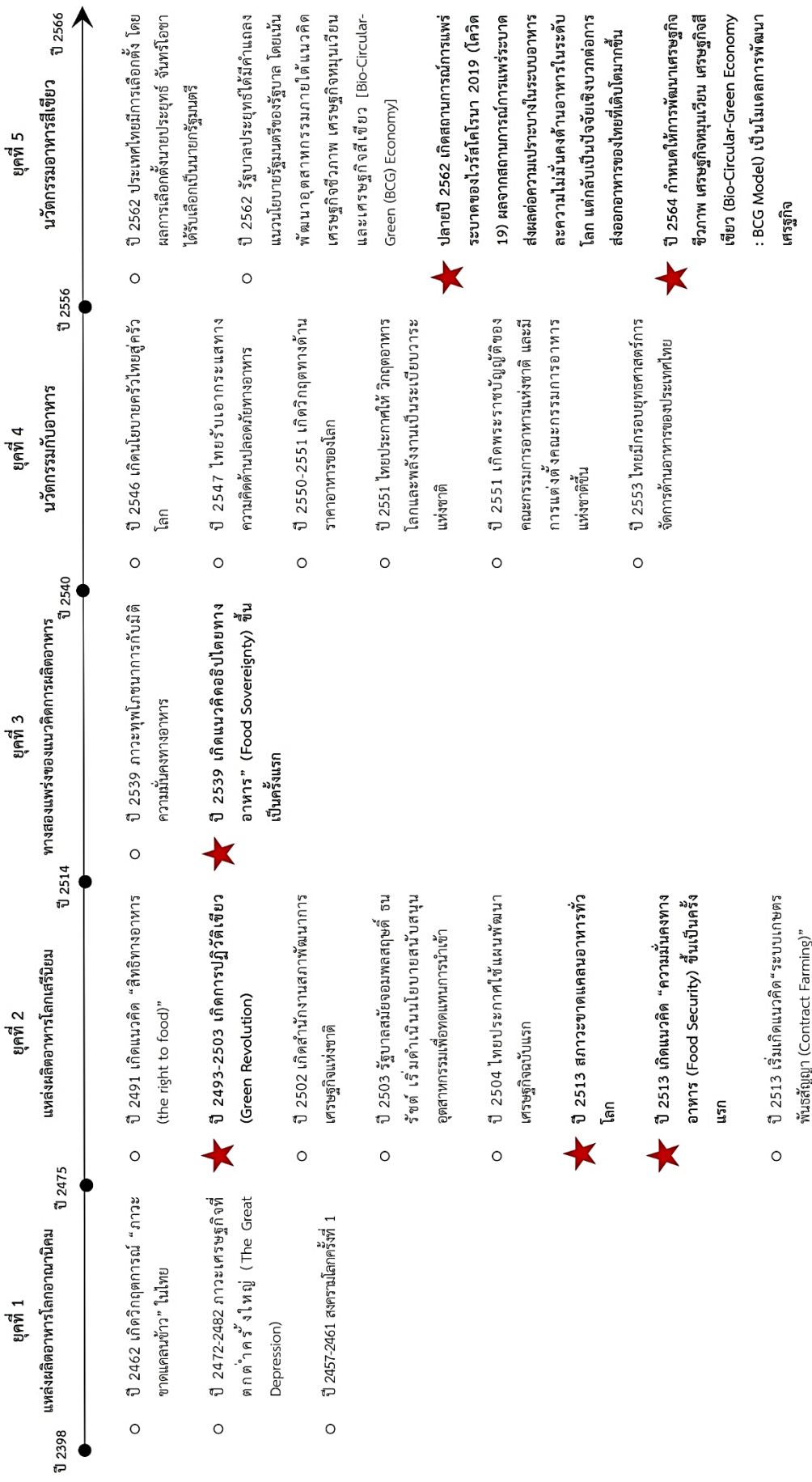
²²² สาขายุทธศาสตร์ที่สำคัญภายใต้ BCG ได้แก่ สาขาเกษตรและอาหาร สาขาสุภาพและการแพทย์ สาขาลังงาน วัสดุและเคมีชีวภาพ และสาขาการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า (Value-Based Economy) ด้วยการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมมาเป็นตัวขับเคลื่อน โดยมีจุดเน้นไปที่การปรับเปลี่ยน “กระบวนการผลิต” เพียงเพื่อมีเป้าหมายให้มีปริมาณอาหารที่เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภค และส่งเสริมการส่งออกเป็นสำคัญ แต่การพัฒนากระบวนการผลิตอาหารภายหลังเกิดสถานการณ์ของการแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา 19 (โควิด 19) ประเทศไทยได้มีการเปิดรับกระแสทางความคิดในการผลิตอาหารที่มีไข่เพียงแต่ส่งเสริมนวัตกรรมในการเป็นตัวขับเคลื่อนอุตสาหกรรมอาหารเท่านั้น หากแต่คำนึงถึงความสมดุลของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย ดังนั้น ในยุคนี้เองจุดยืนทางความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางอาหาร ประเทศไทยจึงได้ให้ความสำคัญต่อการรับเอา “แนวคิดอธิปไตยอาหาร” เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งต่อการกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน จึงอาจเรียกได้ว่าเป็นยุคแห่ง “นวัตกรรมอาหารสีเขียว” ที่ได้ผสมผสานบริบททางความคิดของความมั่นคงทางอาหารและแนวความคิดอธิปไตยอาหารไว้ด้วยกัน จนเกิดเป็นแนวนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจโมเดลเศรษฐกิจ BCG ขึ้นในที่สุด

ด้วยประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยขอสรุปความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทยของทั้ง 5 ยุค โดยมีจุดเปลี่ยนที่สำคัญ ดังภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.2 จุดเปลี่ยนสำคัญที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย

★ แสดงถึงจุดเปลี่ยนสำคัญที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย

หมายเหตุ

4.3 บทสรุป

จุดเปลี่ยนสำคัญที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทยในแต่ละช่วง ยุคที่ 1 (พ.ศ.2398-2474) เป็นผลมาจากการเติบโตของการเติบโตของจักรวรรดินิยมที่มาพร้อมกับกระแสความคิดการค้าเสรี (free trade) และแนวคิดเสรีนิยม (liberalism) ส่งผลให้สยามได้มีการลงนามสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษ ผลกระทบที่เกิดจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ทำให้สยามมีการผลิตตามความชำนาญเฉพาะอย่างข้าวเพื่อการค้าและส่งออก รวมถึงเข้าสู่ระบบการค้าเสรีมากขึ้น ต่อมายุคที่ 2 (พ.ศ.2475-2513) สหรัฐอเมริกาได้ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำเศรษฐกิจโลกที่มาพร้อมกับกระแสทางความคิดเสรีนิยมใหม่ ตลอดจนเป็นต้นแบบการพัฒนาเกษตรและอาหารให้กับประเทศต่าง ๆ ผ่านการปฏิวัติเขียว (Green Revolution) ในช่วงนี้ระบบการผลิตอาหารจึงมีจุดเน้นไปที่การปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต โดยมีเป้าหมายในการเพิ่มปริมาณอาหารให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค เพื่อตอบสนองต่อผลกระทบที่เกิดจากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และสภาวะขาดแคลนอาหารทั่วโลก จนนำไปสู่การเกิดแนวคิด “ความมั่นคงทางอาหาร” (Food Security) ขึ้นเป็นครั้งแรก

กระแสของความคิดทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ กลับส่งผลให้มีการแข่งขันในอุตสาหกรรมอาหารของโลกที่มีแนวโน้มเกิดการผูกขาดมากขึ้น โดยบริษัทข้ามชาติ (Transnational Corporations) ในฐานะตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อส่งเสริมในการผลิตอาหารและการเข้ามาครอบงำทุนอุตสาหกรรมเกษตร ผลจากบริบทดังกล่าวจึงได้เกิด “แนวคิดอธิปไตยทางอาหาร” (Food Sovereignty) ขึ้นเพื่อต่อต้าน “แนวคิดความมั่นคงทางอาหาร” ที่มองว่าการเปิดเสรีทางการค้าและนโยบายทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ กลับกลายเป็นสาเหตุเชิงโครงสร้างสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความยากจนและความหิวโหยของประชากรโลก ความไม่เท่าเทียม รวมถึงทำลายความสามารถในการผลิตของท้องถิ่น ภาพสะท้อนของยุคที่ 3 (พ.ศ. 2514- 2539) จึงแสดงให้เห็นถึง “ทางสองแพร่งของแนวคิดการผลิตอาหาร” ที่มีความแตกต่างกัน แม้ว่าจะเกิดข้อท้าทายของแนวคิดในการผลิตอาหาร แต่รัฐไทยยังคงรับเอาแนวคิดความมั่นคงทางอาหาร มาเป็นกระแสหลักต่อการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรและอาหารเฉกเช่นเดิม ดังเห็นได้จาก ในยุคที่ 4 (พ.ศ.2540-2555) รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร เริ่มการให้ความสำคัญในการนำการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมต่อการพัฒนาอาหาร เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถทางเศรษฐกิจของประเทศ และในยุคที่ 5 (พ.ศ. 2556-2566) ทั้งรัฐบาล คสช. และรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ต่างให้ความสำคัญต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า (Value-Based Economy) ด้วยการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมด้วยเช่นเดียวกัน แต่เมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) รัฐไทยเริ่มมีการเปิดรับเอากระแสความคิดในการผลิตอาหารที่คำนึงถึงความสมดุลของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย

บทที่ 5

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร

5.1 บทนำ

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร เป็นการศึกษาด้วยวิธีการค้นคว้าจากเอกสารเกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในเครือข่ายนโยบาย สำหรับตอบวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 2) เพื่ออธิบายการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร การศึกษาในบทนี้จะมุ่งตอบคำถามการวิจัยที่ว่า การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารเป็นอย่างไร ภายใต้กรอบการวิเคราะห์ ได้แก่ ประเด็นที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้างกับเครือข่ายนโยบาย ประเด็นที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับตัวแสดงในแต่ละเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ประเด็นที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับผลลัพธ์นโยบาย มีลำดับการนำเสนอ ดังนี้

เริ่มจากบริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร แสดงให้เห็นถึงจุดเปลี่ยนสำคัญของบริบทเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการเกิดขึ้นของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (หัวข้อที่ 5.2) ลำดับถัดมา การปฏิสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร: ความร่วมมือและการต่อสู้ระหว่างฐานคติทางนโยบาย ทรัพยากร กลยุทธ์เชิงเทคนิคของตัวแสดงแต่ละกลุ่มพันธมิตร แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบาย (policy network) กับตัวแสดงที่อยู่ภายในเครือข่าย (actor) ในแง่มุมนี้ “ระบบความเชื่อ” มีฐานะเป็นโครงสร้าง (structure) ที่วางกรอบจำกัดและเปิดโอกาสในการแสดงพฤติกรรมภายในระบบย่อยของนโยบาย (policy subsystem) โดยกลุ่มแนวร่วมพันธมิตรนโยบายนั้นจะแสดงพฤติกรรมภายใต้โครงสร้างของเครือข่าย และบริบทเชิงโครงสร้างที่เข้ามามีอิทธิพล (หัวข้อที่ 5.3)

สุดท้าย ผลกระทบจากระบบย่อยของเครือข่ายนโยบายสู่ผลลัพธ์ของนโยบาย แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบาย (policy network) กับผลลัพธ์นโยบาย (policy outcome) ผลจากการแลกเปลี่ยนทรัพยากรของตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบาย นำไปสู่ผลลัพธ์เชิงนโยบาย (policy outcome) (หัวข้อที่ 5.4) และบทสรุป (หัวข้อที่ 5.5)

5.2 บริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการปฏิสัมพันธ์ ของตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร

จุดเปลี่ยนสำคัญที่ส่งผลต่อการเกิดขึ้นของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เป็นผลมาจากการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อันมีประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร ภายหลังจากที่มีการเข้ามายึดอำนาจดังกล่าว รัฐบาล คสช. ได้มีคำสั่งแนวนโยบายรัฐมนตรีต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 แม้จะเป็นรัฐบาลที่มาจากอำนาจนิยมก็ยังคงไว้ซึ่งนโยบายในการส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมด้วยการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเป็นฐานในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ดังเห็นได้จาก **แนวนโยบายในข้อที่ 8 ด้านการพัฒนาและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรม** ด้วยการสนับสนุนการเพิ่มค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนาของประเทศให้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 1 ของรายได้ประชาชาติและมีสัดส่วนรัฐต่อเอกชน 30: 70 เพื่อให้ประเทศมีความสามารถในการแข่งขันและมีความก้าวหน้าทัดเทียมประเทศอื่น รวมไปถึงการให้ความสำคัญอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรม ไม่ว่าจะเป็น การเร่งเสริมสร้างสังคมนวัตกรรมผ่านระบบการเรียนการสอนและการสร้างความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน การปฏิรูประบบให้สิ่งจูงใจ ระเบียบและกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการนำงานวิจัยและพัฒนาไปต่อยอดหรือประโยชน์ ตลอดจนส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนพัฒนาการวิจัยและพัฒนาในระดับกลุ่มจังหวัด เพื่อให้ตรงกับความต้องการของท้องถิ่น การผลักดันงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ โดยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย หน่วยงานของรัฐ และเอกชน นอกจากนี้ มีการส่งเสริมให้มีโครงการลงทุนขนาดใหญ่ของประเทศ และการปรับปรุงให้มีโครงสร้างพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านการวิจัยและพัฒนา และด้านนวัตกรรม โดยมองว่าเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาที่สำคัญต่อการต่อยอดสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ของภาคอุตสาหกรรม²²³

ในขณะเดียวกันการให้ความสำคัญในด้านของการนำนวัตกรรมมาใช้ในการเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจกลับได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น อันเป็นผลพวงมาจากการเกิดขึ้นของโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจ “ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0” ที่เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศที่เน้นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจมาสู่ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า (Value-Based Economy) ผ่านการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก

²²³ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2557). คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ศุกร์ที่ 12 กันยายน 2557. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

กระแสความคิดในการพัฒนาประเทศด้วย “ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0” เป็นผลมาจากการย้อนกลับไปพิจารณาถึงการพัฒนาเศรษฐกิจในอดีตที่ผ่านมา ได้ชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยได้มีการปรับเปลี่ยนโมเดลการพัฒนาทางเศรษฐกิจอยู่หลายครั้ง ตั้งแต่ประเทศไทย 1.0 ที่เน้นเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม มาสู่ประเทศไทย 2.0 ที่เน้นอุตสาหกรรมเบา และพัฒนาสู่ประเทศไทย 3.0 ที่เน้นอุตสาหกรรมหนักที่มีความซับซ้อนมากขึ้นในปัจจุบัน อันเกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปิดกว้าง การหลั่งไหลของทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศที่เข้ามาลงทุน ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตจากที่เน้นการผลิตเพื่อทดแทนนำเข้าไปสู่การส่งเสริมการผลิตส่งออก รวมไปถึงการรับเอาค่านิยมชุดใหม่เข้ามา อาทิ วัตถุนิยม ปัจเจกนิยม สุขนิยม และสากลยนิยม กระนั้นก็ตามในช่วงการขับเคลื่อนประเทศไทย 3.0 กลับต้องเผชิญต่อกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap)²²⁴ กับดักความเหลื่อมล้ำทางสังคม (Inequality Trap)²²⁵ และกับดักความไม่สมดุลในการพัฒนา (Imbalance Trap)²²⁶ จากกับดักเหล่านี้จึงเป็นเหตุผลประการสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เพื่อก้าวข้ามประเทศไทย 3.0 ไปสู่ประเทศไทย 4.0 ที่เป็น “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม”

สำหรับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยโมเดลประเทศไทย 4.0 มีการกำหนดเป้าหมายไว้ 4 มิติ กล่าวคือ มิติแรก ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เป็น “ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า” (Value - Based Economy) ที่ขับเคลื่อนด้วย นวัตกรรม เทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์ มิติที่สอง ความอยู่ดีมีสุขทางสังคม เป็น “สังคมที่ไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง” (Inclusive Society) ด้วยการเติมเต็มศักยภาพของผู้คน ในสังคม มิติที่สาม การยกระดับคุณภาพมนุษย์ ด้วยการพัฒนาคนไทยให้เป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21” ควบคู่ไปกับการเป็น “คนไทย 4.0 ในโลกที่หนึ่ง” มิติที่ 4 การรักษาสິงแวดล้อม มี “ระบบเศรษฐกิจที่สามารถปรับสภาพตามภูมิอากาศ” ควบคู่ไปกับการเป็น “สังคมคาร์บอนต่ำ” อย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งภาครัฐได้มีการกำหนดทิศทางการพัฒนาโมเดลประเทศไทย 4.0

²²⁴ กับดักประเทศรายได้ปานกลาง เป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่มุ่งไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตโดยรับเอาเทคโนโลยีและทุนของต่างชาติเข้ามา ซึ่งมีได้ผ่านกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีอย่างจริงจัง ขาดการสะสมทุนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาคนมนุษย์ มีการพึ่งพิงทางการค้าและการลงทุนจากภายนอก ประกอบกับวิกฤตการณ์ต้มยำกุ้ง ในปี 2540 ส่งผลให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับต่ำ จึงทำให้ประเทศไทยต้องตกอยู่ในภาวะของเศรษฐกิจที่ติดกับดักประเทศรายได้ปานกลาง ที่ไม่สามารถแข่งขันกับประเทศคู่แข่งที่ขับเคลื่อนด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ได้

²²⁵ ช่องว่างของรายได้และโอกาสของคนจนและคนรวยขยายออกมากขึ้น

²²⁶ การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ผ่านมา มุ่งเน้นไปที่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ แต่กลับละเลยการรักษาสິงแวดล้อม การสร้างสังคมที่อยู่ดีมีสุข และการยกระดับศักยภาพและภูมิปัญญาของมนุษย์

ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วย 5 วาระสำคัญ²²⁷ โดยวาระที่ 2 การพัฒนาคลัสเตอร์เทคโนโลยีและอุตสาหกรรมแห่งอนาคต (Food for the future) วาระที่ 3 การบ่มเพาะผู้ประกอบการและพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม และวาระที่ 4 การเสริมความเข้มแข็งของเศรษฐกิจภายในประเทศผ่าน 18 กลุ่มจังหวัด และ 77 จังหวัด เป็นวาระที่มีผลต่อการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารเป็นอย่างดี สามารถพิจารณาได้จากตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 วาระในการกำหนดทิศทางการพัฒนาโมเดลประเทศไทย 4.0
ที่มีผลต่อการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมอาหาร

วาระที่ส่งผลต่อ อุตสาหกรรมอาหาร	แนวความคิด	นโยบายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาอุตสาหกรรมอาหาร
วาระที่ 2 การพัฒนาคลัสเตอร์ เทคโนโลยีและอุตสาหกรรม แห่งอนาคต (Food for the future)	การใช้ประโยชน์จาก “ความได้เปรียบ ในเชิงเปรียบเทียบ” ด้านความ หลากหลายทางชีวภาพและความ หลากหลายทางวัฒนธรรม ไปสู่ “ความ ได้เปรียบในการแข่งขัน” เพื่อ “สร้าง มูลค่า” แทนที่จะเป็นเพียง “เพิ่ม มูลค่า”	อุตสาหกรรมอาหารแห่งอนาคต (Food for the Future)
วาระที่ 4: การเสริมความ เข้มแข็งของเศรษฐกิจ ภายในประเทศ ผ่านกลไกของ 18 กลุ่มจังหวัด และ 77 จังหวัด	การส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานและการ ลงทุนในภูมิภาค และการกระจาย ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นให้ เท่าเทียม เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ทางเศรษฐกิจและการเข้าถึงทรัพยากร	รัฐบาลได้มีการกำหนดตำแหน่งเชิง ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจของทั้ง 18 กลุ่มจังหวัด โดยมี 7 กลุ่ม จังหวัดที่เป็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหาร

(ที่มา: ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลจาก พิมพ์เขียว Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และ
ยั่งยืน (2559)

จากตารางที่ 5.1 สามารถอธิบายได้ว่า ในวาระที่ 2 การพัฒนาคลัสเตอร์เทคโนโลยีและ
อุตสาหกรรมแห่งอนาคต (Food for the future) มีการกำหนดให้พัฒนา 10 อุตสาหกรรมแห่ง
อนาคต แบ่งออกเป็น การต่อยอด 5 อุตสาหกรรมเดิม (The First S-Curves) และการสร้าง 5

²²⁷ วาระที่ 1 : การเตรียมคนไทย 4.0 ให้พร้อมก้าวสู่โลกที่หนึ่ง วาระที่ 2 : การพัฒนาคลัสเตอร์เทคโนโลยีและ
อุตสาหกรรมแห่งอนาคต วาระที่ 3 : การบ่มเพาะผู้ประกอบการและพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจที่ขับเคลื่อนด้วย
นวัตกรรม วาระที่ 4 : การเสริมความเข้มแข็งของเศรษฐกิจภายในประเทศผ่าน 18 กลุ่มจังหวัด และ 77 จังหวัด
วาระที่ 5 : การบูรณาการอาเซียน เชื่อมประเทศไทยสู่ประชาคมโลก

อุตสาหกรรมใหม่ (The New S-Curves) ซึ่งอุตสาหกรรมอาหารเป็น 1 ในอุตสาหกรรมเดิม (The First S-Curves) ที่ภาครัฐต้องการพัฒนาเป็น “อุตสาหกรรมอาหารแห่งอนาคต (Food for the Future)” โดยเป็นอุตสาหกรรมที่มีฐานทุนเดิมแข็งแกร่งแต่ยังจำต้องต่อยอดการวิจัยและพัฒนา เทคโนโลยี วัสดุกรรม หรือสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับต่างประเทศ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และมีศักยภาพขีดความสามารถทางการแข่งขันในระดับโลก

จาก 10 อุตสาหกรรมแห่งอนาคต สู่ 5 กลุ่มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเป้าหมาย ภายใต้ 10 อุตสาหกรรมแห่งอนาคต รัฐบาลมีนโยบายสำคัญในการปรับเปลี่ยนจาก “ระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาเทคโนโลยีจากภายนอกเป็นส่วนใหญ่” สู่ “ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการพัฒนาเทคโนโลยีของตนเองในระดับที่เหมาะสม” จึงได้กำหนด 5 กลุ่มเทคโนโลยี/อุตสาหกรรมเป้าหมายที่ต้องการพัฒนาขึ้นในประเทศ²²⁸ โดยมีกลุ่มเกษตรและอาหาร ใช้เทคโนโลยีชีวภาพ (Food & Agriculture - Biotech) เป็น 1 ใน 5 กลุ่ม²²⁹ที่กำหนดเป็นเป้าหมายสำคัญ ซึ่งเจตนารมณ์ที่สำคัญก็คือ ภาครัฐต้องการผลักดันให้ไทยเป็นศูนย์กลางทางด้านผลผลิตการเกษตรและอาหารระดับพรีเมียม²³⁰

นอกจากนี้ ในวาระที่ 4 การเสริมความเข้มแข็งของเศรษฐกิจภายในประเทศ ผ่านกลไกของ 18 กลุ่มจังหวัด และ 77 จังหวัด เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการกระจายทรัพยากร ความเจริญ ความมั่งคั่ง และโอกาสลงไปสู่ระดับพื้นที่ เพื่อตอบโจทย์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันพร้อมกับการลดความเหลื่อมล้ำให้อยู่ในระดับที่สามารถยอมรับได้ ซึ่งการกำหนดเชิงยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารและนวัตกรรมอาหาร มีด้วยกัน 7 กลุ่มจังหวัด ประกอบด้วย ภาคเหนือตอนบน 1 เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เมืองนวัตกรรมเกษตรและอาหาร สุขภาพ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง เป็นเมืองนวัตกรรมเกษตรและอาหาร และโลจิสติกส์ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 เป็นศูนย์กลางข้าวหอมมะลิโลก

CHULALONGKORN UNIVERSITY

²²⁸ กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. (2559). พิมพ์เขียว Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน . สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2566 จาก https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/blueprint-thailand-4/

²²⁹ 1) กลุ่มเกษตรและอาหาร ใช้เทคโนโลยีชีวภาพ (Food & Agriculture - Biotech) 2) กลุ่มสุขภาพ ใช้เทคโนโลยีชีวการแพทย์ (Health & Wellness – Biomedical) 3) กลุ่มเครื่องมืออัจฉริยะและหุ่นยนต์ ใช้เทคโนโลยีเมคาทรอนิกส์ (Smart Devices & Robotics – Mechatronics) 4) กลุ่มดิจิทัลและอินเทอร์เน็ตของพding ใช้เทคโนโลยีสมองกลฝังตัว (Digital & IOT - Embedded Technology) 5) กลุ่มสร้างสรรค์และวัฒนธรรม ใช้ Service Design ในการสร้างมูลค่า (Creative & Culture - High Value Services)

²³⁰ สำนักโฆษก, สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. Thailand 4.0 ขับเคลื่อนอนาคตสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง ยั่งยืน.

วารสารไทยคู่ฟ้า. เล่มที่ 33 มกราคม - มีนาคม 2560. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2565 จาก

<https://spm.thaigov.go.th/FILEROOM/spm-thaigov/DRAWER004/GENERAL/DATA0000/00000368.PDF>

และประตูสู่อาเซียนตะวันออก ภาคกลางตอนบน 1 เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมรดกโลก และเมืองนวัตกรรมทางด้านอาหาร ภาคกลางตอนบน 2 เป็นฐานการผลิตอาหารเพื่อสุขภาพ ภาคกลางตอนล่าง 2 เป็นศูนย์กลางการค้าประมงแปรรูป สินค้าเกษตรและการท่องเที่ยว นานาชาติ ภาคใต้ฝั่งอันดามัน เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพระดับโลก และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้านวิทยาการอาหาร

ในการกระจายโอกาสลงสู่ระดับภูมิภาคนั้น ได้กำหนดให้มี “วาระการวิจัยเชิงบูรณาการ”²³¹ ที่พัฒนาไปสู่การเป็น “Innovation Hub ด้านเกษตรและอาหาร” โดยในแต่ละภูมิภาคอาจมีมากกว่า 1 Hub ขึ้นอยู่กับความแตกต่างทางภูมิศาสตร์หรือศักยภาพของพื้นที่ ด้วยเหตุผลที่ว่า ในการสร้างนวัตกรรมต้องจำแนกตามความแตกต่างของภูมิภาค เนื่องจากแต่ละภูมิภาคมีกลไกพื้นฐานรองรับอยู่เดิม ตั้งแต่อุตสาหกรรม สถาบันการศึกษา อุทยานวิทยาศาสตร์หรือห้องปฏิบัติการของ มหาวิทยาลัย โรงงานต้นแบบ หากเพิ่มส่วนที่ขาด คือ การเข้าถึงข้อมูลสิทธิบัตร แนวโน้มเทคโนโลยีในอุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร เพื่อให้การวิจัยสามารถเข้าสู่ตลาดและใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ได้ ห้องปฏิบัติการ อุปกรณ์วิจัย เครื่องมือระดับ Pilot Scale และบุคลากรวิจัย ดังนั้น การพัฒนาในรูปแบบ Innovation Hub ก็ จะทำให้เกิดกลไกการพัฒนาเทคโนโลยีสู่เชิงพาณิชย์สมบูรณ์ขึ้น²³²

นอกจากคำแถลงแนวนโยบายรัฐมนตรีต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 ของรัฐบาล คสช. และโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจ “ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0” ซึ่งเป็นบริบทที่สำคัญแล้วนั้น ในระยะเวลาต่อมาพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้มอบแนวทางการดำเนิน “นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ” ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดน²³³ และเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์²³⁴ ซึ่งคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (ชนพ.) และรองนายกรัฐมนตรี นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ได้มอบนโยบายให้สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (สกท.) ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการ

²³¹ เป็นการวิจัยในเชิงการบูรณาการศาสตร์ เช่น ตัวอย่างเช่น ในประเด็นการวิจัยเรื่องเกษตรและอาหาร นอกจากจะมี เทคโนโลยีชีวภาพในการพัฒนาพันธุ์พืชหรืออาหาร แล้ว ยังต้องการเทคโนโลยีหุ่นยนต์และดิจิทัลสำหรับ Smart Farming เป็นต้น

²³² กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. (2559). *พิมพ์เขียว Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2566 จาก https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/blueprint-thailand-4/ .หน้า 71.

²³³ สำหรับธุรกิจที่ใช้แรงงานจำนวนมาก ธุรกิจที่ใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่นบริเวณชายแดนหรือประเทศเพื่อนบ้าน และธุรกิจด้านโลจิสติกส์

²³⁴ อยู่ในบริเวณพื้นที่ตอนใน สำหรับธุรกิจที่ไม่เหมาะกับชายแดน และธุรกิจที่เป็นอุตสาหกรรมแห่งอนาคต เช่น กิจการวิจัยและพัฒนา กิจการที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและใช้แรงงานน้อย เป็นต้น

พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และกระทรวงอุตสาหกรรม ได้ร่วมกันจัดทำข้อเสนอ นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์ โดยเน้นคลัสเตอร์ที่มีศักยภาพและมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต²³⁵

ในขณะนั้นนายพิเชฐ ดุรงคเวโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้มีข้อคิดเห็นละข้อเสนอนี้เพิ่มเติม สรุปได้ว่า ประการแรก ควรกำหนดนิยามของ “เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ” ให้ชัดเจน เนื่องจากการทำงานคลัสเตอร์ไม่สามารถจำกัดเรื่องพื้นที่เฉพาะเจาะจงได้ อีกทั้งการทำคลัสเตอร์ ต้องมีการทำงานบูรณาการร่วมกันเป็นห่วงโซ่คุณค่า (Value chain) ประการที่สอง ควรกำหนดให้อุตสาหกรรมในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์ เป็นอุตสาหกรรมที่มีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้ามากกว่าอุตสาหกรรมทั่วไป ประการที่สาม ควรกำหนดพื้นที่ในการดำเนินการของนโยบายดังกล่าวให้สามารถดำเนินการได้โดยไม่จำกัดเฉพาะในพื้นที่ส่วนขยายของบริเวณชายฝั่งทะเลฝั่งตะวันออกเท่านั้น โดยพิจารณาพื้นที่ดำเนินการเพิ่มเติมจากโครงสร้างพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคลัสเตอร์ ซึ่งหน่วยงานที่มีศักยภาพในการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานดังกล่าว ได้แก่ มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัย สถาบันเฉพาะทาง และอุทยานวิทยาศาสตร์ ประการที่สี่ ควรกำหนดให้คลัสเตอร์เทคโนโลยีชีวภาพ เป็นตัวอย่างคลัสเตอร์ใน Super Cluster ประการที่ห้า ควรกำหนดเกณฑ์หรือแนวทางการคัดเลือกผู้ประกอบการที่จะเข้าขอรับสิทธิพิเศษตามนโยบายดังกล่าว เนื่องจากห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) นั้น ประกอบด้วยผู้ประกอบการในหลากหลายสาขาอุตสาหกรรม และประการที่หก ควรพัฒนาเมืองแบบ Poly Centric รวมทั้งการพัฒนาระบบน้ำและพลังงานใหม่ที่มีนัย²³⁶

จนกระทั่ง เมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2558 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบต่อนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์ โดยกำหนดคลัสเตอร์เป้าหมายในระยะแรก (1) Super Cluster เป็นคลัสเตอร์สำหรับกิจการที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและอุตสาหกรรมแห่งอนาคต เช่น คลัสเตอร์ยานยนต์และชิ้นส่วน คลัสเตอร์เครื่องใช้ไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ และอุปกรณ์โทรคมนาคม คลัสเตอร์ปิโตรเคมีและเคมีภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และคลัสเตอร์ดิจิทัล (2) คลัสเตอร์เป้าหมายอื่น ๆ ได้แก่ คลัสเตอร์เกษตรแปรรูป คลัสเตอร์สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม และ (3) กิจการเป้าหมายที่จะส่งเสริมเป็นพิเศษในแต่ละคลัสเตอร์ ได้แก่ กลุ่มโครงสร้างพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการ

²³⁵ จาก หนังสือสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ด่วนที่สุด ที่ นร 1310/000280 ลงวันที่ 18 กันยายน 2558 เรื่อง นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์ , โดย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน , 2558, กรุงเทพฯ:สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน.

²³⁶ จาก หนังสือกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด่วนที่สุด ที่ วท (ปคร) 0211/6714 ลงวันที่ 22 กันยายน 2558 เรื่อง นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์ , โดย กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2558, กรุงเทพฯ:กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

พัฒนาคลัสเตอร์ และกลุ่มอุตสาหกรรมการผลิตที่มีความสำคัญสูง ทั้งนี้ มติคณะรัฐมนตรีมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาดำเนินการเพื่อสนับสนุนการพัฒนาคลัสเตอร์ต่อไป โดยให้ความเห็นของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการพิจารณาดำเนินการร่วมด้วย รวมถึงมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาดำเนินการเพื่อสนับสนุนการพัฒนาคลัสเตอร์ต่อไป และมอบหมายให้กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบในการขับเคลื่อนนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์ให้เป็นรูปธรรม และทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางประสานงานการพัฒนาในแต่ละคลัสเตอร์

อาจกล่าวได้ว่า บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างค่าแรงนโยบายรัฐมนตรีต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติของรัฐบาล คสช. โมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจ “ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0” ที่เกิดขึ้น และนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์ เป็นบริบทสำคัญที่ส่งผลต่อการปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบายในช่วงของการก่อตัวของนโยบายที่มีอิทธิพลต่อการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารด้วยกันหลากหลายตัวแสดง ดังจะกล่าวถึงในลำดับถัดไป

5.3 การปฏิสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร: ความร่วมมือและการต่อสู้ระหว่างฐานคติทางนโยบาย ทรัพยากร กลยุทธ์เชิงเทคนิคของตัวแสดงแต่ละกลุ่มพันธมิตร

**ช่วงที่ 1 กรอบแนวคิดเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis Conceptualization)
: จุดประกายทางความคิดเมืองนวัตกรรมอาหาร**

จุดเริ่มต้นของการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) นั้น เกิดขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2557 กลุ่มนักวิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เข้าร่วมปรึกษาหารือกับสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) เพื่อผลักดันให้พื้นที่ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ทั้งวิทยาเขตบางเขนและวิทยาเขตกำแพงแสน เป็นพื้นที่ของกิจการทำวิจัยพัฒนาและนวัตกรรมทางด้านอาหารโดยเฉพาะ (Food Lab) ไปพร้อมกับการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหาร หรือเรียกว่า “พื้นที่ทางอุตสาหกรรมอาหาร (Food Industrial Park)” ในช่วงของการปรึกษาหารือดังกล่าวทาง สวทน. จึงได้มีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมต่อข้อเสนอทางนโยบายของกลุ่มนักวิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ให้มีการปรับข้อเสนอของโครงการวิจัยด้วยการขยายแนวความคิดของโครงการให้มีหน่วยของพื้นที่ที่มีขอบเขตใหญ่ขึ้น และให้เรียกว่า “อุทยานนวัตกรรมทางด้านอาหาร” (Food Innovation Park) แทน

ต่อมากลุ่มนักวิชาการดังกล่าวได้มีการปรับปรุงข้อเสนอทางนโยบายตามข้อเสนอแนะของ สวทน. พร้อมทั้งได้นำเสนอประเด็นดังกล่าวแก่นายพิเชษฐ ดุรงคเวโรจน์ รัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในสมัยนั้น ซึ่งรัฐมนตรีฯ ได้ยอมรับต่อแนวคิดดังกล่าวว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจ แต่ให้ข้อคิดเห็นต่อประเด็นดังกล่าวที่ว่า

“โครงการดังกล่าวควรทำระดับชาติ (National) แทนที่จะเป็นเพียงระดับมหาวิทยาลัย หมายความว่า จะไม่ได้มีเพียง ม.เกษตรฯ แห่งเดียว แต่ต้องผลักดันให้เกิดพื้นที่ทางนวัตกรรมอาหารอีกหลายมหาวิทยาลัย เรื่องนี้ควรยกระดับให้เป็นวาระที่ต้องขับเคลื่อนระดับชาติ (National Agenda)”²³⁷

ในช่วงเวลาเดียวกันบริบทกระแสการเมืองและเศรษฐกิจต่างเป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่ส่งผลต่อการผลักดันของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ซึ่งอยู่ในช่วงที่รัฐบาล คสช. รวบรวมและยกร่างนโยบายของแต่ละด้าน เพื่อที่จะแถลงแนวนโยบายรัฐมนตรีต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ วาระนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหารจึงกลับถูกหยิบยกขึ้นในลักษณะที่ไม่เป็นทางการก่อนในแรกเริ่ม กล่าวคือ นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รองนายกรัฐมนตรี ในสมัยรัฐบาล คสช. ได้ติดต่ออย่างไม่เป็นทางการไปยังนายพิเชษฐ ดุรงคเวโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อให้กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ได้เสนอแนวนโยบายที่สำคัญของกระทรวงที่ต้องการจะผลักดันให้เกิดขึ้น โดยต้องเป็นแนวนโยบายที่สนับสนุนต่อนโยบายการพัฒนาทางเศรษฐกิจของรองนายกรัฐมนตรี (สมคิด จาตุศรีพิทักษ์)

หลังจากนั้นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ จึงได้ปรึกษารื้อกับสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทต่อการพัฒนานโยบายของกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ทาง สวทน. จึงได้มีการนำเสนอ “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis)” ขึ้น โดยแนวคิดดังกล่าวนี้มีรากฐานแนวคิดมาจากกลุ่มนักวิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่ต้องการให้เกิดพื้นที่ทางอุตสาหกรรมอาหาร (Food Industrial Park) เฉพาะภายในมหาวิทยาลัย²³⁸

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) จึงได้นำแนวความคิด “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis)” เสนอต่อคณะรัฐมนตรี ในฐานะที่เป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญของกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ โดยผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารของ สวทน. ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า แนวความคิดเมืองนวัตกรรมอาหารนั้นเป็นแนวคิดที่ทางคณะรัฐมนตรีให้ความสนใจอย่างมาก ด้วยแนวความคิดดังกล่าวนั้นสอดคล้องกับนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์ ซึ่งทาง สวทน. ได้ปรับและ

²³⁷ พร้อมพงศ์ (นามสมมติ). (2566, กุมภาพันธ์ 16). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

²³⁸ พร้อมพงศ์ (นามสมมติ). (2566, กุมภาพันธ์ 16). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

พัฒนาแนวคิดดังกล่าวมาจากทั้งข้อเสนอของกลุ่มนักวิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผวนกเข้า กับข้อคิดเห็นของรัฐมนตรีกระทรวงวิทยาศาสตร์ จนนำไปสู่แนวคิดในการพัฒนานวัตกรรมอาหารที่กระจายตัวไปยังพื้นที่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วภูมิภาค อย่างไรก็ตาม ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบาย ๆ ได้กล่าวถึงข้อจำกัดของการผลักดันดังกล่าวที่ว่า

“เมื่อแนวความคิดพื้นที่นวัตกรรมอาหารถูกผลักดันให้กลายเป็นระดับชาติที่ต้องกระจายไปยังมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เราต้องพัฒนาให้เป็นนโยบายหรือโครงการขึ้นมา ข้อจำกัด...รัฐบาลจะไม่ลงทุน ในช่วงแรกของข้อเสนอ ๆ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ขอให้รัฐบาลลงทุน แต่เมื่อมีการหารือกันระหว่างคณะรัฐมนตรีกับรองนายกรัฐมนตรีว่า หากจะต้องลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน (Physical Infrastructure) มาก ๆ หลัก 4-5 พันล้านบาท นั้นรัฐบาลไม่มีงบประมาณ”²³⁹

จากข้อจำกัดในด้านงบประมาณที่รัฐบาลมิได้ให้การสนับสนุนในการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน จึงนำมาสู่ประเด็นสำคัญที่ว่า “หากไม่ต้องลงทุนโครงสร้างพื้นฐานแล้วนั้นจะสามารถนำแนวความคิดของเมืองนวัตกรรมอาหารผลักดันไปสู่ข้อเสนอทางนโยบายได้อย่างไร” ซึ่งเป็นโจทย์สำคัญที่ทางคณะรัฐมนตรีได้ให้ไว้สำหรับการหารือในครั้งนี้

ภายหลังที่ สวทช. ได้เข้าร่วมนำเสนอถึงกรอบแนวคิดเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis Conceptualization) ให้แก่คณะรัฐมนตรีได้รับทราบถึงทิศทางของแนวนโยบายที่น่าสนใจของกระทรวงวิทยาศาสตร์ ๆ จึงนำไปสู่การรับหลักการของแนวคิดดังกล่าว และได้มอบหมายให้ทางสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทช.) เป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบายต่อไป

ช่วงที่ 2 การพัฒนาข้อเสนอทางนโยบาย: ความร่วมมือบนฐานคติทางนโยบาย ทรัพยากร กลยุทธ์เชิงเทคนิคของตัวแสดงแต่ละกลุ่มพันธมิตร

จากความเชื่อหลักเชิงลึก (Deep Core) สู่การกำหนดความเชื่อหลักของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร

ภายหลังที่รัฐบาล คสช. ได้มีคำสั่งแนวนโยบายรัฐมนตรีต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 รวมถึงการประกาศให้โมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจ “ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0 เป็นแนวทางที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ บทบาทของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทช.) ในฐานะผู้ที่มีบทบาท

²³⁹ พร้อมพงศ์ (นามสมมติ). (2566, กุมภาพันธ์ 16). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

หลักต่อการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จึงได้ริเริ่มกระบวนการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบายดังกล่าว ผ่านการรับเอา**ความเชื่อหลักเชิงลึก (Deep Core)**ของโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจ “ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0” ที่ว่า “**การพัฒนาประเทศให้หลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Tap) กับดักรวมเหลื่อมล้ำทางสังคม (Inequality Trap) และกับดักรวมไม่สมดุลในการพัฒนา (Imbalance Trap)**” ด้วยการเป็นระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า (Value-Based Economy) ผ่านการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก

ความเชื่อหลักเชิงลึก (Deep Core) ดังกล่าวนี้นี้ เป็นผลมาจากการสังสมของพฤติกรรมทางการเมืองของประเทศไทยในอดีต หากอธิบายถึงการสังสมความเชื่อหลักเชิงลึกที่เกี่ยวข้องต่อการผลิตอาหารของประเทศไทยนั้น²⁴⁰ สามารถอธิบายได้ว่า ประเทศไทยที่ได้รับอิทธิพลความเชื่อหลักเชิงลึกที่ว่านี้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2398 ซึ่งเป็นยุคของการเติบโตของจักรวรรดินิยมที่มาพร้อมกับกระแสความคิดการค้าเสรี (free trade) และแนวคิดเสรีนิยม (liberalism) ส่งผลให้ในยุคนี้สยามมีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงเกิดขึ้น เสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจจึงขึ้นอยู่กับราคาส่งออกสินค้าโดยมี “ข้าว” เป็นสินค้าชั้นปฐมภูมิที่สำคัญ ต่อมาไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ส่งผลให้แนวนโยบายที่เกี่ยวข้องการพัฒนาทางด้านเกษตรและอาหาร ในช่วง พ.ศ.2475-2476 มีความแตกต่างกันออกไป ดังเช่น แนวความคิด “ชาตินิยม” ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีจุดเน้นในการพัฒนากระบวนการผลิตทุกด้านโดยคนไทย ส่งผลให้การพัฒนาอุตสาหกรรมในกิจการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และกิจการที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศรัฐจะเป็นผู้ประกอบการกิจการเอง ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงสหรัฐอเมริกาได้ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำเศรษฐกิจโลกที่มาพร้อมกับกระแสแนวความคิดแบบเสรีนิยมใหม่ และมีกระบวนการปฏิวัติเขียว (Green Revolution) ที่เป็นเครื่องมือสำคัญต่อการเพิ่มการผลิตอาหารและลดความยากจนในประเทศกำลังพัฒนา ในยุคนี้เองรัฐไทยได้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลากหลายประการ เช่น การใช้นโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า การเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) การเริ่มต้นของแนวคิดระบบเกษตรพันธสัญญา (Contract Farming) ในขณะเดียวกันเป็นยุคที่กระแสความคิดสิทธิทางอาหาร (the right to food) และความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) ได้ก่อตัวขึ้นเป็นครั้งแรก หลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจราคาน้ำมัน และการล่มสลายของระบบ The Bretton Woods และกระแสของความคิดทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ ส่งผลให้เกิดการผูกขาดในอุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร ในยุคนี้เป็นยุคที่บริษัทข้ามชาติ

²⁴⁰ โปรดอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่บทที่ 4 ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของประเทศไทย

(Transnational Corporations) เข้ามามีบทบาทต่อการส่งเสริมการผลิตอาหารอย่างมาก ท่ามกลางการผลิตอาหารที่ตอบสนองต่อกลไกตลาดและการค้าเสรี แต่กลับเกิดวิกฤตการณ์จากความอดอยากขึ้น จนนำไปสู่ข้อถกเถียงที่สำคัญเกี่ยวกับกระแสความคิดหลักทางด้านอาหารอย่างความมั่นคงทางอาหารกับแนวคิดอริปไตยทางอาหาร ซึ่งเป็นแนวคิดทางเลือกในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับอาหาร อาจกล่าวได้ว่า ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาปัจจัยภายนอกได้เข้ามามีอิทธิพลต่อบริบททางความคิดในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องต่อเกษตรและอาหารของไทยอย่างมาก ด้วยแต่ละยุคคนั้นตัวแสดงที่เข้ามามีบทบาทต่างมีกระแสนทางความคิดที่แตกต่างกันออกไป

จนกระทั่งในช่วง พ.ศ. 2540-2556 รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ที่ให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based economy) ในช่วงนี้เป็นจุดเริ่มต้นของกระแสความคิดทางด้านนวัตกรรมที่นำมาใช้ในการสนับสนุนความสามารถในการแข่งขันของประเทศครั้งแรก ส่งผลให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารบนฐานของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมมากยิ่งขึ้น และเช่นเดียวกับการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล คสช. ที่รับได้รับอิทธิพลต่อแนวทางการพัฒนานโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ โดยเล็งเห็นว่า อุตสาหกรรมอาหารเป็นอุตสาหกรรมที่มีฐานทุนเดิมแข็งแกร่งที่จะเป็นกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญต่อการนำประเทศก้าวข้ามหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) กับดักความเหลื่อมล้ำทางสังคม (Inequality Trap) และกับดักความไม่สมดุลในการพัฒนา (Imbalance Trap) แนวทางการพัฒนานโยบายที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหาร จึงเป็นการส่งผ่านไปสู่การรับเอา “กระแสความมั่นคงทางอาหาร” ที่เป็นกระแสความคิดหลักสำคัญต่อการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับทางด้านเกษตรและอาหารของรัฐไทย จากความเชื่อหลักเชิงลึกที่ว่านี้ ระบบการผลิตอาหารในสมัยรัฐบาล คสช. จึงมีจุดเน้นไปที่กระบวนการผลิตที่สร้างมูลค่าให้มากขึ้นผ่านการนำเอาเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาเป็นเสมือนเครื่องมือสำคัญในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและมีศักยภาพขีดความสามารถทางการแข่งขันในระดับโลก

จากการรับเอาความเชื่อหลักเชิงลึก (Deep Core) อันเป็นแนวความคิดหลักต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ นำมาสู่การกำหนดระบบความเชื่อหลักของนโยบาย (Policy core beliefs) เพื่อที่จะเป็นตัวกำหนด “ทิศทาง” (direction) ของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ให้แก่แนวร่วมพันธมิตรได้ขับเคลื่อนนโยบายให้บรรลุผล ในแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) มองว่า ความเชื่อหลักของนโยบาย (Policy core beliefs) จะเป็นแกนสำคัญที่ช่วยให้หล่อหลอมแนวร่วมพันธมิตรระหว่างกันในกลุ่มสมาชิกให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้ ความเชื่อหลักของนโยบายมักต่อต้านการเปลี่ยนแปลง แต่จะมีแนวโน้มที่จะปรับตัวตอบสนองต่อการยืนยันหรือปฏิเสธได้ จากการมีข้อมูลหรือประสบการณ์เชิง

ลึกใหม่ ๆ ที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือกว่าความเชื่อหลักที่มีอยู่เดิม²⁴¹ ดังนั้น บทบาทของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) ในฐานะหน่วยงานหลักของการกำหนดนโยบายทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจการตัดสินใจในทางการเมืองจึงมีบทบาทหน้าที่ในการแปลง “ความเชื่อหลักเชิงลึก (Deep Core)” ไปสู่ “การกำหนดนโยบายสาธารณะ” ซึ่ง สวทน. ได้มีการหลอมรวมให้เป็นระบบความเชื่อหลักของนโยบาย (Policy core beliefs) เมืองนวัตกรรมอาหาร โดยอาศัยฐานองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการในการพิจารณา กล่าวคือ

ประการแรก การรับเอาแนวความคิดโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจ “ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0 เป็นโจทย์ตั้งต้น หลังจากนั้นจึงพิจารณาว่าประเทศไทยจะพัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตอย่างไร ต้องคำนึงจากความสามารถทางการแข่งขันและการค้นหาภาคการผลิตที่มีศักยภาพสูง

ประการที่สอง การกระจายรายได้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ เป็นมิติทางสังคมที่เป็นผลกระทบจากการกำหนดนโยบาย โดยคำนึงถึงการทำให้เกิดห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ในนโยบายหนึ่ง ๆ ที่จะต้องมองผู้รับผลประโยชน์ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ทั้งนี้ ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารอย่าง สวทน. ได้อธิบายถึงเหตุผลเพิ่มเติมว่า

“เมื่อทำอุตสาหกรรมหนึ่งขึ้นมาแล้ว ห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ต้องเป็นอย่างไร ใครได้ประโยชน์บ้าง ไม่ใช่แค่บริษัท ซีพี บริษัท เบทาโกร บริษัท มิตรผล ที่เป็นบริษัทใหญ่ ๆ เท่านั้น บริษัทพวกนี้ก็ต้องมีห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ซึ่งชาวบ้าน ผู้ผลิต เกษตรกร สามารถที่จะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องจากนโยบายสาธารณะ โดยจะต้องส่งผลให้เกิดกับคนเหล่านี้ด้วย เหล่านี้เป็นเรื่องของ การกระจายรายได้และลดความเหลื่อมล้ำ”²⁴²

ประการที่สาม การพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นแนวความคิดการพัฒนาระดับสากลอย่าง เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก (Sustainable Development Goals : SDGs) ที่มีไข่มุ่งแต่การพัฒนาเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

เมื่อกลับมาพิจารณาจากความเชื่อหลักของนโยบาย (Policy core beliefs) บนพื้นฐาน 3 องค์ประกอบดังที่กล่าวมาข้างต้น สวทน. จึงได้ค้นพบว่า อุตสาหกรรมอาหารเป็นอุตสาหกรรมที่มีความเกี่ยวข้องครบทั้ง 3 องค์ประกอบ ไม่ว่าจะเป็น มิติการเติบโตทางเศรษฐกิจที่อุตสาหกรรมอาหารสามารถสร้างมูลค่ารายได้จากการส่งออกอาหารเป็นลำดับต้นของประเทศ มิติการกระจายรายได้

²⁴¹ Christopher M. Weible, Paul A. Sabatier and Kelly McQueen. (2009). Themes and Variations: Taking Stock of the Advocacy Coalition Framework., pp. 122-123.

²⁴² พร้อมพงศ์ (นามสมมติ). (2566, กุมภาพันธ์ 16). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ที่มีห่วงโซ่มูลค่าเกี่ยวข้อตั้งแต่เกษตรกร อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร และบริษัทผู้ผลิตและส่งออก เป็นต้น มิติการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม จะเข้ามาเป็นตัวหนุนเสริมในการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นถัดมาจึงต้องกลับมาพิจารณาเพิ่มเติมว่า ทำอย่างไรให้เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ของไทยสามารถแข่งขันได้ โจทย์ที่สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ นั่นคือ การสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ด้วยการทำให้สินค้าขั้นปฐมภูมิกลายเป็นสินค้านวัตกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า “นวัตกรรม” จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทาง สวทช. จะต้องมาถกประเด็นคิดต่อในการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบายว่า “หากต้องมีการพัฒนานวัตกรรมในอุตสาหกรรมอาหารจะต้องมีการดำเนินการอย่างไร” เป็นโจทย์แรก ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดัน ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า

“ถ้าจะทำนวัตกรรมให้เกิดขึ้นต้องทำอะไร ...ต้องเอาความรู้ (Knowledge) และเทคโนโลยี (Technology) เข้ามา ซึ่งหากมีแค่นี้จะเป็นเรื่องของวิจัยไม่ใช่นวัตกรรม ซึ่งมีความแตกต่างกัน นวัตกรรมแปลว่า เอามาแล้วต้องทำการผลิตหรือบริการแล้วออกไปสู่ลูกค้าจำนวนมากจึงจะเรียกว่านวัตกรรม”²⁴³

ส่วนโจทย์ที่สอง เป็นโจทย์สำคัญที่ทางคณะรัฐมนตรีได้ให้ไว้ในช่วงของการนำเสนอกรอบแนวความคิดเมืองที่ว่า หากไม่ต้องลงทุนโครงสร้างพื้นฐานแล้วนั้นจะสามารถผลักดันแนวความคิดของเมืองนวัตกรรมอาหารไปสู่ข้อเสนอทางนโยบายได้อย่างไร จากทั้ง 2 โจทย์สำคัญจึงเป็นประเด็นที่ท้าทายต่อการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ให้เกิดขึ้นจริงของ สวทช. เป็นอย่างมาก

จากโจทย์ที่สำคัญข้างต้นจึงนำมาสู่การพัฒนาข้อเสนอทางนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร บนฐานคติความเชื่อหลักของนโยบายที่ได้กำหนดไว้ว่าเป็น “การพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารตลอดห่วงโซ่มูลค่า (Value Chain) ด้วยการใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการผลิตสินค้าอาหารแปรรูปที่มีมูลค่าเพิ่มสูง (High Value Added: HVA) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันของอุตสาหกรรมประเทศอย่างยั่งยืน” กระนั้นก็ตาม โดยปกติแล้วนั้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องต่อการผลักดันนโยบายต่างต้องการให้ความเชื่อหลักทางนโยบาย (Policy Core Belief) ของตนประสบผลสำเร็จหรือบรรลุวัตถุประสงค์ จึงมีความพยายามในการสร้างแนวร่วมพันธมิตรเข้ามาสนับสนุนต่อความเชื่อหลักทางนโยบายและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของพันธมิตร เพื่อนำไปสู่การผลักดันนโยบายให้เป็นผลสำเร็จ²⁴⁴ เช่นเดียวกับ สวทช. ในฐานะผู้ที่มี

²⁴³ พร้อมพงศ์ (นามสมมติ). (2566, กุมภาพันธ์ 16). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

²⁴⁴ Christopher M. Weible (2006). An Advocacy Coalition Framework Approach to Stakeholder Analysis: Understanding the Political Context of California Marine Protected Area Policy. Journal of Public Administration Research and Theory, Volume 17, Issue 1, 1 January 2007, p. 99.

บทบาทหลักของการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จึงได้ริเริ่มการเรียนรู้ทางนโยบาย (policy-oriented learning)²⁴⁵ เพื่อสนับสนุนข้อมูลต่อการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบาย²⁴⁶ ตั้งแต่การเรียนรู้ผ่านศึกษาหาข้อมูลและการร่างข้อเสนอทางนโยบายเบื้องต้น จนไปถึงการเรียนรู้ผ่านกลุ่มแนวร่วมพันธมิตรในกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุความเชื่อหลักทางนโยบายที่ได้กำหนดไว้

ในช่วงแรกเริ่มต้นนั้น สวทช. ได้ทำการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับคลัสเตอร์นวัตกรรมอาหาร (Food Innovation Cluster) หรืออุทยานวิทยาศาสตร์เฉพาะทางที่เกี่ยวข้องกับอาหารในต่างประเทศ รวมไปถึงการศึกษาดูงาน ณ ประเทศต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งและดำเนินการโครงการดังกล่าว อาทิ โครงการ Biopolis ประเทศสิงคโปร์ โครงการ Food Valley ประเทศเนเธอร์แลนด์ โครงการ Foodpolis ประเทศเกาหลีใต้ เป็นต้น โดยผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารอีกท่านหนึ่ง ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า

“ก่อนเราจะพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย ได้มีการทำการบ้านด้วยการไปศึกษาแต่ละประเทศที่ประสบความสำเร็จ โดยมีการจัดเก็บข้อมูล ศึกษาข้อมูล นำมาวิเคราะห์ ผลจากการเรียนรู้นี้ทำให้เราสะท้อนคิดกลับมามองบริบทของประเทศไทยว่า ไทยเรานั้นเป็นแบบไหน เรามีคน มีหน่วยงาน มี proximity มีความเป็นพื้นที่อยู่แบบไหน แล้วสังเคราะห์ออกมาเป็นโมเดลของเราว่าบางที่มี facility แต่เขาในเรื่อง connection บางที่มีแต่ connection แต่ไม่มี facility ไม่มี infrastructure อะไรมากมาย แล้วเราจะทำอะไรขึ้นมาอย่างไร เพื่อขึ้นรูป food innopolis ให้สอดคล้องกับบริบทของไทยเรา”²⁴⁷

ด้วยผลการเรียนรู้ทางนโยบายจากการศึกษาและถอดบทเรียนจากประเทศต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งและดำเนินการโครงการที่เกี่ยวข้องกับคลัสเตอร์นวัตกรรมอาหาร จึงนำมาสู่การ (ร่าง) พัฒนาข้อเสนอทางนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) บทบาทของ สวทช. นอกจากดำเนินการศึกษาเพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจเบื้องต้นต่อการสร้างข้อเสนอทางนโยบายที่ว่านี้ ในอีกบทบาทหนึ่ง สวทช. ได้มีการสร้างแนวร่วมพันธมิตรทางนโยบายขึ้น เพื่อให้ได้รับ

²⁴⁵ การเรียนรู้ทางนโยบาย (policy-oriented learning) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความคิดอันเป็นผลมาจากความต้องการในการบรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบาย ซึ่งการเรียนรู้ทางนโยบายนี้เป็น (1) การเรียนรู้จากพลวัตภายนอก (2) การเรียนรู้จากปัญหา (3) การบูรณาความรู้เข้ากับชุดความเชื่อหลัก (คุณค่าพื้นฐานและสมมติฐานเชิงสาเหตุ)

²⁴⁶ ในทางทฤษฎีมองว่า การเรียนรู้ทางนโยบายส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายและระบบความเชื่อของแนวร่วมพันธมิตร แต่ในการศึกษานี้มองว่า การเรียนรู้ทางนโยบายที่เกิดขึ้นเป็นเสมือนเครื่องมือสำคัญที่ผู้ผลักดันนโยบายใช้เป็นแนวทางในการให้ได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อสนับสนุนให้ข้อเสนอทางนโยบายมีความน่าเชื่อถือและมีความเป็นไปได้ต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ

²⁴⁷ กัลยา (นามสมมติ) . (2566, มีนาคม 27). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

การสนับสนุนทั้งทางด้านทรัพยากรต่าง ๆ จากพันธมิตร ไม่ว่าจะเป็น การเรียนรู้จากปัญหา ทรัพยากรทางข้อมูล โครงสร้างพื้นฐาน บุคลากรผู้เชี่ยวชาญ งบประมาณ และอำนาจตามกฎหมาย เป็นต้น

เหตุผลประการสำคัญของการสร้างแนวร่วมพันธมิตรที่เกิดขึ้นนั้น เป็นผลมาจากประการแรก รัฐบาลไม่สามารถจัดสรรงบประมาณสำหรับการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมได้ ประการที่สอง ผลการศึกษาตัวแบบในต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จต่อการพัฒนาคลัสเตอร์นวัตกรรมอาหาร ได้ชี้ให้เห็นว่า หลาย ๆ ประเทศที่ประสบความสำเร็จนั้นต่างอาศัยทุนเดิมทางทรัพยากรที่มีอยู่ในการพัฒนานวัตกรรมอาหาร จึงทำให้ สวทช. ได้ย้อนกลับมาพิจารณาถึงทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ของแต่ละสถาบันที่สามารถช่วยหนุนเสริมต่อการทำให้อาณาเขตเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ไม่ว่าจะเป็น อุทยานวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทยและอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาคที่มีทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหารเป็นทุนเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาคที่ตั้งอยู่ในทุกภูมิภาคจะช่วยหนุนเสริมให้เมืองนวัตกรรมอาหารสามารถเกิดขึ้นได้ทั่วประเทศ รวมไปถึงมหาวิทยาลัยหลายแห่งที่มีความเชี่ยวชาญของบุคลากรโดยเฉพาะ

จากเหตุผลทั้ง 2 ประการ จึงนำมาสู่การสร้างแนวร่วมพันธมิตร 3 กลุ่ม ที่สำคัญ ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 คณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาโครงการสำนักงานบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis Program Management Office: FIPMO) กลุ่มที่ 2 เครือข่ายพันธมิตรที่นำนโยบายไปปฏิบัติ และกลุ่มที่ 3 ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการระดมทรัพยากรที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนานวัตกรรมอาหารและการสร้างความเชื่อมโยงในการบูรณาการเครือข่ายความร่วมมือของแต่ละแนวร่วมพันธมิตรให้สามารถขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เพื่อให้บรรลุต่อความเชื่อหลักทางนโยบาย (Policy Core Belief) ที่ทาง สวทช. ได้เป็นผู้กำหนดไว้ โดยการสร้างแนวร่วมพันธมิตรของทั้ง 3 กลุ่มที่ว่าเป็นเหมือนการสร้างความสำเร็จรอง (Secondary aspects)²⁴⁸ ด้วยการค้นหาข้อมูลและเครื่องมือที่จำเป็น เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจต่อการนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปขับเคลื่อนให้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น โดย สวทช. จะมีบทบาทหลักในการประสานข้อคิดเห็นให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและรับฟังข้อคิดเห็นจากทุกกลุ่มแนวร่วมพันธมิตรต่อการผลักดันข้อเสนอทางนโยบาย ดังคำให้สัมภาษณ์

“สวทช. เป็นหน่วยงานนโยบายอยู่แล้ว หากกำหนดนโยบายอะไรขึ้นมา เราก็ต้องสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่ครอบคลุมในทุกภาคส่วน ดูว่าผู้มีส่วน

²⁴⁸ Paul A. Sabatier. An Advocacy Coalition Framework of Policy Change and the Role of Policy-Oriented Learning Therein. Policy Sciences, Vol. 21, No. 2/3, Policy Change and Policy-Oriented Learning: Exploring an Advocacy Coalition Framework (1988), pp. 129-168

ได้ส่วนเสีย (stakeholder) มีความคิดเห็นอย่างไร เป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) ร่วมที่จะขับเคลื่อนเป็นหน่วยงานใด เพราะว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) เรายังต้องมีฝั่งที่เป็นหน่วยงานขับเคลื่อนหรือว่าหน่วยงานที่สนับสนุนอยู่ เมื่อเราจะ ผลักดันนโยบายอะไร บางอย่างก็ต้องเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาก่อรูปนโยบายด้วยกัน”²⁴⁹

ระบบย่อยของนโยบาย (policy subsystem) : เครือข่ายพันธมิตรทางนโยบายเมือง นวัตกรรมอาหาร ความร่วมมือบนฐานคติทางนโยบาย ทรัพยากร กลยุทธ์เชิงเทคนิค และบทบาท ของนายหน้านโยบาย

จากความเชื่อหลักของนโยบายที่ได้กำหนดไว้ว่าเป็น “การพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารตลอดห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ด้วยการใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการผลิตสินค้าอาหารแปรรูปที่มีมูลค่าเพิ่มสูง (High Value Added: HVA) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันของอุตสาหกรรมประเทศอย่างยั่งยืน” ความเชื่อหลักของนโยบายที่ว่านี่จึงเป็นเสมือน “แกนหรือโครงสร้าง” สำคัญที่จำกัดกรอบพฤติกรรมของตัวแสดงที่เกิดขึ้นภายในระบบย่อยของนโยบาย (policy subsystem) เพื่อให้แนวร่วมพันธมิตรในแต่ละกลุ่มที่ทาง สวทช. ได้สร้างขึ้นมานี้สามารถหลอมรวมจุดยืนทางความคิด การแลกเปลี่ยนทรัพยากร และข้อเสนอทางนโยบายให้มีทิศทางที่สอดคล้องกัน โดยแนวร่วมกลุ่มพันธมิตรในระบบย่อยทางนโยบาย (policy subsystem) ทั้ง 3 กลุ่มที่ว่านี้ ต่างมีบทบาทในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ดังต่อไปนี้

**กลุ่มที่ 1 คณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาโครงการสำนักงานบริหารจัดการเมือง
นวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis Program Management Office: FIPMO) กลยุทธ์สำคัญ**
ในการสร้างแนวร่วมพันธมิตรนี้ คือ กลยุทธ์ของการใช้อำนาจหน้าที่ทางการบริหาร ด้วยเหตุผลที่ว่า การจัดตั้งคณะทำงานดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้มีการกำหนดเป้าหมายการทำงานของกระทรวงวิทยาศาสตร์ เพื่อสนับสนุนนโยบายทางเศรษฐกิจของรองนายกรัฐมนตรี (นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์) โดยเน้นให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารของไทยเป็นศูนย์กลางนวัตกรรมอาหารโลก ดังนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาโครงการสำนักงานบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis Program Management Office: FIPMO) ขึ้น เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2558

สำหรับตัวแสดงที่เข้ามามีบทบาทภายในคณะทำงานตามข้อคำสั่งแต่งตั้ง ประกอบด้วย

1. สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ

²⁴⁹ ภัทรนันท์ (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 16). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

2. อุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
3. สำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
4. กรมวิทยาศาสตร์บริการ
5. สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย
6. สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ
7. สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ
8. สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน)

เมื่อพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่ของคณะทำงาน กลับพบว่า เป็นการจัดตั้งคณะทำงานขึ้นมา เพื่อก่อรูปและออกแบบสำนักงานบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร ซึ่งคณะทำงานมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญ 3 ส่วนหลัก กล่าวคือ ส่วนที่ 1 การจัดทำแผนขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) โดยมีบทบาทให้จัดทำ Concept Plan, Roadmap Masterplan & Detail Design ปี พ.ศ. 2560-2564 ของเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) รวมถึงทบทวน ปรับแผน จัดทำแผนการดำเนินงาน ปี พ.ศ. 2559 ของเมืองนวัตกรรมอาหารให้สอดคล้องกับนโยบายของรอง นายกรัฐมนตรี รวมถึงการเสนอขอของงบประมาณเพิ่มเติมหากไม่เพียงพอ

ส่วนที่ 2 การจัดทำแผนงบประมาณรายจ่ายประจำปี โดยมีบทบาทในการสนับสนุนการจัดทำแผนงานโครงการสำหรับจัดทำคำของบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 ตาม โปรแกรม Program-based budgeting ของหน่วยงานในกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และ

ส่วนที่ 3 การจัดทำรูปแบบการขับเคลื่อนงานและการบริหารจัดการ โดยมีบทบาทในการจัดทำการศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโครงการและการเสนอแนะรูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสม การประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดหาพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) การประสานงานการประชาสัมพันธ์โครงการเพื่อดึงดูดบริษัทอาหารชั้นนำของโลกเข้ามา ลงทุนด้านนวัตกรรม ดึงดูดหน่วยงานนวัตกรรม เช่น สถาบันวิจัย หน่วยงานบริการเทคนิค มหาวิทยาลัย จากทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งดึงดูดบุคลากรความรู้ให้เข้ามาในเมือง นวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) การจัดทำ Incentive Package สำหรับเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) และขั้นตอนการปฏิบัติงานให้มีความชัดเจน การวางแผนพัฒนาพื้นที่และ โครงสร้างพื้นฐานในระยะต่อไป เพื่อรองรับบริษัทที่จะเข้ามาเพิ่มเติมและเตรียมรูปแบบการให้บริการ (Platform) สำหรับเทคโนโลยีอนาคต เช่น geonomics, proteomics, metabolomics, nutrigenomics, food safety, ICT for farm management, food traceability, sensory evaluation technology, consumer behavior research เป็นต้น เพื่อให้อุตสาหกรรมอาหารไทย อยู่ในระดับแนวหน้าของโลก การบริหารจัดการ บูรณาการการทำงานและเชื่อมโยงกับหน่วยงานใน กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อผลักดันเชิง

นโยบายและขับเคลื่อนโครงการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ ทั้งนี้ คณะทำงานดังกล่าวจะต้องรายงานผลการดำเนินงานให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทราบเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง

จากข้อพิจารณาข้างต้นจะเห็นได้ว่า จาก 8 ตัวแสดงที่สำคัญข้างต้นเป็นการบูรณาการความร่วมมือของแนวร่วมพันธมิตรซึ่งเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเช่นเดียวกัน โดยผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “คณะทำงานที่เป็นการสร้างความร่วมมือจากทั้ง 8 หน่วยงานนั้นเป็นหน่วยงานภายในกระทรวงวิทยาศาสตร์ที่มีความพร้อมต่อการพัฒนานวัตกรรมอาหาร โดยจะมีบทบาทในการร่วมกันช่วยคิดและเสนอไอเดียร่วมกันเกี่ยวกับกลไกการให้ข้อเสนอของกลไกขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารในทางปฏิบัติ”²⁵⁰ นอกจากนี้ ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารอีกท่านหนึ่ง ได้กล่าวเสริมว่า “จริง ๆ คณะทำงาน FIPMO คือ Management Program Office หรือเรียกง่าย ๆ มันคือหน่วยงานในกระทรวงที่มาร่วมดำเนินงานเป็นทีมงานของเรา ซึ่งผู้แทนของอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เป็น 1 ในคณะทำงานที่ร่วมก่อตั้งและนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปปฏิบัติ (up and running)”²⁵¹

อย่างไรก็ตาม ผู้แทนของคณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาโครงการสำนักงานบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร ต่างให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในการเข้าไปมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาข้อเสนอเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) โดยหลักแล้วนั้นจะเป็นบทบาทในการร่วมระดมข้อคิดเห็นที่เกี่ยวข้องต่อบทบาทหน้าที่และพันธกิจของสถาบัน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนต่อทรัพยากรที่แต่ละสถาบันได้ถือครองอยู่ ดังเช่น *ด้านกระบวนการต้นน้ำ* เป็นบทบาทของสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) (สทอภ.) (Geo-Informatics and Space Technology Development Agency (Public Organization), GISTDA) ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการต้นน้ำก่อนที่จะนำผลผลิตทางการเกษตรไปแปรรูป เช่น การใช้เทคโนโลยีในการตรวจสอบสภาพภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกข้าว อ้อย และพืชผลทางการเกษตรอื่น ๆ เป็นต้น *ด้านรูปแบบการให้บริการ* อย่างสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) เป็นสถาบันที่มีโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ที่รองรับต่อการให้บริการในการพัฒนานวัตกรรมอาหาร เช่น ห้องปฏิบัติการ (Laboratory, Lab) สำหรับการวิเคราะห์ทดสอบ มีโรงงานต้นแบบ (Pilot Plant) แห่งแรก ที่ดำเนินการตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร (Good Manufacturing Practice, GMP)

²⁵⁰ ภัทรนันท์ (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 16). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

²⁵¹ กัลยา (นามสมมติ) . (2566, มีนาคม 27). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

เป็นต้น รวมถึงมีผู้เชี่ยวชาญและนักวิจัยทางด้านอาหารเป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกับกรมวิทยาศาสตร์บริการ (วศ.) มีจุดแข็งในด้านของการทดสอบชิมผลิตภัณฑ์อาหาร (Sensory Evaluation)²⁵² ด้านการบริหารจัดการ การบูรณาการทำงาน และการเชื่อมโยงกับหน่วยงานในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร สำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีบทบาทและพันธกิจในการดูแลอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาค จึงเข้ามามีส่วนร่วมของการก่อตั้งนโยบายโดยเน้นไปที่ลักษณะของการขับเคลื่อนงานร่วมกัน ซึ่งสำนักงานปลัดฯ จะมีบทบาทในการเชื่อมประสานกับมหาวิทยาลัยที่มีอุทยานวิทยาศาสตร์ในภูมิภาคจัดตั้งอยู่ ดังคำให้สัมภาษณ์

“ในขณะนั้นพอทราบนโยบายเบื้องต้นว่าจะไม่มีการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ให้กับเมืองนวัตกรรมอาหาร จึงเน้นไปที่รูปแบบการบริหารทรัพยากรที่มีอยู่ ประกอบกับอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาค (Regional Science Park) ที่สำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สป.) ดูแลได้รับงบประมาณมาส่วนหนึ่งและมีโครงสร้างพื้นฐานอยู่แล้ว คือ อาคารอุทยานวิทยาศาสตร์ (Science Park) ที่ทยอยก่อสร้างแล้วเสร็จราว ปี พ.ศ.2560-2561 ดังนั้นในปี พ.ศ.2558 ที่มีการวางนโยบายของโครงการฯ จึงเป็นเสมือนการทำงานร่วมกันโดยใช้โครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่แล้ว...ไม่เพียงโครงสร้างพื้นฐานที่สำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สป.) ให้การสนับสนุนเท่านั้น แต่มหาวิทยาลัยยังมีห้องปฏิบัติการทางด้านอาหารและมีโรงงานต้นแบบ (Pilot Plant) อีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมหาวิทยาลัยใดมีอุทยานวิทยาศาสตร์ (Science Park) อยู่แล้วก็จะช่วยประสานแนวทางการทำงานร่วมกับโครงการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis, FI) ด้วยอีกทางหนึ่ง”²⁵³

นอกจากนี้ ข้อเสนอทางนโยบายและข้อคิดเห็นต่อการก่อรูปนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ผู้แทนคณะทำงานฯ ต่างมีข้อเสนอไว้ในหลากหลายประเด็น อาทิ

ประการแรก ทรัพยากรของสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) (สทอภ.) มีความเชี่ยวชาญด้านภาพถ่ายทางอากาศ หากมีการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารในส่วนภูมิภาคสามารถสามารถนำเทคโนโลยีจากภาพถ่ายดาวเทียมไปใช้ในการประมวลผลหาพื้นที่เพาะปลูกได้²⁵⁴

ประการที่สอง บทบาทของอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาค (Regional Science Park) มีการหารือร่วมกัน โดยเสนอให้ทางผู้ที่มีบทบาทหลักในการกำหนดนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food

²⁵² การประเมินคุณภาพทางประสาทสัมผัส การตรวจวิเคราะห์ คุณภาพของอาหาร โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของผู้ชิม ได้แก่ การมอง การฟัง การดม การชิม และการสัมผัส ใช้จำนวนผู้ชิมที่มากพอสมควร ประมวลผลด้วยวิธีทางสถิติ และแปลผลอย่างมีหลักเกณฑ์

²⁵³ วิชาญ (นามสมมติ). (2566, กุมภาพันธ์ 3). ผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

²⁵⁴ พีระ (นามสมมติ). (2566, กุมภาพันธ์ 1). ผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

Innopolis) ได้ออกแบบและสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่ต้องนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปขับเคลื่อนร่วมกัน²⁵⁵

ประการที่สาม ควรมีการกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนงาน (Roadmap) ด้านนวัตกรรมอาหาร (Food Innovation) ร่วมกันจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วนในระดับประเทศ ตลอดจนกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในการเข้าไปมีส่วนร่วมให้ชัดเจน ทำการวิเคราะห์และวางแผนร่วมกันว่า ด้วยการกำหนดการวางตำแหน่งการพัฒนานวัตกรรม (Positioning) ของการให้บริการ (Service) เพื่อแสดงจุดเน้นของการพัฒนานวัตกรรมให้แก่ผู้ประกอบการได้สามารถเข้ามาให้บริการที่สอดคล้องต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย (Target Market) ของแต่ละพื้นที่ รวมไปถึงทรัพยากร (Resource) หรือโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ที่สามารถใช้ร่วมกันได้ก็ควรลดความซ้ำซ้อนโดยการกำหนดบทบาทของแต่ละหน่วยงานให้ชัดเจน เนื่องจากงบประมาณของทุกหน่วยงานมีอย่างจำกัด แต่ที่ผ่านมาแม้แค่การแสดงเจตจำนง ท้ายที่สุดแล้วก็ไม่ได้เป็นไปตามที่วางแผนมิได้มีข้อตกลงร่วมกันเพื่อให้การแบ่งงานและทำงานร่วมกันเกิดประสิทธิภาพ²⁵⁶

ประการที่สี่ การจะขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ได้นั้น จะต้องขยายความร่วมมือไปยังส่วนภูมิภาคด้วยเช่นกัน ซึ่งสามารถเริ่มต้นได้จากการสร้างความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในพื้นที่ เนื่องจากมหาวิทยาลัยหลายแห่งมีทรัพยากรทางด้านโครงสร้างพื้นฐานที่มีความพร้อมต่อการรองรับการให้บริการ และมีความพร้อมทางด้านบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านอาหารโดยเฉพาะ นอกจากนี้ ยังเสนอให้มีการประชุมร่วมกันมากขึ้นด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นการดำเนินงานแบบบูรณาการร่วมกันหลายหน่วยงานเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้²⁵⁷

ข้อพิจารณาพึงสังเกตเพิ่มเติมต่อประเด็นการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบายของคณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาโครงการสำนักงานบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis Program Management Office: FIPMO) มีข้อค้นพบที่ว่า ผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ภายใต้กระทรวงวิทยาศาสตร์ ฯ มิได้มีบทบาทต่อการให้ข้อเสนอแนะทางนโยบายมากนัก หากแต่การจัดตั้งคณะทำงาน ฯ ที่ว่านี้เป็นเพียงการจัดตั้งคณะทำงาน เพื่อบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานภายในกระทรวงวิทยาศาสตร์ ฯ ที่มีความเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาอาหารเท่านั้น หรืออาจกล่าวได้ว่า “FIPMO เป็นเสมือนผู้ร่วมคิดและเป็นกลไกขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร

²⁵⁵ วิชาญ (นามสมมติ) . (2566, กุมภาพันธ์ 3). ผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

²⁵⁶ วัลภา (นามสมมติ) . (2566, กุมภาพันธ์ 3). ผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์

²⁵⁷ ญาณิศา (นามสมมติ) . (2566, กุมภาพันธ์ 8). ผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

ในทางปฏิบัติ” ส่วนบทบาทหลักที่สำคัญของการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบาย ยังคงเป็นบทบาทหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) เป็นแกนสำคัญ ดังคำให้สัมภาษณ์

“FIPMO ไม่ได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายอะไรมาก เป็นการเชิญมาร่วมขบวนในฐานะที่มีของอยู่ในมือ เช่น วว. มีโรงงานต้นแบบ กรมวิทยาศาสตร์บริการก็มีบริการให้ผู้ประกอบการ สำนักปลัดก็มีอุทยานวิทยาศาสตร์อยู่ในมือ ในมุมมองข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจริง ๆ แล้วต้องบอกว่าเป็นทีมงานกับทีมที่ปรึกษาเป็นคนผลักดันเป็นหลัก หน่วย FIPMO เป็นหน่วยขับเคลื่อน คือ เราจะให้บริการผู้ประกอบการได้อย่างไร เราจะเอาของที่มีอยู่ในบ้านออกมาทำอะไรได้บ้าง”²⁵⁸

สุดท้าย หนึ่งในข้อเสนอที่สำคัญของคณะทำงาน ฯ ภายในแนวร่วมพันธมิตรนำไปสู่การสร้างแนวร่วมพันธมิตรที่เกี่ยวข้องต่อการนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปปฏิบัติอีกกลุ่มหนึ่ง ดังจะกล่าวถึงในลำดับถัดไป

กลุ่มที่ 2 แนวร่วมพันธมิตรที่นำนโยบายไปปฏิบัติ จากข้อคิดเห็นของผู้แทนคณะทำงาน ฯ ที่ได้ นำเสนอประเด็นในการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีเครือข่ายภายนอกกระทรวงวิทยาศาสตร์ ฯ ที่ต้องนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปขับเคลื่อนร่วมกัน จึงนำไปสู่การสร้างแนวร่วมพันธมิตรผ่านกลยุทธการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาเมืองนวัตกรรมอาหาร ส่งผลให้เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2559 ได้มีการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อหารือจากกลุ่มแนวร่วมพันธมิตรที่นำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ไปปฏิบัติ

สำหรับตัวแสดงที่เข้ามามีส่วนร่วมในการหารือครั้งนี้ เป็นหน่วยงานจากภายในและภายนอกกระทรวงวิทยาศาสตร์ ฯ ที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาเมืองนวัตกรรมอาหาร กล่าวคือ ภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน เป็นต้น ภาคการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี เป็นต้น ภาคเอกชน เช่น สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย โดยมีสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ เป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการรับฟังและระดมข้อคิดเห็นต่อการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งและดำเนินการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis)

²⁵⁸ กัลยา (นามสมมติ) . (2566, มีนาคม 27). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

การประชุมในครั้งนี้เป็นเสมือนการสร้างข้อสรุปของแนวทางการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการหารือสำหรับการระดมทรัพยากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหารจากทุกภาคส่วน เพื่อเตรียมความพร้อมต่อการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ให้เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอและการนำเสนอประเด็นที่สำคัญจากแนวร่วมพันธมิตรที่นำนโยบายไปปฏิบัติ เพื่อผลักดันให้เป็นนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) สามารถสรุปข้อเสนอและข้อโต้แย้งที่สำคัญ²⁵⁹ ดังเช่น

ประการแรก ด้านการบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร ควรมีการจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) ในรูปแบบที่มีความคล่องตัวและสะดวก รวดเร็วในการให้บริการบริษัทเอกชนในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านสิทธิประโยชน์ การให้คำปรึกษาด้านเทคโนโลยี มาตรฐานอาหาร และกฎระเบียบการส่งออก ซึ่งจะเป็นศูนย์ฯ ที่เชื่อมโยงและประสานการทำงานกับหน่วยงานเจ้าภาพ อาทิ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพาณิชย์ และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยต้องทำความเข้าใจกับหน่วยงานเจ้าภาพ เพื่อให้ศูนย์ฯ มีอำนาจหน้าที่ในการอนุมัติเรื่องที่เกี่ยวข้อง

ประการที่สอง ด้านการวิจัยและพัฒนา ควรมีการศึกษาวเคราะห์ว่ายังขาดองค์ความรู้ในด้านใดบ้าง แล้วนำผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศมาให้คำปรึกษา ตลอดจนควรสนับสนุนให้เกิดการวิจัยพัฒนาและนวัตกรรมตลอดห่วงโซ่คุณค่าของอุตสาหกรรมอาหาร

ประการที่สาม ด้านการส่งเสริมการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม ปัจจุบันมีบริษัทข้ามชาติหลายรายที่ย้ายฐานจากไทยไปต่างประเทศ ดังนั้น ต้องวิเคราะห์ว่าเป็นเพราะสาเหตุใดเพื่อออกแบบสิทธิประโยชน์และแรงจูงใจที่เหมาะสม รวมไปถึงการให้สิทธิประโยชน์ยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาที่จะต้องคำนึงถึงขอบข่ายค่านิยามของผู้เชี่ยวชาญให้มีความชัดเจน อาทิ จะมุ่งเน้นผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หรือรวมไปถึงผู้เชี่ยวชาญด้านอื่น ๆ

ประการที่สี่ ด้านกฎระเบียบ ความปลอดภัยของอาหาร และมาตรฐานของอาหาร ข้อจำกัดของข้อกำหนดในการกล่าวอ้างสรรพคุณทางด้านสุขภาพ (Health Claim) ถือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการวิจัยและพัฒนาอาหารฟังก์ชันและโภชนเภสัชภัณฑ์

สุดท้าย ผลจากการระดมข้อคิดเห็นดังกล่าว นำไปสู่การกำหนดทางความร่วมมือระหว่างแนวร่วมพันธมิตรภายในเครือข่ายนโยบาย เพื่อนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปสู่การขับเคลื่อนในเชิงปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จ สามารถสรุปแนวทางการร่วมมือของแนวร่วมพันธมิตร ได้ดังตารางที่ 5.2

²⁵⁹กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี .ข้อเสนอการจัดตั้งและดำเนินการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ภาคผนวก ง รายงานการประชุมย่อย (Focus group) เรื่อง การจัดตั้งและดำเนินการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) วันจันทร์ที่ 8 กุมภาพันธ์ 2559 เวลา 13.30-16.30 น. ณ ห้องประชุมหัวท้อ 1 สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ. ไฟล์เอกสาร

ตารางที่ 5.2 แนวทางการร่วมมือของแนวร่วมพันธมิตรต่อการนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ไปปฏิบัติ

กลุ่มพันธมิตรประเภท	แนวทางการร่วมมือ	ตัวแสดงภายในเครือข่าย	ทรัพยากรการของตัวแสดง
ด้านการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมและพัฒนาวัตกรรมการ	การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี	1. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน 2. กรมสรรพากร	มีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมการลงทุนในกิจการที่เป็นประโยชน์ของประเทศ โดยกำหนดสิทธิและประโยชน์ซึ่งเป็นมาตรการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหาร เช่น ได้รับสิทธิประโยชน์ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล สูงสุด 15 ปี หรือการลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลร้อยละ 50 เพิ่มเติมอีก 5 ปี เป็นต้น
ด้านกฎระเบียบ ความปลอดภัยของอาหาร และมาตรฐานของอาหาร	กฎระเบียบ	1. สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา 2. สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ	มีอำนาจหน้าที่ปกป้องและคุ้มครองสุขภาพประชาชนจากการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพ จึงมีการกำหนดให้ผลิตภัณฑ์สุขภาพเหล่านั้นต้องมีคุณภาพมาตรฐานและปลอดภัย เช่น การขออนุญาต การตรวจประเมินสถานที่การผลิต/ผลิตภัณฑ์อาหาร การขึ้นทะเบียน รวมทั้งในเรื่องของการโฆษณาเกี่ยวกับอาหาร
		3. สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม	มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุม กำกับ ดูแล ตรวจสอบ ให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยมาตรฐานสินค้าเกษตร เช่น พรบ.มาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2561 ตลอดจนรับรองระบบงานผู้ประกอบการตรวจสอบมาตรฐานให้สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
			มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (มอก.) การรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้เป็นไปตามมาตรฐาน เช่น การรับรองมาตรฐานของประเทศ การรับประกันผลิตภัณฑ์ การเป็นหน่วยตรวจให้สถาบันมาตรฐานต่างประเทศ การรับรองฉลากเขียว (Green Label) เป็นต้น การรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) รวมถึงการรับรองระบบงาน เช่น การรับรองความสามารถห้องปฏิบัติการ การจดทะเบียนบุคลากร ผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรด้านการมาตรฐาน

กลุ่มพันธมิตรประเภท	แนวทางการความร่วมมือ	ตัวแสดงภายในเครือข่าย	ทรัพยากรของตัวแสดง
	ระบบคุณภาพ และการวิเคราะห์ทดสอบ	4.กรมวิชาการเกษตร	มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการกักพืช กฎหมายว่าด้วยพันธุ์พืช กฎหมายว่าด้วยการค้าพันธุ์พืช และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงเป็นศูนย์ในการให้บริการด้านการวิเคราะห์ ทดสอบ ตรวจสอบ และรับรองมาตรฐานสินค้าทางการเกษตร อาทิ สินค้าพืช ผลผลิตและผลิตภัณฑ์ เป็นต้น
		5.กรมประมง	มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยพระราชบัญญัติประมง พ.ศ. 2558 และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ด้านการแปรรูปและนำเข้าส่งออก ให้บริการตรวจสอบและรับรองสินค้าประมงส่งออก การออกหนังสือรับรองสุขภาพสัตว์น้ำเพื่อการส่งออก เป็นต้น
		6. กรมปศุสัตว์	มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการให้บริการตรวจสอบ และรับรองคุณภาพสินค้าปศุสัตว์ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการปศุสัตว์
		1.สถาบันอาหาร	มีบริการด้านการตรวจการวิเคราะห์การทดสอบ บริการประเมินความปลอดภัยอาหาร และการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์อาหาร
	2.กรมวิทยาศาสตร์บริการ		มีการให้บริการวิเคราะห์ทดสอบ สอบเทียบ รวมไปถึงการจัดทำระบบประกันคุณภาพห้องปฏิบัติการทดสอบตามมาตรฐานสากล
		3. สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย	มีการให้บริการวิเคราะห์ทดสอบ สอบเทียบ และรับรองระบบคุณภาพ เช่น ระบบการจัดการด้านความปลอดภัยของอาหาร ระบบการจัดการสุขลักษณะพื้นฐานที่ดีสำหรับโรงงานผลิตอาหารตามมาตรฐานสากล เป็นต้น
	4. สถาบันมาตริวิทยาแห่งชาติ		มีการให้บริการสอบเทียบเครื่องมือวัดของห้องปฏิบัติการสอบเทียบ ห้องปฏิบัติการวิเคราะห์และทดสอบ และภาคอุตสาหกรรม

กลุ่มพันธมิตรประเภท	แนวทางการวิจัยและพัฒนา	แนวทางการวิจัยร่วมมือ	ตัวแสดงภายในเครือข่าย	ทรัพยากรของตัวแสดง
ด้านการวิจัยและพัฒนา	การสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ เครือข่ายวิจัยและ ความร่วมมือด้านการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร ผู้เชี่ยวชาญทั้งในและต่างประเทศ	1. สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2. สถาบันอาหาร 3. สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ 4. เครือข่ายวิจัยของมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น	1. คณะกรรมการองค์การอิสระเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค ภาคประชาชน (คอบช.) 2. เครือข่ายวิจัยของมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น 1. สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ 2. สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ	มีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในทุกสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหาร

กลุ่มพันธมิตรประเภท	แนวทางความร่วมมือ	ตัวแสดงภายในเครือข่าย	ทรัพยากรของตัวแสดง
ด้านการตลาดและการดึงดูดลูกค้า	การดึงดูดลูกค้าต่างประเทศ	3. มหาวิทยาลัย 1. กระทรวงพาณิชย์ 2. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน 1. สมาคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย 2. สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม 3. สถาบันอาหาร	มีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมและพัฒนาการค้าระหว่างประเทศ การส่งออกสินค้ามาตรฐาน รวมไปถึงการส่งเสริมและการดึงดูดลูกค้าต่างประเทศด้วยการให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีเกี่ยวกับอัตราภาษีนำเข้าของต่างประเทศ อัตราภาษีนำเข้าของไทย ความตกลงและสิทธิประโยชน์จาก FTA การดึงดูดลูกค้าต่างประเทศด้วยการให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี (ตั้งที่กล่าวไว้ในส่วนก่อนหน้า) มีฐานข้อมูลและเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ กลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และกลุ่มวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup)
ด้านการให้บริการ	การให้บริการจุดเดียวแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service)	1. สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ 2. สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ	มีบทบาทในการเป็นหน่วยงานกลางสำหรับการประสานความร่วมมือ เพื่อพัฒนาและเชื่อมโยงกลไกในการบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร เป็นที่ตั้งของหน่วยงานพันธมิตรที่ให้บริการในการวิจัยพัฒนาและนวัตกรรมอาหาร เช่น ศูนย์บริการวิเคราะห์ทดสอบ (NSTDA Central Testing Center) ศูนย์นวัตกรรมอาหารและอาหารสัตว์ (Food & Feed Innovation Center) ศูนย์นาโนเทคโนโลยีแห่งชาติ (NANOTEC) ศูนย์ชีววัสดุประเทศไทย (Thailand Bioresource Research Center)

กลุ่มพันธมิตรประเภท	แนวทางการความร่วมมือ	ตัวแสดงภายในเครือข่าย	ทรัพยากรของตัวแสดง
	สิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการทำวิจัยและการพัฒนาของภาคเอกชน	1. สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ 2. สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 3. อุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาค	ศูนย์เทคโนโลยีโลหะและวัสดุแห่งชาติ(เอ็มเทค) ศูนย์ความเป็นเลิศด้านชีววิทยาศาสตร์ (Thailand Centre of Excellence for Life Sciences) เป็นต้น มีโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการให้บริการในการพัฒนาวิจัยนวัตกรรมอาหาร เช่น โรงงานต้นแบบเนคเทค (NECTEC Pilot Plant) โรงงานต้นแบบเอ็มเทค (MTEC Pilot Plant) โรงงานต้นแบบไบโอเทค (BIOTEC Pilot Plant) ตลอดจนมีพื้นที่เช่าห้องปฏิบัติการกลางและอุปกรณ์สำหรับงานวิจัยพัฒนาและนวัตกรรมอาหาร พื้นที่ร้านค้า ห้องจัดประชุมและจัดสัมมนา มีโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการให้บริการในการพัฒนาวิจัยนวัตกรรมอาหาร เช่น โรงงานบริการนวัตกรรมอาหาร (FISP) มีโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการให้บริการในการพัฒนาวิจัยนวัตกรรมอาหาร เช่น ศูนย์ทรัพย์สินทางปัญญา ฐานข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานภาครัฐด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์บ่มเพาะธุรกิจ โรงงานต้นแบบ พื้นที่เช่าห้องปฏิบัติการสำหรับวิจัยและพัฒนา นักวิจัย เป็นต้น

(ที่มา:ผู้วิจัย)

จากกลุ่มแนวร่วมพันธมิตรทั้ง 2 กลุ่มข้างต้น ต่างเป็นหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องต่อการบูรณาการความร่วมมือ เพื่อสนับสนุนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารให้เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ กระนั้นก็ตาม ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้วว่า บทบาทของ สวทช. ในฐานะหน่วยพัฒนานโยบายของกระทรวงวิทยาศาสตร์ ฯ จำต้องสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) จากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต่อการกำหนดนโยบาย สวทช. จึงได้สร้างแนวร่วมพันธมิตรอีกกลุ่มหนึ่ง นั่นคือกลุ่มภาคเอกชนในฐานะประชาชนผู้รับบริการ อันเป็นผลที่เกิดจากการนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปปฏิบัติ

กลุ่มที่ 3 ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหาร การสร้างแนวร่วมพันธมิตรของกลุ่มภาคเอกชนที่ว่่านี เป็นการใช้กลยุทธ์ในการโน้มน้าวใจและการใช้เครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ซึ่งเป็นทุนทางการเมืองที่สำคัญของผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย เพื่อที่จะดึงภาคีเครือข่ายภาคเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มอุตสาหกรรมรายใหญ่ได้เข้ามามีส่วนร่วมต่อการให้ข้อเสนอที่สำคัญต่อการพัฒนานโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) แนวร่วมพันธมิตรในกลุ่มภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหาร เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 โดยมีการรับฟังความคิดเห็นจากภาคเอกชนในการจัดตั้งและดำเนินการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เพื่อรับทราบความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการเกิดขึ้นของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis)

สำหรับตัวแสดงที่เข้ามามีส่วนร่วมในการหารือครั้งนี้ มี ดร.พิเชฐ ดุรงคเวโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นประธานในการประชุม และผู้แทนภาครัฐจากกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ภาคเอกชน ประกอบด้วย ศูนย์เพื่อการพัฒนาความสามารถในการแข่งขัน สมาคมการจัดการธุรกิจแห่งประเทศไทย (TMA Center for Competitiveness) รวมไปถึงบริษัทอุตสาหกรรมอาหารรายใหญ่ ได้แก่ บริษัท ไทยยูเนี่ยน กรุ๊ป จำกัด (มหาชน) บริษัท เบทาโกร จำกัด (มหาชน) บริษัท สุรพล ฟู้ดส์ จำกัด (มหาชน) บริษัท มิตรผลวิจัย พัฒนาอ้อยและน้ำตาล จำกัด บริษัท ไทยเพอร์ซิเดนท์ฟู้ดส์ จำกัด (มหาชน) บริษัท เคซีจี คอร์ปอเรชั่น จำกัด ศูนย์วิจัยและพัฒนา เครือเบทาโกร โดยมีสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ เป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการรับฟังความต้องการจากภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องต่อการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis)

ผลการนำเสนอประเด็นจากแนวร่วมพันธมิตรในกลุ่มภาคเอกชนที่มีต่อการผลักดันนโยบาย เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) สามารถสรุปข้อเสนอที่สำคัญ²⁶⁰ได้ว่า

ประการแรก ด้านการบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร ในการจัดตั้งเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เสนอให้มีการพิจารณารูปแบบการบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร ไม่ที่จะเป็น การจัดตั้งในรูปแบบบริษัทที่ผู้ถือหุ้นไม่รับผลกำไร การจัดตั้งในรูปแบบมูลนิธิซึ่งเป็นสถาบัน เฉพาะทางของกระทรวงอุตสาหกรรม และการจัดตั้งบริษัท ภายใต้ สวทช. โดยต้องไม่เป็นรัฐวิสาหกิจ หรือควรให้เอกชนต้องถือหุ้นเกินร้อยละ 50 นอกจากนี้ ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการ (Advisory Committee) ซึ่งองค์ประกอบของคณะกรรมการควรมาจากภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหารร่วมกับภาคส่วนอื่น ๆ ด้วย โดยคณะกรรมการดังกล่าวทำหน้าที่ให้ความเห็นในการจัดทำ นโยบาย การจัดทำแผนธุรกิจ (Business Model) เพื่อผลักดันให้มีการจัดตั้งหน่วยงานเมือง นวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) และการผลักดันเรื่องสิทธิประโยชน์และแรงจูงใจ หลังจากนั้น ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการที่มีอำนาจในการพิจารณาอนุมัติในเรื่องต่าง ๆ อาทิ คุณสมบัติต่าง ๆ ของผู้ประกอบการที่จะเข้ามาอยู่ในพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) และสิทธิประโยชน์ และแรงจูงใจ รวมไปถึงควรมีการจัดทำแผนที่นำทางการวิจัยและการพัฒนาเทคโนโลยีของ อุตสาหกรรมอาหาร (Technology Roadmap) เพื่อให้บริษัทเอกชนมองเห็นโอกาสในการพัฒนา เทคโนโลยี

ประการที่ สอง ด้านการส่งเสริมการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม การให้สิทธิ ประโยชน์ทางภาษีด้วยการยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาให้กับนักวิจัยชั้นนำทั้งต่างชาติและไทย แต่ ทั้งนี้ควรมีความชัดเจนในรายละเอียดด้านคุณลักษณะของนักวิจัยที่จะได้รับการยกเว้นภาษี นอกจากนี้ ควรมีสิทธิประโยชน์และแรงจูงใจเพื่อดึงดูดนักวิจัยจากภาครัฐและมหาวิทยาลัย รวมถึง นักวิจัยไทยที่ไปทำงานในต่างประเทศให้กลับมาทำงานกับภาคเอกชนด้วย ตลอดจนควรมีการ เปรียบเทียบสิทธิประโยชน์และแรงจูงใจกับต่างประเทศด้วย

ประการที่ สาม ด้านกฎระเบียบ ความปลอดภัยของอาหาร และมาตรฐานของอาหาร ข้อจำกัดของข้อกำหนดในการกล่าวอ้างสรรพคุณทางด้านสุขภาพ (Health Claim) ทำให้ บริษัทเอกชนไม่สามารถกล่าวอ้างถึงสรรพคุณของผลิตภัณฑ์ได้ จึงทำให้ไม่มีแรงจูงใจที่จะพัฒนาสินค้า เพื่อจำหน่ายสู่ตลาด ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาอาหารเพื่อสุขภาพ

²⁶⁰ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี .ข้อเสนอการจัดตั้งและดำเนินการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ภาคผนวก จ เรื่องการรับฟังความคิดเห็นจากภาคเอกชนในการจัดตั้งและดำเนินการเมืองนวัตกรรม อาหาร (Food Innopolis) วันเสาร์ที่ 13 กุมภาพันธ์ 2559 เวลา 09.00-12.00 น. ณ ห้องสมเด็จเจ้าฟ้าฯ โดย อลงกรณ์ โรงแรมพลาซ่าเอทีเอ็น. ไฟล์เอกสาร

ประการที่ห้า ด้านการตลาดและการดึงดูดลูกค้า ควรสร้างความตระหนักให้กลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) เห็นความสำคัญของการวิจัยพัฒนาและนวัตกรรม และประชาสัมพันธ์ให้รู้จักเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ไทย ในปัจจุบันยังขาดความรู้ความเข้าใจทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ประการที่หก ด้านการให้บริการ บริษัทเอกชนรายใหญ่จากต่างประเทศอาจมีความต้องการพื้นที่ในการจัดตั้งศูนย์วิจัยและพัฒนาค่อนข้างมาก ซึ่งพื้นที่ที่กำหนดไว้ในอุทยานวิทยาศาสตร์ประเทศไทยอาจไม่เพียงพอ จึงควรมีการดำเนินการจัดตั้งเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ในพื้นที่อื่น ๆ ไปพร้อมกันด้วย อาทิ พื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ที่พัฒนาโดยภาคเอกชน นอกจากนี้ ควรขยายพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ไปยังส่วนภูมิภาคด้วย เพื่อให้ครอบคลุมไปถึงภาคการเกษตรและกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ซึ่งเป็นกลุ่มอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ที่ดำเนินการอยู่ในส่วนภูมิภาค จึงควรให้บุคลากรจากมหาวิทยาลัยที่อยู่ในพื้นที่ของแต่ละส่วนภูมิภาคเข้าไปให้ความช่วยเหลือและสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) นอกจากนี้ โครงสร้างพื้นฐานที่จะดึงดูดให้บริษัทเอกชนสนใจเข้ามาอยู่ในพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) อาทิ โรงงานต้นแบบ (Pilot plant) มีความสำคัญต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาด และห้องปฏิบัติการที่มีมาตรฐาน (Reference Lab) ตลอดจนควรกำหนดให้มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งรับเป็นเจ้าภาพในแต่ละประเด็นตามห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ของอุตสาหกรรมอาหาร

การนำเสนอประเด็นทางนโยบายจากแนวร่วมพันธมิตรทั้ง 3 กลุ่มที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ต่างเป็นการสนับสนุนทั้งทางด้านทรัพยากรต่าง ๆ จากพันธมิตร ไม่ว่าจะเป็น การบูรณาการทรัพยากรทางข้อมูล โครงสร้างพื้นฐาน บุคลากรผู้เชี่ยวชาญ งบประมาณ และอำนาจตามกฎหมายจากกลุ่มคณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาโครงการสำนักงานบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis Program Management Office: FIPMO) และกลุ่มเครือข่ายพันธมิตรที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ตลอดจนการเรียนรู้จากปัญหาและความต้องการจากภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหาร จุดร่วมที่สำคัญของแต่ละแนวร่วมพันธมิตรนั้นต่างเป็น “ชุมชนนโยบาย (Policy Community)” ที่สมาชิกภายในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและแนบแน่น โดยมีการปฏิสัมพันธ์เป็นประจำต่อเนื่องและแลกเปลี่ยนทรัพยากรร่วมกันสูง รวมถึงสมาชิกภายในเครือข่ายมีการรับรู้ร่วมกันสูง สำหรับจุดต่างในกรณีการสร้างแนวร่วมพันธมิตรกลุ่มที่ 1 เป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ทางนโยบายที่มีการอำนวยความสะดวกเครือข่ายพันธมิตรผ่านการจัดตั้งกลไกเชิงสถาบัน ในรูปแบบของคณะทำงาน เพื่อให้สามารถเจรจาต่อรองและสามารถกำหนดข้อตกลง

ร่วมกันได้²⁶¹ ส่วนการสร้างแนวร่วมกลุ่มพันธมิตรในกลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 3 มีจุดร่วมตรงที่เป็นเสมือนการสร้างพื้นที่และเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลที่สำคัญ โดยมีจุดต่างที่การสร้างแนวร่วมพันธมิตรในกลุ่มที่ 2 นั้น มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการสร้างความร่วมมือต่อการบูรณาการทางทรัพยากรที่แต่ละสถาบันได้ถือครองไปสู่การเกื้อหนุนให้มีการนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปปฏิบัติ ในขณะที่แนวร่วมพันธมิตรกลุ่มที่ 3 อย่างภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหาร เป็นเสมือนการเรียนรู้จากปัญหาและข้อเรียกร้องจากกลุ่มพันธมิตรที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงต่อการเกิดขึ้นของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มแนวร่วมพันธมิตรดังกล่าวนี้เป็นเสมือนกลุ่มพันธมิตรที่อยู่ในระบบย่อยของนโยบายหนึ่ง ๆ ซึ่งระบบย่อยของนโยบายนี้เองถือเป็นส่วนที่สำคัญสนับสนุนการพัฒนาข้อเสนอแนะนโยบาย ในฐานะ “ชุมชนผู้เชี่ยวชาญ” (epistemic communities) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายภายในโดเมนหรือประเด็นปัญหานั้น

แม้ว่าภายในเครือข่ายนโยบายจะมีข้อเสนอทางนโยบายระหว่างระบบย่อยเครือข่ายพันธมิตรหลากหลายกลุ่ม แต่บทบาทของนายหน้านโยบาย (Policy Broker)) จะมีบทบาทสำคัญในการสร้างเสถียรภาพของระบบย่อยนโยบายด้วยการสร้างความประนีประนอมที่ยอมรับได้ระหว่างกลุ่มพันธมิตรที่เป็นคู่แข่งกัน รวมไปถึงทำหน้าที่หลักในการตีความและแปลเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดจนการให้คำแนะนำองค์ความรู้ใหม่ และการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อให้ระบบความเชื่อของกลุ่มพันธมิตรเกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน จนนำไปสู่ “สนามแห่งความร่วมมือทางนโยบาย” เพื่อให้ระบบย่อยของกลุ่มพันธมิตรอยู่บนจุดยืนทางความเชื่อหลักของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารร่วมกัน

เช่นเดียวกับช่วงของการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร กลับพบว่าบทบาทนายหน้านโยบาย (Policy Broker) ที่ต่างร้อยรัดกลุ่มแนวร่วมพันธมิตรของแต่ละกลุ่ม และให้การยอมรับของแต่ละกลุ่มพันธมิตร คือ นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รองนายกรัฐมนตรี ในสมัยรัฐบาล คสช. และนายพิเชษฐ ดุรงคเวโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการใช้เครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนบุคคล เพื่อจูงใจให้ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหารได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอต่อการพัฒนานโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) นอกจากนี้ นายพิเชษฐ ดุรงคเวโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ยังมีบทบาทในกำหนดทิศทางของแนวนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารและให้ข้อเสนอที่สำคัญต่อคณะทำงานภายใน สวทช. ดังคำให้สัมภาษณ์

“เราต้องการแก้ปัญหาอุตสาหกรรม Food ของประเทศไทย เพราะฉะนั้นต้องชักชวนภาคเอกชน ซึ่งภาคเอกชนจะเชื่อถือรัฐบาล เพราะฉะนั้นผมต้องอาศัยรัฐมนตรี และ รองนายกฯ สมคิด ในการที่จะ

²⁶¹ Weible, c. M., Sabatier, p. A., & McQueen, K. (2009). Themes and variations: Taking stock of the advocacy coalition framework. *Policy Studies Journal*, 37(1), 121-140.

ช่วยดึงเอกชนเข้ามา โดย 2 ท่านนั้นเขาก็จะมี Network และ ภาคเอกชนก็คุ้นเคยกับการทำงานของเข ทำให้ดึงมาได้หลายส่วน²⁶²

“ในตอนนั้นการทำงานของเราจะเน้นในลักษณะการไปขอ wisdom จากอาจารย์พิเศษ ด้วย background ของตนเองกับอาจารย์อัครวิทย์ที่ทำเรื่องของ science park กันมา เพราะฉะนั้น concept คือการ grow science park จาก concept science park แต่ไม่ใช่ science park มันคือเรื่องของ area แล้วเราก็ทำตุ๊กตาไปเสนอว่าเราเสนอแบบนี้โอเคไหม มีความเห็นอย่างไร ใครควรเข้ามาเติมเต็ม²⁶³

อย่างไรก็ตาม ความน่าสนใจต่อการสร้างเสถียรภาพในระบบย่อยนโยบายของแต่ละแนวร่วมพันธมิตร กลับพบว่า การมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) เป็นหน่วยงานกลางที่มีบทบาทหลักในการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบาย เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เพื่อนำไปสู่การสร้างความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนานวัตกรรมอาหาร กลับทำให้ได้ข้อเสนอทางนโยบายที่มีความเป็นกลางอย่างมาก ความเป็นกลางที่ว่านี้เป็นผลมาจากบทบาทอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของ สวทน. เองที่มีพันธกิจต่อการกำหนดและพัฒนานโยบายที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยตรง การมีอำนาจหน้าที่โดยตรงต่อการพัฒนานโยบายจึงเป็นเสมือนข้อได้เปรียบประการหนึ่งที่จะสามารถสร้างแนวร่วมพันธมิตรให้เข้ามามีส่วนร่วมต่อการสนับสนุนในการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบายได้โดยง่ายกว่า ส่งผลให้ระดับความขัดแย้งทางความเชื่อนโยบายและข้อคิดเห็นที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มพันธมิตรนั้นอยู่ในระดับต่ำตามไปด้วย ประกอบกับ บทบาทของ ดร. กิตติพงษ์ พร้อมวงศ์ เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) ในฐานะผู้ที่มีบทบาทหลักในการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ต่างเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างเสถียรภาพของแต่ละกลุ่มแนวพันธมิตรด้วยเช่นกัน โดยจะมีบทบาทที่สำคัญในการกำหนดกรอบปัญหาและกรอบการจัดการปัญหา นโยบาย บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผู้มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายท่านหนึ่งได้กล่าวถึง นั่นคือ ดร. กิตติพงษ์ พร้อมวงศ์ เปรียบเสมือน “มิชชันนารี (missionary)”²⁶⁴ ที่เป็นผู้ส่งต่อจุดยืนทางความคิดของนโยบาย เพื่อให้ระบบย่อยของกลุ่มแนวร่วมพันธมิตรมีระบบความเชื่อร่วมกัน นอกจากนี้ ยังมีคุณลักษณะที่สำคัญและโดดเด่นในด้านการกำหนดนโยบายและวางแผนในระดับชาติและนานาชาติ รวมถึงมีความเป็นผู้นำสูงจึงได้รับความนับถือและ

²⁶² พร้อมวงศ์ (นามสมมติ) . (2566, กุมภาพันธ์ 16). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

²⁶³ กัลยา (นามสมมติ) . (2566, มีนาคม 27). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

²⁶⁴ กัลยา (นามสมมติ) . (2566, มีนาคม 27). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

ไว้วางใจจากกลุ่มแนวร่วมพันธมิตร²⁶⁵ ไม่เพียงแต่คุณลักษณะส่วนบุคคลของ ดร. กิตติพงศ์ พร้อมวงศ์ ที่มีส่วนสำคัญต่อการสร้างเสถียรภาพของกลุ่มแนวร่วมพันธมิตรในแต่ละกลุ่มเท่านั้น หากแต่การมีเครือข่ายพันธมิตรที่แน่นแฟ้นย่อมส่งผลให้การผลักดันข้อเสนอทางนโยบายเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และได้รับการสนับสนุนจากแนวร่วมพันธมิตรที่ทำให้นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารสามารถขับเคลื่อนในเชิงรูปธรรมได้ ดังคำให้สัมภาษณ์

“ดร.กิตติพงศ์ ทำงานร่วมกับ BOI และเป็น Partnership กับ BOI มานาน ปัจจุบัน ดร. กิตติพงศ์ เป็นกรรมการที่ปรึกษาของ BOI ซึ่ง BOI เป็นตัวช่วยมากในการที่จะดึงต่างประเทศเข้ามา พอมี Food Innopolis ดร.กิตติพงศ์กับ BOI ก็ไปต่างประเทศด้วยกัน แล้วก็ชักชวนคนเข้ามาลงทุนในเรื่องของอาหาร”²⁶⁶

“ท่านมี network ท่านก็จะรู้ว่าใครเป็น key partner หลัก ใครเป็น stakeholder ที่มีบทบาทสำคัญในแต่ละมิติเนอะ ในแต่ละเรื่อง ในแต่ละมิติที่จะร่วมกันนะคะ ท่านก็จะเข้าใจแล้วก็รู้ถึง key partner นะคะ แล้วก็ strong network ก็คือท่านก็จะพยายาม build strong network ให้เข้มแข็งเพื่อที่เขาจะได้แบบร่วมกันผลักดันและขับเคลื่อนทางด้าน food เนี่ยให้เป็นเหมือนให้เกิดอย่างเป็นรูปธรรมได้จริง”²⁶⁷

ไม่เพียงแต่บทบาทของ ดร. กิตติพงศ์ พร้อมวงศ์ ที่สร้างเสถียรภาพในระบบย่อยนโยบายของแต่ละแนวร่วมพันธมิตรเท่านั้น หากแต่ ผศ. ดร.อัครวิทย์ กาญจนโอภาส และ ดร. เอกอนงค์ จางบัว ต่างเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการก่อรูปของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารและสร้างความร่วมมือจากหน่วยงานหลากหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหาร จึงได้รับการทาบทามให้เข้ามามีส่วนร่วมในการก่อตัวและพัฒนาข้อเสนอเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ตั้งแต่แรกเริ่ม สำหรับ ผศ. ดร.อัครวิทย์ กาญจนโอภาส เดิมเป็นผู้ที่ขับเคลื่อนอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีความรู้ความเชี่ยวชาญต่อการพัฒนาคลัสเตอร์ทางด้านนวัตกรรม²⁶⁸ จึงเป็นผู้ได้รับการยอมรับจากเครือข่ายมหาวิทยาลัยเป็นอย่างมาก บทบาทของการเป็น

²⁶⁵ ญาณิศา (นามสมมติ) . (2566, กุมภาพันธ์ 8). ผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

²⁶⁶ พร้อมพงศ์ (นามสมมติ) . (2566, กุมภาพันธ์ 16). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

²⁶⁷ ภัทรนันท์ (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 26). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

²⁶⁸ พร้อมพงศ์ (นามสมมติ) . (2566, กุมภาพันธ์ 16). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

นายหน้านโยบายที่เด่นชัดอีกประการหนึ่ง คือ การให้คำแนะนำความรู้ใหม่และการส่งเสริมการเรียนรู้
ดังเช่น

“ท่านเป็นผู้วางกรอบแนวคิดของเมืองนวัตกรรมอาหาร (concept) และพยายามดู
ว่าเรามีอะไรประกอบเข้ามาจากของที่เราที่อยู่ ที่เรารู้จากสิ่งที่เราเห็นมา เราจะพัฒนาขึ้น
มาได้”²⁶⁹

นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงเป็นผู้ที่มีความสามารถในการประสานรูปแบบการทำงานร่วมกัน
เพื่อให้ข้อเสนอหรือข้อคิดเห็นของจากแนวร่วมพันธมิตรได้มีทิศทางแนวเดียวกันและเป็นที่ยอมรับได้
จากทุกกลุ่ม²⁷⁰ คุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่มีความประนีประนอม มีความยืดหยุ่น มอง
ผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นหลักมิใช่ประโยชน์ส่วนตน รวมถึงการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ทำ
ให้แนวร่วมพันธมิตรของทุกกลุ่มที่เข้าร่วมให้ข้อเสนอทางนโยบายสามารถมองเป้าหมายของนโยบาย
เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน²⁷¹ ในขณะที่ ดร. เอกอนงค์ จางบัว เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ
ต่อการพัฒนานโยบายนวัตกรรมโดยตรง รวมถึงเป็นผู้ขับเคลื่อนงานทางด้านอุทยานวิทยาศาสตร์แห่ง
ประเทศไทย ภายใต้สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) จากทั้งองค์ความรู้
ที่มีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะและประสบการณ์ในการขับเคลื่อนงานอุทยานวิทยาศาสตร์ในทางปฏิบัติ
ส่งผลให้มีเครือข่ายการขับเคลื่อนงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหารทั้งจากภาครัฐและการ
เชื่อมโยงมหาวิทยาลัยจำนวนมาก²⁷² จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเข้าไปเจรจาพูดคุยและสร้างความ
ร่วมมือกับแนวร่วมพันธมิตรไปพร้อม ๆ กับ ผศ. ดร. อัครวิทย์ กาญจนโอภาส

ด้วยประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานี้ อาจกล่าวได้ว่า การปฏิสัมพันธ์ของบทบาทนายหน้านโยบาย
(policy broker) ตั้งแต่ นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รองนายกรัฐมนตรี ในสมัยรัฐบาล คสช. นายพิเชษฐ
ดุรงค์เวโรจน์ ดร. กิตติพงษ์ พร้อมวงศ์ ผศ. ดร. อัครวิทย์ กาญจนโอภาส และ ดร. เอกอนงค์ จางบัว
ต่างมีการปฏิสัมพันธ์ในลักษณะของการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้ระบบความเชื่อของกลุ่ม
พันธมิตรเกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน จนนำไปสู่ “สนามแห่งความร่วมมือทางนโยบาย” ในที่สุด

²⁶⁹ กัลยา (นามสมมติ) . (2566, มีนาคม 27). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร.
สัมภาษณ์.

²⁷⁰ วัลภา (นามสมมติ) . (2566, กุมภาพันธ์ 3). ผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร.
สัมภาษณ์.

²⁷¹ ญาณิศา (นามสมมติ) . (2566, กุมภาพันธ์ 8). ผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร.
สัมภาษณ์.

²⁷² พร้อมพงศ์ (นามสมมติ) . (2566, กุมภาพันธ์ 16). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรม
อาหาร. สัมภาษณ์.

ช่วงที่ 3 จากการผลักดันข้อเสนอทางนโยบายไปสู่การเกิดขึ้นของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis)

ผลจากคณะรัฐมนตรีในคราวประชุมเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2558 มีมติเห็นชอบต่อนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์ ที่เน้นคลัสเตอร์อุตสาหกรรมที่มีศักยภาพและมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ โดยมีการกำหนดให้เมืองนวัตกรรม (Food Innopolis) เป็นซูเปอร์คลัสเตอร์ (Super Cluster) ซึ่งได้รับสิทธิและประโยชน์สำหรับการส่งเสริมการลงทุนเป็นพิเศษในพื้นที่เป้าหมาย และต่อมากระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้มอบหมายให้ สวทช. เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักต่อการจัดทำข้อเสนอการพัฒนานโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ซึ่งมีการหารือจากแนวร่วมพันธมิตรในการสนับสนุนจากทั้ง 3 กลุ่ม จนนำมาสู่ข้อเสนอในการดำเนินการนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารขึ้น บทบาทของ สวทช. ในฐานะหน่วยงานผู้ที่มีบทบาทในการพัฒนานโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร จึงได้ผลักดันข้อเสนอทางนโยบายไปยังคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2559 โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้มีการจัดตั้งและดำเนินการเมืองนวัตกรรมอาหาร เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 รวมทั้งให้ข้อคิดเห็นที่เพิ่มเติม 2 ประการ กล่าวคือ

ประการแรก เห็นชอบให้กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนการจัดตั้งและดำเนินการเมืองนวัตกรรมอาหาร ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงการคลัง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน สถาบันอาหาร²⁷³ ส่วนการจัดสิทธิประโยชน์และแรงจูงใจและมาตรการสนับสนุน จะเริ่มเปิดให้บริษัทเอกชนสมัครขอสิทธิประโยชน์ส่งเสริมการลงทุนและการสนับสนุนเข้ามาจัดตั้งหน่วยวิจัยพัฒนาและนวัตกรรมในเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ได้ตั้งแต่ปี 2559 และพัฒนาเมืองนวัตกรรมอาหารเต็มรูปแบบในปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 ตามที่กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเสนอ โดยในการดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องต่อไป

ประการที่สอง ให้กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จัดทำแผนปฏิบัติการตามกรอบระยะเวลาการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล (ถึงเดือนกรกฎาคม 2560) ให้เกิด 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวิจัยและพัฒนา ด้านงบประมาณและแหล่งเงินทุนในการดำเนินการ ด้านโครงสร้างองค์กรและ

²⁷³ เป็นข้อคิดเห็นของฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการเร่งรัดนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์ ที่มองว่า ควรมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่มีการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารด้านต่าง ๆ โดยกระทรวงอุตสาหกรรมมีหน่วยงานในสังกัด คือ สถาบันอาหาร ที่มีบทบาทภารกิจที่สอดคล้องกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของการจัดตั้งเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) อ้างอิงจาก หนังสือกระทรวงอุตสาหกรรมด่วนที่สุด ที่ นร 0806/768 ลงวันที่ 13 พฤษภาคม 2559 เรื่อง การจัดตั้งและดำเนินการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) , โดย กระทรวงอุตสาหกรรม, 2559, กรุงเทพฯ:กระทรวงอุตสาหกรรม

บุคลากร และด้านการเข้าร่วมลงทุนของภาคเอกชน โดยให้กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรับ ความเห็นของกระทรวงอุตสาหกรรม สำนักงานงบประมาณ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประธานกรรมการเร่งรัดนโยบายเขตพัฒนา เศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์ และกรรมการและเลขานุการร่วม คณะกรรมการเร่งรัดนโยบาย เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์ที่เห็นควรพิจารณาให้ความสำคัญกับการบูรณาการ ระหว่างหน่วยงานที่มีการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารในด้านต่าง ๆ ควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วม ของภาคเอกชนโดยจัดทำแผนการปฏิบัติงานและแผนการใช้จ่ายงบประมาณเพื่อเสนอขอตั้ง งบประมาณรายจ่ายประจำปีและจัดทำงบประมาณในลักษณะบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์²⁷⁴ การ กำหนดคุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการที่ภาคเอกชนจะเข้าร่วมในการจัดตั้งเมือง นวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) และการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหาร นอกจากนี้เห็นควรให้ จัดทำคำของบประมาณเป็นรายปีไปยังสำนักงบประมาณตามความจำเป็นและเหมาะสมหรือพิจารณา ใช้แหล่งเงินทุน อาทิ กองทุนเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันสำหรับกลุ่มอุตสาหกรรม เป้าหมาย ไปพิจารณาดำเนินการต่อไปด้วย

อย่างไรก็ตาม ข้อคิดเห็นที่น่าสนใจของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติที่มีต่อความเห็นในการจัดตั้งและดำเนินการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เป็นในด้านวิธีดำเนินการและการบริหารจัดการ ที่ว่า ประการแรก ด้วยเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) นั้นตั้งอยู่ในอุทยานวิทยาศาสตร์ประเทศไทยซึ่งมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่บริหารจัดการอยู่ แล้ว จึงควรพิจารณาความเป็นไปได้ในการใช้รูปแบบและกลไกการบริหารจัดการที่มีอยู่เดิมของ อุทยานวิทยาศาสตร์ประเทศไทย เพื่อลดความซ้ำซ้อนและการเพิ่มภาระของงบประมาณภาครัฐ ประการที่สอง การกำหนดให้ สวทช. เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรม อาหาร (Food Innopolis) อาจต้องคำนึงถึงพันธกิจหลักของ สวทช. ในการเป็นหน่วยงานระดับ นโยบาย โดยหากมีความจำเป็นต้องให้ สวทช. ทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานดังกล่าว ควรต้องเป็นการ ทำงานในระยะเริ่มต้นที่มีกำหนดการยุติและส่งต่อการดำเนินงานไปยังหน่วยระดับปฏิบัติที่เหมาะสม

ผลจากข้อคิดเห็นดังกล่าวจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนผู้รับผิดชอบหลักต่อ การนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ไปปฏิบัติ กล่าวคือ ในระยะเริ่มต้นของการ นำนโยบายไปปฏิบัติ ช่วงปี พ.ศ. 2559 ถึง พ.ศ. 2560 เป็นช่วงของการพัฒนากลไกในการบริหาร

²⁷⁴เป็นข้อคิดเห็นจากสำนักงบประมาณเสนอความเห็นต่อการจัดตั้งและดำเนินการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จาก หนังสือสำนักงบประมาณ ด่วนที่สุด ที่ นร 0710/541 ลงวันที่ 13 พฤษภาคม 2559 เรื่อง การ จัดตั้งและดำเนินการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) , โดย สำนักงบประมาณ, 2559, กรุงเทพฯ:สำนัก งบประมาณ

จัดการของเมืองนวัตกรรมอาหาร อาทิ การจัดทำข้อเสนอกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการเมืองนวัตกรรมอาหาร การจัดทำมีสำนักงานใหญ่ของเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) การจัดตั้งหน่วยให้บริการเบ็ดเสร็จ (One Stop Center) การพัฒนารูปแบบการให้บริการ (Service Platform) การจัดกิจกรรมการตลาด (Marketing) ในการดึงดูดลูกค้าให้บริษัทเอกชนมา ลงทุนวิจัยพัฒนาและนวัตกรรมในเมืองนวัตกรรมอาหาร ในขณะที่เดียวกันยังได้มีการประสานเชื่อมโยงกับเครือข่ายมหาวิทยาลัย สำหรับเตรียมความพร้อมต่อการขยายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ไปสู่ภูมิภาค ซึ่งผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายและนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปปฏิบัติ ได้ให้ข้อมูลว่า

“จริง ๆ ต้องบอกว่า 2 ปีนี้ เป็นช่วงเวลาที่เราใช้ในการทำความเข้าใจกับเครือข่ายมหาวิทยาลัย ช่วงปลายเดือนพฤษภาคมเราก็มี MOU ฉบับแรกกับเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหาร จำนวนหนึ่ง ในตอนนั้นมหาวิทยาลัยก็ยังไม่ทราบตัวแนวนโยบายเท่าใด รัฐมนตรีสั่งให้ทำ MOU ก็ทำแล้วมันก็เป็น MOU ในภาพกว้าง ๆ ของการทำงานซึ่งมีทั้งมหาวิทยาลัยและบริษัทใหญ่ ๆ อยู่ด้วย เพราะฉะนั้นก็จะรันได้คล้าย ๆ กับ Hub ของ Netherlands Food Valley ที่มีคนทำงานแล้วก็มีเครือข่ายเชื่อมโยงไป ถามว่าเราทำอะไรในช่วง 2 ปีนี้ ก็คือใช้เวลาในการทำความเข้าใจกับมหาวิทยาลัย ให้มหาวิทยาลัยกลับไปคุยกันเองภายในว่าจะสนับสนุนอะไรกับรูปแบบบริการนี้ ตนเองมีจุดแข็งอะไร ซึ่งในมุมมองของอาหารบางแห่งอาจจะไม่ได้อยู่ในคณะที่มีความเกี่ยวข้องกับเกษตรอาหารทั้งหมด”²⁷⁵

ต่อมาในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2561 กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ขอเสนอให้มีการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ ด้วยเหตุผลที่ว่า การบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานสำคัญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ อยู่ภายใต้การบริหารจัดการของหลายหน่วยงานภายใต้กระทรวงวิทยาศาสตร์ ฯ ทำให้ขาดความเป็นเอกภาพ และไม่สามารถเชื่อมโยงต่อการรองรับภารกิจในการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมได้ จึงเห็นควรให้มีการรวมภารกิจของหน่วยงานภายในสังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ ฯ ที่ดำเนินการอยู่ ซึ่ง 1 ในหน่วยงานนั้นคือ เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ที่เดิมเป็นการดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลของ สวทช. ไปสู่การมอบหมายให้เป็นการบริหารจัดการภายใต้โครงสร้างใหม่ของ สวทช. ในกลุ่มบริหารและส่งเสริมเขตนวัตกรรมที่จะมีภารกิจดูแลรับผิดชอบการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ²⁷⁶

²⁷⁵ กัลยา (นามสมมติ) . (2566, มีนาคม 7). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

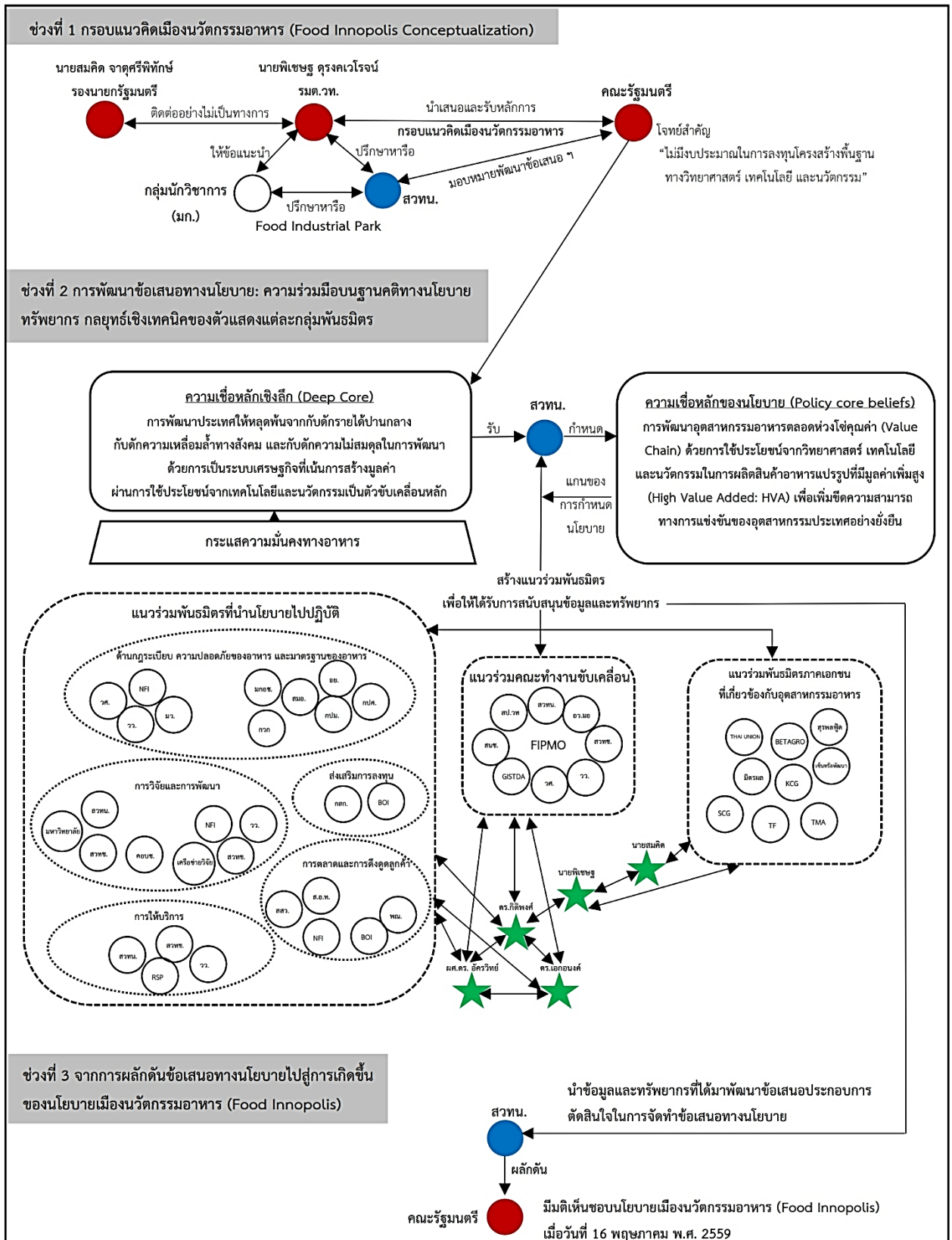
²⁷⁶ จาก หนังสือกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด่วนที่สุด ที่ วท (ปคร) 0211/7492 ลงวันที่ 9 ตุลาคม 2561 เรื่อง การบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ, โดย กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2561, กรุงเทพฯ:กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

นอกจากนี้ เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ด้วยสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทช.) จะถูกโอนย้ายเป็นสำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) ที่มีอำนาจหน้าที่ในการเสนอนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมต่อสภานโยบายฯ และศึกษานโยบายและมาตรการในการพัฒนาระบบการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นหลัก ซึ่งภารกิจอย่างการบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ไม่ครอบคลุมถึงการดำเนินการบางส่วนของ สวทช. ในปัจจุบัน ดังนั้น กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจึงโอนย้ายอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการและกำกับดูแลเมืองนวัตกรรมอาหารไปที่ สวทช.²⁷⁷ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการและส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ ตามมาตรา 11 (6) แห่งพระราชบัญญัติพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ. 2534 โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2561 อาจกล่าวได้ว่า การขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ในปัจจุบันอยู่ภายใต้การดำเนินการของสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.)

สุดท้าย เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการกำหนดนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารตั้งแต่ช่วงที่ 1 กรอบแนวคิดเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis Conceptualization) : จุดประกายทางความคิดเมืองนวัตกรรมอาหาร ช่วงที่ 2 การพัฒนาข้อเสนอทางนโยบาย: ความร่วมมือบนฐานคติทางนโยบาย ทรัพยากร กลยุทธ์เชิงเทคนิคของตัวแสดงแต่ละกลุ่มพันธมิตร และช่วงที่ 3 จากการผลักดันข้อเสนอทางนโยบายไปสู่การเกิดขึ้นของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) รวมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของแนวร่วมพันธมิตรในเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร จึงขอสรุปไว้ดังภาพที่ 5.1

ภาพที่ 5.1 การปฏิสัมพันธ์ของแนวร่วมพันธมิตรภายในเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร

²⁷⁷ จาก หนังสือกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด่วนที่สุด ที่ วท (ปคร) 0211/8703 ลงวันที่ 23 พฤศจิกายน 2561 เรื่อง การบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ, โดย กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2561, กรุงเทพฯ:กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

5.4 ผลกระทบจากระบบย่อยของเครือข่ายนโยบายสู่ผลลัพธ์ของนโยบาย

ผลจากการแลกเปลี่ยนทรัพยากรของตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบาย นำไปสู่ผลลัพธ์เชิงนโยบาย (policy outcome) ทั้งในผลลัพธ์ทางคุณค่าของนโยบาย เพื่อให้เกิดระบบนิเวศนวัตกรรมอาหารอันเป็นผลมาจากการหลอมรวมทรัพยากรของพันธมิตร การบูรณาการรูปแบบการให้บริการ (Integrated Platform) ระหว่างพันธมิตรเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหารจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็น หน่วยงานภายใต้กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (วท.) หน่วยงานภายนอก เช่น สำนักงานอาหารและยา (อย.) และเครือข่ายมหาวิทยาลัย มารวมเข้าด้วยกันถือเป็นค่านิยมหลัก (Core Value) ของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ผ่านการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ทรัพยากรทางองค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญของบุคคล โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ทางเทคโนโลยี และทรัพยากรทางการเงิน ให้เกิดการหลอมรวมจนเป็นรูปแบบการให้บริการ (Service Platforms) อย่างไรก็ตาม ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารได้ให้ข้อมูลหนุนเสริมที่ว่า

“Core Value คือ Integrated Platform ในการทำงานให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาทำงานด้วยกัน เพื่อที่จะตอบโจทย์ในเรื่องของการทำงานด้านนวัตกรรมอาหารของประเทศ โดยเป็นแพลตฟอร์มที่เป็นกลาง (Neutral Platform) ถามว่าถ้าไม่ใช่ Food Innopolis แต่เป็นใครสักคนเป็นตัวตั้งตัวตีมันก็จะไม่มีความเป็นกลางแต่เมื่อเราเข้ามาอยู่ใน สวทช. คนก็อาจจะมองว่าเราไม่ค่อย Neutral แล้ว แต่ถ้าถามเราในฐานะคนทำงาน มองว่าในมุมของการทำงานเราก็ยัง Neutral อยู่ เรายังยืนยันจุดยืนเดิมของเราและเราก็พยายามที่จะ Strengthen จุดแข็งของเรา สุดท้ายภาพที่เราอยากให้เกิดคือ การที่เราเป็น Hub ในการเชื่อมโยง Facilities อาจารย์, นักวิจัยต่าง ๆ เข้ามา แล้วเราก็เอาของที่เร เชื่อมโยงเหล่านี้ออกมาให้บริการกับผู้ประกอบการ”²⁷⁸

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการหลอมรวมทรัพยากรจากเครือข่ายพันธมิตรนี้จะนำไปสู่การเกิด “ระบบนิเวศนวัตกรรมอาหาร” (Food Innovation Ecosystem) ที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมอาหารทั้งกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) และกลุ่มวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) เกิดความเชื่อมโยงกับห่วงโซ่คุณค่า (value chain) ในอุตสาหกรรมโลก รวมไปถึงการดึงดูดการลงทุนด้านการวิจัยและการพัฒนาบริษัทอาหารชั้นนำของโลกทั้งบริษัทต่างประเทศและบริษัทไทยให้มีการถ่ายทอดทางเทคโนโลยี องค์ความรู้ และประสบการณ์ระดับสูงจากนักวิจัยไทยและต่างประเทศ

ผลลัพธ์ทางคุณค่าของนโยบายที่ว่านี้ได้ส่งมอบคุณค่า เพื่อช่วยหนุนเสริมให้กับผู้ประกอบการได้มีศักยภาพในการแข่งขันทางเศรษฐกิจได้ ย่อมส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจที่ช่วยเพิ่มขีด

²⁷⁸ กัลยา (นามสมมติ) . (2566, มีนาคม 7). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร.

ความสามารถทางการแข่งขันของประเทศ ส่งผลให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานนวัตกรรมซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ประเทศหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) แน่หนอนว่าปลายทางของผลลัพธ์ที่ได้คือ ผลลัพธ์ทางสังคมที่ส่งผลให้ประชาชนทุกกลุ่ม (Inclusiveness) ยกระดับคุณภาพของชีวิต และสามารถเข้าถึงความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและผลลัพธ์ทางสังคมจะถูกส่งต่อมาให้ประชาชนในพื้นที่เองก็จะเล็งเห็นความสำคัญและมีความเชื่อมั่นรวมไปถึงการเห็นคุณค่าของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารในที่สุด

สุดท้าย การนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปปฏิบัติ จึงส่งผลให้การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ สามารถสร้างความร่วมมือจนนำไปสู่การหลอมรวมโครงสร้างพื้นฐานและองค์ความรู้ท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนานวัตกรรมอาหารอันสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน

5.5 บทสรุป

จุดเปลี่ยนสำคัญที่ส่งผลต่อการเกิดขึ้นของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เป็นผลมาจากบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารเป็นอย่างมาก โดยบทบาทของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) จะมีบทบาทในการแปลง “ความเชื่อหลักเชิงลึก (Deep Core)” ของโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจ “ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0 ที่ว่า “การพัฒนาประเทศให้หลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Tap) กับดักความเหลื่อมล้ำทางสังคม (Inequality Trap) และกับดักความไม่สมดุลในการพัฒนา (Imbalance Trap)” ด้วยการเป็นระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า (Value-Based Economy) ผ่านการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ไปสู่ “การกำหนดนโยบายสาธารณะ” จึงได้มีการหลอมรวมให้เป็นระบบความเชื่อหลักของนโยบาย (Policy core beliefs) เมืองนวัตกรรมอาหาร บนฐานคติที่ว่า “การพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารตลอดห่วงโซ่มูลค่า (Value Chain) ด้วยการใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการผลิตสินค้าอาหารแปรรูปที่มีมูลค่าเพิ่มสูง (High Value Added: HVA) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันของอุตสาหกรรมประเทศอย่างยั่งยืน”

เพื่อให้ความเชื่อหลักทางนโยบาย (Policy Core Belief) บรรลุวัตถุประสงค์ จึงมีความพยายามในการสร้างแนวร่วมพันธมิตร 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาโครงการสำนักงานบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis Program Management Office: FIPMO) กลุ่มที่ 2 แนวร่วมพันธมิตรที่นำนโยบายไปปฏิบัติ และกลุ่มที่ 3 ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหาร เข้ามาสนับสนุนต่อความเชื่อหลักทางนโยบายและการใช้ประโยชน์

จากทรัพยากรของพันธมิตร รวมไปถึงการเรียนรู้ทางนโยบาย (policy-oriented learning) เพื่อสนับสนุนข้อมูลต่อการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบาย ความเชื่อหลักของนโยบายที่ว่านี่จึงเป็นเสมือน “แกนหรือโครงสร้าง” สำคัญที่จำกัดกรอบพฤติกรรมของตัวแสดงที่เกิดขึ้นภายในระบบย่อยของนโยบาย (policy subsystem) ได้มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกัน อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ระบบย่อยของนโยบายมีเสถียรภาพมากขึ้น บทบาทของนายหน้านโยบายจะมีทำหน้าที่ในการร้อยรัดและหล่อหลอมชุดความเชื่อของแนวร่วมพันธมิตรให้เป็นในทิศทางเดียวกัน โดยนายหน้านโยบาย (Policy Broker)) ที่สำคัญได้แก่ นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รองนายกรัฐมนตรี ในสมัยรัฐบาล คสช. นายพิเชษฐ ดุรงคเวโรจน์ ดร. กิตติพงษ์ พรอมวงศ์ ผศ. ดร.อัครวิทย์ กาญจนโอภาส และดร. เอกอนงค์ งามบัว ต่างมีการปฏิสัมพันธ์ในลักษณะของการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน จนนำไปสู่ “สนามแห่งความร่วมมือทางนโยบาย” และทำให้ข้อเสนอทางนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารได้รับการผลักดันเป็นผลสำเร็จ เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 โดยการผลักดันของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) ซึ่งต่อมาสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ได้เป็นผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ

สุดท้าย ผลกระทบจากระบบย่อยต่าง ๆ ของเครือข่ายนโยบายนำไปสู่ผลลัพธ์ของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ทั้งในผลลัพธ์ทางคุณค่าของนโยบาย เพื่อให้เกิดระบบนิเวศนวัตกรรมอาหาร อันเป็นผลมาจากการหลอมรวมทรัพยากรของพันธมิตร ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันของประเทศ ส่งผลให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานนวัตกรรมซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ประเทศหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) และผลลัพธ์ทางสังคม เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่ม (Inclusiveness) ยกระดับคุณภาพของชีวิต และสามารถเข้าถึงความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน

บทที่ 6

การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

กรณีศึกษา บริษัท เอฟไอทียู จำกัด (FITU) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

6.1 บทนำ

กรณีศึกษาบริษัท เอฟไอทียู จำกัด (FITU) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งให้เห็นถึงการอธิบายปรากฏการณ์การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ และเป็นส่วนหนึ่งของการตอบวัตถุประสงค์การศึกษาข้อ 3) เพื่อเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร โดยมีลำดับการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็นดังนี้

ปัจจัยแวดล้อมการก่อเกิดความร่วมมือในเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร²⁷⁹ ที่ช่วยแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจที่สำคัญของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย (หัวข้อ 6.2) จนกระทั่งมีการยกระดับเครือข่ายนวัตกรรมอาหารสู่การจัดตั้งบริษัทจำกัด ในส่วนนี้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการก่อตัวและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (หัวข้อ 6.3) ตั้งแต่จุดเริ่มต้นการรับนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในด้านอาหาร ตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการก่อรูปจากเครือข่ายนักวิจัยไปสู่การจัดตั้งในรูปแบบบริษัทจำกัดได้เป็นผลสำเร็จ

ในส่วนสุดท้าย (หัวข้อ 6.4) เป็นการนำเสนอถึงผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งในมิติมุมมองความยั่งยืนของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารและความคาดหวังของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหารของผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

²⁷⁹ สำหรับบริบททั่วไปของพื้นที่จังหวัดปทุมธานี โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ภาคผนวก ก.

6.2 ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

“...มหาวิทยาลัยย่อมอุปมา ประดุจบ่อน้ำ บำบัดความกระหายของราษฎร ผู้สมัครแสวงหา
ความรู้ อันเป็นสิทธิและโอกาส ที่เขาควรมีควรได้ ตามหลักเสรีภาพของการศึกษา”

ความข้างต้นเป็นปรัชญาของการจัดตั้งมหาวิทยาลัยตามสุนทรพจน์ของ ศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ ที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยเน้นการเรียนการสอนเรื่องประชาธิปไตยและให้การศึกษาสร้างความเข้าใจในระบอบการปกครองใหม่ ด้วยเหตุนี้ทำให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงเป็นเสมือนสถาบันการศึกษาที่มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตในทางสังคมศาสตร์เป็นสำคัญ ซึ่งในช่วงแรกเริ่มได้แบ่งออกเป็น 4 คณะ ได้แก่ คณะนิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ต่อมาในปี พ.ศ. 2518 อธิการบดีในสมัยนั้น คือ ศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เห็นว่าควรที่จะขยายการศึกษาในด้านวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้น เนื่องจากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีล้วนมีผลต่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยเช่นกัน²⁸⁰ จนกระทั่งเกิดเป็นคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปี พ.ศ. 2529 โดยสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมอาหาร ได้แก่ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และนวัตกรรมอาหาร

แม้ว่าการเกิดขึ้นของสาขาวิชาในด้านวิทยาศาสตร์จะมีการเรียนการสอนมาแล้วกว่า 48 ปี แต่ด้วยการสั่งสมบทบาทที่สำคัญของมหาวิทยาลัยในเหตุการณ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางการเมืองส่งผลให้ภาพลักษณ์และชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยังคงภาพจดจำแก่ประชาชนทั่วไปและทำให้เข้าใจหรือเป็นที่รู้จักว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นสถาบันการศึกษาที่มีจุดแข็ง (จุดเด่น) ด้านการผลิตบัณฑิตในสายสังคมศาสตร์

ด้วยประเด็นข้างต้นที่กล่าวมานี้ จึงนับเป็นแรงจูงใจสำคัญประการหนึ่งของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย หนึ่งในแกนนำหลักของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อย่างอาจารย์พรประภาได้ให้เหตุผลถึงมูลเหตุสำคัญของการเข้าไปสร้างความร่วมมือที่ว่า **ประการแรก เพื่อยกระดับของสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับด้านนวัตกรรมอาหารให้มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักทั้งในแวดวงวิชาการและประชาชนทั่วไป** ดังคำให้สัมภาษณ์

“เราก็ออยู่ในสาขาวิชาที่เป็น 1 ใน 10 สาขาวิชาของคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ธรรมศาสตร์มองเป็นลูกสายสังคมศาสตร์..ไม่มีใครรู้ว่าเรามีสาขาวิชาเทคโนโลยีการอาหาร (Food Science) อยู่...ไม่ใช่คณะเป็นแค่สาขาวิชา 1 ใน 10 ด้วย...ทำให้เราไม่ค่อยมีเสียง ผลงานที่เราผลิตออกไปก็ไม่ได้ด้อยไปกว่ามหาวิทยาลัยอื่น..ถ้าเราตกข่าวเรื่อย ๆ เนื้องานอาหารจะไม่มีคำว่าธรรมศาสตร์อีกแล้ว ถ้าเราได้เข้าไป

²⁸⁰ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. *ประวัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม, 2565 จาก

มีส่วนร่วมในเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) อย่างน้อยเราก็เป็นส่วนหนึ่งของเขา และหวังว่าสักวันจะมีแสงไฟ (Spotlight) มาฉายเราให้ได้เด่นขึ้นบ้าง”²⁸¹

การได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งในเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหารจะช่วยเสริมอำนาจให้แก่เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นและพัฒนาองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญของพันธมิตรภายในเครือข่ายมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) จะมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมต่อกับผู้ประกอบการในการเข้ารับบริการ รวมไปถึงการเชื่อมต่อองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญของบุคลากรระหว่างเครือข่ายมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ให้เกิดการไหลเวียนขององค์ความรู้ทางด้านนวัตกรรมอาหาร

ประการที่สอง ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ทางเครือข่ายจะได้รับจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร อาทิ มาตรการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหาร การได้รับงบประมาณในการสนับสนุนสำหรับการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ดังคำให้สัมภาษณ์

“เขาจะทำให้เราเข้าไปอยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษ เขาจะเป็นเหมือนตัวจับคู่ (matching) เขาจะทำให้เราถูกมองเห็นมากขึ้น (visible) เพราะเวลาเขาไปนำเสนอที่ไหนก็จะมีเครือข่ายนวัตกรรมอาหารของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็น 1 ในเครือข่ายของเขา สิ่งนี้จะเป็นตัวที่จะช่วยดันเราออกไปทำให้คนรู้จักเรามากขึ้น แล้วเวลาที่ภูมิภาคเอกชนติดต่อมาที่เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนกลางก็จะส่งต่อมาให้เรา”²⁸²

“ด้วยความเข้าใจส่วนตัว เข้าใจว่าน่าจะมีงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงานวิจัย และมีงบประมาณสนับสนุนพิเศษให้กับกลุ่มที่เป็นเครือข่าย การที่เรามีงบประมาณเราก็จะมาพัฒนานวัตกรรมอาหารของเราได้”²⁸³

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่รับผิดชอบในการนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปปฏิบัติได้ชี้แจงให้แก่พันธมิตรที่เข้าร่วมเครือข่ายนวัตกรรมอาหารของแต่ละเครือข่ายได้เข้าใจตรงกันว่า บทบาทหลักที่แท้จริงนั้น คือ บทบาทในการเชื่อมต่อระหว่างภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน (ที่เป็นผู้ประกอบการในทุกระดับ) รวมไปถึงการลงทุนจากต่างประเทศ ซึ่งในด้านงบประมาณการสนับสนุนทั้งการวิจัยและการดำเนินงานในการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหารของแต่ละพื้นที่ ในประเด็นดังกล่าวนี้ได้มีการจัดสรรงบประมาณให้แก่เครือข่ายที่มาเข้าร่วมขับเคลื่อน

²⁸¹ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

²⁸² พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

²⁸³ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

ในขณะที่เดียวกันผู้ที่มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อีกท่านหนึ่งอย่างอาจารย์รัฐเดชได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับแรงจูงใจสำคัญในการเข้าร่วมขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารที่ว่า **ประการที่สาม เป็นโอกาสที่มหาวิทยาลัยจะได้ผลักดันงานวิจัยไปสู่เชิงพาณิชย์มากยิ่งขึ้น** เนื่องจากวัตถุประสงค์ของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารนั้นต้องการให้เกิดการขับเคลื่อนในรูปแบบคลัสเตอร์²⁸⁴ โดยมหาวิทยาลัยจะมีบทบาทสำคัญในการวิจัยและพัฒนาอาหารเชื่อมโยงกับภาคธุรกิจในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็น ธุรกิจขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ เป็นต้น เพื่อที่จะตอบโจทย์ในการแก้ไขปัญหาและความต้องการของผู้ประกอบการให้ตรงจุดมากขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“มหาวิทยาลัยมีภาควิชาด้านอุตสาหกรรมอาหารซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ของ Food Innopolis ทั้งนี้ Food Innopolis ไม่ได้เป็นเพียงศูนย์วิจัยเท่านั้น แต่เป็นความพยายามที่จะนำงานวิจัยมาใช้ในเชิงพาณิชย์ สังเกตได้จากหนึ่งในขอบเขตความรับผิดชอบของโครงการเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย Food Innopolis ที่ระบุว่าต้องการให้เป็น Cluster นั้นหมายความว่าในพื้นที่บริเวณนี้มีบริษัทฯ มาตั้งเป็น Special Economic Zone ซึ่งได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีตามมติคณะรัฐมนตรี (ครม.) เป็นที่มาของการมองภาพว่างานวิจัยของโครงการเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (Food Innopolis @Thammasat) จะต้องเชื่อมโยงกับภาคธุรกิจ”²⁸⁵

จากการพิจารณาคำให้สัมภาษณ์ของผู้ที่มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่า แรงจูงใจสำคัญที่ได้เข้าไปร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ภายใต้การขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) มักให้ความสำคัญในเรื่องประโยชน์ (Benefits) ที่เครือข่ายจะได้รับเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็น การทำให้สาขาวิชาในด้านนวัตกรรมอาหารเป็นที่รู้จักมากขึ้น การได้รับสิทธิประโยชน์จากมาตรการส่งเสริมการลงทุน และการได้มีโอกาสผลักดันงานวิจัยไปสู่เชิงพาณิชย์

²⁸⁴ กลุ่มของธุรกิจและสถาบันที่เกี่ยวข้องมารวมตัวดำเนินกิจการอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน (Geographic Proximity) มีความร่วมมือเกื้อหนุน เชื่อมโยงและเสริมกิจการซึ่งกันและกันอย่างครบวงจร (Commonality and Complementary) ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยความเชื่อมโยงในแนวตั้ง (Vertical Linkage) เป็นความเชื่อมโยงของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรม ตั้งแต่ธุรกิจต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ และความเชื่อมโยงในแนวนอน (Horizontal Linkage) เป็นความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมสนับสนุนด้านต่าง ๆ รวมทั้งธุรกิจให้บริการ สมาคมการค้า สถาบันการศึกษาและฝึกอบรม สถาบันวิจัยพัฒนา ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันที่ยั่งยืน ด้วยการเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) และสร้างนวัตกรรมร่วมกัน

²⁸⁵ รัฐเดช (นามสมมติ).(2565, ธันวาคม 27). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

6.3 ยกระดับเครือข่ายนวัตกรรมอาหารสู่การจัดตั้งบริษัทจำกัด: กระบวนการก่อตั้งและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

6.3.1 เครือข่าย Smart Food Innopolis : จุดเริ่มต้นการหลอมรวมพันธมิตรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านนวัตกรรมอาหาร

จุดเริ่มต้นการรับรู้นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผลมาจากการได้รับหนังสือที่เป็นทางการในลักษณะของการเชิญชวนให้มหาวิทยาลัยเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จนนำไปสู่การลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ในปี พ.ศ. 2559 ระหว่างสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมทั้งสิ้นมากกว่า 30 หน่วยงาน การลงนามความร่วมมือดังกล่าวทำให้ผู้บริหารระดับสูงได้ย้อนกลับมาคิดว่า องค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เกิดขึ้นจริงนั้นต้องริเริ่มดำเนินการอย่างไร ประกอบกับรายละเอียดของข้อเสนอทางนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) มีการกำหนดถึงคุณลักษณะของพื้นที่ที่มีศักยภาพและมีความพร้อมต่อการเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย (Food Innopolis) ดังเช่น การมีพื้นที่รองรับกิจกรรมวิจัยพัฒนาและนวัตกรรมของภาคเอกชน โดยเฉพาะการจัดตั้งศูนย์วิจัยและนวัตกรรมอาหารที่มีศักยภาพและความพร้อมในการให้บริการภาคเอกชน ทั้งด้านบุคลากรวิจัย โครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ตลอดจนการจัดให้มีโครงสร้างการบริหารจัดการที่ชัดเจนในการดำเนินงานเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือ และเชื่อมประสานกับสำนักงานส่วนกลาง จากการกำหนดคุณลักษณะดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการจุดประกายทางความคิดที่สำคัญของผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในการส่งต่อโจทย์ดังกล่าวไปสู่สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับด้านนวัตกรรมอาหาร นั่นคือ “การผลักดันเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์”²⁸⁶ ให้เกิดขึ้นจริง

“การผลักดันเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” ให้เกิดขึ้น จึงเป็นหนึ่งในแนวนโยบายที่ผู้บริหารระดับสูงให้ความสำคัญในประเด็นนี้อย่างมาก ซึ่งหนึ่งในแกนนำหลักที่ขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ผู้บริหารระดับสูงมองเห็นศักยภาพสาขาวิชาด้านนวัตกรรมอาหารว่า สามารถพัฒนาทางด้านองค์ความรู้ได้ดี

²⁸⁶ การเป็น “เมืองนวัตกรรมอาหาร” ที่ได้รับการประกาศพื้นที่ที่ได้รับสิทธิประโยชน์ในการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหาร ตามเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ของมาตรการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหารของ BOI และมาตรการอื่น ๆ ที่รัฐบาลกำหนด

ยิ่งขึ้นและนำองค์ความรู้ที่ได้ไปผลักดันให้เกิดประโยชน์ต่อการให้บริการสังคมโดยรวม ดังนั้น ผู้บริหารระดับสูงจึงให้ความสำคัญต่อการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารอย่างมาก และได้ส่งต่อโจทย์ที่สำคัญนี้ให้แก่ผู้บริหารของคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการดำเนินการต่อไป²⁸⁷

การรับโจทย์ที่สำคัญดังกล่าว จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ผู้บริหารของคณะ ฯ ได้ “หลอมรวมพันธมิตรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะในด้านนวัตกรรมอาหาร” ให้มีการวิจัยและการพัฒนาร่วมกัน ในขณะนั้นมีการเชิญบุคลากรของคณะต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยทางด้านนวัตกรรมอาหาร และบุคลากรที่ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) มาหารือร่วมกัน ผลที่ได้รับจากการหารือร่วมกันพบว่า ที่ผ่านมากการทำงานของคุณาจารย์ภายในมหาวิทยาลัยมีการทำงานวิจัยแบบแยกส่วน (Silo) การจะทำให้งานวิจัยนั้นเกิดประโยชน์สูงสุดและมีผลกระทบในวงกว้าง (Impact) ต่อสังคม จำเป็นที่จะต้องมีความร่วมมือทางการวิจัยร่วมกัน โดยอาศัยองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านจากหลายศาสตร์ ผลของการหารือดังกล่าวนี้ จึงนำไปสู่การหลอมรวมพันธมิตรในลักษณะกลุ่มนักวิจัยที่มีชื่อว่า “Smart Food Innopolis” ขึ้นในที่สุด ดังคำให้สัมภาษณ์

“ผู้บริหารระดับสูง...จับเรื่องนี้ไม่ปล่อย คือท่านเห็นศักยภาพว่าอาหารของธรรมชาติไปได้อีกไกล สุดท้าย ก็โยนนโยบายไปให้ผู้บริหารฝ่ายวิจัย...ในการผลักดันเมืองนวัตกรรมอาหารธรรมชาติ.. และก็โยนต่อไปยังคณบดีของคณะ คณบดีให้เราช่วยเป็นได้โปรดรวบรวมบุคลากรในธรรมชาติมาทำงานวิจัยทางด้านนวัตกรรมอาหาร ท่านเชิญคณบดีแต่ละคณะ ผู้ช่วยคณบดีแต่ละคณะหรืออาจารย์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทางด้านอาหารมาประชุมที่คณะ แล้วเราก็ได้ไปเชิญคนที่ทำงานเกี่ยวกับเมืองนวัตกรรมมาแล้วให้เราฟัง เลยเกิดกลุ่มคณาจารย์ออกมา 20 กว่าคนเนี่ยทำงานวิจัยร่วมกัน สุดท้ายเราก็เลยทำกลุ่มวิจัย ชื่อกลุ่มวิจัย Smart Food Innopolis”²⁸⁸

ที่ผ่านมา การขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของพันธมิตรในกลุ่มนักวิจัย “Smart Food Innopolis” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 เป็นต้นมา มีการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาด้านนวัตกรรมอาหารร่วมกันจากหลากหลายศาสตร์ ดังเช่น โครงการศึกษาวิจัยเรื่องกล้วยหอมทองอย่างครบวงจรตลอดห่วงโซ่มูลค่าอุตสาหกรรมอาหาร²⁸⁹ โครงการจัดฝึกอบรมพัฒนาอาชีพนักชิมให้กับแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร และ

²⁸⁷ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

²⁸⁸ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

²⁸⁹ จำแนกงานวิจัย 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 การวิจัยและพัฒนาระบบเพาะปลูกด้วยการยกระดับการเพาะปลูกแบบฟาร์มอัจฉริยะ โดยบทบาทความรับผิดชอบเป็นของคณาจารย์คณะวิศวกรรมศาสตร์ กลุ่มที่ 2 การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารจากผลกล้วยตากเกรดไม่ได้มาตรฐานให้สามารถเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ โดยบทบาทความรับผิดชอบเป็นของคณาจารย์สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมอาหาร กลุ่มที่ 3 การวิจัยและการพัฒนาวัสดุบรรจุภัณฑ์ โดยบทบาทความรับผิดชอบเป็นของคณาจารย์สาขาวิชาวัสดุศาสตร์ และกลุ่มที่ 4 การวิจัยและพัฒนา

ผู้สนใจทั่วไปในเขตจังหวัดปทุมธานี เป็นต้น ซึ่งประเด็นโครงการวิจัยที่เกิดขึ้นผ่านกลุ่มเครือข่ายพันธมิตรนั้นเป็นการทำงานวิจัยร่วมกันเพื่อตอบโจทย์ด้านเกษตรและอาหารในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี เป็นหลัก

อาจกล่าวได้ว่า การเข้ามาของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในด้านอาหารมากยิ่งขึ้น จนนำไปสู่การเกิดขึ้นของเครือข่ายนักวิจัยภายในมหาวิทยาลัย ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะในด้านนวัตกรรมอาหารและมีการขับเคลื่อนโครงการวิจัยต่าง ๆ ให้เห็นเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม คุณสมบัติที่ทางมหาวิทยาลัยจะได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนวัตกรรมอาหาร ซึ่งได้รับการประกาศพื้นที่ให้ได้รับสิทธิ์ประโยชน์ในการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหารได้นั้น จำต้องมีปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาด้วยอีกประการหนึ่ง ลำดับถัดไปจะเป็นการฉายภาพให้เห็นถึงการได้มาซึ่งโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

6.3.2 โครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี : การริเริ่มและบูรณาการความร่วมมือ เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่ในการรังสรรค์นวัตกรรมอาหารแบบครบวงจร

ภายหลังจากที่มีการเกิดขึ้นของเครือข่ายพันธมิตรในกลุ่มนักวิจัย “Smart Food Innopolis” เป็นเสมือนทรัพยากรทางองค์ความรู้ที่สำคัญของคณาจารย์และนักวิจัยในด้านนวัตกรรมอาหาร บทบาทในการขับเคลื่อนและผลักดันเพื่อให้เกิดเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อีกประการหนึ่งนั่นคือ การมีโครงสร้างพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อรองรับต่อการให้บริการในด้านการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหารแก่ผู้ประกอบการ การดำเนินการของผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารเพื่อให้ได้มาซึ่งโครงสร้างพื้นฐานนั้น สามารถพิจารณาออกได้เป็น 2 ช่วงสำคัญ กล่าวคือ

ช่วงที่ 1 การเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย ในช่วงนี้เป็นการบูรณาการโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีภายในมหาวิทยาลัยที่มีภารกิจหลักในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหาร อาจกล่าวได้ว่า เป็นการใช้ทรัพยากรเดิมของเครือข่ายพันธมิตร โดยพิจารณาจากหน่วยงานพันธมิตรที่มีภารกิจสอดคล้องกันและมีความพร้อมในการให้บริการ ได้แก่

ผลิตภัณฑ์เวชสำอางจากเศษเหลือทิ้งของการเพาะปลูกกล้วยหอม บทบาทความรับผิดชอบเป็นของคณาจารย์ สาขาวิชาเคมี สาขาวิชาเทคโนโลยีชีวภาพ และคณะแพทยศาสตร์ สาขาวิชาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

ห้องปฏิบัติการทดสอบทางประสาทสัมผัส อยู่ภายใต้การบริหารของคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นห้องที่มีความพร้อมในการรองรับการให้บริการวิเคราะห์ ทดสอบและประเมินคุณภาพผลิตภัณฑ์อาหารด้วยวิธีประสาทสัมผัส ทั้งในรูปแบบทดสอบความชอบ (Acceptance Test) ความแตกต่าง (Different Test) การทดสอบประสามสัมผัสเชิงพรรณนา (Descriptive analysis) และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group discussion) นอกจากนี้ความพร้อมในด้านสถานที่แล้ว ยังมีความพร้อมในด้านบุคลากรที่เป็นนักชิมมืออาชีพ จำนวน 50 คน ซึ่งผ่านการฝึกฝนในระดับความเชี่ยวชาญสูงมามากกว่า 1 ปี ให้ได้รับการฝึกประสบการณ์และมีทักษะความรู้ในการตรวจประเมิน เพื่อชี้แนะแนวทางในการพัฒนาคุณภาพทางประสาทสัมผัสสินค้าทางอาหารและเครื่องดื่มให้ผู้ประกอบการ

ศูนย์เครื่องมือวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วย 1) ศูนย์เครื่องมือวิทยาศาสตร์เพื่อการวิจัยขั้นสูง อยู่ภายใต้การบริหารงานของสำนักงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขั้นสูง (TU-ARC) ซึ่งพันธกิจในการดำเนินงานของศูนย์ ฯ ดังกล่าว มีภารกิจดังต่อไปนี้ กล่าวคือ การให้บริการเครื่องมือและอุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์เพื่อสนับสนุนการทำวิจัย การตรวจวิเคราะห์ การทดสอบ การให้คำปรึกษา แนะนำ ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางด้านเครื่องมือและอุปกรณ์วิทยาศาสตร์ เพื่อการวิจัยแก่บุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย 2) ศูนย์เครื่องมือวิทยาศาสตร์ดำเนินการภายใต้คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยมีการให้บริการตรวจวิเคราะห์ การให้บริการเช่าใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ รวมไปถึงการฝึกอบรมและเผยแพร่ความรู้ทางด้านเครื่องมือและอุปกรณ์วิทยาศาสตร์เพื่อการวิจัยแก่บุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย

ศูนย์ให้คำปรึกษาและพัฒนาบริหารธุรกิจ (CONC) ดำเนินการภายใต้สังกัดคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มีบทบาทในการให้คำปรึกษาทางธุรกิจ การวางแผนกลยุทธ์ และการตลาดให้กับภาคอุตสาหกรรมอาหาร ตลอดจนการสร้างเครือข่ายทางธุรกิจและการฝึกอบรมทางด้านธุรกิจที่เหมาะสมกับแต่ละหน่วยงานที่เข้ามาขอรับบริการ

ศูนย์ทรัพย์สินทางปัญญาและบ่มเพาะวิสาหกิจ (TU-IP) มีบทบาทในการรวบรวมข้อมูลด้านทรัพย์สินทางปัญญา รวมไปถึงการวิเคราะห์ การส่งเสริมการพัฒนาและการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการจดแจ้งลิขสิทธิ์ การจดอนุสิทธิบัตร และสิทธิบัตร ตลอดจนการจดทะเบียนอื่น ๆ ของทรัพย์สินทางปัญญาของมหาวิทยาลัย รวมไปถึงการส่งเสริมการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ รวมถึงการบ่มเพาะธุรกิจให้เกิดกับผู้ประกอบการทั้งรายใหม่และผู้ประกอบการรายเดิมให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น

ช่วงที่ 2 ช่วงของการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เหตุผลสำคัญในการก่อสร้างนั้น อาจารย์พรประภาได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ตามความเข้าใจส่วนตัวถึงเหตุผลที่เครือข่ายนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ยังไม่สามารถเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนวัตกรรม

อาหารได้นั้น อาจเกิดจากการไม่มีโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เพียงพอ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการ การจะได้มาซึ่งโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น จำต้องใช้สรรพกำลังและการระดมทรัพยากรทางงบประมาณจากหลากหลายแหล่งงบประมาณ เนื่องจากต้องมีการลงทุนในการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับสูง ดังคำให้สัมภาษณ์

“ตอนนั้นเรามีกลุ่มวิจัยเกิดขึ้นมาแล้ว โรงงานต้นแบบ (Pilot Plant Plant) เราก็ยังไม่มี เรามีแค่ห้องปฏิบัติการทดสอบทางประสาทสัมผัส (sensory) ตอนนั้นเราเข้าใจแบบนั้นว่าการที่เราหลุดออกมาครอบงอมมาเป็นเพราะว่าเราไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก (facility) รองรับการเป็นเมืองนวัตกรรม”²⁹⁰

แกนนำหลักในการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหารอย่างอาจารย์พรประภา ยังให้ข้อมูลต่อไปว่าการระดมทรัพยากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านงบประมาณนั้น ได้มีการดำเนินการใน 3 แหล่งงบประมาณหลัก ได้แก่ งบประมาณแผ่นดิน (งบคลัง) งบประมาณด้านรายได้ของคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และงบประมาณที่ได้รับจากการสนับสนุนการวิจัยโครงการ ดังคำให้สัมภาษณ์

“ส่วนแรก งบแผ่นดิน เขาเรียกว่างบคลังส่วนหนึ่ง แต่ก็ไม่เพียงพอก็เลยไปคุยกับคณะด้วยว่าจะขอประมาณนี้ มันยังไม่เต็มสตรีม แล้วเดี๋ยวหาช่องทางงบอื่น จนมาสุดท้ายงบที่เราได้จากการทำโครงการวิจัย ภายใต้โครงการนี้เราขอใช้เงินนี้ปรับปรุงโรงงานต้นแบบเพื่อรองรับการสเกลอัพ เราอยากของอันนี้...ตอนนั้นเหมือนไปอ่านแผนเศรษฐกิจของประเทศ นั่งอ่านทีละบรรทัดเลยว่าการทำที่เราจะตั้งงบของรัฐบาลก่อนใหญ่เนี่ย เราต้องทำยังไง คีย์เวิร์ดมันอยู่ตรงไหน นั่งอ่านแล้วขีดเส้นใต้แบบอ่านเป็นตั้งเลย อ่านแล้วก็รู้แล้วเหตุผลนี่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เราได้งบประมาณส่วนนี้มาช่วยทำโรงงาน”²⁹¹

ความข้างต้นจากการให้ข้อมูลของอาจารย์พรประภา สามารถตั้งข้อสังเกตที่สำคัญได้ 2 ประการ กล่าวคือ ประการที่ 1 เทคนิคและกลยุทธ์ในการให้ได้มาซึ่งงบประมาณ ๆ ไม่ว่าจะ เป็น ทักษะการเจรจาต่อรอง การเป็นนักระดมทุน การเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่น มีความยืดหยุ่นและปรับตัวให้เข้ากับบริบทแวดล้อม ถือเป็นเทคนิคสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ช่วงของการก่อตัวขึ้นของเครือข่ายสามารถบรรลุเป้าหมายได้ตามที่วางไว้ อันเป็นผลมาจากการอาศัยทักษะและสมรรถนะของพันธมิตรเป็นสำคัญ ประการที่ 2 ข้อจำกัดในด้านวงเงินสนับสนุนงบประมาณของการลงทุนในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้นยังคงมีการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐที่เพียงพอ ดังเห็นได้จากการเจรจาขอของงบประมาณวงเงินในการจัดสรรที่ถูกลดทอนวงเงินงบประมาณโดยรวมที่จะต้องดำเนินการจริงกว่าครึ่งหนึ่ง ดังคำให้สัมภาษณ์

²⁹⁰ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

²⁹¹ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

“จำไม่ผิดเหมือนจะขอมางบแทบทุกปี ขอบ่อยมากแต่ว่าไม่ได้ จนมายุครัฐบาลประยุทธ์ ที่ทำให้เราได้รับการจัดสรรงบประมาณที่สูงขึ้น แต่ด้วยเราต้องจัดลำดับความสำคัญของการจัดสรรงบประมาณ ท่านผู้บริหารก็เลยถามเราว่าปรับให้ได้มากที่สุดเท่าไร เขาอยากให้เกิดโรงงานต้นแบบ (pilot plant) ขึ้น ไม่งั้นเราก็ไม่สามารถเข้าไปเป็นเครือข่ายเขาได้ซักที...”²⁹²

ในที่สุด การระดมทรัพยากรทางด้านงบประมาณ นำไปสู่การก่อสร้าง “โรงงานอุตสาหกรรมอาหารต้นแบบตามหลักสุขภาพ” โดยโรงงานต้นแบบดังกล่าว มีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ สำนักงานธุรการ การผลิตผลิตภัณฑ์ขนมอบ ส่วนเครื่องจักรแปรรูปอาหาร และส่วนห้องจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ซึ่งโรงงาน ๆ แห่งนี้จะรองรับการดำเนินงานเมืองนวัตกรรมอาหาร ด้วยการให้บริการแบบศูนย์รวมแบบเบ็ดเสร็จ (one stop service) ทางด้านการผลิต การวิจัยแปรรูป การวิเคราะห์ทดสอบอาหาร ตลอดจนการจัดฝึกอบรมอาชีพทางการแปรรูปและถนอมอาหารกับประชาชนทั่วไป รวมไปถึงการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรในท้องถิ่น

ผลจากการให้ความสำคัญของผู้บริหารระดับสูงในการผลักดันเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้เกิดขึ้นจริงนั้น จนมาถึงในขณะนี้ได้ก่อเกิดผลที่เห็นได้ชัดทั้งในแง่ของการเกิดขึ้นของเครือข่ายพันธมิตรในกลุ่มนักวิจัย “Smart Food Innopolis” และการมีโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีความพร้อม ในส่วนนี้จึงทำให้ผู้ที่มิบทบาทหลักในการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหารมีความมั่นใจขึ้นได้ว่า เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนวัตกรรมอาหารได้อย่างแน่นอน

6.3.3 ความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ : พลังหนุนเสริมในการเชื่อมรอยต่อของการเข้าสู่การเป็นเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การให้ความสำคัญของ “การผลักดันเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” ให้เกิดขึ้นจริงของผู้บริหารระดับสูง จึงเป็นการส่งต่อโจทย์ที่สำคัญนี้ไปยังผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหารในทุกระดับ หนึ่งในจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้เครือข่ายนวัตกรรมอาหารได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) นั่นคือความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหารภายในมหาวิทยาลัย กับผู้ที่นำนโยบายการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ไปปฏิบัติ แกนนำขับเคลื่อนคนสำคัญอย่างอาจารย์พรประภาได้ให้ข้อมูลว่า จุดตั้งต้นเกิดจากผู้บริหารระดับสูงมอบหมายให้ผู้บริหารฝ่ายการวิจัยดำเนินการผลักดันเมืองนวัตกรรมอาหารให้เกิดขึ้นจริง ต่อมาผู้บริหารฝ่ายการวิจัยได้ปรึกษารื้อกับอาจารย์ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านทรัพย์สินทางปัญญา และ

²⁹² พรประภา (นามสมมติ). (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

อาจารย์ท่านดังกล่าวนั้นก็มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดแนบแน่นกับผู้ที่นำนโยบายการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ไปปฏิบัติ เนื่องจากอยู่ในแวดวงวิชาการเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์

“ผู้บริหารฝ่ายการวิจัยก็เลยไปหารือกับอาจารย์...เป็นผู้ดูแลสิทธิบัตรทรัพย์สินทางปัญญาของ ธรรมศาสตร์ อาจารย์เองก็พูดว่า ในทรัพย์สินทางปัญญาของธรรมศาสตร์ เป็นอนุสิทธิบัตรทางอาหาร เนี่ยเยอะมากกว่า 20 อนุสิทธิบัตรที่ ประกอบกับอาจารย์...ทำงานเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา เขาก็ สนิทกับอาจารย์เอกวิทย์... ซึ่งเป็นคนที่ขับเคลื่อน food innopolis”²⁹³

ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล จึงเป็นเสมือน “ใบเบิกทาง” ที่เปิดโอกาสให้แกนนำคนสำคัญของเครือข่าย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้นำเสนอและอภิปรายถึงความก้าวหน้าในการขับเคลื่อนเครือข่าย นวัตกรรมอาหารอีกครั้ง เพื่อที่จะได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรม อาหาร (Food Innopolis) ในการเปิดวงอภิปรายของการหารือระหว่างฝั่งผู้ที่มีนโยบายไปปฏิบัติกับ ฝั่งผู้ขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แกนนำคนสำคัญอย่างอาจารย์ พรประภาได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ในขณะนั้นตนเองทำหน้าที่ในการนำเสนอภาพของเครือข่ายนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ว่าในขณะนี้ดำเนินการไปถึงระยะใด มีทรัพยากรใดบ้างที่มี ศักยภาพและมีความพร้อมเป็นไปตามเกณฑ์และเงื่อนไขที่ได้มีการกำหนดไว้ ซึ่งบรรยากาศแวดล้อม เป็นการเปิดวงเสวนาบนโต๊ะอาหารที่มีความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ ดังคำให้สัมภาษณ์

“ครั้งนั้นก็ชวนกันมีผู้บริหารฝ่ายการวิจัย มีอาจารย์ณัฐเดชและอาจารย์พรประภาที่เป็นผู้ ทำงานหลักไปด้วย โดยที่มีอาจารย์ณัฐเดชเป็นคนนัดหมายให้ แล้วก็บอกว่าอาจารย์มีอะไรในมือห้วมา ให้หมด แล้วก็หิ้วแผนการก่อสร้างโรงงานต้นแบบ (pilot plant) ไปให้ดูเลย เรานั่งคุยกันที่โต๊ะอาหาร ธรรมดา ไม่เป็นทางการมาก ๆ เลยบอกว่าเรามีอย่างงี้ ๆ แต่เราเข้ารอบไม่เคยได้ซักที อาจารย์เอกวิทย์ (ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ) ก็เลยบอกว่าตอนนี้กำลัง call สำหรับรอบ 3 กำลังมาให้ทางอาจารย์กรอกมา เลยแล้วก็แนบมา”²⁹⁴

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ ถือเป็น “ทุนทางการเมือง” ที่เป็นพลังหนุนเสริม และเป็นส่วนสำคัญต่อการเชื่อมรอยต่อของการเข้าสู่การเป็นเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหาร อย่างไรก็ตาม อาจารย์ณัฐเดชผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านทรัพย์สินทางปัญญา ได้ให้ข้อคิดเห็นสนับสนุน เพิ่มเติมในอีกแง่มุมว่า โดยแท้จริงแล้วนั้นตนเองมิได้เกิดจากการเจรจาต่อรองเพื่อผลักดันให้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เสียทีเดียว หากแต่เกิดจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) มีความสนใจที่จะให้

²⁹³ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

²⁹⁴ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ประกอบกับ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เองก็มีศักยภาพและมีความพร้อมทั้งในด้านบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ รวมไปถึงการมีโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่รองรับต่อผู้ประกอบการ แต่ในช่วงระยะหลังที่ทำให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่สามารถเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนนโยบาย ๆ นี้ได้ เนื่องมาจากการขาดการติดต่อสื่อสารและการประสานงานระหว่างผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยกับผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เมื่อตนเองทราบเรื่องจึงได้มีการนำเสนอเรื่องนี้ให้มาดำเนินการอีกครั้ง ดังคำให้สัมภาษณ์

“ในแง่ของความเป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยเฉพาะวิทยาเขตรังสิตนั้นเปรียบเสมือนเป็นเสาหลักของพื้นที่เขตเหนือของกรุงเทพมหานคร ดังนั้นโครงการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จึงมีความสนใจจะให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เข้าร่วมโครงการเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และการส่งต่อเรื่องไปถึงรองอธิการบดีฝ่ายงานวิจัยแล้ว แต่ตำแหน่งบริหารได้หมดวาระในช่วงเวลาดังกล่าวพอดีและขาดการประสานงานส่งเรื่องถึงรองอธิการบดีท่านใหม่ในเรื่องของรายละเอียดโครงการฯ ทำให้ขาดการติดต่อกับโครงการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนกลาง ไประยะเวลาหนึ่ง จนกระทั่งผมทราบเรื่อง รวมถึงมีความสนิทสนมคุ้นเคยกับอาจารย์อยู่แล้ว จึงดึงโครงการขึ้นมาดำเนินการอีกครั้ง”²⁹⁵

6.3.4 เมื่อ มธ. เข้าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย: กระบวนการค้นหาตัวตน การกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนวัตกรรมอาหาร และได้รับการประกาศพื้นที่ให้ได้รับสิทธิประโยชน์ในการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหาร โดยเป็นพื้นที่ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ห้อง B 502 ชั้น 5 อาคาร บร 5) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมทั้งกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้ประกาศให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นหน่วยงานที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนขยาย ซึ่งจัดอยู่ในพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ภาคกลาง ในขณะนั้น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เริ่มดำเนินการก่อสร้างอาคารโรงงานอุตสาหกรรมต้นแบบตามหลักสุขาภิบาล (Pilot Plant) และปรับปรุงห้องปฏิบัติการทดสอบทางประสาทสัมผัสทางอาหารเดิมให้ได้มาตรฐาน เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการให้บริการด้านการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมอาหาร

ผลพวงจากการได้เข้าร่วมขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) นี้ ในช่วงระยะเริ่มต้นเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รับการหนุนเสริมในการพัฒนาองค์ความรู้จากบุคลากรส่วนกลางของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ซึ่ง

²⁹⁵ ณัฐเดช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 27). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

เมืองนวัตกรรมอาหาร ส่วนกลางจะมีบทบาทในการเป็นพี่เลี้ยง (Coaching) และให้ข้อเสนอแนะแก่พันธมิตรเกี่ยวกับแนวทางในการจัดทำแผนกลยุทธ์ของเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ โดยโจทย์สำคัญที่ทางส่วนกลางได้ชักชวนเครือข่ายเชิงพื้นที่ที่ติดต่อ ก่อนที่จะเริ่มมีการกำหนดกลยุทธ์และแนวทางในการจัดทำแผนงาน นั่นคือ การค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดังคำให้สัมภาษณ์

“เข้าไปเทรนกับเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนกลาง เขาสอนเราเขียนทำแผน แล้วเขาก็พยายามบอกเสมอว่า แต่ละ มหาวิทยาลัยต้องบอกให้ได้ว่าจุดเด่นของคุณคืออะไร ถ้าผู้ประกอบการจะมาปรึกษาคุณอะไรเป็นจุดเด่นของคุณ”²⁹⁶

อย่างไรก็ตาม อาจารย์พรประภาได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในช่วงแรกมีอุปสรรคอยู่อย่างมากสำหรับการค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) เนื่องจากทางมหาวิทยาลัยได้เสนอถึงจุดเน้นการพัฒนาของตนเอง แต่ทางเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนกลางก็ยังคงให้ข้อเสนอแนะต่อการปรับจุดเน้นการพัฒนาและความชำนาญเฉพาะเสียใหม่จนกว่าจะค้นหาให้เจอว่าเป็นจุดแข็งที่แท้จริงของมหาวิทยาลัย จนนำไปสู่การประชุมเชิงปฏิบัติการผ่านการมีส่วนร่วมจากทุกคณะภายในมหาวิทยาลัย โดยได้รับการหนุนเสริมจากบุคลากรส่วนกลางของเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ในการทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) และผู้กระตุ้นให้เกิดการชวนคิด (Catalyst) เพื่อระดมความคิดเห็นในการค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) และการกำหนดพันธกิจของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เหตุผลประการสำคัญที่จำต้องอาศัยความร่วมมือจากภายในมหาวิทยาลัยในการค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) เป็นผลมาจาก ประการแรก ต้องการเห็นภาพใหญ่ของวิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารร่วมกัน ประการที่สอง เป็นการบูรณาการจากหลากหลายศาสตร์ทางองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนานวัตกรรมอาหาร เช่น สาขาวัสดุศาสตร์ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ เป็นต้น ประการที่สาม หน่วยงานที่ขับเคลื่อนหลักมีสถานะเป็นเพียงสาขาวิชา หากได้รับข้อคิดเห็นที่เป็นภาพรวมจากหลากหลายคณะจะช่วยให้สามารถค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) และกำหนดพันธกิจได้ตอบโจทย์รอบด้านมากยิ่งขึ้น

ข้อคิดเห็นจากการประชุมเชิงปฏิบัติการในการค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ของการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีหลากหลายประการ อาทิ การเป็นศูนย์การวิจัยและพัฒนาอาหารเพื่อสุขภาพ (Healthy Food) การเป็นศูนย์การวิจัยและพัฒนาอาหารเชิงหน้าที่ (Functional Food) เป็นต้น จนสุดท้าย กระบวนการตกผลึกในการค้นหาจุดเน้นการพัฒนาและการกำหนดพันธกิจของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยที่ประชุมมีมุมมองร่วมกันว่า ทุนเดิมของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีจุดเด่นในด้านความเชี่ยวชาญ การทดสอบ

²⁹⁶ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

ทางประสาทสัมผัส ซึ่งมีศักยภาพและมีความพร้อมทั้งในด้านทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการตรวจประเมินการพัฒนาคุณภาพทางประสาทสัมผัสสินค้าทางอาหารและเครื่องดื่มให้ผู้ประกอบการ รวมถึงความพร้อมในโครงสร้างพื้นฐานที่มีห้องปฏิบัติการทดสอบทางประสาทสัมผัส เพื่อการรองรับการให้บริการวิเคราะห์ ทดสอบและประเมินคุณภาพผลิตภัณฑ์อาหารด้วยวิธีประสาทสัมผัส ดังคำให้สัมภาษณ์

“ยังไม่ได้จุดเด่นที่ชัด เราก็บอกว่าเรา sensory เราเด่นมาก เรามีบุคลากรจบทาง sensory เรามีนักชิม เรามีห้องนักชิมพร้อม ใคร ๆ ก็มี sensory อาจารย์ต้องไปคิดอีกว่าอาจารย์จะ sensory ให้เด่นยังไง เขาก็บอกว่าทุกคนก็มีก็ทำได้เหมือนกัน ให้อาจารย์ไปขยี้ของตัวเองอีก ก็ขยี้อยู่นั้นแหละจนเป็นเหตุให้ต้องประชุมทั้ง มธ. แล้วเชิญฝั่ง food innopolis มาทำ workshop ให้ทางเรา”²⁹⁷

ภาพสะท้อนที่ได้จากผลการประชุมเชิงปฏิบัติการอีกประการหนึ่ง นั่นคือ เมื่อตัวแสดงภายในเครือข่ายพันธมิตรในกลุ่มนักวิจัย “Smart Food Innopolis” รับรู้และเข้าใจสาระสำคัญของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) มากยิ่งขึ้น จึงมีมุมมองว่า บุคลากรที่จะมีบทบาทในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวนั้นจะต้องมาจากสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับอาหารเป็นหลัก ส่งผลให้มีการปรับลดบทบาทสถานะของตนเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนมากกว่าเป็นผู้ขับเคลื่อนหลักร่วมกัน ดังคำให้สัมภาษณ์

“ทุกคนเข้ามาฟังกิจกรรมแล้ว ทุกคนก็บอกว่าคนขับเคลื่อนหลักมันต้องเป็นอาหารเท่านั้น มันไม่ใช่เครื่องสำอาง มันไม่ใช่ยารักษาโรค ก็เลยบอกว่าให้ตัวเราไปเลยแล้วเดี๋ยวเขาก็คอยช่วย มีอะไรก็บอกยังไงก็ช่วย ก็เลยกลายเป็นว่า food เป็นหลักทำอยู่คนเดียว กลุ่ม Smart Food Innopolis เดิมก็จะห่าง ๆ เนื่องจากว่า การนำเสนอภาพมันชัดว่าเมืองนวัตกรรมอาหาร เพราะฉะนั้นแพทย์แผนไทยก็เลยหายไป เคมี่ที่เป็นเรื่องสารสกัดอะไรก็หายไป คุณหมอคณะแพทย์ก็หายไป วิศวกรรมหายแน่”²⁹⁸

แม้จะสามารถค้นหาจุดเน้นการพัฒนาและมีการกำหนดพันธกิจของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ชัดเจนมากขึ้น แต่อุปสรรคท้าทายใหม่ที่สำคัญ นั่นคือ การแตกกระจายของกลุ่มพันธมิตรเดิมซึ่งเป็นกลุ่มพันธมิตรทางการวิจัยที่อาศัยองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญจากหลากหลายศาสตร์ กระนั้นก็ตาม บทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงกลายเป็นภาพของการขับเคลื่อนของหน่วยงานเดียว นั่นคือ สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนานวัตกรรมอาหาร ซึ่งคณะทำงานที่ขับเคลื่อนในช่วงนี้จึงเป็นบุคลากรที่อยู่ในสาขาวิชาทางด้านอาหารเป็นหลัก

²⁹⁷ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

²⁹⁸ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

6.3.4 กว่าจะมาเป็นบริษัท เอฟไอทียู จำกัด (FITU) : ยกระดับเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร สู่การจัดตั้งบริษัทจำกัด

“ธรรมศาสตร์ภาพมันไม่ชัด ภาพธรรมศาสตร์เป็นการทำงานที่ตัวบุคคล”²⁹⁹

ความข้างต้นเป็นผลสะท้อนกลับจากมุมมองฝั่งผู้ที่นำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปปฏิบัติอย่าง อาจารย์เอกวิทย์ที่ให้ข้อคิดเห็นแก่นำคนสำคัญอย่างอาจารย์พรประภา ประกอบกับการแตกกระจายของพันธมิตรในกลุ่มนักวิจัย “Smart Food Innopolis” ส่งผลให้ภาพในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงเป็นบทบาทหลักของสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับอาหารเพียงหน่วยงานเดียว จากผลสะท้อนกลับที่ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จึงเป็นมูลเหตุสำคัญที่นำไปสู่การหารือร่วมกันภายในมหาวิทยาลัย ประกอบด้วย ผู้บริหารที่รับผิดชอบในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารและผู้ที่มีบทบาทหลักโดยเฉพาะบุคลากรในด้านสาขาวิชาอาหาร ซึ่งผลที่ได้รับจากการหารือนั้นมีข้อเห็นตรงกันในการจัดตั้ง “คณะทำงานเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” ขึ้น ประกอบด้วย 1) ประธานคณะทำงานเมืองนวัตกรรมอาหาร 1 ตำแหน่ง 2) คณะกรรมการเมืองนวัตกรรมอาหาร 2 ตำแหน่ง 3) เลขานุการเมืองนวัตกรรมอาหาร 1 ตำแหน่ง และ 5) บุคลากรผู้สนับสนุนการดำเนินงานเมืองนวัตกรรมอาหาร 3 ตำแหน่ง

อย่างไรก็ตาม การก่อรูปเป็น “คณะทำงานเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” อาจมิได้ตอบโจทย์ต่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานเท่าใดนัก แต่เป็นเพียงการหาทางออกเพื่อให้เกิดกลไกการขับเคลื่อนงานที่ชัดเจนมากขึ้นเท่านั้น ในข้อเท็จจริงแล้วคณะทำงานตามที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นต่างเผชิญต่อประเด็นท้าทายร่วมกันว่า เราจะทำอย่างไรให้การขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารเป็นการทำงานในเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ ที่มีใช้การเพียงรับโจทย์จากส่วนกลางมาขับเคลื่อนเพียงเท่านั้น การเป็นเพียงคณะทำงานหนึ่ง ๆ เป็นเสมือนการขับเคลื่อนงานที่ไร้สังกัดและไม่เพียงพอต่อการทำให้ภาพชัดเจนขึ้น เนื่องจากมิได้มีสถาบันในการรองรับชัดเจนเฉกเช่นเมืองนวัตกรรมอาหารในเครือข่ายพื้นที่อื่น ด้วยเหตุผลที่ว่านี้ จึงนำไปสู่แนวความคิดในการจัดตั้งในรูปแบบบริษัท เมืองนวัตกรรมอาหาร จำกัด ขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“ถ้าต้องการให้ภาพธรรมศาสตร์ชัดทางด้านเมืองนวัตกรรมอาหาร.. เรายังเป็นหน่วยงานที่ไร้สังกัดอยู่ไม่ได้ ตอนนี้นั่นก็เป็นแค่คณะทำงานหนึ่ง...แล้วก็รับโจทย์เชิงรับจากเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนกลาง ไม่ได้เป็นเชิงรุก เขาส่งอะไรมาเราก็ทำไป... ไม่มีหน่วยงานชัดเจน เพราะเราไม่มีอุทยานวิทยาศาสตร์ (Science Park) ซัพพอร์ตชัดเจน”³⁰⁰

²⁹⁹ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

³⁰⁰ ณัฐเดช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 27). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

จุดประกายทางความคิดดังกล่าว ได้รับการหนุนเสริมจากอาจารย์ณัฐเดช ซึ่งเป็นแกนนำคนสำคัญอีกท่านหนึ่งที่มีบทบาทในการผลักดันและแก้ไขระเบียบข้อบังคับของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในด้านการจัดตั้งนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด และมีประสบการณ์ในการยกระดับหน่วยงานที่อยู่ภายใต้สังกัดมหาวิทยาลัยไปสู่ “หน่วยงานที่จัดตั้งในรูปแบบบริษัท” ตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฯ จัดตั้งนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด พ.ศ. 2562 จนสำเร็จ เหตุผลประการสำคัญในการจัดตั้งเมืองนวัตกรรมอาหารในรูปแบบบริษัทนั้น เป็นผลมาจากความคล่องตัวในการบริหารจัดการ และการผลักดันงานวิจัยทางด้านอาหารของบุคลากรในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ นอกจากนี้ การดำเนินการในรูปแบบบริษัทสามารถเสริมสร้างความยั่งยืนในการขับเคลื่อนงานให้มีความต่อเนื่องและสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้ขับเคลื่อนงานได้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของธุรกิจร่วมกัน โดยอาจารย์ณัฐเดชได้ให้เหตุผลที่ว่า

“การบริหารจัดการแบบดั้งเดิม คือ ผู้อำนวยการมีวาระดำรงตำแหน่งเพียงคนละ 3 ปี ก็จะไม่เกิดความต่อเนื่องในการทำงาน...บุคลากรที่ดำเนินงานล้วนต้องมีอาชีพประจำเพื่อหารายได้จุนเจือครอบครัว โดยมากก็คือการเป็นอาจารย์สอนในมหาวิทยาลัย งานที่รับผิดชอบในบริษัทเปรียบเสมือนงานนอกเวลา (Part-time) ซึ่งแรงจูงใจที่จะพัฒนาให้บริษัทเจริญก้าวหน้าจึงค่อนข้างน้อย สิ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน คือ ต้องมอบการมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ ต้องมีการลงทุนจริง เพื่อให้เราเป็นเจ้าของธุรกิจจริง ร่วมกันผลักดันงานจริง ๆ การดำเนินการในรูปแบบบริษัทจึงตอบโจทย์ โดยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นแห่งเดียวที่มีการดำเนินโครงการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ในรูปแบบนี้”³⁰¹

6.4.5 กระบวนการให้ได้มาซึ่งบริษัท เอฟไอทียู จำกัด: การพิจารณาถึงข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฯ การจัดสรรเงินร่วมทุนในการจัดตั้งบริษัท ฯ และการจัดตั้งคณะกรรมการบริษัท

การพิจารณาถึงข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฯ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการหารือร่วมกันระหว่างคณะทำงานขับเคลื่อนในการจัดเตรียมก่อตั้งบริษัท โดยการพิจารณาจากข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้งหรือร่วมกับบุคคลอื่นจัดตั้งนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด พ.ศ. 2562 เป็นลำดับแรก เพื่อพิจารณาว่าหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการจัดตั้งหรือร่วมกับบุคคลอื่นในการจัดตั้งองค์กรที่เป็นนิติบุคคลเพื่อดำเนินกิจการที่เกี่ยวข้องหรือต่อเนื่องกับกิจการของมหาวิทยาลัย ได้กำหนดข้อบังคับในการดำเนินการ อาทิ ลักษณะกิจการที่

³⁰¹ ณัฐเดช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 27). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

ดำเนินการในรูปแบบบริษัทจำกัด³⁰² ทุนในการหุ้นจัดตั้งบริษัทจำกัด³⁰³ สัดส่วนของผู้ถือหุ้น วิธีการดำเนินการจัดตั้ง³⁰⁴

ประเด็นสำคัญในการพิจารณาเป็นเรื่องของ “สัดส่วนของผู้ถือหุ้น” ซึ่งตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฯ กำหนดให้สัดส่วนของผู้ถือหุ้นมีความแตกต่างกันตามประเภทของลักษณะการจัดตั้งระหว่างบริษัทจำกัดที่มหาวิทยาลัยจัดตั้งขึ้น (ตามข้อ 6) กับมหาวิทยาลัยเข้าร่วมกับบุคคลอื่นที่มีการจัดตั้งบริษัทจำกัด (ตามข้อ 7) ดังรายละเอียดข้อบังคับ ฯ ต่อไปนี้

“ข้อ 6 ในบริษัทจำกัดที่มหาวิทยาลัยจัดตั้งขึ้น ให้มหาวิทยาลัยถือหุ้นในสัดส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละเก้าสิบห้า และนิติบุคคลที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยถือหุ้นในสัดส่วนไม่เกินร้อยละห้า

ข้อ 7 มหาวิทยาลัยอาจเข้าร่วมกับบุคคลอื่นที่มีลักษณะดังต่อไปนี้จัดตั้งบริษัทจำกัด

(1) เป็นผู้ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นสินค้าหรือบริการของบริษัทจำกัดที่จะจัดตั้งขึ้น

(2) เป็นบุคคลอื่นที่สภามหาวิทยาลัยให้ความเห็นชอบในบริษัทจำกัดตามวรรคหนึ่ง ให้มหาวิทยาลัยและผู้ถือหุ้นถือหุ้นในสัดส่วนตามที่กำหนดไว้ในสัญญาหรือข้อตกลง แต่ทั้งนี้ ในสัญญาหรือข้อตกลงนั้นต้องระบุให้คงสัดส่วนการถือหุ้นของมหาวิทยาลัยไว้เท่าเดิม และหากจะมี

³⁰² ข้อ 4 มหาวิทยาลัยอาจจัดตั้งหรือร่วมกับบุคคลอื่นจัดตั้งบริษัทจำกัดเพื่อกิจการ ดังต่อไปนี้

(1) นำทรัพย์สินทางปัญญาที่มหาวิทยาลัยหรือผู้ปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัยเป็นผู้ทรงสิทธิออกหาประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

(2) ให้บริการทางวิชาการแก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานของรัฐ หน่วยงาน หรือองค์การของต่างประเทศ หรือระหว่างประเทศ หรือเอกชน

³⁰³ ข้อ 5 ทุนในการลงหุ้นจัดตั้งหรือร่วมกับบุคคลอื่นจัดตั้งบริษัทจำกัด อาจมีได้ดังนี้

(1) ทรัพย์สินทางปัญญาตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าด้วยการมีสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาและการจัดหาประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญา

(2) เงินลงทุนของมหาวิทยาลัยหรือส่วนงาน

³⁰⁴ ข้อ 8 เมื่อมีการแต่งตั้งกรรมการผู้จัดการบริษัทจำกัดที่มหาวิทยาลัยเป็นผู้ถือหุ้น ให้อธิการบดีแจ้งชื่อกรรมการผู้จัดการบริษัทจำกัดและผลตอบแทนของกรรมการผู้จัดการบริษัทจำกัดให้สภามหาวิทยาลัยทราบภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ได้มีการแต่งตั้งกรรมการผู้จัดการ

ข้อ 9 อธิการบดีโดยความเห็นชอบของสภามหาวิทยาลัยอาจอนุมัติให้บริษัทจำกัดตามข้อบังคับนี้ดำเนินการเพิ่มทุนหรือการลดทุน การเลิกบริษัทจำกัด หรือการควบบริษัทจำกัดเข้าด้วยกันก็ได้

ข้อ 10 ให้มีการรายงานผลการประกอบการของบริษัทจำกัดตามข้อบังคับนี้ให้สภามหาวิทยาลัยทราบอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

การเพิ่มหรือลดทุนของบริษัทจำกัดนั้นได้ต้องได้รับการให้ความยินยอมจากมหาวิทยาลัยก่อนทุก
ครั้ง³⁰⁵

ประเด็นข้อถกเถียงที่เกิดขึ้นระหว่างการหารือภายในคณะทำงาน คือ การเลือกรูปแบบในการจัดตั้งบริษัทว่าควรเป็นไปตามข้อใดระหว่างข้อ 6 กับข้อ 7 ซึ่งผลการหารือนั้นได้รับคำชี้แจงจากอาจารย์ณัฐเดชไว้หลายประการด้วยกัน กล่าวคือ *ประการแรก* การดำเนินการจัดตั้งบริษัทจำกัดตามรูปแบบข้อที่ 6 จากประสบการณ์การจัดตั้งที่ผ่านมาเป็นการจัดตั้งขึ้น เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการเท่านั้น เนื่องจากกำหนดสัดส่วนให้มหาวิทยาลัยถือหุ้นในสัดส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละ 95 และให้ผู้ถือหุ้นอีก 2 ราย ถือหุ้นรวมกันไม่เกินร้อยละ 5 ในทางปฏิบัติและข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนั้นผู้ถือหุ้นมิได้คาดหวังจากผลกำไรที่จะได้รับจากการปันผล กรณีที่ต้องการจัดตั้งบริษัทเพื่อคาดหวังในผลประโยชน์ทางธุรกิจควรดำเนินการตามรูปแบบข้อที่ 7 จะเหมาะสมมากกว่า

ประการที่สอง การจัดตั้งบริษัทตามรูปแบบข้อที่ 7 มิได้มีการกำหนดสัดส่วนของผู้ถือหุ้นไว้ชัดเจน หมายความว่าในการกำหนดสัดส่วนของผู้ถือหุ้นนั้นจะมีความยืดหยุ่นกว่าข้อที่ 6 แต่จะต้องมีมหาวิทยาลัยเป็น 1 ในผู้ถือหุ้นร่วมกับ (1) ผู้ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นสินค้าหรือบริการของบริษัทจำกัดที่จะจัดตั้งขึ้น ในที่นี้หมายความว่า เป็นบุคลากรที่มีทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับอาหาร และ (2) เป็นบุคคลอื่นที่สภามหาวิทยาลัยให้ความเห็นชอบ หมายความว่า เป็นบุคลากรทั่วไปที่สนใจเป็นผู้ถือหุ้น แต่บุคลากรดังกล่าวจะต้องผ่านความเห็นชอบจากสภามหาวิทยาลัยก่อน

อย่างไรก็ตาม ในข้อ 7 (2) ทางอาจารย์ณัฐเดชได้เสนอแนะเพิ่มเติมว่า ในช่วงแรกของการจัดตั้งบริษัทจำกัดนั้นควรจำกัดสัดส่วนผู้ถือหุ้นเหลือเพียงข้อ 7 (1) ด้วยเหตุผลที่ว่า ระยะเริ่มแรกของการก่อตั้งบริษัทนั้นต้องมีการจัดเตรียมและวางแนวทางในการดำเนินงานหลายประการ ส่งผลให้ในช่วงระยะเริ่มต้นอาจมิได้มีผลกำไรหรือเป็นไปตามความคาดหวังของผู้ถือหุ้นมากนัก ดังนั้น การก่อตั้งบริษัทในช่วงแรกจึงจำเป็นต้องเลือกผู้ถือหุ้นที่มีความเข้าใจและไว้วางใจแก่ผู้ดำเนินการจัดตั้งบริษัทเป็นอย่างมาก ในระยะถัดไปหากการขับเคลื่อนบริษัทเป็นไปโดยเรียบร้อยสมบูรณ์แล้วและมีผลกำไรเป็นที่น่าพึงพอใจก็สามารถเปิดให้มีการระดมทุนจากผู้ถือหุ้นเพิ่มเติมได้ ดังคำให้สัมภาษณ์

“ข้อ 7 (2) จะเป็นใครก็ได้...เป็นอาจารย์ภาควิชาอื่นที่ไม่ได้มีงานวิจัยทางด้านอาหารเลยก็ได้ เป็นบุคลากร เจ้าหน้าที่ หรือคนภายนอกที่อยากจะมาลงขันร่วมหุ้นร่วมทุนก็ได้หมดเลย อาจารย์ณัฐเดช ได้บอกว่าในข้อ (2) นี้ขอไม่เปิดกว้างเพื่อให้การจัดตั้งบริษัทมันเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ก่อน แล้ว

³⁰⁵ฐานข้อมูลกฎหมายและกฎหมายมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้งหรือร่วมกับบุคคลอื่นจัดตั้งนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด พ.ศ.2562. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์, 2566 จาก<https://db.legal.tu.ac.th/021101-01/>

อาจารย์จะไปขยายผลให้ใครต่อใครมาถือหุ้นร่วมก็เป็นอีกช่วงหนึ่ง จึงมีมติตรงกันว่าสัดส่วนของผู้ถือหุ้น
เป็นข้อ 7 (1)³⁰⁶

ในขณะนั้นอาจารย์พรประภา เปรียบเสมือน “รุ่นน้องที่ต้องเดินตามรอยพี่เลี้ยงคนสำคัญ” อย่าง
อาจารย์ณัฐเดช ด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้ที่จะจัดตั้งบริษัทจะต้องมีความพร้อมและมีความสามารถในการ
บริหารธุรกิจเป็นสำคัญ แต่ทางอาจารย์พรประภาได้กล่าวว่า ตนเองมิได้มีประสบการณ์ในการ
บริหารธุรกิจเท่าใดนัก เนื่องจากที่ผ่านมาจะเป็นในลักษณะของงานศึกษาวิจัยและพัฒนานวัตกรรม
อาหารเป็นสำคัญ รวมไปถึงการจัดการเรียนการสอน ซึ่งบทบาทในการเป็นผู้บริหารบริษัทนั้นถือเป็น
ความท้าทายและเป็นการเรียนรู้ใหม่อย่างยิ่งต่อจุดเริ่มต้นในครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม พี่เลี้ยงคนสำคัญ
อย่างอาจารย์ณัฐเดช ผู้ซึ่งให้คำแนะนำปรึกษาแก่อาจารย์พรประภาตั้งแต่แรกเริ่มในการจัดตั้งบริษัท
ได้เชิญชวนให้เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มาเป็น 1 ในเครือข่ายพันธมิตรของ
โครงการ Business Brotherhood ซึ่งโครงการดังกล่าวนี้ให้งบประมาณสนับสนุนในการก่อตั้ง
บริษัท โดยมีการพัฒนาแผนธุรกิจและเป็นพี่เลี้ยง (coaching) ในการจัดตั้งบริษัทเมืองนวัตกรรม
อาหารให้เกิดขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“อาจารย์ณัฐเดชก็บอกว่าให้มาอยู่ในโครงการ business brotherhood มีเงินสนับสนุนให้
อาจารย์ตั้งบริษัทให้ได้ ก็มาสอนให้เขียนแผนการเงิน เขียนแผนธุรกิจ³⁰⁷

สิ่งที่ได้รับภายใต้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือจากอาจารย์ณัฐเดช นั่นคือ เมืองนวัตกรรม
อาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีแผนในการพัฒนาธุรกิจและแผนการเงินที่ชัดเจนมากขึ้น ซึ่ง
แผนการเงินนี้ได้รับการให้ข้อคิดเห็นและเสนอแนะเพิ่มเติมจากรองอธิการบดีฝ่ายการคลังจนออกมา
เป็นแผน ๆ ที่มีความสมบูรณ์และได้รับการตรวจสอบจากคณะทำงานเมืองนวัตกรรมอาหาร ๆ เป็นที่
เรียบร้อย

เมื่อผลการพิจารณาข้อบังคับมหาวิทยาลัย ๆ ได้ฉันทามติร่วมและมีแผนในการจัดตั้งบริษัท
เมืองนวัตกรรมอาหารที่มีความพร้อม นำไปสู่ข้อสรุปที่ได้จากการประชุมคณะกรรมการบริหารเมือง
นวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2564 โดยมี รองอธิการบดีฝ่ายวิจัย
และนวัตกรรม เป็นประธานการประชุม รวมทั้งท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ปรึกษา

³⁰⁶ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

³⁰⁷ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

คณะกรรมการฯ ได้ร่วมประชุมในวันดังกล่าว โดยที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้จัดตั้งบริษัท โดยให้เป็นไปตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ฯ จัดตั้งนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด พ.ศ. 2562³⁰⁸ ขึ้น

เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในกระบวนการขอจัดตั้งบริษัท จึงได้มีการเปิดกว้างให้มี *การคัดเลือกผู้เสนอจัดตั้งบริษัทเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* โดยมีคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาข้อเสนอและคัดเลือกผู้เสนอขอจัดตั้งบริษัท ฯ ซึ่งรายละเอียดของข้อกำหนดการจัดตั้งจัดตั้งบริษัทเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประกอบด้วย ขอบเขตการดำเนินงาน การจัดโครงสร้างองค์กร และหน้าที่ความรับผิดชอบ เกณฑ์การคัดเลือกผู้เสนอขอจัดตั้งบริษัท ฯ วิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการ เอกสารประกอบการพิจารณาแผนการดำเนินงานและระยะเวลาในการดำเนินการ ตลอดจนผลที่คาดว่าจะได้รับ ซึ่งผลการคัดเลือกผู้ที่ได้จัดตั้งบริษัทเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือ อาจารย์พรประภา นั้นเอง เนื่องจากมีความเหมาะสมและเป็นไปตามคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังคำให้สัมภาษณ์

“อาจารย์เอาแผนธุรกิจและแผนการเงินมาเป็นข้อเสนอยื่น จริง ๆ คณะวิทย์ ฯ เปิดกว้างผ่านเว็บไซต์ของคณะ เพื่อกันการครหา ถ้ามีใครทำได้ดีกว่าอาจารย์ก็มาเลย ปรากฏว่าก็ไม่มีใครมีเพียงคนเดียวที่เสนอ จนสุดท้ายอาจารย์ก็ได้เป็นผู้จัดตั้ง”³⁰⁹

หลังจากนั้นอาจารย์พรประภาในฐานะผู้ผ่านการคัดเลือกเป็นผู้จัดตั้งบริษัทเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มีการประชุมหารือร่วมกับอธิการบดี ผู้อำนวยการศูนย์ทรัพย์สินทางปัญญาและบ่มเพาะวิสาหกิจ รองอธิการบดีฝ่ายคลัง รองคณบดีฝ่ายสารสนเทศและการคลัง คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผู้อำนวยการกองนิติการ ผู้แทนคณบดีคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และนักวิชาการทรัพย์สินทางปัญญา โดยมีประเด็นที่หารือร่วมกันอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับ การจัดสรรเงินร่วมทุนในการจัดตั้งบริษัท ฯ ประกอบด้วย 2 ประเด็นสำคัญ³¹⁰ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การแจ้งเรื่องต่อสภามหาวิทยาลัย สำหรับเรื่องที่ต้องแจ้งต่อสภามหาวิทยาลัย แบ่งออกเป็น 2 เรื่อง กล่าวคือ *เรื่องที่ 1* การจัดตั้งบริษัทเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยใช้ชื่อ **บริษัท เอฟไอทียู จำกัด** ซึ่งการจัดตั้งบริษัทนี้เป็นไปตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้งหรือร่วมกับบุคคลอื่นจัดตั้งนิติ

³⁰⁸ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2565). *ข้อกำหนดการจัดตั้งบริษัทเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (Term of Reference)*. เอกสารอัดสำเนา

³⁰⁹ พรประภา (นามสมมติ). (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

³¹⁰ รายงานการประชุมการจัดตั้ง บริษัท เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2565 เวลา 14.00-16.00 น. ประชุมผ่านระบบออนไลน์ด้วยโปรแกรม Zoom

บุคคลประเภทบริษัทจำกัด พ.ศ. 2562 ข้อ 7 (1) เป็นผู้ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นสินค้าหรือบริการของบริษัทจำกัดที่จะจัดตั้งขึ้น

เรื่องที่ 2 การขออนุมัติการใช้เงินของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อร่วมทุนในการจัดตั้งบริษัท โดยสัดส่วนของผู้ร่วมทุนและวงเงินลงทุนจัดตั้งบริษัท ฯ นี้ มีการเจรจาต่อรองจากที่ประชุมร่วมกันถึงสัดส่วนของการลงทุน จากจำนวนเงินลงทุนทั้งสิ้น 4 ล้านบาท โดยมีการกำหนดให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมทุน ร้อยละ 45 คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีร่วมทุน ร้อยละ 40 และผู้ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่น้อยกว่า 2 ราย ตามหลักเกณฑ์ ฯ ข้อ 7 (1) ร่วมทุน ร้อยละ 15 แกนนำคนสำคัญอย่างอาจารย์พรประภา ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การเจรจารื้อกันในครั้งนี้ทุกฝ่ายต่างพึงพอใจกับสัดส่วนของการลงทุนและทำให้มองเห็นถึงทิศทางในการขับเคลื่อนบริษัท เอฟไอทียู จำกัด มากขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“เบื้องต้นกำหนดไว้ว่าในการจัดตั้งบริษัทนั้นเป็นการถือหุ้นโดย มธ. ร้อยละ 85 โดยบุคลากรที่มีทรัพย์สินทางปัญญาทางด้านอาหารที่ปฏิบัติงานอยู่ในธรรมศาสตร์ไม่น้อยกว่า 2 ราย อีก ร้อยละ 15 แล้วก็ใน ร้อยละ 85 ..เป็นสัดส่วนของคณะวิทย์ ร้อยละ 40 คณะวิทย์ไม่ใช่นิติบุคคลจึงมาถือหุ้นไม่ได้ ... ซึ่งมหาลัยแสบปีไม่ต้องจ่ายหมด คณะวิทย์ก็โอเค สิ่งที่คุณจะได้ก็คือจะมีเงินปันผลเกิดขึ้น แต่ก็ต้องปันผลให้มหาลัย ร้อยละ 85 แล้วมหาลัยค่อยไปตัดให้คณะวิทย์เอง เป็นเรื่องภายใน...ตัวเราอยากให้มีคนเกิดบริษัทจึงอยากให้มหาวิทยาลัยถือหุ้นเยอะ ไม่ได้อยากทำธุรกิจ เราอยากเป็นคุณครูสอนหนังสือ เจตนาแค่ให้มันมีบริษัทที่เป็นหน่วยงานใหม่ของ มธ. ทำเรื่องนวัตกรรมอาหาร คนจะได้มองเห็นก็เท่านั้นเอง”³¹¹

นอกจากนี้ ในการดำเนินการยื่นเรื่องจัดตั้งบริษัท จะต้องมีการจัดตั้ง 3 ท่าน เมื่อมีการจัดตั้งบริษัทแล้วเสร็จ บุคคลทั้ง 3 ท่านจะต้องดำเนินการโอนสิทธิให้กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และผู้ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่น้อยกว่า 2 ราย ตามหลักเกณฑ์ ฯ ข้อ 7 (1)

ประเด็นที่ 2 การระดมทุนจากบุคลากรในสัดส่วน ร้อยละ 15 ที่ประชุมเห็นควรให้มีการเปิดโอกาสในการดำเนินการชี้แจงให้ผู้ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่มีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ ฯ ข้อ 7 (1) ได้มีส่วนในการลงทุนการจัดตั้งบริษัท ในประเด็นดังกล่าวนี้ทางอาจารย์พรประภาได้เล่าถึงเหตุการณ์ในการระดมทุนจากบุคลากรไว้ว่า หลังจากได้มีการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง เพื่อระดมทุนจากบุคลากรที่มีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ ฯ ข้อ 7 (1) โดยมีการหารือผ่านการประชุมออนไลน์พร้อมทั้งชี้แจงให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมถึงแผนธุรกิจของบริษัท เอฟไอทียู จำกัดได้รับทราบ ในช่วงแรกกลับพบความไม่พึงพอใจของบุคลากรทั่วไปซึ่งไม่มีทรัพย์สินปัญญาทางด้านอาหาร

³¹¹ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

และมองว่าการเปิดระดมทุนบุคลากรในครั้งนี้เป็นการเอื้อประโยชน์ต่อบุคลากรในแวดวงวิชาการ เดียวกันมิได้เปิดกว้างให้แก่บุคลากรทั่วไป ดังคำให้สัมภาษณ์

“อาจารย์ในฐานะผู้ได้รับสิทธิ์ในการจัดตั้งบริษัทได้เปิดให้มีการประชุมทั่วทั้งมหาวิทยาลัย ผ่านทาง zoom เพื่อที่จะแจ้งว่าตอนนี้ต้องการบุคลากรอย่างน้อย 2 ท่านมารวมกับ มธ. ในการจัดตั้งบริษัท แล้วก็อธิบายถึงแผนธุรกิจของเรา และประมาณผลกำไรต่อไปให้ที่ประชุมได้รับรู้รับทราบ ในขณะที่นั้นมีบุคลากรทั่วไปเข้าร่วมด้วย เมื่อได้แจ้งถึงคุณสมบัติของผู้ที่จะสามารถเข้าร่วมระดมทุนได้ เขาก็โกรธว่าทำไมมาตัดเขาออก เขาคือบุคคลในข้อ 7 (2) เขาไม่มีทรัพย์สินทางปัญญา เขาจะถือหุ้นได้ยังไง ทำไมธรรมศาสตร์จัดตั้งบริษัทขึ้นมาถึงไม่เปิดให้บุคลากร กลับกลายเป็นว่าเป็นการจัดตั้งบริษัทเอื้อกลุ่มบุคคล” จนสุดท้ายมีบุคลากรที่สนใจเข้าร่วมระดมทุนด้วยกัน 8 ราย ซึ่งอาจารย์พรประภาได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า บุคลากรที่สนใจถือหุ้นทั้ง 8 รายดังกล่าวล้วนแต่เป็นพันธมิตรในกลุ่มนักวิจัย “Smart Food Innopolis” ที่ต่างเคยทำงานร่วมกันมาก่อนทั้งสิ้น อาจารย์กล่าวได้ว่า จากการแตกกระจายของพันธมิตรกลุ่มวิจัยเดิมที่ห่างหายไปในช่วงก่อนหน้าได้กลับเข้าสู่ความร่วมมือในการขับเคลื่อนนวัตกรรมอาหารอีกครั้ง ทั้งนี้ อาจารย์พรประภาเชื่อว่า การกลับมาร่วมมือกันทำงานกันในครั้งนี้ล้วนเป็นผลมาจากที่พันธมิตรเดิมต่างเคยเห็นวิธีการทำงานร่วมกันมาก่อนตั้งแต่แรกและมีความเข้าใจในแนวนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ตลอดจนพันธกิจและเป้าหมายในการขับเคลื่อนงานของบริษัท เอฟไอทียู จำกัดร่วมกัน โดยมีได้มองเรื่องผลประโยชน์ที่ได้รับจากเงินปันผลกำไรเป็นตัวตั้ง ดังคำให้สัมภาษณ์

“สุดท้ายก็เลยเหลืออาจารย์ที่สนใจถือหุ้นทั้งหมด 8 คน มีอาจารย์ทางด้านอาหาร อยู่ 4 คน อาจารย์วัสดุศาสตร์ 1 คน อาจารย์เคมี 2 คน อาจารย์ชีวภาพ 1 คน ทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นแก๊งค์กล้วยหอมเดิมทั้งนั้น (Smart Food Innopolis) ที่เคยทำผลงานที่ทำงานร่วมกันมาแล้วก็เห็นงานที่เราทำกับเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เขาก็เห็นมาตลอด...”³¹²

การจัดตั้งคณะกรรมการบริษัท จึงเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการก่อตั้งบริษัท เอฟไอทียู จำกัด โดยเป็นการหารือระหว่างผู้ถือหุ้นภายในสำหรับการเลือกคณะกรรมการ ฯ สำหรับการเลือกพันธมิตรเพื่อดำรงตำแหน่งในการบริหารบริษัทนั้นจะใช้กลวิธีในการเสนอชื่อผู้ที่มีความเหมาะสมกับตำแหน่งและลงคะแนนเสียงร่วมกัน โดยในการดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการบริษัท สามารถจำแนกออกเป็น 2 คณะ ประกอบด้วย คณะกรรมการบริษัท หรือเรียกว่า “บอร์ดบริหาร” มีบทบาทในการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย กำหนดกลยุทธ์ นโยบายการดำเนินงาน ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรสำคัญ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ติดตาม ประเมินผล และดูแลการรายงานผลการดำเนินงาน ซึ่งอาจารย์พรประภาแก่นนำคนสำคัญได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า เกณฑ์ในการพิจารณาและ

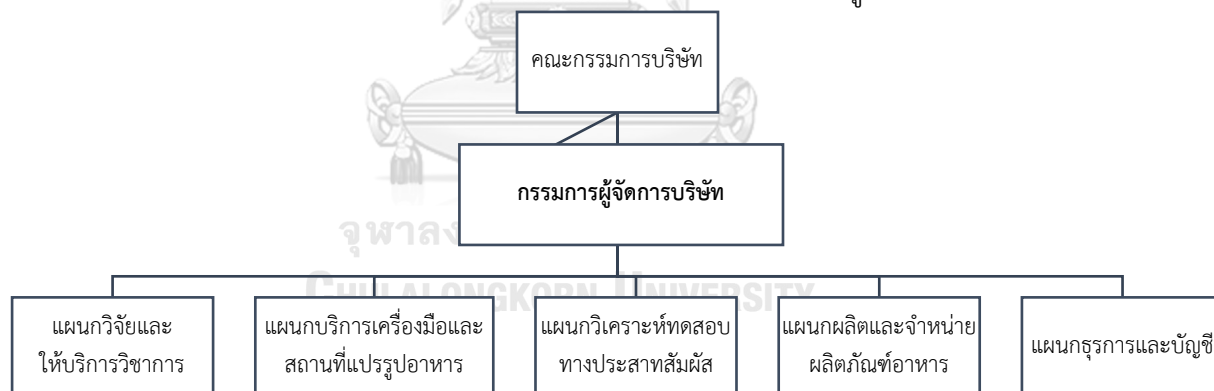
³¹² พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

คัดเลือกผู้ที่มีความสามารถเหมาะสมกับแต่ละตำแหน่งนั้น พิจารณาจาก 1) เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในการบริหารธุรกิจ 2) เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะในด้านการพัฒนาอาหารหรือนวัตกรรมอาหาร 3) เป็นผู้ที่มีความสามารถในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของบริษัท ดังคำให้สัมภาษณ์

“อาจารย์ณัฐเดชาเป็นบอร์ด เป็นประธานบริษัท แล้วก็มีผู้ถือหุ้นอีก 2 คน คือ อาจารย์ท่านเป็นหัวหน้าสาขาทางด้านอาหาร อีกท่านหนึ่งเป็นอาจารย์สาขาเคมีที่มีสิทธิบัตรทางด้านอาหารอยู่บ้างเป็นเครื่องตีไม้ ส่วนอีกตำแหน่งเขามองว่าที่เป็นเลขามันควรเป็นอาจารย์พรประภา เพราะคนที่เป็เลขาคควรจะเป็นกรรมการผู้จัดการบริษัท เพราะฉะนั้นในบอร์ดเราก็จะมี 4 คน”³¹³

ส่วนกรรมการในการบริหารงาน ประกอบด้วย กรรมการผู้จัดการบริษัท มีบทบาทในการวางแผนดำเนินงานทั้งหมดของบริษัท ได้แก่ การกำหนดกลยุทธ์การดำเนินงานของแต่ละแผนก การควบคุม การปฏิบัติงาน การจัดสรรงบประมาณ การคาดการณ์ผลประกอบการ การแสวงหาทุนจากภายนอก และพัฒนาบริษัทในทุกด้านให้แผนดำเนินงานของบริษัทราบรื่นตามแผนที่ตั้งเป้าหมายไว้ ซึ่งกรรมการผู้จัดการบริษัทเป็นการพิจารณาคัดเลือกและแต่งตั้งโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริษัท (ดังภาพที่ 6.1)

ภาพที่ 6.1 โครงสร้างการบริหารงานบริษัท เอฟไอทียู จำกัด

สำหรับการแบ่งบทบาทในการขับเคลื่อนงานนั้น มีการจัดแบ่งโครงสร้างที่สอดคล้องกับพันธกิจในการขับเคลื่อนงาน ออกเป็น 4 พันธกิจหลัก ไม่ว่าจะเป็น แผนกวิจัยและให้บริการวิชาการ แผนกบริการเครื่องมือและสถานที่แปรรูปอาหาร แผนกวิเคราะห์ทดสอบทางประสาทสัมผัส แผนกผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์อาหาร แผนกธุรการและบัญชี โดยคณะกรรมการคัดเลือกจะเป็นผู้พิจารณาคัดเลือกและให้กรรมการบริษัทเป็นผู้แต่งตั้ง ดังคำให้สัมภาษณ์

³¹³ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองานนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

“เราจัดแบ่งคนทำงานตามเป้าหมายตามพันธกิจของ FI ธรรมศาสตร์เลย ซึ่งมี 4 พันธกิจ พันธกิจที่ 1 คือ ให้บริการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ งานนี้จะเน้นการเชื่อมโยงอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญ มันเป็นงานของบริษัทที่ไม่ได้ทำรายได้หรอก แต่ว่าตัวอาจารย์เนี่ยเขาจะมีงานวิจัยแล้วทำให้ภาคธุรกิจได้เข้าถึงอาจารย์ อันนี้ไม่ได้เป็นหวังกำไรตรงนี้

พันธกิจที่ 2 ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์อาหาร จะมีรายได้ในการเลี้ยงดูบริษัท ในนั้นก็จะมีเบเกอรี่ด้วยก็คือเอา *bake at dome* เรามาฝังอยู่ในนี้ ทำผลิตภัณฑ์อย่างอื่นได้ใหม่ ได้รับ OEM ได้ แต่ว่าเราจะต้องทำโรงงานเราให้ถูกต้องตาม GMP ไปยื่นจด GMP ก่อนถึงจะ OEM ได้

พันธกิจที่ 3 ให้บริการทดสอบผลิตภัณฑ์ทางประสาทสัมผัส คือ การเอาศูนย์ *sensory* ที่เราได้งบประมาณอยู่ในนี้

พันธกิจที่ 4 การให้บริการเครื่องจักรเครื่องมือทางด้านการแปรรูปอาหาร อยู่ในโรงงานต้นแบบ (*Pilot Plant*)”³¹⁴

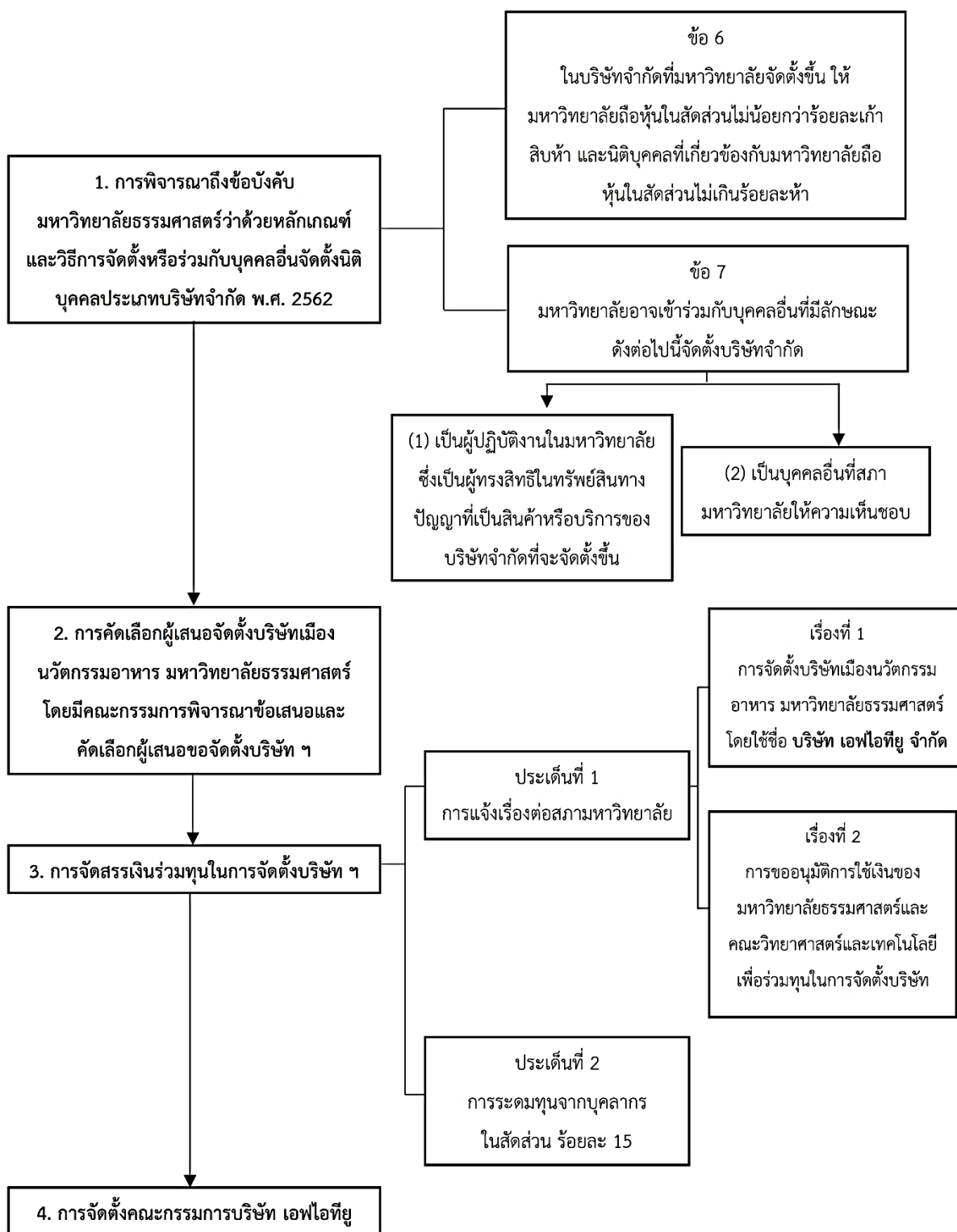
อาจารย์พรประภาได้อธิบายเพิ่มเติมถึงการบริหารจัดการงบประมาณว่า แหล่งที่มาของรายได้ โดยหลักแล้วนั้นรายได้ที่จะเกิดขึ้นจากการบริหารงานของบริษัทนั้นจะเป็นผลกำไรที่มาจากรายได้ตามพันธกิจที่ 2 พันธกิจที่ 3 ส่วนพันธกิจที่ 1 มิได้คาดหวังรายได้จากการให้บริการแก่ผู้ประกอบการ เนื่องจากมองว่าเป็นเสมือนในงานบริการทางสังคม ประกอบกับเพื่อให้ภาพลักษณ์ของบริษัท เอฟไอทียู จำกัด มิได้เป็นการจัดตั้งขึ้นโดยมีเจตนามุ่งหวังในผลประโยชน์ทางธุรกิจ แต่มีการดำเนินการในการเปิดให้นักศึกษาที่มีการลงทะเบียนในหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหาร สามารถเข้ารับบริการได้โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายสำหรับการจัดการเรียนการสอน

ด้วยประเด็นดังหมดที่กล่าวมานี้ จึงขอสรุปขั้นตอนกระบวนการให้ได้มาซึ่งบริษัท เอฟไอทียู จำกัด ดังภาพที่ 6.2

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

³¹⁴ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

ภาพที่ 6.2 สรุปขั้นตอนกระบวนการให้ได้มาซึ่งบริษัท เอฟไอทียู จำกัด

6.4 ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรม

6.4.1 ความยั่งยืนของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

คุณสมบัติเฉพาะบุคคลของผู้นำที่เข้มแข็งจะทำให้การขับเคลื่อนพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหารมีความยั่งยืน คุณสมบัติของตัวบุคคลถือเป็นจุดแข็งที่มีส่วนสำคัญให้พื้นที่เครือข่ายนั้นมีความเข้มแข็งและยั่งยืน ประเด็นดังกล่าวนี้เป็นข้อคิดเห็นที่แกนนำคนสำคัญได้ชี้ชวนให้เห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร เนื่องมาจากการสังมองค์ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะต่าง ๆ เฉพาะตัวบุคคลล้วนนำไปสู่การเกาะเกี่ยวและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคล จนนำไปสู่ความสัมพันธ์ของสถาบันขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“จุดแข็งมันคือตัวบุคคลที่ทำให้เครือข่ายในพื้นที่นั้นชัดเจน ตัวบุคคลนั้นก็จะต้องเข้าไปที่สถาบันของตัวเอง ดังเช่นอาจารย์ท่านหนึ่งเขาต้องไปประมาณมาบริหารจัดการเครือข่ายเขาได้ ส่วนหนึ่งมองว่า เขามีคอนเนคชันทางการเมืองอยู่ ในขณะที่เราต่างวิ่งหางบประมาณในส่วนงบประมาณการมาจากการนั่งอ่านแผนของประเทศว่าภาคอุตสาหกรรมเกษตรจะต้องทำอะไร ก็เอาตรงนั้นมาเขียน”³¹⁵

อย่างไรก็ตาม ข้อพิจารณาพึงสังเกตข้างต้นสามารถอธิบายได้ว่า ความแตกต่างของการสังมทุนในตัวบุคคลที่แตกต่างกันย่อมนำไปสู่วิธีการที่แตกต่างกัน ดังตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า “การมีทุนการเมือง” ถือเป็นข้อได้เปรียบที่สำคัญต่อการระดมทรัพยากรให้แก่เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ในขณะที่คุณสมบัติ “การเป็นนักจัดหาแนวทางเชิงกลยุทธ์” ต่างก็เป็นวิธีการในการระดมทรัพยากรด้วยเช่นกัน แม้ว่าทั้ง 2 วิธีการนั้นมีความแตกต่างกัน แต่สุดท้ายนั้นเป้าหมายในการให้ได้มาซึ่งทรัพยากรแก่เครือข่ายนวัตกรรมอาหารต่างเป็นผลลัพธ์หรือเป้าหมายเดียวกัน

การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายให้เป็นไปตามเป้าหมายของเครือข่าย การมีแผนงานรองรับชัดเจน และการกำหนดตัวชี้วัดที่มีความชัดเจน เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองทางการเงินได้ การขับเคลื่อนเครือข่ายที่มีความยั่งยืนได้นั้น โจทย์สำคัญจึงอยู่ที่ว่า ทำอย่างไรให้ลดการพึ่งพิงทรัพยากรจากเครือข่ายภายนอกให้ได้มากที่สุด แต่ต้องเพิ่มขีดความสามารถและศักยภาพของเครือข่ายให้สามารถขับเคลื่อนได้ด้วยตนเอง เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นเครือข่ายหนึ่งที่มีการจัดทำแผนงานรองรับต่อการบริหารจัดการเครือข่ายในด้านงบประมาณ เพื่อสร้างรายได้ในการหล่อเลี้ยงเครือข่ายเองผ่านรูปแบบการให้บริการที่ได้กำหนดไว้ตามพันธกิจของเครือข่าย ดังเห็นได้จากแผนธุรกิจของบริษัท เอฟไอทียู จำกัด ที่ได้กำหนดการดำเนินกิจกรรมของธุรกิจ 4 ด้าน กล่าวคือ **พันธกิจที่ 1 ธุรกิจวิจัยและให้เช่าเครื่องจักรแปรรูปอาหาร** การบริการให้คำปรึกษา ทำวิจัย และให้เช่าเครื่องจักร Pilot Plant เป็นการบริการวิจัยแบบครบวงจร โดยบริษัทจะทำการวิจัยตามโจทย์ที่ได้รับจากผู้ประกอบการ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ประกอบการขนาดเล็กและ

³¹⁵ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

กลาง หรือ Startups ที่สนใจนวัตกรรมอาหาร กลุ่มผู้มีส่วนการผลิตและต้องการวิจัยสร้างผลิตภัณฑ์ และหน่วยงานภาครัฐที่ต้องการพัฒนาความสามารถในการแข่งขัน อย่างไรก็ตาม อาจารย์พรประภา ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในปัจจุบัน บริษัทมีผลิตภัณฑ์จากงานวิจัยที่ได้จดอนุสิทธิบัตรไว้มากกว่า 20 ผลงาน สามารถวางแผนผลิต และวางจำหน่ายในนามบริษัทได้ กรณีที่บุคลากรผู้เชี่ยวชาญมีความสามารถ ดำเนินการได้ก็จะทำหน้าที่ในการส่งต่อผู้ประกอบการให้แก่เครือข่ายนวัตกรรมอาหารที่มีความเชี่ยวชาญตามโจทย์ที่ผู้ประกอบการต้องการต่อไป ดังคำให้สัมภาษณ์

“ด้านวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เราจะต้องมีบุคลากรเข้ามาแล้วเชื่อมโยงทำเป็นฐานข้อมูลให้เห็น ว่าจุดๆนี้วิจัยได้ ถ้าอาจารย์เราทำไม่ได้ เราจะช่วยเชื่อมโยงต่อไปหาเครือข่ายข้างนอกต่อ ๆ ไป”³¹⁶

พันธกิจที่ 2 ธุรกิจผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ขนมอบและผลิตภัณฑ์นวัตกรรมอาหารจากงานวิจัย ในพันธกิจนี้ถือเป็นรายได้หลักของบริษัท โดยมีการดำเนินการในการผลิตและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อว่า “Bake @ Dome” รวมไปถึงการให้บริการผลิตเบเกอรี่แบบครบวงจร (Original Equipment Manufacturing : OEM)³¹⁷ ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายผู้ประกอบการรายย่อยที่ต้องการผลิตเบเกอรี่ออกจำหน่าย ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรม คาเฟ่แพนไซส์ และงานจัดเลี้ยง รวมถึงบุคคลทั่วไปใช้ขนมเพื่อจัดงานสำคัญต่าง ๆ ดังคำให้สัมภาษณ์

“ตอนนี้การหารายได้ของบริษัท เน้นทำให้เป็นนวัตกรรมอาหาร ดังเช่น bake at dome premium การทำให้เป็น product ที่ดูหรูหราล้ำๆ proud by bake at dome เป็นเบเกอรี่ที่มาจากงานวิจัยที่ช่วยส่งเสริมด้านสุขภาพ ตอนนี้เรามีที่ปรึกษาด้านการเงิน การ pricing ที่ดูความคุ้มทุนและผลกำไรที่จะได้รับ ธุรกิจนี้จะสร้างความยั่งยืนได้”³¹⁸

พันธกิจที่ 3 ธุรกิจวิเคราะห์ทดสอบคุณภาพอาหารทางประสาทสัมผัส เป็นการบริการที่ใช้เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร ด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาคุณลักษณะให้เทียบเคียงคู่แข่ง การปรับปรุงคุณลักษณะเดิม และการค้นหาความต้องการของผู้บริโภค เป็นต้น การวิเคราะห์ทดสอบสามารถเลือกใช้ผู้ทดสอบทั่วไป หรือนักชิมผู้เชี่ยวชาญที่ผ่านการฝึกฝนตามรูปแบบของการทดสอบ โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ประกอบการที่ต้องการทดสอบ หรือพัฒนารสชาติผลิตภัณฑ์อาหาร และผู้ประกอบการ หรือผู้สนใจฝึกทักษะ เข้าร่วมอบรมการยอมรับทางประสาทสัมผัส ดังคำให้สัมภาษณ์

³¹⁶ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

³¹⁷ ผู้รับจ้างผลิตสินค้าให้กับบริษัทที่จะไปขายในแบรนด์ของตัวเอง โดยโรงงานประเภทนี้จะรับจ้างผลิตสินค้าให้กับแบรนด์ต่าง ๆ ตามแบบที่ลูกค้ากำหนด แล้วติดชื่อแบรนด์ หรือจะไม่ติดก็ได้ ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้า โดยเป็นกระบวนการผลิตของโรงงานผู้ผลิต ตั้งแต่ขั้นการคิด วางแผน ออกแบบ ใช้เครื่องจักรในการผลิต

³¹⁸ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

“ด้านที่ 3 sensory เราจะป็นหน่วยที่ให้คำปรึกษาทางด้าน sensory เพราะฉะนั้นความยั่งยืนของเรา คือ เรามีสถานที่แน่ ๆ แล้ว เรามีเจ้าหน้าที่ 50 คน เราก็จะพัฒนานักชิมเพิ่มขึ้นเพื่อถ่ายทอดอาชีพเขา แล้วก็จัดกิจกรรมพัฒนาการเป็นนักชิมสำหรับผู้สนใจทั่วไป”³¹⁹

พันธกิจที่ 4 การให้บริการเช่าสถานที่ในรูปแบบของ Co-kitchen Space เป็นการให้เช่าพื้นที่เพื่อประกอบการทำอาหารแบบรายวัน ซึ่งสามารถใช้ในการถ่ายทำรายการ ถ่ายภาพ หรือทดลองสูตรอาหาร โดยมีเครื่องมืออย่างครบครัน นอกจากนี้ มีการให้บริการประเภทการจัดอบรมทักษะทำอาหารแบบรายชั่วโมง โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ประกอบการ และบุคคลทั่วไปที่ต้องการพื้นที่พัฒนาสูตรอาหาร ผู้ประกอบการที่ต้องการถ่ายภาพหรือจัดทำวิดีโอประชาสัมพันธ์อาหาร ดังคำให้สัมภาษณ์

“เราทำเป็น co-kitchen space ในนั้นจะมีเครื่องครัว อุปกรณ์แปรรูปอาหารขนาดจิ๋วครบครัน แล้วก็จะมีบุคลากรของเราเข้าไปสอน ถ้าผู้ประกอบการต้องการปรับสูตรอาหารก็มาร่วมวิจัยกับอาจารย์ กรณีไม่มีผู้ประกอบการมาใช้งาน ในแต่ละวันเราก็จะกำหนดปริมาณขึ้นมว่าวันนี้เราจะทำอะไร เช่น วันนี้จะสอนการแต่งหน้ากาแฟ วันนี้จะสอนการทำ dirty coffee 1 ชั่วโมงรับแค่ 20 คน คนละ 500 บาท”³²⁰

สิ่งที่อาจารย์พรประภาได้เน้นย้ำเกี่ยวกับการใช้สอยโครงสร้างพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ว่าจะเป็น เครื่องจักรแปรรูปอาหาร พื้นที่ co-kitchen space หากมิได้มีการใช้งานจากผู้ประกอบการ หน้าที่ของเราในฐานะผู้ขับเคลื่อนการดำเนินงานจะต้องออกแบบกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาใช้บริการในพื้นที่นั้นจะได้เห็นภาพว่าในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางด้านนวัตกรรมอาหารนั้นมีเครื่องมือเครื่องจักรใดและมีวิธีการในการดำเนินการอย่างไร อย่างน้อยก็จะช่วยกระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้และทดลองพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามโจทย์ที่ตัวเองต้องการ อาจกล่าวได้ว่า การกระตุ้นทางความคิด ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่จะต่อยอดไปการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร และนำไปสู่การผลักดันผลงานทางการวิจัยไปสู่เชิงพาณิชย์ต่อไป

โครงสร้างการดำเนินงานในรูปแบบบริษัทจำกัดจะเกื้อหนุนให้การบริหารจัดการมีความต่อเนื่องและยั่งยืน ที่ผ่านมา ข้อจำกัดของการบริหารจัดการเครือข่ายมักเกิดจากความไม่ต่อเนื่องทางการบริหารงาน ยกตัวอย่างเช่น ในการบริหารโครงการทั่วไปจะมีการกำหนดวาระให้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดเพียง 2 วาระ ซึ่งการบริหารจัดการในด้านการพัฒนานวัตกรรมอาหารนั้นจะต้องอาศัยความต่อเนื่องและความยั่งยืน ด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้บริหารเครือข่ายนวัตกรรมอาหารนั้น

³¹⁹ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

³²⁰ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

จะต้องมีความสัมพันธ์อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องกับเครือข่ายผู้ประกอบการที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมและภาคธุรกิจ เนื่องจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมนั้นอาจต้องใช้ระยะเวลาและต้องอาศัยความต่อเนื่องในการไหลเวียนขององค์ความรู้ ดังนั้นการนำรูปแบบบริษัทจำกัดมาใช้นับเป็นปัจจัยเกื้อหนุนสำคัญที่จะทำให้การบริหารจัดการเครือข่ายนวัตกรรมอาหารมีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“โจทย์สำคัญคือทำอย่างไรให้สามารถบริหารได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ดังนั้นหากเทียบกับโครงการบริหารโดยทั่วไปการมีผู้อำนวยการเป็นสิ่งสำคัญ โดยการจำกัดอิทธิพลคือกำหนดให้ดำรงตำแหน่งคนละ 2 วาระเป็นอย่างมาก แต่ในแง่ของการทำโครงการเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย Food Innopolis, FI @Thammasat นั้นต้องการผู้อำนวยการที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์กว้างขวางและสามารถที่จะบริหารโครงการในระยะยาวได้ ดังนั้น จึงจัดตั้งบริษัทเอกชนแทนที่โครงสร้างของรัฐ ซึ่งก็คือ “บริษัทเอฟไอทียู จำกัด” (FITU) หรือ บริษัทเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์”³²¹

6.4.2 ความคาดหวังของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

ธรรมศาสตร์เพื่อประชาชน (Thammasat for the People): ธรรมศาสตร์เพื่อประชาชนทางด้านเศรษฐกิจและด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางอาหาร จากผลการสำรวจความคิดเห็นในด้านความคาดหวังทั้งจากผู้ประกอบการ ประชาชน และศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์³²² พบว่า ในด้านภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยที่เป็นสัญลักษณ์ของเสรีภาพและประชาธิปไตย มีความโดดเด่นทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ แต่ยังมีจุดอ่อนในด้านการเป็นผู้เชี่ยวชาญวิจัยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประกอบกับข้อคิดเห็นจากผู้ที่มิบทบาทหลักในการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหารได้ชี้ให้เห็นว่า การขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการยกระดับความเป็นอยู่ของคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนฐานของการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม

ผลการสำรวจและข้อคิดเห็นข้างต้น ต่างเป็นภาพสะท้อนแห่งความคาดหวังด้วยเหตุผลที่ว่าต้องการให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เป็นที่พึ่งพิงของประชาชนในด้านการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การพัฒนาทางด้านอาหาร” ซึ่งถือเป็นจุดแข็ง

³²¹ ณัฐเดช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 27). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

³²² มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ฝ่ายวางแผนและพัฒนาคุณภาพ. (2564). แผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2565-2570). สืบค้นเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม, 2566 จาก

ของประเทศไทยที่มีผลผลิตทางการเกษตรเสมือนว่าเป็นอาหารของโลก เพียงแต่บทบาทของสถาบันอุดมศึกษานั้นจำเป็นต้องทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางการวิจัยและการพัฒนาอาหาร เพื่อที่จะยกระดับมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรที่มีนั้นไปสู่ “การแปรรูปอาหาร” เพื่อที่จะให้ประชาชนสามารถมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการในกลุ่มอุตสาหกรรมอาหารรายย่อยที่จำเป็นต้องพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์อาหารให้มีศักยภาพในการแข่งขันทัดเทียมกับผู้ประกอบการรายใหญ่ได้มากยิ่งขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“รู้สึกว่าการเกษตรเรามีคำว่าเพื่อประชาชนแต่มันเห็นภาพไม่ชัดทั้งในเชิงเศรษฐกิจนวัตกรรมและเทคโนโลยี มันมีแต่ภาพทางสังคม ทางกฎหมาย ดังนั้น เราอยากให้เป็นสิ่งที่พึงประชาชนด้านเทคโนโลยีบ้าง ประเทศเราต้องการเทคโนโลยีในการขับเคลื่อน ประเทศเราไม่ได้ต้องการแค่กฎหมายในการขับเคลื่อน แล้วเทคโนโลยีที่มันไปได้ไวที่สุดก็คือเทคโนโลยีการอาหาร ฉะนั้น สิ่งแรกอยากจะทำให้คำว่า ธรรมศาสตร์เพื่อประชาชนเป็นเพื่อประชาชนทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหารบ้าง ถ้าประชาชนนึกถึงที่พึ่งทางด้านแปรรูปอาหาร ให้มานึกถึงธรรมศาสตร์บ้าง”³²³

ยกระดับด้านภาพลักษณ์สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับด้านนวัตกรรมอาหารให้มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จัก ที่ผ่านมา สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับด้านนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มักไม่ได้เป็นตัวเลือกลำดับแรกของผู้ที่จะเข้ารับการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาและการขอใช้บริการจากภาคประชาชนมากนัก แกนนำคนสำคัญได้กล่าวว่า ปัจจุบันเรามีความพร้อมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็บบุคลากรที่มีองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการอาหาร รวมถึงมีประสบการณ์ในทางการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมทางด้านอาหารมากกว่า 10 ปี และมีความพร้อมในโครงสร้างพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น เครื่องมือและอุปกรณ์ในการแปรรูปอาหารต่าง ๆ ตลอดจนเน้นในด้านการส่งเสริมให้เกิดการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหารให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง การได้เข้ามาขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหารจนผลักดันไปสู่บริษัท เอฟไอทียู จำกัด ในครั้งนี้ ล้วนคาดหวังให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้มีภาพชัดในด้านอาหารมากยิ่งขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“food science ธรรมศาสตร์ได้ขึ้นมาเป็นตัวเลือกลำดับต้น ๆ ของประเทศ เราไม่เคยติดฝุ่นกับเขามาเลย ทั้งที่เราก็มีศักดิ์ศรีเท่ากัน เรามีโรงงานต้นแบบ มีบุคลากรพร้อม และพยายามทำให้ภาพชัดว่า food science ธรรมศาสตร์เรามีความสตรองทางด้านนวัตกรรม”³²⁴

“นักวิชาการที่เน้นการพัฒนาแต่เพียงองค์ความรู้ทางการวิจัยและพัฒนา” ไปสู่ **“การเป็นผู้ประกอบการเชิงพาณิชย์”** การก่อตัวของบริษัท เอฟไอทียู จำกัด ทำให้พันธมิตรภายในเครือข่ายได้

³²³ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

³²⁴ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

ประลองสนามและเป็นเสมือนเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบริหารทางธุรกิจมากขึ้น ดังนั้นผลลัพธ์ที่ได้จากการกล่อมเกล่าในการเรียนรู้ของพันธมิตรภายในเครือข่าย อาจจะนำไปสู่ผลกระทบ (Impact) ในเชิงเศรษฐกิจที่มีคุณค่าต่อการหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจของประเทศมากขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“ถือว่าเป็นเวทีที่ให้กับบุคลากรที่มีผลงานนวัตกรรมได้มาเรียนรู้การทำงานในเชิงธุรกิจ เชื่อว่าหลังจากนี้จะเกิดการแตกตัวของผู้ถือหุ้น อาจารย์บางท่านอาจจะออกไปเปิดบริษัทขายสินค้าที่ตัวเองคิดนวัตกรรมขึ้นมาได้ ทำให้เห็นว่าอาจารย์ในมหาวิทยาลัยของรัฐ ผู้ที่มีอนุสิทธิบัตรหรือผลงานทรัพย์สินทางปัญญามากมาย กล้าที่จะมาทำธุรกิจ มันเลยจะทำให้ผลิตภัณฑ์นวัตกรรมของประเทศเกิดขึ้น มันไม่ได้เกิดจาก OTOP มันต้องเกิดจากคนที่มีองค์ความรู้ทางด้านนวัตกรรมมาทำธุรกิจนี้”³²⁵

6.5 บทสรุป

บริษัท เอฟไอทียู จำกัด (FITU) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี จากการสำรวจข้อมูลทั่วไปทั้งด้านสถานภาพและศักยภาพของผู้ประกอบการด้านอุตสาหกรรมอาหาร พบว่า มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) อยู่ลำดับที่ 13 ของประเทศ และสาขาอุตสาหกรรมอาหาร เป็น 1 ใน 3 สาขาอุตสาหกรรมที่มีการลงทุนมากที่สุดของจังหวัด โดยผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวนาปี กล้วยหอม กล้วยน้ำว้า เป็นต้น

เมื่อกลับมาพิจารณาถึงลักษณะการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารของบริษัท เอฟไอทียู จำกัด (FITU) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งแต่ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร พบว่า แรงจูงใจสำคัญของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย ได้แก่ ประการแรก เพื่อยกระดับของสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับด้านนวัตกรรมอาหารให้มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักทั้งในแวดวงวิชาการและประชาชนทั่วไป ประการที่สอง ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ทางเครือข่ายจะได้รับจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร อาทิ มาตรการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหาร การได้รับงบประมาณในการสนับสนุนสำหรับการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร และประการที่สาม เป็นโอกาสที่มหาวิทยาลัยจะได้ผลักดันงานวิจัยไปสู่เชิงพาณิชย์มากยิ่งขึ้น

หลังจากนั้นผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เข้าร่วมการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ในปี พ.ศ. 2559 ภายหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดจุดเปลี่ยนที่สำคัญต่อ “การผลักดันเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” ให้เกิดขึ้นจริง ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ถือเป็นหนึ่งในแนวนโยบายที่ผู้บริหารระดับสูงให้ความสำคัญอย่างมาก

³²⁵ พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.

กระบวนการก่อตัวของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงเริ่มต้นจาก “การหลอมรวมพันธมิตรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะในด้านนวัตกรรมอาหาร” ในลักษณะกลุ่มนักวิจัยที่มีชื่อว่า “Smart Food Innopolis” ต่อมาจึงมีการระดมทรัพยากรทั้งทางด้านงบประมาณและการบูรณาการความร่วมมือจะหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่รองรับต่อการให้บริการของผู้ประกอบการ จนกระทั่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนวัตกรรมอาหาร และได้รับการประกาศพื้นที่ให้ได้รับสิทธิประโยชน์ในการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหาร

ภายหลังที่ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนวัตกรรมอาหารจึงได้มีการกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตลอดจนการหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการผ่านการมีส่วนร่วมจากทุกคณะภายในมหาวิทยาลัย ในขณะเดียวกันเกิดการแตกกระจายของกลุ่มพันธมิตร “Smart Food Innopolis” ส่งผลให้ภาพในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงเป็นบทบาทหลักของสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับอาหารเพียงหน่วยงานเดียว จนกระทั่งได้รับการหนุนเสริมจากบุคคลสำคัญและผลักดันให้เมืองนวัตกรรมอาหารสามารถจัดตั้งในรูปแบบบริษัท และใช้ชื่อว่า บริษัท เอฟไอทียู จำกัด เป็นผลสำเร็จ

บทที่ 7

การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

กรณีศึกษา เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

7.1 บทนำ

กรณีศึกษา เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งให้เห็นถึงการอธิบายปรากฏการณ์การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ และเป็นส่วนหนึ่งของการตอบวัตถุประสงค์การศึกษาข้อ 3) เพื่อเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร โดยมีลำดับการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็นดังนี้

ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร³²⁶ ที่ช่วยแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจที่สำคัญของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย (หัวข้อ 7.2) ส่วนกระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่ (หัวข้อ 7.3) ในส่วนนี้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการกำหนดจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) และวัตถุประสงค์ของเครือข่ายที่ให้ความสำคัญกับประชาชนและบริบทในพื้นที่เป็นตัวตั้ง ตลอดจนรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือและการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความรับผิดชอบและทรัพยากร และการกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

ในส่วนสุดท้าย (หัวข้อ 7.4) เป็นการนำเสนอถึงผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ทั้งในมิติมุมมองความยั่งยืนของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารและความคาดหวังของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหารของผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

³²⁶ สำหรับบริบททั่วไปของพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ภาคผนวก ก.

7.2 ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

วาระเรื่องเกษตรและอาหารเป็นเรื่องที่สำคัญในระดับกลุ่มจังหวัด: การเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้มีมูลค่าสูงขึ้นและกำหนดคุณภาพของผลิตภัณฑ์ของสินค้าแปรรูปให้ได้ตามมาตรฐาน

อุบลราชธานี เป็น 1 ใน 4 จังหวัดของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง³²⁷ ซึ่งในระหว่างปี พ.ศ.2557-2559 กลุ่มจังหวัดดังกล่าวได้ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการเกษตรกรรม โดยเป็น “การพัฒนาผลิตข้าวหอมมะลิ และสินค้าเกษตรปลอดภัย” กลุ่มจังหวัด ๆ ได้มีการดำเนินงานขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ในหลากหลายโครงการทั้งในด้านการจัดการความรู้ทางการผลิต การแปรรูป การจัดหาปัจจัยการผลิต การพัฒนาแหล่งน้ำและระบบชลประทาน ตลอดจนการจัดกิจกรรมทางการตลาดให้กับข้าวและผลิตภัณฑ์ข้าวแปรรูป จากประเด็นในการขับเคลื่อนโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องข้างต้น นำไปสู่การให้ข้อเสนอแนะหลากหลายมิติ อาทิ การวางแผนการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวให้ตอบสนองต่อความต้องการของตลาด การแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า การให้ความรู้ของผู้ประกอบการด้านมาตรฐานสินค้าเพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพของสินค้าให้สอดคล้องต่อความต้องการของตลาด ตลอดจนการดำเนินการสร้างเครือข่ายและพันธมิตรทางการตลาด เพื่อขยายตลาดของสินค้า นอกจากนี้ ผลผลิตทางการเกษตรที่จะช่วยหนุนเสริมให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและเป็นช่องทางการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรและผู้ประกอบการแล้วนั้น หากนำผลผลิตที่มีศักยภาพมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ อาทิ ข้าวหอมมะลิ มันสำปะหลัง และยางพารา ซึ่งเป็นผลิตผลที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สูงของกลุ่มจังหวัด นอกจากนี้ การผลิตแบบการเกษตรอินทรีย์ ยังคงมีข้อจำกัดด้วยการรับรองคุณภาพและมาตรฐานของสินค้าเกษตรอินทรีย์ทั้งจากหน่วยงานภายในประเทศและต่างประเทศ ส่งผลให้ผู้ผลิตมีการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีจำนวนจำกัด

ดังนั้น วาระในการพัฒนาร่วมกันของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 จึงเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “การเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้มีมูลค่าสูงขึ้น และกำหนดคุณภาพของผลิตภัณฑ์ของสินค้าแปรรูปให้ได้ตามมาตรฐาน” เพื่อสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจ และความสามารถด้านการแข่งขันทางเศรษฐกิจของจังหวัดและกลุ่มจังหวัด สอดคล้องกับคำบอกเล่าของอาจารย์ประเวชและอาจารย์พงศกรแกนนำเครือข่ายนวัตกรรมอาหารที่ว่า ช่องว่างของการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มักเป็นประเด็นในเรื่องของสินค้าทางด้านอาหารที่ยังมิได้มาตรฐานและไม่มีคุณภาพ ดังคำให้สัมภาษณ์

³²⁷ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 ประกอบด้วยจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดยโสธร

“ช่องว่างจากเดิมที่สินค้าเราจะเน้น OTOP พัฒนาชุมชนแล้วก็ขาย แต่ยังไม่มีความรู้ ก็ต้องยอมรับว่ายังไม่สามารถส่งออกหรือขาย หรือขยายสเกลได้”³²⁸

“ผู้ประกอบการในพื้นที่...ไม่เหมือนภาคอื่น เพราะว่าเขาเป็นชาวบ้าน สินค้าก็เป็นแบบโอท็อปเลย พอเข้าไปเยี่ยมผู้ประกอบการสินค้าที่ขายก็ทำในครัวเรือนขายได้แค่ปากซอย ไม่สามารถขึ้นห้างได้เลย สิ่งนี้มันคือปัญหาเขาก็อยากจะทำให้สินค้ามันดีขึ้น แต่ยังไม่มีความรู้ไม่มีเครื่องมือที่จะมายกระดับให้เขาได้ เราก็เห็นปัญหานี้มาตลอด”³²⁹

สถาบันการศึกษาในกลุ่มจังหวัด ฯ ไม่ว่าจะ เป็น มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยีจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดยโสธร มหาวิทยาลัยมหิดล ถือเป็นกลไกสำคัญในการให้ความรู้และการพัฒนาศักยภาพทางด้านเกษตรตั้งแต่การดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรต้นน้ำ เป็นการพัฒนาด้านเกษตรอินทรีย์กลุ่มจังหวัดให้เป็นไปตามแนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ การดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรกลางน้ำ เป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทางเกษตรด้วยการใช้เทคโนโลยีและการพัฒนาทางด้านนวัตกรรมการแปรรูปอาหารให้ได้มาตรฐานตามความต้องการ และการดำเนินกิจกรรมปลายน้ำ เป็นการสร้างตลาดให้กับสินค้าเกษตรแปรรูปของกลุ่มจังหวัด ฯ ส่งผลให้ในช่วงปี 2561-2564 ได้มีการกำหนดให้ “การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรด้วยอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปและมาตรฐานเกษตรอินทรีย์” ถือเป็นวิสัยทัศน์ พันธกิจ และประเด็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2³³⁰

เพื่อรับโจทย์ต่อการขับเคลื่อนประเด็นยุทธศาสตร์ในการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้มีมูลค่าสูงขึ้น และกำหนดคุณภาพของผลิตภัณฑ์ของสินค้าแปรรูปให้ได้ตามมาตรฐาน ตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมา ส่งผลให้มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีในนามของอุทยานวิทยาศาสตร์ต่างหรือกันถึงโจทย์ที่สำคัญข้างต้น จนนำไปสู่แนวความคิดในการดำเนินโครงการโรงงานต้นแบบ (Pilot Plant) แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และศูนย์พัฒนาศักยภาพเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญกล่าวคือ ประการแรก เพื่อเพิ่มความสามารถด้านการผลิตและแปรรูปสินค้าเกษตรให้แก่เกษตรกร วิสาหกิจชุมชน

³²⁸ ประเวช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

³²⁹ พงศกร (นามสมมติ). (2565, ธันวาคม 28). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

³³⁰ สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2. (2559). แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 พ.ศ. 2561- 2564 (ฉบับใหม่). สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มกราคม, 2566 จาก <http://www.osmnortheast-s2.moi.go.th/ub/index.php/plan/plan4-year/%E0%B8%9E-%E0%B8%A8-2561-2564/70-%E0%B8%9E-%E0%B8%A8-2561-2564.html>

วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 ประการที่สอง เพื่อสร้างและพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) ในพื้นที่ ฯ ให้มีจำนวนมากขึ้นและมีความสามารถในการแข่งขันระดับโลก ประการที่สาม ระดับศักยภาพเกษตรกร วิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในพื้นที่ให้เป็น วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) คุณภาพสูง ตามนโยบาย Thailand 4.0 ผ่านการวิจัยและพัฒนาของร่วมกับหน่วยวิจัยต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย ประการที่สี่ เพื่อพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 ให้เป็นศูนย์กลางของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) ในภูมิภาค กลุ่มประเทศ “CLVT” ได้แก่ ประเทศกัมพูชา (C) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (L) สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (V) และไทย (T) อย่างไรก็ตาม แกนนำคนสำคัญท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า แนวความคิดในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่ว่านี้ได้ร่วมกันคิด วางแผน และศึกษาโครงการตั้งแต่ช่วงประมาณปี 2558-2559 ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนั้นเป็นช่วงที่ได้มีการหารือร่วมกันทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนในระดับจังหวัดก่อนเบื้องต้น³³¹ โดยประเด็นการนำเสนอที่ได้ให้สาระสำคัญที่ว่า การมีโรงงานต้นแบบหรือมีเครื่องมือสนับสนุนทางการวิจัยและการพัฒนาจะช่วยหนุนเสริมให้เกิดการยกระดับการพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรให้มีมูลค่าสูงขึ้นได้ โดยโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เหล่านี้จะเปรียบเป็นดั่ง “พื้นที่ทดลองทางด้านกรวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร” หรือเรียกว่า “Sandbox” ก่อนที่จะมีการยกระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปสู่การผลิตเพื่อจำหน่ายสินค้าต่อไป ดังคำให้สัมภาษณ์

“ต้องยอมรับว่าสินค้าที่ผู้ประกอบการในพื้นที่ผลิตออกมานั้นยังไม่สามารถส่งออกได้ เราก็เลยคิดว่าควรมีโรงงาน หรือเครื่องมือสนับสนุน ยกระดับกลุ่มนี้ให้เข้าถึง facility รวมถึงมาตรฐานด้วย เลยคิดว่าน่าจะมีครัวกึ่งอุตสาหกรรม หรือจะเรียกว่า “sandbox” ก็ได้”³³²

อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดทางด้านงบประมาณที่ต้องมีการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมส่งผลให้ยังคงมีอุปสรรคในการยื่นข้อเสนอโครงการ จนกระทั่งมีการประชุมคณะรัฐมนตรีอย่างเป็นทางการนอกสถานที่ (ครม.สัญจร) จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2560 และการประชุมคณะรัฐมนตรีอย่างเป็นทางการนอกสถานที่ (ครม.สัญจร) จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2561 จึงเป็นเสมือน “หน้าต่างแห่งโอกาส” ที่ทำให้ทางอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาค มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีได้ขอรับการสนับสนุนในด้านการ

³³¹ แกนนำคนสำคัญได้ให้ข้อมูลเบื้องต้นแก่ผู้วิจัยว่า เป็นการไปหารือกับผู้ว่าราชการจังหวัดในเบื้องต้นถึงสาระสำคัญของโครงการ

³³² ประเวศ (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

ยกระดับการผลิตและสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เรื่องโครงการก่อสร้างโรงงานต้นแบบ (Pilot Plant) ด้านการแปรรูปสินค้าเกษตร และการสร้างพื้นที่สำหรับพัฒนาเกษตรกรและบ่มเพาะผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) โดยเชื่อมโยงกับโครงการอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาค (Science Park) ของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีการดำเนินงานอยู่แล้วในพื้นที่ ซึ่งในการประชุมคณะรัฐมนตรีวันดังกล่าว มีองค์ประกอบของคณะประชุม ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้แทนภาคเอกชน ผู้บริหารท้องถิ่น และผู้แทนเกษตรกร เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 และมีข้อสั่งการเห็นชอบให้ได้รับการจัดสรรงบประมาณในปี พ.ศ. 2563 ซึ่งเป็นงบประมาณของกลุ่มจังหวัด

ทั้งนี้ อาจารย์ประเวชได้บอกเล่าเหตุการณ์เพิ่มเติมว่า เหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่นับเป็นโอกาสที่ดีที่ทางมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีได้นำเสนอโครงการดังกล่าวจนได้รับการอนุมัติงบประมาณให้มีการดำเนินโครงการโรงงานต้นแบบ (Pilot Plant) แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และศูนย์พัฒนาศักยภาพเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) ขึ้น เป็นผลมาจากรัฐบาลมีแนวนโยบายในการผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางด้านนวัตกรรมอาหารของโลก (Food Innovation Hub) ถือว่าเป็นความสอดคล้องทางนโยบายของภาครัฐและสอดคล้องต่อความต้องการของผู้ประกอบการในพื้นที่ให้สามารถพัฒนาศักยภาพทางการแข่งขันในด้านการยกระดับผลิตภัณฑ์การแปรรูปอาหารให้มีมูลค่าสูงขึ้น ประกอบกับการใช้กลยุทธ์ในการนำเสนอเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญขอเสนอโครงการผ่านวิธีการสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและผลกระทบเชิงบวกที่จะได้รับจากการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน ดังคำให้สัมภาษณ์

“ช่วงนั้น ครม. ก็มาประชุมสัญจรด้วย จังหวะนั้นเขาก็มาประชุมที่อุบลฯ ท่านนายกก็มา แล้วก็นโยบายของประเทศที่เกี่ยวกับการที่จะเป็นแหล่งอาหารของโลก food hub innovation มันประกอบกันพอดีองค์ประกอบ”³³³

“เวลาที่มีการประชุมกลุ่มจังหวัด เราก็เข้าไปให้เห็นหน้าเรื่อย ๆ แล้วก็สะท้อนปัญหาว่าเราอยากจะมีโรงงานชุมชน เรียกว่า โรงงานต้นแบบ เป็นโรงงานชุมชนให้ผู้ประกอบการสามารถหิ้ววัตถุดิบเข้ามาแปรรูปที่นี่ได้ แล้วเป้าประสงค์ สุดท้ายของเราก็คืออยากจะสร้างผู้ประกอบการใหม่ที่สามารถผลิตสินค้าให้ได้คุณภาพและได้มาตรฐาน อันนี้คือจุดประสงค์หลัก”³³⁴

³³³ ประเวช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

³³⁴ ประเวช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

ในช่วงเวลาเดียวกัน การรับรู้นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นผลมาจากการได้รับหนังสือที่เป็นทางการในลักษณะของการเชิญชวน ให้มหาวิทยาลัยเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ในขณะนั้นทางผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยจึงได้มอบหมายไปยังรองอธิการบดีฝ่ายวิจัย นวัตกรรม และบริการวิชาการ ซึ่งรองอธิการบดีฝ่ายวิจัย ฯ นั้นได้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีด้วยเช่นกัน การขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารจึงได้รับการส่งต่อพันธกิจไปยังอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีให้เป็นผู้ที่มีบทบาทขับเคลื่อนหลัก ความน่าสนใจของประเด็นดังกล่าวอยู่ที่ว่า แท้จริงแล้วนั้นการเลือกพันธมิตรให้เข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารของส่วนกลางนั้นได้พิจารณาจาก “การเป็นบุคลากรคนสำคัญ” ทั้งที่เป็นบุคลากรที่สามารถเชื่อมต่อกับภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ได้ หรือเป็นบุคคลที่เคยทำงานร่วมกันมาก่อน เนื่องจากได้เล็งเห็นถึงความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความสามารถ และศักยภาพของพันธมิตรดังกล่าว เพียงแต่อาศัยความเป็นทางการในการประสานงานและชี้แจงให้แก่ผู้บริหารระดับสูงได้รับทราบซึ่งถือเป็นธรรมเนียมการปฏิบัติระหว่างสถาบันของระบบราชการ ดังคำให้สัมภาษณ์

“จริง ๆ อาจารย์เอกวิทย์ เขามองถูกนั้นแหละ ต้องเอาระดับผู้บริหารระดับสูง เผลอเราโชคดีหน่อย อาจารย์ชวินเป็น ผอ. อุทยานด้วย เพราะรองอธิการอาจจะเป็นคนที่ไม่ได้สนใจเรื่องอาหารก็ได้ มันก็อาจจะไม่เวิร์ค...การดำเนินการตามระเบียบทางการ..จึงต้องเรียนอธิการเป็นสำคัญ แต่ว่าในทางลับเราจะติดต่อกันก่อนเบื้องต้นทางไลน์หรือเมล สุดท้ายแล้วเรื่องมันจะมาขณพอดี...”³³⁵

“เคยทำงานร่วมกับคณะทำงานของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) มาก่อน เนื่องจากเป็นเครือข่ายเดียวกันในมิติของอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาคและการพัฒนาผู้ประกอบการนวัตกรรม”³³⁶

หลังจากนั้นจึงมีการทำความเข้าใจร่วมกันเบื้องต้นระหว่างมหาวิทยาลัยในฐานะหน่วยปฏิบัติ กับผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนกลาง ซึ่งแกนนำคนสำคัญอย่างอาจารย์ประเวชได้บอกเล่าเพิ่มเติมว่า ประเด็นที่หารือร่วมกันนั้นจะเป็นลักษณะของแผนการดำเนินงานขับเคลื่อนในมิติเกษตรและอาหาร ทรัพยากรต่าง ๆ ที่ทางอุทยานวิทยาศาสตร์สามารถรองรับต่อการให้บริการของผู้ประกอบการในพื้นที่ อาทิ ห้องปฏิบัติการ โรงงานต้นแบบซึ่งในขณะนั้นทางอุทยานวิทยาศาสตร์เพิ่งได้รับการจัดสรรงบประมาณจากกลุ่มจังหวัด ฯ ในด้านการก่อสร้างโรงงานต้นแบบ (Pilot Plant)

³³⁵ ประเวช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

³³⁶ ชวิน (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 18). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

การมีฐานข้อมูลของผู้ประกอบการ เป็นต้น ผู้ขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหารมหาวิทยาลัย อุบลราชธานีจึงต่างเห็นตรงกันว่า พันธกิจของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) ต่างมีพันธกิจที่สอดคล้องกับการขับเคลื่อนอุทยานวิทยาศาสตร์อยู่แล้ว จึงสนใจที่จะเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร และนำไปสู่การลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ฉบับที่ 2 เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 ระหว่างสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทช.) หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 17 หน่วยงาน โดยมีอธิการบดีของมหาวิทยาลัย อุบลราชธานีผู้ลงนามดังกล่าว ภายหลังจากที่มีการลงนามบันทึกข้อตกลงร่วมกันแล้วนั้น ผู้ที่มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร จังหวัดอุบลราชธานี คือ อุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

สำหรับแรงจูงใจสำคัญของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีนั้น ผู้ที่มีบทบาทขับเคลื่อนหลักต่างให้ข้อคิดเห็นที่หลากหลาย กล่าวคือ **ประการแรก แนวความคิดของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารช่วยเกื้อหนุนการขับเคลื่อนงานในด้านการพัฒนาอาหารในระดับภูมิภาคได้อย่างแท้จริง** ภาคการเกษตรในระดับภูมิภาคนั้นเป็นเสมือนรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพการผลิตสินค้าทางเกษตรไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูป จะมีใช่เป็นเพียงการแปรรูปขั้นปฐมภูมิต่างนั้น หากแต่ต้องอาศัยมิติทางด้านการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมเข้ามามีส่วนช่วยในการยกระดับผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น (High Value Added) ซึ่งแก่นนำคนสำคัญได้ให้เน้นย้ำว่า แนวความคิดของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ซึ่งมีจุดเน้นไปที่การกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาทางด้านการอาหารจะมีส่วนช่วยหนุนเสริมให้สามารถยกระดับเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค (พื้นที่) ได้ จึงเป็นที่มาของเหตุผลในการเข้าร่วมเมืองนวัตกรรมนี้ ดังคำให้สัมภาษณ์

“เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) มีแนวคิดที่ดีและควรได้รับการสนับสนุนและส่งเสริม เพราะเป็นแนวคิดของการพัฒนาในระดับภูมิภาคอย่างแท้จริง .. เชื่อว่าหากดำเนินโครงการฯ โดยที่วางแผนและเดินตามแผนเป็นอย่างดี เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จะกลายเป็น Platform ที่สามารถยกระดับเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคได้ค่อนข้างดี”³³⁷

ประการที่สอง กลไกต่าง ๆ ของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารช่วยเกื้อหนุนให้การบริหารจัดการเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่สามารถขับเคลื่อนงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น แก่นนำคนสำคัญได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า การได้รับสิทธิประโยชน์ทางการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหาร ตามเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ของมาตรการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหาร

³³⁷ ชวิน (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 18). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

ของ BOI และมาตรการอื่น ๆ ที่รัฐบาลกำหนด ซึ่งการได้รับสิทธิประโยชน์นี้จะเป็นกลไกสำคัญที่จะสร้างแรงจูงใจให้ภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมทางด้านอาหารเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ รูปแบบการให้บริการของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารในด้านการพัฒนาองค์ความรู้ของผู้ขับเคลื่อนงานเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเครือข่าย เช่น การจัดทำแผนกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ การค้นหาจุดแข็งของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีในการพัฒนานวัตกรรมอาหาร เป็นต้น ต่างมีส่วนช่วยให้การบริหารจัดการเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีทิศทางในการขับเคลื่อนงานที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ประการที่สาม บทบาทของผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) ในการเป็นสะพานเชื่อมต่อแห่งโอกาส (Land Bridge of Opportunity) บทบาทที่สำคัญของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) นั้น หากพิจารณาจากข้อคิดเห็นของแกนนำคนสำคัญของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สามารถจำแนกโอกาสที่ได้รับออกเป็น 3 โอกาส กล่าวคือ *โอกาสแรก การได้เป็นรู้จักมากขึ้นนำไปสู่การเชื่อมต่อกับภาครัฐ เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนในด้านงบประมาณมากยิ่งขึ้น* เมื่อภาคีเครือข่ายในพื้นที่ได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนวัตกรรมอาหารนั้น บทบาทหน้าที่ของผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) เป็นเสมือนตัวกลางในการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่กับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ของส่วนกลางให้สามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้ง่ายมากขึ้น หรือการได้รับงบประมาณการสนับสนุนต่อการขับเคลื่อนการบริหารจัดการเครือข่ายในเชิงพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งผู้ขับเคลื่อนเครือข่าย ๆ ในเชิงพื้นที่ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า เมืองนวัตกรรมอาหารเป็นเสมือนผู้ให้คำปรึกษาแนะนำและการคัดกรองเบื้องต้นต่อการขอของงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือเป็นช่องทางที่ทำให้หน่วยงานผู้ให้ทุน ๆ ได้รู้จักกับหน่วยขับเคลื่อนในระดับพื้นที่มากขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“คือในท้องที่เราต้องยอมรับข้อจำกัดมหาวิทยาลัยในภูมิภาค เขาไม่ได้มีเครือข่าย เรื่องแรกคือนโยบายที่เอื้องบประมาณ อย่างเช่น เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนกลาง เขาจะมีช่องทางในการหางบประมาณเสนอ สมมติว่าผ่านการกรองของส่วนกลาง แล้วถือว่าโอเค”³³⁸

โอกาสในการพัฒนาองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านนวัตกรรมอาหารโดยเฉพาะ ผ่านเครือข่ายพันธมิตรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนวัตกรรมอาหารทั้งจากภายในประเทศและต่างประเทศ โดยบทบาทของเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนกลางจะเป็นผู้ดำเนินการในการจัดให้เกิดขึ้นที่หรือเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านอาหารโดยเฉพาะ เช่น แนวนุ่มของอาหารแห่งอนาคตใหม่ ๆ องค์ความรู้ทางด้านนวัตกรรมอาหารในเชิงเทคนิค เป็นต้น ซึ่งแกนนำทุกท่านต่างให้

³³⁸ ประเวศ (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

ข้อคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า แรงจูงใจที่สำคัญของการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหารนั้นประเด็นสำคัญ คือ การได้เครือข่ายพันธมิตรผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ทางด้านนวัตกรรม โดยเฉพาะ ซึ่งช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ที่ขาดและต่อยอดการพัฒนาองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมจนนำไปสู่การประยุกต์ใช้การปฏิบัติงานได้จริง นอกจากนี้ การร้อยรัดและการเชื่อมโยงของเครือข่ายพันธมิตรของแต่ละพื้นที่ซึ่งมีศักยภาพทางองค์ความรู้อันมีจุดแข็งโดยเฉพาะที่แตกต่างกันจะนำไปสู่ “การไหลเวียนขององค์ความรู้ทางด้านนวัตกรรมอาหารข้ามขอบเขตของพื้นที่” และ “การถ่ายทอดความรู้ให้มากยิ่งขึ้นที่มีใช้เกิดขึ้นเพียงภายในเครือข่าย แต่ยังรวมไปถึงการไหลเวียนขององค์ความรู้ภายนอกเครือข่ายด้วยเช่นกัน ดังคำให้สัมภาษณ์

“เมื่อให้เกิดนโยบายเพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ของบุคลากรเรา เรามีโปรแกรมเยอะมาก แล้วที่ผ่านมาระยะที่งานของเราเข้าอบรมโดยตลอด มีโปรแกรมพาคิดงาน เราก็ได้มีโอกาสเข้าไปเห็น ทั้งที่เราจะเดินดู ๆ เข้าไปในแต่ละที่นี้ ถ้าไม่ผ่านเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนกลาง เราคงลำบาก แต่พอส่วนกลางเปิดทาง เราก็เข้าไปดูได้ง่ายขึ้น เข้าไปล้วงลึกถึงข้อมูลเปิดเผยจริง ๆ ว่าขาดทุนหรือกำไร เพราะปกติเราไปเห็นก็จะมีแต่ความสวยงาม แต่ว่าบางเครื่องไม่เคยได้ใช้งานเลย ก็กลายเป็นอนุสรณ์สถาน”³³⁹

“เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) คล้าย ๆ กับอุทยานวิทยาศาสตร์ส่วนกลางทางด้านอาหาร ถ้าเข้ามามีส่วนร่วม เราน่าจะได้เครือข่ายเลยอันดับแรก”³⁴⁰

“เนื่องจากเขาเป็นส่วนกลางของประเทศ เขาเป็นหน้าต่างของประเทศ เพราะฉะนั้นถ้าจะพูดถึงเรื่องนวัตกรรมทางด้านอาหาร มันแค่ในประเทศไม่พอ มันจะต้องมีเชื่อมกับต่างประเทศและภายในประเทศ ภายในประเทศ ก็คือ connect the dots อยู่แล้ว แต่ถ้าต่างประเทศ เราอยากรู้ว่าเดนมาร์กเขาทำอะไร อยากจะรู้รายละเอียดทำอะไร เรายากที่จะเข้าไปถึงจุดนั้นได้ เรียกว่าเป็นสะพานเชื่อมให้เราแล้วกัน อย่างที่เขาเคยทำก็คือเขาเคยพาเราไปดูงานที่เดนมาร์กซึ่งเป็นโมเดลที่ดีมาก ทำให้เราได้เห็นภาพของเขา บางครั้งไม่ต้องเดินทางไปก็เลือกที่จะเอาผู้เชี่ยวชาญเข้ามาหาเลย เข้ามาเป็นที่ปรึกษาให้เรา”³⁴¹

โอกาสของการเชื่อมต่อฐานข้อมูลและโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางด้านอาหาร แกนนำผู้ขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ได้ชี้ให้เห็นเพิ่มเติมว่า ที่ผ่านมาระดับต่าง ๆ รับทราบกันอยู่แล้วในแต่ละมหาวิทยาลัยใดบ้างที่ขับเคลื่อนและพัฒนางานทางด้านนวัตกรรมอาหาร การได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนวัตกรรมอาหารจะช่วยฉายให้เห็นภาพชัดขึ้นว่า แต่ละมหาวิทยาลัย

³³⁹ ประเวช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

³⁴⁰ พงศกร (นามสมมติ). (2565, ธันวาคม 28). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

³⁴¹ พงศกร (นามสมมติ). (2565, ธันวาคม 28). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

ต่างมีจุดแข็งและมีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านอาหารในเรื่องใด ตลอดจนการมีโครงสร้างพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางด้านอาหารที่พร้อมให้บริการแก่ภาคเอกชนได้ เพื่อที่จะให้เกิดการส่งต่อผู้ประกอบการสอดคล้องต่อความต้องการได้มากขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนกลาง ก็ทำหน้าที่เชื่อมตรงนี้ให้ว่าเครื่องนี้มันอยู่ที่ไหน ทำฐานข้อมูลมีปัญหาอะไร เราร่วมมือกันใหม่ อันนี้สิ่งที่เราได้จากเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นวงเงิน แต่เป็นเรื่องของแนวทางการดำเนินงาน องค์กรความรู้ การเชื่อมต่อเครือข่าย”³⁴²

7.3 กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่

7.3.1 การเพิ่มมูลค่าของอาหารพื้นถิ่น (High Value Added Local Food): จุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) และวัตถุประสงค์ของเครือข่ายที่ให้ความสำคัญกับประชาชนและบริษัทในพื้นที่เป็นต้นตอ

เมื่อมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนวัตกรรมอาหารจากการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ฉบับที่ 2 เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 และได้รับการประกาศพื้นที่ที่ได้รับสิทธิ์ประโยชน์ในการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหาร เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2562 โดยเป็นพื้นที่อาคารศูนย์พัฒนาศักยภาพเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการ SMEs และ Startup มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตำบลเมืองศรีไค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานีและกลุ่มอาคารโรงงานต้นแบบ (Pilot Plant) แปลรูปผลิตผลทางการเกษตร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตำบลเมืองศรีไค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ในขณะนั้น มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีได้เริ่มดำเนินการก่อสร้างพื้นที่อาคารศูนย์พัฒนาศักยภาพเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) และโรงงานต้นแบบ (Pilot Plant) แปลรูปผลิตผลทางการเกษตร เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการให้บริการด้านการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมอาหาร

ผลพวงจากการได้เข้าร่วมขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) นี้ ในช่วงระยะเริ่มต้นเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ทางผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จากส่วนกลางได้ส่งโจทย์ที่สำคัญให้ผู้ขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ได้ค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ของเครือข่าย ๆ ซึ่งแกนนำคนสำคัญของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ได้ให้ข้อมูลว่า

³⁴² ประเวศ (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

“เราอยากเพิ่มมูลค่าของสินค้าเกษตรอาหาร วัตถุประสงค์ของเรากำหนดไว้เรียบง่ายมาก ๆ ประเด็นแรก การเพิ่มมูลค่าของอาหารพื้นถิ่น (high value added local food) เราเพิ่มสินค้าพวกนี้ ภายใต้นวัตกรรม และประเด็นที่สอง เราอยากให้มีมาตรฐาน”³⁴³

ความข้างต้นสามารถอธิบายได้ว่า จุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) และวัตถุประสงค์ของการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหารนั้นจะขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่และโจทย์ของผู้ประกอบการเป็นสำคัญ ซึ่งแกนนำขับเคลื่อนอีกท่านหนึ่งให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า เป็นผลมาจากความได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 นั้น มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างกัมพูชาและลาว ประกอบกับประชาชนในพื้นที่มีการผสมผสานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จนนำไปสู่ความหลากหลายของอาหารที่ผสมผสานทางวัฒนธรรม หรือเรียกว่า “อาหารพื้นถิ่น” ในช่วงแรกอาหารพื้นถิ่นนั้นมักนิยมผลิตและบริโภคภายในครัวเรือน ต่อมาอาหารพื้นถิ่นได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้นจึงทำให้มีการผลิตและแปรรูปอาหารในกิ่งอุตสาหกรรมและออกจำหน่ายสู่ท้องตลาด ทว่าแต่ การผลิตอาหารแปรรูปพื้นถิ่นนั้นยังคงมีข้อจำกัดในเรื่องของการผลิตให้ได้ตามมาตรฐานทางสากลและด้านความปลอดภัยของอาหาร จึงทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร จังหวัดอุบลราชธานี มีจุดเน้นไปที่การยกระดับอาหารแปรรูปท้องถิ่นด้วย “การเพิ่มมูลค่าของอาหารพื้นถิ่นให้มีคุณภาพและมาตรฐานมากขึ้น” ดังคำให้สัมภาษณ์

“เรามีความได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ ติดกับลาว กัมพูชา เวียดนาม เพราะฉะนั้นความหลากหลายทางด้านอาหารมีแน่นอน เช่น เขาจะเอาสับปะรดมาหมักกับปลา หมูยอไม่ใช่อาหารของไทยเลยเป็นอาหารทางเวียดนาม นั่นก็คือมันมีความหลากหลาย ซึ่งอาหารพื้นบ้านที่มีความหลากหลายกลับเป็นที่นิยมของคนด้วย เราจึงจำเป็นต้องยกระดับอาหารพวกนี้ให้มีคุณภาพและมาตรฐานมากขึ้น”³⁴⁴

ในอีกแง่มุมหนึ่งเห็นว่า การยกระดับอาหารแปรรูปท้องถิ่นด้วย “การเพิ่มมูลค่าของอาหารพื้นถิ่นให้มีคุณภาพและมีมาตรฐาน” นอกจากเล็งเห็นถึงประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะช่วยยกระดับรายได้ของประชาชนในพื้นที่แล้วนั้น หากแต่ในมิติทางด้านสุขภาพยังมีส่วนช่วยให้ประชาชนในพื้นที่ได้บริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย อันนำมาสู่ผลกระทบในระดับประเทศที่จะส่งผลให้ประชาชนภายในประเทศมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงมากขึ้นและลดค่าใช้จ่ายทางสาธารณสุขให้ลดน้อยลง

อย่างไรก็ตาม แกนนำเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์เครือข่ายนวัตกรรมอาหารว่า แท้จริงแล้วนั้นประเด็นในมิติอาหารเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นภารกิจหลักในการขับเคลื่อนของอุทยานวิทยาศาสตร์

³⁴³ ประเวช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

³⁴⁴ พงศกร (นามสมมติ). (2565, ธันวาคม 28). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีอยู่แต่เดิม โดยเป็นการรับโจทย์สำคัญจากกลุ่มจังหวัดและระดับจังหวัดในการขับเคลื่อนพันธกิจขององค์กร ซึ่งในขณะนั้นการกำหนดวัตถุประสงค์จะเป็นในภาพรวมทั้งหมดของทิศทางในการขับเคลื่อนอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีในทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการหนุนเสริมการผลักดันให้เกิดวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาระบบนิเวศนวัตกรรมในพื้นที่ (Ecosystem) แต่ประเด็นอาหารนั้นถือว่าเป็นประเด็นที่มีความสำคัญลำดับแรก เนื่องจากผู้ประกอบการในพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ประกอบการในด้านมิถิเกษตรและอาหาร ประกอบกับวาระเรื่องเกษตรและอาหารเป็นประเด็นสำคัญที่กลุ่มจังหวัดและจังหวัดให้ความสำคัญจนนำไปสู่การเป็น 1 ในวิสัยทัศน์ของการขับเคลื่อนกลุ่มจังหวัดและจังหวัด และเป็น 1 ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการพัฒนาจังหวัดตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมา

แกนนำคนสำคัญได้เล่าต่อไปว่า ในช่วงที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมและให้ข้อคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการกำหนดวัตถุประสงค์ในการขับเคลื่อนงานเพื่อตอบโจทย์ผู้ประกอบการในพื้นที่นั้น เป็นผู้ที่มิบทบาทในการกำกับดูแลของอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เรียกว่า “คณะกรรมการบริหาร”³⁴⁵ ซึ่งมีบทบาทจากหลากหลายภาคส่วนทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และสถาบันการศึกษา แกนนำคนดังกล่าวได้ให้ข้อมูลต่อไปว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารนั้นมีการพิจารณาจาก 3 ส่วนหลักสำคัญ ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 การมองทรัพยากรที่องค์กรมีเป็นตัวตั้ง และกำหนดเป้าหมายที่ท้าทายในการขับเคลื่อนงาน (Objective and Key Results) ผ่านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีให้เกิดประโยชน์สูง โดยมีการกำหนดตัววัดผลความสำเร็จเพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามการบรรลุเป้าหมาย ส่วนที่ 2 การพิจารณาถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการขับเคลื่อนงานของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) และส่วนที่ 3 ความต้องการของประชาชนซึ่งเป็นผู้ประกอบการในพื้นที่ว่า บทบาทในการขับเคลื่อนงานนั้นจะสามารถส่งมอบคุณค่า (Value Proposition) ได้ให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ได้อย่างตอบโจทย์ แกนนำคนสำคัญได้กล่าวถึงจุดยืนในการขับเคลื่อนงานต่อไปว่า ถึงแม้เครือข่าย ฯ ในพื้นที่จะมีการเข้าร่วมทำกิจกรรมหลักกับนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) บ่อยครั้ง อาทิ การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนกลยุทธ์ของเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ เป็นต้น แต่บทบาทที่สำคัญของผู้ขับเคลื่อนงานในพื้นที่นั้นคือการนำข้อมูลที่ได้รับนั้นมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับประชาชนซึ่งเป็นผู้ประกอบการในพื้นที่ให้ได้มากที่สุด โดยหัวใจสำคัญคือ “ประชาชนและบริบทในพื้นที่เป็นตัวตั้ง” ด้วยเหตุที่ว่า ตนเองซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนงานหลัก มักพบว่าแนวความคิดทางนโยบายจากส่วนกลางกับแนวความคิดทางนโยบายของพื้นที่ต่างมีจุดยืนที่แตกต่างกัน กล่าวคือ

³⁴⁵ ผู้วิจัยขออธิบายถึงองค์ประกอบของคณะกรรมการบริหารในหัวข้อลำดับถัดไป

มุมมองทางความคิดของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากกลุ่มจังหวัดและจังหวัด สามารถพิจารณาออกได้เป็น 2 มุมมอง กล่าวคือ มุมมองที่ 1 การส่งเสริมผู้ประกอบการให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมทางด้านอาหารนั้น มีจุดเน้นไปที่ “การพัฒนาคุณภาพของอาหารพื้นถิ่นให้ได้ตามมาตรฐาน” มากกว่า “การก่อให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมทางอาหารในเชิงลึก” ด้วยเหตุผลที่ว่า ประการแรก “งานวิจัยตีนวัตกรรมแจ้ง แต่ขายไม่ได้” งานวิจัยและการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารอาจไม่ตอบโจทย์ต่อประชาชนผู้บริโภค ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่สูญเปล่าและไม่สามารถผลักดันผลงานวิจัยไปสู่การเกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์ได้ ประการที่สอง วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) “ไม่มีทุนในการวิจัยและการต่อยอด” ซึ่งในการวิจัยและการพัฒนาอุตสาหกรรมจำเป็นต้องมีงบประมาณในการลงทุนเบื้องต้น ทั้งนี้ แกนนำคนสำคัญได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ผู้ประกอบการในพื้นที่ที่สนใจจะลงทุนเพื่อพัฒนาและวิจัยนวัตกรรมอาหารนั้นมีอยู่จำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนผู้ประกอบการทั้งหมด และพบว่ากลุ่มอุตสาหกรรมที่มีงบประมาณในการลงทุนมักเป็นกลุ่มอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ดังคำให้สัมภาษณ์

“ข้อแรก เขาไม่ได้ต้องการนวัตกรรมเชิงลึกมาก..ขอแค่ให้มันมีมาตรฐาน คำว่ามาตรฐานไม่ใช่ใช้ นวัตกรรม เช่น ขอให้มันสะอาด มีคุณภาพพอขายได้ ยกระดับ OTOP ให้มีมาตรฐาน ได้ ออ. พอ นักวิจัยเราใส่ know how เข้าไปลึก ๆ ขายไม่ได้ก็มี ตอนนี้อยู่คิดกันแบบเอาง่าย ๆ ขายให้ได้ก่อน ผู้ประกอบการที่ไม่เน้นหุรรหาอสังการ เพราะต่อให้หุรรหาหมาเท่า แต่ถ้าขายไม่ได้ก็ใส่แห้งอยู่ดี อีกอย่างถ้าจะเป็นวิจัยเชิงลึกจริง ๆ มันต้องมีเงินต้นทุน”³⁴⁶

มุมมองที่ 2 การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อก่อให้เกิดการผลิตในระดับอุตสาหกรรมที่มีคุณภาพ ด้วยรูปแบบการให้บริการที่ครบวงจรและมีอัตราค่าใช้จ่ายสำหรับการเข้ารับบริการในราคาที่เข้าถึงได้ ดังคำให้สัมภาษณ์

“ข้อสอง ขอแค่มีโรงงาน แล้วขอให้พื้นที่ให้เขาทำในราคาที่ไม่แพงมาก ราคาเข้าถึงง่าย มีมาตรฐานก่อน เพราะเรารู้อยู่แล้วว่าชาวบ้านไม่ได้มีต้นทุนในการผลิต เรานั้น SME หรือ OTOP ที่ต้องการยกระดับเป็นหลัก”³⁴⁷

ในขณะที่มุมมองทางความคิดของผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนกลาง แกนนำเครือข่าย ฯ ได้บอกเล่าว่า แนวความคิดทางนโยบายของส่วนกลางจะเน้นไปที่การทำให้เกิดผลกระทบในระดับชาติ ตัวอย่างเช่น การพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่สำคัญของอาเซียน ซึ่งจะเป็นฐานความสามารถทางการ

³⁴⁶ ประเวช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัย อุดรราชธานี. สัมภาษณ์.

³⁴⁷ ประเวช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัย อุดรราชธานี. สัมภาษณ์.

แข่งขันของอุตสาหกรรมอาหารมูลค่าเพิ่มสูง อาทิ อาหารเพื่อสุขภาพ อาหารฟังก์ชันและโภชนเภสัชภัณฑ์ อาหารและวัตถุดิบเพื่อผลิตอาหารคุณภาพสูง สารปรุงแต่งอาหารและสารสกัดทางโภชนาการ ผลิตภัณฑ์ไขมันและน้ำมันเพื่อสุขภาพ ผลิตภัณฑ์ผักและผลไม้คุณภาพสูง และกิจการสนับสนุนนวัตกรรมอาหาร เป็นต้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“ที่นี่จะมาเชื่อมกับเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เขาพูดถึงอนาคตอาหารของโลก อาหารฟังก์ชัน (functional food) อาหารทางเลือก เมื่อมองระดับชาติจะเน้นไปที่ทำน้อยได้มาก แต่กว่าจะไปถึงจุดนั้นต้องลงทุนไปเยอะ แล้วโจทย์ในพื้นที่ก็ไม่ต้องการอาหารเพื่ออนาคต..ลำพังแค่มีอยู่มีกินขายในตลาดอาเซียนได้ เขาโอเคแล้ว เขาไม่อยากจะไปขายที่อเมริกาหรืออิตาลี”³⁴⁸

ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่ว่า ความต้องการของประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 มิได้สอดคล้องกับจุดยืนของแนวนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) แต่ความต้องการของประชาชนในพื้นที่นั้นคือ

“การให้คนในพื้นที่เข้าถึงอาหารที่ปลอดภัย ผลิตอาหารที่มีมาตรฐาน และเข้าถึงกระบวนการการผลิตในเชิงอุตสาหกรรม”³⁴⁹

ด้วยประเด็นดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้บทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร จังหวัดอุบลราชธานี มุ่งตอบโจทย์การให้บริการของประชาชนในพื้นที่เป็นสำคัญ การรับเอาโจทย์จากส่วนกลางซึ่งเป็นแนวนโยบายในการขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ที่กลับกลายเป็นการผสมผสานที่เกิดจากข้อเสนอและข้อคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของพื้นที่เป็นหลัก ในขณะเดียวกันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารเปรียบเสมือนกลไกที่หนุนเสริมในมิติทางด้านอาหารให้มีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น ดังนั้น แผนยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร จึงอาศัยการขับเคลื่อนงานผ่านแผนการขับเคลื่อนของอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีมาเป็นตัวขับเคลื่อนหลักมากกว่าจะมีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนภายใต้นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เป็นการเฉพาะ อย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญที่ได้รับจากการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ในเชิงพื้นที่ คือ การที่ผู้ที่มีบทบาทขับเคลื่อนเองได้ทราบว่า จุดแข็ง (จุดเด่น) ของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารของตนเองนั้นเป็นเรื่อง “การเพิ่มมูลค่าของอาหารพื้นถิ่น (High Value Added Local Food)” ในขณะเดียวกันภาคีเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่อื่น ๆ ก็ได้รับรู้ร่วมกัน เพื่อที่จะส่งต่อผู้ประกอบการให้สามารถรับ

³⁴⁸ ประเวช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

³⁴⁹ ประเวช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

บริการตามความต้องการได้อย่างตรงใจมากที่สุด โดยวิสัยทัศน์และพันธกิจของการขับเคลื่อนงานนั้น ดังตารางที่ 7.1

ตารางที่ 7.1 วิสัยทัศน์และพันธกิจของการขับเคลื่อนงานภายใต้นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

	อุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี	โครงการโรงงานต้นแบบ (Pilot Plant Plant) แปร รูปผลิตผลทางการเกษตร	ศูนย์พัฒนาศักยภาพ เกษตรกร วิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการ SMEs และ Startup
วิสัยทัศน์	เป็นศูนย์กลางในการสร้างและพัฒนาผู้ประกอบการ Startup และ SMEs ในกลุ่มประเทศ CLV+ T (Being Hub of Startup and SMEs Development for CLV + T)		
พันธกิจ	1. สร้างและพัฒนาผู้ประกอบการนวัตกรรม (Startup และ SMEs) ที่มีศักยภาพ 2. สร้างระบบนิเวศน์สำหรับการทำงานธุรกิจ นวัตกรรมในพื้นที่	1. สร้างผลิตภัณฑ์นวัตกรรมที่แปรรูปจากผลิตผลทางการเกษตร 2. ยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากผลิตผลทางการเกษตร 3. ยกระดับมาตรฐานการผลิตผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากผลิตผลทางการเกษตร	1. สร้างผู้ประกอบการใหม่ (Startup, Young Smart Farmers) 2. บ่มเพาะผู้ประกอบการนวัตกรรมให้มีอัตราการเติบโตมากขึ้น 3. สร้างความตระหนักในการเป็นผู้ประกอบการในหมู่นักศึกษา
ความเชี่ยวชาญ ทางด้าน การพัฒนา นวัตกรรม อาหาร	การเพิ่มมูลค่าของอาหารท้องถิ่น (High Value Added Local Food) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY		

7.3.2 อุทยานวิทยาศาสตร์กลไกสำคัญที่เชื่อมโยงพันธมิตรทุกภาคส่วน: รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือและการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความรับผิดชอบและทรัพยากร

อุทยานวิทยาศาสตร์ มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา ตลอดจนบ่มเพาะผู้ประกอบการและเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ ทำหน้าที่ เป็นศูนย์กลางการวิจัยและการถ่ายทอดเทคโนโลยี รวมถึงเป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างภาคอุตสาหกรรม ภาครัฐ ภาคการศึกษา และภาคชุมชนท้องถิ่น โดยนำองค์ความรู้ทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย มาช่วยในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับธุรกิจและอุตสาหกรรมด้วยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม พร้อมด้วยบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยยกระดับศักยภาพการผลิต เพิ่มมูลค่า

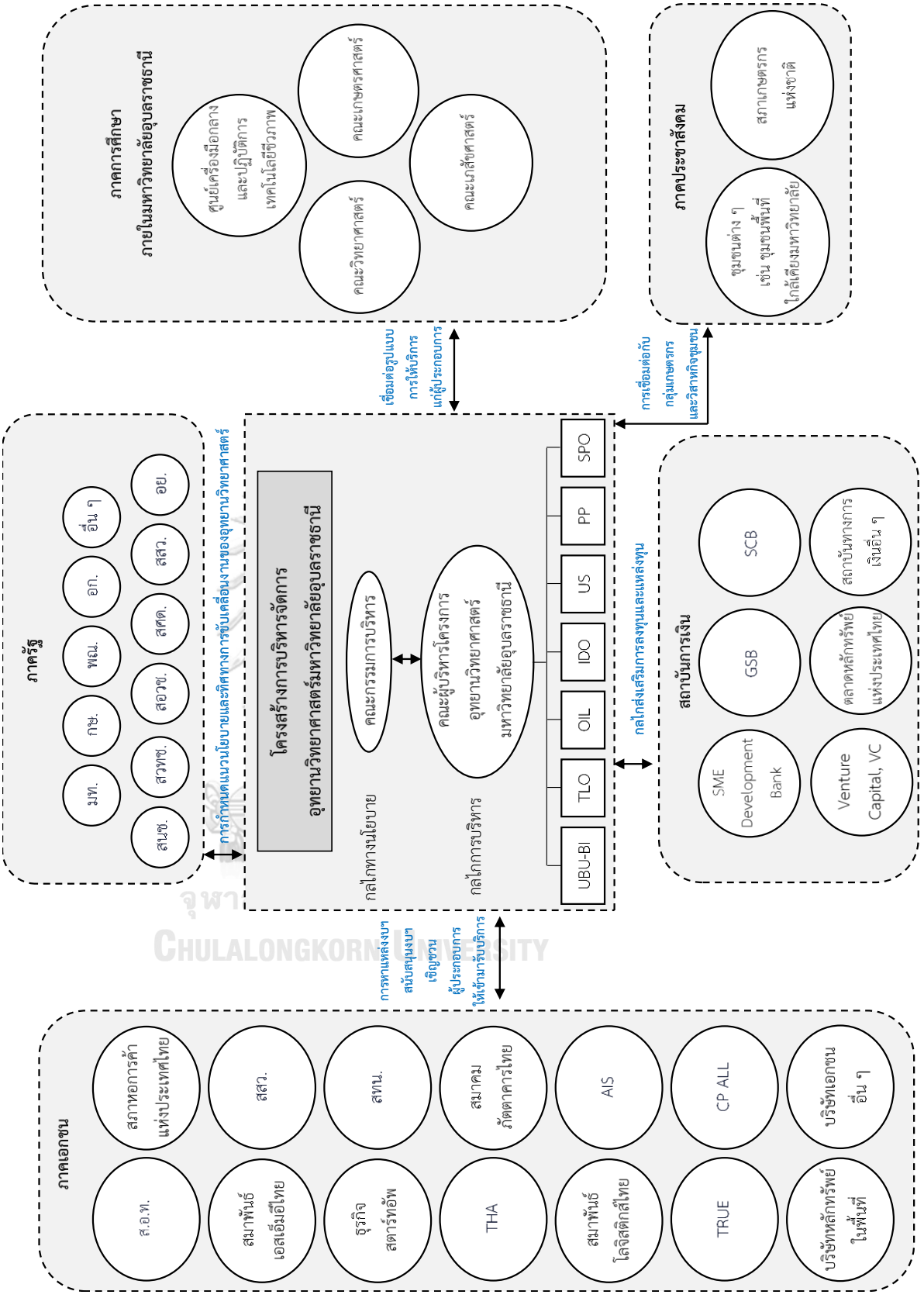
ปรับปรุงมาตรฐานให้กับสินค้าและอุตสาหกรรม จะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของภูมิภาคโดยตรง ซึ่งเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศ ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับภูมิภาค ยกกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างยั่งยืน การจัดตั้งอุทยานวิทยาศาสตร์ในภูมิภาคจึงเป็นกลยุทธ์ในการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค โดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไปเหนี่ยวนำให้เกิดการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนและพื้นที่ ด้วยความสำคัญดังกล่าวคณะรัฐมนตรีจึงมีมติเห็นชอบในยุทธศาสตร์การพัฒนาอุทยานวิทยาศาสตร์ของประเทศและเห็นชอบให้มีการจัดตั้งโครงการอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาค เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ.2555 โดยได้รับงบประมาณในการดำเนินงานจากกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในขณะนั้นซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

อุทยานวิทยาศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นหนึ่งในอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาคซึ่งประกอบไปด้วยเครือข่าย 4 มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และมหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยมีมหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นแม่ข่าย

สำหรับอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีการดำเนินงานมาตั้งแต่ พ.ศ.2549 โดยเริ่มดำเนินการด้านการบ่มเพาะวิสาหกิจในสถาบันอุดมศึกษา (University Business Incubator: UBI) ภายใต้การสนับสนุนของ สกอ. ต่อมาในปี พ.ศ. 2550 ได้มีการศึกษาความเป็นไปได้ของการจัดตั้งอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และได้ดำเนินโครงการอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมกิจการอุทยานวิทยาศาสตร์ (สอว.) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในขณะนั้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ในปัจจุบันอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ดังนั้น การขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จึงเป็นการขับเคลื่อนภายใต้โครงสร้างการบริหารจัดการของอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่เป็นตัวกลางหลักสำคัญในการบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือและมีบทบาทในการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 และกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน ดังภาพที่ 7.1

ภาพที่ 7.1 รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือและการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความรับผิดชอบและทรัพยากร

การขับเคลื่อนภายใต้โครงสร้างการบริหารจัดการของอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จากภาพสามารถอธิบายรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือและการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความรับผิดชอบและทรัพยากร ได้ดังต่อไปนี้ *ภายในอุทยานวิทยาศาสตร์* หากพิจารณาจากโครงสร้างการบริหารจัดการของอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประกอบไปด้วย 2 กลไกที่สำคัญ กล่าวคือ หนึ่ง กลไกทางนโยบาย มีบทบาทในการกำกับดูแลการบริหารงานของคณะผู้บริหารอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตลอดจนการให้ข้อเสนอทางนโยบายแก่ผู้บริหาร เรียกว่า “คณะกรรมการบริหาร” โดยองค์ประกอบของคณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วย

- (1) อธิการบดี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประธานกรรมการ
- (2) รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยนวัตกรรมและบริการวิชาการ รองประธานกรรมการ
- (3) รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนานักศึกษาและศิษย์เก่าสัมพันธ์ กรรมการ
- (4) ประธานหอการค้า จังหวัดอุบลราชธานี กรรมการ
- (5) ประธานสภาอุตสาหกรรม จังหวัดอุบลราชธานี กรรมการ
- (6) นายกสภาคส่งเสริมผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไทย จังหวัดอุบลราชธานี กรรมการ
- (7) ประธานชมรมธนาคาร จังหวัดอุบลราชธานี กรรมการ
- (8) ผู้อำนวยการโครงการอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี กรรมการและเลขานุการ
- (9) ผู้จัดการโครงการอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ผู้ช่วยเลขานุการ

เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบของคณะกรรมการบริหารจะเห็นว่า เป็นผู้มีบทบาทจากหลากหลายภาคส่วนทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นผู้แทนที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงในพื้นที่และเป็นผู้ที่ขับเคลื่อนงานโดยตรง ดังคำให้สัมภาษณ์

“ภาคเอกชนหรือรัฐเอกชน จังหวัด กลุ่มจังหวัด ผู้ว่าฯ หอการค้า สภาอุตสาหกรรม หรือกลุ่มธนาคาร SME ธนาคารในพื้นที่ ให้เขาเป็นบอร์ดผู้บริหารของอุทยานวิทยาศาสตร์ เวลาเราจะจัดสรรงบประมาณอะไร เราก็ต้องผ่านบอร์ด สมมติว่าหอการค้าอยากจะทำโครงการนี้ เราก็จะได้สัญญาณ (signal) ตรงนี้มา แล้วเราก็เตรียมการ”³⁵⁰

³⁵⁰ ประเวศ (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมื่อนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

สอง กลไกการบริหาร มีบทบาทในการขับเคลื่อนงานให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และแผนยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนงานขององค์กร อย่างไรก็ตาม อุทยานวิทยาศาสตร์มีหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การบริหารงาน รวม 7 หน่วยงาน³⁵¹ ดังนี้

(1) หน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจ (Business Incubator: UBU-BI) มีบทบาทในการส่งเสริมและดำเนินการให้เกิดผู้ประกอบการใหม่โดยมุ่งเน้นการนำเทคโนโลยี งานวิจัย และนวัตกรรมต่าง ๆ ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง มาเป็นพันธมิตรในการผลักดันและส่งเสริมธุรกิจให้มีศักยภาพ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

(2) หน่วยจัดการสิทธิเทคโนโลยี (Technology Licensing Office: TLO) มีบทบาทในการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาทั้งในเรื่องของการดำเนินการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในทุกรูปแบบ และการส่งเสริมการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ การให้ความรู้ความเข้าใจในทรัพย์สินทางปัญญาและการกระตุ้นให้เกิดการวิจัย พัฒนา และการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่

(3) หน่วยประสานงานความร่วมมือภาคอุตสาหกรรม (Office Of Industrial Liaison: OIL) ทำหน้าที่เสมือนเป็นน้ำมันหล่อลื่น ทำให้เกิดความคล่องตัวในการทำงานขององค์กร และเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขับเคลื่อนความร่วมมือระหว่างหน่วยงานกับกลุ่มเป้าหมาย ทั้งที่เป็นผู้ประกอบการ SME ภาคเอกชน และหน่วยงานของรัฐ รวมถึงการประสานงานตามความต้องการให้เกิดความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ที่จะส่งเสริม ยกย่อง และแก้ไขปัญหาที่ตรงจุด ผ่านการให้บริการในรูปแบบต่าง ๆ ของอุทยาน วิทยาศาสตร์

(4) หน่วยออกแบบนวัตกรรม (Innovation Design Office: IDO) มีบทบาทในการให้บริการคำปรึกษา และดำเนินการออกแบบผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และงานสื่อสิ่งพิมพ์ให้แก่ผู้ขอรับบริการ เพื่อเพิ่มโอกาสในการประสบความสำเร็จของธุรกิจ และยกระดับผลิตภัณฑ์ให้มีศักยภาพในการแข่งขันมากขึ้น

(5) หน่วยพัฒนาสตาร์ทอัพ (Unit for Startup: US) มีบทบาทในการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สู่การเป็นผู้ประกอบการเริ่มต้นใหม่ โดยใช้การวิจัย การส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมเป็นตัวสร้างและขับเคลื่อนธุรกิจ

(6) โรงงานต้นแบบด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร (UBU Pilot Plant: PP) มีบทบาทในการให้บริการเครื่องจักรและพื้นที่ในการผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ด้านอาหาร และผลผลิตทางการเกษตรผ่านกระบวนการแปรรูปที่มีมาตรฐาน

³⁵¹ โครงการอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (ออนไลน์). บริการของโครงการอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สืบค้นเมื่อวันที่ 23 มีนาคม, 2566 จาก <https://ubuspark.org>

(7) หน่วยบริหารงานทั่วไป (Science Park Office: SPO) มีบทบาทในการสนับสนุนการดำเนินงานของอุทยานวิทยาศาสตร์ และการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยอื่นภายในอุทยานวิทยาศาสตร์ ด้านการบริหาร งานบุคคล งานธุรการ งานพัสดุ งานแผนและการเงิน รวมทั้งการดูแลอาคาร สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์สูงสุดของอุทยานวิทยาศาสตร์

แกนนำคนสำคัญได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า บทบาทหน้าที่ภายใต้โครงสร้างการบริหารงานของอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีนั้น เป็นภารกิจหลักขององค์กรที่ได้มีการขับเคลื่อนมาตั้งแต่แรกเริ่มก่อนที่จะเข้าร่วมนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) อยู่แล้ว ซึ่งในประเด็นมิติทางด้านเกษตรและอาหารทางอุทยานวิทยาศาสตร์จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เดิมอย่างโรงงานต้นแบบด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และหน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจ เข้าร่วมบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี นอกจากนี้ แกนนำอีกท่านต่างมีข้อมูลหนุนเสริมออกไปอีกว่า ตนเองมองว่านโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เปรียบเสมือน “อุทยานวิทยาศาสตร์ที่ให้ความสำคัญเฉพาะด้านอาหาร” ซึ่งต่างมีพันธกิจที่ใกล้เคียงกับการขับเคลื่อนอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ในประเด็นของ “การเป็นแพลตฟอร์มกลางในการให้บริการผู้รับบริการแก่ผู้ประกอบการทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม” เฉกเช่นเดียวกัน แต่มีจุดแตกต่างไปที่เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ยังคงเป็นเพียงนโยบายที่ขาดองค์ประกอบของความร่วมมือของพันธมิตรจากภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับพื้นที่ ดังนั้น อุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีจุดแข็งในด้านการสร้างความร่วมมือกับพันธมิตรในแต่ละภาคส่วนต่างก็เพิ่มเติมในประเด็นดังกล่าวได้ ดังคำให้สัมภาษณ์

“ภายใต้อุทยานวิทยาศาสตร์ เรามีแพลตฟอร์มของอุทยานวิทยาศาสตร์ทั่วประเทศอยู่แล้ว เพียงแต่ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับทางด้านอาหารก็จะมีหน่วยโรงงานต้นแบบ (pilot plant) และ มีหน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง เราก็ไปเอาเฉพาะในส่วนเกษตรอาหารมา คือ เราอาศัยการบูรณาการร่วมในอุทยานวิทยาศาสตร์”³⁵²

“ในมุมมองส่วนตัวมองว่า นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร เป็นอุทยานวิทยาศาสตร์เฉพาะด้านอาหาร ซึ่งการออกแบบอุทยานวิทยาศาสตร์ คือ การดำรงตนเป็นแพลตฟอร์ม ที่ต้องประกอบด้วยโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นทั้งหมด อาทิเช่น อาคารห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์โรงงานต้นแบบบุคลากร ผู้ประสานงานที่เป็นคนในองค์กร ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ หน่วยงานให้บริการ (Services) ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและแนะนำ ช่วยออกแบบ บ่มเพาะ พัฒนา เป็นพี่เลี้ยง เป็นต้น ซึ่งเมืองนวัตกรรมอาหารก็ถูกออกแบบในลักษณะเดียวกันกับอุทยานวิทยาศาสตร์ แต่ยังคงขาดในหลาย ๆ องค์ประกอบ ยังคงเป็นแค่

³⁵² ประเวศ (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

นโยบาย ดังนั้น หากขับเคลื่อนให้เกิดผลสำเร็จได้ตั้งใจหวังจะต้องสร้างความร่วมมือกับพันธมิตรจากภาคส่วนต่าง ๆ³⁵³

ในขณะเดียวกัน ภายนอกอุทยานวิทยาศาสตร์ ยังทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงกับพันธมิตรทุกภาคส่วน โดยมีการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรที่พันธมิตรได้ถือครอง กล่าวคือ ภาคการศึกษา อุทยานวิทยาศาสตร์ได้มีการเชื่อมต่อบริการให้บริการแก่ผู้ประกอบการไปยังภาคีเครือข่ายคณะและสาขาวิชาต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โดยเป็นบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร ตลอดจนการเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่รองรับต่อการให้บริการของผู้ประกอบการในการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร ประกอบด้วย

ตารางที่ 7.2 โครงสร้างพื้นฐานภายในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

คณะ	ศูนย์เชี่ยวชาญ/ศูนย์วิจัยภายในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ส่วนกลาง	ศูนย์เครื่องมือกลางและปฏิบัติการเทคโนโลยีชีวภาพ
คณะวิทยาศาสตร์	ห้องปฏิบัติการวิเคราะห์ทางจุลชีววิทยาเพื่อการทดสอบผลิตภัณฑ์อาหาร
	ห้องปฏิบัติการวิเคราะห์และทดสอบผลิตภัณฑ์อาหารและผลิตภัณฑ์ชุมชน
คณะเกษตรศาสตร์	ห้องปฏิบัติการการทดสอบผลิตภัณฑ์อาหาร
คณะเกษตรศาสตร์	อาคารปฏิบัติการและโรงงานต้นแบบทางอุตสาหกรรมเกษตร
คณะเภสัชศาสตร์	หน่วยวิเคราะห์คุณภาพน้ำ
	ศูนย์ทดสอบคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์สุขภาพ
	หน่วยฐานข้อมูลสมุนไพรไทยเขตอีสานใต้
	โรงงานงานผลิตยาและผลิตภัณฑ์สมุนไพร
	ห้องปฏิบัติการหน่วยวิเคราะห์คุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์สุขภาพ

แกนนำคนดังกล่าวได้บอกเล่าถึงกลวิธีในการจูงใจให้ภาคีเครือข่ายภาคการศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารด้วยวิธีการที่ว่า การเป็นตัวกลางในการเข้าถึงแหล่งงบประมาณ ดังเช่น การให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหารสามารถให้ข้อเสนอในการจัดซื้อเครื่องมือต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านการจัดการเรียนการสอนและการให้บริการแก่ผู้ประกอบการ เป็นต้น การให้สิทธิพิเศษแก่คณาจารย์และ

³⁵³ ชวิน (นามสมมติ). (2566, มกราคม 18). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

นักศึกษาที่มาใช้บริการโครงสร้างพื้นฐานของอุทยานวิทยาศาสตร์ รวมถึง การจับคู่ระหว่างผู้ประกอบการกับนักวิจัย (Matching) โดยมีบทบาทในการรับโจทย์ความต้องการจากผู้ประกอบการและส่งต่อผู้ประกอบการให้แก่นักวิจัยที่สามารถแก้ไขโจทย์และตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการ ส่งผลให้งานวิจัยและพัฒนานวัตกรรมของภาคการศึกษาได้ถูกผลักดันไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ดังคำให้สัมภาษณ์

“อาจารย์เขาอยากได้เครื่องมืออะไรที่จะใช้ในงานวิจัยทางด้านอาหารก็จะให้เขาเสนอมานะเลย เรามีหน้าที่ในการหางบประมาณมา เพียงแต่ว่าเครื่องมือนี้จะเป็นทรัพยากรตรงกลางที่ทุกคนจะมาใช้ได้ ซึ่งมีส่วนลดให้กับอาจารย์และนักศึกษาที่จะเข้ามาทำวิจัย แล้วแต่ระเบียบของมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ ถ้าเราเห็นงานวิจัยนี้โดดเด่นทางด้านนวัตกรรมอาหาร เราจะหาผู้ประกอบการมา matching ซึ่คือลิขสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ license เราทำ อย. เราทำให้มีมาตรฐาน ส่วนอาจารย์ช่วยแนะนำ guideline เรื่อง process มาตรฐาน อาจารย์ช่วยกำกับดูแล แล้วก็จ้างเป็นจ๊อบไปเป็นรายชั่วโมงไป”³⁵⁴

นอกจากภาคีเครือข่ายภาคการศึกษาแล้วนั้น อุทยานวิทยาศาสตร์ยังมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับภาคส่วนอื่น ๆ อาทิ พันธมิตรภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันทางการเงิน ภาคประชาสังคม และประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้น ซึ่งแกนนำผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารทั้ง 2 ท่าน ต่างให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า ในการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อจูงใจให้พันธมิตรเครือข่ายได้เข้ามามีส่วนร่วม นั้นพิจารณาจาก (1) ความสอดคล้องของภารกิจและรูปแบบการให้บริการที่คล้ายคลึงกับอุทยานวิทยาศาสตร์ (2) การพิจารณาจากทรัพยากรต่าง ๆ ที่พันธมิตรสามารถหนุนเสริมการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและผู้ประกอบการในพื้นที่ได้รับประโยชน์สูงสุด ในขณะที่แกนนำอีกท่านหนึ่งได้เห็นเพิ่มเติมออกไปว่า โดยแท้จริงในการทำงานของอุทยานวิทยาศาสตร์นั้นมิได้มีการกำหนดคุณสมบัติของพันธมิตรที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงาน เนื่องจากอุทยานวิทยาศาสตร์สามารถปฏิบัติงานได้ร่วมกับทุกองค์กรและทุกภาคส่วน ดังคำให้สัมภาษณ์

“ส่วนใหญ่ก็ดูบริบทที่ บริบทการให้บริการที่คล้ายกับเรา อีกอย่างมันก็จะมีการกิจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นพอเรารู้ว่าหน่วยนี้ องค์กรนี้ทำอะไร เราก็ลี้ๆกันเองเลย มันจะเป็นทางการในตอนแรก แต่ไม่ได้เป็นทางการในรูปแบบเชิง MOU เพราะว่ามันเป็นหน้าที่เขาอยู่แล้วที่เรารู้ว่าเขามีหน้าที่ตัวนี้”³⁵⁵

³⁵⁴ ประเวช (นามสมมติ). (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

³⁵⁵ พงศกร (นามสมมติ). (2565, ธันวาคม 28). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

“หลักในการทำงานร่วมกับพันธมิตรคือไม่มีการกำหนดคุณสมบัติใด ๆ เพื่อคัดเลือก สามารถร่วมงานได้กับทุกองค์กรทุกภาคส่วน แต่จะพิจารณาตามความเหมาะสมว่าจำเป็นต้องประสานงานร่วมกับหน่วยงานใดบ้าง”³⁵⁶

ในขณะเดียวกัน แกนนนำหลักได้ให้ข้อมูลเชิงลึกว่า การจะสร้างความสัมพันธ์ของภาคีเครือข่ายให้มีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นนั้น มิใช่เพียงแต่เราจะเป็นฝ่ายเลือกพันธมิตรให้เข้ามามีส่วนร่วมร่วมกับเราเท่านั้น หากแต่เราต้องมีกลวิธีที่จะทำให้อีกฝ่ายได้เลือกเราเข้าไปมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานด้วย นั่นคือ การให้องค์กรของตนเอง (อุทยานวิทยาศาสตร์) ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทุกโครงการหรือกิจกรรมที่พันธมิตรเครือข่ายได้จัดขึ้น ซึ่งโครงการหรือกิจกรรมดังกล่าวนั้นอาจมีจำเป็นต้องสอดคล้องกับพันธกิจหลักขององค์กร เช่น การจัดแสดงนิทรรศการต่าง ๆ ที่เป็นการกุศล งานกฐิน งานผ้าป่า เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเสมือน “การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน” จนนำไปสู่การสร้างควมไว้วางใจร่วมกันและส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์กับพันธมิตรอย่างแนบแน่นในที่สุด ดังคำให้สัมภาษณ์

“คนจะมองว่ามหาลัยเข้าถึงยาก น่าจะพูดกับใครไม่รู้เรื่อง แต่เราพยายามที่จะเข้าไปคลุกคลีกับเขาทุกกิจกรรมเวลามีอะไรเขาก็คิดถึงเรา แม้กระทั่งจะจัดงานกฐิน ผ้าป่า ตีกอล์ฟของการกุศลของสมาคม.. อย่างนี้เราก็ทำ คือมันก็ทำฟรี แต่สิ่งที่ได้มามันมากกว่าสิ่งที่เสียไป แล้วก็ประโยชน์ไม่ได้ตกอยู่ที่เรา มันตกอยู่กับผู้ประกอบการในพื้นที่เอง”³⁵⁷

อย่างไรก็ตาม เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาถึงบทบาทของแต่ละภาคส่วนที่ให้การเกื้อหนุนต่อการขับเคลื่อนงานภายใต้การดำเนินการของอุทยานวิทยาศาสตร์นั้น สามารถพิจารณาออกได้เป็นบทบาทของภาครัฐ ในการกำหนดแนวนโยบายและทิศทางการดำเนินงานของการขับเคลื่อนอุทยานวิทยาศาสตร์ ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณที่เกี่ยวข้องต่อการยกระดับและพัฒนาผู้ประกอบการด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม บทบาทของภาคเอกชน นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการการบริหารในการร่วมกำกับดูแลการขับเคลื่อนงานของอุทยานวิทยาศาสตร์แล้วนั้น ยังมีบทบาทในการหาแหล่งงบประมาณสนับสนุน การเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณโดยตรง และการเชิญชวนผู้ประกอบการให้เข้ามาใช้บริการ บทบาทของสถาบันทางการเงิน เป็นแหล่งทุนให้กับผู้ประกอบการได้กู้ยืมในการดำเนินธุรกิจ และบทบาทของภาคประชาสังคม มีบทบาทในการเชื่อมโยงกับกลุ่มเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชนให้เข้ามาใช้บริการ รวมไปถึงการสนับสนุนด้านงบประมาณต่าง ๆ ซึ่งสถาบันต่าง ๆ ที่เป็นภาคีเครือข่ายความร่วมมือ สามารถพิจารณาได้จากตารางที่ 7.3

³⁵⁶ ชวิน (นามสมมติ). (2566, มกราคม 18). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

³⁵⁷ พงศกร (นามสมมติ). (2565, ธันวาคม 28). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

ตารางที่ 7.3 ตัวอย่างภาคีเครือข่ายความร่วมมือ
ภายใต้การขับเคลื่อนงานของอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี³⁵⁸

ภาคส่วน	พันธมิตรเครือข่าย
ภาครัฐ	หน่วยงานภาครัฐ • กระทรวงมหาดไทย เช่น จังหวัดและกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 • กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จังหวัด • กระทรวงพาณิชย์ เช่น สำนักงานพาณิชย์จังหวัด • กระทรวงอุตสาหกรรม เช่น สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด • อื่น ๆ หน่วยงานภาครัฐที่ส่งเสริมด้านการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมสำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises, SME) • สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) (สนช.) • สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) • สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) • สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล (สศด.) • สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) • สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.)
ภาคเอกชน	องค์กรเอกชน • สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย • หอการค้าไทย • สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย • สมาพันธ์เอสเอ็มอีไทย • สมาคมส่งเสริมผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไทย • ธุรกิจสตาร์ทอัพ (Business Startup) เช่น ที่จังหวัดอุบลราชธานีมี บริษัท Tech Startup โดยทางมหาวิทยาลัยเป็นผู้รวบรวมผู้ประกอบการ Tech Startup และก่อตั้งเป็นสมาคม • สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวภายในประเทศ (สทน.) • สมาคมโรงแรมไทย • สมาคมภัตตาคารไทย • สมาพันธ์โลจิสติกส์ไทย บริษัทเอกชนทุกขนาด • บริษัท แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน)

³⁵⁸ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แกนนำผู้ที่มีบทบาทขับเคลื่อนหลัก

ภาคส่วน	พันธมิตรเครือข่าย
	• บริษัท ทู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) • บริษัท ซีพี ออลล์ จำกัด (มหาชน) • บริษัทหลักทรัพย์ในพื้นที่ • บริษัทเอกชนอื่น ๆ
สถาบันการเงิน	• ธนาคารออมสิน • ธนาคารไทยพาณิชย์ • ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (SME Development Bank) • ธุรกิจเงินร่วมลงทุน (Venture Capital, VC) • ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย • สถาบันทางการเงินอื่น ๆ
ภาคประชาสังคม	• ชุมชนต่าง ๆ เช่น ชุมชนพื้นที่ใกล้เคียงมหาวิทยาลัย • สภาเกษตรกรแห่งชาติ

ส่วนบทบาทของอุทยานวิทยาศาสตร์ นอกจากจะเป็นแกนกลางในการเชื่อมประสานความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ แล้วนั้น บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่ง นั่นคือ การเป็นพันธมิตรที่คอยหนุนเสริมความร่วมมือในกรณีที่ภาคส่วนอื่น ๆ เป็นเจ้าภาพ แกนนำคนสำคัญได้กล่าวเพิ่มเติมว่า หัวใจสำคัญในการทำงานร่วมกันกับภาคีเครือข่าย บทบาทของอุทยานวิทยาศาสตร์จะต้องไม่ปฏิบัติงานที่ทับซ้อนกับภาคีเครือข่ายอื่น หากแต่จะต้องคอยเกื้อหนุนในบางภารกิจที่ภาคีเครือข่ายอื่นไม่สามารถดำเนินงานเหล่านั้นได้ ในทางกลับกันหากเกินกว่าศักยภาพที่ทางอุทยานวิทยาศาสตร์จะดำเนินการได้ก็เลือกที่จะส่งต่อผู้ประกอบการให้แก่ภาคีเครือข่าย เพื่อที่จะได้พัฒนาผู้ประกอบการต่อไป ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการส่งต่อผู้ประกอบการระหว่างหน่วยงานที่เคยร่วมมือกัน

“เราอยู่ภายใต้อุทยานวิทยาศาสตร์ เราก็จะช่วยหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ เช่น กรมพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ทั้ง 2 หน่วยงานจะมีโครงการพัฒนาผู้ประกอบการคล้าย ๆ การหว่านพืชเพื่อให้เกิดผู้ประกอบการใหม่ขึ้น อุทยาน ๆ ก็จะไปเอาต้นกล้าขึ้นมาเพาะต่อ เราไม่ทำงานทับไลน์กับกรมพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม แต่หากผู้ประกอบการโดยอยากทำให้สินค้ามีมาตรฐาน มีงานวิจัยนวัตกรรมรองรับ หน่วยงานนั้นก็จะส่งมาให้เราพัฒนาอีกต่อหนึ่ง ในขณะเดียวกัน หากผู้ประกอบการต้องการทักษะสูงในการเติบโตเป็นสตาร์ทอัพมาก ๆ เราก็จะส่งต่อไปยังเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ด้วยเช่นกัน และในบางกรณีที่เครื่องมือเราไม่พร้อมจะรองรับผู้ประกอบการ เราก็จะส่งต่อไปยังเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหารในภูมิภาคอื่นที่เราพอจะทราบว่ามีเครื่องมืออะไรบ้าง”³⁵⁹

³⁵⁹ ประเวศ (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

สุดท้ายแล้วนั้น แกนนำคนสำคัญต่างให้ข้อมูลร่วมกันว่า การที่อุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นแกนสำคัญในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารนั้น เป็นผลมาจาก **ประการแรก ความเข้มแข็งของคณะทำงานภายในอุทยานวิทยาศาสตร์ที่สามารถขับเคลื่อนงานได้** **ตอบโจทย์ต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ในทุกภาคส่วน** จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่าง อุทยานวิทยาศาสตร์และภาคส่วนต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ส่งผลให้มีเครือข่ายความร่วมมือ จำนวนมากที่ให้การสนับสนุนต่อการขับเคลื่อนงาน ซึ่งจุดแข็งที่สำคัญของอุทยานวิทยาศาสตร์นั้นคือ ความสามารถในการระดมทรัพยากรได้จากทุกภาคส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเครือข่าย การทำงานร่วมกัน ดังคำกล่าวที่ว่า

“เราแน่นแฟ้นกับเชิงพื้นที่ โดยเรามีโรงงานต้นแบบ (pilot plant) เป็นตัวหลัก ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือกับจังหวัดให้ประชุมไปนำเสนอโดยตลอด เราจะเน้นงานที่ไม่มีใครทำแล้ว แต่คนในพื้นที่ต้องการ เราสามารถเชื่อมได้กับทุกผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกพื้นที่อุบล ฯ”³⁶⁰

“มีเครือข่ายเป็นจำนวนมากจากการสั่งสมร่วม 10 ปี ทั้งในมิติของภาครัฐ ภาคเอกชน และ ต่างประเทศ ทำให้สามารถเชื่อมโยงกับทั้งหน่วยงานส่วนกลางและชุมชนในพื้นที่ได้ค่อนข้างดี”³⁶¹

ประการที่สอง อุทยานวิทยาศาสตร์ เป็นเสมือน “แหล่งรวบรวมข้อมูลของผู้ประกอบการในพื้นที่” **ที่มีความต้องการในการยกระดับและพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ นวัตกรรม** ดังเช่น ผู้ประกอบการระดับคุณภาพด้านเทคโนโลยีขั้นสูง (High-Tech Entrepreneur) ผู้ประกอบการระดับคุณภาพด้านเทคโนโลยีขั้นกลาง (Medium-Tech Entrepreneur) และ ผู้ประกอบการในท้องถิ่น (Local Enterprise) จากเหตุผลทั้งหมดที่กล่าวมาจึงเกิดเป็นการเหนี่ยวนำ หน่วยงานต่าง ๆ และ ผู้ประกอบการเข้ามาสู่การพัฒนาให้เป็นระบบอย่างต่อเนื่อง

ประการที่สาม วัฒนธรรมการทำงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่ ประเด็นดังกล่าวนี้ทาง แกนนำได้บอกเล่าว่า การสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับพื้นที่นั้นมิได้เป็นลักษณะที่ผูกติดกับตัว บุคคล หากแต่รูปแบบการทำงานและวัฒนธรรมขององค์กรต่างหากหล่อหลอมและแทรกซึมไปสู่ บุคลากรภายในองค์กร จนอาจเรียกว่ากลับกลายเป็น “จิตวิญญาณของอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี” ก็ว่าได้ แกนนำยังได้เล่าต่อไปว่า วิธีการทำงานที่จะทำให้เราได้เข้าใกล้ ชุมชนและประชาชนในพื้นที่มากขึ้น นั่นคือ การไม่เลือกปฏิบัติ มีใจในการให้บริการ และมีความ ยึดหยุ่นในการทำงานโดยมองผลประโยชน์ที่ประชาชนในพื้นที่จะได้รับเป็นตัวตั้ง ดังคำให้สัมภาษณ์

³⁶⁰ ประเวช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

³⁶¹ ชวิน (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 18). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

“ตอนแรกผมก็ไม่ใช่บุคลิกอย่างนี้ พอเข้ามา 3-4 ปีมันก็ซึ่มกับเขาเรียกว่า จิตวิญญาณของอุทยานวิทยาศาสตร์ ม.อุบลราชธานี แล้วกัน ด้วยที่ว่าเราต้องรับศึกตั้งแต่รากหญ้าที่คุยเรื่องวิชาการไม่รู้เรื่อง ชาวบ้านเดินเข้ามา ถือเผือกถือน้ำมันมาอยากจะทำอะไร เราจะคุยกับเขาอย่างไร เขามีเงินอยู่แค่นี้ เราจะไม่ปฏิเสธโดยทันที แต่จะช่วยหาวิธีการ ซึ่งต้องมีใจบริการ (service mind) เราทำงานแบบเอกชน ความยืดหยุ่นเป็นสิ่งสำคัญ หัวใจสำคัญคือผู้ประกอบการต้องเป็นเบอร์หนึ่ง”³⁶²

7.3.3 การกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

ดังที่กล่าวไว้ก่อนหน้านี้แล้วว่า การขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นการขับเคลื่อนภายใต้โครงสร้างการบริหารจัดการของอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่เป็นตัวกลางหลักสำคัญในการบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือและมีบทบาทในการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งภารกิจหลักขององค์กรที่ได้มีการขับเคลื่อนมาตั้งแต่แรกเริ่มก่อนที่จะเข้าร่วมนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) อยู่แล้ว ส่งผลให้ในการกำกับดูแลและการติดตามประเมินผลเครือข่ายนวัตกรรมอาหารจึงขึ้นอยู่กับพันธกิจและการขับเคลื่อนงานภายใต้โครงการต่าง ๆ ที่ทางอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีได้เชื่อมต่อโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หน่วยนโยบาย (ส่วนกลาง) สำนักปลัดกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ด้วยอุทยานวิทยาศาสตร์ อยู่ภายใต้สำนักปลัดกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยมีกองส่งเสริมและประสานเพื่อประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม กลุ่มประสานเครือข่ายอุทยานวิทยาศาสตร์ในภูมิภาค มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลาง (Focal point) รับผิดชอบความต้องทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมจากชุมชน/พื้นที่ (อสมท. ประชาชน ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำหมู่บ้านแม่ข่ายวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เป็นต้น) รวมทั้งประสานหน่วยงานในสังกัด และเครือข่ายเพื่อการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการอย่างทันทั่วทั้งประสานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดด้วยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม สนับสนุนงานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ของจังหวัด และประสานการดำเนินงานร่วมกับ ผู้บริหารวิทยาศาสตร์ จังหวัดระดับสูง (Provincial Chief Science Officer: PCSO) ตลอดจนประสานดำเนินกิจกรรมการวิจัยและพัฒนาต่อยอดเทคโนโลยีการถ่ายทอดเทคโนโลยี และการเผยแพร่ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยงบประมาณของสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นเครือข่ายของกระทรวง หรือขอรับการสนับสนุนบางส่วน หรือทั้งหมดจากกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ หรือบูรณาการร่วมกับแหล่งงบประมาณ

³⁶² ประเวช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

อื่น ๆ³⁶³ ซึ่งแนวนโยบายจากส่วนกลางนั้นได้ถูกส่งต่อมายังอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาคในการขับเคลื่อนพันธกิจหลากหลายโครงการ ตัวอย่างหนึ่งที่ทางแกนนำได้บอกเล่าไว้ว่า เป็นโครงการในการพัฒนาผู้ประกอบการในพื้นที่ โดยจะมีหัวข้อในการพัฒนาผู้ประกอบการที่แตกต่างกันออกไป มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมทางด้านความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมให้แก่ผู้ประกอบการ ตลอดจนการให้งบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาผู้ประกอบการแล้วแต่รายกรณี ดังคำให้สัมภาษณ์

“อุทยานวิทยาศาสตร์อยู่ภายใต้อุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาค แล้วโรงงานต้นแบบ (pilot plant) จะอยู่ภายใต้นี้ อันนี้รายงานเป็นปีงบประมาณ แต่ว่าเขาจะมีแพลตฟอร์มออกมาโปรแกรมต่าง ๆ แทบจะทุกเดือนที่เขาจะต้องอัปเดต เช่น โรงงานต้นแบบต้องพัฒนาผู้ประกอบการ 10 รายด้านเกษตรอาหาร ที่มีคัดเลือกผู้ประกอบการ เราก็ประกาศคัดเลือก โดยภาครัฐออกให้ 80 % และผู้ประกอบการออกเอง 20% เขาก็จะมี KPI มาให้ปีนี้จะทำอะไร มาผลิตที่เรา แล้วได้ผลผลิตเอาไปขายออกตลาดแล้วผลเป็นยังไง”³⁶⁴

อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบของการกำกับดูแลของหน่วยงานส่วนกลางจะเป็นการรับเอาตัวชี้วัดผ่านการดำเนินกิจกรรมที่จะขับเคลื่อนในพื้นที่ โดยการติดตามประเมินผลนั้นจะเป็นไปตามการกำหนดตัวชี้วัดของแต่ละโครงการ เช่น จำนวนผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการ เป็นต้น

จังหวัด ผลจากการได้รับการอนุมัติงบประมาณให้มีการดำเนินโครงการโรงงานต้นแบบ (Pilot Plant) แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และศูนย์พัฒนาศักยภาพเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการ SMEs และ Startup โดยเป็นการจัดสรรงบประมาณจากกลุ่มจังหวัด ๆ ทางอุทยานวิทยาศาสตร์จึงมีการรายงานผลการดำเนินงานแก่คณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ จังหวัดอุบลราชธานี (กรอ.จังหวัด) ในทุกไตรมาส (3 เดือนต่อครั้ง) แกนนำท่านหนึ่งได้บอกเล่าว่า คณะทำงานภายใต้การดำเนินงานของอุทยานวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มองว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มจังหวัดมิใช่แค่ภาพของมหาวิทยาลัยเท่านั้น ประเด็นสำคัญที่ว่าเป็นผลจากการได้รับงบประมาณในการบริหารจัดการมาจากกลุ่มจังหวัดและจังหวัดที่ให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนงานของอุทยานวิทยาศาสตร์ว่าจะเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยหนุนเสริมผู้ประกอบการในพื้นที่ให้สามารถยกระดับผลิตภัณฑ์ทางด้านเกษตรและอาหารให้มีมูลค่าสูง มีมาตรฐาน และมีความปลอดภัยได้

³⁶³ สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (ออนไลน์). *โครงสร้างกองส่งเสริมและประสานเพื่อประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม*. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มีนาคม, 2566 จาก http://www.ttc.ops.go.th/?page_id=2414

³⁶⁴ ประเวศ (นามสมมติ). (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

สำหรับประเด็นในการรายงานผลการขับเคลื่อนงานของอุทยานวิทยาศาสตร์นั้นจะเป็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ *ประการแรก* การทบทวนการทำงานที่ผ่านมาและการรายงานความก้าวหน้าในการขับเคลื่อนงานของอุทยานวิทยาศาสตร์ เช่น จำนวนผู้ประกอบการที่เข้ามาใช้บริการ สภาพปัญหาและอุปสรรคที่พบระหว่างขับเคลื่อนงาน เป็นต้น

ประการที่สอง การรับมอบแนวนโยบายจากคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ จังหวัดอุบลราชธานี (กรอ.จังหวัด) แก่นำคนสำคัญได้ให้ข้อมูลเสริมไปว่า เวทีในการประชุมนี้เป็นการประชุมที่นอกเหนือไปจากการรับเอาแนวนโยบายจากคณะกรรมการ ฯ แล้วนั้น ทางอุทยาน ฯ และภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาทางด้านเกษตรและอาหารได้เชื่อมโยงทรัพยากรและสร้างความร่วมมือต่อกันในการขับเคลื่อนงานระดับจังหวัด อาจกล่าวได้ว่า การรายงานผลการขับเคลื่อนงานแก่คณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ จังหวัดอุบลราชธานี (กรอ.จังหวัด) เปรียบดัง “เวทีแลกเปลี่ยนและแบ่งปันทรัพยากรของแต่ละสถาบัน” ด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ภาครัฐเขาจะมอบนโยบายมา แล้วเราจะไปเชื่อมโยงยังไงมากกว่า เช่น พัฒนาชุมชนได้งบประมาณประจำปี เรื่องการพัฒนาปลา ประมงจังหวัดถึงไหนแล้ว คัดเกษตรกรมาเท่าไร ส่งต่อโรงงานต้นแบบ (pilot plant) ของอุทยานวิทยาศาสตร์ต่อได้เลย รองผู้ว่าฯ เขาก็จะเชื่อมโยงให้ เรามีโปรแกรมพร้อม เชื่อมกับ สป.อ.ที่เขาได้ทุนมานี้ด้วย คือเราเสนอไปจับคู่ (matching) กันพอดี ซึ่งเป็นได้ทั้งจับคู่งบประมาณ (matching fund) ก็ได้ หรือจับคู่การพัฒนา (matching development)”³⁶⁵

เมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) แก่นำเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหาร ได้ให้ข้อมูลว่า ประเด็นที่มีการหารือกันนั้นไม่ถือว่าเป็นการกำกับดูแลเสียทีเดียว หากแต่เป็นการทำความเข้าใจในเรื่องของพันธกิจของการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารให้สอดคล้องกันระหว่างแนวนโยบายจากส่วนกลางกับการขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ แก่นำได้เล่าต่อไปว่า พันธกิจและทรัพยากรที่ทางอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีมีอยู่นั้น สามารถบูรณาการให้สอดคล้องกับรูปแบบการให้บริการของเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) อยู่ 3 เรื่องสำคัญ ได้แก่ การให้บริการโรงงานต้นแบบทางด้านอาหาร (food pilot plant) การให้บริการพื้นที่สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ (food maker space) และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางด้านอาหารให้เป็นไปตามมาตรฐาน ในขณะที่การรายงานผลการขับเคลื่อนงานให้แก่เมืองนวัตกรรมอาหารส่วนกลางจึงเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการใช้บริการใช้โรงงานต้นแบบด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และหน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจเป็นสำคัญ ดังเช่น จำนวนผู้ประกอบการที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐาน จำนวนผลงานวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร จำนวนของการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร

³⁶⁵ ประเวช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

ไปสู่เชิงพาณิชย์ ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางด้านเกษตรและอาหาร เป็นต้น

ด้วยประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานี้ สามารถพิจารณาได้ว่าการกำกับดูแลและการติดตามประเมินผลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ภายใต้การบริหารจัดการของอุทยานวิทยาศาสตร์ ต่างมีรูปแบบการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารที่คล้ายคลึงกันทั้งในประเด็นเรื่องของการขับเคลื่อนงานของอุทยานวิทยาศาสตร์ เช่น การให้บริการต่าง ๆ ตามพันธกิจของอุทยานวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็มีความแตกต่างในด้านของความเข้มข้นในการกำกับดูแล เช่น การกำหนดผลการปฏิบัติงานผ่านการกำหนดตัวชี้วัด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในแต่ละรายประเด็นของการกำกับดูแลและการติดตามประเมินผลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร สามารถพิจารณาได้จากตารางที่ 7.5

ตารางที่ 7.4 การกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร
ภายใต้การบริหารจัดการของอุทยานวิทยาศาสตร์

ระดับ	หน่วยงานกำกับ	ตัวอย่างประเด็นการรายงานผล
หน่วยนโยบาย (ส่วนกลาง)	สำนักปลัดกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม	● จำนวนผู้ประกอบการที่ได้รับการพัฒนาและใช้บริการผ่านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกของอุทยานวิทยาศาสตร์ ● จำนวนผลิตภัณฑ์แปรรูปเกษตรและอาหารที่ได้รับการจำหน่ายออกสู่ท้องตลาด
จังหวัด	คณะกรรมการร่วมภาครัฐและ เอกชนเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหา ทางเศรษฐกิจ จังหวัดอุบลราชธานี (กรอ.จังหวัด)	● การทบทวนการทำงานที่ผ่านมาและการรายงานความก้าวหน้าในการขับเคลื่อนงานของอุทยานวิทยาศาสตร์ ● การรับมอบแผนนโยบายจากคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ จังหวัดอุบลราชธานี (กรอ.จังหวัด)
เมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง)	เมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง)	● จำนวนผู้ประกอบการที่เข้ามาใช้โรงงานต้นแบบด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และหน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจ ● จำนวนผลงานวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร

ระดับ	หน่วยงานกำกับ	ตัวอย่างประเด็นการรายงานผล
		● จำนวนของการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และการพัฒนานวัตกรรมอาหารไปสู่เชิงพาณิชย์ ● ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางด้านเกษตรและอาหาร

7.4 ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรม

7.4.1 ความยั่งยืนของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

การเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ส่งมอบคุณค่า (value proposition) ให้กับผู้ประกอบการในพื้นที่ แก่นนำคนสำคัญทั้ง 2 ท่านต่างให้ข้อคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ความยั่งยืนของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารจะยังคงอยู่ต่อไปได้หรือไม่ มิได้ขึ้นอยู่กับนโยบายทางการเมืองที่จะกำหนดทิศทางให้เครือข่ายยังคงอยู่หรือล่มสลายเฉกเช่นเครือข่ายการทำงานอื่น ๆ ที่ผ่านมา หากแต่ขึ้นอยู่กับ “คุณค่าของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารที่ส่งมอบให้แก่ผู้ประกอบการ” (value proposition) ซึ่งคุณค่าที่ส่งมอบในที่นี้ แก่นนำอีกท่านหนึ่งได้อธิบายคำจำกัดความเพิ่มเติมว่า เป็นวิธีการทำงานในภาพของรูปแบบการให้บริการที่ตอบโจทย์ให้กับผู้ประกอบการในพื้นที่ได้จริง รวมถึงการเป็นพันธมิตรของเครือข่ายการทำงานที่ดีกับทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคสถาบันการศึกษา หากเครือข่ายนวัตกรรมอาหารได้ส่งมอบคุณค่าที่ว่านี้ เพื่อช่วยหนุนเสริมให้กับผู้ประกอบการได้มีศักยภาพในการแข่งขันทางเศรษฐกิจได้ แน่ใจว่าปลายทางของผลลัพธ์ที่ได้คือการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ได้ดียิ่งขึ้น และยังส่งผลกระทบต่อเชิงเศรษฐกิจฐานรากในภาพรวมของประเทศให้อยู่ในระดับที่ดีขึ้น ซึ่งวงจรนี้จะถูกส่งต่อมาที่ประชาชนในพื้นที่เองก็จะเล็งเห็นความสำคัญและมีความเชื่อมั่นในเครือข่ายการทำงานของเรา จนนำไปสู่การสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การระดมทุนทางด้านงบประมาณ การลงทุนทางด้านการศึกษา และการพัฒนา เป็นต้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“ถ้าเราจะอยู่ได้มันต้องมีคุณค่ากับพื้นที่ เราต้องมี value proposition คือคุณค่าของคนในพื้นที่ที่เขาอยากให้เราอยู่ ไม่ใช่เป็นเพราะว่านักการเมืองคนนี้อะอยากให้เราอยู่ อย่างน้อย ๆ เราต้องมีคุณค่าทุกภาคส่วน ทำให้เขารู้สึกขาดเราไม่ได้ ถ้าเป็นชาวบ้านก็คงมาผลิตกับเรา เชื่อใจเรา ถ้าเป็นมหาวิทยาลัยก็มาวิจัยกับเรา เอานักศึกษา มาฝึกงานกับเรา หาผู้เชี่ยวชาญมาให้เรา ถ้าเป็นหน่วยงานภาครัฐก็ผลักดันนโยบาย

ผลักดันงบประมาณทุนเงิน รัฐมนตรีมาผมไม่หวั่ง มาแล้วก็ไป อีกสักพักนึงท่านก็จะย้ายพรรคแล้ว ท่านก็จะเลือกตั้งใหม่แล้ว..ก็สวัสดิศรีบก็แค่นั้น แต่คนที่อยู่อยู่กับเราก็คือชาวบ้านหรือคนที่อยู่รอบ ๆ พื้นที่เรา”³⁶⁶

“เราต้องเป็นทอง เราต้องตอบใจทยให้กับผู้ประกอบการในพื้นที่ได้จริง ๆ ถ้ารัฐบาลเขาไม่เอาแต่ประชาชนเอา เราก็อยู่ได้ เพราะฉะนั้นต่อให้รัฐบาลสนับสนุน แต่ไม่มีคนมาใช้มันก็อยู่ไม่ได้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่จะทำให้เราอยู่ได้ก็คือเราต้องบริการเขาให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ให้มันตอบใจทยเขามากที่สุด”³⁶⁷

อย่างไรก็ตาม แกนนำคนสำคัญอีกท่านหนึ่งเห็นต่างออกไปที่ว่า บทบาทภาครัฐก็มีความสำคัญในแง่ของการผลักดันให้เครือข่ายนวัตกรรมอาหารสามารถขับเคลื่อนได้อย่างคล่องตัวขึ้นและทำงานได้ดีขึ้นต่อการสร้างความร่วมมือในแรกเริ่ม หรือที่เรียกว่า “ระยะการก่อตัวของเครือข่าย” สุดท้ายแล้วนั้น การจะทำให้เครือข่ายนวัตกรรมอาหารยังคงขับเคลื่อนต่อไปในระยะยาวกลับเป็นบทบาทของคณะทำงาน (ผู้ที่ขับเคลื่อนหลัก) ที่จะต้องพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายให้ตอบใจทยต่อการเผชิญข้อท้าทายใหม่ ๆ เสมอและต้องสอดคล้องต่อความต้องการของผู้ประกอบการในพื้นที่ ดังคำให้สัมภาษณ์

“ปัจจัยทางการเมืองก็เป็นเรื่องสำคัญ ถ้านโยบายช่วยผลักดันเราก็จะทำงานคล่องขึ้น ทำงานได้ดีขึ้น แต่ถ้านโยบายไม่เอาแต่ประชาชนเขาเอา ยังไม่มันก็อยู่ได้ ผมมองว่ามันขึ้นอยู่กับเรา ถ้าเราทำดีมันก็อยู่ได้ แต่ที่สำคัญก็อีกอย่างหนึ่งก็คือแหละนโยบายกับเงินของภาครัฐเนี่ย ถ้ามีมากก็จะทำให้มันทำงานได้ดีขึ้น”³⁶⁸

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้รองรับต่อการให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่ และผู้ประกอบการในประเทศใกล้เคียง แนวความคิดดังกล่าวเป็นผลมาจากข้อคิดเห็นที่ว่า ปัจจุบันพันธกิจของการขับเคลื่อนอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งปัจจุบันเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารภายใต้นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) โดยพันธกิจขององค์กรนั้นมีได้เพียงแต่ขับเคลื่อนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมิติทางด้านการพัฒนาเมืองนวัตกรรมอาหารเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงมิติอื่น ๆ ด้วย เช่น การพัฒนาสตาร์ทอัพ การจัดการทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น ซึ่งแกนนำเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ชี้ชวนให้เห็นเพิ่มเติมว่า นอกจากงานการให้บริการด้านการพัฒนาผู้ประกอบการแล้วนั้น (Soft Service) อีกบทบาทหนึ่งที่สำคัญของอุทยาน ฯ นั่นคือ การให้บริการทางด้านโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม (Hard Service) ปัจจุบันมีโรงงานต้นแบบสำหรับแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหาร (Food Pilot Plant) จำนวน 2 แห่งภายในโครงการฯ

³⁶⁶ ประเวช (นามสมมติ). (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

³⁶⁷ พงศกร (นามสมมติ). (2565, ธันวาคม 28). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

³⁶⁸ พงศกร (นามสมมติ). (2565, ธันวาคม 28). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

และกำลังก่อสร้างอาคารขนาด 10,000 ตารางเมตรที่คาดว่าจะแล้วเสร็จภายในสิ้นปี พ.ศ.2566 โดยมีภาคเอกชนสามารถมาใช้บริการในพื้นที่ ประเด็นดังกล่าวนี้จะมีส่วนช่วยให้เครือข่ายมีความยั่งยืนได้จากการหาเลี้ยงตนเองได้จากการได้รับรายได้ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายจากการให้บริการโครงสร้างพื้นฐานดังกล่าว นอกจากนี้ หากคาดหวังเพียงอัตราการบริโภครายได้ในประเทศอันไม่เพียงพอต่อการยกระดับทางเศรษฐกิจได้ กลยุทธ์ที่สำคัญนั่นคือ การขยายขอบเขตการให้บริการไปยังผู้ประกอบการในประเทศที่ใกล้เคียงมากขึ้น เพื่อนำไปสู่พันธมิตรทางการตลาดและขยายฐานกลุ่มเป้าหมายผู้ประกอบการให้กว้างมากขึ้น

7.4.2 ความคาดหวังของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

ระบบนิเวศนวัตกรรมอาหารที่ร้อยรัดความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ความคาดหวังที่ว่านี้ได้รับแรงบันดาลใจจากการไปศึกษาดูงาน ณ เมืองโคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ก โดยแกนนำขับเคลื่อนเครือข่ายได้บอกเล่าว่า ในทุกภาคส่วนควรมีบทบาทเกื้อหนุนซึ่งกันและกันเพื่อให้เมืองนวัตกรรมอาหารนั้นเกิดขึ้น กล่าวคือ บทบาทของสถาบันการศึกษา คาดหวังให้เกิดกลุ่มเครือข่ายวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมย่อยในทุกมหาวิทยาลัยภายในภูมิภาค โดยแต่ละกลุ่มเครือข่ายย่อย ๆ นั้นต่างเชื่อมโยงและเกาะเกี่ยวกัน จนนำไปสู่ “รูปแบบเครือข่ายการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหารของกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2” เพื่อที่จะให้บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะทางด้านการพัฒนานวัตกรรมอาหารสามารถให้คำปรึกษาแก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ได้ ส่วนบทบาทของภาคเอกชนและบทบาทของภาครัฐอย่างผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ควรเข้ามามีบทบาทในการร่วมกันกำหนดทิศทางและการกำกับดูแลในการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร เช่น การเข้ามามีบทบาทในการดำรงตำแหน่งคณะกรรมการอำนวยการของอุทยานวิทยาศาสตร์ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า ภารกิจของรัฐมิสามารถดำเนินการได้เพียงลำพัง หากแต่อาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อให้สามารถบรรลุผลลัพธ์ในการบริการการสาธารณะได้กว้างขึ้น การที่ทุกภาคส่วนต่างร้อยรัดความร่วมมือผ่านเครือข่ายนวัตกรรมอาหารซึ่งเป็นกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญ โดยเป็นความร่วมมือภายในห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ที่ก่อให้เกิดนวัตกรรมเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ร่วมกัน (Co-Creation) จนนำไปสู่ความร่วมมือภายใต้ “ระบบนิเวศนวัตกรรม” (Innovation Ecosystem) ดังคำให้สัมภาษณ์

“..มองเห็นรูปที่ไปเดนมาร์ก อยู่ในต่างจังหวัดไม่ได้อยู่เมืองโคเปนเฮเกน เป็นพื้นที่โล่ง ๆ แล้วก็มีโรงงานอยู่ แรก ๆ เขาฉายภาพก็มีศูนย์วิจัยด้านอาหารของมหาวิทยาลัยออกุคโคเปนเฮเกนร่วมมือกัน เราไม่ใช่เรามองเป็น ม.อุบล ฯ เราก็อยากจะมีเครือข่ายวิจัยในอีสานได้เรา และหลังจากนั้นเราก็ไม่ใช่อยากจะมีแค่ศูนย์เดียวมาดูงานกับเรา แล้วบอกว่าถ้าจะให้ทุกมหาวิทยาลัยมีแบบนี้มันต้องมีแบบไหนบ้าง เราก็

แนะนำว่ารัฐไม่ควรจะลงทุนอย่างเดียว แล้วไม่ควรจะเป็นภาระของมหาวิทยาลัยอย่างเดียว หอการค้า สมา
อุตสาหกรรม ทุกหน่วยงานต้องมีบทบาทเข้ามา มีบทบาทร่วมกัน”³⁶⁹

**การเชื่อมโยงการพัฒนาเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ เพื่อรองรับการให้บริการ
ต่างประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน (International Linkage)** ด้วยเหตุผลที่ว่า จังหวัด
อุบลราชธานี มีศักยภาพเป็นประตูการค้าและการท่องเที่ยว เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งลาว
และกัมพูชาในลักษณะหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ และเป็นศูนย์ผลิตและกระจายสินค้าด้านการเกษตรและ
อุตสาหกรรมอาหารของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน จึง
เปรียบเสมือนเป็นประตู (Gate way) การค้าการลงทุนและการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อน
บ้านได้เป็นอย่างดี ดังนั้น จึงเป็นโอกาสสำคัญในการเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการในการวิจัยและการ
พัฒนาทางด้านนวัตกรรมอาหารไปสู่การเปิดพื้นที่ให้ประเทศเพื่อนบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ
พัฒนานวัตกรรมมากขึ้น นอกจากนี้ การได้รับเครือข่ายพันธมิตรจากประเทศเพื่อนบ้านจะนำไปสู่การ
ขยายกลุ่มเป้าหมายทางการตลาดที่กว้างมากกว่าแก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ ดังคำให้สัมภาษณ์

“การเชื่อมโยงในภูมิภาคอาเซียน ส่งออกไปลาว เวียดนาม เราไม่ขายเพื่อคนในท้องถิ่นอย่างเดียว
แต่เราต้องส่งเสริมให้คนในพื้นที่ผลิตสินค้าให้ได้มาตรฐานตามกฎระเบียบทางการค้าระดับสากล เพื่อลด
ข้อจำกัดในการส่งออก ซึ่งเราอยากจะเป็นพื้นที่แพลตฟอร์มส่งเสริมในภูมิภาคอาเซียนหรือภูมิภาคอื่นได้
โดยที่เราไม่แข่งขันกันมหาวิทยาลัยอื่น ๆ”³⁷⁰

พื้นที่แห่งชีวิต : ในฐานะชุมชนการวิจัยที่มีแหล่งทรัพยากรสำคัญที่หนุนเสริมความ
แข็งแกร่งผ่านการพัฒนาวัตกรรมการอาหารให้แก่ประชาชนในพื้นที่ เพื่อสร้างขีดความสามารถ
ทางการแข่งขันให้เติบโตยิ่งขึ้น จากคำบอกเล่าของแกนนำท่านหนึ่งได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ด้วยพื้นที่ของ
อุทยานวิทยาศาสตร์นั้นเป็นพื้นที่กว้างประกอบด้วยมีทรัพยากรต่าง ๆ ที่รองรับต่อการให้บริการแก่
ผู้ประกอบการในพื้นที่ในการวิจัยและการพัฒนาวัตกรรมการอาหาร อาทิ โรงงานต้นแบบ บุคลากรผู้ที่มี
ความเชี่ยวชาญในการให้คำปรึกษาแนะนำ เป็นต้น ซึ่งความคาดหวังที่ปรารถนาให้เกิดขึ้นคือ การเป็น
“พื้นที่แห่งชีวิต” ที่สามารถเป็นที่พึ่งพิงให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ได้ช่วยคิดและแก้ไขปัญหาในด้าน
การวิจัยและการพัฒนาวัตกรรมการอาหาร ตลอดจนเป็นพื้นที่ที่ช่วยสร้างความตระหนักให้แก่
ผู้ประกอบการในพื้นที่ว่า สถาบันการศึกษาจะสามารถอยู่เคียงข้างและให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน
ได้มิใช่เรื่องไกลตัวอีกต่อไป เพื่อให้ประชาชนหรือผู้ประกอบการในพื้นที่ได้เข้าถึงการพัฒนาด้าน
นวัตกรรมอาหาร ดังคำให้สัมภาษณ์

³⁶⁹ ประเวช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

³⁷⁰ ชวิน (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 18). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

“ผมมองว่าผมอยากให้พื้นที่ตรงนี้เป็นพื้นที่ที่มีชีวิต คำว่า มีชีวิต คือ ทุกคนในอีสานได้ ถ้าคิดอะไรไม่ออกให้วิ่งเข้ามาตรงนี้ จะมีทั้งนักวิจัย เครื่องมือ โรงงานผลิตให้จริง ๆ แล้วก็ป็นชุมชนที่มาสร้างชุมชนแห่งการวิจัยกัน..คาดหวังให้มันเป็นแบบนี้..ไม่ได้คาดหวังว่ามันจะผลักดันเศรษฐกิจอะไร..แต่ว่าในระยะแรกอยากให้มันเป็นพื้นที่ที่สร้างความตระหนักให้คนในพื้นที่มองเห็นเราว่า ถ้าคุณมีปัญหาคุณมาที่นี้ คุณจะแก้ปัญหาได้ ได้มากได้น้อยอีกเรื่องนึง แต่ว่าให้นักถึงเราแล้วก็วิ่งเข้ามาเลย มหาลัยไม่ได้ไกลตัวอีกต่อไป”³⁷¹

ในขณะที่แกนนำอีกท่านหนึ่งได้กล่าวเสริมว่า เจตนารมณ์ของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีนั้น เป็นการยกระดับและช่วยหนุนเสริมความแข็งแกร่งให้กลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) และผู้ประกอบการที่มีธุรกิจขนาดเล็ก ให้มีศักยภาพในการแข่งขันและสร้างมูลค่าเพิ่มได้ผ่านการสนับสนุนการต่อยอดงานวิจัยเพื่อประโยชน์เชิงพาณิชย์ ด้วยเหตุผลที่ว่า ขนาดของกลุ่มธุรกิจประเภทดังกล่าวข้างต้นจะมีข้อจำกัดในเรื่องของการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อการทดลองผลิตภัณฑ์และการพัฒนาทางนวัตกรรม การเกิดขึ้นของเมืองนวัตกรรมอาหารจึงเป็นการช่วยหนุนเสริมให้ธุรกิจดังกล่าวสามารถขยายระดับการเติบโตได้ ทั้งนี้ แกนนำคนดังกล่าวได้ชี้ชวนให้เห็นต่อไปว่า แม้ว่าในปัจจุบันการบริหารจัดการเพื่อรองรับการให้บริการทั้งในพื้นที่และเครื่องมือต่าง ๆ จะมีได้เกิดผลกำไรให้แก่เครือข่ายมากนัก แต่แกนนำกลับมีมุมมองว่า สิ่งเหล่านั้นต่างเป็นการลงทุนให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ โดยคาดหวังว่าผู้ประกอบการในพื้นที่จะสามารถยกระดับจากขนาดของธุรกิจไปสู่การเป็นผู้ประกอบการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ผลกระทบที่ตามมา นั่นคือ เกิดการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมอาหารที่มากขึ้น จนนำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจมวลรวมของประเทศให้เติบโตได้ดียิ่งขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“ถ้าเป็นอุตสาหกรรมใหญ่ เขาเป็นระดับผู้ประกอบการที่มีความพร้อมทั้งการวิจัย มีโรงงานต้นแบบของเขาพร้อม ซึ่งมันมีบางกลุ่มยังเข้าไม่ถึงตรงนี้ เราอยากสร้างคู่แข่งให้กับอุตสาหกรรมอาหารรายใหญ่ได้ไหม หรืออุตสาหกรรมอาหารจะมีสัก 10 เจ้าได้ไหมที่ไม่มีมีการผูกขาด เราอาจจะเป็นจิ๊กซอว์ให้กับรายใหญ่ได้ แต่ว่าเราอยากเติมช่องว่างให้กับกลุ่ม SME ได้แข็งแกร่งกับเขาบ้าง ให้เขาได้ขายได้...”³⁷²

“ที่ผ่านมาระดับขาดทุนอยู่ แต่ว่าขาดทุนแบบมีความหวังแล้วกันว่า เราลงทุนวันนี้เพื่อการเติบโตในวันหน้า...เราก็มองว่าผู้ประกอบการสักคนนึงเข้าตลาดหุ้น ต่อให้เขาไปขายต่างประเทศแค่คนเดียวก็เกิด

³⁷¹ พงศกร (นามสมมติ). (2565, ธันวาคม 28). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

³⁷² ประเวศ (นามสมมติ). (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

อุตสาหกรรมมหาศาลแล้ว. ธุรกิจเดียวก็อาจจะจ้างงาน สร้างโรงงาน คนจ้างงาน เป็นหัวเชื้อที่จะเป็น ต้นแบบให้คนอื่นต่อไป”³⁷³

7.5 บทสรุป

เมืองนวัตกรรมอาหาร ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี จากการสำรวจข้อมูลทั่วไปทั้งด้าน สถานภาพและศักยภาพของผู้ประกอบการด้านอุตสาหกรรมอาหาร พบว่า มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม จังหวัด (GPP) อยู่ลำดับที่ 66 ของประเทศ และสาขาอุตสาหกรรมอาหาร เป็นลำดับที่ 4 ที่มี การลงทุนมากที่สุดของจังหวัด โดยผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวนาปี มันสำปะหลัง เป็นต้น

เมื่อกลับมาพิจารณาถึงลักษณะการจัดการปกครองเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี ตั้งแต่ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พบว่า วาระเรื่องเกษตรและอาหารเป็นเรื่องที่สำคัญในระดับกลุ่มจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 โดยมีจุดเน้นการพัฒนาไปที่การเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้มีมูลค่า สูงขึ้นและกำหนดคุณภาพของผลิตภัณฑ์ของสินค้าแปรรูปให้ได้ตามมาตรฐาน ส่วนแรงจูงใจสำคัญของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีนั้น ได้แก่ ประการแรก แนวความคิดของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารช่วยเกื้อหนุนการขับเคลื่อนงานในด้านการพัฒนา อาหารในระดับภูมิภาคได้อย่างแท้จริง ประการที่สอง กลไกต่าง ๆ ของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ช่วยเกื้อหนุนให้การบริหารจัดการเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่สามารถขับเคลื่อนงานได้อย่าง มีประสิทธิภาพมากขึ้น ประการที่สาม บทบาทของผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) ในการเป็นสะพานเชื่อมต่อแห่งโอกาส (Land Bridge of Opportunity)

กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่ จึงเริ่มต้นจากการ กำหนดจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ไปที่ “การเพิ่มมูลค่าของอาหารพื้นถิ่น (High Value Added Local Food)” และวัตถุประสงค์ของเครือข่ายที่ให้ความสำคัญกับประชาชนและบริบทใน พื้นที่เป็นตัวตั้ง โดยเป็นการขับเคลื่อนงานภายใต้โครงสร้างการบริหารจัดการของอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่เป็นตัวกลางหลักสำคัญในการบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือและมี บทบาทในการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 และกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากบทบาทหน้าที่ภายใต้โครงสร้างการบริหารงานของอุทยาน วิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีนั้น เป็นภารกิจหลักขององค์กรที่ได้มีการขับเคลื่อนมาตั้งแต่ แรกเริ่มก่อนที่จะเข้าร่วมนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) อยู่แล้ว ซึ่งในประเด็นมิติ

³⁷³ ประเวศ (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี. สัมภาษณ์.

ทางด้านเกษตรและอาหารทางอุทยานวิทยาศาสตร์จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เดิมอย่างโรงงานต้นแบบด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และหน่วยป่มเพาะวิสาหกิจ เข้ามาร่วมบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอบลราชธานี ส่วนการกำกับดูแลเมืองนวัตกรรมอาหารพบว่า การตัดสินใจนั้นจึงผูกติดกับโครงสร้างของการบริหารจัดการองค์การเป็นสำคัญ ตลอดจนการกำกับดูแลและการติดตามประเมินผลเครือข่ายนวัตกรรมอาหารขึ้นอยู่กับพันธกิจและการขับเคลื่อนงานภายใต้โครงการต่าง ๆ ที่ทางอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอบลราชธานีได้เชื่อมต่อ เช่น สำนักปลัดกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม คณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ จังหวัดอบลราชธานี (กรอ.จังหวัด) เป็นต้น นอกจากนี้ แผนงานในอนาคตของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอบลราชธานี ได้มีการกำหนดไว้ 3 แผนงานด้วยกัน กล่าวคือ การยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากผลิตผลทางการเกษตร การดึงภาคีเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้ามาเป็นหุ้นส่วนสำคัญ ตลอดจนการขับเคลื่อนงานเชิงรุกที่จะรองรับการให้บริการแก่ผู้ประกอบการกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น

สุดท้าย ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรม ผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอบลราชธานีได้ให้มุมมองต่อความยั่งยืนของเครือข่ายเมืองนวัตกรรมว่า การเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยอบลราชธานีที่ยั่งยืนต้องส่งมอบคุณค่า (value proposition) ให้กับผู้ประกอบการในพื้นที่ ตลอดจนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้รองรับต่อการให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่และผู้ประกอบการในประเทศใกล้เคียง และมีความคาดหวังให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร เป็นระบบนิเวศนวัตกรรมอาหารที่ร้อยรัดความร่วมมือจากทุกภาคส่วน สามารถเชื่อมโยงการพัฒนาเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ เพื่อรองรับการให้บริการต่างประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน (International Linkage) จนนำไปสู่การเป็นพื้นที่แห่งชีวิต : ในฐานะชุมชนการวิจัยที่มีแหล่งทรัพยากรสำคัญที่หนุนเสริมความแข็งแกร่งผ่านการพัฒนานวัตกรรมอาหารให้แก่ประชาชนในพื้นที่ เพื่อสร้างขีดความสามารถทางการแข่งขันให้เติบโตยิ่งขึ้น

บทที่ 8

การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

กรณีศึกษา เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

8.1 บทนำ

กรณีศึกษา เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งให้เห็นถึงการอธิบายปรากฏการณ์การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ และเป็นส่วนหนึ่งของการตอบวัตถุประสงค์การศึกษาข้อ 3) เพื่อเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร โดยมีลำดับการนำเสนอผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร³⁷⁴ ที่ช่วยแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจที่สำคัญของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย (หัวข้อ 8.2) ส่วนกระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่ (หัวข้อ 8.3) ในส่วนนี้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการกำหนดจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) และกระบวนการจัดทำแผนกลยุทธ์ของเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ ตลอดจนรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือผ่านการเกาะเกี่ยวร้อยรัดยุทธศาสตร์ร่วมกัน การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากร และการกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

ในส่วนสุดท้าย (หัวข้อ 8.4) เป็นการนำเสนอถึงผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทั้งในมิติมุมมองความยั่งยืนของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร และความคาดหวังของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหารของผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

³⁷⁴ สำหรับบริบททั่วไปของพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ภาคผนวก ก.

8.2 ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

3 เสาหลักแห่งการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: ภูมิหลังความร่วมมือ

หน่วยงานพันธมิตรหลักในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประกอบด้วย คณะอุตสาหกรรมเกษตร อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) และศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ทั้ง 3 หน่วยงาน ต่างเป็นส่วนงานวิชาการของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เช่นเดียวกัน ก่อนการเข้ามาของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) นั้น ที่ผ่านมา บริบทความร่วมมือระหว่าง 3 หน่วยงานต่างมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ด้วยเหตุผลที่ว่า แนวนโยบายและบทบาทภารกิจของแต่ละหน่วยงานนั้นต่างเป็นปัจจัยเกื้อหนุนในการส่งเสริมและบ่มเพาะผู้ประกอบการในพื้นที่ ซึ่งความแตกต่างของแต่ละหน่วยงานนั้นจะขึ้นอยู่กับจุดแข็งในการขับเคลื่อนพันธกิจภายใต้โครงสร้างการทำงานเดิมของหน่วยงานตนเองเป็นสำคัญ หากย้อนกลับมาพิจารณาถึงภูมิหลังความร่วมมือตามการก่อตั้งของแต่ละสถาบันจะช่วยฉายภาพให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องและปฏิสัมพันธ์กัน ดังนี้

คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2515 ก่อนมีการจัดตั้งคณะอุตสาหกรรมเกษตร สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอาหาร เดิมอยู่ภายใต้สังกัดภาควิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร คณะเกษตรศาสตร์ จนกระทั่งเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2535 ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2535 มีการจัดตั้งคณะอุตสาหกรรมเกษตรเป็นคณะที่ 13 ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ต่อมาปี พ.ศ.2536 คณะรัฐมนตรีมีมติกำหนดให้สาขาอุตสาหกรรมเกษตร เป็นสาขาขาดแคลน เนื่องจากรัฐบาลได้เห็นว่าอุตสาหกรรมเกษตรเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร โดยพันธกิจที่สำคัญของคณะอุตสาหกรรมเกษตรมีบทบาทในด้าน “การให้บริการทางวิชาการ การวิจัย และการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมเกษตรและการพัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร” จนสามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ รวมไปถึงบทบาทในการสร้างความร่วมมือกับภาครัฐและภาคเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ตลอดจนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทั้งของท้องถิ่น ภาคเหนือและของประเทศ³⁷⁵

ต่อมา *อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP)* ได้รับการจัดตั้งขึ้นจากข้อตกลงความร่วมมือระหว่าง 7 คณะ อันประกอบด้วย คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ คณะอุตสาหกรรมเกษตร วิทยาลัยศิลปะ สื่อและเทคโนโลยี คณะสถาปัตยกรรม

³⁷⁵ คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (ออนไลน์). *ประวัติความเป็นมา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม, 2566 จาก <https://www.agro.cmu.ac.th/web/page.php?id=10&t=ประวัติความเป็นมา>

ศาสตร์ และคณะบริหารธุรกิจ อาจกล่าวได้ว่า คณะอุตสาหกรรมเกษตร เป็น 1 ใน 7 คณะที่เป็นผู้ร่วมก่อตั้งอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ขึ้นมาด้วย ดังคำให้สัมภาษณ์

“คณะอุตสาหกรรมเกษตรได้เป็น 1 ใน 7 คณะที่จัดตั้งอุทยานฯ (STeP) ด้วยกัน พุดง่าย ๆ คือ คณะอุตสาหกรรมเกษตร ก็เป็น 1 ในบอร์ดของอุทยานฯ (STeP) ด้วยเช่นกัน”³⁷⁶

คำถามสำคัญจึงอยู่ที่ว่า อุทยานวิทยาศาสตร์คืออะไร และมีการจัดตั้งขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ใด อุทยานวิทยาศาสตร์นั้นสามารถให้คำจำกัดความสั้น ๆ ได้ว่า “นิคมวิจัย” เป็นสถานที่ที่สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมร่วมกันของภาคการศึกษา ภาคอุตสาหกรรม และภาครัฐบาล เพื่อออกสู่เชิงพาณิชย์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มมูลค่าการผลิตภัณฑ์ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเอกชนนำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ ถือเป็นอีกหนึ่งกระบวนการหลักของมหาวิทยาลัยที่เพิ่มเติมขึ้นมา นอกเหนือจากกระบวนการสอนและการทำวิจัยเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการ

นอกจากนี้ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ยังทำหน้าที่ในฐานะแม่ข่ายการบริหารงานของอุทยานวิทยาศาสตร์ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงใหม่) ซึ่งได้รับการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนก่อสร้างอาคารอำนวยการอุทยานวิทยาศาสตร์ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงใหม่)³⁷⁷ ภายใต้การสนับสนุนของกองส่งเสริมและประสานเพื่อประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กปว.) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) โดยบริหารจัดการในรูปแบบเครือข่ายมหาวิทยาลัย ร่วมกับอีก 13 มหาวิทยาลัยในเขตภาคเหนือ³⁷⁸

หลังจากนั้นได้มีการจัดตั้ง “ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN)” ขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว คำให้สัมภาษณ์

³⁷⁶ ธนภัทร (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

³⁷⁷ เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบโครงการอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาค ได้แก่ อุทยานวิทยาศาสตร์ภาคเหนือ อุทยานวิทยาศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และอุทยานวิทยาศาสตร์ภาคใต้ พร้อมกรอบวงเงินงบประมาณดำเนินงาน

³⁷⁸ ได้แก่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

“ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนยังไม่มีหน่วยงานที่มีบทบาทเกี่ยวกับอาหารโดยตรง ทำให้ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) เป็นหน่วยงานที่ได้รับการจัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ร่วมกับสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติขึ้น”³⁷⁹

“เนื่องจากทางภาคเหนือมีผู้ประกอบการด้านอาหารจำนวนมากถึง 4,229 ราย ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะใช้บริการของมหาวิทยาลัยในพื้นที่ในรูปแบบของการทำงานร่วมกับคณะภายในมหาวิทยาลัยที่มีการเรียน การสอน และการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมเกษตร และกระบวนการอาหาร ซึ่งมีองค์ความรู้ และทรัพยากรทั้งในด้านของผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือ อุปกรณ์ ห้องปฏิบัติการวิจัย ที่มีความพร้อมอยู่ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การทำงานร่วมกับคณะอุตสาหกรรมเกษตร ยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการที่ต้องการความรวดเร็ว และความเป็นมืออาชีพในการให้บริการ เนื่องด้วยภารกิจหลักของคณะที่ต้องให้ความสำคัญในด้านการเรียน การสอน และการวิจัยภายในมหาวิทยาลัยเป็นหลัก ดังนั้น สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (สนช.) และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จึงร่วมกันจัดตั้งศูนย์ให้บริการด้านการวิจัยและพัฒนาด้านนวัตกรรมอาหารแบบครบวงจรขึ้น”³⁸⁰

ความข้างต้นจึงเป็นที่มาของการจัดตั้ง “ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN)” ขึ้น โดยมีสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) (สนช.) ร่วมกับคณะอุตสาหกรรมเกษตร และอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (มช.) เป็นผู้ร่วมจัดตั้ง เพื่อให้ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) เป็นศูนย์กลางการพัฒนานวัตกรรมเฉพาะทางด้านอาหารของภาคเหนือ รวมถึงในระดับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งจะให้บริการในรูปแบบครบวงจรอย่างมืออาชีพกับผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอาหาร เพื่อสนับสนุนการบูรณาการสหสาขาที่เกี่ยวข้องในนวัตกรรมด้านอาหาร โดยเป็นหน่วยงานอิสระภายใต้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อให้บริหารงานได้อย่างคล่องตัว และให้บริการแบบเบ็ดเสร็จจุดเดียว (one-stop-service)

จากภูมิหลังของการก่อตั้งทั้ง 3 สถาบัน ต่างรอยรัดและเชื่อมโยงการปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงระหว่างสถาบันในรูปแบบต่าง ๆ กล่าวคือ ประการแรก การโยกย้ายตำแหน่งบุคลากรระหว่างสถาบัน ซึ่งเป็นสถาบันที่มีพันธกิจสอดคล้องกัน ประการที่สอง การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันทรัพยากรระหว่างสถาบัน เช่น บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ การส่งต่อผู้ประกอบการ การแบ่งปันโครงสร้างพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เป็นต้น ดังคำให้สัมภาษณ์

³⁷⁹ นาวิณ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 4). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

³⁸⁰ ผู้จัดการออนไลน์. (2557). ตั้งศูนย์นวัตกรรมอาหาร-บรรจุภัณฑ์ ดันเป็นศูนย์กลางอาเซียน. บทสัมภาษณ์นาย ศุภชัย หล่อโลหการ ผู้อำนวยการสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม, 2566 จาก <https://mgronline.com/science/detail/9570000020108>

“เดิมอาจารย์...อยู่ในศูนย์บริการธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตร (AgoBiz) ซึ่งเป็นหน่วยงานในคณะอุตสาหกรรมเกษตร หลังจากนั้นโยกย้ายตำแหน่งไปเป็นผู้บริหารของศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ทั้ง 3 หน่วยงาน...มีความร่วมมือกันและสนิทกันตั้งแต่แรก ...”³⁸¹

“ทั้ง 3 หน่วยงานเราเป็นพาร์ทเนอร์กัน หรือเรียกว่า เรามีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นร่มใหญ่ร่วมกัน อุทยาน ฯ (STeP) เน้นการยกระดับการพัฒนาทางธุรกิจแก่ผู้ประกอบการ ส่วนศูนย์นวัตกรรมอาหารฯ (FIN) เน้นไปที่การพัฒนาทางนวัตกรรมอาหาร และคณะอุตสาหกรรมเกษตร เน้นไปที่การให้บริการทางวิชาการ”³⁸²

“เรามีความร่วมมือด้วยกันมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งศูนย์นวัตกรรมอาหารฯ (FIN) ซึ่งศูนย์นวัตกรรมอาหารฯ (FIN) เองก็เกิดจากอาจารย์ที่จบจากคณะอุตสาหกรรมเกษตรไปก่อตั้ง หลังจากนั้นงานวิจัยต่างๆ ที่ทางศูนย์นวัตกรรมอาหารฯ (FIN) หรืออุทยาน ฯ (STeP) ทำ เราก็มักจะมีความร่วมมือกัน ยิ่งช่วงต้นๆ ที่ศูนย์นวัตกรรมอาหารฯ (FIN) ยังไม่มีนักวิจัย เขาก็จะใช้นักวิจัยของคณะไปร่วมมือกัน จนปัจจุบันก็ยังมีความร่วมมือกันระหว่างอาจารย์ของเราที่งานวิจัยของศูนย์นวัตกรรมอาหารฯ (FIN) ล่าสุดโครงการ “ล้านนาแกลโตโนมี ส่วนของอุทยาน ฯ (STeP) มีความร่วมมือกันเยอะมาก ทั้งเรื่องงานวิจัยและงานบริการวิชาการ ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ประกอบการบางรายเข้ามาผ่านอุทยาน ฯ (STeP) เขาก็จะติดต่ออาจารย์คณะเราไปให้คำปรึกษาหรือทำงานวิจัยร่วมกับผู้ประกอบการ”³⁸³

จุดเริ่มต้นการรับนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นผลมาจากการได้รับหนังสือที่เป็นทางการในลักษณะของการเชิญชวนให้มหาวิทยาลัยเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ผู้ที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อย่างพิมพาและธนภัทรได้อธิบายถึงกระบวนการนี้ว่า เริ่มต้นจากการส่งหนังสืออย่างเป็นทางการส่งไปถึงอธิการบดีของมหาวิทยาลัยผู้บริหารระดับสูงจึงมอบหมายให้กับอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ก่อนเป็นลำดับแรก หลังจากนั้นทางทีมภายในของอุทยาน ฯ ได้มีการเข้าร่วมประชุมร่วมกับผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร จากส่วนกลาง ประมาณ 4 ครั้ง โดยประเด็นในการประชุมสัมมนาดังกล่าวนั้นเกี่ยวข้องกับการขอความร่วมมือให้หน่วยของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นหน่วยขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร หรือเรียกว่า “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนขยาย” ซึ่งได้มีการชี้แจงถึงรายละเอียดของโครงการ การกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็น การมีโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อรองรับกับความต้องการของ

³⁸¹ พิมพา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

³⁸² นาวิณ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 4). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

³⁸³ นิชาภา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 5). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

ผู้ประกอบการ การกำหนดให้มีทั้งผู้บริหารและทีมผู้รับผิดชอบภายในเมืองนวัตกรรมอาหารของหน่วยตนเอง การกำหนดแผนและยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร รวมถึงการกำหนดจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ที่เป็นการเชื่อมโยงเฉพาะของหน่วยปฏิบัติ เมื่อมีการทำความเข้าใจร่วมกันเบื้องต้นระหว่างมหาวิทยาลัยในฐานะหน่วยปฏิบัติกับผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนกลาง จึงนำไปสู่การลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม ในปี พ.ศ. 2559 ระหว่างสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมทั้งสิ้นมากกว่า 30 หน่วยงาน โดยมีอธิการบดีของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นผู้ลงนามดังกล่าว ภายหลังจากที่มีการลงนามบันทึกข้อตกลงร่วมกันนั้น ภาควิชาเครื่องสำอางค์และเครื่องสำอางค์ที่ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารร่วมกันอย่างคณะอุตสาหกรรมเกษตร และ ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) จึงได้เข้ามามีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ที่ได้มีการมอบหมาย

แรงจูงใจสำคัญประการหนึ่งของการเข้าร่วมขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ในเชิงพื้นที่ เกิดขึ้นจากหลายประการ กล่าวคือ **ประการแรก ความสอดคล้องของแนวนโยบายระหว่างนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารกับนโยบายการบริหารของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่** สามารถจำแนกออกเป็น 2 ระดับ ประกอบด้วย *ระดับที่ 1 ความสอดคล้องของแนวนโยบายผู้บริหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* ดังเห็นได้จาก ยุทธศาสตร์การบริหารมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระยะ 4 ปี (พ.ศ. 2562-2565)³⁸⁴ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัย 8 ยุทธศาสตร์ โดยเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุก 3 ด้าน³⁸⁵ ซึ่ง 1 ใน 3 ด้านนั้นเป็นยุทธศาสตร์ที่ 2 นวัตกรรมด้านอาหารและสุขภาพ และการดูแลผู้สูงอายุ สำหรับสาระสำคัญของยุทธศาสตร์ดังกล่าวมีจุดเน้นในการพัฒนาเมืองต้นแบบเมืองสุขภาพและอาหารปลอดภัย การถ่ายทอดองค์ความรู้และนวัตกรรมด้านอาหารและสุขภาพทั้งในระดับชุมชน สังคม และประเทศ รวมไปถึงการพัฒนาต่อยอดทางด้านอาหารและสุขภาพ นอกจากนี้ ในยุทธศาสตร์ที่ 5 วิจัยและนวัตกรรมที่ตอบโจทย์สำคัญของประเทศ ชุมชน และท้องถิ่น มีจุดเน้นในการขับเคลื่อนและพัฒนางานวิจัยให้มีศักยภาพ ผ่านการบูรณาการของอาจารย์และนักวิจัยในลักษณะพหุวิทยาการร่วมกับเครือข่าย พันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์ด้านการวิจัย การสร้างนวัตกรรมสู่การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ โดยมีส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมด้านอาหารและ

³⁸⁴ ได้มีการนำเสนอยุทธศาสตร์การบริหารมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระยะ 4 ปี (พ.ศ. 2562-2565) ต่อที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2561

³⁸⁵ ยุทธศาสตร์เชิงรุก ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 เชิงรุก : นวัตกรรมด้านสิ่งแวดล้อมและพลังงาน ยุทธศาสตร์ที่ 2 เชิงรุก : นวัตกรรมด้านอาหารและสุขภาพ และการดูแลผู้สูงอายุ และยุทธศาสตร์ที่ 3 เชิงรุก : ล้านนาสร้างสรรค์

สุขภาพ และการดูแลผู้สูงอายุบนเศรษฐกิจฐานชีวภาพ (Bio-based Economy) ส่งเสริมหน่วยงานที่รับผิดชอบการพัฒนานวัตกรรมอาหารและสุขภาพ รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารและสุขภาพพร้อมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน³⁸⁶

ระดับที่ 2 ความสอดคล้องของพันธกิจและแนวนโยบายในการขับเคลื่อนของสถาบันหลักภายในมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับด้านนวัตกรรมอาหาร พบว่า อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีพันธกิจหลักในการเชื่อมโยงความร่วมมือจากทั้ง 4 ส่วน (Quadruple Helix Model) ได้แก่ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา ภาครัฐบาล และภาคชุมชน ในการพัฒนาธุรกิจวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม การให้บริการโดยผู้เชี่ยวชาญในการผลักดันองค์ความรู้ ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมออกสู่เชิงพาณิชย์ (Tech Commercialization) การให้บริการพัฒนาธุรกิจเทคโนโลยีและนวัตกรรมครบวงจรอย่างมืออาชีพ ด้วยโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพ (One Stop Service) การสร้างระบบบ่มเพาะธุรกิจเทคโนโลยีที่มีศักยภาพสำหรับวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) และผู้ประกอบการนวัตกรรม โดยพันธกิจดังกล่าวเป็นการขับเคลื่อนงานที่ได้ดำเนินการต่อเนื่องอยู่แล้วเพียงแต่มีได้มีจุดเน้นไปที่เฉพาะทางด้านอาหารเท่านั้น แต่ยังรวมถึงทุกมิติของการพัฒนาผู้ประกอบการในทุกประเภท เช่นเดียวกับคณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่มีพันธกิจหลักในด้านการจัดการเรียนการสอนให้แก่นักศึกษา แต่ในด้านการบริการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรก็ถือเป็นพันธกิจหนึ่งที่ทางคณะได้ให้ความสำคัญในการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมทางการเกษตร เพื่อที่จะขับเคลื่อนภาคอุตสาหกรรมเกษตรไปสู่ครัวโลกผ่านการผลักดันงานวิจัยนวัตกรรมไปสู่ประโยชน์เชิงพาณิชย์³⁸⁷ ในขณะที่ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเฉพาะเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการทางด้านอาหารในพื้นที่ เน้นอนว่าพันธกิจของศูนย์นวัตกรรมอาหาร ฯ นั้นเป็นการขับเคลื่อนงานในการพัฒนานวัตกรรมอาหารโดยเฉพาะและการออกแบบบรรจุภัณฑ์แบบครบวงจร การให้บริการตรวจวิเคราะห์เฉพาะทาง การเพิ่มศักยภาพทางการตลาดให้แก่ผลิตภัณฑ์อาหาร การให้บริการข้อมูลและองค์ความรู้ทางด้านอาหาร ดังนั้น จากความสอดคล้องของแนวนโยบายของผู้บริหารและบทบาทพันธกิจของหน่วยงานภายในที่เรียกได้ว่าเป็น “ทุนเดิม” ที่มีอยู่แล้ว จึงนับเป็นแรงจูงใจสำคัญในการ

³⁸⁶ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2561). *ยุทธศาสตร์การบริหารมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระยะ 4 ปี (พ.ศ. 2562-2565)*. ศาสตราจารย์คลินิก นายแพทย์นิเวศน์ นันทจิต เสนอต่อที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2561. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม, 2566 จาก https://planning.oou.cmu.ac.th/wp-content/uploads/2019/06/2019-06-20_07-45-51_62-65-.pdf

³⁸⁷ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะอุตสาหกรรมเกษตร. (2564). *แผนกลยุทธ์ 5 ปี (พ.ศ. 2565-2569)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม, 2566 จาก

https://www.agro.cmu.ac.th/mis2/document/pages/file_upload/2666_143655.pdf

เข้าร่วมขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารในครั้งนี้ เพื่อที่ว่าการเข้าร่วมดังกล่าวจะเป็นเสมือน การเสริมสร้างความแข็งแกร่งในการดำเนินงานที่แต่ละหน่วยงานได้มีบทบาทในการดำเนินการอยู่แล้ว จนไปสู่การยกระดับอุตสาหกรรมอาหารในพื้นที่ภาคเหนือให้มีศักยภาพได้มากยิ่งขึ้น ดังคำให้ สัมภาษณ์

“ผู้บริหารมองว่าด้วยนโยบายในการขับเคลื่อนงานมีความสอดคล้องกัน มองว่าเป็นเรื่อง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ”³⁸⁸

“หน่วยงานเรามีจุดเน้นไปที่เรื่องของอาหาร โดยเฉพาะโครงการสำคัญอย่างเรื่องข้าว ประกอบ กับปัจจัยแวดล้อมของพื้นที่ภาคเหนือจะเป็นด้านอาหารอยู่แล้ว”³⁸⁹

“เราก็มองว่าถ้าเกิดร่วมมือกัน มันก็จะทำให้เรื่องของความแข็งแกร่งในเชิงนวัตกรรมอาหาร มันดีขึ้น ช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมอาหารของภาคเหนือให้มันดีขึ้น”³⁹⁰

ประการที่สอง การได้เครือข่ายพันธมิตรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในด้านนวัตกรรมอาหาร ผู้ร่วม ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ให้ข้อคิดเห็นสนับสนุนว่า การได้เข้าร่วม ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารนั้น เป็นเสมือนโอกาสสำคัญที่ได้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและ พัฒนาภาคอุตสาหกรรมอาหารระดับประเทศ ตลอดจนการได้เครือข่ายพันธมิตรที่มีความเชี่ยวชาญ เฉพาะในด้านนวัตกรรมอาหาร การได้เข้าร่วมเครือข่ายนวัตกรรมอาหารภายใต้นโยบายเมือง นวัตกรรมอาหารนี้ก็จะมีส่วนช่วยหนุนเสริมในการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรภายในสถาบัน ให้มีการพัฒนาองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญที่เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ดังคำให้สัมภาษณ์

“เรามองนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ว่าเขาเป็นองค์กระระดับประเทศ มี การเชื่อมโยง มีเครือข่าย (Connection) ที่หลากหลาย เราเองก็เติบโตและมุ่งเน้นไปทางอาหาร ถึงแม้เรา เองจะมีด้านที่มีไม่ใช่อาหาร (non-food) แต่มันก็เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมเกษตรอยู่แล้ว เราก็เห็นว่าการที่ เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เขาโตมาโดยมีเครือข่าย (Connection) ที่หลากหลายนี้ การได้ เข้าร่วมมันทำให้ช่วยกันโตได้ด้วยกัน เพราะเขามีทั้งผู้ประกอบการและมีความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เราคิดว่าถ้าเราเข้าไปแล้วเป็นพาร์ทเนอร์ที่ดี มันก็จะทำให้เราเดินต่อ พัฒนาอุตสาหกรรมไทยให้ไป ข้างหน้าได้”³⁹¹

³⁸⁸ ธนภัทร (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

³⁸⁹ พิมพา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

³⁹⁰ นาวิณ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 4). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

³⁹¹ นิชาภา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 5). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

8.3 กระบวนการก่อตัวและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่

8.3.1 ส่วนผสมจากธรรมชาติที่มีคุณค่าสูง (High-value ingredients) : การค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) และกระบวนการจัดทำแผนกลยุทธ์ของเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่

ภายหลังจากที่มีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ในปี พ.ศ. 2559 ในช่วงเริ่มต้นเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ได้รับการหนุนเสริมในการพัฒนาองค์ความรู้จากบุคลากรส่วนกลางของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ซึ่งเมืองนวัตกรรมอาหาร ส่วนกลางจะมีบทบาทในการเป็นพี่เลี้ยง (Coaching) และให้ข้อเสนอแนะแก่พันธมิตรเกี่ยวกับแนวทางในการจัดทำแผนกลยุทธ์ของเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ ผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยในพื้นที่ที่เป็นกลไกขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร สำหรับกระบวนการในการจัดทำแผนกลยุทธ์ของเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 บุคลากรส่วนกลางของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ได้อธิบายถึงบทบาทและพันธกิจในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร ผ่านรูปแบบการให้บริการ (Service Platform) ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักที่ทางนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารต้องขับเคลื่อน โดยการชี้ชวนและส่งโจทย์ให้แก่พันธมิตรที่เป็นกลไกขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ได้ระดมความคิดเห็นร่วมกันว่า มหาวิทยาลัยในพื้นที่จะสามารถตอบโจทย์รูปแบบการให้บริการ (Service Platform) ได้บ้าง เพื่อให้การขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารระหว่างพื้นที่และส่วนกลางมีทิศทางในการดำเนินงานที่สอดคล้องกัน

ขั้นตอนที่ 2 การค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งกระบวนการค้นหานี้ริเริ่มจากการระดมความคิดเห็นร่วมกันระหว่างอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กับศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) โดยเป็นการพิจารณาร่วมกันบนความสอดคล้องของนโยบายและภารกิจระดับองค์กรและระดับมหาวิทยาลัย ศักยภาพและความพร้อมในด้านความเชี่ยวชาญของบุคลากรและโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการให้บริการของผู้ประกอบการ รวมไปถึงการตอบโจทย์รูปแบบการให้บริการ (Service Platform) ของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ที่ทางพื้นที่สามารถร่วมขับเคลื่อนได้ จึงทำให้จุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีจุดเด่นใน “ด้านส่วนผสมจากธรรมชาติที่มีคุณค่าสูง” (High-value ingredients)

หลังจากการค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว นำไปสู่แนวทางในการจัดทำแผนกลยุทธ์ของเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ ในขั้นตอนที่ 3 จะเป็นการนำจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ที่พื้นที่มีความพร้อมและมีศักยภาพ มาสู่การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจของ

เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โจทย์สำคัญที่ทางบุคลากรส่วนกลางได้ส่งมอบให้ผู้ขับเคลื่อนงานในพื้นที่ได้ชวนคิดร่วมกัน นั่นคือ ในปัจจุบันเรามีการขับเคลื่อนงานอย่างไร และต่อไปในอนาคตเราต้องการจะขับเคลื่อนงานในทิศทางไหนให้ตอบโจทย์กับเป้าหมายที่เราจะปรารถนา จนนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ ดังต่อไปนี้

“วิสัยทัศน์ “ศูนย์กลางด้านส่วนผสมธรรมชาติที่มีคุณค่าสูง สำหรับอาหารและสุขภาพ ในระดับภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายในปี 2030”

พันธกิจ

พันธกิจที่ 1 สร้างฐานข้อมูลและคลังข้อมูลสำหรับส่วนผสมและสารสกัดใหม่

พันธกิจที่ 2 สร้างโครงสร้างพื้นฐานและการทำงานร่วมกันในด้านการวิจัย วัตถุดิบและสารสกัดจากธรรมชาติ

พันธกิจที่ 3 ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากส่วนผสมหรือสารสกัดธรรมชาติในผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพ ในการปฏิบัติตามมาตรฐานนานาชาติ เพื่อนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์”

จนกระทั่งมาสู่ขั้นตอนที่ 4 เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อให้ตอบโจทย์ต่อวิสัยทัศน์และพันธกิจดังที่ได้มีการกำหนดไว้ในก่อนหน้านี้ ซึ่งการขับเคลื่อนงานในแต่ละพันธกิจนั้นได้มีการกำหนดแนวทาง โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว สามารถพิจารณาได้ดังตารางที่ 8.1

ตารางที่ 8.1 แนวทางการดำเนินงานขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พันธกิจ	แนวทางการดำเนินงานขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่		
	ระยะสั้น (ปี พ.ศ. 2563 - 2565)	ระยะกลาง (ปี พ.ศ. 2566 - 2569)	ระยะยาว (ปี พ.ศ.2570 - 2573)
พันธกิจที่ 1 สร้างฐานข้อมูลและคลังข้อมูลสำหรับส่วนผสมและสารสกัดใหม่	สร้างช่องทางจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการพัฒนาการวิจัย ส่วนผสมหรือสารสกัดธรรมชาติ	ยกระดับการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นสูง เพื่อใช้ในเชิงประยุกต์ทางแพทย์และอาหารที่สามารถเชื่อมต่อในทุกภาคส่วน	เป็นศูนย์กลางข้อมูลดิจิทัลครบวงจร การรวบรวมและการประยุกต์ใช้ขั้นสูง เพื่อเป็นผู้นำด้านส่วนผสมหรือสารสกัดธรรมชาติ
พันธกิจที่ 2 สร้างโครงสร้างพื้นฐานและการทำงานร่วมกันในด้านการวิจัย วัตถุดิบและสารสกัดจากธรรมชาติ	ยกระดับด้านการวิจัยและนวัตกรรม ด้วยการเชื่อมโยงบริการด้านการวิจัยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	สนับสนุนงานวิจัยต่อยอดสำหรับบริษัทโฮลดิ้ง (Holding company) และธุรกิจเริ่มต้น	เป็นศูนย์กลางสารสกัดอาเซียนที่ผลิตสารสกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพมีผลผลิตภาพ การผลิต (Productivity) ที่สูงขึ้น เพื่อมุ่งสู่ระบบเศรษฐกิจ

พันธกิจ	แนวทางการดำเนินงานขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่		
	ระยะสั้น (ปี พ.ศ. 2563 - 2565)	ระยะกลาง (ปี พ.ศ. 2566 - 2569)	ระยะยาว (ปี พ.ศ.2570 - 2573)
			หมุนเวียน (Circular Economy) อย่างยั่งยืน
พันธกิจที่ 3 ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากส่วนผสมหรือสารสกัดธรรมชาติในผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพ ในการปฏิบัติตามมาตรฐานนานาชาติ เพื่อนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์	พัฒนาศักยภาพ การยกระดับมาตรฐานการผลิตและผลิตภัณฑ์นั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่าง 4 ฝ่าย (Quadruple Helix) ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา และประชาคมวิสาหกิจ ผ่านเทคโนโลยีและระบบการจัดการที่ทันสมัย	ได้รับการรับรองและการยอมรับ นอกจากกระบวนการผลิตและผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพแล้วนั้น จำเป็นต้องได้รับการรับรอง และการยอมรับในวงกว้าง เพื่อมุ่งสู่การเป็นมาตรฐานระดับโลก	สร้างภาพลักษณ์ และการส่งผลิตภัณฑ์ ออกสู่ตลาดโลกได้นั้นเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดที่แสดงให้เห็นว่าการยกระดับมาตรฐานนั้นมีความเป็นสากลระดับโลก และมีความยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ผู้ประสานงานเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในขณะนั้นคณะอุตสาหกรรมเกษตร ยังมิได้มีบทบาทในการเข้าร่วมระดมความคิดเห็นสำหรับการจัดทำแผนกลยุทธ์ของเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ การเข้ามามีส่วนร่วมภายในเครือข่ายจะเกิดขึ้นในช่วงหลังที่เริ่มมีการขับเคลื่อนพันธกิจเมืองนวัตกรรมอาหารแล้ว ซึ่งการเข้ามาของคณะอุตสาหกรรมเกษตรนั้นเกิดจากการเชื่อมโยงกับนโยบายและโครงการอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องมีพันธกิจร่วมกัน มิใช่เกิดขึ้นจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารโดยตรง ดังคำให้สัมภาษณ์

“ในช่วงค้นหาจุดเด่น เรามีการประชุมร่วมกับศูนย์นวัตกรรมอาหาร ฯ (FIN) และอุทยาน ฯ (STeP) ก่อน โดยศูนย์นวัตกรรมอาหาร ฯ (FIN) และอุทยาน ฯ (STeP) จะมองไปที่แผนยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยที่สอดคล้องกันด้วย ก็เลยออกมาเป็นเรื่องส่วนผสมจากธรรมชาติที่มีคุณค่าสูง” (High-value ingredients) ส่วนคณะอุตสาหกรรมเกษตรเข้ามาเสริมทีหลังในนโยบายอื่น การเอานักศึกษาเข้าไปร่วมในแพลตฟอร์ม (platform) อื่น ๆ ที่ทางนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) มีอยู่แล้วแต่ที่เราเคยยังไม่ได้รวมกลุ่มกัน เพิ่งมารวมกลุ่มกันหลัง ๆ ”³⁹²

³⁹² พิมพ์า (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

นอกจากนี้ ผลสะท้อนกลับที่ได้จากการเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการในการจัดทำแผนกลยุทธ์ของเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ พันธมิตรร่วมขับเคลื่อนต่างให้ข้อคิดเห็นไว้หลายประการ กล่าวคือ *ประการแรก* ได้รับรู้ถึงจุดแข็งและทรัพยากรต่าง ๆ ที่เครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่อื่น มีความพร้อมและมีศักยภาพ เพื่อที่จะได้เกิดการไหลเวียนขององค์ความรู้ระหว่างเครือข่าย รวมไปถึงการส่งต่อผู้ประกอบการตามความเชี่ยวชาญเฉพาะซึ่งเป็นจุดเน้นการพัฒนาของเครือข่ายนั้น ๆ นอกจากนี้ การได้เรียนรู้วิถีคิดและแนวทางการทำงานของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่อื่น ๆ นำไปสู่การต่อยอดและพัฒนาการขับเคลื่อนงานของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารของตนเองให้ดียิ่งขึ้น *ประการที่สอง* ได้ทบทวนความพร้อมทางด้านทรัพยากรต่าง ๆ เช่น โครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ศักยภาพความเชี่ยวชาญเฉพาะทางของบุคลากร รวมไปถึงเรียนรู้ร่วมกันภายในเครือข่ายในเชิงพื้นที่ในด้านการบริหารจัดการเครือข่ายการดำเนินงานทั้งในด้านรูปแบบการให้บริการแก่ผู้ประกอบการและการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ของพันธมิตรภายในเครือข่าย *ประการที่สาม* การมีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน ประเด็นดังกล่าวนี้เป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้การขับเคลื่อนงานสามารถตอบโจทย์ต่อความต้องการของผู้ประกอบการในพื้นที่ได้อย่างตรงจุด รวมไปถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่หน่วยงานมีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการขับเคลื่อนพันธกิจต่อไป ดังคำให้สัมภาษณ์

“ทุกมหาวิทยาลัยที่เป็นเครือข่ายส่วนขยายเข้าร่วมด้วย จะจับกลุ่มที่มหาวิทยาลัยของใครของมัน กว่าจะตกตะกอนได้ต้องประชุมหลาย ๆ ครั้ง ทบทวนของตัวเอง ได้เห็นของคนอื่นไปเรื่อย ๆ แล้วปรับปรุงของตัวเอง ปรับด้วยกันไปเรื่อย ๆ สุดท้ายเป็นเล่มรายงานประจำปีของเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ซึ่งดีมาก ๆ เราก็ได้กลับมาอ่านและได้แชร์ ได้เห็นของภูมิภาคอื่น ๆ ด้วย ได้เห็นว่าเขามีโรงงานสำหรับนักศึกษาเท่าไร โรงงานสำหรับผู้ประกอบการมีไหม และโรงงานของเราจะโฟกัสไปที่เครื่องไม้เครื่องมือในโรงงานที่เรามี”³⁹³

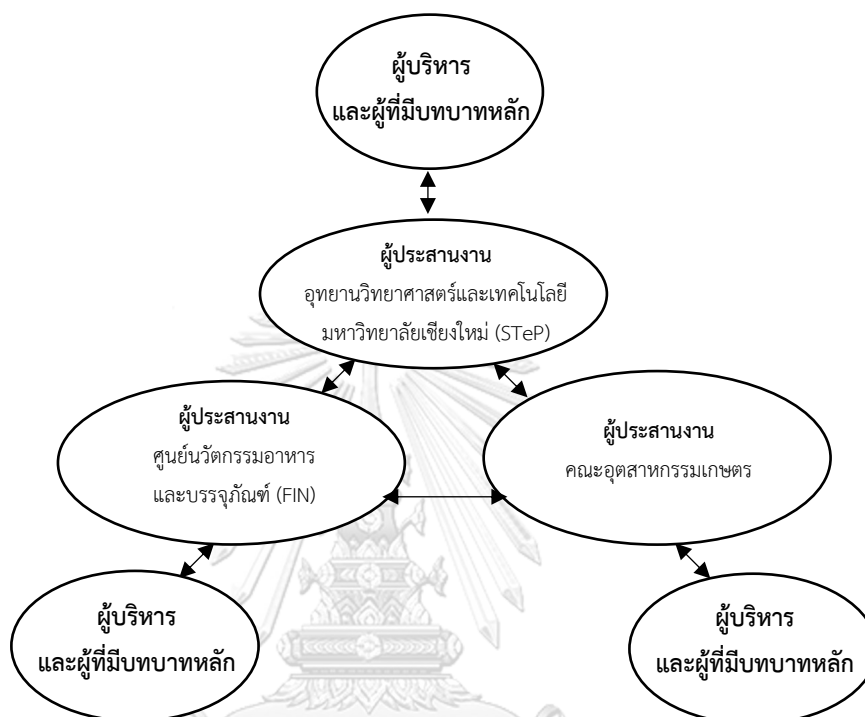
8.3.2 รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือผ่านการเกาะเกี่ยวร้อยรัดยุทธศาสตร์ร่วมกัน

การขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จึงเป็นการขับเคลื่อนผ่านวิสัยทัศน์ พันธกิจ และแผนการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ร่วมกัน แม้ว่าจะมีแผนการดำเนินงานที่ร้อยรัดและเกาะเกี่ยวความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายใต้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แต่กลไกในการขับเคลื่อนงานมิได้มีการจัดตั้งโครงสร้างการทำงานใหม่ในการขับเคลื่อนแผน ๆ หากแต่อาศัยโครงสร้างการบริหารงานเดิมตามแต่ละอำนาจหน้าที่ที่ต้องขับเคลื่อนในพันธกิจของตนเอง

³⁹³ พิมพ์ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

ลักษณะการขับเคลื่อนงานให้เป็นไปตามแผนงาน ฯ นั้นจึงมักอาศัยโครงสร้างความร่วมมือในรูปแบบการประสานงานผ่านตัวแทนของแต่ละหน่วยงานที่ได้รับมอบหมาย ดังภาพที่ 8.1

ภาพที่ 8.1 โครงสร้างความร่วมมือในรูปแบบการประสานงาน

เหตุผลประการสำคัญของการไม่จัดตั้งโครงสร้างการบริหารงานเพื่อขับเคลื่อนแผนงานเมื่องนวัตกรรมอาหารโดยเฉพาะนั้น เป็นผลมาจาก ประการแรก ทั้ง 3 ภาคี ได้แก่ คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) และศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ต่างเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีอธิการบดีเป็นผู้บริหารสูงสุด จึงเล็งเห็นว่า การจัดตั้งโครงสร้างการบริหารงานใหม่นั้นอาจมีความซ้ำซ้อนต่อโครงสร้างการทำงานที่มีอยู่เดิม และการจัดตั้งโครงสร้างการทำงานใหม่นั้นอาจทำให้การทำงานไม่มีความยืดหยุ่นคล่องตัว ดังคำให้สัมภาษณ์

“เป็นมหาวิทยาลัยเดียวกัน เราไม่รู้จะตั้งโครงสร้างการทำงานใหม่ทำไม เพราะในภาพรวมอธิการเป็นหัวหน้าใหญ่ แต่ว่าเรายังเป็นโหนดที่อยู่ด้วยกัน เมื่อเมื่องนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) แจ้งมาเอาจริง ๆ เราก็จะมีกลุ่มไลน์ เราก็จะแจ้งไปที่ผู้ประสานงานของอุทยาน ฯ (STeP) และคณะอุตสาหกรรมเกษตร หลังจากนั้นผู้ประสานงานจะแจ้งแก่ผู้บริหาร”³⁹⁴

³⁹⁴ นาวัน (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 4). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมื่องนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

สำหรับการจัดแบ่งโครงสร้างและการบริหารงานของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ทั้ง 3 ภาคีต่างเป็นส่วนงานวิชาการแยกเช่นเดียวกัน แต่ต่างกันตรงที่ว่า คณะอุตสาหกรรมเกษตร เป็นส่วนงานวิชาการคณะส่วนอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) และศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) เป็นส่วนงานวิชาการภายใน นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงการกำกับดูแลของแต่ละหน่วยงาน พบว่า คณะกรรมการอำนวยการของแต่ละหน่วยงานต่างมีผู้บริหารของหน่วยงานตนเองเป็นกรรมการของอีกหน่วยงานหนึ่งอยู่ด้วยเช่นกัน ซึ่งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร ผู้บริหารของแต่ละหน่วยงานต่างต้องรายงานผลการดำเนินงานให้แก่คณะกรรมการอำนวยการได้รับทราบด้วยเช่นกัน ดังเห็นได้จาก ตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ว่าด้วยการบริหารหน่วยงานของส่วนงานวิชาการและส่วนงานวิชาการภายในของมหาวิทยาลัย (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2562³⁹⁵ ได้กำหนดว่า องค์ประกอบของคณะกรรมการอำนวยการส่วนงานวิชาการภายในประกอบด้วย

- (1) อธิการบดี หรือรองอธิการบดี หรือ ผู้ปฏิบัติการแทนอธิการบดีที่อธิการบดีมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ
- (2) รองอธิการบดีที่อธิการบดีเสนอ จำนวน 1 คน เป็นกรรมการ
- (3) ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก และหรือผู้แทนส่วนราชการ หรือหน่วยงานภายนอกที่มีข้อตกลงความร่วมมือ จำนวน 3-5 คน เป็นกรรมการ
- (4) หัวหน้าส่วนงานที่เกี่ยวข้องและหัวหน้าส่วนงานที่ทำข้อตกลงความร่วมมือหรือผู้แทน เป็นกรรมการ
- (5) ผู้อำนวยการ เป็นกรรมการและเลขานุการ

จากข้อบังคับของมหาวิทยาลัย ฯ ข้างต้นนั้น สามารถวิเคราะห์ได้เพิ่มเติมจาก ตัวอย่างคณะกรรมการอำนวยการในปัจจุบันของศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ที่ประกอบด้วย (1) รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นประธานกรรมการ (2) ผู้อำนวยการอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นกรรมการ (3) คณบดีคณะอุตสาหกรรมเกษตร เป็นกรรมการ (4) ประธานกรรมการบริหารจากภาคเอกชน เป็นกรรมการ (4) กรรมการผู้จัดการจากภาคเอกชน เป็นกรรมการ (5) ผู้อำนวยการสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) เป็นกรรมการ เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบของคณะกรรมการอำนวยการจะเห็นได้ว่า ผู้บริหารระดับสูงทั้งจากอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและคณะอุตสาหกรรมเกษตร ต่างมีบทบาทในการกำกับดูแลการบริหารงานของศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ด้วยเช่นกัน เนื่องจากคณะกรรมการอำนวยการนั้นมีบทบาท

³⁹⁵ ข้อบังคับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ว่าด้วยการบริหารหน่วยงานของส่วนงานวิชาการและส่วนงานวิชาการภายในของมหาวิทยาลัย (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2562

ในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการบริหารงานให้สอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัย และวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งส่วนงานภายใน รวมไปถึงการให้ความเห็นชอบในการบริหารจัดการอื่น ๆ ของภายในหน่วยงาน เช่น แผนการดำเนินงาน โครงสร้างการแบ่งงานภายใน แผนกำลังคน การรายงานประจำปี เป็นต้น

ประการที่สอง ดังที่กล่าวไปในตอนก่อนหน้าแล้วว่า ทั้ง 3 ภาควิชาต่างมีพันธกิจและแนวนโยบายในการขับเคลื่อนเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมอาหารอยู่ก่อนแล้ว ดังเช่น อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (STEP) มีจุดเน้นในการให้บริการพัฒนาธุรกิจ เทคโนโลยี และนวัตกรรมอย่างครบวงจร เพียงแต่ไม่ได้มีจุดเน้นไปที่เฉพาะทางด้านอาหาร เช่นเดียวกับคณะอุตสาหกรรมเกษตรที่มีการบริการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมเกษตรไปสู่การแปรรูปอาหาร ส่วนศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเฉพาะเพื่อตอบโจทย์ต่อความต้องการของผู้ประกอบการทางด้านอาหารในพื้นที่ ซึ่งพันธกิจของศูนย์นวัตกรรม ฯ เป็นพันธกิจที่ตอบโจทย์ด้านอาหารโดยเฉพาะ จึงมีจำเป็นต้องมีการจัดโครงสร้างการทำงานในรูปแบบใหม่ หากแต่ร้อยรัดการดำเนินงานผ่านแผนขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ได้ดำเนินการไว้

ประการที่สาม การขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) มิได้มีการจัดสรรงบประมาณให้มีการดำเนินการ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีการจัดตั้งคณะทำงานหรือจัดตั้งโครงสร้างรูปแบบการทำงานเพื่อกำหนดบทบาทของผู้รับผิดชอบหลัก หากแต่การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนงานตามแผนการดำเนินงานที่ได้กำหนดไว้นั้นขึ้นอยู่กับทรัพยากรที่แต่ละหน่วยงานต่างมีศักยภาพหรือมีจุดแข็งในเรื่องนั้น ๆ

8.3.3 การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรของพันธมิตรสู่ความเชื่อมโยงในการให้บริการพัฒนานวัตกรรมอาหารเพื่อตอบโจทย์ผู้ประกอบการในทุกระดับ

การขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ร่วมกัน จึงเป็นลักษณะของการแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรของพันธมิตรจากทั้ง 3 ภาควิชา ผู้ซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่เป็นสำคัญ ในส่วนนี้จึงเป็นการกล่าวถึงจุดแข็งที่สำคัญของพันธมิตรในแง่ของทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งถือเป็น “ทุนเดิม” ของพันธมิตร อาทิ โครงสร้างพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ความรู้ความเชี่ยวชาญของพันธมิตรภายในเครือข่าย การมีเครือข่ายพันธมิตรกับภาคส่วนต่าง ๆ เป็นต้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อาจารย์นิชาภาผู้ที่มีบทบาทร่วมในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ ได้ให้ข้อมูลว่า จุดแข็งที่สำคัญของคณะอุตสาหกรรมเกษตร นั้นคือ ประการแรก การมีบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการวิจัยและการพัฒนา

นวัตกรรมอาหารในทุกสาขาวิชา อาทิ สาขาบรรจุภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ วิทยาศาสตร์ด้านอาหาร วิศวกรรมด้านอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนานวัตกรรมด้านอาหารทะเล ดังนั้น ทรัพยากรทางด้านบุคลากรจึงถือเป็นจุดแข็งที่สำคัญมากที่สุดของคณะอุตสาหกรรมเกษตร ดังคำให้สัมภาษณ์

“เราอยู่เชียงใหม่ก็จริงแต่เรามีสาขาที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมผลิตภัณฑ์อาหารทางทะเลเพราะเราเห็นว่าอุตสาหกรรมอาหารทะเลค่อนข้างโตในเมืองไทย เราได้มีความร่วมมือกับวิทยาลัยที่อยู่ที่สมุทรสาคร มีการทำความร่วมมือกันเพื่อสร้างเด็กโดยปี 1-2 เรียนที่เชียงใหม่ ปี 3-4 เรียนสมุทรสาคร เพื่อสนับสนุน โรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาหารทะเล เพื่อผลิตบุคลากรป้อนเข้าสู่อุตสาหกรรม ดังนั้นจุดแข็งของคณะเราคืออาจารย์ บุคลากร นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญ มันก็เลยพ่วงมากับงานวิจัยเชิงลึกที่เขานัด จนนำไปสู่การจดสิทธิบัตรและอนสิทธิบัตรออกมา”³⁹⁶

ประการที่สอง โครงสร้างพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่รองรับต่อการให้บริการของผู้ประกอบการในการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร ประกอบด้วย (1) โรงงานต้นแบบคณะอุตสาหกรรมเกษตร เป็นการให้อุปกรณ์และเครื่องมือ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพโรงงานต้นแบบให้สามารถให้บริการแก่องค์กรภายนอก ตลอดจนการให้บริการผลิตเพื่อการทดลองตลาด รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ (2) หน่วยการตรวจวิเคราะห์ทางห้องปฏิบัติการ ไม่ว่าจะเป็น การตรวจวิเคราะห์ทางจุลชีววิทยา³⁹⁷ การตรวจวิเคราะห์ทางเคมี กายภาพ³⁹⁸ การทดสอบบรรจุภัณฑ์ การแปรรูป วิศวกรรมอาหารและประสาทสัมผัส³⁹⁹ รวมถึง (3) ศูนย์บริการธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตร (Agro-Biz) ที่ให้บริการในการปรับปรุงและพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์อาหาร ออกแบบบรรจุภัณฑ์ และวัสดุบรรจุภัณฑ์ รับผิดชอบโครงการสำหรับภาครัฐและเอกชน การจัดการสิ่งแวดล้อม ของเสีย และวัสดุเหลือใช้ ระบบคุณภาพในโรงงานอุตสาหกรรมอาหาร ดังเช่น หลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิต (Good Manufacturing Practice: GMP) ระบบการวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤตที่ต้องควบคุมในการผลิตอาหาร (Hazard Analysis and Critical Control Point System: HACCP) เป็นต้น การจัด

³⁹⁶ นิชาภา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 5). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

³⁹⁷ เป็นหนึ่งในการทดสอบและวิเคราะห์การศึกษาที่ดำเนินการเพื่อตรวจสอบสุขภาพของอาหาร เพื่อให้เกิดความปลอดภัยต่อผู้บริโภค

³⁹⁸ การประเมินคุณภาพผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อควบคุมและตรวจสอบคุณภาพอาหาร ประกอบด้วยหลายปัจจัย เช่น ลักษณะปรากฏ สี กลิ่น รสชาติ เนื้อสัมผัส องค์ประกอบทางเคมี คุณค่าทางโภชนาการ รวมถึงความปลอดภัยในการบริโภคจากวัตถุเจือปน

³⁹⁹ เป็นการวิเคราะห์การประเมินหาอายุของผลิตภัณฑ์อาหาร แบ่งเป็นปัจจัยภายในตั้งแต่การเก็บเกี่ยววัตถุดิบ การแปรรูปอาหาร และปฏิกิริยาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น อันได้แก่ ปฏิกิริยาชีวเคมี ปฏิกิริยาทางเคมี และปฏิกิริยาทางกายภาพ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความชื้น อากาศ และแสง

ฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ทั้งในและนอกสถานที่ หน่วยฝึกอบรมของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ตามข้อกำหนดของกฎหมาย หลักสูตรผู้ควบคุมการผลิตอาหารตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย สำหรับอาหารในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิทที่มีความเป็นกรดต่ำและปรับกรด หน่วยฝึกอบรมของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา หลักสูตรผู้กำหนดกระบวนการฆ่าเชื้อด้วยความร้อนในการผลิตอาหารในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิทที่มีความเป็นกรดต่ำและปรับกรด (Process Authority) การตรวจวิเคราะห์ทางห้องปฏิบัติการและโรงงานต้นแบบ บริการด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรมอาหาร

ประการที่สาม การมีเครือข่ายพันธมิตรระหว่างภาครัฐและชุมชน ได้แก่ ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 กระทรวงอุตสาหกรรม โดยเป็นความร่วมมือในการพัฒนาและยกระดับตั้งแต่กระบวนการผลิต คุณภาพและมาตรฐานการผลิตให้แก่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ตลอดจนการให้บริการสังคมกับชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงกับมหาวิทยาลัย ดังเช่น โครงการตรวจคุณภาพและความปลอดภัยของร้านอาหารแก่ผู้ประกอบการรายย่อย ดังคำให้สัมภาษณ์

“เราทำความร่วมมือกับศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค ก่อนโควิดระบาดเรามีโครงการพัฒนาทั้งระดับ SMEs ในบ้านเรา เพื่อยกระดับคุณภาพ มาตรฐาน ทั้งกระบวนการผลิต การสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือแก้ปัญหาเพื่อปรับปรุงคุณภาพ SMEs บ้านเราให้มากขึ้นส่วนในชุมชนใกล้ ๆ จะมีโครงการช่วยตรวจร้านอาหาร ด้วยเรามีความถนัดทั้งการควบคุมคุณภาพ ความปลอดภัยด้วย เราจึงลงไปทั้งผู้ประกอบการรายย่อย ผู้ประกอบการร้านอาหาร โดยเราไปช่วยพัฒนาปรับปรุงให้เขามีคุณภาพดีขึ้น”⁴⁰⁰

อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) ประการแรก มีเครือข่ายบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะในการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมอาหาร เนื่องจากบทบาทหลักของอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะทำหน้าที่ในการรับโจทย์ความต้องการจากผู้ประกอบการ และส่งต่อผู้ประกอบการให้นักวิจัยที่สามารถแก้ไขโจทย์และตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการให้ตรงจุด หรืออาจเรียกได้ว่า “การจับคู่ระหว่างผู้ประกอบการกับนักวิจัย” (Matching) ดังคำให้สัมภาษณ์

“นักวิจัยในที่นี้ คือ นักวิจัยในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อุทยาน ฯ (STeP) เราเป็นตัวกลางในการรับโจทย์จากผู้ประกอบการมาแล้วมาหาอาจารย์นักวิจัยในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เอามาจับคู่กัน (matching)”⁴⁰¹

⁴⁰⁰ นิชาภา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 5). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

⁴⁰¹ พิมพา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

ประการที่สอง อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) ได้รับมอบหมายจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ให้เป็นผู้ดูแลโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ในฐานะแม่ข่ายการบริหารงานของอุทยานวิทยาศาสตร์ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงใหม่) ซึ่งมีความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานที่จะรองรับต่อการให้บริการของผู้ประกอบการทางด้านอาหารโดยเฉพาะ ประเด็นดังกล่าวนี้จึงนับเป็นจุดแข็งที่สำคัญของอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ ประกอบด้วย (1) โรงงานต้นแบบนวัตกรรมอาหารแบบครบวงจร (Innovation Food Fabrication Pilot Plant) ให้บริการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อทดลองตลาด และบริการใช้งานเครื่องจักรสำหรับกลุ่มธุรกิจด้านอาหาร (2) ห้องปฏิบัติการกลางอุทยานวิทยาศาสตร์ภาคเหนือจังหวัดเชียงใหม่ (NSP Central Laboratory) ให้บริการวิเคราะห์ทดสอบและบริการเครื่องมือสำหรับวิเคราะห์ทดสอบผลิตภัณฑ์ทางด้านอาหาร โดยเป็นการวิเคราะห์ทางเคมี ทางจุลชีววิทยา และทางกายภาพ ดังคำให้สัมภาษณ์

“อุทยาน ฯ (STeP) ได้รับมอบหมาย ได้รับการมอบอำนาจจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่อีกทีให้ดูแลโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ของอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ ภาคเหนือ (Northern Science Park) เรามีโรงงานต้นแบบ มีห้องปฏิบัติการด้านอาหาร อยู่แล้ว นอกจากนี้มีนักวิจัย มีองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่สามารถบูรณาการส่วนนี้ให้เข้ามาเชื่อมโยงกันได้ ทำให้สามารถให้คำแนะนำผู้ประกอบการได้ครอบคลุม⁴⁰²

ประการที่สาม การมีเครือข่ายพันธมิตรต่อการรองรับการให้บริการแบบครบวงจร (One Stop Service) กล่าวคือ ด้านการให้บริการและการบริหารจัดการ มีความร่วมมือภายในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะซึ่งเป็นคณาจารย์และนักวิจัยจากคณะอุตสาหกรรมเกษตร คณะเภสัชศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ และศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ด้านเครือข่ายพันธมิตรในการส่งต่อผู้ประกอบการให้เข้ารับบริการ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเครือข่ายของอุทยานวิทยาศาสตร์ภาคเหนือ โดยเป็นการสนับสนุนให้เกิดการส่งต่อผู้ประกอบการผ่านโครงการ STDB (โครงการรวบรวมฐานข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานทางการวิจัย) สภาอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ สนับสนุนการให้บริการ NTFV Membership และการสนับสนุนกลุ่ม SMEs (Small, Medium) เข้ามาใช้บริการห้องปฏิบัติการ กระทรวงอุตสาหกรรม ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ สมาคมเครื่องจักรกลไทย โดยการส่งเสริม SMEs ให้มีการใช้บริการผลิตแบบ OEM ร่วมกัน และการส่งเสริมผู้ประกอบการเครื่องจักรไทย ด้านงบประมาณและกลไกสนับสนุน กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมกิจการอุทยานวิทยาศาสตร์ (สอว.) ผ่านโครงการ NSP Platform

⁴⁰² ธนภัทร (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

TED Fun สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) ผ่านโครงการ Special Promotion Campaign for SMEs เป็นต้น

“ความเร็ว ความเป็นมืออาชีพ ความมีมาตรฐาน”⁴⁰³

ความข้างต้นเป็นคำจำกัดความสั้น ๆ จากคำบอกเล่าของอาจารย์นาวินที่กล่าวถึงจุดแข็งทางด้านทรัพยากรของ ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ซึ่งชี้ให้เห็นเพิ่มเติมในองค์ประกอบจากคำจำกัดความข้างต้นว่าเกิดจาก ประการแรก การมีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านผู้กำหนดกระบวนการฆ่าเชื้อด้วยความร้อน (Process Authority)⁴⁰⁴ และบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านเทคโนโลยีขั้นสูง (Deep Technology) นอกจากนี้ การมีภาคีเครือข่ายของผู้เชี่ยวชาญที่มีได้อยู่แค่ภาคส่วนของสถาบันการศึกษาและภาครัฐเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการมีเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญกับภาคเอกชนด้วย ดังคำให้สัมภาษณ์

“จริง ๆ เราเครือข่ายของอาจารย์เฉพาะทางจำนวนมาก คือผู้เชี่ยวชาญของเราไม่จำเป็นจะต้องเป็นอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญของเราคือเอกชน เราสามารถไปขอผู้เชี่ยวชาญจาก ม.แม่โจ้ก็ได้ ในม.เชียงใหม่ด้วยกันก็ได้หรือว่ามอที่เรารู้จักเขาที่เป็นเครือข่ายกัน เราขอได้หมด เพื่อที่จะ serve case ของเรา จริง ๆ ในเมื่อก่อนเราทำงาน 100 กลุ่มในพื้นที่ 77 จังหวัด เราก็ใช้ผู้เชี่ยวชาญจากแต่ละมหาวิทยาลัยเข้ามาช่วย”⁴⁰⁵

นอกจากนี้ ประการที่สอง ด้านโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับต่อการให้บริการของผู้ประกอบการประกอบด้วย (1) อาคารนวัตกรรมสารสกัดมูลค่าสูง (iExtract) เป็นโรงงานต้นแบบสารสกัดมูลค่าสูง โดยเป็นส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์จากสารสกัดพืชบรรลุป่าหมายเชิงเศรษฐกิจ ตามแนวนโยบายยุทธศาสตร์ชาติและยุทธศาสตร์เชิงรุกของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในด้านนวัตกรรมอาหารและสุขภาพ และการดูแลผู้สูงอายุ เป็นการเตรียมพร้อมให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็น "ผู้นำด้านการสกัดสารมูลค่าสูงที่มีความบริสุทธิ์สูง" ซึ่งเป็นประเด็นที่สอดคล้องกับการค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ของ

⁴⁰³ นาวิน (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 4). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

⁴⁰⁴ ทำหน้าที่ศึกษาเพื่อกำหนดกระบวนการฆ่าเชื้อด้วยความร้อนของอาหารในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิทชนิดที่มีความเป็นกรดต่ำและชนิดที่ปรับกรด รวมถึงระบบการผลิตและการบรรจุแบบปลอดเชื้อ โดยมีความพร้อมของเครื่องมือและอุปกรณ์ในการศึกษาอย่างครบถ้วน เพื่อให้ผลการศึกษาลูกต้องตามหลักวิชาการ ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดกรรมวิธีการผลิต (Schedule Process) ของผลิตภัณฑ์อาหารแต่ละชนิด ซึ่งผู้ที่จะได้รับความเชี่ยวชาญในด้านดังกล่าวได้นั้นจะต้องมีคุณสมบัติและมีความรู้ความสามารถของผู้กำหนดกระบวนการฆ่าเชื้อด้วยความร้อน ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 420) พ.ศ. 2563 ออกตามความในพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 เรื่อง วิธีการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และการเก็บรักษาอาหาร

⁴⁰⁵ นาวิน (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 4). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

เมืองนวัตกรรมอาหารด้วยเช่นกัน (2) Food Makerspace/ศูนย์วิจัยอาหารแห่งอนาคต (Future Food Lab :FFL) เป็นพื้นที่สำหรับการทดลอง การปรับปรุง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้วยเครื่องมือและอุปกรณ์วิทยาศาสตร์พื้นฐาน และมีผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษาและเป็นพี่เลี้ยงที่สำคัญตลอดการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร เพื่อให้บริการแก่ภาคเอกชนตั้งแต่การผลิตและการวิเคราะห์ทดสอบแก่วิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในพื้นที่แบบครบวงจร ดังคำให้สัมภาษณ์

“ศูนย์วิจัยอาหารแห่งอนาคต (Future Food Lab :FFL) เป็นห้องครัว ก็เอาไว้เหมือนกับว่าถ้าเกิดใครอยากลองสูตรอะไร ก็มาชิมกับเรา เราก็จะมีนักวิทยาศาสตร์ มีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะคอยดูให้ว่าหุงยังไง ต้มยังไง นึ่งยังไงให้เสียคุณค่าน้อยที่สุด เวลาจะขึ้นรูปแบ่งทำอย่างนี้ๆ ก็คืออยู่กับพี่เลี้ยงเรา”⁴⁰⁶

ด้วยประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานี้ จึงเป็นจุดแข็งทางด้านทรัพยากรของ 3 เสากลางแห่งเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สามารถสรุปภาพรวมได้ดังตารางที่ 8.2

ตารางที่ 8.2 สรุปภาพรวมทรัพยากรของพันธมิตร

ทรัพยากร	คณะอุตสาหกรรมเกษตร	อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP)	ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN)
จุดเด่น	ความเชี่ยวชาญของบุคลากรในทุกสาขาวิชา ทางด้านการพัฒนานวัตกรรมอาหาร	โครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการให้บริการแก่ผู้ประกอบการ เครือข่ายพันธมิตรและกลไกสนับสนุนผู้ประกอบการจำนวนมาก	ความเชี่ยวชาญของบุคลากรเฉพาะทางและการมีเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญในทุกภาคส่วนโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการพัฒนา นวัตกรรมอาหาร โดยเฉพาะ

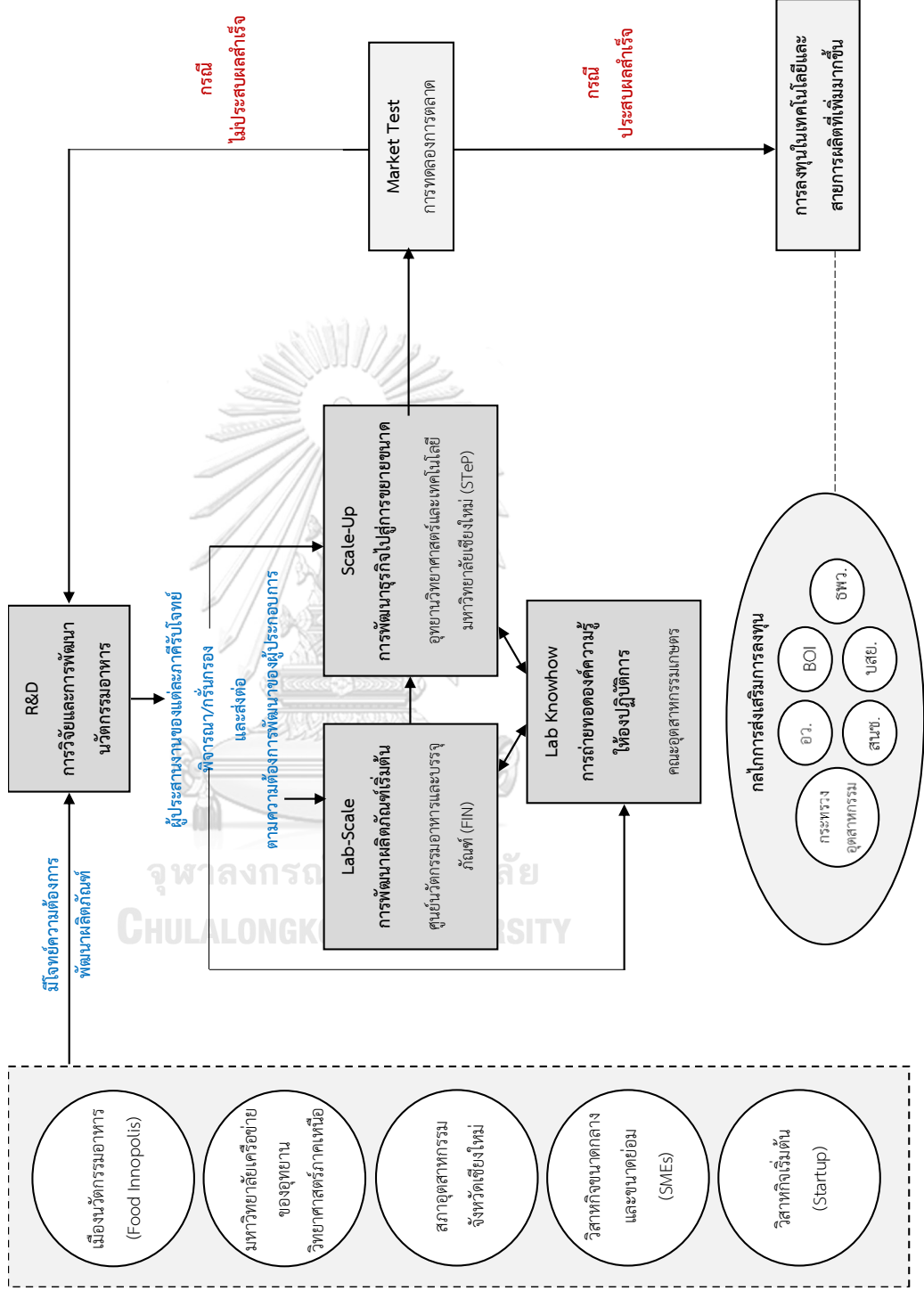
⁴⁰⁶ นาวิณ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 4). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

ทรัพยากร	คณะอุตสาหกรรมเกษตร	อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP)	ศูนย์นวัตกรรมอาหาร และบรรจุภัณฑ์ (FIN)
บุคลากร	ความเชี่ยวชาญในด้านการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหารในทุกสาขาวิชา	การจับคู่ระหว่างผู้ประกอบการกับนักวิจัย (Matching)	ความเชี่ยวชาญในด้านผู้กำหนดกระบวนการฆ่าเชื้อด้วยความร้อน (Process Authority) และความเชี่ยวชาญในด้านเทคโนโลยีขั้นสูง (Deep Technology)
โครงสร้างพื้นฐานเฉพาะทางด้านการพัฒนานวัตกรรมอาหาร	• โรงงานต้นแบบคณะอุตสาหกรรมเกษตร • หน่วยการตรวจวิเคราะห์ทางห้องปฏิบัติการ • ศูนย์บริการธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตร (Agro-Biz)	• โรงงานต้นแบบนวัตกรรมอาหารแบบครบวงจร (Innovation Food Fabrication Pilot Plant) • ห้องปฏิบัติการกลางอุทยานวิทยาศาสตร์ภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ (NSP Central Laboratory)	• อาคารนวัตกรรมสารสกัดมูลค่าสูง (iExtract) • Food Makerspace/ ศูนย์วิจัยอาหารแห่งอนาคต (Future Food Lab: FFL)
เครือข่ายความร่วมมือ	ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 กระทรวงอุตสาหกรรม ชุมชนในพื้นที่	ภายในมหาวิทยาลัย • คณะอุตสาหกรรมเกษตร • คณะเภสัชศาสตร์ • คณะวิทยาศาสตร์ • คณะเกษตรศาสตร์ • ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ภายนอกมหาวิทยาลัย • มหาวิทยาลัยเครือข่ายของอุทยานวิทยาศาสตร์ภาคเหนือ • สภาอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่	เครือข่ายผู้เชี่ยวชาญทางด้านอาหารทั้งจากสถาบันการศึกษา ภาครัฐ และเอกชน สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (สนช.)

ทรัพยากร	คณะอุตสาหกรรมเกษตร	อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP)	ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN)
		• ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 • สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ • สมาคมเครื่องจักรกลไทย • สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมกิจการอุทยานวิทยาศาสตร์ (สอว.) • สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน)	

จากจุดแข็งทางด้านทรัพยากรของทั้ง 3 ภาควิชา ได้แก่ คณะอุตสาหกรรมเกษตร อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) และศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) นำมาสู่โครงสร้างความร่วมมือในรูปแบบการประสานงานผ่านตัวแทนของแต่ละหน่วยงานที่ได้รับมอบหมาย โดยมีการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรของพันธมิตรสู่ความเชื่อมโยงในการให้บริการพัฒนานวัตกรรมอาหารเพื่อตอบโจทย์ผู้ประกอบการในทุกระดับ ภายใต้แผนงานขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ดังภาพที่ 8.2

ภาพที่ 8.2 การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรของพันธมิตรสู่ความเชื่อมโยงในการให้บริการพัฒนานวัตกรรมอาหาร เพื่อตอบโจทย์ผู้ประกอบการในทุกระดับ ภายใต้แผนงานขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

จากภาพที่ 8.2 สามารถอธิบายได้ว่า จุดเริ่มต้นมาจากการเข้ามาขอรับบริการของผู้ประกอบการตามโจทย์ที่ต้องการขอความช่วยเหลือให้แก่ไขปัญหา (Paint Point) ซึ่งผู้ประกอบการสามารถที่จะขอเข้ารับบริการได้จากทุกหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อย่างไรก็ตาม ภาคีเครือข่ายที่ร่วมขับเคลื่อนได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะมีความได้เปรียบในการเข้าถึงผู้ประกอบการได้มากกว่าหน่วยงานอื่น ๆ ภายในมหาวิทยาลัย เนื่องจากเป็นบทบาทหน้าที่หลักตามพันธกิจในหน่วยงานของอุทยาน ฯ เองที่ต้องมีบทบาทในการจับคู่ระหว่างผู้ประกอบการกับนักวิจัย นอกจากนี้ การมีเครือข่ายภายนอกจำนวนมากจึงทำให้มีการส่งต่อผู้ประกอบการจากหน่วยงานอื่น ๆ ที่เป็นภาคีเครือข่ายด้วยกัน ตลอดจนเป็นหน่วยงานที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของผู้ประกอบการในภาคเหนือ ดังคำให้สัมภาษณ์

“เราเป็นตัวกลางในการรับโจทย์จากผู้ประกอบการมาแล้วมาหาอาจารย์นักวิจัยในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เอามาจับคู่ระหว่างกัน มีการส่งต่อผู้ประกอบการในส่วนภาคเหนือหรือในส่วนที่มีพันธกิจที่อุทยาน ฯ (STeP) ทำได้ แล้วเขาจะส่งผู้ประกอบการมาให้”⁰⁷

ภายหลังจากที่มีผู้ประกอบการประสงค์จะขอเข้ารับบริการ บทบาทของผู้ประสานงานซึ่งเป็นผู้แทนของแต่ละสถาบันจะทำหน้าที่ในการพิจารณากลับกรองถึงความเหมาะสมระหว่างความต้องการของผู้ประกอบการกับศักยภาพและความพร้อมในด้านทรัพยากรของหน่วยงานที่จะรับการส่งต่อ การเชื่อมโยงในการให้บริการพัฒนานวัตกรรมอาหารเพื่อตอบโจทย์ผู้ประกอบการในทุกระดับ จึงอาศัยการเชื่อมต่อระหว่างผู้ประสานงานของแต่ละสถาบันเข้าด้วยกัน กล่าวคือ

หนึ่ง กรณีผู้ประกอบการต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์เริ่มต้น เพื่อการปรับปรุงหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เรียกว่า “ขั้นห้องปฏิบัติการ (Lab-scale)” หรือเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญที่มีความเฉพาะทางในด้านผู้กำหนดกระบวนการฆ่าเชื้อด้วยความร้อน (Process Authority) และความเชี่ยวชาญในด้านเทคโนโลยีขั้นสูง (Deep Technology) ในด้านอาหาร รวมไปถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการออกแบบบรรจุภัณฑ์ จะดำเนินการส่งต่อให้กับ “ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN)” ซึ่งมีอาคารนวัตกรรมสารสกัดมูลค่าสูง (iExtract) และ Food Makerspace/Future Food Lab (FFL) รองรับบริการให้บริการแก่ผู้ประกอบการ ดังคำให้สัมภาษณ์

“ศูนย์วิจัยอาหารแห่งอนาคต (Future Food Lab :FFL) เป็นการเอาผลิตภัณฑ์ไปทดลองทำเป็นอาหาร แต่เรื่องการพัฒนาสูตรตอนแรกแล้วเขายังไม่มีเครื่องมือเขาก็เข้ามาขอใช้เครื่องมือที่เราในการ

⁰⁷ พิมพา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

พัฒนาตราบนี้ ขณะเดียวกัน ผู้ประกอบการทางเราที่เคยอัปสเกลแล้ว เขาอยากลองพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ แต่เป็นห้องปฏิบัติการ (Lab-scale) เราก็มักให้ข้อมูลกลับไปที่คุณย่นวัตกรรมอาหาร ฯ (FIN)⁴⁰⁸

สอง กรณีผู้ประกอบการต้องการต่อยอดการพัฒนาธุรกิจไปสู่การขยายขนาด (Scale-up)⁴⁰⁹ หรือการขยายผลจากห้องปฏิบัติการ (Lab-scale) มาสู่การผลิตเชิงกึ่งอุตสาหกรรมในโรงงานต้นแบบ (Pilot-Plant) จะดำเนินการส่งต่อให้กับ “อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP)” ซึ่งมีโรงงานต้นแบบนวัตกรรมอาหารแบบครบวงจร (Innovation Food Fabrication Pilot Plant) หรือ “คณะอุตสาหกรรมเกษตร” ซึ่งมีศูนย์บริการธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตร (Agro-Biz) และมีโรงงานต้นแบบคณะอุตสาหกรรมเกษตร อย่างไรก็ตาม ภาคีเครือข่ายซึ่งเป็นผู้แทนของคณะอุตสาหกรรมเกษตร ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า โดยปกติแล้วโรงงานต้นแบบของคณะอุตสาหกรรมเกษตรนั้น จะมีผู้ประกอบการเข้ามาใช้บริการจำนวนน้อยและส่วนใหญ่การใช้ประโยชน์ด้วยการจัดการเรียนการสอนให้แก่ักศึกษาเป็นสำคัญ เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนเป็นพันธกิจหลักของคณะประกอบกับข้อจำกัดในเรื่องของกฎระเบียบที่เป็นระบบราชการซึ่งมีขั้นตอนที่ยุ่งยากประเด็นนี้จึงเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งต่อการเข้ามาใช้บริการของผู้ประกอบการ ดังคำให้สัมภาษณ์

“จริง ๆ คณะอุตสาหกรรมเกษตรก็มีศูนย์บริการธุรกิจสำหรับรองรับผู้ประกอบการเหมือนกันมีโรงงานต้นแบบ แต่ก็อย่างที่บอกว่ามันอาจจะไม่ได้เป็นที่รู้จักมากนักเพราะมันเป็นหน่วยย่อย เราเหมือนรองรับงานที่เข้ามาจากอุทยาน ฯ (STeP) และศูนย์นวัตกรรมอาหาร ฯ (FIN) เป็นหลัก และด้วยระบบราชการมันก็จะเกิดความยุ่งยากมากกว่า มันเป็นสถานบริการการศึกษามันก็ไม่เหมือนเชิงธุรกิจ”⁴¹⁰

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น จึงส่งผลให้บทบาทของคณะอุตสาหกรรมเกษตร เป็นเสมือน “ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในห้องปฏิบัติการ (Lab Knowhow)” ดังเช่น กรณีผู้ประกอบการต้องการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับด้านอาหารในประเด็นต่าง ๆ จะเป็นบทบาทหน้าที่ของคณะอุตสาหกรรมเกษตร ดังคำให้สัมภาษณ์

⁴⁰⁸ ธนภัทร (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

⁴⁰⁹ การขยายขนาด (Scale-up) เป็นการลดความเสี่ยงหรือข้อผิดพลาดจากกระบวนการผลิต หรือวิธีการดำเนินงานต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายสุดท้าย คือ การผลิตเพื่อจำหน่ายในเชิงพาณิชย์ หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการทดลองการผลิตที่ขยายขนาดขึ้นไปเรื่อย ๆ เช่น จากเดิมผลิตที่ 1000 ชิ้น ไปสู่ 10000 ชิ้น เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่ต้องการจากโรงงานที่ออกแบบในอัตราที่ออกแบบไว้ให้มีคุณภาพ และมีมูลค่าที่สามารถสร้างรายได้

⁴¹⁰ นิชาภา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 5). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

“การร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งที่เราเป็นผู้ประกอบการที่สามารถส่งต่อกันได้ เราจะมา ระดมความคิดเห็นกันก่อน สมมติผู้ประกอบการต้องการองค์ความรู้ที่อาจประสานกับคณะอุตสาหกรรมเกษตร”⁴¹¹

ในขณะที่เดียวกันบทบาทของคณะอุตสาหกรรมเกษตร ยังทำหน้าที่ในการหนุนเสริมทางด้านองค์ความรู้ให้แก่อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ไม่ว่าจะเป็น การเป็นวิทยากรให้แก่โครงการพัฒนาผู้ประกอบการ การให้คำปรึกษาแก่ผู้ประกอบการ การวิจัยและการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารร่วมกับผู้ประกอบการ การทำงานวิจัยต่าง ๆ ร่วมกัน ดังคำให้สัมภาษณ์

“อย่างสภาอุตสาหกรรมเขามีโครงการจะพัฒนาบุคลากร เขาอาจจะเข้ามาทาง อุทยาน ฯ (STeP) แล้วอุทยาน ฯ (STeP) ก็จะเขียนโครงการขึ้นมาอบรมแต่ไม่ได้มีอาจารย์อยู่ในมือ เขาก็จะให้เราช่วยจัดอบรมให้หน่อย เราก็โอเคเพราะเรามีทีมมีคน มีองค์ความรู้ เราก็จัดไป ส่วนอุทยาน ฯ (STeP) เขาก็จะมีกลุ่มพัฒนาธุรกิจที่จะติดต่ออาจารย์เข้าไปให้คำปรึกษา (Consult) หรือทำงานวิจัยร่วมกันด้วย งานวิจัยต่าง ๆ ที่ทางอุทยาน ฯ (STeP) หรือ ศูนย์นวัตกรรมอาหาร ฯ (FIN) ทำ เราก็มักจะมีความร่วมมือกัน ยิ่งช่วงต้น ๆ ศูนย์นวัตกรรมอาหาร ฯ (FIN) เขาเป็นองค์กรที่ยังไม่มีนักวิจัย เขาก็จะใช้นักวิจัยของคณะไปร่วมมือกันหรือจนปัจจุบันก็ยังมีความร่วมมือกันอยู่”⁴¹²

อย่างไรก็ตาม คณะอุตสาหกรรมเกษตรก็ได้รับการเกื้อหนุนจากอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ด้วยเช่นกัน อาทิ การต่อยอดนักศึกษาของคณะอุตสาหกรรมเกษตรให้เป็นผู้ประกอบการสตาร์ทอัพ การแบ่งปันทรัพยากรโครงสร้างพื้นฐานร่วมกัน ดังคำให้สัมภาษณ์

“อุทยาน ฯ (STeP) มีศูนย์บ่มเพาะคล้าย ๆ สตาร์ทอัพ ในคณะอุตสาหกรรมเกษตรของเราเอง ก็มีนักศึกษาที่เขายากจะต่อยอด เราอาจถนัดในการสร้างผลิตภัณฑ์ แต่เราไม่ได้ถนัดในการเป็นผู้ประกอบการ แต่อุทยาน ฯ (STeP) เขามีจุดนี้ เราก็เคยส่งเด็กเข้าไปอบรม เข้าไปบ่มเพาะการนำเสนอ (Pitching) หาทุน”⁴¹³

“ศูนย์วิจัยอาหารแห่งอนาคต (Future Food Lab :FFL) ของศูนย์นวัตกรรมอาหาร ฯ (FIN) เอง เราก็ได้เข้าไปร่วมใช้พื้นที่ ทางศูนย์นวัตกรรมอาหาร ฯ (FIN) ก็บอกว่าเขาโอเคถ้าเราจะจัดการอบรมแล้วใช้พื้นที่ของเขา”⁴¹⁴

⁴¹¹ ธนภัทร (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

⁴¹² นิชาภา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 5). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

⁴¹³ นิชาภา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 5). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

⁴¹⁴ นิชาภา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 5). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรของพันธมิตรสู่ความเชื่อมโยงในการให้บริการพัฒนา นวัตกรรมอาหารเพื่อตอบโจทย์ผู้ประกอบการในทุกระดับ ดังที่กล่าวมาข้างต้น นับเป็นการดำเนินการ ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในรูปแบบเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว (One-stop Service) เพื่อให้เป็น ศูนย์กลางการพัฒนานวัตกรรมเฉพาะทางด้านอาหารของภาคเหนือ ตลอดจนการขับเคลื่อนไปสู่การ เป็นศูนย์กลางด้านส่วนผสมธรรมชาติที่มีคุณค่าสูง สำหรับอาหารและสุขภาพ ในระดับภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ ภายในปี 2030 ดังวิสัยทัศน์ที่ได้กำหนดไว้ในแผนขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

8.3.4 การกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร: อำนาจทางการตัดสินใจที่เท่าเทียม และการกำกับดูแลเครือข่ายของเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง)

ลำดับถัดไปจะฉายให้เห็นถึงการบริหารจัดการเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทั้งในด้านอำนาจในการตัดสินใจ และการกำกับดูแลเครือข่ายของเมือง นวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) ดังต่อไปนี้

“ผมไม่อยากจะเรียกว่าใครเป็นแกนนำ ทั้ง 3 สถาบัน มีความร่วมมือและมองเป้าหมาย เดียวกัน”⁴¹⁵

“เรื่องกระบวนการประชุมและการตัดสินใจ ทั้ง 3 สถาบัน มีอำนาจเท่ากัน อยู่ที่ว่าไปแต่ละส่วน ไหน ส่วนนั้นก็เป็นผู้ตัดสินใจ ถ้าเป็นเรื่องตรงกลางก็จะมีหารือกันว่าควรจะไปในทิศทางไหน อิมไหน เกี่ยวข้องส่วนไหน ใครมีบทบาทหน้าที่อย่างไรบ้าง”⁴¹⁶

ความข้างต้นเป็นข้อคิดเห็นของภาคีเครือข่ายจากทั้ง 2 สถาบัน ต่างให้ความเห็นที่สอดคล้องกันว่า อำนาจทางการตัดสินใจในความร่วมมือเพื่อขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นั้น สามารถจำแนกอำนาจการตัดสินใจออกเป็น 2 ระดับ กล่าวคือ ระดับที่ 1 ระดับภายในเครือข่ายเมือง นวัตกรรมอาหารระหว่างภาคีขับเคลื่อนหลัก แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ กล่าวคือ รูปแบบที่หนึ่ง กรณีที่ ต้องมีการตัดสินใจร่วมกันจะเป็นในประเด็นที่พันธมิตรเครือข่ายนั้นได้รับผลกระทบร่วมกัน ดังเช่น การจัดทำแผนการดำเนินงานขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หรือการ รายงานผลการดำเนินงานจะมีการหารือร่วมกันก่อนในการใช้ดุลยพินิจตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งก่อนที่ จะมีการรายงานความก้าวหน้าให้แก่ผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) รูปแบบที่สอง กรณีประเด็นหารือดังกล่าวนี้เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับบทบาทหน้าที่ที่สถาบันนั้น ๆ ต้อง

⁴¹⁵ นาวิณ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 4). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

⁴¹⁶ ธนภัทร (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

รับผิดชอบจะมอบอำนาจการตัดสินใจให้แก่สถาบันนั้น ๆ เป็นผู้ใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจ ดังเช่น การก่อสร้าง Food Makerspace/ศูนย์วิจัยอาหารแห่งอนาคต (Future Food Lab :FFL) โดยเป็น บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ด้วยการแบ่งบทบาทที่จะเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เดิมของแต่ละสถาบัน อำนาจการตัดสินใจอีกระดับจึงผูกติดกับโครงสร้างองค์กรของแต่ละสถาบัน ส่งผลให้เกิดอำนาจการตัดสินใจในอีกระดับ นั่นคือ ระดับที่ 2 ระดับของการกำกับดูแลภายในสถาบันของแต่ละภาคีเครือข่าย หรือเรียกว่า “คณะกรรมการอำนวยการ” ของแต่ละสถาบัน จะเป็นผู้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ต่อการใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารอีกชั้นหนึ่ง โดยปกติแล้วนั้น การขับเคลื่อนงานตามพันธกิจเดิมของแต่ละองค์กรจะมีการรายงานผลการปฏิบัติงานให้แก่ผู้กำกับดูแลเช่นเดียวกันกับการรับเอาพันธกิจในการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารของเครือข่ายก็นับเป็นพันธกิจหนึ่งของแต่ละสถาบันที่จะต้องขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมาย ดังคำให้สัมภาษณ์

“โดยปกติเราจะประเมินผลผู้ประกอบการเข้ามาใช้บริการ ส่วนพวกเกี่ยวกับการขับเคลื่อนงาน ภายใต้นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จริงๆเราก็มีระบบของบอร์ดบริหาร มีประชุม บอร์ดก็จะเอาผลการดำเนินงานทั้งหมดเข้าไปรายงานบอร์ด บอร์ดก็จะให้คำแนะนำ เรามีบอร์ดบริหารกับ บอร์ดอำนวยการ มี 2 บอร์ด ทั้ง 2 บอร์ดนี้ก็จะให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงาน ดังนั้น กิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ทั้งหมด บอร์ดก็จะถูกรับรู้จากเรา เราก็เอาไปให้ บอร์ดดูว่ามันควรจะเติมตรงนี้ หรือว่าประเมินความเหมาะสม หรือว่าควรจะเพิ่มกิจกรรมตรงไหน อันนั้น คือต้องไปถามบอร์ด”⁴¹⁷

ในส่วนของการกำกับดูแลเครือข่ายของผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) ทางภาคีเครือข่ายพันธมิตรในพื้นที่ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในช่วงระยะเริ่มแรกของการได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ ในแต่ละมหาวิทยาลัยจะต้องมีการรายงานผลการดำเนินงานในทุก 3 เดือนครั้ง (หรือรายไตรมาส) ซึ่งประเด็นในการรายงานผลนั้น ได้แก่ จำนวนของผู้ประกอบการด้านอาหารในพื้นที่ จำนวนผู้ใช้บริการโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ หรือการบ่มเพาะความรู้ทางด้านอาหาร กิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้ประกอบการด้านอาหาร เป็นต้น นอกจากนี้ ทางเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รับงบประมาณในการก่อสร้าง Food Makerspace/ศูนย์วิจัยอาหารแห่งอนาคต (Future Food Lab :FFL) โดยเป็นงบประมาณจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนกลาง จึงต้องมีการรายงานเพิ่มเติมเกี่ยวกับความคืบหน้าของการก่อสร้าง

⁴¹⁷นาวิน (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 4). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

อย่างไรก็ตาม ภาคิเครือข่ายอย่างอาจารย์ธนภัทร ได้ให้ข้อมูลเพิ่มว่า ในระยะหลังนั้นการติดตามและประเมินผลของผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารจากส่วนกลางนั้น เริ่มจะมีความถี่ลดน้อยลงต่างจากช่วงแรก ตามความเข้าใจของผู้ให้ข้อมูลคิดว่า เป็นผลมาจากช่วงแรกเป็นช่วงเร่งดำเนินการและต้องทำความเข้าใจให้แก่ผู้ที่มีบทบาทขับเคลื่อนหลักในแต่ละพื้นที่ได้ทำความเข้าใจถึงทิศทางของการขับเคลื่อนงานร่วมกัน ประกอบกับความแตกต่างของแต่ละบริบทในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งและการมีศักยภาพในการขับเคลื่อนงานที่แตกต่างกัน หากพื้นที่ใดมีความเข้มแข็งและพร้อมขับเคลื่อนงานได้แล้วนั้นก็ให้เครือข่ายในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินการ แต่หากเครือข่ายใดยังต้องการหนุนเสริมก็จะให้คำปรึกษาและเป็นพี่เลี้ยงแก่เครือข่ายในพื้นที่จนกว่าจะสามารถบริหารจัดการเครือข่ายได้สำเร็จ ดังคำให้สัมภาษณ์

“ช่วงที่ถี่ช่วงแรกมันเป็นกระจายให้แต่ละโหนดทราบ ผมว่าเขาน่าจะติดตามผลการสร้างว่าเอาเงินไปสร้างได้ก็เปอร์เซ็นต์แล้ว คุณมาเป็นโหนดของเราแล้ว คุณจะมีบริการอะไรบ้าง พอเก็บข้อมูลจนครบ ผมคิดว่าเขาก็ประชุมเหมือนเป็นที่เลี้ยงสักพักใหญ่ ถ้าที่ไหนทำได้ก็ปล่อยให้ทำเอง ที่ไหนยังขาดอะไรก็ช่วยซัพพอร์ต”⁴¹⁸

8.4 ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรม

8.4.1 ความยั่งยืนของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

แกนนำขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จากทั้ง 3 ภาคิ ต่างให้ข้อมูลหลากหลายประเด็นเกี่ยวกับการสร้างความยั่งยืนของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงได้ โดยอาจารย์นิชาภาได้ให้ข้อคิดเห็นว่า **ประการแรก** จุดเริ่มต้นนั้นเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างภาคิเครือข่ายพันธมิตรหลักเสียก่อน หากทั้ง 3 ภาคิมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นและมองเป้าหมายในทิศทางเดียวกัน ส่งผลให้การขับเคลื่อนพันธกิจนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังคำให้สัมภาษณ์

“ถ้าจะยั่งยืนได้คิดว่าคงต้องรักษาความสัมพันธ์ของหน่วยงานหลัก หมายถึง คณะอุตสาหกรรมเกษตร อุตสาหกรรม ฯ (STeP) และศูนย์นวัตกรรมอาหาร ฯ (FIN) มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจะทำให้งานขับเคลื่อนได้ดีด้วยเช่นกัน”⁴¹⁹

ประการที่สอง แนวนโยบายทางด้านการพัฒนานวัตกรรมอาหาร การมีแผนงานที่ดี และผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนงานที่สามารถส่งมอบคุณค่าและสร้างผลกระทบในเชิงรูปธรรมให้แก่

⁴¹⁸ ธนภัทร (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

⁴¹⁹ นิชาภา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 5). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

ผู้ประกอบการในพื้นที่ ดังที่กล่าวไปก่อนหน้านี้แล้วว่า แรงจูงใจสำคัญที่ทำให้เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เข้าร่วมเป็นกลไกขับเคลื่อนหนึ่งภายใต้การดำเนินนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นความสอดคล้องของแนวนโยบายระหว่างนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร นโยบายการบริหารของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตลอดจนพันธกิจและแนวนโยบายในการขับเคลื่อนของสถาบันหลักภายในมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับด้านนวัตกรรมอาหาร ประเด็นดังที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นเสมือน “ทุนเดิม” ที่มีอยู่แล้ว เพียงแต่นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เป็นเสมือนตัวส่งเสริมความแข็งแกร่งในด้านการพัฒนานวัตกรรมอาหารของพื้นที่ให้มีศักยภาพยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม แกนนำคนสำคัญอย่างอาจารย์พิมพ์พาได้เน้นย้ำอีกว่า ถึงแม้ในอนาคตนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) อาจจะไม่ได้ขับเคลื่อนหรือยุบยกเลิกไป แต่สิ่งหนึ่งที่มีได้หายไป นั่นคือ พันธกิจหลักของแต่ละภาคีเครือข่ายพันธมิตรที่ยังคงต้องขับเคลื่อนตามบทบาทหน้าที่ขององค์กรต่อไป ดังคำให้สัมภาษณ์

“ผู้บริหารมักจะอธิบายให้พนักงานเข้าใจว่า เราจะสร้างความยั่งยืนในองค์กรอย่างไรบ้าง ต่อให้นโยบายจากส่วนกลางจบไปแล้ว อย่างไรก็ตามเราก็รับงานหรือภารกิจที่คล้าย ๆ กันกับนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารอยู่แล้ว เนื่องจากพื้นที่ที่เราอยู่ในประเด็นเรื่องอาหาร เราก็จะขับเคลื่อนไปตลอด แม้นโยบายจะไม่อยู่แต่พันธกิจที่ทำก็จะยังคงอยู่ไปเรื่อย ๆ”⁴²⁰

นอกจากนี้ แกนนำผู้ขับเคลื่อนหลักอีกท่านหนึ่งอย่างอาจารย์นาวิน ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า การจะทำให้เครือข่ายนวัตกรรมอาหารมีความยั่งยืนได้ สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งนั่นคือ การมีแผนการดำเนินงานที่ดี ตั้งแต่การกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานที่ชัดเจน กระบวนการทำงานที่คล่องตัว และตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการในพื้นที่ หากมีการจัดทำแผนงานที่ดีย่อมทำให้โครงสร้างและระบบการปฏิบัติงานสามารถขับเคลื่อนได้โดยมีต้องผูกติดกับตัวบุคคล เพราะไม่ว่าใครจะเข้ามาบริหารงานหรือขับเคลื่อนงานนี้จะสามารถดำเนินการได้เช่นเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์

“ผมว่ามันเป็นเรื่องของตัวแผนงานแต่ละหน่วยงานว่ามันจะมีวิธีการทำงานยังไง มีวิธีการหาลูกค้ายังไง มีวิธีการดำเนินการยังไง ผมว่าแผนยุทธศาสตร์ของแต่ละหน่วยงาน แผนสำคัญ เพราะถ้าแผนไม่ดีก็พลาด จริง ๆ เราวางโครงสร้างไว้ เราทำระบบไว้ ใครก็สามารถทำได้ เพราะฉะนั้นเราไม่ได้มองว่ามันจะต้องรันที่ตัวบุคคล”⁴²¹

สุดท้าย การขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหารที่เป็นไปตามแนวนโยบายและแผนงานที่ดีนั้นสามารถส่งมอบคุณค่าและสร้างผลกระทบในเชิงรูปธรรมให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ได้เติบโตทาง

⁴²⁰ พิมพ์พา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

⁴²¹ นาวิน (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 4). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

เศรษฐกิจหรือไม่ หากสิ่งที่ทางเครือข่ายขับเคลื่อนก่อให้เกิดผลสำเร็จอย่างแท้จริง แน่แน่นอนว่า ในระยะยาวเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ย่อมสามารถขับเคลื่อนได้ด้วยความสามารถและคุณภาพของผู้ปฏิบัติงานที่ช่วยหนุนเสริมผู้ประกอบการในพื้นที่ให้สามารถสร้างขีดความสามารถทางการแข่งขันทางเศรษฐกิจ จนกระทั่งไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“งานที่จะออกมาสู่สังคมมันคงต้องย้อนกลับไปว่ามันได้ทำอะไรกับสังคมที่เห็นเป็นรูปธรรมหรือเปล่า เช่น มันส่งผลให้เศรษฐกิจดีขึ้นจริง ๆ นะ ผู้ประกอบการเอาไปแล้วมันทำให้เขาโตจริง ๆ งานวิจัยที่ออกไปใช้ได้จริง แล้วมันเกิดผลประกอบการในระยะยาว ทำให้คนเกิดการเรียนรู้ในการเข้ามาให้เรามันก็อาจจะทำให้เราอยู่ได้ด้วยคุณภาพและความสามารถที่เรา”⁴²²

ประการที่สาม การได้รับการหนุนเสริมจากส่วนกลางในฐานะผู้ที่มีบทบาทในการเชื่อมโยงกลไกต่าง ๆ เพื่อรองรับการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในระดับพื้นที่ ความข้อนี้ผู้ขับเคลื่อนหลักต่างให้แง่มุมเพิ่มเติมว่า บทบาทของผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จำต้องเกื้อหนุนและเชื่อมต่อกลไกต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการปฏิบัติงานในพื้นที่ อาทิ การจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านนวัตกรรมอาหารอย่างต่อเนื่อง การจัดสรรงบประมาณสำหรับการประชาสัมพันธ์ให้แก่เครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ เพื่อที่จะดึงดูดนักลงทุนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศให้เข้ามาทำวิจัยและพัฒนานวัตกรรมทางด้านอาหารที่เพิ่มมากขึ้น เป็นต้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“ข้อแรก ต้องมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ข้อสอง มันควรจะมีส่วนหนึ่งในการโปรโมทเมื่อเวลาผ่านไปสักพักมองว่า เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) อาจจะ feed item ใหม่ ๆ ให้เรา เพราะเป็นไปไม่ได้ว่าสิ่งที่สร้างในวันนี้อีก 10 ปีมันจะทันสมัยอยู่หรือ ไม่ใช่ เวลามันเปลี่ยนไปมันก็ต้องมีความล้ำสมัย แต่มองว่า เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จะมีประโยชน์กับผู้ลงทุน”⁴²³

8.4.2 ความคาดหวังของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

“เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) นี้จะเป็นที่พึ่งหนึ่งของผู้ประกอบการในภาคเหนือทั้งหมด ถ้าเขาอยากจะทำหรือใครสักคนอยากเป็นผู้ประกอบการ อยากทำให้ธุรกิจใดธุรกิจหนึ่งในพื้นที่ภาคเหนือมันโตขึ้นได้ เมืองนวัตกรรมอาหารจะเป็นจุดที่เขาเข้ามาแล้วได้คำตอบหรือได้แนวทางต่อไป ให้เขามีทางเดินของเขา”⁴²⁴

⁴²² นิชาภา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 5). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

⁴²³ นาวิณ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 4). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

⁴²⁴ นิชาภา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 5). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

ความข้างต้นเป็นความคาดหวังของภาคีเครือข่ายแนวร่วมในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารที่ต้องการให้เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นเสมือนที่พึ่งพิงของผู้ประกอบการในพื้นที่ภาคเหนือทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและมิติทางสังคม กล่าวคือ มิติทางเศรษฐกิจ เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นผู้ให้คำปรึกษาและเป็นพี่เลี้ยงคนสำคัญของผู้ประกอบการ จนนำไปสู่การพัฒนาและสร้างธุรกิจทางด้านอาหารเป็นผลสำเร็จ ส่วนมิติทางสังคม ด้วยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีทรัพยากรทั้งด้านบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ มีเครื่องมือทางการวิจัย มีผลงานวิจัย และมีโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับต่อการพัฒนาผู้ประกอบการ สิ่งเหล่านี้จะช่วยเกื้อหนุนให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับอาหาร เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้สามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างมีคุณภาพ มีความปลอดภัย มีสุขภาพที่ดี และมีความหลากหลายทางชีวภาพมากขึ้น ซึ่งภาคีเครือข่ายอย่างอาจารย์นิชาภา ได้เน้นย้ำต่อไปว่า องค์ความรู้ที่ได้รับการผลักดันผ่านการวิจัยและพัฒนาจากผู้เชี่ยวชาญนี้จะช่วยทำให้เกิดความยั่งยืนและความมั่นคงทางอาหารให้แก่คนในพื้นที่ได้ในที่สุด ดังคำให้สัมภาษณ์

“ตัวหลักที่เราคิดว่าน่าจะผลักดันที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ความยั่งยืน ความมั่นคงอาหาร เพราะพอเราอยู่กับอาหาร เราก็ต้องมีองค์ความรู้เกี่ยวกับอาหารมาก และเรามีบุคลากรที่มีองค์ความรู้ เราก็น่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับอาหาร แม้แต่ทำอย่างไรให้คนเข้าถึงอาหารได้โดยไม่มีปัญหาอะไร ให้คนได้รับอาหารที่มีคุณภาพ ให้คนได้มีแนวทางหลากหลายในการเลือกรับประทานอาหารจากวัตถุดิบในบ้านเรา ที่บางอย่างมันอาจหายไปให้มันกลับมาให้องค์ความรู้ว่าจริง ๆ บ้านเรามีพืชที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพจำนวนมาก ซึ่งเมืองนวัตกรรมอาหารอาจเป็นตัวที่ช่วยทำให้คนรับทราบเหล่านั้นและได้ทานอาหารที่มีความหลากหลายทางชีวภาพของบ้านเรา ให้เขามีความยั่งยืนในการทำงานและส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเขาให้มันมีสุขภาพที่ดี”⁴²⁵

กำหนดเป้าหมายตัวชี้วัดและผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น ภายใต้แผนการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ผ่านมาการทำงานร่วมกันระหว่าง 3 สถาบันเป็นเพียงโครงสร้างความร่วมมือโดยการแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่ ในประเด็นดังกล่าวนี้ ภาคีเครือข่ายความร่วมมืออย่างอาจารย์ธนภัทร ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า แม้ว่าจะเป็นรูปแบบความร่วมมือในการทำงานที่สามารถเห็นผลแล้วในระดับหนึ่ง แต่การปฏิบัติงานในปัจจุบันนั้นยังคงเป็นข้อจำกัดการพันธกิจของงานอื่นอยู่อย่างมาก ประกอบกับหากพิจารณาถึงแนวโน้มของการขับเคลื่อนงานในอนาคตอาจต้องกำหนดเป้าหมายตัวชี้วัดและผู้รับผิดชอบสำหรับการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยเฉพาะให้มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งนี้ บทบาทของผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) จะต้องคอยสนับสนุนการ

⁴²⁵ นิชาภา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 5). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น เช่น การให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ การแบ่งปันทางด้านองค์ความรู้และโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ที่แต่ละเครือข่ายมีทรัพยากรเหล่านั้น เป็นต้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“มองว่ามันก็เกิดความร่วมมือกันระดับหนึ่ง ถ้าเกิดวันหนึ่งเมืองนวัตกรรมอาหาร ไปได้ไกลมัน น่าจะมีทีมเมืองนวัตกรรมอาหารโดยเฉพาะของแต่ละหน่วยงานเพื่อขับเคลื่อนด้านนั้นไปให้สุด ทุกวันนี้ เหมือนแชร์บทบาทของพนักงานองค์กรมา แล้วขีดเส้นเลยว่าต้องมีเป้าหมายเท่าไร และต้องสอดคล้องกัน เพราะฉะนั้นส่วนกลางก็ต้องสนับสนุนอะไรบางอย่างให้เรา เช่น ความร่วมมือทั้งเงินทุน องค์ความรู้ ข้อมูล โครงสร้างให้เข้ามาเป็นเครดิตร่วมกัน มันจะเกิดภาพที่มันเป็นรูปธรรมมากขึ้น”⁴²⁶

8.5 บทสรุป

เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ จากการสำรวจข้อมูลทั่วไปทั้งด้านสถานภาพและศักยภาพของผู้ประกอบการด้านอุตสาหกรรมอาหาร พบว่า มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) อยู่ลำดับที่ 30 ของประเทศ และสาขาอุตสาหกรรมอาหาร เป็นลำดับที่ 3 ที่มีการลงทุนมากที่สุดของจังหวัด โดยผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวนาปี ลำไย (ในฤดู) ส้ม เป็นต้น

เมื่อกลับมาพิจารณาถึงลักษณะการจัดการปกครอง เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตั้งแต่ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร พบว่า บริบทความร่วมมือระหว่าง 3 หน่วยงาน ประกอบด้วย คณะอุตสาหกรรมเกษตร อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) และศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ต่างมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นหนา ด้วยเหตุผลที่ว่า แนวนโยบายและบทบาทภารกิจของแต่ละหน่วยงานนั้นต่างเป็นปัจจัยเกื้อหนุนในการส่งเสริมและบ่มเพาะผู้ประกอบการในพื้นที่ ซึ่งความแตกต่างของแต่ละหน่วยงานนั้นจะขึ้นอยู่กับจุดแข็งในการขับเคลื่อนพันธกิจภายใต้โครงสร้างการทำงานเดิมของหน่วยงานตนเองเป็นสำคัญ ส่วนแรงจูงใจสำคัญของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นั้น ได้แก่ ประการแรก ความสอดคล้องของแนวนโยบายระหว่างนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารกับนโยบายการบริหารของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และประการที่สอง การได้เครือข่ายพันธมิตรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในด้านนวัตกรรมอาหาร

กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่ จึงเริ่มต้นจากการกำหนดจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ไปที่ “ส่วนผสมจากธรรมชาติที่มีคุณค่าสูง (High-value ingredients)” และกระบวนการจัดทำแผนกลยุทธ์ของเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ โดยเป็นการ

⁴²⁶ ธนภัทร (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

ขับเคลื่อนผ่านวิสัยทัศน์ พันธกิจ และแผนการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ร่วมกัน แม้ว่าจะมีแผนการดำเนินงานที่รอยรั่วและเกาะเกี่ยวความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายใต้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แต่กลไกในการขับเคลื่อนงานมิได้มีการจัดตั้งโครงสร้างการทำงานใหม่ในการขับเคลื่อนแผน ๆ หากแต่อาศัยโครงสร้างการบริหารงานเดิมตามแต่ละอำนาจหน้าที่ที่ต้องขับเคลื่อน ในพันธกิจของตนเอง ลักษณะการขับเคลื่อนงานให้เป็นไปตามแผนงาน ๆ นั้นจึงมักอาศัยโครงสร้างความร่วมมือในรูปแบบการประสานงานผ่านตัวแทนของแต่ละหน่วยงานที่ได้รับมอบหมาย สำหรับการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ที่เป็นไปตามทรัพยากรของพันธมิตรสู่ความเชื่อมโยงในการให้บริการพัฒนา นวัตกรรมอาหารเพื่อตอบโจทย์ผู้ประกอบการในทุกระดับ ผ่านการเชื่อมต่อระหว่างผู้ประกอบการของแต่ละสถาบันเข้าด้วยกัน ดังเช่น กรณีผู้ประกอบการต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์เริ่มต้น เพื่อการปรับปรุง หรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เรียกว่า “ขั้นห้องปฏิบัติการ (Lab-scale)” จะดำเนินการส่งต่อให้กับ “ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN)” กรณีผู้ประกอบการต้องการต่อยอดการพัฒนาธุรกิจ ไปสู่การขยายขนาด (Scale-up) หรือการขยายผลจากห้องปฏิบัติการ (Lab-scale) มาสู่การผลิตเชิง กิ่งอุตสาหกรรมในโรงงานต้นแบบ (Pilot-Plant) จะดำเนินการส่งต่อให้กับ “อุทยานวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP)” ส่วนบทบาทของคณะอุตสาหกรรมเกษตร เป็นเสมือน “ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในห้องปฏิบัติการ (Lab Knowhow) เป็นต้น ในด้านการกำกับดูแลเครือข่าย นวัตกรรมอาหาร พบว่า มีอำนาจทางการตัดสินใจในความร่วมมือเพื่อขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นั้น โดยสามารถจำแนกอำนาจการตัดสินใจออกเป็น 2 ระดับ กล่าวคือ ระดับที่ 1 ระดับภายในเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหารระหว่างภาคีขับเคลื่อนหลัก แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ กล่าวคือ รูปแบบที่หนึ่ง กรณีที่ต้องมีการตัดสินใจร่วมกันจะเป็นในประเด็นที่พันธมิตรเครือข่ายนั้น ได้รับผลกระทบร่วมกัน ดังเช่น การจัดทำแผนการดำเนินงานขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รูปแบบที่สอง กรณีประเด็นหรือดังกล่าวนั้นเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรง ต่อบทบาทหน้าที่ที่สถาบันนั้น ๆ ต้องรับผิดชอบจะมอบอำนาจการตัดสินใจให้แก่สถาบันนั้น ๆ เป็น ผู้ใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจ และระดับที่ 2 ระดับของการกำกับดูแลภายในสถาบันของแต่ละภาคี เครือข่าย อำนาจการตัดสินใจอีกระดับจึงผูกติดกับโครงสร้างองค์กรของแต่ละสถาบัน ดังเช่น รูปแบบ “คณะกรรมการอำนวยการ” ของแต่ละสถาบัน

สุดท้าย ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรม ผู้ขับเคลื่อนสำคัญได้ให้มุมมอง ว่าเครือข่ายนวัตกรรมจะมีความยั่งยืนได้นั้นต้องเริ่มจาก ประการแรก ควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างภาคีเครือข่ายพันธมิตรหลัก ประการที่สอง แนวนโยบายทางด้านการพัฒนานวัตกรรมอาหาร การมีแผนงานที่ดี และผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนงานที่สามารถส่งมอบคุณค่าและสร้างผลกระทบใน เชิงรูปธรรมให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ และประการที่สาม การได้รับการหนุนเสริมจากส่วนกลางใน ฐานะผู้ที่มีบทบาทในการเชื่อมโยงกลไกต่าง ๆ เพื่อรองรับการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหารใน

ระดับพื้นที่ และมีความคาดหวังให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร เป็นที่พึงพิงของผู้ประกอบการในพื้นที่ภาคเหนือทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและมิติทางสังคม ตลอดจนสามารถกำหนดเป้าหมายตัวชี้วัดและผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น ภายใต้แผนการขับเคลื่อนงานเมื่อนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทที่ 9

การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร กรณีศึกษา เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

9.1 บทนำ

กรณีศึกษา เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งให้เห็นถึงการอธิบายปรากฏการณ์การจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ และเป็นส่วนหนึ่งของการตอบวัตถุประสงค์การศึกษาข้อ 3) เพื่อเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร โดยมีลำดับการนำเสนอผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร⁴²⁷ (หัวข้อ 9.2) แสดงให้เห็นถึงภูมิหลังความร่วมมือและแรงจูงใจที่สำคัญของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย ส่วนกระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่ (หัวข้อ 9.3) ในส่วนนี้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการกำหนดจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามจุดยืนของมหาวิทยาลัยแม่โจ้และการบูรณาการสหสาขาวิชา รูปแบบความร่วมมือที่ไม่เป็นทางการสู่การยกระดับโครงสร้างความร่วมมือเชิงสถาบัน การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรของพันธมิตรสู่ความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการด้านนวัตกรรมอาหารตลอดห่วงโซ่คุณค่า ตลอดจนการกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหารและการมีแผนงานในอนาคต

ในส่วนสุดท้าย (หัวข้อ 9.4) เป็นการนำเสนอถึงผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ทั้งในมิติมุมมองความยั่งยืนของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารและความคาดหวังของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหารของผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

⁴²⁷ สำหรับบริบททั่วไปของพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ภาคผนวก ก.

9.2 ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

9.2.1 อุดมการณ์มหาวิทยาลัย “ความเป็นตัวตนและจิตวิญญาณด้านเกษตรและอาหาร”

“บริบทของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ตั้งแต่แรกเริ่มเป็นมหาวิทยาลัยในภูมิภาคที่ใกล้ชิดกับเกษตรกร เปรียบเสมือนตัวตน หรือเรียกง่าย ๆ ว่าเป็น DNA ของเราไปแล้ว...เพราะฉะนั้นทุกอย่างของแม่โจ้จึงมักจะเชื่อมโยงกับการเกษตรทั้งสิ้น โดยคำว่า “อาหาร (Food)” ก็ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เนื่องจากวัตถุดิบของอาหารมาจากเกษตรกร หากวัตถุดิบไม่มีคุณภาพอาหารก็จะมีคุณภาพต่อให้กระบวนการแปรรูปจะดีเพียงใดก็ตาม”⁴²⁸

ความข้างต้นเป็นภาพสะท้อนถึงบริบทของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่ได้รับการส่งต่อผ่านชุดอุดมการณ์ที่สำคัญตามเจตนารมณ์ของการก่อตั้งมหาวิทยาลัย ประเด็นดังกล่าวจึงสามารถพิจารณาได้ว่า การพิจารณาถึงวิวัฒนาการของมหาวิทยาลัยแม่โจ้จะช่วยฉายภาพให้เห็นถึงความเป็นตัวตนและจิตวิญญาณด้านเกษตรและอาหารในแต่ละช่วงยุคสมัยได้มากยิ่งขึ้น กล่าวคือ จุดเริ่มแรกของฐานความคิดและกิจกรรมของรัฐด้านให้การศึกษาแผนใหม่ทางการเกษตร เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2460 ซึ่งในสมัยนั้นมีการจัดตั้ง “โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม” แห่งแรกบริเวณหอวังหรือบ้านสวนหลวงสระประทุม โดยเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี⁴²⁹ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เจตนารมณ์ของการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม เนื่องจากเกรงว่าหากนักเรียนได้เข้าเรียนหนังสือเพียงอย่างเดียว เมื่อเรียนจบไปแล้วจะนิยมเข้ารับราชการจนไม่สนใจการทำกสิกรรม จึงต้องการสอนให้นักเรียนได้รู้จักฝึกหัดทำการเพาะปลูกเบื้องต้น แต่ด้วยข้อจำกัดที่ยังขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษาในการสอนวิชา กสิกรรม ทำให้ต้องมีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมขึ้น แนวความคิดในการจัดการศึกษาดังกล่าวจึงได้มีการขยายขอบเขตไปสู่พื้นที่ในระดับภูมิภาคต่าง ๆ ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายที่จะจัดตั้งสถานียทดลองเกษตรขึ้น ส่งผลให้มีการจัดตั้ง “โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมภาคเหนือ” ขึ้นที่แม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2577

ต่อมานโยบายการศึกษาของชาติมีความเปลี่ยนแปลงส่งผลให้โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมได้ถูกล้มเลิกไป แต่ด้วยเจตนารมณ์ในการวางรากฐานที่เกี่ยวข้องต่อการเกษตรกรรมในห้วงระยะเวลาที่ยาวนาน จึงได้มีการจัดตั้ง “โรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรมภาคเหนือขึ้น” ณ แม่โจ้ ในปี พ.ศ. 2479 โดยเป็นการจัดรูปแบบการศึกษาที่เป็นโรงเรียนอาชีพ เพื่อต่อยอดเจตนารมณ์ในการส่งเสริมอาชีพทางด้านกสิกรรม ในช่วงระยะเวลาหลังจากนั้นมีการยกเลิกโรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรมในภูมิภาคอื่น ๆ และให้โอนกิจการมารวมโรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรมภาคเหนือที่แม่โจ้ และยกฐานะขึ้นเป็น “วิทยาลัยเกษตรศาสตร์แม่โจ้”

⁴²⁸ กิตติ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 6). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

ต่อมาปี พ.ศ.2486 เนื่องจากวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขนได้รับการสถาปนาให้เป็น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ส่งผลให้ “วิทยาลัยเกษตรศาสตร์แม่โจ้” เปลี่ยนเป็น "โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์" ประกอบกับกระทรวงเกษตรราธิการมีการโอนกิจการให้แก่กรมอาชีวศึกษา ทำให้ในช่วงระยะเวลาหลังจากนั้นอีก 5 ปี มีการรับผู้สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 6 (ม. 3 ปัจจุบัน) เข้าศึกษาต่ออีก 3 ปี สำเร็จแล้วได้รับประกาศนียบัตรอาชีวชั้นสูง แผนกเกษตรกรรม จึงได้เปลี่ยนเป็น "โรงเรียนเกษตรกรรมแม่โจ้" อาจกล่าวได้ว่า ในช่วงนี้เป็นการจัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านการปฏิบัติทางการเกษตร

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499- 2525 มีการยกฐานะของโรงเรียนเกษตรกรรมแม่โจ้มาโดยตลอดและมีการปรับเปลี่ยนชื่อที่หลากหลายตามบริบทในแต่ละช่วงเวลา ไม่ว่าจะเป็น วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ (พ.ศ.2499) สถาบันเทคโนโลยีการเกษตร (พ.ศ. 2518)⁴³⁰ สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ (พ.ศ. 2525)⁴³¹ จนกระทั่งในปี พ.ศ.2539 สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ได้รับการสถาปนาเป็น “มหาวิทยาลัยแม่โจ้”⁴³² ซึ่งมีการเปิดการสอนในสาขาวิชาอื่นที่นอกเหนือจากสาขาเกษตรกรรม ทั้งนี้เป็นผลมาจากการขยายขอบเขตการศึกษาและเกิดความคล่องตัวทางบริหารมากขึ้น⁴³³

จาก “โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมแม่โจ้” สู่ “มหาวิทยาลัยแม่โจ้” สะท้อนให้เห็นถึงการส่งต่อตัวตนและจิตวิญญาณด้านเกษตรและอาหาร จนนำไปสู่บทบาทของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่มีพันธกิจในการส่งต่อองค์ความรู้ทางด้านสาขาวิชาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขาทางการเกษตรที่นับเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนพัฒนามหาวิทยาลัยให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการด้านการเกษตร ดังเห็นได้จากวิสัยทัศน์ของการ “เป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำที่มีความเป็นเลิศทางการเกษตรในระดับนานาชาติ” ทั้งนี้ อาจารย์กิตติคนนำคนสำคัญได้ให้ข้อมูลเสริมว่า แม้ว่าภายหลังมหาวิทยาลัยแม่โจ้จะมีได้ทำการเปิดสอนเพียงสาขาวิชาเกษตรเป็นการเฉพาะ แต่การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางการเรียนการสอนผู้เรียนจะต้องสามารถเชื่อมโยงสาขาวิชาการต่าง ๆ เข้ากับสาขาวิชาการเกษตรให้ได้ ดังคำให้สัมภาษณ์

⁴³⁰ อาศัยการสถาปนาตามพระราชบัญญัติเทคโนโลยีการเกษตร พ.ศ. 2418

⁴³¹ อาศัยตามประกาศในพระราชกฤษฎีกา ๖๖๖ พิเศษ หน้า 4 เล่ม 99 ตอนที่ 15 ราชกิจจานุเบกษา 3 กุมภาพันธ์ 2525 เนื่องจากชื่อ สถาบันเทคโนโลยีการเกษตร ไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

⁴³² ได้รับการเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยแม่โจ้ พ.ศ.2539 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2539

⁴³³ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. *บ้านหลังนี้มีประวัติอันยาวนาน กว่าจะเป็น “วันนี้” กว่าจะเป็น “แม่โจ้”*. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มีนาคม, 2566 จาก <https://www.mju.ac.th/th/About-MJU.html>

“มหาวิทยาลัยแม่โจ้ต้องดูบริบทตนเองเนื่องจากไม่ได้เป็นมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ที่มีทรัพยากรมากมายแต่เป็นมหาวิทยาลัยขนาดกลาง..ฉะนั้นด้วยบริบทนี้นักศึกษาจะต้องตระหนักถึงการนำเกษตรกรรมไปเป็นตัวตั้งในการทำงานไม่ว่าจะอยู่คณะใดก็ต้องเชื่อมโยงให้ได้”⁴³⁴

การฉายภาพสะท้อนอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัย อันแสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวตนและจิตวิญญาณด้านเกษตรและอาหาร จึงเป็นปัจจัยแวดล้อมประการหนึ่งที่สำคัญต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ซึ่งเป็นความสอดคล้องทางด้านเจตนารมณ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ รวมไปถึงการหล่อหลอมความเป็นตัวตนและจิตวิญญาณของผู้ขับเคลื่อนงาน ซึ่งเป็นภาคีเครือข่ายพันธมิตรหลักภายใต้นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ด้วยเช่นกัน

9.2.2 ภูมิหลังความร่วมมือ : ความสัมพันธ์ของภาคีเครือข่ายพันธมิตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนในประเด็นด้านนวัตกรรมอาหาร

หน่วยงานพันธมิตรหลักในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ประกอบด้วย อุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ศูนย์ความเป็นเลิศด้านนวัตกรรมทางการเกษตรสำหรับบัณฑิตผู้ประกอบการ คณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร คณะพัฒนาการท่องเที่ยว ภายใต้การดำเนินการของศูนย์ปฏิบัติการด้านอนุศิลปวิทยาการอาหาร ทั้ง 4 หน่วยงาน ต่างเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้สังกัดมหาวิทยาลัยแม่โจ้เช่นเดียวกัน ก่อนการเข้ามาของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) นั้น ที่ผ่านมา บริบทภูมิหลังของ 4 หน่วยงานต่างมีทุนเดิมที่เกี่ยวข้องต่อการขับเคลื่อนในการพัฒนานวัตกรรมอาหารอยู่เดิม ดังจะกล่าวถึงลำดับถัดไป

คณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร ได้รับการจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2540 พันธกิจหลักจะมุ่งเน้นผลิตบัณฑิตในสาขาที่ขาดแคลน ได้แก่ สาขาวิศวกรรมศาสตร์และสาขาอุตสาหกรรมเกษตร ซึ่งสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับด้านอาหาร ได้แก่ สาขาวิชาวิศวกรรมอาหาร และสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร นอกเหนือไปจากการผลิตบัณฑิตแล้วนั้น บทบาทที่สำคัญของคณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร นั้นคือ การมีพันธกิจในการส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมด้านวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร และเผยแพร่สู่สังคมในทุกระดับทั้งกลุ่มเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชน อุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดกลาง รวมถึงอุตสาหกรรมขนาดใหญ่อีกด้วย⁴³⁵ จากพันธกิจดังที่

⁴³⁴ กิตติ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 6). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

⁴³⁵ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, คณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร. *เกี่ยวกับหน่วยงาน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มีนาคม, 2566 จาก https://engineer.mju.ac.th/wtms_about.aspx?&lang=th-TH

กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า บทบาทที่สำคัญของคณาจารย์อีกหน้าที่หนึ่งนั่นคือ การให้บริการทางด้านวิชาการและสังคมแก่กลุ่มผู้ประกอบการในทุกระดับ ดังคำให้สัมภาษณ์

“ในส่วนตัวของอาจารย์เองด้านเรื่องงานวิชาการและวิจัยด้วย เดิมทีในการทำงานของเรา ปกติเราจะทำงานในพื้นที่ก่อน ซึ่งจะเป็นการทำงานช่วยกลุ่มเกษตรกร เนื่องจากแม่โจ้เป็นมหาวิทยาลัยเกษตร เพราะมีวัตถุประสงค์ต้นน้ำหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นพืช ประมง สัตว์ เราก็คงต้องอยู่กลางน้ำเพื่อช่วยเรื่องการแปรรูป การเพิ่มมูลค่า การสร้างนวัตกรรมจากวัตถุดิบที่มีอยู่ จากผลผลิตทางการเกษตรเป็นหลัก”⁴³⁶

เมื่อกลับมาพิจารณาถึงทรัพยากรที่เป็นทุนเดิมของคณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร อาจารย์รุจิราได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในมิติทางด้านอาหารได้มีการดำเนินการจัดตั้งหน่วยวิจัยที่มีชื่อว่า “หน่วยวิจัยและพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรและอาหารเพื่ออนาคต” ในปี 2563⁴³⁷ ภายใต้การขับเคลื่อนด้วยการร่วมตัวของบุคลากรและนักวิจัยภายในคณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร โดยบทบาทหน้าที่ของหน่วยวิจัยดังกล่าวจะทำหน้าที่ในการดำเนินการที่ว่า

“ในหน่วยวิจัยนี้เราจะคอยซัพพอร์ตคณะเป็นหลักและที่มหาวิทยาลัยก็ใช้บริการเราอยู่เช่นกัน เราจะช่วยเรื่องการให้คำปรึกษาทั้งเรื่องการผลิต การแปรรูป การเพิ่มมูลค่า การเขียนขอทุนโครงการ และอื่น ๆ เพื่อช่วยกลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจ หรือกลุ่มบริษัท เนื่องจากคณะเรามีนักศึกษาดั้งแต่ปริญญาตรีถึงปริญญาเอกบางคนได้ทุนการศึกษาเป็นทุนวิจัยต่อยอดงานวิจัย โดยเป็นการนำโจทย์ที่ได้จากเกษตรกร หรือผู้ประกอบการมาเป็นปัญหาวิจัยให้นักศึกษาได้มาจัดทำเป็นโครงการ ๆ ที่ลงมือปฏิบัติจริง ๆ แก้ไขปัญหากันจริง ๆ”⁴³⁸

นอกจากมีบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหารดังกล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น คณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร ยังมีความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานและเครื่องมือต่าง ๆ ที่จะรองรับต่อการให้บริการของผู้ประกอบการทางด้านอาหารโดยเฉพาะในการทำวิจัย พัฒนา และนวัตกรรม ดังเช่น โรงงานนำร่อง คณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร ที่ช่วยสนับสนุนผู้ประกอบการตั้งแต่เป็นสถานที่ผลิตอาหารในระดับเบื้องต้นสำหรับกลุ่มธุรกิจ SMEs หรือ Startup การให้คำปรึกษาในการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร บริการด้านข้อมูลในการออกแบบสถานที่ผลิตอาหาร การดำเนินการจดทะเบียนอาหาร (อย.) ให้บริการข้อมูลการสร้างโรงงานต้นแบบที่ได้มาตรฐานในการผลิตอาหาร

⁴³⁶ รุจิรา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 3). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

⁴³⁷ อนุสนธิประกาศคณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร เรื่อง หน่วยวิจัยและพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรและอาหารเพื่ออนาคต ฉบับลงวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563

⁴³⁸ รุจิรา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 3). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

ศูนย์ความเป็นเลิศด้านนวัตกรรมทางการเกษตรสำหรับบัณฑิตผู้ประกอบการ โดยศูนย์ดังกล่าวได้รับการจัดตั้งขึ้นอันเป็นผลจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ต้องการสนับสนุนให้คณาจารย์และหรือนักวิจัยของมหาวิทยาลัยที่มีความชำนาญในการทำวิจัยและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งหรือสหสาขา ได้รวมตัวกันในการจัดตั้งหน่วยวิจัย ศูนย์วิจัย และศูนย์ความเป็นเลิศเพื่อสร้างผลงานวิจัยตีพิมพ์ สิทธิบัตร หรืออนุสิทธิบัตร นวัตกรรมหรือสิ่งประดิษฐ์ มีการบริการวิชาการที่มีผลกระทบในระดับชุมชนหรือท้องถิ่น และเชื่อมโยงกับบัณฑิตศึกษาที่มีวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชี่ยวชาญและอยู่ในแผนงานนั้น โดยที่ ศูนย์ความเป็นเลิศด้านนวัตกรรมทางการเกษตรสำหรับบัณฑิตผู้ประกอบการ ได้รับการจัดตั้งเมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2562 ให้มีฐานะเป็น “ศูนย์ความเป็นเลิศด้านวิชาการ” มีบทบาทสำคัญในการสร้างศูนย์ความเป็นเลิศในด้านการวิจัยและนวัตกรรมทางการเกษตรสำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณาจารย์ และผู้ประกอบการ ในลักษณะการบูรณาการร่วมระหว่างการศึกษา การเรียนการสอน และการบริการทางวิชาการ ตลอดจนสนับสนุนการสร้างนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่มีคุณภาพ มีความเป็นนวัตกรรม มีศักยภาพในการสร้างผลิตภัณฑ์นวัตกรรมมูลค่าสูงทางการเกษตรและตรงกับความต้องการของทุกภาคส่วนตามนโยบายมหาวิทยาลัย 4.0 (University 4.0)⁴³⁹

หน่วยงานพันธมิตรหลักในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ อีกภาคีเครือข่ายนั้นคือ คณะพัฒนาการท่องเที่ยว หากกล่าวถึงภูมิหลังของคณะ ฯ นั้นได้รับการจัดตั้งจากสภามหาวิทยาลัยแม่โจ้ ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2548 บทบาทที่สำคัญของคณะพัฒนาการท่องเที่ยวมีจุดเน้นไปที่การผลิตบัณฑิตให้มีองค์ความรู้ทางด้านการท่องเที่ยว ทักษะการเป็นผู้ประกอบการ ทางด้านการบริการ และการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมไปถึงการให้บริการแก่สังคมที่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของชาติ คำถามสำคัญจึงอยู่ที่ว่า หากพิจารณาตามพันธกิจของคณะพัฒนาการท่องเที่ยวเบื้องต้นแล้ว อาจทำให้เกิดการตั้งประเด็นชวนสงสัยที่ว่า “คณะพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นมีบทบาทที่เชื่อมโยงต่อการพัฒนาทางด้านนวัตกรรมอาหารอย่างไร” หรือการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับด้านอาหารได้อย่างไร ประเด็นดังกล่าวนี้ สามารถพิจารณาเพิ่มเติมได้ว่า คณะพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น มีศูนย์บริการวิชาการเพื่อเชื่อมโยงและส่งเสริมการวิจัย บริการวิชาการแก่ชุมชน สร้างเครือข่ายหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนบูรณาการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอย่างสอดคล้องกับบริบทของคณะ โดยศูนย์วิจัย ฯ ที่เกี่ยวข้องทางด้านอาหาร มี 2 ศูนย์ ได้แก่ 1) ศูนย์การศึกษาด้านอนุศิลปวิทยาการอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยมุ่งเน้นการบูรณาการการทำงานด้านศิลปวิทยาการอาหารร่วมกันระหว่างนักวิจัยสายวิทยาศาสตร์ และนักวิจัยสายสังคมศาสตร์ เรียก

⁴³⁹ ประกาศมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เรื่อง การจัดตั้งศูนย์วิจัย ศูนย์ความเป็นเลิศด้านวิชาการ และศูนย์ความเป็นเลิศด้านรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ประกาศ ณ วันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2562

ได้ว่าเป็นผลผลิตใน “งานนวัตกรรมเชิงวิทยาศาสตร์” และ 2) ศูนย์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติ (International Gastronomy Tourism Centre: iGTC) ที่มุ่งเน้นการบูรณาการการทำงานด้านศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติร่วมกันระหว่างผู้เชี่ยวชาญจากสหสาขาวิชา เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน เรียกได้ว่าเป็นผลผลิตใน “งานนวัตกรรมเชิงสังคมศาสตร์” เช่น นวัตกรรมบริการ เป็นต้น

อาจารย์ธนา แกนนำคนสำคัญได้บอกเล่าถึงที่มาของการให้ความสำคัญและความสนใจในประเด็นด้านอาหารกับการท่องเที่ยว ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นผลมาจากองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรก ผลจากการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ส่งผลให้ภาคการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง การท่องเที่ยวในรูปแบบเดิมอาจไม่ตอบโจทย์ต่อประชาชนผู้รับบริการอีกต่อไป จึงได้มีการร่วมกันวิเคราะห์ทิศทางและแนวโน้มของธุรกิจท่องเที่ยว (Tourism Trend) ในมุมมองใหม่มากยิ่งขึ้น ประการที่สอง แนวนโยบายของมหาวิทยาลัย ที่มียุทธศาสตร์ของการขับเคลื่อนสู่การเป็นมหาวิทยาลัยแห่งชีวิต (University of Life) ประกอบด้วยเส้นทางการพัฒนา 3 เส้นทาง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรอินทรีย์ (Organic University) การเป็นมหาวิทยาลัยสีเขียว (Green University) และในช่วงปี 2565-269 จะมีจุดเน้นการพัฒนาการเป็นมหาวิทยาลัยเชิงนิเวศ (Eco University) ที่เรียกว่า “GO Eco U” ด้วยองค์ประกอบทั้ง 2 ประการข้างต้นที่กล่าวมานี้ จึงเป็นการบูรณาการความเชื่อมโยงระหว่างความเปลี่ยนแปลงทางของบริบทภายนอกที่เข้ามากระทบในด้านมิติสุขภาพ จุดยืนที่สำคัญของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ในด้านมิติทางการเกษตรและอาหาร ผนวกกับพันธกิจหลักของคณะพัฒนาการท่องเที่ยวในการพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการในภาคการท่องเที่ยว ดังนั้น มิติทาง “ด้านอาหาร” ถือเป็นประเด็นหนึ่งที่ทางคณะพัฒนาการท่องเที่ยวให้ความสนใจจนนำไปสู่การเชื่อมโยงระหว่างมิติการท่องเที่ยว อาหาร และสุขภาพเกิดขึ้น ที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy Tourism)”⁴⁴⁰

สุดท้าย อุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ หากกล่าวถึงบริบทและพันธกิจของสถาบันนั้น พบว่า เป็นหน่วยงานอิสระภายใต้กำกับของมหาวิทยาลัย และสภามหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยได้รับการจัดตั้งขึ้นตามวัตถุประสงค์ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) เพื่อสร้างหน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจขึ้นภายในมหาวิทยาลัยพร้อมกับมหาวิทยาลัยอื่นๆ ทั่วประเทศ 12 แห่งแรกภายใต้การกำกับดูแล และสนับสนุนงบประมาณ จากสำนักประสานงานหน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจในสถาบันอุดมศึกษา (University Business Incubator Coordinating Office, UBICO) โดยได้รับการประกาศจัดตั้งเป็น สถาบันบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชน จากสภามหาวิทยาลัยแม่โจ้ อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2548 และได้รับการจัดสรร

⁴⁴⁰ ผู้วิจัยขออธิบายคำจำกัดความดังกล่าวไว้ในส่วนถัดไป

งบประมาณ ในลักษณะของการจ้างที่ปรึกษาโครงการศึกษาวิจัยรูปแบบหน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจในสถาบันอุดมศึกษาสำหรับปี 2548 โดยมีบทบาทในการบ่มเพาะธุรกิจให้เกิดผู้ประกอบการใหม่ (Entrepreneurs) พัฒนาสู่บริษัทจัดตั้งใหม่ (Start-up Companies) และเสริมสร้างศักยภาพให้เข้มแข็งทั้งด้านธุรกิจ การตลาด เทคโนโลยี รวมถึงการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสภาพแวดล้อมทางวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อยกระดับเป็นบริษัทเต็มรูปแบบในอนาคต (Spin-off Companies) ตลอดจนเป็นช่องทางในการขับเคลื่อนงานวิจัย สิ่งประดิษฐ์ และนวัตกรรมที่สร้างสรรค์โดยคณาจารย์ นักวิจัย นักศึกษา และบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาพัฒนาสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ สร้างวงจรรายได้และผลประโยชน์กลับสู่สถาบันอุดมศึกษา เพื่อสร้างผลสัมฤทธิ์ (Result base) สู่เป้าหมายการพัฒนาขีดความสามารถเชิงการแข่งขันของประเทศโดยใช้ความรู้เป็นฐาน จนเมื่อปี พ.ศ. 2562 สถาบันบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชน มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้ยกฐานะเป็น “อุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร (Maejo Agro Food – Park: MAP)” เป็นหน่วยงานวิสาหกิจระดับมหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ในการตอบสนองต่อพันธกิจของมหาวิทยาลัยและสอดคล้องต่อยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์หรือสร้างรายได้จากองค์ความรู้ นวัตกรรมและทรัพย์สิน โดยมีเป้าหมายการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน และเป็นต้นแบบของระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมีความคล่องตัว ภายใต้หลักธรรมาภิบาล⁴⁴¹

9.2.3 การเข้ามาของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) และแรงจูงใจในการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis)

จุดเริ่มต้นการรับรู้นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นผลมาจากการได้รับหนังสือที่เป็นทางการในลักษณะของการเชิญชวนให้มหาวิทยาลัยเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ซึ่งผู้บริหารระดับสูงได้มอบหมายให้กับสถาบันบ่มเพาะวิสาหกิจ (อุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้) เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนนโยบาย ฯ ดังกล่าว โดยมีการหารือแนวทางการร่วมดำเนินการเมืองนวัตกรรมอาหารทั้งกับผู้บริหารและนักวิจัยของมหาวิทยาลัยในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 และมีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis)” เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 โดยมีอธิการบดี มหาวิทยาลัยแม่โจ้เป็นผู้ลงนาม

⁴⁴¹ตามประกาศมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เรื่อง ให้มีอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร เป็นหน่วยงานวิสาหกิจ ระดับมหาวิทยาลัย ประกาศ ณ วันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ซึ่งประกาศนี้เป็นผลมาจากการประชุมสภามหาวิทยาลัยแม่โจ้ ครั้งที่ 3/2562 เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2562 ที่มีมติเห็นชอบหลักเกณฑ์แนวทางการจัดตั้ง การรวม การยุบเลิกส่วนงาน และการแบ่งหน่วยงานกับหน่วยงานย่อยของส่วนงานภายในมหาวิทยาลัยแม่โจ้ พ.ศ. 2562

ระหว่างสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมทั้งสิ้นมากกว่า 30 หน่วยงาน โดยมีอธิการบดีของมหาวิทยาลัยแม่โจ้เป็นผู้ลงนามดังกล่าว ภายหลังจากที่มีการลงนามบันทึกข้อตกลงร่วมแล้ว นั้นภาคีเครือข่ายพันธมิตรที่ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารร่วมกันอย่างคณะวิศวกรรมศาสตร์และอุตสาหกรรมเกษตร และศูนย์ความเป็นเลิศด้านนวัตกรรมทางการเกษตรสำหรับบัณฑิตผู้ประกอบการและคณะพัฒนาการท่องเที่ยว จึงได้เข้ามามีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ที่ได้มีการมอบหมาย

แรงจูงใจสำคัญประการหนึ่งของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยายเกิดขึ้นจากหลายประการ กล่าวคือ **ประการแรก ความปรารถนาอย่างแรงกล้า (Passion) ที่ต้องการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น** ดังคำกล่าวที่ว่า

“เราเห็น Passion กลุ่มเกษตรกร เวลาเขาขายวัตถุดิบทางการเกษตรแล้วราคาต่ำ เรารู้สึกว่าเราอยากช่วยเขา ทำไมเกษตรกรบ้านเราไม่รวยอย่างประเทศอื่น ๆ ทั้งที่พื้นที่เขาก็มีน้อยกว่าเรา ขณะที่บ้านเรามีพร้อมทุกอย่างแต่เกษตรกรเรากลับจน เราก็เกิดคำถามว่า แล้วจะช่วยลดปัญหาราคาวัตถุดิบทางการเกษตรที่ตกต่ำนี้ได้อย่างไร ถ้าเราช่วยเขาในแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าให้สินค้ามันก็คงช่วยได้มากขึ้น แต่เราก็ต้องเลือกกลุ่มที่เขามีศักยภาพ เพื่อทำเป็นตัวอย่างให้เห็นว่ามันสามารถขายได้ราคาที่ดีมากขึ้นอย่างน้อยให้ได้เป็นเงินย้อนกลับมาเป็นทุนสำหรับการลงทุนครั้งถัดไป”⁴⁴²

ความข้างต้นเป็นคำบอกเล่าของอาจารย์รุจิราที่กล่าวถึงแรงจูงใจในการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ว่า อุดมการณ์ทางความคิดซึ่งเป็น “จิตวิญญาณแม่โจ้” ได้ถูกบ่มเพาะและสั่งสมมาตั้งแต่สมัยที่ศึกษา ณ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จนกระทั่งได้รับการศึกษาต่อในต่างประเทศต่างได้เห็นถึงบริบทของเกษตรกรในหลายประเทศแล้วมองเห็นว่า แท้ที่จริงแล้วนั้นปัญหาที่สำคัญของเกษตรกร นั่นคือ แม้จะมีการผลิตสินค้าทางการเกษตรจำนวนมาก แต่รายได้กลับมีทิศทางที่ตรงกันข้าม ด้วยความปรารถนาอย่างแรงกล้า (Passion) ที่อยู่ภายในใจนี้เองจึงเป็นเสมือนแรงขับเคลื่อนในการที่ทำให้ตนเองเริ่มที่จะอุทิศตนด้วยการให้คำปรึกษา ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมให้แก่กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่เชียงใหม่และพื้นที่ใกล้เคียง อาจารย์รุจิราได้เล่าต่อไปว่า หัวใจสำคัญนั่นคือเราต้องเข้าใจบริบทของกลุ่มเป้าหมายในแต่ละกลุ่ม โดยกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มนั้นต่างมีความเข้าใจในเรื่องของการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงการพัฒนาทางนวัตกรรมทางด้านอาหารที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ ความต้องการในการตอบสนองต่อโจทย์ที่ต้องการให้นักวิจัย/ผู้ให้คำปรึกษาแก้ไขต่างมีความต้องการที่แตกต่างกันอีกด้วย เช่น วิสาหกิจชุมชน เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ไม่มีทรัพยากรทั้งในด้านงบประมาณสำหรับการลงทุนและอุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ซึ่งในกลุ่มนี้ภาครัฐอาจจำเป็นต้องหนุนเสริมในประเด็นดังกล่าว ในขณะที่กลุ่ม

⁴⁴² รุจิรา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 3). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) มีงบประมาณในการลงทุนและต่อยอดประเภทธุรกิจของตน แต่มีข้อจำกัดในเรื่องขององค์ความรู้ทางด้านการพัฒนานวัตกรรมอาหาร อย่างไรก็ตาม อาจารย์รุจิราได้เน้นย้ำว่า การให้ผู้ประกอบการ (เกษตรกร) ได้เรียนรู้และมองเห็นถึงความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการลงมือทำ จำต้องอาศัยการรวมกลุ่มของคนในชุมชนในการพัฒนาสินค้าร่วมกัน ตลอดจนการได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนที่ต้องมีความเข้มแข็งและการเข้ามามีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ซึ่งต้องอาศัยทักษะทางเทคโนโลยี และการทำการตลาดแก่กลุ่มคนเหล่านี้ ดังคำกล่าวที่ว่า

“การจับคนที่มีอุดมการณ์เหมือนกันมาอยู่ด้วยกัน มันก็จะเกิดการเสริมกำลังใจซึ่งกันและกัน”⁴⁴³

ประการที่สอง การได้รับการยอมรับและการเห็นคุณค่าของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ให้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) แคนนำหลายท่านต่างสะท้อนถึงมุมมองที่มีต่อผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) ที่ว่า ประเด็นสำคัญนั้นเกิดจากการที่ส่วนกลางให้การยอมรับและเห็นคุณค่าของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ว่า บุคลากรมีความรู้ความเชี่ยวชาญ มีความสามารถ และศักยภาพในการขับเคลื่อนงาน จึงได้รับโอกาสในการได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ซึ่งถือได้ว่านโยบาย ฯ นี้เป็นนโยบายระดับประเทศที่มีใช้สถาบันการศึกษาใดจะเข้าร่วมได้ ดังคำกล่าวที่ว่า

“มองว่ามหาวิทยาลัยก็ต้องมีศักยภาพบางประการที่ทางส่วนกลางให้การยอมรับจึงสามารถเข้าร่วมโครงการฯ ได้ แม้พิกัดที่ตั้งของมหาวิทยาลัยจะค่อนข้างห่างไกล แต่ส่วนกลางยังได้แสดงความสนใจและให้ความช่วยเหลืออย่างมาก”⁴⁴⁴

“ปกติไม่ใช่ทุกสถาบันการศึกษาที่จะมีโอกาสในการเข้าร่วมในโครงการ ฯ นี้แสดงว่าเราก็มีความพร้อมในระดับหนึ่งที่เขาเห็นคุณค่าในตัวเรา”⁴⁴⁵

ประการที่สาม เป็นโอกาสในด้านต่าง ๆ ที่เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จะได้รับจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ผู้เข้าร่วมขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้ให้ข้อคิดเห็นสนับสนุนว่า การได้เข้าร่วมขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารนั้น เป็นเสมือนโอกาสสำคัญในหลายด้าน กล่าวคือ โอกาสในการใช้ประโยชน์ด้านทรัพยากรจากเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) ไม่ว่าจะเป็น ทรัพยากรทางข้อมูล การมี

⁴⁴³ รุจิรา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 3). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

⁴⁴⁴ กิตติ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 6). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

⁴⁴⁵ ธนา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

ฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ศักยภาพความเชี่ยวชาญเฉพาะทางของบุคลากร ทรัพยากรทางความรู้ บทบาทของเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนกลางจะเป็นผู้ดำเนินการในการจัดให้เกิดขึ้นที่หรือเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านอาหารโดยเฉพาะ การพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านนวัตกรรมอาหารจะมีส่วนช่วยหนุนเสริมในการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรภายในสถาบันให้มีการพัฒนาองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญที่เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย เป็นต้น ดังคำกล่าวที่ว่า

“เกิดการพัฒนาระยะเรียนรู้ในหลายมิติ รวมถึงมีกรอบความคิดวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวที่กว้างไกลมากขึ้นไม่ได้จำกัดอยู่ในรูปแบบเดิมอย่างที่เป็มาในอดีตเท่านั้น การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมปลายน้ำที่สามารถเชื่อมกับอะไรก็ได้ อยู่ที่วิสัยทัศน์ว่าจะเชื่อมกับอะไร และ เชื่อมอย่างไร ผ่านการสร้างมูลค่า (Value Added) และ การเล่าเรื่องราว (Story Telling)”⁴⁴⁶

โอกาสในการได้รับเครือข่ายพันธมิตรและผู้ประกอบการที่เพิ่มมากขึ้น เมื่อภาคีเครือข่ายในพื้นที่ได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนวัตกรรมอาหารนั้น บทบาทหน้าที่ของผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) จะทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมต่อ (connect the dot) ทั้งภาคีเครือข่ายการวิจัย ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเชื่อมต่อเครือข่ายการวิจัยจะนำไปสู่การไหลเวียนขององค์ความรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านการพัฒนาเมืองนวัตกรรมอาหารที่เพิ่มมากขึ้นผ่านความเชี่ยวชาญเฉพาะของแต่ละบุคลากร แกนนำได้บอกเล่าต่อไปว่า เหนือสิ่งอื่นใดที่ทำให้ทางมหาวิทยาลัยแม่โจ้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนนี้ คือ พื้นที่ที่มีโอกาสในการทำงานร่วมกับผู้ประกอบการรายใหญ่ ประสบการณ์ที่คาดว่าได้รับจากการทำงานร่วมกันนี้จะช่วยหนุนเสริมในการปรับมุมมองและเรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกัน เนื่องจากที่ผ่านมาทางเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ต่างปฏิบัติงานร่วมกับผู้ประกอบการในขนาดเล็กและขนาดกลางเป็นหลัก

9.3 กระบวนการก่อตัวและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่

9.3.1 อาหารอินทรีย์ (Organic Food) และศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy)

: จุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามจุดยืนของมหาวิทยาลัยแม่โจ้และการบูรณาการสหสาขาวิชา

เมื่อมหาวิทยาลัยแม่โจ้ได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนวัตกรรมอาหารจากการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis)” ในปี พ.ศ. 2559 ต่อมาได้มีการประชุมเมืองนวัตกรรมอาหารขึ้น เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2560 ณ อุทยานวิทยาศาสตร์ประเทศไทย ทำให้เครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่จากภูมิภาคต่าง ๆ ได้รับทราบถึงแนวทางการ

⁴⁴⁶ ธนา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

สนับสนุนภายใต้นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) โดยการจะขอรับการสนับสนุนทุนวิจัยและเครื่องมือต่าง ๆ ภายใต้เมืองนวัตกรรมอาหาร แต่ละเครือข่ายนวัตกรรมอาหารจะต้องผ่านการรับรองและได้รับการประกาศพื้นที่ที่ได้รับสิทธิประโยชน์ในการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหารเสียก่อนจึงจะสามารถขอรับการสนับสนุนผ่านช่องทางงบประมาณประจำปีไปยังสำนักงานงบประมาณได้ โดยที่ผู้ที่รับผิดชอบในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) จะเป็นผู้ให้ความเห็นชอบ ซึ่งพิจารณาจากศักยภาพและความพร้อมของเครือข่าย ๆ ที่ขับเคลื่อนงานในเชิงพื้นที่ไม่ว่าจะเป็น การกำหนดความเชี่ยวชาญเฉพาะของเครือข่ายฯ ในพื้นที่ที่สอดคล้องกับเป้าหมายของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) การมีพื้นที่รองรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและการพัฒนา การมีโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่พร้อมให้บริการภาคเอกชน การมีบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางการวิจัยและการพัฒนาอาหารโดยเฉพาะ และการมีโครงสร้างการบริหารจัดการในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือ และเชื่อมประสานกับสำนักงานส่วนกลางของเมืองนวัตกรรมอาหาร

นอกจากนี้ เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 ทีมผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) ได้ลงพื้นที่ยังมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อหารือร่วมกับผู้บริหารระดับสูง องค์กรประชุมในการหารือ ประกอบด้วย (1) ผู้บริหารของเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) (2) รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยแม่โจ้ (3) คณะกรรมการอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยเป็นประเด็นการหารือไปพร้อมกับการเยี่ยมชมความพร้อมของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ส่งผลให้ในช่วงระยะเริ่มต้นเครือข่ายนวัตกรรมอาหารนี้ ทางผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จากส่วนกลางได้ส่งโจทย์ที่สำคัญให้ผู้ขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ได้ค้นหาจุดแข็ง (จุดเด่น) ซึ่งเป็นความถนัดและความเชี่ยวชาญของเครือข่าย ๆ ทั้งนี้ เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2560 ทางอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ ในฐานะแกนกลางของการบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้นำเสนอประเด็นในการพิจารณาต่อการดำเนินงานเมืองนวัตกรรมอาหารของมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับประกอบการตัดสินใจให้แก่ผู้บริหารระดับสูง ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ข้อควรพิจารณาต่อการดำเนินงานเมืองนวัตกรรมอาหารของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ซึ่งเป็นประเด็นในแง่มุมมองของประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับและข้อจำกัดที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมต่อการดำเนินงานเมืองนวัตกรรมอาหาร กล่าวคือ ด้านประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ได้แก่ การเปิดพื้นที่ให้ภาคเอกชนตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับสากลได้เข้ามาทำวิจัยร่วมกับมหาวิทยาลัย การเปิดโอกาสในการสร้างรายได้จากการที่ภาคเอกชนเข้ามาเช่าใช้พื้นที่ การเปิดมุมมองประสบการณ์การทำวิจัยร่วมกับภาคเอกชนให้กับนักวิจัยในมหาวิทยาลัย การต่อยอดการสนับสนุนโครงการอาหารอินทรีย์จังหวัดเชียงใหม่ที่กำลังจะหมดโครงการในปี พ.ศ.2560 (กรณีที่ทำกรมวิทยาลัยเลือกจะมีจุดแข็ง

(จุดเด่น) ในด้านเกษตรอาหารอินทรีย์) การส่งเสริมการสนับสนุนการนำผลงานวิจัยด้านนวัตกรรมอาหารไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์แก่ภาคเอกชนผ่านกระบวนการอนุญาตใช้สิทธิ์ การส่งเสริมและสนับสนุนการนำผลงานวิจัยด้านนวัตกรรมอาหารไปใช้ประโยชน์ผ่านกระบวนการบ่มเพาะธุรกิจนวัตกรรมอาหาร

ส่วนข้อจำกัดที่ควรพิจารณาเพิ่มเติม ได้แก่ ความพร้อมของมหาวิทยาลัยในด้านจำนวนนักวิจัย งานวิจัยพื้นฐาน และเครื่องมือในการวิจัยและการพัฒนาที่จะรองรับต่อความต้องการของภาคเอกชน ขการกำหนดทิศทางการพัฒนาในอนาคตและการใช้ประโยชน์จากมาตรการภาครัฐที่จะสนับสนุนให้ภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำวิจัยร่วมกับมหาวิทยาลัย ตลอดจนมหาวิทยาลัยต้องการกำหนดจุดแข็งในการดำเนินงานเมืองนวัตกรรมอาหารในด้านใด

ประเด็นที่ 2 ข้อเสนอแนวทางการดำเนินการของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จากข้อจำกัดที่ควรพิจารณาดังที่กล่าวมาในประเด็นก่อนหน้า ทำให้ทางอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ ได้ให้ข้อเสนอเกี่ยวกับจุดแข็ง (จุดเด่น) ต่อการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ไว้ว่า มหาวิทยาลัยแม่โจ้นั้นมีความแตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่น ๆ เนื่องจากเป็นมหาวิทยาลัยที่ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ในด้านการเป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางด้านเกษตร ส่งผลให้มหาวิทยาลัยแม่โจ้สามารถเชื่อมต่อกับเมืองนวัตกรรมอาหารได้อย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำ สำหรับข้อเสนอในด้านจุดแข็ง (จุดเด่น) ที่ทางอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ ได้นำเสนอนั้น คือ การเป็น “ศูนย์กลางทางด้านเกษตรอินทรีย์สำหรับเมืองนวัตกรรมอาหาร” (Organic Hub for Food Innopolis)

คำถามสำคัญจึงอยู่ที่ว่า เหตุใดมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จึงมีจุดยืนในการเป็น “ศูนย์กลางทางด้านเกษตรอินทรีย์สำหรับเมืองนวัตกรรมอาหาร” (Organic Hub for Food Innopolis) เมื่อพิจารณาถึงแผนแม่บทการเปลี่ยนผ่าน 100 ปี มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (พ.ศ. 2477-2577) และยุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ระยะ 15 ปี (พ.ศ.2555- 2569) พบว่า การกำหนดยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อน มหาวิทยาลัยแม่โจ้นั้นได้มีจุดเน้นการพัฒนาไปสู่การเป็น “แม่โจ้: มหาวิทยาลัยแห่งชีวิต (Maejo: University of Life)”⁴⁴⁷ ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาก่อเป็น 3 ช่วง ซึ่งมหาวิทยาลัยแม่โจ้ได้มีการดำเนินการทั้ง 3 ส่วนไปพร้อมกัน หากแต่ให้ความสำคัญของการพัฒนาที่แตกต่างกันตามช่วง ดังนี้

⁴⁴⁷ มหาวิทยาลัยแห่งชีวิต (University of Life) ชีวิตของชาวแม่โจ้ ทั้งบุคลากร นักศึกษา บัณฑิต และชุมชน ต้องเป็นชีวิตที่ยึดถือการเกษตรเป็นรากฐานของการพัฒนา ชีวิตที่เคารพและให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชีวิตที่ผูกพันกับประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม ชีวิตในโลกแห่งความเป็นจริงที่ต้องก้าวทัน รู้ทันเทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลง รวมทั้งชีวิตที่ยึดถือความดีงามและธรรมาภิบาลเป็นฐานราก

ระยะที่ 1 ช่วงปี พ.ศ.2555-2559 มุ่งสู่การเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรอินทรีย์ (Organic University)⁴⁴⁸ โดยการปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการในระบบเกษตรของมหาวิทยาลัย เพื่อให้เป็นต้นแบบของการทำเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริง ควบคู่ไปกับการวางแผนการพัฒนา การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัยและชุมชนโดยรอบ เพื่อเตรียมก้าวสู่ Green และ Eco University ในระยะต่อไป

ระยะที่ 2 ช่วงปี พ.ศ.2560-2564 มุ่งสู่การเป็นมหาวิทยาลัยสีเขียว (Green University)⁴⁴⁹ เชื่อว่า การปรับพื้นฐานการเกษตรสู่เกษตรอินทรีย์ของมหาวิทยาลัยจะเริ่มเห็นผลเป็นรูปธรรมแล้ว แต่จะยังคงพัฒนาต่อไปโดยบูรณาการให้ครอบคลุมสู่พันธกิจของมหาวิทยาลัยทุกด้าน เพื่อให้มหาวิทยาลัยเป็นผู้นำด้านเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริง โดยจะพัฒนาด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมให้เห็นผลเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เช่น การปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เป็นธรรมชาติ การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกการอนุรักษ์พลังงาน และการส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน

ระยะที่ 3 ช่วงปี พ.ศ.2565-2569 มุ่งสู่การเป็นมหาวิทยาลัยเชิงนิเวศ (Eco University)⁴⁵⁰ มหาวิทยาลัยจะขยายผลไปสู่การปรับเปลี่ยนแนวคิด จิตสำนึก และพฤติกรรมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งนักศึกษา บุคลากร ศิษย์เก่า ตลอดจนชุมชน เพื่อให้มหาวิทยาลัยเป็นต้นแบบแก่ชุมชนและประเทศชาติ อันนำไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยแห่งชีวิตตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ต่อไป

อาจกล่าวได้ว่า จุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ในการเป็น “ศูนย์กลางทางด้านเกษตรอินทรีย์สำหรับเมืองนวัตกรรมอาหาร” (Organic Hub for Food Innopolis) จึงเป็นเสมือนการหล่อหลอมมาจากตัวตนและจิตวิญญาณด้านเกษตรและอาหาร ประกอบกับสอดคล้องต่อทิศทางการพัฒนาของมหาวิทยาลัยที่ชาวแม่โจ้ยึดถือปฏิบัติร่วมกันมันที่จะมุ่งไปสู่ “การเป็นมหาวิทยาลัยแห่งชีวิต” ในที่สุด ซึ่งอาจารย์กิตติ ได้กล่าวทิ้งท้ายเพิ่มเติมไว้ว่า

⁴⁴⁸ มหาวิทยาลัยเกษตรอินทรีย์ (Organic University) หมายถึง การกลับคืนสู่การเกษตรแบบธรรมชาติ ซึ่งไม่ใช่การปฏิเสธเคมีหรือเทคโนโลยีโดยสิ้นเชิง แต่หมายถึง การใช้อย่างถูกต้องและรับผิดชอบต่อต้องยึดทางสายกลาง ใช้เทคโนโลยีอย่างถูกต้อง มีเหตุผล พอเพียง ไม่เป็นอันตรายต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

⁴⁴⁹ มหาวิทยาลัยสีเขียว (Green University) หมายถึง มหาวิทยาลัยต้องพัฒนาสู่ความถูกต้อง โดยสร้างความสมดุลกับธรรมชาติ และการเป็น Green University ต้องเน้นเรื่องการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมที่ตีงาม (วัฒนธรรมแม่โจ้ วัฒนธรรมเกษตร วัฒนธรรมล้านนา และวัฒนธรรมไทย)และความดีมีคุณธรรม (ธรรมาภิบาล)

⁴⁵⁰ มหาวิทยาลัยเชิงนิเวศ (Eco University) หมายถึง มหาวิทยาลัยที่สร้างความสมดุลในการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างสมบูรณ์แบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงความสุขที่แท้จริงของมนุษย์การพัฒนาจิตใจ และการสร้างจิตสำนึกที่ตีงามแก่นักศึกษาและบุคลากร

“ต้นทุนงานวิจัยในช่วงเปลี่ยนผ่านนี้จะเน้นด้านวัตถุดิบอินทรีย์ (Organic Material) ไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยสีเขียว (Green) โดยมองว่าต้นทุนที่เป็นเกษตรอินทรีย์ (Organic) นั้นเป็นต้นทุนที่ดี การมีวัตถุดิบ (Material) ที่ดีย่อมนำไปสู่อาหาร (Food) ที่ดีเช่นเดียวกัน”⁴⁵¹

อย่างไรก็ตาม ทางอุทยาน ฯ ได้ให้ข้อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร หากมหาวิทยาลัยแม่โจ้เลือกแนวทางในการมีจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) เป็น “ศูนย์กลางทางด้านเกษตรอินทรีย์สำหรับเมืองนวัตกรรมอาหาร” (Organic Hub for Food Innopolis) ควรมีการกำหนดแนวทางการพัฒนาตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ไม่ว่าจะเป็น แนวทางที่ 1 การเป็นต้นทางของอาหารที่มีการผลิตวัตถุดิบที่ดีและมีคุณภาพ (Premium Raw Material Produces) ซึ่งวัตถุดิบอาหารอินทรีย์ที่มีคุณภาพย่อมนำไปสู่ผลิตภัณฑ์อาหารที่มีคุณภาพด้วยเช่นกัน แนวทางที่ 2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของอาหารใหม่ (Novel Food Ingredients)⁴⁵² ผ่านกระบวนการแปรรูปที่ทันสมัย (Processing and Machinery) แนวทางที่ 3 รูปแบบการธุรกิจการให้บริการเชิงนวัตกรรมอาหาร (Innovative Food Design Business) ดำเนินการผ่านกิจกรรมการสนับสนุนนวัตกรรมอาหารของมหาวิทยาลัย ไม่ว่าจะเป็น การบ่มเพาะธุรกิจนวัตกรรมอาหาร การยกระดับมรดกภูมิปัญญาอาหาร (Gastronomic Heritage) ด้วยเทคนิควิทยาการอาหารระดับโมเลกุล (Molecular Gastronomy)⁴⁵³ ควบคู่ไปกับการพัฒนาการให้บริการนวัตกรรมอาหาร

มหาวิทยาลัยแม่โจ้ไม่ได้มีได้เพียงแต่หล่อหลอมจุดแข็ง (จุดเด่น) ของเมืองนวัตกรรมอาหาร ผ่านตัวตน จิตวิญญาณ และทิศทางการพัฒนาของมหาวิทยาลัยเพียงเท่านั้น หากแต่ภาพสะท้อนของแกนนำขับเคลื่อนคนสำคัญจากภาคีเครือข่ายภายในมหาวิทยาลัยอย่างคณะพัฒนาการท่องเที่ยว เล็งเห็นว่า ทุกมหาวิทยาลัยที่มีความเชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร (Food Science

⁴⁵¹ กิตติ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 6). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

⁴⁵² ในปี พ.ศ. 2559 กระทรวงสาธารณสุขได้ออกประกาศ ฉบับที่ 376 เรื่อง อาหารใหม่ หรือ Novel food โดยมีการกำหนดความหมายของอาหารใหม่ (Novel Food) ไว้ 3 ประการ กล่าวคือ ประการแรก อาหารใหม่ หมายถึง อาหารหรือส่วนประกอบของอาหาร ที่ปรากฏหลักฐานทางวิชาการว่ามีประวัติการบริโภคเป็นอาหารน้อยกว่า 15 ปี ประการที่สอง อาหารใหม่ หมายถึง อาหารหรือส่วนประกอบของอาหาร ที่ได้จากกระบวนการผลิตที่มีใช้กระบวนการผลิตโดยทั่วไปของอาหารนั้น ๆ ที่ทำให้ส่วนประกอบ โครงสร้างของอาหาร รูปแบบของอาหารนั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ ส่งผลต่อคุณค่าทางโภชนาการ กระบวนการทางเคมีภายในร่างกายของสิ่งมีชีวิต หรือระดับของสารที่ไม่พึงประสงค์ และประการที่สาม อาหารใหม่ เป็นผลิตภัณฑ์อาหารที่มีวัตถุดิบตามประการที่ 1 และประการที่ 2 เป็นส่วนประกอบ

⁴⁵³ อาหารระดับโมเลกุล (Molecular Gastronomy) เป็นการนำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาหาร โดยมีเทคนิคการปรุงหรือการประกอบอาหารหลากหลายรูปแบบ เพื่อสร้างอาหารรูปแบบแปลกใหม่

and Technology) ต่างมุ่งเป้าหมายในการสร้างอัตลักษณ์ของตนเองที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน แต่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ กลับมองว่า “การบูรณาการสหสาขาวิชา” ด้วยการเชื่อมโยงระหว่างวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์เข้าไว้ด้วยกัน ที่เรียกว่า “ศิลปวิทยาการอาหารแบบองค์รวม (Holistic Gastronomy)” นับเป็นจุดเริ่มต้นและสร้างความแตกต่างที่มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญต่างจากมหาวิทยาลัยอื่น การบูรณาการสหสาขาวิชานี้เป็นมุมมองที่มีได้มองอาหารเป็นเพียงมิติของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology) เท่านั้น หากแต่มองเชื่อมโยงมิติทางด้านอาหารเข้ากับศาสตร์อื่นร่วมด้วย เช่น วัฒนธรรมและประเพณี ภูมิปัญญาของชุมชนดั้งเดิม ประเด็นเหล่านี้คือตัวอย่างหนึ่งในมุมมองทางสังคมศาสตร์ (Social Science) ที่เข้ามาเชื่อมโยงกับทางด้านวิทยาศาสตร์ ในขณะที่เดียวกันก็จะนำมุมมองทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology) มาอธิบายในเชิงงานวิจัย อาทิ เป็นอาหารที่ทานแล้วสามารถแก้อาการท้องอืดและท้องเสียได้ เป็นต้น

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ศิลปวิทยาการอาหาร” (Gastronomy) ตามมุมมองของผู้ริเริ่มศูนย์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติ (International Gastronomy Tourism Centre: iGTC) อย่างอาจารย์อนุชิต ได้ให้คำอธิบายว่า ศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy) มีจุดเน้นการพัฒนาผ่านกลไก 3 ด้าน⁴⁵⁴ ประกอบด้วย *ด้านอาหาร (Food)* เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาด้านอาหาร (Food Studies) ผ่านการสื่อสารด้านอาหารและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงอาหารที่เป็นธรรม โดยมุ่งเป้าหมายไปที่การมีสุขภาพดีอย่างยั่งยืน (A Bite for A Better Life) *ด้านการออกแบบ (Design)* เป็นการส่งต่อองค์ความรู้ด้านศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy) ผ่านความคิดสร้างสรรค์ ทรัพยากรทางปัญญา ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ ในการผลิตสินค้าและบริการในรูปแบบใหม่ ด้วยการเสริมคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) และธุรกิจบริการ (Service Innovation) ในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อแสวงหาโอกาสของการพัฒนานวัตกรรมจากฐานทุนวัฒนธรรม โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว (Tourism Product) ภายใต้การพัฒนาบนฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) และ เศรษฐกิจวัฒนธรรม (Cultural Economy) *ด้านธุรกิจ (BUSINESS)* พัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวสร้างมูลค่าต่อยอดจากรากฐานธุรกิจเกษตรและอาหาร โดยมีการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy Tourism) เป็นแกนกลางของการขับเคลื่อน อาจกล่าวได้ว่า ศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy) จึงเป็นจุดแข็ง (จุดเด่น) ของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ที่เป็นเสมือนการมองมิติ

⁴⁵⁴ศูนย์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติ (International Gastronomy Tourism Centre: iGTC). *เกี่ยวกับ (About)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม, 2566 จาก <https://mjuigtc.com/about/>

ทางด้านอาหารที่มีใช้ตัวขับเคลื่อนในทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่เป็นการมุมมองศิลปวิทยาการอาหารบนฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในอีกแง่มุมหนึ่งด้วย

จากแนวความคิดเกี่ยวกับศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy) จนนำมาสู่จุดแข็ง (จุดเด่น) ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ซึ่งได้มีการนำเสนอถึงจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ทางด้านศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy) เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ.2561 โดยคณะพัฒนาการท่องเที่ยว และอุทยานวิทยาศาสตร์ฯ อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมามีคณะทำงานผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้มีการนำเสนอถึงจุดเน้นการพัฒนาไปที่ “ศูนย์กลางทางด้านเกษตรอินทรีย์สำหรับเมืองนวัตกรรมอาหาร” (Organic Hub for Food Innopolis) เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2560 พร้อมทั้งได้มีการหารือ การจัดประชุมภายในเพื่อสร้างความเข้าใจแก่นักวิจัยและผู้บริหารมาโดยตลอดตั้งแต่ปี พ.ศ.2559 เป็นต้นมา และได้มีการจัด Maejo Food Innopolis Forum ครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 สุดท้าย เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จึงได้มีการหลอมรวมจุดเน้นของการพัฒนาระหว่างอาหารอินทรีย์ (Organic Food) และศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy) เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้าง “**มหานครแห่งนวัตกรรมและวัฒนธรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (Maejo Gastropolis)**” จนนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจมีการกำหนดแนวทางการดำเนินงานขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร ส่วนขยาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อให้ตอบโจทย์วิสัยทัศน์ดังที่ได้มีการกำหนดไว้ในก่อนหน้า โดยมียุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนงาน ดังนี้

“วิสัยทัศน์ เสริมขีดความสามารถในวัฒนธรรมอาหารและสร้างสินไหมในห่วงโซ่คุณค่าเกษตรและอาหาร เพื่อยกระดับเศรษฐกิจไทย

พันธกิจ

พันธกิจที่ 1 ออกแบบการทำงานในลักษณะฐานปฏิบัติการเฉพาะด้านบนความเชี่ยวชาญจากสหศาสตร์ (Multidisciplinary Platform) เปรียบเสมือน “เรือเล็กเสริมเรือใหญ่” เขาถึงได้ เคลื่อนที่ไว มีความยืดหยุ่นสูง

พันธกิจที่ 2 พัฒนาโครงข่ายธุรกิจเน้น Small & Medium Enterprises วิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจเริ่มต้น (Startups) ในห่วงโซ่เกษตรและอาหาร

พันธกิจที่ 3 สร้างมูลค่าเพิ่มบนฐานมรดกภูมิปัญญาอาหาร เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ภาคเหนือ ร่วมกับการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ผ่านวิทยาการอาหารระดับโมเลกุล (Molecular Gastronomy) เพื่อสร้างสินทรัพย์สร้างสรรค์ (Creative Assets) เสริมขีดความสามารถการแข่งขันในกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์มูลค่าสูง

พันธกิจที่ 4 ขยายโอกาสการเข้าถึงระบบนิเวศเกื้อกูลการเกิดนวัตกรรมด้านเกษตรและอาหาร ผ่านความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยแม่โจ้ และเมืองนวัตกรรมอาหาร ใน 5 รูปแบบการให้บริการ (Service Platform) ได้แก่ การวิจัยและพัฒนาวัตถุดิบอาหารคุณภาพ (Premium Raw Material) การวิจัยและ

พัฒนาเครื่องจักรแปรรูปอาหารที่เหมาะสมกับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Appropriate Food Machinery) การวิจัยและพัฒนาตำรับอาหารเชิงหน้าที่ (Recipe Research & Development) การออกแบบภาพลักษณ์อาหาร (Food Styling Studio Food & Farm Branding Studio) การออกแบบประสบการณ์ในห้องอาหารและการบริการอาหารและเครื่องดื่ม (Eatery Experience Design) พันธกิจที่ 5 ร่วมพัฒนาระบบนิเวศที่เกื้อกูลการเกิดผู้ประกอบการด้านเกษตรและอาหาร “Maejo Agripreneur” โดยเป็นการเสริมศักยภาพพื้นที่เดิม ได้แก่ พื้นที่ทำงานร่วม (Co-Working Space) สตูดิโอออกแบบอาหารเชิงสร้างสรรค์ (Co-Cooking Studio) ศูนย์ปฏิบัติการด้านอนุศิลป์วิทยาการอาหาร (Maejo University Molecular Gastronomy Centre) ศูนย์วิจัยเกษตรสมัยใหม่ (Maejo University Modern Agricultural Research Centre: MMARC) ประกอบไปด้วยหน่วยบริหารย่อย ได้แก่ ห้องปฏิบัติการด้านเกษตรอัจฉริยะ (Agricultural Intelligence Unit) รวมทั้งโรงเรียนผลิตพืชเพื่อสร้างโภชนเภลัชภัณฑ์มูลค่าสูง เป็นต้น และการพัฒนาพื้นที่ใหม่ ได้แก่ หน่วยให้บริการออกแบบประสบการณ์สำหรับธุรกิจอาหารและภัตตาคาร (Eatery Experience Design Centre) หน่วยให้บริการข้อมูลอาหารพื้นถิ่น (Local Food Resource Centre) หน่วยให้บริการช่วยเหลือด้านกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (IDEA Lab) ห้องประดิษฐกรรมสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตร (Agri-Food Fab Lab & Mini Pilot Plant) และหน่วยเร่งรัดการประกอบกิจการด้านเกษตรและอาหาร (Agri-Food Acceleration Unit)⁴⁵⁵

ดังนั้น บทบาทต่อการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ อุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ เป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่หลักในการบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือ ควบคู่ไปกับคณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้⁴⁵⁶ เพื่อให้ตอบโจทย์ต่อการเป็นมหานครแห่งนวัตกรรมและวัฒนธรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (Maejo Gastropolis)

9.3.2 ความร่วมมือที่ไม่เป็นทางการ : คณะทำงานเมืองนวัตกรรมอาหารที่มีจุดร้อยรัศมีผ่านชุดอุดมการณ์เดียวกัน

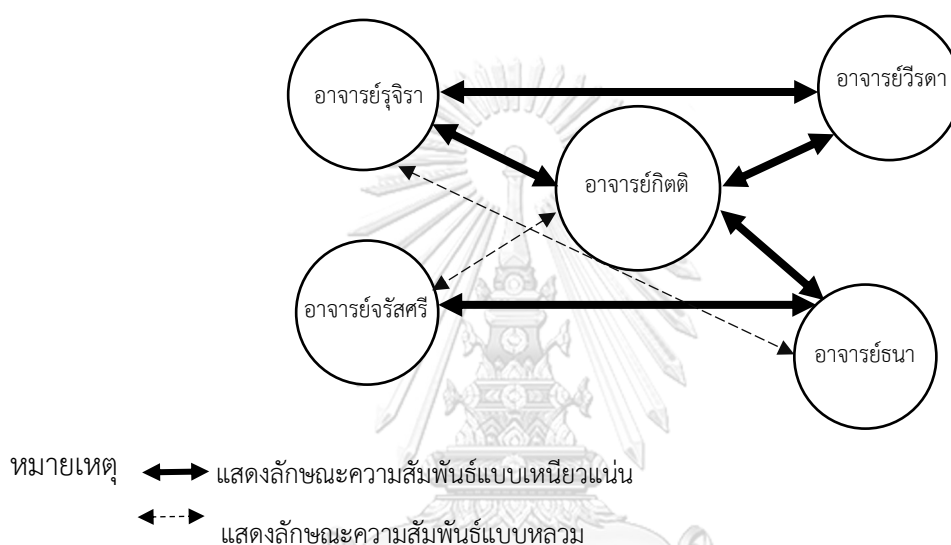
การขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จึงเป็นการขับเคลื่อนผ่านวิสัยทัศน์ พันธกิจ และแผนการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยายร่วมกัน แม้ว่าจะมีแผนการดำเนินงานที่ร้อยรัดและเกาะเกี่ยวความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายใต้มหาวิทยาลัยแม่โจ้ แต่กลไกในการขับเคลื่อนงานเพื่อให้ตอบโจทย์ต่อนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) นั้น มิได้มีการจัดตั้งโครงสร้างการทำงานใหม่ในการขับเคลื่อนแผนฯ ในช่วงแรกเริ่ม หากแต่อาศัยความสัมพันธ์

⁴⁵⁵ เมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้. แนวทางและแผนปฏิบัติงานเพื่อขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหานครแห่งนวัตกรรมและวัฒนธรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (Maejo Gastropolis). ไฟล์เอกสาร

⁴⁵⁶ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) ตามบันทึกข้อความที่วท 6001/809/2561 ลงวันที่ 6 มิถุนายน 2561 เรื่อง ข้อเสนอโครงการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนขยาย

ส่วนบุคคลที่เคยขับเคลื่อนงานอยู่เดิมมาเป็นแกนสำคัญ ดังนั้น ลักษณะการขับเคลื่อนงานให้เป็นไปตามแผนงาน ฯ นั้น จึงมักอาศัยโครงสร้างความร่วมมือในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการผ่านการประสานงานตัวบุคคลภาคีหลักของเครือข่ายโดยตรง ความน่าสนใจของรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือในแรกเริ่มนี้กลับถูกยึดโยงผ่าน “ความปรารถนาอย่างแรงกล้าร่วมกัน” ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ในช่วงเริ่มต้น ดังภาพที่ 9.1

ภาพที่ 9.1 รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือที่ไม่เป็นทางการ

เหตุผลประการสำคัญของการไม่จัดตั้งโครงสร้างการบริหารงานเพื่อขับเคลื่อนแผนงานเมืองนวัตกรรมอาหารโดยเฉพาะนั้น เป็นผลมาจาก ภาคีเครือข่ายมีความเชื่อและชุดอุดมการณ์เดียวกัน อาจารย์กิตติ ในฐานะผู้บริหารระดับสูงของ อุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้กล่าวว่า กลยุทธ์ที่สำคัญในการเลือกพันธมิตรเข้ามาร่วมขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้นั้น สิ่งที่สำคัญมิใช่ประเด็นจากความเชี่ยวชาญเฉพาะตัวบุคคล หากแต่คุณสมบัติสำคัญที่จะต้องมีส่วนร่วม นั่นคือ

“เนื่องจากทีมงานทุกท่านเคยทำงานร่วมกันในด้านอื่นมาหลากหลาย สิ่งที่ต้องมีคือ 1) สามารถส่งมอบงานได้ 2) ทำงานร่วมกับภาคเอกชนได้ เพราะไม่ใช่ทุกคนจะสามารถทำงานร่วมกับภาคเอกชนได้จากทักษะการสื่อสารและลักษณะการทำงาน 3) ทำงานร่วมกับชุมชนได้ ทั้งหมดอาจเป็นคุณสมบัติหลักเบื้องต้น แต่สุดท้าย “ใจและอุดมการณ์” ไปในทิศทางเดียวกันคือสิ่งที่ให้ความสำคัญที่สุด”⁴⁵⁷

⁴⁵⁷ กิตติ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 6). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

“ใจและอุดมการณ์” ที่มีทิศทางเดียวกันถือเป็นการหลอมรวมชุดอุดมการณ์และความเชื่อให้เป็นหนึ่งเดียวกัน เช่นเดียวกับความปรารถนาอย่างแรงกล้าซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งในการสร้างกรอบของความเชื่อร่วมกันและเป็นการสร้างแรงผลักดัน เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายเดียวกัน ภาพสะท้อนจากพันธมิตรภายในเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ของแต่ละบุคคลต่างส่งผ่านความปรารถนาอย่างแรงกล้า (Passion) ไว้อย่างหลากหลาย ดังเห็นได้จาก

“หัวใจสำคัญของทีมอาจารย์...พวกเราจบแม่โจ้กันทั้งนั้น...เราจะทำงานที่คอยสนับสนุนคณะ เพราะเราเป็นศิษย์เก่าที่อยากช่วยนวัตกรรมเกษตรและอาหารของแม่โจ้ให้มีการพัฒนา เราอยากให้เกษตรกรเห็นถึงรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น ด้วยการเพิ่มมูลค่าของสินค้า แต่กลุ่มเกษตรกรไม่มีทุน เราก็ควรมีพื้นที่ให้เขาถ้าเขาสร้างเองไม่ได้ก็ต้องให้เขาเข้ามาที่มหาวิทยาลัยช่วยเขา เพื่อทำผลิตภัณฑ์ออกมาให้ได้มาตรฐาน เราต้องการช่วยสนับสนุนเกษตรกรทั้งสถานที่ องค์ความรู้ และทำนวัตกรรมหรือวิจัยร่วมกัน เมื่อเกษตรกรขายได้ก็สามารถไปสร้างได้ด้วยตนเอง หลังจากนั้นเราค่อยไปหนุนเสริมเกษตรกรให้มันยั่งยืนอยู่ในชุมชนต่อไป”⁴⁵⁸

ความข้างต้นจึงเป็นตัวอย่างหนึ่งของ “ความปรารถนาอย่างแรงกล้า (Passion)” มีต่อมุมมองในการขับเคลื่อนงานที่ว่า จุดเริ่มต้นของความปรารถนาอย่างแรงกล้า (Passion) นี้มาจากการหล่อหลอมความเป็นตัวตนและจิตวิญญาณด้านเกษตรและอาหารตั้งแต่เข้ารับการศึกษา ณ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ซึ่งจุดยืนทางความคิดนี้ได้รับการส่งต่อมาสู่การได้รับบทบาทเป็นอาจารย์ของคณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร ที่ต้องการพัฒนามหาวิทยาลัยแม่โจ้ในด้านการพัฒนานวัตกรรมด้านเกษตรและอาหารให้ดียิ่งขึ้น ด้วยเหตุผลที่ว่า ผลกระทบจากการพัฒนามหาวิทยาลัยแม่โจ้เองจะช่วยส่งต่อความมุ่งหวังและเป้าหมายปลายทางที่ต้องการให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการพัฒนานวัตกรรมทางด้านอาหาร การเกื้อหนุนด้วยการให้บริการโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ ที่คณะ ฯ สามารถจะส่งมอบคุณค่าให้แก่เกษตรกรและผู้ประกอบการในทุกระดับได้

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างภาคีเครือข่ายพันธมิตรที่ร่วมขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ นั้นต่างมีความสัมพันธ์กันเหนียวแน่น เนื่องจากเคยมีความร่วมมือกันมาจนถึงปัจจุบัน ดังเช่น บทบาทการเป็นนักวิจัยและเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านการพัฒนานวัตกรรมทางด้านอาหาร บทบาทในฐานะผู้บริหารอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ จะช่วยหนุนเสริมบุคลากรและนักวิจัยในประเด็นต่าง ๆ เช่น การจดอนุสิทธิบัตรและสิทธิบัตร การได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการต่าง ๆ ภายใต้การขับเคลื่อนงานของอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ เป็นต้น บทบาทในการให้คำปรึกษาแก่ผู้ประกอบการในทุกระดับที่ได้รับการส่งต่อมาจากอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ นอกจากนี้

⁴⁵⁸ รุจิรา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 3). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

ความสัมพันธ์ที่อยู่ภายใต้กรอบโครงสร้างเชิงสถาบันแล้วนั้น ความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันจะเป็นลักษณะเหมือนพี่น้องเสียมากกว่า จึงมีการช่วยเหลือในการทำงานด้านต่าง ๆ ค่อนข้างมาก รวมไปถึงบทบาทที่เป็นแกนกลางสำคัญในการประสานความร่วมมือกับบุคลากรและนักวิจัยที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญจากทุกสาขาวิชา เพื่อตอบสนองพันธกิจและบทบาทอำนาจหน้าที่ในการขับเคลื่อนงาน

9.3.3 จากความร่วมมือที่ไม่เป็นทางการสู่การยกระดับโครงสร้างความร่วมมือเชิงสถาบัน

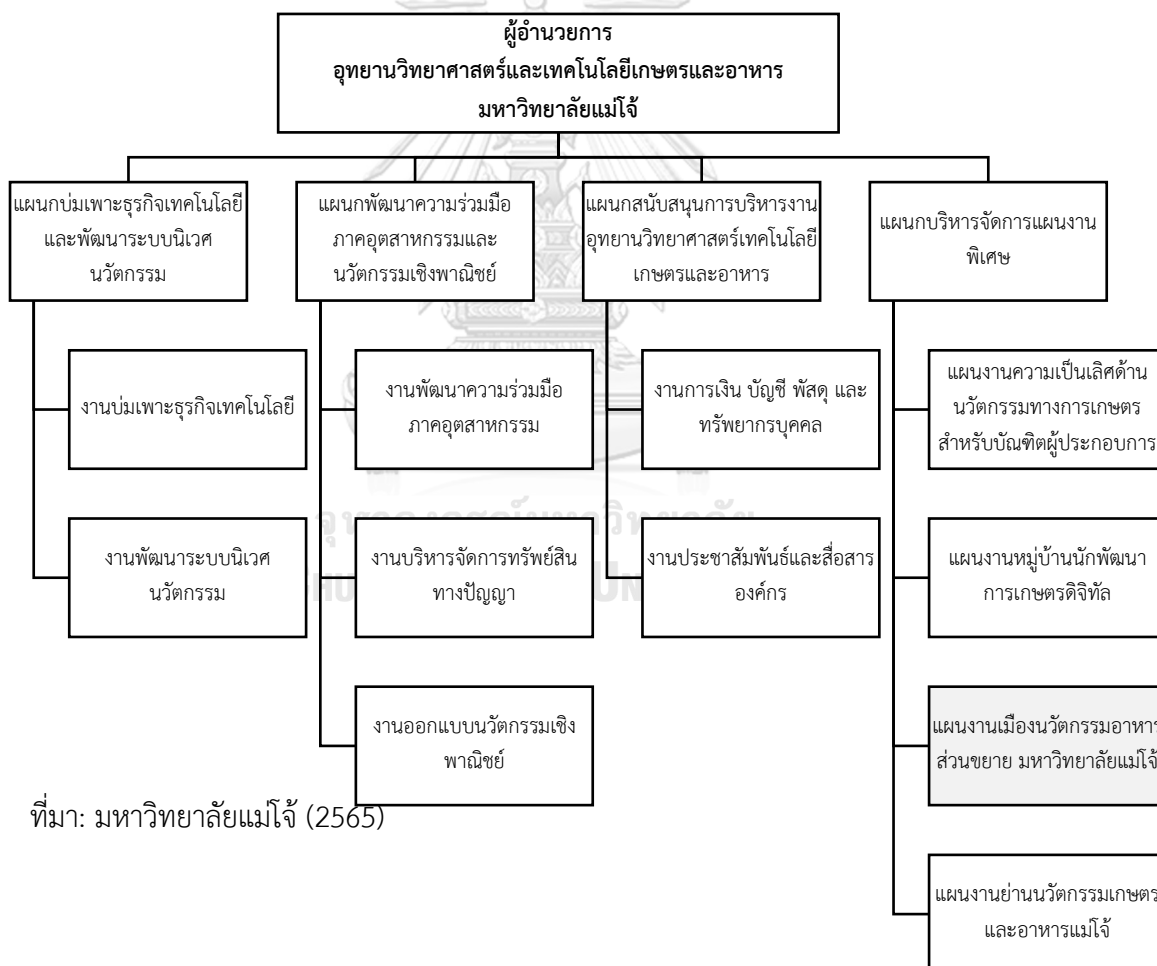
ด้วยความร่วมมือที่ไม่เป็นทางการคณะทำงานเมืองนวัตกรรมอาหาร แต่มีจุดร้อยรัดผ่านชุดอุดมการณ์เดียวกันจากระยะที่ 1 ยังคงมีข้อจำกัดในหลายประการ ประการแรก ด้วยการบริหารเครือข่ายเป็นรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยการใช้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลประสานงานโดยตรงระหว่างภาคีเครือข่ายโดยตรง ส่งผลให้เกิดผลกระทบบางประการที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหาร เช่น การจัดการประชุมที่ไม่ครบองค์ประชุมทำให้ขาดการติดต่อสื่อสารอย่างทั่วถึง การหาข้อสรุปและการตัดสินใจของการขับเคลื่อนให้เป็นไปได้ตามแผนงานที่ยังไม่มีทิศทางดำเนินงานที่ชัดเจน เป็นต้น จึงทำให้ต้องอาศัยโครงสร้างรูปแบบความร่วมมือที่เป็นทางการในลักษณะกลไกเชิงสถาบันเข้ามาเป็นตัวขับเคลื่อนในการบริหารจัดการเครือข่าย

ประการที่สอง สถานภาพของอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ในช่วงแรกยังไม่มี ความชัดเจน ซึ่งในช่วงแรกเริ่มได้รับการจัดตั้งเป็นหน่วยงานในกำกับของมหาวิทยาลัย พ.ศ.2557 เป็น “สถาบันปมเพาะวิสาหกิจชุมชน” ที่มีการบริหารงานแบบวิสาหกิจ โดยเป็นหน่วยงานที่มุ่งประกอบการเพื่อการพึ่งพาตนเอง โดยนำทรัพยากรและภูมิปัญญาขององค์กรรวมทั้งงานวิจัยต้นแบบมาสร้างสรรค์ผลผลิต เพื่อความยั่งยืนขององค์กร⁴⁵⁹ แต่ด้วยระเบียบและข้อกำหนดต่าง ๆ ทางกฎหมายมีเอื้อต่อการบริหารงานที่มีการดำเนินงานในลักษณะโครงการ (Project Base) ประกอบกับภารกิจที่ไม่สอดคล้องต่อบริบทต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปและการดำเนินงานที่ต้องตอบสนองต่อแนวนโยบายของภาครัฐที่มุ่งเน้นในการทำงานด้วยการใช้กลไกในเชิงพื้นที่สำหรับขับเคลื่อนงานที่เพิ่มมากขึ้น จึงทำให้สถาบันปมเพาะวิสาหกิจได้จัดทำข้อเสนอเพื่อการปรับเปลี่ยนและยกระดับสถานภาพของสถาบันให้มีความคล่องตัวและยืดหยุ่นต่อการขับเคลื่อนงานมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี 2559 เป็นช่วงระยะเวลาที่นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารได้เข้ามาเชิญชวนให้มหาวิทยาลัยเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จึงเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือของการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มีรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือที่ไม่เป็นทางการด้วยเช่นกัน

⁴⁵⁹ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (2557, 28 มกราคม). *ประกาศถกถามหาวิทยาลัยแม่โจ้ เรื่อง การจัดตั้งหน่วยงานในกำกับของมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2557.*

จนเมื่อปี พ.ศ. 2562 “สถาบันบ่มเพาะวิสาหกิจ” ได้รับความเห็นชอบจากสภามหาวิทยาลัยแม่โจ้ให้มีสถานะเป็น “อุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร” ซึ่งเป็นหน่วยงานวิสาหกิจระดับมหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อตอบสนองต่อพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย และสอดคล้องต่อยุทธศาสตร์ มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์หรือสร้างรายได้จากองค์ความรู้ นวัตกรรม และทรัพย์สิน โดยมีเป้าหมายการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน และเป็นต้นแบบของของระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีความคล่องตัว ภายใต้หลักธรรมาภิบาล⁴⁶⁰ ซึ่งอาจารย์กิตติได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า มีการออกแบบโครงสร้างการแบ่งส่วนงานภายในหน่วยงานให้มีแผนงานพิเศษ ซึ่ง 1 ในแผนงานพิเศษนี้มีแผนงานเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ด้วยเช่นกัน โดยโครงสร้างการแบ่งหน่วยงานภายในของอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ สามารถพิจารณาได้ ดังภาพที่ 9.2

ภาพที่ 9.2 การแบ่งหน่วยงานภายในของอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร⁴⁶¹

ที่มา: มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (2565)

⁴⁶⁰ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (2562, 14 พฤศจิกายน). ประกาศสภามหาวิทยาลัยแม่โจ้ เรื่อง ให้มีอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร เป็นหน่วยงานวิสาหกิจ ระดับมหาวิทยาลัย

⁴⁶¹ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (2565, 9 ธันวาคม). ประกาศสภามหาวิทยาลัยแม่โจ้ เรื่อง การแบ่งหน่วยงานภายในของอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร

จากโครงสร้างการแบ่งหน่วยงานภายในโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแผนกบริหารจัดการงานพิเศษนั้น อาจารย์กิตติได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า เป็นลักษณะของการออกแบบโครงสร้างเพื่อสอดคล้องต่อ แผนนโยบายของภาครัฐจากส่วนกลาง โดยเป็นการพิจารณาถึงแผนนโยบายที่มีความสอดคล้องต่อ อุดมการณ์และพันธกิจทั้งของมหาวิทยาลัยและอุทยานวิทยาศาสตร์เองที่มีการขับเคลื่อนงานในด้าน เกษตรและอาหารซึ่งเป็นทุนเดิมของกลไกในเชิงพื้นที่ แม้ว่านโยบายจากส่วนราชการต่าง ๆ จะมีการ ดำเนินการแบบแยกส่วน (Silo) อุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ ในฐานะกลไกขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่จะต้องทำ หน้าที่ในการประสานนโยบายของแต่ละส่วนราชการให้มีความสอดคล้องซึ่งกันและกัน โดยมองเป้า หมายความต้องการของประชาชนในพื้นที่เป็นตัวตั้ง ดังคำให้สัมภาษณ์

“การที่มีโครงสร้างที่ชัดเจนทำให้สามารถออกระเบียบได้ มองว่า อุทยานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย ดังนั้นจึงผลักดันให้ อุทยานฯ มีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนแบบจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันและแยกจากกันไม่ได้ เพราะ อุทยานฯ เป็นแหล่งบ่มเพาะธุรกิจและสร้างระบบนิเวศนวัตกรรม ซึ่งเป็นแกนนำในการพัฒนา เทคโนโลยีและส่งเสริมนวัตกรรม รวมถึงจัดการทรัพยากรสินทางปัญญาให้มหาวิทยาลัย เป็นผู้อยู่ เบื้องหลังการบริการทางสังคมทั้งหมด”⁴⁶²

นอกจากนี้ อาจารย์กิตติได้เน้นย้ำว่า ด้วยอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ มีสถานะเป็นหน่วยงาน วิสาหกิจที่ต้องมีการจัดหารายได้ เพื่อใช้ในการบริหารหน่วยงาน ดังที่ปรากฏตามระเบียบ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ว่าด้วยการบริหารและการดำเนินงานของหน่วยงานวิสาหกิจ พ.ศ. 2562 ที่ว่า

“ในหมวด 4 การงบประมาณ และรายได้ที่สูงกว่าค่าใช้จ่ายจากดำเนินการ ข้อ 26 ที่กำหนดให้ ดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นจากรายได้และเงินรายได้สะสมของหน่วยงานวิสาหกิจให้ตกเป็นสินทรัพย์ของ หน่วยงานวิสาหกิจนั้น ๆ”⁴⁶³

อาจกล่าวได้ว่า แผนงานภายใต้แผนกบริหารจัดการงานพิเศษ จึงเป็นเสมือนแหล่งที่มาของทุน รายได้ และทรัพย์สินในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ดังเช่น ในแผนงานหมู่บ้านนักพัฒนาการเกษตรดิจิทัล ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy Promotion Agency, DEPA) และแผนงานย่านนวัตกรรมเกษตรและอาหารแม่โจ้ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) ส่วนแผนงานเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ไม่ได้มีงบประมาณในการสนับสนุนจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) โดยตรง หากแต่งบประมาณในแรกเริ่มนั้นมีแหล่งที่มาจากโครงการวิจัยแบบบูรณาการ

⁴⁶² กิตติ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 6). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

⁴⁶³ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (2562, 16 ตุลาคม). ระเบียบมหาวิทยาลัยแม่โจ้ว่าด้วยการบริหารและการดำเนินงานของ หน่วยงานวิสาหกิจ พ.ศ. 2562.

ยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านเศรษฐกิจ⁴⁶⁴ ภายใต้แผนงานบูรณาการพัฒนาศักยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรม โดยการดำเนินการของงบประมาณดังกล่าวนี้เป็นไปตามยุทธศาสตร์การวิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560- 2579) ยุทธศาสตร์ที่ 1 การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อตอบโจทย์การสร้าง ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ในมิติอาหาร เกษตร เทคโนโลยีชีวภาพ และเทคโนโลยีการแพทย์ ซึ่งเป็นประเด็นเรื่องของการพัฒนาอาหารและเครื่องดื่มฟังก์ชัน (Functional Ingredient)

ความน่าสนใจอีกประการหนึ่ง ภายใต้โครงสร้างอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ ในรูปแบบใหม่นี้ ได้มีการกำหนดตำแหน่งผู้จัดการแผนงานเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นการเฉพาะ ด้วยเหตุผลประการสำคัญหลายประการ คือ (1) การเป็นผู้ที่มีบทบาทกลางในการประสานความร่วมมือจากพันธมิตรทั้งจากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย (2) มีบทบาทในสื่อสารและประชาสัมพันธ์ให้แก่ประชาชนได้เข้ามาใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานที่ทางอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ ให้เพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แกนนำพันธมิตรเครือข่ายทั้ง 2 ท่านต่างให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งของผู้จัดการแผนงานเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยายไว้ (1) เป็นผู้ที่มีใจและอุดมการณ์ในการทำงานและมองเห็นเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน (2) เป็นผู้ที่มีความสามารถในการเชื่อมต่อหรือประสานความร่วมมือได้เป็นอย่างดีกับทุกภาคส่วน (3) เข้าใจพันธกิจของงานและสามารถเชื่อมโยงงานให้สอดคล้องต่อแนวนโยบายของมหาวิทยาลัยได้ ดังคำให้สัมภาษณ์

“ด้วยมุ่งหวังให้แผนงานเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ สามารถช่วยเหลือคนในชุมชน เกษตรกร ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้ ดังนั้น คนที่จะเป็นผู้จัดการแผนงาน ฯ นี้ จะต้องเป็นคนรักในการทำงาน มีใจ มีอุดมการณ์ชุดเดียวกัน เข้าใจเนื้องานในบริบทเดียวกัน มองเห็นภาพอนาคตตรงกัน⁴⁶⁵

⁴⁶⁴ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.). (2562). *คู่มือการจัดทำโปรแกรม Spearhead ด้านเศรษฐกิจ ภายใต้แผนงานบูรณาการพัฒนาศักยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ 2562* . สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม, 2566 จาก https://op.mahidol.ac.th/ra/contents/research_fund/GOVERN-2562/ECON-SPEARHEAD_MANUAL.pdf

⁴⁶⁵ กิตติ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 6). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

“คนที่เราต้องการ คือ คนที่สามารถเชื่อมต่อกับแหล่งทุน หรือเป็นคนที่รู้ว่าต้องไปที่ไหนอย่างไร เป็นกระบอกเสียงประชาสัมพันธ์ เพื่อให้คนข้างนอกรู้ว่าเรามีพื้นที่ตรงนี้อยู่ให้เข้ามาใช้ประโยชน์ได้โดยรวมถึงรู้ว่าจะต้องจิกจอกกับมหาวิทยาลัยอย่างไร”⁴⁶⁶

9.3.4 การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรของพันธมิตรสู่ความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการด้านนวัตกรรมอาหารตลอดห่วงโซ่คุณค่า

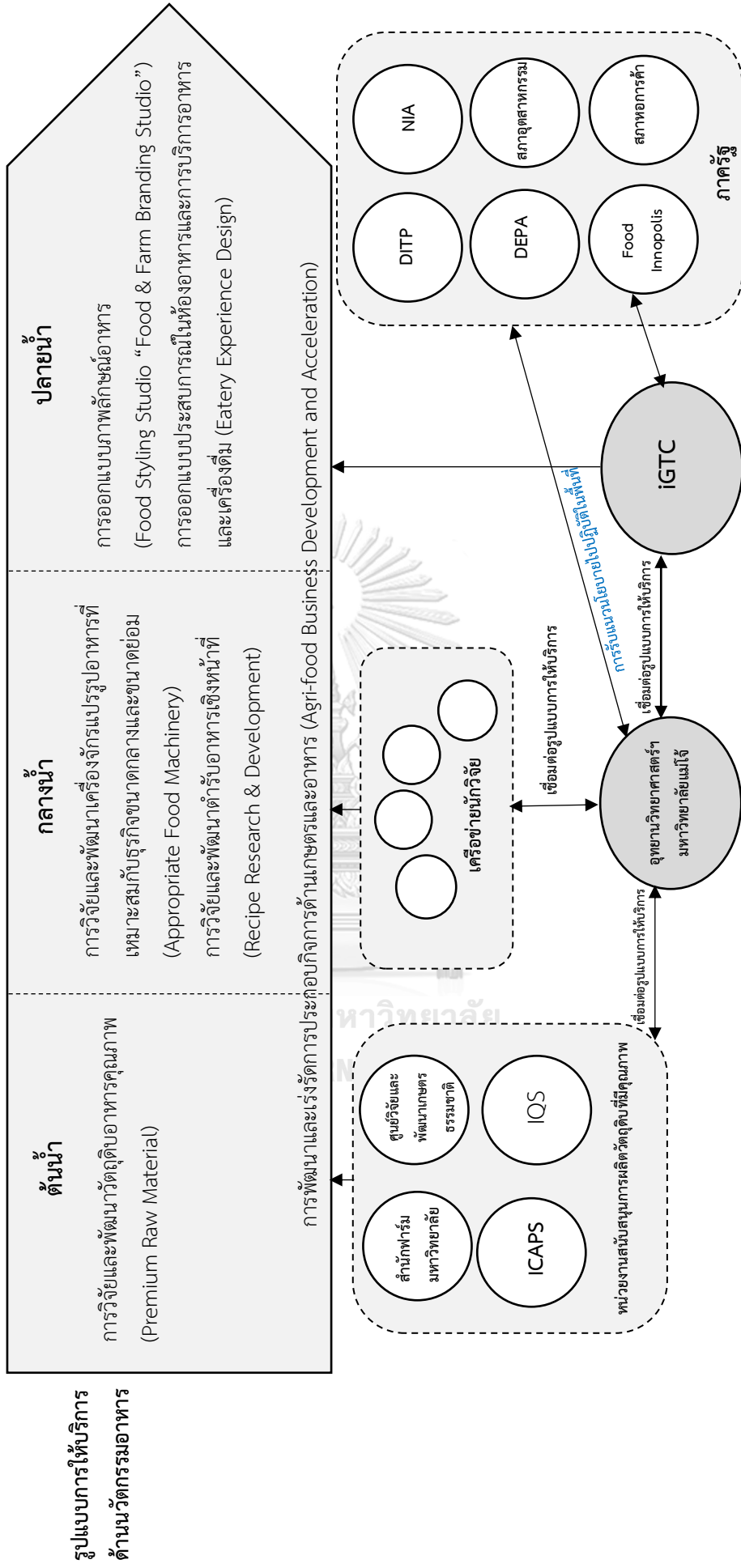
แม้ว่าบทบาทต่อการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ อุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ เป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่หลักในการบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือ ควบคู่ไปกับ คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ แต่ในทางปฏิบัติด้านการบริหารจัดการเครือข่ายกลับเป็นบทบาทของอุทยาน ฯ ที่ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานพันธมิตรทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย⁴⁶⁷ ดังเห็นได้จาก การปรับเปลี่ยนโครงสร้างความร่วมมือจากไม่เป็นทางการสู่การออกแบบโครงสร้างอุทยาน ฯ ให้มีแผนงานเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ภายใต้แผนกบริหารจัดการงานพิเศษ นอกจากนี้ อุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ เป็นหน่วยงานที่มีพันธกิจหลักต่อการตอบสนองยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัย นั่นคือการมุ่งสู่การเป็น “แม่โจ้: มหาวิทยาลัยแห่งชีวิต (Maejo: University of Life)” ตลอดจนเป็นสถาบันที่มีพันธกิจหลักในการใช้ประโยชน์หรือสร้างรายได้จากองค์ความรู้ นวัตกรรม และทรัพย์สินโดยตรง อาจกล่าวได้ว่า อุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยสามารถพิจารณาการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรของพันธมิตรสู่ความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการด้านนวัตกรรมอาหารตลอดห่วงโซ่คุณค่า ดังภาพที่ 9.3

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁴⁶⁶ รุจิรา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 3). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

⁴⁶⁷ กิตติ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 6). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

ภาพที่ 9.3 การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพย์สินของพันธมิตรสู่ความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการด้านนวัตกรรมอาหารตลอดห่วงโซ่คุณค่า

จากภาพที่ 9.3 สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อกลับมาพิจารณาถึงโครงสร้างของอุทยานวิทยาศาสตร์ ในฐานะ “กลไกการบริหารจัดการเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้” สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ภายใน ได้ดังต่อไปนี้ *ภายในอุทยานวิทยาศาสตร์* หากพิจารณาจากโครงสร้างการบริหารจัดการของอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ประกอบไปด้วย 3 กลไกที่สำคัญ กล่าวคือ **หนึ่ง กลไกการกำกับดูแลหน่วยงานวิสาหกิจของมหาวิทยาลัย** มีบทบาทในการพิจารณาเสนอความเห็นการจัดตั้ง รวมถึง ยุบเลิก และการปรับโครงสร้าง การแบ่งงานภายในหน่วยงานวิสาหกิจ การแต่งตั้งและถอดถอนผู้อำนวยการ หน่วยงานวิสาหกิจสังกัดมหาวิทยาลัยตามคำแนะนำของคณะกรรมการหน่วยงานวิสาหกิจสังกัดมหาวิทยาลัย กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการบริหารงานให้สอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัยหรือส่วนงาน พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนการดำเนินงาน แผนกำลังคน และกรอบอัตรากำลังของหน่วยงานวิสาหกิจ พิจารณาให้ความเห็นชอบงบประมาณรายรับ-รายจ่ายประจำปี พิจารณารายงานประจำปีและรายงานทางการเงิน พิจารณาค่าจ้างและค่าตอบแทนของผู้บริหารและรองผู้บริหาร กำหนดเบี้ยประชุมให้กับคณะกรรมการหน่วยงานวิสาหกิจ พิจารณาวางเงินและการจ่ายเพิ่มพิเศษหรือโบนัสประจำปี (ถ้ามี) ให้กับผู้บริหารและรองผู้บริหาร วางหลักเกณฑ์การประเมินผลหน่วยงานวิสาหกิจ ให้คำปรึกษาและขอแนะนำต่อคณะกรรมการหน่วยงานวิสาหกิจ รวมถึงเสนออธิการบดีเพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการดำเนินงานใดอันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารหน่วยงานวิสาหกิจเรียกว่า **“คณะกรรมการบริหารหน่วยงานวิสาหกิจ”** โดยองค์ประกอบของคณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วย

- (1) อธิการบดี มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นประธานกรรมการ
- (2) รองอธิการบดีที่อธิการบดีมอบหมาย คนหนึ่ง เป็นรองประธานกรรมการ
- (3) หัวหน้าส่วนงานที่อธิการบดีมอบหมาย จำนวนไม่เกินสองคน เป็นกรรมการ
- (4) ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอกมหาวิทยาลัย จำนวนไม่เกินสามคน เป็นกรรมการ
- (5) รองอธิการบดีที่อธิการบดีมอบหมายให้ดูแลหน่วยงานวิสาหกิจ เป็นกรรมการ และเลขานุการ และอาจให้มีผู้ช่วยเลขานุการไม่เกินสองคน

สอง กลไกทางนโยบาย มีบทบาทในการกำกับ ดูแล การดำเนินงานตามนโยบายการบริหารงานให้สอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งหน่วยงานวิสาหกิจสังกัดมหาวิทยาลัย เสนอโครงสร้างการแบ่งงานภายในต่อคณะกรรมการบริหาร หน่วยงานวิสาหกิจ เสนอแผนการดำเนินงาน แผนกำลังคน และกรอบอัตรากำลังเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการบริหารหน่วยงานวิสาหกิจ เสนอรายงานประจำปีและรายงานฐานะการเงิน เสนองบประมาณรายรับ-รายจ่ายประจำปี เสนอความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ต่อคณะกรรมการบริหาร หน่วยงานวิสาหกิจ ยกเว้นประกาศที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคล การเงินและบัญชีหรือการพัสดุ

ของหน่วยงานวิสาหกิจ ตลอดจนการให้คำปรึกษาและให้ความเห็นชอบต่อผู้อำนวยการ เรียกว่า “คณะกรรมการหน่วยงานวิสาหกิจ (สังกัดมหาวิทยาลัย)”⁴⁶⁸ โดยองค์ประกอบของคณะกรรมการ ประกอบด้วย

- (1) อธิการบดี หรือรองอธิการบดีที่ อธิการบดีมอบหมาย เป็นประธาน คณะกรรมการ
- (2) รองอธิการบดีหรือผู้ช่วยอธิการบดีหรือหัวหน้าส่วนงาน ที่อธิการบดีมอบหมาย เป็นรองประธานคณะกรรมการ
- (3) ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายในมหาวิทยาลัย จำนวนไม่เกินสองคน เป็นกรรมการ
- (4) ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอกมหาวิทยาลัย จำนวนไม่เกินห้าคน เป็นกรรมการ
- (5) ผู้อำนวยการของหน่วยงานวิสาหกิจสังกัดมหาวิทยาลัย เป็นกรรมการและ เลขานุการ และอาจให้มีผู้ช่วยเลขานุการไม่เกินสองคนก็ได้

สาม กลไกทางการบริหาร มีผู้อำนวยการอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร เป็นผู้บริหาร มีบทบาทในการขับเคลื่อนงานให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และแผนยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนงานขององค์กร อย่างไรก็ตาม อุทยานวิทยาศาสตร์ฯ มีส่วนงานที่อยู่ภายใต้การแบ่งส่วนงานออกเป็น 4 แผนก ประกอบด้วย แผนกข่มเพาะธุรกิจเทคโนโลยีและพัฒนาระบบนิเวศนวัตกรรม แผนกพัฒนาความร่วมมือภาคอุตสาหกรรมและนวัตกรรมเชิงพาณิชย์ แผนกสนับสนุนการบริหารงาน อุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร และแผนกบริหารจัดการแผนงานพิเศษ

ด้วยประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานี้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า แม้โครงสร้างการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จะมีการกำกับดูแลทั้งทางนโยบายและการบริหารจาก “คณะกรรมการบริหารหน่วยงานวิสาหกิจ” และ “คณะกรรมการหน่วยงานวิสาหกิจ (สังกัดมหาวิทยาลัย)” ก็จริง แต่ข้อพิจารณาพึงสังเกตกลับพบว่า องค์ประกอบของคณะกรรมการหน่วยงานวิสาหกิจ (สังกัดมหาวิทยาลัย) มีผู้อำนวยการของหน่วยงานวิสาหกิจสังกัดมหาวิทยาลัย เป็น 1 ใน คณะกรรมการโดยตำแหน่ง ซึ่งบทบาทและอำนาจหน้าที่ที่สามารถที่จะเสนอนโยบายการบริหารงานได้อย่างอิสระพอสมควร

ในขณะเดียวกัน ภายนอกอุทยานวิทยาศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ ยังทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงกับพันธมิตรทุกภาคส่วน เพื่อตอบโจทย์ต่อวิสัยทัศน์และพันธกิจให้เป็นไปตามแนวทางการ

⁴⁶⁸ตามประกาศข้อที่ 15 ให้มีคณะกรรมการหน่วยงานวิสาหกิจแต่ละหน่วยงาน โดยแบ่งเป็น (1) คณะกรรมการหน่วยงานวิสาหกิจสังกัดมหาวิทยาลัย และ (2) คณะกรรมการหน่วยงานวิสาหกิจสังกัดคณะหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ โดยอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร มีฐานะเป็นหน่วยงานวิสาหกิจระดับมหาวิทยาลัย เป็นไปตามประกาศสภามหาวิทยาลัยแม่โจ้ เรื่อง ให้มีอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร เป็นหน่วยงานวิสาหกิจ ระดับมหาวิทยาลัย วันที่ 14 พฤศจิกายน 2562.

ดำเนินงานขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยมีวัตถุประสงค์ในการขยายโอกาส การเข้าถึงระบบนิเวศเกื้อกูลการเกิดนวัตกรรมด้านเกษตรและอาหาร จึงได้มีการกำหนดรูปแบบการ ให้บริการออกเป็น 6 รูปแบบ ได้แก่ การวิจัยและพัฒนาวัตถุดิบอาหารคุณภาพ (Premium Raw Material) การวิจัยและพัฒนาเครื่องจักรแปรรูปอาหารที่เหมาะสมกับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Appropriate Food Machinery) การวิจัยและพัฒนาตำรับอาหารเชิงหน้าที่ (Recipe Research & Development) การออกแบบภาพลักษณ์อาหาร (Food Styling Studio “Food & Farm Branding Studio”) และการออกแบบประสบการณ์ในห้องอาหารและการบริการอาหารและเครื่องดื่ม (Eatery Experience Design) การพัฒนาและเร่งรัดการประกอบกิจการด้านเกษตรและอาหาร (Agri-food Business Development and Acceleration) ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยมีการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรที่พันธมิตรได้ถือครอง กล่าวคือ

กระบวนการต้นน้ำ

รูปแบบการให้บริการที่ 1 การวิจัยและพัฒนาวัตถุดิบอาหารคุณภาพ (Premium Raw Material) อุทยานวิทยาศาสตร์ได้มีการเชื่อมต่อบริการให้บริการแก่ผู้ประกอบการไปยังภาคี เครือข่ายภายในมหาวิทยาลัย ในฐานะ “หน่วยงานสนับสนุนการผลิตวัตถุดิบที่มีคุณภาพ” ที่ส่งเสริม และพัฒนากระบวนการต้นน้ำ ได้แก่ สำนักฟาร์มมหาวิทยาลัย เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและ ภาควิปฏิบัติเพื่อให้เข้าใจระบบการทำฟาร์มตั้งแต่ การเตรียมดิน การเตรียมปุ๋ย การเตรียมปัจจัยการ ผลิตต่าง ๆ การดูแลรักษาในระบบเกษตรประณีต การใช้จุลินทรีย์และสารสกัดสมุนไพรเพื่อป้องกัน และควบคุมศัตรูพืช ตลอดจนถึงการเก็บเกี่ยว การบรรจุหีบห่อ หรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การจัดการ ด้านตลาดเพื่อจำหน่ายซึ่งเป็นการทำการเกษตรแบบครบวงจร⁴⁶⁹ ศูนย์วิจัยและพัฒนาเกษตร ธรรมชาติ เป็นหน่วยงานผลิตงานวิจัย สร้างนวัตกรรม การผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพดีและได้มาตรฐาน รวมไปถึงการให้บริการทางองค์ความรู้และนวัตกรรมที่ได้จากการวิจัยให้แก่ชุมชน หน่วยงาน เกษตรกร รวมถึงผู้ประกอบการด้านการเกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ และเกษตรเคมี⁴⁷⁰ สถาบัน บริการตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ (IQS) ที่มีบทบาทในการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์และ ตรวจสอบคุณภาพโดยห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์⁴⁷¹ สถาบันรับรองระบบการผลิตผลิตภัณฑ์ การเกษตร (ICAPS) มีบทบาทในการตรวจประเมินและรับรองขอขยายการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี

⁴⁶⁹ สำนักฟาร์มมหาวิทยาลัย. *เกี่ยวกับหน่วยงาน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม, 2566 จาก https://cowboyfarm.mju.ac.th/wtms_about.aspx?&lang=th-TH

⁴⁷⁰ ศูนย์วิจัยและพัฒนาเกษตรธรรมชาติ. *เกี่ยวกับหน่วยงาน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม, 2566 จาก <http://www.mjunaturalfarming.org/about.php>

⁴⁷¹ สถาบันบริการตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์. *เกี่ยวกับหน่วยงาน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม, 2566 จาก https://iqs.mju.ac.th/wtms_about.aspx?&lang=th-TH

(GAP)⁴⁷² ด้านพืช (พืชอาหารและข้าว) และขอบข่ายเกษตรอินทรีย์ (Organic) ด้านพืช (พืชอินทรีย์ และข้าวอินทรีย์) ขอบข่ายผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตร (PRODUCT) (มาตรฐานเมล็ดถั่วลิสง : ข้อกำหนดปริมาณอะฟลาทอกซิน)⁴⁷³

กระบวนการกลางน้ำ

รูปแบบการให้บริการที่ 2 การวิจัยและพัฒนาเครื่องจักรแปรรูปอาหารที่เหมาะสมกับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Appropriate Food Machinery) และรูปแบบการให้บริการที่ 3 การวิจัยและพัฒนาตำรับอาหารเชิงหน้าที่ (Recipe Research & Development) อุทยานวิทยาศาสตร์ ได้มีการเชื่อมต่อบริการให้บริการกับเครือข่ายนักวิจัยที่มีองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็น ศูนย์ความเป็นเลิศด้านนวัตกรรมทางการเกษตรสำหรับบัณฑิตผู้ประกอบการ⁴⁷⁴ ซึ่งมีอาจารย์วีรดาที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการวิจัยและการพัฒนาส่วนประกอบในอาหารเชิงหน้าที่ (Functional Ingredients) และอาหารฟังก์ชัน (Functional Foods) โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรทางประมง นอกจากนี้ ศูนย์ความเป็นเลิศด้านนวัตกรรมทางการเกษตรสำหรับบัณฑิตผู้ประกอบการ ยังมีเครือข่ายนักวิจัยที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการพัฒนานวัตกรรมอาหารอีก 30 กว่ารายและมีภาคีเครือข่ายทางการแพทย์ที่แน่นอน คณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร ที่มีหน่วยวิจัยที่มีชื่อว่า “หน่วยวิจัยและพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรและอาหารเพื่ออนาคต โดยเป็นการรวมตัวของบุคลากรและนักวิจัยภายในคณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร เช่น อาจารย์รุจิรา ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีโรงงานต้นแบบสำหรับแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหาร (Food Pilot Plant) คณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตรที่จะรองรับต่อการให้บริการของผู้ประกอบการทางด้านอาหาร โดยเฉพาะในการทำวิจัย พัฒนา และนวัตกรรม รวมถึงสนับสนุนผู้ประกอบการตั้งแต่เป็นสถานที่ผลิตอาหารในระดับเบื้องต้นสำหรับกลุ่มธุรกิจ SMEs หรือ Startup การให้คำปรึกษาในการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร บริการด้านข้อมูลในการออกแบบสถานที่ผลิตอาหาร การดำเนินการจดทะเบียนอาหาร (อย.) ให้บริการข้อมูลการสร้างโรงงานต้นแบบที่ได้มาตรฐานในการผลิตอาหาร ส่วน

⁴⁷² ได้แก่ ข้าว ข้าวหอมมะลิไทย พืชอาหาร กระจับเขียว พริก ข้าวโพดฝักอ่อน ข้าวโพดหวาน ลำไย มันสำปะหลัง สับปะรด ข้าวโพดเมล็ดแห้ง กาแฟ ใบชาสด กล้วยไม้ตัดดอก มะพร้าว น้ำหอม ชিং ถั่วลิสง ถั่วเมล็ดแห้ง อ้อยโรงงาน หน่อไม้ฝรั่ง และพืชสมุนไพร

⁴⁷³ สถาบันรับรองระบบการผลิตผลิตภัณฑ์การเกษตร. *เกี่ยวกับหน่วยงาน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม, 2566 จาก https://icaps.mju.ac.th/wtms_about.aspx?&lang=th-TH

⁴⁷⁴ ปัจจุบันศูนย์ความเป็นเลิศด้านนวัตกรรมทางการเกษตรสำหรับบัณฑิตผู้ประกอบการ อยู่ภายใต้การแบ่งส่วนงานภายในอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร แผนกบริหารจัดการแผนงานพิเศษ ใช้ชื่อว่า แผนกความเป็นเลิศด้านนวัตกรรมทางการเกษตรสำหรับบัณฑิตผู้ประกอบการ

ศูนย์การศึกษาด้านอนุศิลปวิทยาการอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มีอาจารย์จรัสศรี ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำอยู่คณะวิทยาศาสตร์ สังกัดวิชาเคมี มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่มีความเชี่ยวชาญในการพัฒนาตำรับอาหารผนวกเข้ากับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เช่น อาหารแห่งอนาคต (Food for the future) อาหารระดับโมเลกุล (Molecular Gastronomy) เป็นต้น

กระบวนการปลายน้ำ

รูปแบบการให้บริการที่ 4 การออกแบบภาพลักษณ์อาหาร (Food Styling Studio “Food & Farm Branding Studio”) และรูปแบบการให้บริการที่ 5 การออกแบบประสบการณ์ในห้องอาหารและการบริการอาหารและเครื่องดื่ม (Eatery Experience Design) อุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ เชื่อมโยงกับ “ศูนย์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติ (International Gastronomy Tourism Centre: iGTC) ในฐานะ “หน่วยให้ความรู้ทางด้านนวัตกรรมบริการ” (Service Innovation Academy: SIA) ที่หนุนเสริมซึ่งกันและกัน โดยศูนย์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติ (International Gastronomy Tourism Centre: iGTC) มีจุดเน้นไปที่การพัฒนาที่เรียกว่า “ศิลปวิทยาการอาหารแบบองค์รวม (Holistic Gastronomy)” ผ่านกลไก 3 ด้าน⁴⁷⁵ ประกอบด้วย *ด้านอาหาร (Food)* เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาด้านอาหาร (Food Studies) ผ่านการสื่อสารด้านอาหารและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงอาหารที่เป็นธรรม โดยมองเป้าหมายไปที่การมีสุขภาพดีอย่างยั่งยืน (A Bite for A Better Life) *ด้านการออกแบบ (Design)* เป็นการส่งต่อองค์ความรู้ด้านศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy) ผ่านความคิดสร้างสรรค์ ทรัพย์สินทางปัญญา ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ ในการผลิตสินค้าและบริการในรูปแบบใหม่ ด้วยการเสริมคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) และธุรกิจบริการ (Service Innovation) ในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อแสวงหาโอกาสของการพัฒนานวัตกรรมจากฐานทุนวัฒนธรรม โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว (Tourism Product) ภายใต้การพัฒนานวัตกรรมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) และเศรษฐกิจวัฒนธรรม (Cultural Economy) *ด้านธุรกิจ (BUSINESS)* พัฒนารูปร่างการท่องเที่ยวสร้างมูลค่าต่อยอดจากรากฐานธุรกิจเกษตรและอาหาร โดยมีการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy Tourism) เป็นแกนกลางของการขับเคลื่อน นอกจากนี้ ศูนย์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติ (International Gastronomy Tourism Centre: iGTC) ยังมีภาคีเครือข่ายร่วมมือทางวิชาการของผู้เชี่ยวชาญจากสหสาขาวิชา (Interdisciplinary Consortium) และเป็นหน่วยงานกลางในการทำงานกับภาคีกลุ่มอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น กลุ่ม

⁴⁷⁵ ศูนย์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติ (International Gastronomy Tourism Centre: iGTC). *เกี่ยวกับ (About)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม, 2566 จาก <https://mjuitgc.com/about/>

ภัตตาคารและบริการอาหารแบบประณีต เป็นต้น รวมไปถึงการทำงานร่วมกับชุมชนในพื้นที่เพื่อการส่งเสริมมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่กลุ่มเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชน ผ่านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy Tourism)

สุดท้าย รูปแบบการให้บริการที่ 6 การพัฒนาและเร่งรัดการประกอบกิจการด้านเกษตรและอาหาร (Agri-food Business Development and Acceleration) จึงเป็นบทบาทของอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหารที่จะต้องขับเคลื่อนงานตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำในการเป็นหน่วยพัฒนาและเร่งรัดการประกอบกิจการด้านเกษตรและอาหาร ผ่านการอำนวยความสะดวกทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น พื้นที่ Co-creation Space ศูนย์วิจัยอาหารแห่งอนาคต (Future Food Lab :FFL) เป็นและการให้บริการทางด้านองค์ความรู้ ตลอดจนการเป็นตัวประสานกลางให้แก่ผู้ประกอบการให้ได้รับคำปรึกษาทั้งการวิจัยและการพัฒนาอย่างตอบโจทย์ต่อความต้องการมากที่สุด

นอกจากภาคีเครือข่ายภาคการศึกษาแล้วนั้น อุทยานวิทยาศาสตร์ยังมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานส่วนกลางในประเด็นของการให้อูทยาน ฯ เป็นกลไกขับเคลื่อนในการนำนโยบายของส่วนราชการนั้น ๆ ไปปฏิบัติต่อพื้นที่ เช่น สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy Promotion Agency, DEPA) สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ภายใต้อำนาจสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สภาหอการค้าไทย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แกนนำคนสำคัญอย่างอาจารย์กิตติได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในการพิจารณาถึงคุณสมบัติของพันธมิตรที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานจะพิจารณาจาก (1) ความสอดคล้องระหว่างแนวนโยบายและพันธกิจของมหาวิทยาลัย อุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ และหน่วยงานพันธมิตรนั้น ๆ (2) การพิจารณาจากทรัพยากรต่าง ๆ ที่พันธมิตรสามารถหนุนเสริมการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและผู้ประกอบการในพื้นที่ได้รับประโยชน์สูงสุดตามแนวทางการพัฒนา 3 เส้นทาง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรอินทรีย์ (Organic University) การเป็นมหาวิทยาลัยสีเขียว (Green University) และการเป็นมหาวิทยาลัยเชิงนิเวศ (Eco University) ที่เรียกว่า “GO Eco U”

9.3.5 การกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

ด้วยลักษณะการขับเคลื่อนงานในช่วงแรกอาศัยโครงสร้างความร่วมมือในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการผ่านการประสานงานตัวบุคคล ส่งผลให้อำนาจทางการตัดสินใจในความร่วมมือเพื่อขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้นั้น สามารถจำแนกอำนาจการตัดสินใจภายในเครือข่ายนวัตกรรมอาหารระหว่างภาคีเครือข่าย ออกเป็น 2 รูปแบบ กล่าวคือ รูปแบบที่หนึ่ง กรณีที่ต้องมีการตัดสินใจร่วมกันจะเป็นในประเด็นที่พันธมิตรเครือข่ายนั้นได้รับผลกระทบร่วมกัน ดังเช่น การจัดทำ

แผนการดำเนินงานขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยผู้ที่มีบทบาทหลักจะเป็นอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหารกับศูนย์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติ (International Gastronomy Tourism Centre: iGTC) ภายใต้การดำเนินงานของคณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ รูปแบบที่สอง กรณีประเด็นหารือดังกล่าวนี้เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อบทบาทหน้าที่ที่สถาบันนั้น ๆ ต้องรับผิดชอบจะมอบอำนาจการตัดสินใจให้แก่สถาบันนั้น ๆ เป็นผู้ใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจ ดังเช่น การก่อสร้าง Food Makerspace/ศูนย์วิจัยอาหารแห่งอนาคต (Future Food Lab :FFL) โดยเป็นบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของอุทยานวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ดังคำให้สัมภาษณ์เพิ่มเติม

“หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับศิลปวิทยาการอาหาร (gastronomy) ก็จะมอบให้อาจารย์ธนาเป็นผู้รับช่วงต่อผู้ประกอบการ หรือถ้าเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนกลางจะหารือในประเด็นดังกล่าว ก็จะมีการประสานมาที่อาจารย์กิตติและอาจารย์ธนาเป็นหลัก”⁴⁷⁶

ต่อมาอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหารได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างสถาบัน โดยมีแผนงานเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงานภายใน ส่งผลให้เกิดอำนาจการตัดสินใจผ่านรูปแบบ “คณะกรรมการบริหารหน่วยงานวิสาหกิจ” ที่เป็นกลไกการกำกับดูแลหน่วยงานวิสาหกิจของมหาวิทยาลัย และ “คณะกรรมการหน่วยงานวิสาหกิจ (สังกัดมหาวิทยาลัย)” ที่เป็นกลไกทางนโยบายของอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ โดยจะเป็นผู้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารอีกชั้นหนึ่ง โดยปกติแล้วนั้น การขับเคลื่อนงานตามพันธกิจเดิมของแต่ละองค์กรจะมีการรายงานผลการปฏิบัติงานให้แก่ผู้กำกับดูแล เช่นเดียวกันกับการรับเอาพันธกิจในการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารของเครือข่ายก็นับเป็นพันธกิจหนึ่งของแต่ละสถาบันที่จะต้องขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมาย

ในส่วนของการกำกับดูแลเครือข่ายของเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) แกนนำเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหาร ได้ให้ข้อมูลว่า ในช่วงระยะเริ่มแรกของการได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ ในแต่ละมหาวิทยาลัยจะต้องมีการรายงานผลการดำเนินงานในทุก 3 เดือนครั้ง (หรือรายไตรมาส) ซึ่งในบางครั้งส่วนตัวมองว่า เมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) ทำหน้าที่เสมือนผู้กำกับดูแล (Regulator) ที่กำหนดให้เมืองนวัตกรรมอาหารในแต่ละพื้นที่ต้องรายงานความก้าวหน้า เช่น จำนวนผู้ประกอบการที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐาน จำนวนผลงานวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร เป็นต้น แต่ในระยะหลังนี้การติดตามและประเมินผลของผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารจากส่วนกลาง เริ่มจะมีความถี่ลดน้อยลงต่างจากช่วงแรก อย่างไรก็ตาม อาจารย์กิตติได้ชี้ให้เห็นถึงมุมมองเกี่ยวกับบทบาทของเมืองนวัตกรรม

⁴⁷⁶ กิตติ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 6). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

อาหาร (ส่วนกลาง) เพิ่มเติมว่า บทบาทของส่วนกลางจะเป็นในลักษณะของผู้อำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษาแก่เครือข่ายในพื้นที่จนกว่าจะสามารถบริหารจัดการเครือข่ายได้สำเร็จมากกว่าการเป็นผู้กำกับดูแล ดังคำให้สัมภาษณ์

“การไม่ได้ผูกมัดกันด้วยเงื่อนไขของผู้ให้การสนับสนุนงบประมาณ จึงเป็นลักษณะการทำงานร่วมกัน โดยที่พื้นที่จะเป็นผู้นำเสนอดัชนีชี้วัดความสำเร็จ (KPI) ส่วนเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนกลาง จะเป็นผู้นำเสนอว่ามี ส่วนกลางมีรูปแบบการให้บริการทั้งหมด 10 รูปแบบ เราสามารถที่เชื่อมต่อและใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลในส่วนกลางมีได้อย่างไร จึงเสมือนเป็น Facilitator และ Coach นำไปสู่ขั้นตอนการสร้างแผนธุรกิจ (Business Model) ของมหาวิทยาลัย”⁴⁷⁷

9.4 ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรม

9.4.1 ความยั่งยืนของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

แกนนำขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จากทั้ง 5 ภาครีหลักต่างให้ข้อมูลหลากหลายประเด็นเกี่ยวกับการสร้างความยั่งยืนของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงได้ โดยอาจารย์กิตติได้ให้ข้อคิดเห็นว่า

“ทุกอย่างย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่สิ่งหนึ่งที่ยังชัดเจนไม่ว่าตัวผมเองจะดำรงตำแหน่งผู้บริหารอยู่หรือไม่ หรือยังคงเป็นอาจารย์อยู่หรือป่าว ก็จะทำเนื้องานอย่างมุ่งมั่นขับเคลื่อนโครงการต่อไป ...แต่จะดำเนินการในวิธีการของตนเองตามบริบทที่สอดคล้องการสภาวะการณ์ ณ ขณะนั้น เนื่องจากคณะทำงานได้ลงทุนกับชุมชนไปเยอะมาก นอกเหนือจากการลงทุนด้านงบประมาณและการจัดฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอแล้ว ยังรวมไปถึงการลงทุนในระยะยาวอีกด้วย ดังเช่น ชุมชนในอำเภอสะเมิง ที่เราได้ทำงานร่วมกับเขามาตลอด 5 ปี เราเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนอย่างมาก เสมือนโครงการฯ และคณะทำงานได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนไปแล้ว”

ความข้างต้นอาจารย์กิตติได้สะท้อนถึงความรู้สึกจากประสบการณ์ที่ผ่านมาต่อการทำงานร่วมกับชุมชน ทั้งนี้ อาจารย์กิตติได้ให้แง่คิดแก่การขับเคลื่อนการปฏิบัติงานของคณะทำงานต่อไปว่า การจะทำให้เครือข่ายนวัตกรรมอาหารนั้นยั่งยืนได้ หัวใจสำคัญที่จะทำให้เครือข่ายนั้นยังคงสามารถทำงานได้ต่อไปด้วยตนเอง นั่นคือ **ประการแรก การมีใจ มีอุดมการณ์ และมีความปรารถนาอย่างแรงกล้า (Passion) ของผู้ขับเคลื่อนงาน** ความมุ่งมั่นและพลังขับเคลื่อนจากการทำงานภายใต้กรอบของ “ความรักในสิ่งที่ลงมือทำ” นี้เอง จะเป็นเสมือนกลไกหล่อเลี้ยงสำคัญที่ทำให้คณะทำงานต่างตระหนักถึงภาระหน้าที่ของตนและมีจิตสาธารณะในการเข้าไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมใน

⁴⁷⁷ กิตติ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 6). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

การที่จะแก้ไขปัญหาร่วมกันโดยมิใช่การมองว่าเป็นภาระหรือเป็นบทบาทอำนาจหน้าที่ที่จำต้องดำเนินพันธกิจเหล่านั้น

ประการที่สอง การมีแผนธุรกิจ (Business Model) ที่สามารถสร้างรายได้ที่ยั่งยืนบนฐานการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ แกนนาคคนสำคัญอย่างอาจารย์กิตติได้บอกเล่าว่า การสร้างความยั่งยืนให้แก่เครือข่ายนวัตกรรมอาหารนั้น นอกจากจะมีการกำหนดแผนธุรกิจที่มีความชัดเจนแล้วนั้น จำต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านอาหารจากภาคส่วนต่าง ๆ อีกด้วย ทั้งนี้ การสร้างความร่วมมือดังกล่าวอาจริเริ่มจากภายในมหาวิทยาลัยแม่โจ้ด้วยตนเอง ด้วยเหตุผลที่ว่า การทำให้เกิดระบบนิเวศนวัตกรรม (Ecosystem) ในพื้นที่แม่โจ้ให้บังเกิดผลนั้น เมืองนวัตกรรมอาหาร (FI @MAEJO) ต้องเชื่อมโยงระหว่างสายวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้อย่างประจักษ์เป็นรูปธรรมแบบที่ไม่เคยมีมาก่อนอีกด้วย ดังตัวอย่างเช่น

“คลังข้อมูลวัตถุดิบอาหารจากท้องถิ่น (Heritage Ingredient Library) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์วิจัยอาหารแห่งอนาคต (Future Food Lab, FFL) จะเน้นใช้วัตถุดิบที่เป็นอินทรีย์จากท้องถิ่นมาผลิตเป็นอาหารสูตรใหม่ โดยทำงานร่วมกับคณะศิลปศาสตร์ (สายศิลป์), คณะพัฒนาการท่องเที่ยว (สายศิลป์) และ คณะผลิตกรรมการเกษตร (สายวิทย์) หรืออีกตัวอย่างคือด้านวิทยาการทำอาหาร (Gastronomy) ที่ค่อนข้างกว้างมาก นอกเหนือจากอาหารโมเลกุล (Molecular Gastronomy) (สายวิทย์) ยังมีการสร้างภาพเคลื่อนไหว (Animation) การเขียนซอฟต์แวร์ (Software) (สายศิลป์) มาช่วยให้บรรยากาศในการรับประทานอาหารมีความน่ารื่นรมย์มากขึ้น นับเป็นสหวิทยาการอย่างแท้จริง⁴⁷⁸”

แกนนาคคนสำคัญได้อธิบายเพิ่มเติมต่อไปว่า ในการลงพื้นที่ชุมชนนั้น แกนหลักในการเชื่อมต่อคือคณะพัฒนาการท่องเที่ยว ส่วนคณะศิลปศาสตร์จะให้การสนับสนุนด้านภาษาและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เนื่องจากในการกล่าวถึงคลังข้อมูลวัตถุดิบอาหารจากท้องถิ่น (Heritage Ingredient Library) จะต้องกล่าวถึงวิวัฒนาการความเป็นมาของวัตถุดิบอาหาร เพื่อเป็นการเล่าเรื่องที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมของชุมชน อาจารย์ธนาได้บอกเล่าถึงข้อเท็จจริงของการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารต่อไปว่า การขับเคลื่อนงานภายใต้นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ยังมีภาพการดำเนินงานไม่ชัดเจนมากนัก หากแต่การขับเคลื่อนงานร่วมกับชุมชนที่ยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่องนั้นมักจะเป็นการปฏิบัติงานที่เชื่อมโยงกับคณะอื่น ๆ เสียมากกว่า ดังเช่น คณะพัฒนาการท่องเที่ยวได้ลงพื้นที่ชุมชนในอำเภอสะเมิง ซึ่งชุมชนดังกล่าวนี้เป็นต้นแบบในการทำการเกษตรแบบอินทรีย์ (Organic Farming) จึงเปรียบเสมือนเป็น “อุตสาหกรรมแบบต้นน้ำ” ปัจจุบันเริ่มมีการขยายพื้นที่ชุมชนไปยังชุมชนใกล้เคียงมากยิ่งขึ้น ตามแนวคิดของมหาวิทยาลัยที่ว่า

⁴⁷⁸ กิตติ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 6). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

“มหาวิทยาลัยไม่สามารถเติบโตอย่างโดดเดี่ยว แต่สังคมและชุมชนแวดล้อมทุกระดับก็ต้องพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน⁴⁷⁹”

ประการที่สาม บทบาทคณะทำงานในฐานะผู้ให้คำปรึกษาและผู้เชื่อมโยงในการให้บริการพัฒนานวัตกรรมอาหารเพื่อตอบโจทย์ผู้ประกอบการในทุกระดับ

ความยั่งยืนของเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ยังคงสามารถขับเคลื่อนงานต่อไปได้นั้น สิ่งสำคัญคือ การตระหนักในบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานเป็นสำคัญว่าต้องมีบทบาทอย่างไร เพื่อจะตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการ อาจารย์วีรดาได้เน้นย้ำถึงบทบาทของคณะทำงานที่สำคัญไว้ว่า บทบาทของคณะทำงานผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จำต้องมีบทบาทในการเป็นผู้ให้คำปรึกษา (Consultant) แก่ผู้ประกอบการ ไม่ว่าจะเป็นการให้คำปรึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาและวิจัยนวัตกรรม การเป็นวิทยากรให้แก่โครงการพัฒนาผู้ประกอบการ เพื่อการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนานวัตกรรมอาหาร การวิจัยและการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารร่วมกับผู้ประกอบการ การทำงานวิจัยต่าง ๆ ร่วมกัน เพื่อผลักดันงานวิจัยไปสู่ประโยชน์เชิงพาณิชย์ เป็นต้น ในบทบาทนี้อาจารย์วีรดาเน้นย้ำว่า การเป็นผู้ให้คำปรึกษาที่ดีนั้นจะต้อง

“ทำให้ผลิตภัณฑ์ของผู้ประกอบการมีความโดดเด่นกว่าท้องตลาด ผู้ประกอบการต้องการเนื้อสัมผัสของอาหารแบบนี้ ต้องมีความอร่อย หากเราเป็นที่ปรึกษาและได้มาช่วยตรงนี้ การเป็นที่ปรึกษาที่ดีนั้นเราต้องช่วยหาทางแก้ไขปัญหา (solution) ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับผู้ประกอบการรายนั้น”⁴⁸⁰

ในขณะที่อีกบทบาทหนึ่งจะต้องเป็นผู้เชื่อมโยงในการให้บริการพัฒนานวัตกรรมอาหารเพื่อตอบโจทย์ผู้ประกอบการในทุกระดับ (connecting innovation service) เช่น การแนะนำช่องทางการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ การหาช่องทางการตลาด การส่งต่อผู้ประกอบการให้แก่นักวิจัย เป็นต้น อาจารย์วีรดาได้บอกเล่าต่อไปว่า เป้าหมายปลายทางในบทบาทหน้าที่ของคณะทำงาน จึงเป็นเสมือน “พี่เลี้ยงคนสำคัญ” (Coaching) ที่จะคอยช่วยหนุนเสริมผู้ประกอบการจนนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมและสร้างธุรกิจทางด้านอาหารให้เป็นผลสำเร็จ

ประการที่สี่ การมีผู้จัดการเครือข่ายในการทำหน้าที่บริหารความสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่ายและบริหารจัดการกิจกรรมของเครือข่าย

⁴⁷⁹ ธนา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

⁴⁸⁰ วีรดา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 4). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

“ทุกองค์การจะต้องมีผู้จัดการ แล้วอย่างพวกเราซึ่งเป็นอาจารย์ต่างก็มีบทบาทหน้าที่หลักอยู่แล้ว นั่นคือ การจัดการเรียนการสอนและงานทางด้านการบริหารคณะ หากมีผู้จัดการที่มาคอยช่วยดูแลตรงนี้ ก็น่าจะช่วยในการบริหารจัดการเรื่องต่าง ๆ ได้เยอะมาก”⁴⁸¹

ความข้างต้นเป็นข้อคิดเห็นจากการสะท้อนถึงสภาพปัญหาในการบริหารงานเครือข่ายในปัจจุบัน อาจารย์รุจิราได้บอกเล่าต่อไปว่า เครือข่ายนวัตกรรมอาหารจะมีความยั่งยืนได้ หัวใจสำคัญอีกประการหนึ่ง นั่นคือ การมีผู้จัดการเครือข่าย ที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกิจกรรมของเครือข่ายประจำวัน ซึ่งผู้จัดการเครือข่ายนั้นจะต้องเข้าใจภาพรวมของการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหาร และต้องบริหารความสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่าย สร้างวงจรมูลย้อนกลับเพื่อรับทราบถึงผลลัพธ์และติดตามการทำงานได้ ตลอดจนเป็น “กระบอกเสียง” สำคัญที่ทำให้ภาคส่วนต่าง ๆ ได้รู้จักเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ผ่านรูปแบบการประชาสัมพันธ์ในหลากหลายช่องทาง ดังคำกล่าวของอาจารย์รุจิราที่ว่า

“ต้องมีคนมาดูแลตรงนี้ เพื่อคอยช่วยเรื่องการประชาสัมพันธ์ เป็นกระบอกเสียง คอยจับตา คอยดูแลไม่ว่าจะเรื่องคน เรื่อง Connection การเชื่อมต่อตรงไหนอย่างไร ช่วยในการคัดกรองผู้ประกอบการเบื้องต้น เพื่อรับทราบความต้องการที่แท้จริงและส่งต่อผู้ประกอบการให้กับนักวิจัยได้ตามความต้องการในการแก้ไขปัญหา”⁴⁸²

ประการที่ห้า การปรับเปลี่ยนชุดความคิด (Mindset) ของผู้ขับเคลื่อนงานและผู้บริหารระดับสูง อาจารย์วีรดาเน้นย้ำว่าเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้การขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารมีความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง โดยต้องริเริ่มจากผู้ขับเคลื่อนงานและผู้บริหารที่ควรปรับวิธีคิดและมุมมองที่มีต่อประชาชนผู้รับบริการในทุกกลุ่มเป้าหมายว่า เป็นผู้ที่มี “รอรับความช่วยเหลือ” จากเครือข่าย ๆ ถึงแม้ว่ามหาวิทยาลัยแม่โจ้จะมีตัวตนและจิตวิญญาณในการพัฒนาเกษตรและอาหาร เพื่อเกษตรกรและชุมชนในพื้นที่ก็จริง หากแต่ทรัพยากรที่ได้ลงทุนไปนั้นกลับพบว่าจากประสบการณ์ในการขับเคลื่อนงานที่ผ่านมาสามารถยกระดับและสร้างความเป็นอยู่ให้เกษตรกรและชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ ความเชื่อนี้อาจารย์วีรดาได้กล่าวว่า เป็นผลมาจากการที่ผู้ขับเคลื่อนงานเองและผู้บริหารต่างมิได้มีมุมมองไปถึง “การปรับเปลี่ยนชุดความคิด (Mindset)” ของการขับเคลื่อนงาน ซึ่งชุดความคิดที่ว่านี้ควรค้นหาวิธีการใดก็ตามที่เป็นตัวหนุนเสริมหรือสร้างการปรับเปลี่ยนทางความคิดแก่ประชาชนผู้รับบริการให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยที่บทบาทของเครือข่าย ๆ นั้นเป็นเพียงผู้หนุนเสริมในมิติต่าง ๆ มากไปเสียกว่าการทุ่มเททรัพยากรลงไปที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ดังคำให้สัมภาษณ์

⁴⁸¹ รุจิรา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 3). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

⁴⁸² รุจิรา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 3). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

“เราเป็นแม่ใจจุดยืนทำเพื่อเกษตรกร...ที่ทำให้เกษตรกรอยู่ดีกินดี บริการวิชาการทุกอย่างฟรี แต่กลับมาคิด..เกษตรกรไม่ได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเลย ก็ยังรอรับความช่วยเหลือจากรัฐ ทำไม่ไม่ย้อนกลับมาตรงนี้ว่า ถ้าอยากให้เขาอยู่ได้แบบยั่งยืนจริง ๆ เราควรต้องไปช่วยเขาในเรื่องวิถีคิดมากกว่า”⁴⁸³

ด้วยประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานี้ จากผลสะท้อนคิดของผู้ที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ต่างมีข้อคิดเห็นสอดคล้องในทิศทางที่ว่า เครือข่ายนวัตกรรมจะมีความยั่งยืนได้เกิดจากการการมีใจ มีอุดมการณ์ และมีความปรารถนาอย่างแรงกล้า (Passion) ของผู้ขับเคลื่อนงาน ที่จะเป็นตัวร้อยรัดให้ “ทีมงาน” หรือ “คณะทำงาน” สามารถร่วมขับเคลื่อนการปฏิบัติงานได้อย่างมุ่งมั่น โดยอาศัยการมีแผนธุรกิจที่ดี (Business Model) ที่สามารถสร้างรายได้หล่อเลี้ยงเครือข่ายให้ยังคงขับเคลื่อนต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม การมีแผนธุรกิจที่ดีอย่างเดียวนั้นอาจไม่เพียงพอ แต่จำเป็นต้องอาศัยการตระหนักในบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานเป็นสำคัญในฐานะผู้ให้คำปรึกษาและผู้เชื่อมโยงในการให้บริการพัฒนานวัตกรรมอาหารเพื่อตอบโจทย์ผู้ประกอบการในทุกระดับ ตลอดจนการมีผู้จัดการเครือข่ายที่ทำหน้าที่ในการประสานความร่วมมือทั้งจากภายในและภายนอกเครือข่าย เพื่อให้การบริหารจัดการเครือข่ายสามารถขับเคลื่อนงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

9.4.2 ความคาดหวังของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

ประการแรก กินดี อยู่ดี มีสุข: เจตนารมณ์สำคัญที่มุ่งหวังให้เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นเสมือนมหาวิทยาลัยแห่งชีวิตในการช่วยเหลือคนในชุมชน เกษตรกร และกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) แกนนำหลายท่านต่างมีความคาดหวังถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหารที่ว่า ด้วยทรัพยากรต่าง ๆ ที่รองรับต่อการให้บริการแก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ในการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร อาทิ ศูนย์วิจัยอาหารแห่งอนาคต (Future Food Lab :FFL) โรงงานต้นแบบ บุคลากรผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการให้คำปรึกษาแนะนำ เป็นต้น ดังนั้น การใช้ทรัพยากรดังกล่าวให้เกิดประโยชน์สูงสุด นับเป็นเจตนารมณ์สำคัญมุ่งหวังให้เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้เป็นส่วนหนึ่งในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ผลกระทบทางเศรษฐกิจนี้ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศอยู่ในระดับที่สูงขึ้นตามไปด้วย ดังคำให้สัมภาษณ์

“มุ่งหวังให้เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ สามารถช่วยเหลือคนในชุมชน เกษตรกร รวมถึงธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprise: SME) และทุกภาคส่วนที่

⁴⁸³ วีรดา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 4). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

เกี่ยวข้อง โดยสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีได้อย่างสูงสุดตั้งแต่กระบวนการเกษตรอินทรีย์ (Organic Farming) ต้นน้ำไปจนถึงอาหาร (Foods) สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัย “กินดี อยู่ดี มีสุข (Green, Organic and Eco University)” และทำให้ภาพรวมเศรษฐกิจของพื้นที่ดีขึ้นโดยมีการวัดผลที่ชัดเจน⁴⁸⁴

นอกจากคุณค่าที่เกิดขึ้นกับผลกระทบในทางเศรษฐกิจแล้วนั้น ภาคีเครือข่ายอีกท่านหนึ่งอย่างอาจารย์จรัสศรี ต่างมีความมุ่งหวังที่จะก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคม ด้วยการให้มหาวิทยาลัยแม่โจ้เป็นระบบนิเวศน์นวัตกรรมทางด้านอาหาร (Food Innovation Ecosystem) เป็นแหล่งที่ผลิตอาหารสะอาดและปลอดภัย ส่งเสริมประชาชนให้มีสุขภาพที่ดีขึ้นและมีความมั่นคงในด้านอาหารมากขึ้น โดยเป็นการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและชุมชนไปพร้อมกัน อย่างไรก็ตาม อาจารย์จรัสศรี มีความเชื่อมั่นว่า หากคนในพื้นที่มีเศรษฐกิจที่ดีมีการกระจายรายได้ที่ทั่วถึงและมั่นคงจะส่งผลให้แรงงานต่างถิ่นเคลื่อนย้ายกับสูญภูมิลำเนาและร่วมกันพัฒนาพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“...อยากให้แม่โจ้เป็นพื้นที่ระบบนิเวศทางด้านอาหาร (Ecosystem) อาหารสุขภาพดีต้องมาที่เรา เพราะเราเน้นไปที่อาหารอินทรีย์ ขยายเครือข่ายการแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตรให้มีมูลค่าสูงขึ้น เศรษฐกิจก็จะส่งผลต่อความเป็นอยู่ของเขาที่ดีขึ้น ลูกหลานจะไม่ทิ้งถิ่น กลับมาทำงานที่บ้านมาช่วยกันพัฒนาบ้านเกิดกำลังจะบอกว่า เราทั้งสร้างเศรษฐกิจและสร้างความเข้มแข็งกับชุมชนก้าวไปพร้อม ๆ กัน⁴⁸⁵

สุดท้าย อาจารย์วีรดาได้ฝากความคาดหวังที่ต้องการเห็น “สังคมของการเกื้อกูลซึ่งกันและกันด้วยการทำธุรกิจแบบเศรษฐกิจฐานราก (inclusive business)” ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือผู้ที่มีรายได้น้อยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของห่วงโซ่คุณค่าธุรกิจและเชื่อมโยงไปสู่ตลาดโลก เพื่อให้ประชาชนทั้งในระดับประเทศและระดับโลกได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัยเป็นเป้าหมายปลายทางที่สำคัญ

ประการที่สอง การประชาสัมพันธ์เมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยายให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ให้ได้มากที่สุด ทั้งนี้เป็นผลมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 ทำให้การขับเคลื่อนงานต้องหยุดดำเนินการไปชั่วคราวประกอบกับผู้ประกอบการที่เข้ามาใช้บริการนั้นจะเป็นคนนอกพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ หากมีการประชาสัมพันธ์เมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยายให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น นำไปสู่การใช้ประโยชน์จากพื้นที่และทรัพยากรที่ได้ลงทุนไปให้เกิดประโยชน์สูงสุดในทางหนึ่ง และอีกทางหนึ่งจะทำให้อุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร

⁴⁸⁴ กิตติ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 6). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

⁴⁸⁵ จรัสศรี (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 5). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการเข้าใช้บริการของผู้ประกอบการ ส่งผลให้สถาบันสามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน

9.5 บทสรุป

“ความเป็นตัวตนและจิตวิญญาณด้านเกษตรและอาหาร” เป็นชุดอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นปัจจัยแวดล้อมประการหนึ่งที่สำคัญต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) นอกจากนี้ แรงจูงใจสำคัญของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย ได้แก่ ประการแรก ความปรารถนาอย่างแรงกล้า (Passion) ที่ต้องการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น ประการที่สอง การได้รับการยอมรับและการเห็นคุณค่าของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ให้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) และประการที่สาม เป็นโอกาสในด้านต่าง ๆ ที่เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จะได้รับจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis)

กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่ จึงเริ่มต้นจากการกำหนดจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ไปที่ “อาหารอินทรีย์ (Organic Food) และศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy)” ซึ่งเป็นไปตามจุดยืนของมหาวิทยาลัยแม่โจ้และการบูรณาการสหสาขาวิชา เพื่อสร้าง “มหานครแห่งนวัตกรรมและวัฒนธรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (Maejo Gastropolis)” โดยการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ในช่วงแรกเป็นรูปแบบความร่วมมือที่ไม่เป็นทางการ ผ่านคณะทำงานเมืองนวัตกรรมอาหารที่มีจุดร้อยรัดผ่านชุดอุดมการณ์เดียวกัน ซึ่งความร่วมมือในรูปแบบนี้ยังคงมีข้อจำกัด จึงทำให้ต้องอาศัยโครงสร้างรูปแบบความร่วมมือที่เป็นทางการในลักษณะกลไกเชิงสถาบันเข้ามาเป็นตัวขับเคลื่อนในการบริหารจัดการเครือข่าย ต่อมาอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีการเกษตรและอาหารได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างของสถาบัน จึงได้มีการออกแบบโครงสร้างการแบ่งส่วนงานภายในหน่วยงานให้มีแผนงานพิเศษ ซึ่ง 1 ในแผนงานพิเศษนี้มีแผนงานเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ด้วยเช่นกัน ส่งผลให้อุทยาน ฯ มีบทบาทในการบริหารจัดการเครือข่ายและเป็นแกนกลางในการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานพันธมิตรทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ส่วนการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ที่เป็นไปตามทรัพยากรของพันธมิตรสู่ความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการด้านนวัตกรรมอาหารตลอดห่วงโซ่คุณค่า ตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ ที่มีหน่วยงานสนับสนุนการผลิตวัตถุดิบที่มีคุณภาพ อย่างสำนักฟาร์มมหาวิทยาลัย ศูนย์วิจัยและพัฒนาเกษตรธรรมชาติ สถาบันบริการตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ (IQS) สถาบันรับรองระบบการผลิตผลิตภัณฑ์การเกษตร (ICAPS) ส่วนกระบวนการกลางน้ำ ที่มีการเชื่อมต่อบริการให้บริการกับเครือข่ายนักวิจัยที่มีองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะที่

แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็น ศูนย์ความเป็นเลิศด้านนวัตกรรมทางการเกษตรสำหรับบัณฑิต ผู้ประกอบการ คณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร และศูนย์การศึกษาด้านอนุศิลป์วิทยาการอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นต้น และกระบวนการปลายน้ำ ที่เชื่อมโยงกับ “ศูนย์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติ (International Gastronomy Tourism Centre: iGTC) ในฐานะ “หน่วยให้ความรู้ทางด้านนวัตกรรมบริการ” (Service Innovation Academy: SIA) ที่หนุนเสริมซึ่งกันและกัน โดยศูนย์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติ (International Gastronomy Tourism Centre: iGTC) มีจุดเน้นไปที่การพัฒนาที่เรียกว่า “ศิลปวิทยาการอาหารแบบองค์รวม (Holistic Gastronomy)” ในด้านการกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร สามารถจำแนกอำนาจการตัดสินใจภายในเครือข่ายนวัตกรรมอาหารระหว่างภาคีเครือข่าย ออกเป็น 2 รูปแบบ กล่าวคือ รูปแบบที่หนึ่ง กรณีที่ต้องมีการตัดสินใจร่วมกันจะเป็นในประเด็นที่พันธมิตรเครือข่ายนั้นได้รับผลกระทบร่วมกัน รูปแบบที่สอง กรณีประเด็นหรือดังกล่าวนั้น เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อบทบาทหน้าที่ที่สถาบันนั้น ๆ ต้องรับผิดชอบจะมอบอำนาจการตัดสินใจให้แก่สถาบันนั้น ๆ เป็นผู้ใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจ ส่วนการมีแผนงานในอนาคต มีการบูรณาการโครงการย่านนวัตกรรมเกษตรและอาหารแม่โจ้กับโครงการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis)

สุดท้าย ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรม ผู้ขับเคลื่อนสำคัญได้ให้มุมมองว่าเครือข่ายนวัตกรรมจะมีความยั่งยืนได้นั้นต้องเริ่มจาก ประการแรก การมีใจ มีอุดมการณ์ และมีความปรารถนาอย่างแรงกล้า (Passion) ของผู้ขับเคลื่อนงาน ประการที่สอง การมีแผนธุรกิจ (Business Model) ที่สามารถสร้างรายได้ที่ยั่งยืนบนฐานการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ ประการที่สาม บทบาทคณะทำงานในฐานะผู้ให้คำปรึกษาและผู้เชื่อมโยงในการให้บริการพัฒนา นวัตกรรมอาหารเพื่อตอบโจทย์ผู้ประกอบการในทุกระดับ ประการที่สี่ การมีผู้จัดการเครือข่ายในการทำหน้าที่บริหารความสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่ายและบริหารการจัดการกิจกรรมของเครือข่าย และ ประการที่ห้า การปรับเปลี่ยนชุดความคิด (Mindset) ของผู้ขับเคลื่อนงานและผู้บริหารระดับสูง และมีความคาดหวังให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร โดยเจตนารมณ์สำคัญที่มุ่งหวังให้เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นเสมือนมหาวิทยาลัยแห่งชีวิตในการช่วยเหลือคนในชุมชน เกษตรกร และกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์ เมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยายให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ให้ได้มากที่สุด

บทที่ 10

การเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร

10.1 บทนำ

ในบทนี้เป็นการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของที่ 3) เพื่อเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร ซึ่งเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย จากทั้ง 4 กรณีศึกษา ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยเป็นวิเคราะห์ สังเคราะห์ และอภิปรายความเชื่อมโยงของการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ได้มาซึ่งลักษณะของกระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ ภายใต้การนำเสนอทั้ง 3 ส่วนที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือ (ข้อ 10.2.1) แสดงให้เห็นถึงบริบทของพื้นที่ภูมิหลังความร่วมมือของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร และแรงจูงใจสำคัญของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย

ส่วนที่ 2 กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่ (ข้อ 10.2.2) แสดงให้เห็นถึงการกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่าย การเลือกพันธมิตรและกลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่าย รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย และการกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

ส่วนที่ 3 ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่าย (ข้อ 10.2.3) ประกอบด้วย ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่าย แสดงให้เห็นว่า แนวนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) และบทบาทของผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในส่วนกลางที่เข้ามาสนับสนุนการขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่ายของแต่ละกรณีศึกษาอย่างไร ทั้งในด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงภายในเครือข่าย ด้านแผนงานในการดำเนินการ ทรัพยากรของเครือข่าย รูปแบบกิจกรรมของเครือข่าย ส่วนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่าย แสดงให้เห็นถึงปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เครือข่ายนวัตกรรมอาหารเกิดความยั่งยืน และความคาดหวังต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

สุดท้าย เป็นการนำเสนอบทสรุปของผลการเปรียบเทียบการจัดการเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร (ข้อ 10.3)

10.2 การเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร

10.2.1 ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือ

จังหวัดปทุมธานีเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร มีความได้เปรียบในการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการค้าการลงทุน ในขณะที่จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดเชียงใหม่ มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านหลายประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ราชอาณาจักรกัมพูชา และสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ต่างเป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่ส่งผลให้เกิดการขยายทางการค้าและการลงทุนกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน อาจกล่าวได้ว่า จุดร่วมที่สำคัญของทั้ง 3 จังหวัดนั้น ต่างเป็นพื้นที่ที่มีความได้เปรียบทางกายภาพที่เอื้อต่อการส่งเสริมให้เกิดการค้าและการลงทุนในอุตสาหกรรมต่าง ๆ

เมื่อกลับมาพิจารณาถึงข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจของทั้ง 3 จังหวัด กลับพบว่า จังหวัดปทุมธานีเป็นจังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) สูงที่สุด เท่ากับ 417, 975 ล้านบาท อยู่ลำดับที่ 13 ของประเทศ รองลงมา คือ จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ลำดับที่ 30 ของประเทศ และจังหวัดอุบลราชธานี อยู่ที่ลำดับ 66 ของประเทศ โดยทั้ง 3 พื้นที่ต่างมีผลผลิตและสินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตร ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญร่วมกัน นั่นคือ ข้าวนาปี ที่นำไปสู่การเป็นอุตสาหกรรมการผลิตข้าวและข้าวแปรรูป ส่วนผลผลิตอื่น ๆ นั้นเป็นไปตามความแตกต่างของศักยภาพในเชิงพื้นที่ อาทิ กล้วยหอมทองปทุม ที่เป็นสินค้าเกษตรที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ของจังหวัดปทุมธานี และมันสำปะหลัง เป็นผลผลิตทางการเกษตรสำคัญของจังหวัดอุบลราชธานีที่นำมาใช้เป็นวัตถุดิบแปรรูปในอุตสาหกรรมการผลิตแป้งมันและการผลิตมันเส้น ส่วนลำไย (ในฤดู) เป็นผลผลิตทางการเกษตรสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ที่นำมาใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมอาหารกระป๋อง

สำหรับการลงทุนในอุตสาหกรรมอาหารของทั้ง 3 พื้นที่ ได้ชี้ให้เห็นถึงมูลค่าความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมในอุตสาหกรรมอาหารที่ว่า จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่มีเงินลงทุนในอุตสาหกรรมอาหารสูงที่สุด ในขณะที่จังหวัดปทุมธานี แม้ว่าจะมีการลงทุนในอาหารที่ต่ำกว่าจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดเชียงใหม่ แต่กลับพบว่า เป็นจังหวัดที่มีจำนวนโรงงานที่สูงที่สุดคือ 3,422 โรงงาน และมีจำนวนคนงานกว่า 237,733 คน อาจกล่าวได้ว่า การลงทุนในอุตสาหกรรมอาหารของพื้นที่จังหวัดปทุมธานีส่งผลกระทบต่อแนวโน้มของอัตราการจ้างงานที่ขยายตัวขึ้น อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานรากของทั้ง 3 พื้นที่ กลับชี้ให้เห็นว่า มูลค่าของการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทสินค้าอาหารนั้นมีมูลค่าอยู่ที่ร้อยละกว่า 32.99 ถึง 35.15 ของประเภทสินค้าทั้งหมด โดยจังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่มียอดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภท

สินค้าอาหาร สูงถึง 6,189 ล้านบาท ดังนั้น สินค้าประเภทอาหารเป็นสินค้าที่มีความสำคัญต่อการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้มีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น

สุดท้าย ประเด็นปัญหาและความต้องการที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนานวัตกรรมอาหารทั้ง 3 จังหวัดต่างมีจุดร่วมที่สำคัญด้วยกัน 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรก ด้านองค์ความรู้และการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ในการพัฒนาอาหาร ผู้ประกอบการในกลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ยังขาดองค์ความรู้ทางกระบวนการผลิต การต่อยอดผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการ หลักการปฏิบัติและความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนงานวิจัยที่เกิดจากการพัฒนานวัตกรรมของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ มิได้มีการนำไปใช้ในประโยชน์เชิงพาณิชย์ และประการที่สอง ด้านมาตรฐานการรับรองสินค้า ยังคงมีข้อจำกัดและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหาร ไม่ว่าจะเป็น แรงกดดันจากการรับรองมาตรฐาน เช่น มาตรฐานการผลิตสินค้า มาตรฐานด้านความสะอาดและสุขอนามัย เป็นต้น รวมไปถึงหน่วยงานที่กำกับดูแลด้านอาหารปลอดภัยมีไม่เพียงพอ จากสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ข้างต้น จึงทำให้ส่วนราชการในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็น สำนักงานจังหวัด สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด ได้มีการกำหนดแนวนโยบายและยุทธศาสตร์ เพื่อขับเคลื่อนในการส่งเสริมและพัฒนาผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอาหารให้มีขีดความสามารถทางการแข่งขันผ่านการส่งเสริมทางด้านวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อให้เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น

เช่นเดียวกับ นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ที่ได้มีแนวนโยบายในการส่งเสริมให้พื้นที่เกิดระบบนิเวศนวัตกรรมที่เหมาะสมสำหรับดึงดูดการลงทุนด้านการวิจัยและการพัฒนาบริษัทอาหารชั้นนำของโลกทั้งไทยและต่างประเทศ และสนับสนุนให้กลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) และกลุ่มวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) ในอุตสาหกรรมอาหารและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องเกิดความเชื่อมโยงกับห่วงโซ่มูลค่าในอุตสาหกรรมอาหารระดับโลก⁴⁸⁶ จึงได้มีการขยายการขับเคลื่อนงานของเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ไปยังพื้นที่ที่มีศักยภาพและมีความพร้อมในส่วนภูมิภาค⁴⁸⁷ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายในเชิงพื้นที่ โดยเรียกพื้นที่ดังกล่าวว่า

⁴⁸⁶ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม (สวทน.). หนังสือที่ วท 6001/809/2561 บันทึกข้อความ เรื่อง ข้อเสนอโครงการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนขยาย วันที่ 6 มิถุนายน 2561

⁴⁸⁷ แนวทางการจัดตั้งและดำเนินการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนขยาย มีการกำหนดรูปแบบพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเป็นเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนขยาย ออกเป็น 3 ประเภท ประกอบด้วย ประเภทที่ 1 พื้นที่ของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประเภทที่ 2 พื้นที่ของมหาวิทยาลัย

เป็น “เมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย” โดยพื้นที่ที่เป็นหน่วยของการศึกษาวิจัยนี้ ได้แก่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ทั้ง 4 ภาควิชาศึกษานั้น เป็นพื้นที่ของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนเป็นพื้นที่ของ มหาวิทยาลัยเครือข่ายที่มีความร่วมมือกับกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่มีความพร้อมทาง โครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม รวมถึงบุคลากรต่าง ๆ ที่มีความ เชี่ยวชาญทางด้านองค์ความรู้ในการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร

กระนั้นก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงภูมิหลังความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายซึ่งเป็นพันธมิตรหลัก ในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ในกรณีศึกษาทั้ง 4 พื้นที่ ก่อนที่ จะได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) นั้น ต่าง มีภูมิหลังความร่วมมือออกเป็น 2 รูปแบบที่สำคัญ ได้แก่ รูปแบบที่ 1 ภาคีเครือข่ายไม่เคยมีความ ร่วมมือกันมาก่อน และรูปแบบที่ 2 ภาคีเครือข่ายต่างเคยมีความร่วมมือกันมาอยู่ก่อน

รูปแบบที่ 1 ภาคีเครือข่ายไม่เคยมีความร่วมมือกันมาก่อน นั่นคือ กรณีศึกษาของเมือง นวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งนี้เป็นผลมาจากปรัชญาของการจัดตั้ง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในช่วงแรกเริ่ม ที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยเน้นการเรียนการสอนเรื่อง ประชาธิปไตยและให้การศึกษาสร้างความเข้าใจในระบอบการปกครองใหม่ ด้วยเหตุนี้ทำให้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงเป็นเสมือนสถาบันการศึกษาที่มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตในทางสังคมศาสตร์ เป็นสำคัญ ต่อมาในปี พ.ศ. 2518 มีการขยายการศึกษาในด้านวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้น เนื่องจาก วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีล้วนมีผลต่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยเช่นกัน⁴⁸⁸ จนกระทั่งเกิดเป็นคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปี พ.ศ. 2529 โดยสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับ นวัตกรรมอาหาร ได้แก่ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และ นวัตกรรมอาหาร แม้ว่าการเกิดขึ้นของสาขาวิชาในด้านวิทยาศาสตร์จะมีการเรียนการสอนมาแล้วกว่า 48 ปี แต่ด้วยการสั่งสมบทบาทที่สำคัญของมหาวิทยาลัยในเหตุการณ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทาง การเมือง ส่งผลให้ภาพลักษณ์และชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยังคงภาพจดจำแก่ประชาชน ทั่วไปและทำให้เข้าใจหรือเป็นที่รู้จักว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นสถาบันการศึกษาที่มีจุดแข็ง (จุดเด่น) ด้านการผลิตบัณฑิตในสายสังคมศาสตร์ ประกอบกับที่ผ่านมามีการทำงานของคุณาจารย์

เครือข่ายที่มีความร่วมมือกับกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และประเภทที่ 3 พื้นที่ของเอกชนที่สนใจและมี ศักยภาพในการจัดตั้งเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนขยาย

⁴⁸⁸ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. *ประวัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม, 2565 จาก

ภายในมหาวิทยาลัยยังคงมีการทำงานวิจัยแบบแยกส่วน (Silo) ในลักษณะ “ต่างคนต่างทำ” ส่งผลให้ งานวิจัยดังกล่าวนั้นมิได้มีการนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์เท่าที่ควร

รูปแบบที่ 2 ภาคีเครือข่ายต่างเคยมีความร่วมมือกันมาอยู่ก่อน ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า ทั้ง 3 กรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็น กรณีศึกษาของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ภาคีเครือข่ายซึ่งเป็นพันธมิตรหลักในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ต่างเป็นภาคีที่เคยมีความร่วมมือกันมาอยู่ก่อน แต่ลักษณะของความร่วมมือนั้นต่างมีแรงจูงใจที่เป็นจตุรร้อยรัดเชื่อมโยงแตกต่างกันออกไป สามารถพิจารณาได้จากตารางที่ 10.1

ตารางที่ 10.1 แรงจูงใจซึ่งเป็นภูมิหลังในการสร้างความร่วมมือของภาคีเครือข่าย

แรงจูงใจในการสร้างความร่วมมือ	เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ประเด็นปัญหาและความต้องการของพื้นที่	●	○	○
ความสอดคล้องกันของแนวนโยบายและพันธกิจของสถาบัน	○	●	○
ความเชื่อและชุดอุดมการณ์ร่วมกัน			●

หมายเหตุ ● แสดงถึงแรงจูงใจที่เป็นจุดเด่นของการสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

○ แสดงถึงแรงจูงใจในการสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

จากลักษณะของความร่วมมือนดังกล่าว สามารถอธิบายแรงจูงใจที่เป็นจตุรร้อยรัดเชื่อมโยงจนนำไปสู่ภูมิหลังการสร้างความร่วมมือซึ่งเป็นทุนเดิมของภาคีเครือข่ายแต่ละพื้นที่ ได้ออกเป็น 3 ลักษณะ ที่สำคัญกล่าวคือ

ลักษณะที่ 1 ประเด็นปัญหาและความต้องการของพื้นที่ เป็นมูลเหตุสำคัญที่ส่งผลให้ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ สร้างความร่วมมือกันเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ร่วมกัน ด้วยเหตุผลที่ว่า ความซับซ้อนและรุนแรงของปัญหามีขนาดพื้นที่เกี่ยวเนื่องกับหลากหลายหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน ประกอบกับแนวโน้มความต้องการของผู้ประกอบการในพื้นที่มีมากขึ้น จึงยากที่หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งที่จะจัดการแก้ไขปัญหาได้เพียงลำพัง ดังนั้น แรงกระตุ้นจากความต้องการของประชาชนในพื้นที่จึงออกมาเรียกร้องให้หน่วยงานที่

เกี่ยวทั้งหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้น ๆ เข้ามาร่วมมือกันหลากหลายระดับและหลายหลายภาคส่วน เช่น ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม ประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น⁴⁸⁹ ปัจจัยดังกล่าวนับเป็นมูลเหตุสำคัญประการหนึ่งที่น่าไปสู่การสร้างความร่วมมือกันของภาคีเครือข่าย จากปรากฏการณ์การสร้างความร่วมมือของพันธมิตรเครือข่ายในงานศึกษานี้ ได้ชี้ให้เห็นว่า ภูมิหลังความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ต่างมีแรงจูงใจในการสร้างความร่วมมือที่มาจากประเด็นปัญหาและความต้องการของพื้นที่เฝ้าเช่นเดียวกัน โดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ต่างเป็นกลไกสถาบันการศึกษาที่มีองค์ความรู้และเทคโนโลยีในกระบวนการผลิตการเกษตรและสร้างมูลค่าเพิ่มด้านผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูปและแปรรูปเฉพาะผู้ประกอบการ จึงทำให้พื้นที่มีศักยภาพในการพัฒนาด้านเกษตรอินทรีย์โดยเฉพาะพืชผักและผลิตภัณฑ์อาหารที่มีมูลค่าสูง เช่น อาหารฟังก์ชัน (Function Food) เป็นต้น⁴⁹⁰

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี กลับเป็นพื้นที่ที่มีจุดเด่นของการสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายซึ่งเป็น “ทุนเดิม” ที่มีความเข้มแข็ง โดยให้ความสำคัญต่อ “การแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่เป็นตัวตั้ง” จนนำไปสู่การกำหนด “วาระเรื่องเกษตรและอาหารเป็นเรื่องที่สำคัญในระดับกลุ่มจังหวัด” ดังเห็นได้จากในระหว่างปี พ.ศ.2557-2559 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2⁴⁹¹ ได้ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการเกษตรกรรม โดยเป็น “การพัฒนาผลิตข้าวหอมมะลิ และสินค้าเกษตรปลอดภัย” นอกจากนี้ ยังได้เล็งเห็นถึงสภาพปัญหาของการรับรองคุณภาพและมาตรฐานของสินค้าเกษตรอินทรีย์ทั้งจากหน่วยงานภายในประเทศและต่างประเทศ ส่งผลให้ผู้ผลิตมีการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีจำนวนจำกัด ดังนั้น วาระในการพัฒนาร่วมกันของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 จึงเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “การเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้มีมูลค่าสูงขึ้น และกำหนด

⁴⁸⁹ Sue Goss. (2001). *Making Local Governance Work: Network, Relationship and the Management of Change*. New York: Palgrave. P.91 (อ้างใน วสันต์ เหลืองประภัสร์ และคณะ. (2556). รายงานสรุปผลการศึกษา และข้อเสนอรายการภารกิจ/กิจกรรมที่เหมาะสมสามารถถ่ายโอนให้ภาคประชาสังคม/ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม. โครงการศึกษาข้อเสนอการถ่ายโอนภารกิจบริการสาธารณะให้แก่ภาคประชาสังคม/ชุมชน, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, หน้า 60-61.)

⁴⁹⁰ กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1. *แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 (พ.ศ. 2566-2570)*. . สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม, 2566 จาก http://www.osmnorth-n1.moi.go.th/new/detail.php?type=news&id_=6

⁴⁹¹ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 ประกอบด้วยจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดยโสธร

คุณภาพของผลิตภัณฑ์ของสินค้าแปรรูปให้ได้ตามมาตรฐาน” เพื่อสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจ และความสามารถด้านการแข่งขันทางเศรษฐกิจของจังหวัดและกลุ่มจังหวัด

ลักษณะที่ 2 ความสอดคล้องกันของแนวนโยบายและพันธกิจของสถาบัน ความร่วมมือเกิดจากข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่หน่วยงานเพียงแห่งเดียว ไม่สามารถจัดการกับปัญหาหรือบริการสาธารณะได้อย่างมีคุณภาพและเพียงพอต่อความต้องการของประชาชน อันเป็นประเด็นที่อยู่นอกเหนือมูลเหตุด้านอำนาจหน้าที่แตกกระจาย (fragmentation of authority) ความร่วมมือกันแบบเครือข่ายจึงเป็นทางเลือกในการนำมาแก้ไขปัญหาคือข้อจำกัดด้านงบประมาณ (financial) ที่ไม่เพียงพอและสมดุลอย่างแท้จริงกับต้นทุนเชิงภารกิจของหน่วยงานหนึ่ง ๆ ยังรวมไปถึงข้อจำกัดด้านกำลังคน (workforce) ที่โดยทั่วไปมักเป็นปริมาณงานมากกว่าปริมาณคน และข้อจำกัดด้านความรู้เฉพาะทางและทักษะเชิงเทคนิค (technical skills) ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่กำลังเผชิญได้เพียงลำพัง⁴⁹² จากปรากฏการณ์การสร้างความร่วมมือของพันธมิตรเครือข่ายในวงศึกษานี้ ได้ชี้ให้เห็นว่า ภูมิหลังความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ต่างมีแรงจูงใจในการสร้างความร่วมมือที่มาจากความสอดคล้องกันของแนวนโยบายและพันธกิจของสถาบันเอกเช่นเดียวกัน

กรณีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กลับเป็นพื้นที่ที่มีจุดเด่นของการสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย โดยที่แนวนโยบายและบทบาทภารกิจของแต่ละหน่วยงานนั้นต่างเป็นปัจจัยเกื้อหนุนในการส่งเสริมและบ่มเพาะผู้ประกอบการในพื้นที่ ซึ่งความแตกต่างของแต่ละหน่วยงานนั้นจะขึ้นอยู่กับจุดแข็งในการขับเคลื่อนพันธกิจภายใต้โครงสร้างการทำงานเดิมของหน่วยงานตนเองเป็นสำคัญ หากย้อนกลับมาพิจารณาถึงภูมิหลังในการก่อตั้งของแต่ละสถาบันจะช่วยฉายภาพให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องและปฏิสัมพันธ์กันเชิงสถาบันของทั้ง 3 ภาคี กล่าวคือ คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รับการจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2515 เนื่องจากรัฐบาลได้เห็นว่าคุณภาพชีวิตของเกษตรกรเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร โดยพันธกิจที่สำคัญของคณะอุตสาหกรรมเกษตรมีบทบาทในด้าน “การให้บริการทางวิชาการ การวิจัย และการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมเกษตรและการพัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร” จนสามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ต่อมา อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) ได้รับการจัดตั้งขึ้นจากข้อตกลงความร่วมมือระหว่าง 7 คณะ⁴⁹³ อาจกล่าวได้ว่า คณะอุตสาหกรรมเกษตร

⁴⁹² สรุปความจาก จิรประภา อัครบวร และประยูร อัครบวร. 2552. การบริหารงานภาครัฐในรูปแบบเครือข่าย =Governing by Network. กรุงเทพฯ: กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, หน้า 33-37.

⁴⁹³ อันประกอบด้วย คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ คณะอุตสาหกรรมเกษตร วิทยาลัยศิลปะ สื่อและเทคโนโลยี คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และคณะบริหารธุรกิจ

เป็น 1 ใน 7 คณะที่เป็นผู้ร่วมก่อตั้งอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ขึ้น หลังจากนั้นได้มีการจัดตั้งศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ขึ้น โดยมีสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) (สนช.) ร่วมกับคณะอุตสาหกรรมเกษตร และอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (มช.) เป็นผู้ร่วมจัดตั้ง เพื่อให้ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) เป็นศูนย์กลางการพัฒนานวัตกรรมเฉพาะทางด้านอาหารของภาคเหนือ รวมถึงในระดับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งจะให้บริการในรูปแบบครบวงจรอย่างมีอาชีพกับผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอาหาร เพื่อสนับสนุนการบูรณาการสหสาขาที่เกี่ยวข้องในนวัตกรรมด้านอาหาร โดยเป็นหน่วยงานอิสระภายใต้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จากภูมิหลังของการก่อตั้งทั้ง 3 สถาบัน ต่างรอยรัดและเชื่อมโยงการปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงระหว่างสถาบันในรูปแบบต่าง ๆ กล่าวคือ ประการแรก การโยกย้ายตำแหน่งบุคลากรระหว่างสถาบัน ซึ่งเป็นสถาบันที่มีพันธกิจสอดคล้องกัน ประการที่สอง การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันทรัพยากรระหว่างสถาบัน เช่น บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ การส่งต่อผู้ประกอบการ การแบ่งปันโครงสร้างพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม

นอกจากนี้ หากพิจารณาตามความสอดคล้องของพันธกิจและแนวนโยบายในการขับเคลื่อนของสถาบันกิจ ได้ชี้ให้เห็นเพิ่มเติมว่า อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีพันธกิจหลักในการเชื่อมโยงความร่วมมือจากทั้ง 4 ส่วน (Quadruple Helix Model) ได้แก่ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา ภาครัฐบาล และภาคชุมชน ในการพัฒนาธุรกิจวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม การให้บริการโดยผู้เชี่ยวชาญในการผลักดันองค์ความรู้ ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมออกสู่เชิงพาณิชย์ (Tech Commercialization) การให้บริการพัฒนาธุรกิจเทคโนโลยี และนวัตกรรมครบวงจรอย่างมีอาชีพ ด้วยโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพ (One Stop Service) การสร้างระบบบ่มเพาะธุรกิจเทคโนโลยีที่มีศักยภาพสำหรับวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) และผู้ประกอบการนวัตกรรม โดยพันธกิจดังกล่าวเป็นการขับเคลื่อนงานที่ได้ดำเนินการต่อเนื่องอยู่แล้วเพียงแต่มีได้มีจุดเน้นไปที่เฉพาะทางด้านอาหารเท่านั้น แต่ยังคงรวมถึงทุกมิติของการพัฒนาผู้ประกอบการในทุกประเภท เช่นเดียวกับคณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่มีพันธกิจหลักในด้านการจัดการเรียนการสอนให้แก่นักศึกษา แต่ในด้านการบริการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรก็ถือเป็นพันธกิจหนึ่งที่ทางคณะได้ให้ความสำคัญในการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมทางการเกษตร เพื่อที่จะขับเคลื่อนภาคอุตสาหกรรมเกษตรไปสู่ครัวโลกผ่านการผลักดันงานวิจัยนวัตกรรมไปสู่ประโยชน์เชิงพาณิชย์⁴⁹⁴ ในขณะที่ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเฉพาะเพื่อ

⁴⁹⁴ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะอุตสาหกรรมเกษตร. (2564). *แผนกลยุทธ์ 5 ปี (พ.ศ. 2565-2569)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม, 2566 จาก

ตอบโจทย์ต่อความต้องการของผู้ประกอบการทางด้านอาหารในพื้นที่ แน่แน่นอนว่าพันธกิจของศูนย์นวัตกรรมอาหาร ฯ นั้นเป็นการขับเคลื่อนงานในการพัฒนานวัตกรรมอาหารโดยเฉพาะและการออกแบบบรรจุภัณฑ์แบบครบวงจร การให้บริการตรวจวิเคราะห์เฉพาะทาง การเพิ่มศักยภาพทางการตลาดให้แก่ผลิตภัณฑ์อาหาร รวมถึงการให้บริการข้อมูลและองค์ความรู้ทางด้านอาหาร

ลักษณะที่ 3 ความเชื่อและชุดอุดมการณ์ร่วมกัน มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นภาพสะท้อนสำคัญที่ทำให้เห็นถึงการสร้างความร่วมมือของภาคีเครือข่ายที่มาจาก “ความเชื่อและชุดอุดมการณ์ร่วมกัน” ความเชื่อนี้สามารถพิจารณาได้จาก บริบทของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่ได้รับการส่งต่อผ่านชุดอุดมการณ์ที่สำคัญตามเจตนารมณ์ของการก่อตั้งมหาวิทยาลัย ตั้งแต่ “โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมแม่โจ้” สู่มหาวิทยาลัยแม่โจ้” ปรัชญาดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงการส่งต่อตัวตนและจิตวิญญาณด้านเกษตรและอาหาร จนนำไปสู่บทบาทของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่มีพันธกิจในการส่งต่อองค์ความรู้ทางด้านสาขาวิชาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขาทางการเกษตรที่นับเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนพัฒนามหาวิทยาลัยให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการด้านการเกษตร ดังเห็นได้จากวิสัยทัศน์ของการ “เป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำที่มีความเป็นเลิศทางการเกษตรในระดับนานาชาติ” การฉายภาพสะท้อนอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัย อันแสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวตนและจิตวิญญาณด้านเกษตรและอาหาร จึงเป็นปัจจัยแวดล้อมประการหนึ่งที่สำคัญต่อการสร้างความร่วมมือของภาคีเครือข่ายซึ่งเป็นความสอดคล้องทางด้านเจตนารมณ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ไปสู่การเกิดขึ้นของสถาบันต่าง ๆ รวมไปถึงการหล่อหลอมความเป็นตัวตนและจิตวิญญาณของผู้ขับเคลื่อนงาน ดังเห็นได้จาก รูปแบบความร่วมมือของคณะทำงานภายในเครือข่ายต่างเป็นการยึดโยงผ่าน “ความปรารถนาอย่างแรงกล้าร่วมกัน” (Passion) ซึ่งความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่ว่านี้จึงเป็นตัวเชื่อมต่อการขับเคลื่อนงานของสมาชิกเครือข่ายให้มีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นและหนุนเสริมการทำงานซึ่งกันและกัน อาทิ บทบาทในการเป็นนักวิจัยและเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านการพัฒนานวัตกรรมทางด้านอาหารภายในศูนย์ความเป็นเลิศด้านนวัตกรรมทางการเกษตรสำหรับบัณฑิตผู้ประกอบการด้วยเช่นกัน บทบาทในฐานะผู้บริหารอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ จะช่วยหนุนเสริมบุคลากรและนักวิจัยในประเด็นต่าง ๆ เช่น การจดอนุสิทธิบัตรและสิทธิบัตร การได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการต่าง ๆ ภายใต้การขับเคลื่อนงานของอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ เป็นต้น ในขณะที่ด้วยกันอาจารย์อีกท่านหนึ่งต่างมีบทบาทหนึ่งในการให้คำปรึกษาแก่ผู้ประกอบการในทุกระดับที่ได้รับการส่งต่อมาจากอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ อย่างไรก็ตาม ความน่าสนใจเกี่ยวกับความร่วมมือของมหาวิทยาลัยแม่โจ้นั้น กลับพบว่า มิติทาง “ด้านอาหาร” ถือเป็นประเด็นหนึ่งที่ทางคณะพัฒนาการท่องเที่ยวให้ความสนใจจนนำไปสู่การเชื่อมโยงระหว่างมิติการท่องเที่ยว อาหาร และสุขภาพเกิดขึ้น ที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy Tourism)” แม้ว่าคณะพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นจะไม่ได้มีบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม แต่ภายใต้สมมติฐานความเชื่อที่ว่า วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม

จะมีส่วนช่วยในการเพิ่มมูลค่า (Value Added) ให้กับการท่องเที่ยวได้ จึงจำต้องอาศัยองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญจากอาจารย์หลายท่านในการเป็นวิทยากรด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ให้กับชุมชนที่อยู่ภายใต้โครงการของศูนย์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติ (ศกสอ.) อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบความร่วมมือของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ดังกล่าวนั้น เป็นการขับเคลื่อนงานที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนานวัตกรรมอาหารผ่านความร่วมมือที่ไม่เป็นทางการซึ่งร้อยรัดและเชื่อมโยงผ่าน “ความเชื่อและชุดอุดมการณ์ร่วมกัน”

ด้วยประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นจึงแสดงให้เห็นถึงภูมิหลังความร่วมมือของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารจากทั้ง 4 พื้นที่ที่ต่างมีลักษณะรูปแบบความร่วมมือที่มีแรงจูงใจต่างกันออกไป ต่อมา มีการขยายการขับเคลื่อนงานของเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ไปยังพื้นที่ที่มีศักยภาพและมีความพร้อม⁴⁹⁵ ให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายในเชิงพื้นที่ ซึ่งกระบวนการเข้าร่วมขับเคลื่อนของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) สามารถพิจารณาออกได้เป็น 4 ช่วงที่สำคัญ (ดังภาพที่ 10.1)

ช่วงที่ 1 การสื่อสารเพื่อเชิญชวนเข้าร่วมขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ในเชิงพื้นที่ จุดเริ่มต้นการรับรู้ นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้นั้น เป็นผลมาจากการได้รับหนังสือที่เป็นทางการในลักษณะของการเชิญชวนให้มหาวิทยาลัยเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จากสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ไปปฏิบัติ

ช่วงที่ 2 การสื่อสารและมอบหมายผู้รับผิดชอบภายในมหาวิทยาลัย หลังจากทั้ง 4 มหาวิทยาลัยได้รับการเชิญชวนให้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ผู้บริหารระดับสูงของแต่ละมหาวิทยาลัยได้มอบหมายให้แต่ละหน่วยงานได้มีการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ที่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ กรณีที่ 1 หากเป็นมหาวิทยาลัยเครือข่ายที่มีความร่วมมือกับกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อย่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้บริหารระดับสูงจะมอบหมายให้แก่องอธิการบดีฝ่ายวิจัยและนวัตกรรม เป็นผู้ดำเนินการในการส่งต่อโจทย์ดังกล่าวไปสู่สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับด้านนวัตกรรมอาหาร กรณีที่ 2

⁴⁹⁵ แนวทางการจัดตั้งและดำเนินการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนขยาย มีการกำหนดรูปแบบพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเป็นเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนขยาย ออกเป็น 3 ประเภท ประกอบด้วย ประเภทที่ 1 พื้นที่ของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประเภทที่ 2 พื้นที่ของมหาวิทยาลัยเครือข่ายที่มีความร่วมมือกับกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และประเภทที่ 3 พื้นที่ของเอกชนที่สนใจและมีศักยภาพในการจัดตั้งเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนขยาย

หากเป็นพื้นที่ของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อย่างมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ซึ่งมหาวิทยาลัยดังกล่าวนี้ต่างมีอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาคตั้งอยู่ภายในพื้นที่มหาวิทยาลัย กรณีดังกล่าวผู้บริหารระดับสูงจะมอบหมายให้กับอุทยานวิทยาศาสตร์เป็นผู้ที่มีบทบาทขับเคลื่อนหลัก ไม่ว่าจะป็น อุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันบ่มเพาะวิสาหกิจ (อุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้)

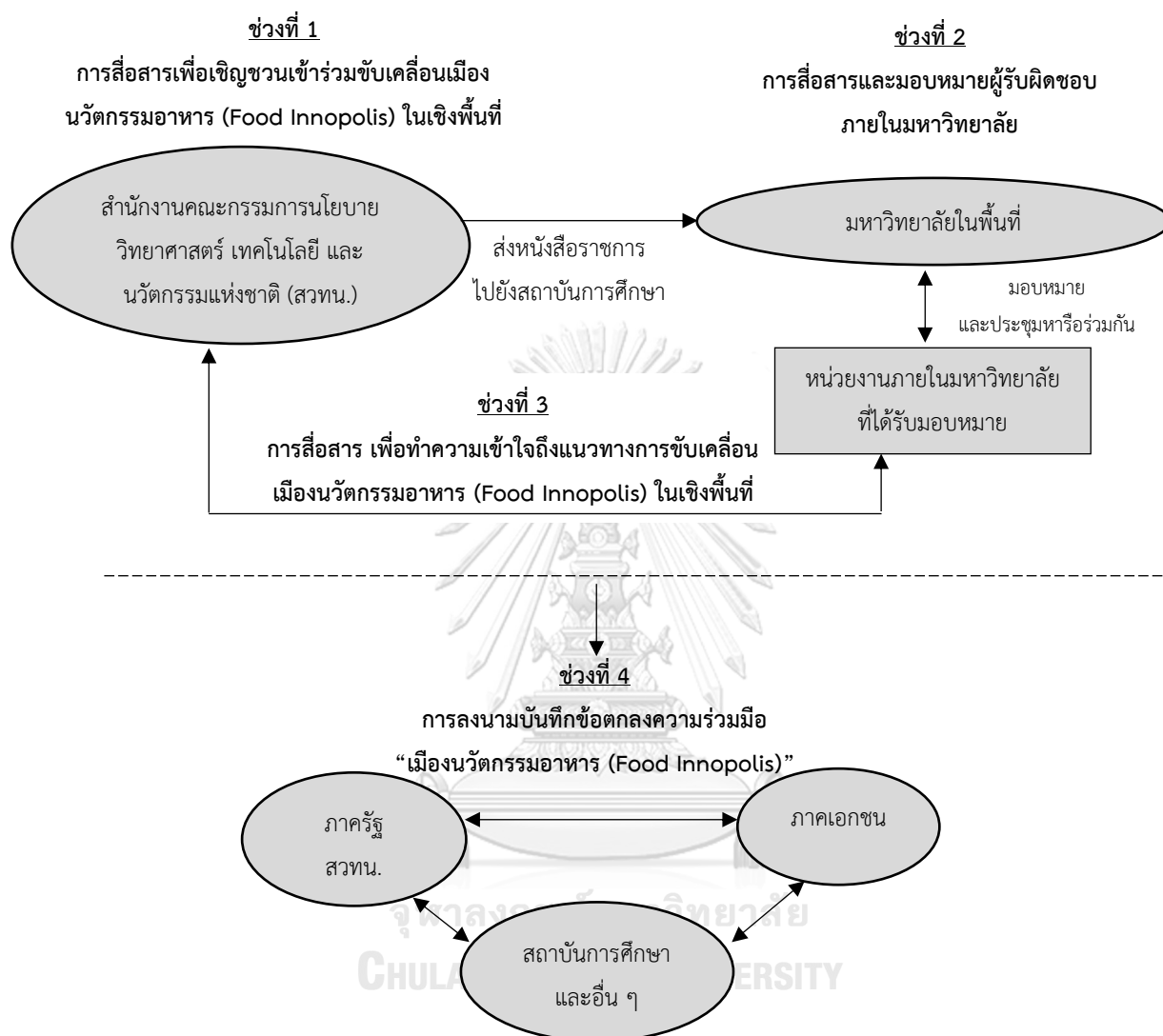
ช่วงที่ 3 การสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจถึงแนวทางการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ในเชิงพื้นที่ หลังจากนั้นจึงมีการทำความเข้าใจร่วมกันเบื้องต้นระหว่างมหาวิทยาลัยในฐานะหน่วยปฏิบัติกับสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) ผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนกลาง (ในช่วงแรก) โดยประเด็นหรือดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับขอความร่วมมือให้หน่วยของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นหน่วยขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร หรือเรียกว่า “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนขยาย” ซึ่งได้มีการชี้แจงถึงรายละเอียดของโครงการ การกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการในพื้นที่ ทำให้เครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่จากภูมิภาคต่าง ๆ ได้รับทราบถึงแนวทางการสนับสนุนภายใต้นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) โดยการจะขอรับการสนับสนุนทุนวิจัยและเครื่องมือต่าง ๆ ภายใต้เมืองนวัตกรรมอาหาร แต่ละเครือข่ายนวัตกรรมอาหารจะต้องผ่านการรับรองและได้รับการประกาศพื้นที่ให้ได้รับสิทธิ์ประโยชน์ในการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหารเสียก่อนจึงจะสามารถขอรับการสนับสนุนผ่านช่องทางงบประมาณประจำปีไปยังสำนักงานงบประมาณได้ โดยผู้ที่รับผิดชอบในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) จะเป็นผู้ให้ความเห็นชอบ ซึ่งพิจารณาจากศักยภาพและความพร้อมของเครือข่าย ๆ ที่ขับเคลื่อนงานในเชิงพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็น การกำหนดความเชี่ยวชาญเฉพาะของเครือข่ายฯ ในพื้นที่ที่สอดคล้องกับเป้าหมายของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) การมีพื้นที่รองรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและการพัฒนา การมีโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่พร้อมให้บริการภาคเอกชน การมีบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางการวิจัยและการพัฒนาอาหารโดยเฉพาะ และการมีโครงสร้างการบริหารจัดการในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือ และเชื่อมประสานกับสำนักงานส่วนกลางของเมืองนวัตกรรมอาหาร

ช่วงที่ 4 การลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ” ภายหลังจากที่มีการทำความเข้าใจถึงแนวทางการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ในเชิงพื้นที่ร่วมกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว นำไปสู่การลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ฉบับที่ 1 เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 ระหว่าง

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) หน่วยงาน
ภาครัฐ เอกชน และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมทั้งสิ้นมากกว่า 30 หน่วยงาน โดยมี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้เป็นผู้ร่วมลงนาม ส่วนการลง
นามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ฉบับที่ 2 เมื่อวันที่ 17
กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 ระหว่างสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ
นวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 17
หน่วยงาน มีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีได้เข้ามาร่วมลงนามในครั้งนี้ด้วยเช่นกัน ซึ่งทุกมหาวิทยาลัยจะ
มีอธิการบดีของแต่ละมหาวิทยาลัยเป็นผู้ลงนาม

ภาพที่ 10.1 กระบวนการเข้าร่วมขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ของทั้ง 4 พื้นที่ ในฐานะหน่วยปฏิบัติที่ขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่

หมายเหตุ → แสดงลำดับของกระบวนการ ↔ แสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างพันธมิตร

สำหรับแรงจูงใจสำคัญของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย จากทั้ง 4 ภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้นั้น ผู้ที่มีบทบาทขับเคลื่อนหลักของแต่ละเครือข่ายต่างให้ข้อคิดเห็นที่หลากหลาย ซึ่งสามารถสังเคราะห์แรงจูงใจที่สำคัญได้ ดังตารางที่ 10.2

ตารางที่ 10.2 แรงจูงใจสำคัญของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย

แรงจูงใจสำคัญของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย	เมืองนวัตกรรมอาหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	เมืองนวัตกรรมอาหารมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	เมืองนวัตกรรมอาหารมหาวิทยาลัยเชียงใหม่	เมืองนวัตกรรมอาหารแม่โจ้
ผลประโยชน์ที่ทางเครือข่ายจะได้รับจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร	●	●	●	●
ความสอดคล้องกันของแนวนโยบายส่วนกลางและนโยบายในพื้นที่		●	●	●
ความต้องการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น	●			●
การได้รับการยอมรับและการเห็นคุณค่าของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่	●			●

หมายเหตุ

● แสดงถึงแรงจูงใจของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย

จากตารางที่ 10.2 สามารถอธิบายแรงจูงใจที่สำคัญของการเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย ได้ออกเป็น 4 ประการ ที่สำคัญกล่าวคือ

ประการแรก ผลประโยชน์ที่ทางเครือข่ายในพื้นที่จะได้รับจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ด้วยประเด็นดังกล่าวเป็นแรงจูงใจที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าไปมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) มากที่สุด โดยผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารจากทั้ง 4 พื้นที่ ต่างให้เหตุผลที่สอดคล้องและหนุนเสริมกันที่ว่า “นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร เปรียบเสมือนตั้ง “สะพานเชื่อมต่อแห่งโอกาส (Land Bridge of Opportunity)” ให้แก่เครือข่ายในพื้นที่ สามารถพิจารณาผลประโยชน์ที่ได้รับ ออกได้เป็น 4 ด้าน กล่าวคือ

ด้านการบริหารจัดการเครือข่ายซึ่งเป็นกลไกในเชิงพื้นที่ การได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีในการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหาร ตามเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ของมาตรการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหารของ BOI และมาตรการอื่น ๆ ที่รัฐบาลกำหนด ซึ่งการได้รับสิทธิประโยชน์นี้จะเป็นกลไกสำคัญที่จะสร้างแรงจูงใจให้ภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรม

ทางด้านอาหารเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ รูปแบบการให้บริการของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารในด้านการพัฒนาองค์ความรู้ของผู้ขับเคลื่อนงานเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเครือข่าย เช่น การจัดทำแผนกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ การค้นหาจุดแข็งของมหาวิทยาลัย เป็นต้น ต่างมีส่วนช่วยให้การบริหารจัดการเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่มีทิศทางในการขับเคลื่อนงานที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ด้านการพัฒนาองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านนวัตกรรมอาหารโดยเฉพาะ ผ่านเครือข่ายพันธมิตรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนวัตกรรมอาหารทั้งจากภายในประเทศและต่างประเทศ โดยบทบาทของเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนกลางจะเป็นผู้ดำเนินการในการจัดให้เกิดขึ้นที่หรือเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านอาหารโดยเฉพาะ เช่น แนวน้อมของอาหารแห่งอนาคตใหม่ ๆ องค์ความรู้ทางด้านนวัตกรรมอาหารในเชิงเทคนิค เป็นต้น การได้เครือข่ายพันธมิตรผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ทางด้านนวัตกรรมโดยเฉพาะจะสามารถช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ที่ขาดและต่อยอดการพัฒนาองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมจนนำไปสู่การประยุกต์ใช้การปฏิบัติงานได้จริง นอกจากนี้ การร้อยรัดและการเชื่อมโยงของเครือข่ายพันธมิตรในแต่ละพื้นที่ซึ่งมีศักยภาพทางองค์ความรู้อันมีจุดแข็ง โดยเฉพาะที่แตกต่างกันจะนำไปสู่ “การไหลเวียนขององค์ความรู้ทางด้านนวัตกรรมอาหารข้ามขอบเขตของพื้นที่” และ “การถ่ายทอดความรู้ให้มากยิ่งขึ้นที่มีใจเกิดขึ้นเพียงภายในเครือข่าย แต่ยังคงรวมไปถึงการไหลเวียนขององค์ความรู้ภายนอกเครือข่ายด้วยเช่นกัน

ด้านการเชื่อมโยงต่อฐานข้อมูลและโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางด้านอาหาร การได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนวัตกรรมอาหารจะช่วยฉายให้เห็นภาพชัดขึ้นว่า แต่ละมหาวิทยาลัยต่างมีจุดแข็งและความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านอาหารในเรื่องใด ตลอดจนการมีโครงสร้างพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางด้านอาหารที่พร้อมให้บริการแก่ภาคเอกชนได้ เพื่อให้เกิดการส่งต่อผู้ประกอบการสอดคล้องต่อความต้องการได้มากขึ้น

ด้านเครือข่ายพันธมิตรจากทุกภาคส่วน บทบาทหน้าที่ของผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) จะทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมต่อ (connect the dot) ระหว่างพื้นที่กับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ของส่วนกลางให้สามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้ง่ายมากขึ้น หรือการได้รับงบประมาณการสนับสนุนต่อการขับเคลื่อนการบริหารจัดการเครือข่ายในเชิงพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งผู้ขับเคลื่อนเครือข่ายฯ ในเชิงพื้นที่ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า เมืองนวัตกรรมอาหารเป็นเสมือนผู้ให้คำปรึกษาแนะนำและการคัดกรองเบื้องต้นต่อการของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงาน นอกจากนี้ เครือข่ายพื้นที่ยังได้มีโอกาสในการทำงานร่วมกับผู้ประกอบการรายใหญ่ ประสบการณ์ที่คาดว่าจะได้รับจากการทำงานร่วมกันนี้จะช่วยหนุนเสริมในการปรับมุมมองและเรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกัน

ประการที่สอง ความสอดคล้องกันของแนวนโยบายส่วนกลางและนโยบายในพื้นที่ ซึ่งนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารช่วยเกื้อหนุนการขับเคลื่อนงานในด้านการพัฒนาอาหารในระดับ

ภูมิภาคได้อย่างแท้จริง แนวความคิดของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ซึ่งมีจุดเน้นไปที่การกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาวัตกรรมการด้านอาหารจะมีส่วนช่วยหนุนเสริมให้สามารถยกระดับเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค (พื้นที่) ได้ นอกจากนี้ ในระดับองค์กร แนวนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารกับนโยบายการบริหารของมหาวิทยาลัยในบางพื้นที่ ต่างเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้การขับเคลื่อนงานที่ดำเนินการภายใต้มหาวิทยาลัยสามารถตอบเป้าหมายที่เกิดขึ้นในระดับชาติได้เช่นเดียวกัน ดังเช่น การหนุนเสริมให้จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเมืองต้นแบบเมืองสุขภาพและอาหารปลอดภัย โดยมีสถาบันทางการศึกษาภายในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่มีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้และนวัตกรรมด้านอาหารและสุขภาพทั้งในระดับชุมชน สังคม และประเทศ รวมไปถึงการพัฒนาต่อยอดทางด้านอาหารและสุขภาพ ที่มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาวัตกรรมการอาหารและสุขภาพร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน⁴⁹⁶ อันเป็นความสอดคล้องของพันธกิจและแนวนโยบายในการขับเคลื่อนของสถาบันหลักภายในมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับด้านนวัตกรรมอาหารด้วยเช่นกัน ดังนั้น จากความสอดคล้องของแนวนโยบายส่วนกลางและนโยบายในพื้นที่ ที่เรียกได้ว่าเป็น “ทุนเดิม” ที่มีอยู่แล้ว จึงนับเป็นแรงจูงใจสำคัญในการเข้าร่วมขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารในครั้งนี้ เพื่อที่ว่า การเข้าร่วมดังกล่าวจะเป็นเสมือนการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในการดำเนินงานที่แต่ละหน่วยงานได้มีบทบาทในการดำเนินการอยู่แล้ว จนนำไปสู่การยกระดับอุตสาหกรรมอาหารในพื้นที่ให้มีศักยภาพได้มากยิ่งขึ้น

ประการที่สอง ความต้องการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ชี้ให้เห็นว่า การได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารนั้นจะเป็นโอกาสที่มหาวิทยาลัยจะได้ผลักดันงานวิจัยไปสู่เชิงพาณิชย์มากยิ่งขึ้น เนื่องจากวัตถุประสงค์ของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารนั้นต้องการให้เกิดการขับเคลื่อนในรูปแบบคลัสเตอร์ โดยมหาวิทยาลัยจะมีบทบาทสำคัญในการวิจัยและพัฒนาวัตกรรมการอาหารเชื่อมโยงกับภาคธุรกิจในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็น ธุรกิจขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ เป็นต้น เพื่อที่จะตอบโจทย์ในการแก้ไขปัญหาและความต้องการของผู้ประกอบการให้ตรงจุดมากขึ้น เช่นเดียวกับผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้เน้นย้ำให้เห็นว่า ปัญหาที่สำคัญของเกษตรกรไทย แม้จะมีการผลิตสินค้าทางการเกษตรจำนวนมาก แต่รายได้กลับมีทิศทางที่ตรงกันข้าม ด้วยข้อจำกัดขององค์ความรู้ในการเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตทั้งสินค้าและบริการ ด้วยความ

⁴⁹⁶ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2561). *ยุทธศาสตร์การบริหารมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระยะ 4 ปี (พ.ศ. 2562-2565)*. ศาสตราจารย์คลินิก นายแพทย์นิเวศน์ นันทจิต เสนอต่อที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2561. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม, 2566 จาก https://planning.oou.cmu.ac.th/wp-content/uploads/2019/06/2019-06-20_07-45-51_62-65-.pdf

ปรารถนาอย่างแรงกล้า (Passion) นี้เองจึงเป็นเสมือนแรงขับเคลื่อนสำคัญในการที่ทำให้ตนเองเริ่มที่จะอุทิศตนด้วยการให้คำปรึกษา ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมให้แก่กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อต้องการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น

ประการที่สี่ การได้รับการยอมรับและการเห็นคุณค่าของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ การได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งในเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหารจะช่วยเสริมอำนาจให้แก่เครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ให้มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักทั้งในแวดวงวิชาการและประชาชนทั่วไป ตลอดจนมีมุมมองที่ว่า ส่วนกลางให้การยอมรับและเห็นคุณค่าของมหาวิทยาลัย ที่เล็งเห็นว่า บุคลากรมีความรู้ความเชี่ยวชาญ มีความสามารถ และศักยภาพในการขับเคลื่อนงาน จึงได้รับโอกาสในการเชิญชวนให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ซึ่งถือได้ว่านโยบาย ฯ นี้เป็นนโยบายระดับประเทศที่มีใช้สถาบันการศึกษาใดจะเข้าร่วมได้

10.2.2 กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่

เมื่อเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย จากทั้ง 4 กรณีศึกษา ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบาย อันเป็นผลจากการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในช่วงเริ่มต้นเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ จะได้รับการหนุนเสริมในการพัฒนาองค์ความรู้จากบุคลากรส่วนกลางของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ซึ่งเมืองนวัตกรรมอาหาร ส่วนกลางจะมีบทบาทในการเป็นที่เลี้ยง (Coaching) และให้ข้อเสนอแนะแก่พันธมิตรเกี่ยวกับแนวทางในการจัดทำแผนกลยุทธ์ของเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ ผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยในพื้นที่ที่เป็นกลไกขับเคลื่อน โดยมีการดำเนินการ ดังนี้

เริ่มต้นจากบุคลากรส่วนกลางของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ได้อธิบายถึงบทบาทและพันธกิจในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร ผ่านรูปแบบการให้บริการ (Service Platform) ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักที่ทางนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารต้องขับเคลื่อน โดยการชี้ชวนและส่งโจทย์ให้แก่พันธมิตรที่เป็นกลไกขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ได้ระดมความคิดเห็นร่วมกันว่า มหาวิทยาลัยในพื้นที่ จะสามารถตอบโจทย์รูปแบบการให้บริการ (Service Platform) ได้บ้าง เพื่อให้การขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารระหว่างพื้นที่และส่วนกลางมีทิศทางในการดำเนินงานที่สอดคล้องกัน

หลังจากนั้นทางผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จากส่วนกลางได้ส่งโจทย์ที่สำคัญให้ผู้ขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ได้ค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ซึ่งเป็นความ

ถนัดและความเชี่ยวชาญของเครือข่าย ฯ โดยจะกล่าวถึงรูปแบบการกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่ายที่จะกล่าวถึงในส่วนถัดไป

10.2.2.1 การกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่าย

โจทย์สำคัญที่ให้ผู้ขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ที่ต้องค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) นั้น เป็นผลมาจากหากพื้นที่ได้รับทราบจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ของการดำเนินงานเป็นเช่นใด จะถือเป็นแนวทางสำคัญที่นำไปสู่การกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยายในที่สุด ดังนั้น การนำเสนอการกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่าย จาก ทั้ง 4 กรณีศึกษา พบว่า มีจุดต่างและจุดร่วมในกระบวนการกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ที่ของ เครือข่ายที่แตกต่างกันออกไป ดังตารางที่ 10.3

ตารางที่ 10.3 เปรียบเทียบรูปแบบการกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์
ของเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ประเด็น	เมืองนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์	เมืองนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี	เมืองนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัย เชียงใหม่	เมืองนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัย แม่โจ้
ที่มาของ พันธกิจและ วัตถุประสงค์ ของเครือข่าย	การพิจารณาจาก ทรัพยากรที่มี	การพิจารณาจาก แนวนโยบายของ กลุ่มจังหวัด บริบท ของพื้นที่และความ ต้องการของ ประชาชนในพื้นที่	การพิจารณาจาก แนวนโยบายของ มหาวิทยาลัย และ ทรัพยากรที่มี	การพิจารณาจาก แนวนโยบายของ มหาวิทยาลัย และ และการบูรณาการสห สาขาวิชาตาม แนวความคิดของผู้ ขับเคลื่อนงาน
รูปแบบ การดำเนินการ	การรับฟังข้อคิดเห็น อย่างมีส่วนร่วมจาก บุคลากรทาง วิชาการของทุกคณะ ภายในมหาวิทยาลัย	การประชุมและรับ ฟังข้อคิดเห็นในการ ประชุม คณะกรรมการ ภาครัฐและเอกชน (กรอ.)	การร่วมคิดร่วมทำ ระหว่างภาคี เครือข่ายหลัก	การร่วมคิดร่วมทำ ระหว่างภาคี เครือข่ายหลัก เพื่อเสนอให้แก่ ผู้บริหารระดับสูง

ประเด็น	เมืองนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์	เมืองนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี	เมืองนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัย เชียงใหม่	เมืองนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัย แม่โจ้
จุดเน้น การพัฒนา (Focus Area)	การทดสอบทาง ประสาทสัมผัส (Sensory Evaluation)	การเพิ่มมูลค่าของ อาหารพื้นถิ่น (High Value Added Local Food)	ส่วนผสมจาก ธรรมชาติที่มีคุณค่าสูง (High-value ingredients)	อาหารอินทรีย์ (Organic Food) และศิลปวิทยาการ อาหาร (Gastronomy)

จากตารางที่ 10.3 สามารถเปรียบเทียบรูปแบบการกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ออกได้เป็น 2 ประเด็นที่สำคัญ กล่าวคือ

ประเด็นแรก ที่มาของพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่าย ข้อค้นพบทางการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า ที่มาของพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่าวนั้น สามารถพิจารณาออกได้เป็น 4 ลักษณะ กล่าวคือ *ลักษณะที่ 1 การพิจารณาจากแนวโน้มนโยบายของกลุ่มจังหวัด บริบทของพื้นที่และความต้องการของประชาชนในพื้นที่* ดังเห็นได้จาก เมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่พิจารณาจากบริบทของพื้นที่และความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ด้วยอาหารพื้นถิ่นได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก จึงทำให้มีการผลิตและแปรรูปอาหารในกิ่งอุตสาหกรรมและออกจำหน่ายสู่ท้องตลาด แต่การผลิตอาหารแปรรูปพื้นถิ่นนั้นยังคงมีข้อจำกัดในเรื่องของการผลิตให้ได้ตามมาตรฐานทางสากลและด้านความปลอดภัยของอาหาร ประกอบกับ วาระเรื่องเกษตรและอาหารเป็นประเด็นสำคัญที่กลุ่มจังหวัดและจังหวัดให้ความสำคัญจนนำไปสู่การเป็น 1 ในวิสัยทัศน์ของการขับเคลื่อนกลุ่มจังหวัดและจังหวัด และเป็น 1 ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการพัฒนาจังหวัดตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นภารกิจหลักของอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีที่จะต้องขับเคลื่อนการดำเนินงานดังกล่าวให้ตอบโจทย์ต่อวาระในการพัฒนาร่วมกันของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 โดยมีการกำหนดวาระใน “การเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้มีมูลค่าสูงขึ้น และกำหนดคุณภาพของผลิตภัณฑ์ของสินค้าแปรรูปให้ได้ตามมาตรฐาน” จึงทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการผสมผสานระหว่างการพิจารณาจากแนวโน้มนโยบายของกลุ่มจังหวัด บริบทของพื้นที่และความต้องการของประชาชนในพื้นที่ จนนำไปสู่จุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ที่ต้องการยกระดับอาหารแปรรูปท้องถิ่นด้วย “การเพิ่มมูลค่าของอาหารพื้นถิ่นให้มีคุณภาพและมาตรฐานมากขึ้น”

ลักษณะที่ 2 การพิจารณาจากแนวนโยบายของมหาวิทยาลัย และทรัพยากรที่มี ดังเห็นได้จากกรณีเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การพิจารณาร่วมกันบนความสอดคล้องของนโยบายและภารกิจระดับองค์กรและระดับมหาวิทยาลัย เช่น ในยุทธศาสตร์การบริหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระยะ 4 ปี (พ.ศ. 2562-2565)⁴⁹⁷ ที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัย 8 ยุทธศาสตร์ โดยเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุก 3 ด้าน⁴⁹⁸ ซึ่ง 1 ใน 3 ด้านนั้นเป็นยุทธศาสตร์ที่ 2 นวัตกรรมด้านอาหารและสุขภาพ และการดูแลผู้สูงอายุ สำหรับสาระสำคัญของยุทธศาสตร์ดังกล่าวมีจุดเน้นในการพัฒนาเมืองต้นแบบเมืองสุขภาพและอาหารปลอดภัย การถ่ายทอดองค์ความรู้และนวัตกรรมด้านอาหารและสุขภาพทั้งในระดับชุมชน สังคม และประเทศ รวมไปถึงการพัฒนาต่อยอดทางด้านอาหารและสุขภาพ นอกจากนี้ มีการพิจารณาจากศักยภาพและความพร้อมในด้านความเชี่ยวชาญของบุคลากรและโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการให้บริการของผู้ประกอบการ เช่น อาคารนวัตกรรมสารสกัดมูลค่าสูง (iExtract) และ Food Makerspace/Future Food Lab (FFL) โรงงานต้นแบบนวัตกรรมอาหารแบบครบวงจร (Innovation Food Fabrication Pilot Plant) รองรับการให้บริการแก่ผู้ประกอบการ เป็นต้น รวมไปถึงการตอบโจทย์รูปแบบการให้บริการ (Service Platform) ของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ที่ทางพื้นที่สามารถร่วมขับเคลื่อนได้ จึงทำให้จุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นใน “ด้านส่วนผสมจากธรรมชาติที่มีคุณค่าสูง” (High-value ingredients)

ลักษณะที่ 3 การพิจารณาจากแนวนโยบายของมหาวิทยาลัย และการบูรณาการสหสาขาวิชาตามแนวความคิดของผู้ขับเคลื่อนงาน ดังเห็นได้จากกรณีเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เนื่องจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้เป็นมหาวิทยาลัยที่ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ในด้านการเป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางด้านเกษตร ซึ่งมีจุดยืนในการเป็น “ศูนย์กลางทางด้านเกษตรอินทรีย์สำหรับเมืองนวัตกรรมอาหาร” (Organic Hub for Food Innopolis) โดยพิจารณาจากแผนแม่บทการเปลี่ยนผ่าน 100 ปี มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (พ.ศ. 2477-2577) และยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยแม่โจ้ ระยะ 15 ปี (พ.ศ.2555- 2569) พบว่า การกำหนดยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยแม่โจ้นั้นได้มีจุดเน้นการพัฒนาไปสู่การเป็น “แม่โจ้: มหาวิทยาลัยแห่งชีวิต (Maejo: University of Life)”⁴⁹⁹ อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ไม่ได้เพียงแต่หล่อหลอมจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area)

⁴⁹⁷ ได้มีการนำเสนอยุทธศาสตร์การบริหารมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระยะ 4 ปี (พ.ศ. 2562-2565) ต่อที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2561

⁴⁹⁸ ยุทธศาสตร์เชิงรุก ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 เชิงรุก : นวัตกรรมด้านสิ่งแวดล้อมและพลังงาน ยุทธศาสตร์ที่ 2 เชิงรุก : นวัตกรรมด้านอาหารและสุขภาพ และการดูแลผู้สูงอายุ และยุทธศาสตร์ที่ 3 เชิงรุก : ล้านนาสร้างสรรค์

⁴⁹⁹ มหาวิทยาลัยแห่งชีวิต (University of Life) ชีวิตของชาวแม่โจ้ ทั้งบุคลากร นักศึกษา บัณฑิต และชุมชน ต้องเป็นชีวิตที่ยึดถือการเกษตรเป็นรากฐานของการพัฒนา ชีวิตที่เคารพและให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ของเมืองนวัตกรรมอาหาร ผ่านตัวตน จิตวิญญาณ และทิศทางการพัฒนาของมหาวิทยาลัยเพียงเท่านั้น หากแต่ภาพสะท้อนดังกล่าวยังส่งต่อไปยังแนวความคิดของผู้ขับเคลื่อนงาน เล็งเห็นว่า ทุกมหาวิทยาลัยที่มีความเชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร (Food Science and Technology) ต่างมุ่งเป้าหมายในการสร้างอัตลักษณ์ของตนเองที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน แต่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ กลับมองว่า “การบูรณาการสหสาขาวิชา” ด้วยการเชื่อมโยงระหว่างวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์เข้าไว้ด้วยกัน ที่เรียกว่า “ศิลปวิทยาการอาหารแบบองค์รวม (Holistic Gastronomy)” นับเป็นจุดเริ่มต้นและสร้างความแตกต่างที่มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญต่างจากมหาวิทยาลัยอื่น การบูรณาการสหสาขาวิชานี้เป็นมุมมองที่มีได้มองอาหารเป็นเพียงมิติของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology) เท่านั้น หากแต่มองเชื่อมโยงมิติทางด้านอาหารเข้ากับศาสตร์อื่นร่วมด้วย เช่น วัฒนธรรมและประเพณี ภูมิปัญญาของชุมชนดั้งเดิม ประเด็นเหล่านี้คือตัวอย่างหนึ่งในมุมมองทางสังคมศาสตร์ (Social Science) ที่เข้ามาเชื่อมโยงกับทางด้านวิทยาศาสตร์ ในขณะที่เดียวกันก็จะนำมามุมมองทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology) มาอธิบายในเชิงงานวิจัย อาทิ เป็นอาหารที่ทานแล้วสามารถแก้อาการท้องอืดและท้องเสียได้ เป็นต้น จึงทำให้การขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารมีการกำหนดแนวทางการพัฒนาตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ จนนำไปสู่การกำหนดจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ในด้าน “อาหารอินทรีย์ (Organic Food) และศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy)”

ลักษณะที่ 4 การพิจารณาจากทรัพยากรที่มี ดังเห็นได้จากกรณีเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ในช่วงแรกมีอุปสรรคอยู่อย่างมากสำหรับการค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) เนื่องจากทางมหาวิทยาลัยได้เสนอถึงจุดเน้นการพัฒนาของตนเอง แต่ทางเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนกลางก็ยังคงให้ข้อเสนอแนะต่อการปรับจุดเน้นการพัฒนาและความชำนาญเฉพาะเสียใหม่จนกว่าจะค้นหาให้เจอว่าเป็นจุดแข็งที่แท้จริงของมหาวิทยาลัย สุดท้าย กระบวนการตกลึกในการค้นหาจุดเน้นการพัฒนาและการกำหนดพันธกิจของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้พิจารณาจากทุนเดิมของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีจุดเด่นในด้านความเชี่ยวชาญการทดสอบทางประสาทสัมผัส ซึ่งมีศักยภาพและมีความพร้อมทั้งในด้านทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการตรวจประเมินการพัฒนาคุณภาพทางประสาทสัมผัสสินค้าทางอาหาร และเครื่องมือให้ผู้ประกอบการ รวมถึงความพร้อมในโครงสร้างพื้นฐานที่มีห้องปฏิบัติการทดสอบทางประสาทสัมผัส เพื่อการรองรับการให้บริการวิเคราะห์ ทดสอบและประเมินคุณภาพผลิตภัณฑ์อาหาร

ชีวิตที่ผูกพันกับประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม ชีวิตในโลกแห่งความเป็นจริงที่ต้องก้าวทัน รู้ทันเทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลง รวมทั้งชีวิตที่ยึดถือความดีงามและธรรมาภิบาลเป็นฐานราก

ด้วยวิธีประสาทสัมผัส จนนำไปสู่การกำหนดจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ในด้าน “การทดสอบทางประสาทสัมผัส (Sensory Evaluation)”

ประเด็นที่สอง รูปแบบการดำเนินการ เพื่อให้ได้มาซึ่งพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่าย จากข้อค้นพบที่ได้ในการศึกษานี้ พบว่า มีรูปแบบการดำเนินการจำแนกออกเป็น 3 รูปแบบตามระดับของการเข้ามามีส่วนร่วม โดยเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีรูปแบบการดำเนินการกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่ายผ่านการมีส่วนร่วมมากที่สุด นั่นคือ **รูปแบบที่ 1 การประชุมและรับฟังข้อคิดเห็นในการประชุมคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ จังหวัดอุบลราชธานี (กรอ. จังหวัด)** ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่ทางอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นผู้รับนโยบายจากคณะกรรมการดังกล่าวมาขับเคลื่อนพันธกิจให้ตอบโจทย์ต่อการพัฒนาระดับกลุ่มจังหวัดและจังหวัด ประเด็นที่น่าสนใจจากการระดมข้อคิดเห็นในการประชุมเชิงปฏิบัติการสำหรับการกำหนดวัตถุประสงค์ของเครือข่าย พบว่า แนวความคิดทางนโยบายจากส่วนกลางกับแนวความคิดทางนโยบายของพื้นที่ต่างมีจุดยืนที่แตกต่างกัน โดยมุมมองทางความคิดของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากกลุ่มจังหวัดและจังหวัด มองว่า การส่งเสริมผู้ประกอบการให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมทางด้านอาหารนั้น มีจุดเน้นไปที่ “การพัฒนาคุณภาพของอาหารพื้นถิ่นให้ได้ตามมาตรฐาน” มากกว่า “การก่อให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมทางอาหารในเชิงลึก” ตลอดจนการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อก่อให้เกิดการผลิตในระดับอุตสาหกรรมที่มีคุณภาพ ด้วยรูปแบบการให้บริการที่ครบวงจรและมีอัตราค่าใช้จ่ายสำหรับการเข้ารับบริการในราคาที่เข้าถึงได้ ในขณะที่มุมมองทางความคิดของผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนกลาง จะเน้นไปที่การทำให้เกิดผลกระทบในระดับชาติ เพื่อสร้างความสามารถทางการแข่งขันของอุตสาหกรรมอาหารมูลค่าเพิ่มสูง อาทิ อาหารเพื่อสุขภาพ อาหารฟังก์ชันและโภชนเภสัชภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งความต้องการของประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 มิได้สอดคล้องต่อจุดยืนของแนวนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จึงทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารนี้เป็นการผสมผสานที่เกิดจากข้อเสนอและข้อคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของพื้นที่เป็นหลัก

รูปแบบที่ 2 การรับฟังข้อคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วมจากบุคลากรทางวิชาการของทุกคณะภายในมหาวิทยาลัย ดังเห็นได้จากเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่อาศัยความร่วมมือจากภายในมหาวิทยาลัยในการค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) เป็นผลมาจาก ประการแรก ต้องการเห็นภาพใหญ่ของวิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารร่วมกัน ประการที่สอง เป็นการบูรณาการจากหลากหลายศาสตร์ทางองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนานวัตกรรมอาหาร เช่น สาขาวัสดุศาสตร์ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ เป็นต้น ประการที่สาม หน่วยงานที่ขับเคลื่อนหลักมีสถานะเป็นเพียงสาขาวิชา หากได้รับข้อคิดเห็นที่เป็นภาพรวมจากหลากหลายคณะ

จะช่วยให้สามารถค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) และกำหนดพันธกิจได้ตบโจทย์รอบด้านมากยิ่งขึ้น

รูปแบบที่ 3 การร่วมคิดร่วมทำระหว่างภาคีเครือข่ายหลัก เป็นรูปแบบการดำเนินการของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของภาคีเครือข่ายหลักอย่างอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กับศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) เป็นผู้ร่วมคิดและร่วมตัดสินใจ เช่นเดียวกับเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ แม้ว่าอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จะมีบทบาทหลักในการบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหารก็จริง แต่การร่วมค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) การกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเมืองนวัตกรรมอาหารกลับอาศัยความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายอย่างคณะพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเด็นด้านศิลปวิทยาการอาหาร (Holistic Gastronomy) เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับประกอบการตัดสินใจให้แก่ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัย ด้วยประเด็นดังกล่าวสามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่า ถึงแม้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จะมีการระดมความคิดเห็นร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่ายหลักก็จริง แต่กลับมีความแตกต่างที่ “อำนาจทางการตัดสินใจ” โดยของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่อำนาจทางการตัดสินใจจะขึ้นอยู่กับภาคีเครือข่ายผู้ขับเคลื่อนงานเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกัน ในขณะที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ อำนาจทางการตัดสินใจในการกำหนดวัตถุประสงค์ของเครือข่ายกลับอยู่ที่ผู้บริหารระดับสูง ซึ่งเป็น “คณะกรรมการบริหาร” ของมหาวิทยาลัย

10.2.2.2 การเลือกพันธมิตรและกลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่าย

การเลือกพันธมิตรที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหาร มีข้อพึงระวังสำคัญ คือ ความล้มเหลวของเครือข่ายมักเกิดขึ้นจากพันธมิตรที่อ่อนแอที่สุด ดังนั้น การพิจารณาเลือกพันธมิตรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะการให้บริการสาธารณะอย่างเมืองนวัตกรรมอาหารที่ต้องอาศัยความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะ ตลอดจนต้องคำนึงถึงความสามารถของพันธมิตรการจัดหาทรัพยากรที่หนุนเสริมการทำงานของภาครัฐให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด นอกเหนือจากการคำนึงถึงเป้าหมายเครือข่ายและทรัพยากรที่สามารถสร้างขีดความสามารถของเครือข่ายโดยรวมได้แล้ว การเลือกพันธมิตรที่เข้ามาร่วมขับเคลื่อนเครือข่าย อาจเกิดจากการพิจารณาภายหลังที่เครือข่ายได้กำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่ายโดยรวมชัดเจนยิ่งขึ้น

ในส่วนนี้จึงขอเสนอผลการศึกษาลักษณะเกี่ยวกับการเลือกพันธมิตรและกลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่ายของเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ดังตารางที่ 10.4

ตารางที่ 10.4 เปรียบเทียบการเลือกพันธมิตรและกลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่าย
ของเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ประเด็น	เมืองนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์	เมืองนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี	เมืองนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัย เชียงใหม่	เมืองนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัย แม่โจ้
การเลือกพันธมิตร				
ความสามารถเข้ากันได้ของวัฒนธรรม องค์กร	●	●	●	●
การประเมินขีดความสามารถพันธมิตร	●	●	●	●
ความใกล้ชิดของผู้รับบริการ		●	●	●
การมีใจและอุดมการณ์ร่วม				★
การใช้ข้อกฎหมายเพื่อคัดกรอง พันธมิตร	★			
กลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่าย				
การระดมทรัพยากรจากภาคส่วน ต่าง ๆ (mobilize)	●	●	●	●
การพิจารณาอำนาจหน้าที่ของพันธมิตร (authorities)	●	●	●	●
กลยุทธ์แรงจูงใจทางการเงินหรือ งบประมาณ	●			
กลยุทธ์การโน้มน้าวชักจูง	●			
การใช้บทบาททางกฎหมายเพื่อสร้าง การยอมรับ	●			
การเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกโครงการหรือ กิจกรรมที่พันธมิตรเครือข่ายดำเนินการ		★		

หมายเหตุ ● แสดงถึงการเลือกพันธมิตรและกลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่าย

★ แสดงถึงข้อค้นพบที่ได้จากกรณีศึกษาในการเลือกพันธมิตรและกลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่าย

จากตารางที่ 10.4 สามารถอธิบายการเลือกพันธมิตรและกลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่ายของเมืองนวัตกรรมอาหาร โดยเป็นข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการก่อตัวและการจัดการปกครองเครือข่ายจากทั้ง 4 กรณีศึกษา กล่าวคือ

(1) การเลือกพันธมิตร

ความสามารถเข้ากันได้ของวัฒนธรรมองค์กร จากทั้ง 4 กรณีศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า ทุกเครือข่ายนวัตกรรมอาหารต่างให้ความสำคัญในการพิจารณาจากความสามารถในการเข้ากันได้ของวัฒนธรรมองค์กร เนื่องจากการทำงานในรูปแบบใหม่ที่เน้นประสิทธิผลเครือข่ายเป็นสำคัญจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารที่มีลักษณะการให้บริการแบบห่วงโซ่อุปทานจึงจำเป็นต้องมีความสอดคล้องในด้านราคา คุณภาพและความรวดเร็วในการให้บริการ อย่างไรก็ตาม ในการพิจารณาพันธมิตรจากความสามารถที่เข้ากันได้ของวัฒนธรรมจากทั้ง 4 กรณีศึกษา สำหรับกรณีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ได้หลอมรวมพันธมิตรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะในด้านนวัตกรรมอาหาร จนเกิดเป็นเครือข่ายนักวิจัยมีชื่อว่า “Smart Food Innopolis” ซึ่งกลุ่มเครือข่ายงานวิจัยดังกล่าวมีเป้าหมายในการทำงานวิจัยร่วมกันเพื่อตอบโจทย์ด้านเกษตรและอาหารในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีเป็นหลัก ส่วนกรณีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งมีจุดแข็งในด้านการสร้างความร่วมมือกับพันธมิตรจากทุกภาคส่วนต่างมีจุดหลอมรวมของวัฒนธรรมในการขับเคลื่อนงานที่ต้องการการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้มีมูลค่าสูงขึ้นและกำหนดคุณภาพของผลิตภัณฑ์ของสินค้าแปรรูปให้ได้ตามมาตรฐาน เพื่อเพิ่มความสามารถด้านการผลิตและแปรรูปสินค้าเกษตรให้แก่เกษตรกร วิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) ตลอดสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจ และความสามารถด้านการแข่งขันทางเศรษฐกิจของจังหวัดและกลุ่มจังหวัด หรืออย่างกรณีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่เป็นการหลอมรวมพันธมิตรของเครือข่ายในการขับเคลื่อนงานบนความคาดหวังให้เมืองนวัตกรรมอาหารเป็นที่พึ่งพิงของผู้ประกอบการในพื้นที่ภาคเหนือทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและมิติทางสังคม และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่มีเจตนาอันสำคัญมุ่งหวังให้เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นเสมือนมหาวิทยาลัยแห่งชีวิตในการช่วยเหลือคนในชุมชน เกษตรกร และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ให้ “กินดี อยู่ดี มีสุข” อาจกล่าวได้ว่า “ค่านิยมร่วมกัน (common value)” ของเมืองนวัตกรรมอาหารทั้ง 4 กรณีศึกษา ต่างยึดโยงและร้อยรัดด้วยความต้องการให้เกษตรกร วิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) วิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) และประชาชนในพื้นที่ต่างมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

การประเมินขีดความสามารถพันธมิตร จากทั้ง 4 กรณีศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า ทุกเครือข่ายนวัตกรรมอาหารต่างให้ความสำคัญในการประเมินขีดความสามารถพันธมิตร ซึ่งปัจจัยที่นำมาใช้ใน

การประเมินขีดความสามารถของภาคีว่ามีศักยภาพหรือไม่นั้น พิจารณาจากความคุ้มค่าเชิงต้นทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม หากมีการสร้างความร่วมมือซึ่งกันและกันจะมีส่วนช่วยในการแบ่งปันทรัพยากรและลดต้นทุนในการพัฒนาโครงสร้าง ฯ ขึ้นมาใหม่ซึ่งมีต้นทุนในการดำเนินการสูง นอกจากนี้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะของพันธมิตร เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการเลือกพันธมิตรเข้ามามีส่วนร่วม เนื่องจากการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารจำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านอาหารโดยเฉพาะ ซึ่งการประเมินขีดความสามารถพันธมิตรจากทั้ง 4 กรณีศึกษา ได้แสดงให้เห็นในหลากหลายปรากฏการณ์ด้วยกัน อย่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ต่างมีจุดร่วมในการเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและประสานความร่วมมือกับบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะภายในมหาวิทยาลัยก่อนเป็นลำดับแรก เพื่อรองรับต่อการให้บริการในด้านการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหารแก่ผู้ประกอบการอย่างครบวงจร ดังเช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการบูรณาการโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีภายในมหาวิทยาลัยที่มีภารกิจหลักในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหาร ไม่ว่าจะเป็น ห้องปฏิบัติการทดสอบทางประสาทสัมผัส ศูนย์เครื่องมือวิทยาศาสตร์ ศูนย์ให้คำปรึกษาและพัฒนาบริหารธุรกิจ (CONC) และ ศูนย์ทรัพย์สินทางปัญญาและบ่มเพาะวิสาหกิจ (TUPI)

นอกจากนี้ กรณีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นกรณีศึกษาที่มีความแตกต่างออกไปจากพื้นที่อื่น ด้วยเหตุผลที่ว่า เครือข่ายทั้ง 3 พื้นที่นั้นมีการปฏิสัมพันธ์และดึงดูดทรัพยากรที่มาจากภายนอกเครือข่ายด้วยเช่นกัน ดังเห็นได้จากกรณีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นกรณีหนึ่งที่น่าสนใจในการสร้างความร่วมมือกับพันธมิตรจากหลากหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็น ภาครัฐ ในการกำหนดแนวนโยบายและทิศทางการดำเนินงานของการขับเคลื่อนอุทยานวิทยาศาสตร์ ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณที่เกี่ยวข้องต่อการยกระดับและพัฒนาผู้ประกอบการด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เช่น จังหวัดและกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 เป็นต้น ภาคเอกชน ที่เป็นผู้สนับสนุนงบประมาณโดยตรง และการเชิญชวนผู้ประกอบการให้เข้ามาใช้บริการ เช่น สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย หอการค้าไทย เป็นต้น สถาบันทางการเงิน เป็นแหล่งทุนให้กับผู้ประกอบการได้กู้ยืมในการดำเนินธุรกิจ เช่น ธนาคารออมสิน ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (SME Development Bank) เป็นต้น และภาคประชาสังคม ที่การเชื่อมโยงกับกลุ่มเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชนให้เข้ามาใช้บริการ รวมไปถึงการสนับสนุนด้านงบประมาณต่าง ๆ เช่น สภาเกษตรกรแห่งชาติ เป็นต้น

ความใกล้ชิดของผู้รับบริการ ด้วยศูนย์กลางของเครือข่ายอาจอยู่ห่างจากผู้รับบริการ ดังนั้น การพิจารณาพันธมิตรที่ใกล้ชิดกับผู้รับบริการในพื้นที่ โดยไม่จำเป็นต้องเข้าไปสร้างสำนักงานประจำ

ในแต่ละพื้นที่ทุกแห่ง หากแต่ใช้กลยุทธ์การอาศัยหน่วยงานของภาคีในพื้นที่นั้น ๆ รับผิดชอบภารกิจของเครือข่ายทั้งหมดแทน⁵⁰⁰ เนื่องจากพันธมิตรนั้นจะเป็นผู้คุ้นเคยกับสภาพพื้นที่ และรับรู้รับทราบปัญหาและบริบทแวดล้อมพื้นที่นั้นเป็นอย่างดี กรณีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นถึง การเลือกพันธมิตรที่ใกล้ชิดกับผู้รับบริการในพื้นที่ ดังเช่น มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีพันธมิตรภาคประชาสังคม เพื่อที่จะเชื่อมโยงกับกลุ่มเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชนให้เข้ามาใช้บริการ ในกรณีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) เชื่อมโยงกับมหาวิทยาลัยเครือข่ายของอุทยานวิทยาศาสตร์ภาคเหนือเป็นการสนับสนุนให้เกิดการส่งต่อผู้ประกอบการผ่านโครงการ STDB (โครงการรวบรวมฐานข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานทางการวิจัย) สภาอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ สนับสนุนการให้บริการ NTFV Membership และการสนับสนุนกลุ่ม SMEs (Small, Medium) เข้ามาใช้บริการห้องปฏิบัติการ กระทรวงอุตสาหกรรม ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ สมาคมเครื่องจักรกลไทย โดยการส่งเสริม SMEs ให้มีการใช้บริการผลิตแบบ OEM ร่วมกัน และการส่งเสริมผู้ประกอบการเครื่องจักรไทย ส่วนกรณีมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่คณะพัฒนาการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนเป็นอย่างดี ดังกรณีตัวอย่างเช่น การลงพื้นที่ชุมชนในอำเภอสะเมิง ซึ่งชุมชนดังกล่าวนี้เป็นต้นแบบในการทำเกษตรแบบอินทรีย์ (Organic Farming) จึงเปรียบเสมือนเป็น “อุตสาหกรรมแบบต้นน้ำ” ปัจจุบันเริ่มมีการขยายพื้นที่ชุมชนไปยังชุมชนใกล้เคียงมากยิ่งขึ้น

การมีใจและอุดมการณ์ร่วม เป็นข้อค้นพบสำคัญที่ได้จากการศึกษานี้ โดยมองว่า หากพันธมิตรมี “ใจและอุดมการณ์” ที่มีทิศทางเดียวกัน ย่อมเป็นการหลอมรวมชุดอุดมการณ์และความเชื่อให้เป็นหนึ่งเดียวกัน เช่นเดียวกับความปรารถนาอย่างแรงกล้าเป็นกลวิธีหนึ่งในการสร้างกรอบของความเชื่อร่วมกันและเป็นการสร้างแรงผลักดัน เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายเดียวกันให้เครือข่ายยังคงสามารถขับเคลื่อนงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังเห็นได้จาก เมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้กล่าวว่า กลยุทธ์ที่สำคัญในการเลือกพันธมิตรเข้ามาร่วมขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้นั้น สิ่งที่สำคัญมิใช่ประเด็นจากความเชี่ยวชาญเฉพาะตัวบุคคล หากแต่คุณสมบัติสำคัญที่จะต้องมีส่วนร่วม นั่นคือ

“เนื่องจากทีมงานทุกท่านเคยทำงานร่วมกันในด้านอื่นมาหลากหลาย สิ่งที่ต้องมีคือ 1) สามารถส่งมอบงานได้ 2) ทำงานร่วมกับภาคเอกชนได้ เพราะไม่ใช่ทุกคนจะสามารถทำงานร่วมกับภาคเอกชนได้

⁵⁰⁰Sue Goss. (2001). *Making Local Governance Work: Network, Relationship and the Management of Change*. New York: Palgrave. P.141.

จากทักษะการสื่อสารและลักษณะการทำงาน 3) ทำงานร่วมกับชุมชนได้ ทั้งหมดอาจเป็นคุณสมบัติหลักเบื้องต้น แต่สุดท้าย “ใจและอุดมการณ์” ไปในทิศทางเดียวกันคือสิ่งที่ให้ความสำคัญที่สุด”⁵⁰¹

การใช้ช้อกกฎหมายเพื่อคัดกรองพันธมิตร เป็นข้อค้นพบที่ได้จากกรณีศึกษาของเมื่อนวัตกรรมการอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีการคัดกรองพันธมิตรผ่านข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้งหรือร่วมกับบุคคลอื่นจัดตั้งนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด พ.ศ. 2562 เนื่องจากมีการผลักดันให้เมื่อนวัตกรรมการอาหารได้รับการจัดตั้งในรูปแบบบริษัทขึ้น ซึ่งพันธมิตรที่จะเข้าร่วมมาเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนนโยบายเมื่อนวัตกรรมการอาหารนั้นจะเป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ ดังตัวอย่างนี้

“ข้อ 7 มหาวิทยาลัยอาจเข้าร่วมกับบุคคลอื่นที่มีลักษณะดังต่อไปนี้จัดตั้งบริษัทจำกัด

(1) เป็นผู้ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นสินค้าหรือบริการของบริษัทจำกัดที่จะจัดตั้งขึ้น

(2) เป็นบุคคลอื่นที่สภามหาวิทยาลัยให้ความเห็นชอบในบริษัทจำกัดตามวรรคหนึ่งให้มหาวิทยาลัยและผู้ถือหุ้นถือหุ้นในสัดส่วนตามที่กำหนดไว้ในสัญญาหรือข้อตกลง แต่ทั้งนี้ ในสัญญาหรือข้อตกลงนั้นต้องระบุให้คงสัดส่วนการถือหุ้นของมหาวิทยาลัยไว้เท่าเดิม และหากจะมีการเพิ่มหรือลดทุนของบริษัทจำกัดนั้นได้ต้องได้รับการให้ความยินยอมจากมหาวิทยาลัยก่อนทุกครั้ง”⁵⁰²

จากระเบียบข้อบังคับ ฯ ข้างต้น ผู้ที่มีบทบาทหลักภายในการขับเคลื่อนงานได้กำหนดให้ในช่วงแรกของการจัดตั้งบริษัทจำกัดนั้น มีการจำกัดสัดส่วนผู้ถือหุ้นเหลือเพียงข้อ 7 (1) ผู้ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นสินค้าหรือบริการของบริษัทจำกัดที่จะจัดตั้งขึ้น ในที่นี้หมายความว่า เป็นบุคลากรที่มีทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับอาหาร ด้วยเหตุผลที่ว่า ระยะเริ่มแรกของการก่อตั้งบริษัทนั้นต้องมีการจัดเตรียมและวางแนวทางในการดำเนินงานหลายประการ ส่งผลให้ในช่วงระยะเริ่มต้นอาจมิได้มีผลกำไรหรือเป็นไปตามความคาดหวังของผู้ถือหุ้นมากนัก ดังนั้น การก่อตั้งบริษัทในช่วงแรกจึงจำเป็นต้องเลือกผู้ถือหุ้นที่มีความเข้าใจและไว้วางใจแก่ผู้ดำเนินการจัดตั้งบริษัทเป็นอย่างมาก ในระยะถัดไปหากการขับเคลื่อนบริษัทเป็นไปโดยเรียบร้อยสมบูรณ์แล้วและมีผลกำไรเป็นที่น่าพึงพอใจก็สามารถเปิดให้มีการระดมทุนจากผู้ถือหุ้นเพิ่มเติม

⁵⁰¹ กิตติ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 6). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมื่อนวัตกรรมการอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

⁵⁰² ฐานข้อมูลกฎหมายและกฎหมายมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้งหรือร่วมกับบุคคลอื่นจัดตั้งนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด พ.ศ.2562. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์, 2566 จาก <https://db.legal.tu.ac.th/021101-01/>

(2) กลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่าย

การระดมทรัพยากรจากภาคส่วนต่าง ๆ (mobilize) และการพิจารณาอำนาจหน้าที่ของพันธมิตร (authorities) ในการขับเคลื่อนงานนั้นหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งจะมีสามารถขับเคลื่อนงานได้เพียงลำพัง เนื่องจากการเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็น งบประมาณ บุคลากร ความรู้ทักษะเชิงเทคนิค ข้อมูล เทคโนโลยี เป็นต้น รวมไปถึงอำนาจหน้าที่ที่อาจจะกระจายออกไปในแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกฎหมายที่กำหนดอำนาจเฉพาะกิจให้กับหน่วยงานภาครัฐหนึ่งๆ หรือหุ้นส่วนนอกภาครัฐ อย่างไรก็ตาม กลยุทธ์ในการระดมทรัพยากรจากภาคส่วนต่าง ๆ (mobilize) และการพิจารณาอำนาจหน้าที่ของพันธมิตร (authorities) เป็นกลยุทธ์สำคัญที่ทุกกรณีศึกษาใช้เป็นแนวทางในการจูงใจให้พันธมิตรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ดังเห็นได้จาก มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ระดมทรัพยากรโดยอาศัยทรัพยากรที่เป็นจุดเด่นของพันธมิตรเข้ามาร่วมตอบโจทย์ต่อการให้บริการแก่ผู้ประกอบการในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็น คณะอุตสาหกรรมเกษตร ที่มีจุดเด่นความเชี่ยวชาญของบุคลากรในทุกสาขาวิชาทางด้านการพัฒนานวัตกรรมอาหาร อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) ที่มีโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการให้บริการแก่ผู้ประกอบการเครือข่ายพันธมิตรและกลไกสนับสนุนผู้ประกอบการจำนวนมาก และศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ที่มีความเชี่ยวชาญของบุคลากรเฉพาะทางและการมีเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญในทุกภาคส่วน โครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการพัฒนาอาหารโดยเฉพาะ หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง กรณีของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการด้านนวัตกรรมอาหารตลอดห่วงโซ่คุณค่า ด้วยการระดมทรัพยากรตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ มีการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรที่พันธมิตรได้ถือครอง เช่น กระบวนการต้นน้ำ มีหน่วยงานสนับสนุนการผลิตวัตถุดิบที่มีคุณภาพ อย่างสำนักฟาร์มมหาวิทยาลัย เป็นต้น กระบวนการกลางน้ำเป็นเครือข่ายนักวิจัยที่มีองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะที่แตกต่างกัน อย่างศูนย์ความเป็นเลิศด้านนวัตกรรมทางการเกษตร สำหรับบัณฑิตผู้ประกอบการ เป็นต้น กระบวนการปลายน้ำ เป็นหน่วยให้ความรู้ทางด้านนวัตกรรมบริการ อย่างศูนย์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติ (International Gastronomy Tourism Centre: iGTC) เป็นต้น

กลยุทธ์แรงจูงใจทางการเงินหรืองบประมาณ กลยุทธ์การโน้มน้าวชักจูง (persuade) และการใช้บทบาททางกฎหมายเพื่อสร้างการยอมรับ ด้วยแนวนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) มิได้มีการจัดสรรงบประมาณให้แก่พื้นที่ที่เข้าร่วมขับเคลื่อน หากแต่เป็นการให้สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น มาตรการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหารของ BOI และมาตรการอื่น ๆ ที่รัฐบาลกำหนด เป็นต้น จึงทำให้พื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหารอย่างมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ มิได้ใช้กลยุทธ์ดังกล่าวเข้ามาเป็นกลยุทธ์

ที่สำคัญต่อการดึงพันธมิตรเข้ามาร่วมสร้างเครือข่าย ประกอบกับหากพิจารณาถึงภูมิหลังของความร่วมมือจากทั้ง 3 กรณีศึกษา กลับพบว่า ภาคีเครือข่ายซึ่งเป็นพันธมิตรหลักต่างเป็นภาคีที่เคยมีความร่วมมือกันมาอยู่ก่อนที่มี “ทุนเดิม” ส่งผลให้ในการสร้างเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จึงมีจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ในการโน้มน้าวชักจูงพันธมิตรให้เข้ามามีส่วนร่วม รวมไปถึงการใช้บทบาททางกฎหมายเพื่อสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นระหว่างพันธมิตรด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานี้ กลับพบว่า เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลับมีความแตกต่างออกไปจากเมืองนวัตกรรมในพื้นที่อื่น ๆ ที่ว่า เมื่อพิจารณาจากภูมิหลังความร่วมมือของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ภาคีเครือข่ายต่างไม่เคยมีความร่วมมือกันมาก่อน ในการจะสร้างการยอมรับและความไว้วางใจให้พันธมิตรได้เข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในครั้งนี้ จึงจำเป็นต้องอาศัยการใช้บทบาททางกฎหมายเพื่อสร้างการยอมรับ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงได้ผลักดันเมืองนวัตกรรมอาหาร ไปสู่การจัดตั้งในรูปแบบบริษัทขึ้น เรียกว่า “บริษัท เอฟไอทียู จำกัด” โดยเป็นการจัดตั้งขึ้นตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้งหรือร่วมกับบุคคลอื่นจัดตั้งนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด พ.ศ. 2562 เหตุผลประการสำคัญในการจัดตั้งเมืองนวัตกรรมอาหารในรูปแบบบริษัทนั้น เป็นผลมาจากความคล่องตัวในการบริหารจัดการ และการผลักดันงานวิจัยทางด้านอาหารของบุคลากรในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ นอกจากนี้ การดำเนินการในรูปแบบบริษัทสามารถเสริมสร้างความยั่งยืนในการขับเคลื่อนงานให้มีความต่อเนื่องและสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้ขับเคลื่อนงานได้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของธุรกิจร่วมกัน นอกจากนี้กลยุทธ์การใช้บทบาททางกฎหมายเพื่อสร้างการยอมรับให้พันธมิตรได้เข้ามามีส่วนร่วมแล้วนั้น ตามหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการจัดตั้งหรือร่วมกับบุคคลอื่นในการจัดตั้งองค์กรที่เป็นนิติบุคคลเพื่อดำเนินกิจการที่เกี่ยวข้องหรือต่อเนื่องกับกิจการของมหาวิทยาลัย ได้กำหนดข้อบังคับในการดำเนินการ อาทิ ลักษณะกิจการที่ดำเนินการในรูปแบบบริษัทจำกัด⁵⁰³ ทุนในการลงทุนจัดตั้งบริษัทจำกัด⁵⁰⁴ สัดส่วนของผู้ถือหุ้น วิธีการดำเนินการ

⁵⁰³ ข้อ 4 มหาวิทยาลัยอาจจัดตั้งหรือร่วมกับบุคคลอื่นจัดตั้งบริษัทจำกัดเพื่อกิจการ ดังต่อไปนี้

(1) นำทรัพย์สินทางปัญญาที่มหาวิทยาลัยหรือผู้ปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัยเป็นผู้ทรงสิทธิออกหาประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

(2) ให้บริการทางวิชาการแก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานของรัฐ หน่วยงาน หรือองค์กรของต่างประเทศ หรือระหว่างประเทศ หรือเอกชน

⁵⁰⁴ ข้อ 5 ทุนในการลงทุนจัดตั้งหรือร่วมกับบุคคลอื่นจัดตั้งบริษัทจำกัด อาจมีได้ดังนี้

(1) ทรัพย์สินทางปัญญาตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าด้วยการมีสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาและการจัดหาประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญา

จัดตั้ง⁵⁰⁵ ซึ่งประเด็นของสัดส่วนของผู้ร่วมทุนและวงเงินลงทุนจัดตั้งบริษัท ฯ นี้ มีการกำหนดให้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมทุน ร้อยละ 45 คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีร่วมทุน ร้อยละ 40 และผู้ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่น้อยกว่า 2 ราย ตามหลักเกณฑ์ ฯ ข้อ 7 (1) ร่วมทุน ร้อยละ 15 ผู้ขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงใช้กลยุทธ์การโน้มน้าว ชักจูงและกลยุทธ์ในการจูงใจทางการเงิน ด้วยการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง เพื่อระดมทุนจาก บุคลากรที่มีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ ฯ ข้อ 7 (1) โดยมีการหารือผ่านการประชุมออนไลน์พร้อมทั้ง ชี้แจงให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมถึงแผนธุรกิจของบริษัท เอ็ฟไอทียู จำกัด ซึ่งบุคลากรร่วมระดมทุนจะ ได้รับผลตอบแทนจูงใจด้วยเงินปันผลให้แก่ผู้ถือหุ้นตามข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ของบริษัท

การเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกโครงการหรือกิจกรรมที่พันธมิตรเครือข่ายดำเนินการ เป็นข้อค้นพบสำคัญที่ได้จากการศึกษานี้ ผ่านปรากฏการณ์ของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ชี้ให้เห็นถึงกลยุทธ์ที่สำคัญว่า การจะสร้างความสัมพันธ์ของภาคีเครือข่ายให้มีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นนั้น มิใช่เพียงแต่เราจะเป็นฝ่ายเลือกพันธมิตรให้เข้ามามีส่วนร่วมกับเราเท่านั้น หากแต่เราต้องมีกลวิธีที่จะทำให้อีกฝ่ายได้เลือกเราเข้าไปมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานด้วย นั่นคือ การให้องค์กรของตนเอง (อุทยานวิทยาศาสตร์) ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทุกโครงการหรือกิจกรรมที่พันธมิตรเครือข่ายได้จัดขึ้น ซึ่งโครงการหรือกิจกรรมดังกล่าวนั้นอาจมีจำเป็นต้องสอดคล้องกับพันธกิจหลักขององค์กร เช่น การจัดแสดงนิทรรศการต่าง ๆ ที่เป็นการกุศล งานกฐิน งานผ้าป่า เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเสมือน “การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน” จนนำไปสู่การสร้างควมไว้วางใจร่วมกันและส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์กับพันธมิตรอย่างแนบแน่นในที่สุด

10.2.2.3 รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย

ในส่วนนี้เป็นการนำเสนอให้เห็นถึงรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือของเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยายจากทั้ง 4 กรณีศึกษา โดยพิจารณาจากสถานะของความร่วมมือ ได้แก่ ความร่วมมือ

(2) เงินลงทุนของมหาวิทยาลัยหรือส่วนงาน

⁵⁰⁵ ข้อ 8 เมื่อมีการแต่งตั้งกรรมการผู้จัดการบริษัทจำกัดที่มหาวิทยาลัยเป็นผู้ถือหุ้น ให้อธิการบดีแจ้งชื่อกรรมการผู้จัดการบริษัทจำกัดและผลตอบแทนของกรรมการผู้จัดการบริษัทจำกัดให้สภามหาวิทยาลัยทราบภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ได้มีการแต่งตั้งกรรมการผู้จัดการ

ข้อ 9 อธิการบดีโดยความเห็นชอบของสภามหาวิทยาลัยอาจอนุมัติให้บริษัทจำกัดตามข้อบังคับนี้ดำเนินการเพิ่มทุนหรือการลดทุน การเลิกบริษัทจำกัด หรือการควบบริษัทจำกัดเข้าด้วยกันก็ได้

ข้อ 10 ให้มีการรายงานผลการประกอบการของบริษัทจำกัดตามข้อบังคับนี้ให้สภามหาวิทยาลัยทราบอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

ที่ไม่เป็นทางการ ตามกิจกรรมที่ทำร่วมกัน และสถานะตามกฎหมาย รวมไปถึงโครงสร้างความร่วมมือ ทั้ง 4 รูปแบบ สามารถพิจารณาได้จากตารางที่ 10.5

ตารางที่ 10.5 เปรียบเทียบสถานะและรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เมือง นวัตกรรม อาหาร	สถานะของความร่วมมือ			โครงสร้างความร่วมมือ			
	ไม่เป็น ทางการ	ตาม กิจกรรม ที่ทำ ร่วมกัน	สถานะ ตาม กฎหมาย	เครือข่าย แบบจัดการ ตนเอง (Self- Governed)	เครือข่ายที่มี องค์กรมี บทบาทนำ (Lead organization governance)	เครือข่ายที่จัดตั้ง องค์กรทำหน้าที่ บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO)	เครือข่ายแบบ ผสม (Hybrid Forms of Network Governance)
มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์			●			●	
มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี			●		●		
มหาวิทยาลัย เชียงใหม่		●		●			
มหาวิทยาลัย แม่โจ้	●		●				●

หมายเหตุ ● แสดงถึง สถานะของความร่วมมือและโครงสร้างความร่วมมือเมืองนวัตกรรมอาหาร

(1) สถานะของความร่วมมือ

จากตารางที่ 10.5 สามารถอธิบายสถานะความร่วมมือ โดยพิจารณาจากพันธมิตรหลักที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย พบว่า เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ต่างมีสถานะของความร่วมมือเป็นไปตามสถานะกฎหมาย แม้ว่าทั้ง 3 กรณีจะมีสถานะของความร่วมมือที่เป็นไปตามสถานะทางกฎหมายก็จริง แต่หากพิจารณาในรายละเอียดกลับพบว่า มีข้อแตกต่างกัน กล่าวคือ กรณีมหาวิทยาลัยแม่โจ้ แม้ว่าการขับเคลื่อนงานในช่วงแรกผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยจะมอบหมายให้แก่สถาบันบ่มเพาะวิสาหกิจเป็นผู้ขับเคลื่อนงานหลัก แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า การ

ขับเคลื่อนงานมีลักษณะอาศัยความสัมพันธ์ส่วนบุคคลที่เคยขับเคลื่อนงานอยู่เดิมมาเป็นแกนสำคัญ ซึ่งมีสถานะของความร่วมมือที่ไม่เป็นทางการผ่านการประสานงานตัวบุคคลซึ่งเป็นพันธมิตรของเครือข่าย ต่อมาด้วยข้อจำกัดหลายประการอันเป็นผลมาจากการการขับเคลื่อนงานที่ไม่เป็นทางการ ประกอบกับสภาพของสถาบันบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชน ยังไม่มีความชัดเจนทั้งในด้านระเบียบและข้อกำหนดต่าง ๆ ทางกฎหมายที่ไม่เอื้อต่อการบริหารงาน ส่งผลมีการยกสถานะเป็น“อุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร”ขึ้น และได้มีการกำหนดแผนงานเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนภารกิจหลักที่สำคัญของอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ อาจกล่าวได้ว่า อุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นภาคีหลักในการสร้างความร่วมมือเพื่อขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นไปตามสถานะทางกฎหมายที่ได้รับความเห็นชอบจากสภามหาวิทยาลัยให้เป็น “หน่วยงานวิสาหกิจระดับมหาวิทยาลัย”

เช่นเดียวกับกรณีของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นตัวกลางหลักสำคัญในการบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือและมีบทบาทในการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 และกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน โดยอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีสถานะเป็นไปตามกฎหมายของคณะรัฐมนตรีที่มีมติเห็นชอบในยุทธศาสตร์การพัฒนาอุทยานวิทยาศาสตร์ของประเทศและเห็นชอบให้มีการจัดตั้งโครงการอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาค เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 ซึ่งอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีการดำเนินงานมาตั้งแต่ พ.ศ. 2549 โดยเริ่มดำเนินการด้านการบ่มเพาะวิสาหกิจในสถาบันอุดมศึกษา (University Business Incubator: UBI) ภายใต้การสนับสนุนของ สกอ. ต่อมาในปี พ.ศ. 2550 ได้มีการศึกษาความเป็นไปได้ของการจัดตั้งอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และได้ดำเนินโครงการอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมกิจการอุทยานวิทยาศาสตร์ (สอว.) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในขณะนั้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ในขณะที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการยกระดับหน่วยความร่วมมือในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารให้มีสถานะทางกฎหมาย โดยมีรูปแบบ “การจัดตั้งบริษัทเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” โดยใช้ชื่อ บริษัท เอฟไอทียู จำกัด ซึ่งการจัดตั้งบริษัทนี้เป็นไปตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้งหรือร่วมกับบุคคลอื่นจัดตั้งนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด พ.ศ. 2562 ข้อ 7 (1) เป็นผู้ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นสินค้าหรือบริการของบริษัทจำกัดที่จะจัดตั้งขึ้น

นอกจากนี้ เมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กลับเป็นกรณีศึกษาเดียวที่มีสถานะของความร่วมมือเป็นไปตามกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ด้วยเหตุผลที่ว่า ในการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารนั้น ทั้ง 3 ภาคี ได้แก่ คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) และศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) จะขับเคลื่อนงานโดยการอาศัยโครงสร้างการบริหารงานเดิมตามแต่ละอำนาจหน้าที่ที่ต้องขับเคลื่อนในพันธกิจของตนเอง สถานะของความร่วมมือจึงเป็นไปตามกิจกรรมที่ต้องดำเนินการร่วมกันเป็นไปตามการกำหนดไว้ตามแผนงานในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร ดังนั้น การขับเคลื่อนงานของกรณีนี้ จึงมักอาศัยความร่วมมือในรูปแบบการประสานงานผ่านตัวแทนของแต่ละหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายเป็นสำคัญ

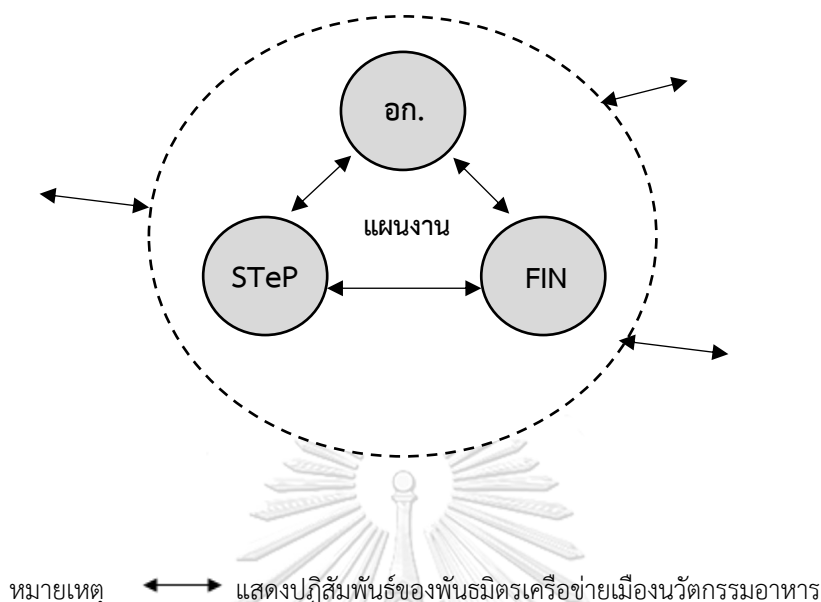
(2) รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือ

การขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยายจากทั้ง 4 กรณีศึกษา ต่างมีรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของการจัดการปกครองเครือข่าย (Network Governance) ในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม การศึกษาในส่วนนี้เป็นการอธิบายถึงรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือของทั้ง 4 กรณีศึกษาผ่านรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือเครือข่าย 3 รูปแบบของ Provan, และ Kenis⁵⁰⁶ ประกอบด้วย 1) เครือข่ายแบบจัดการตนเอง (Self-Governed Networks) 2) เครือข่ายที่มีองค์กรมีบทบาทนำ (Lead Organization-Governed Network) 3) เครือข่ายที่จัดตั้งองค์การทำหน้าที่บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO) และในงานศึกษาของ Olivier et al.,⁵⁰⁷ ได้มีข้อค้นพบใหม่ต่อการเกิดรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือในรูปแบบที่ 4) รูปแบบเครือข่ายแบบผสม (Hybrid Forms of Network Governance) จากทั้ง 4 รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือสามารถอธิบายได้ว่า

⁵⁰⁶ Provan, Keith G. and Kenis, Patrick (2005), Modes of Network Governance and Implications for Network Management and Effectiveness, Prepared for presented at the Public Management Research Association meeting, September 29 to October 1, 2005, at the University of Southern California, Los Angeles, California.pp.10-15.

⁵⁰⁷ Olivier et al., (2017), From High-Reliability Organizations to High Reliability Networks: The Dynamics of Network Governance in the Face of Emergency. Journal of Public Administration Research and Theory, Vol. 27, No. 2, 352–371.

ภาพที่ 10.2 โครงสร้างความร่วมมือเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นกรณีศึกษาหนึ่งที่มีการจัดการปกครองโดยมีรูปแบบเครือข่ายแบบจัดการตนเอง (Self-Governed Networks) (ตามภาพที่ 10.2) ประกอบด้วย 3 ภาควิชาหลัก ได้แก่ คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (อก.) อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) และศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ที่มีการรวมกลุ่มองค์การทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย ซึ่งกลไกในการขับเคลื่อนงานมิได้มีการจัดตั้งโครงสร้างการทำงานใหม่ หากแต่อาศัยโครงสร้างการบริหารงานและการกำกับดูแลขององค์กรเดิมไม่ได้แยกออกจากกัน โดยพันธมิตรของภาคีเครือข่ายทั้ง 3 พันธมิตร ต่างมีบทบาทในการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมร่วมกัน นอกจากนี้ ลักษณะการขับเคลื่อนงานให้เป็นไปตามแผนงาน ๆ นั้นจะอาศัยโครงสร้างความร่วมมือในรูปแบบการประสานงานผ่านตัวแทนของแต่ละหน่วยงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนงานของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นี้ เป็นการยึดโยงพันธมิตรของเครือข่ายผ่านวิสัยทัศน์ พันธกิจ และแผนการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ที่ได้มีการกำหนดไว้ร่วมกัน

เหตุผลประการสำคัญของการไม่จัดตั้งโครงสร้างการบริหารงานเพื่อขับเคลื่อนแผนงานเมืองนวัตกรรมอาหารโดยเฉพาะนั้น เป็นผลมาจาก ประการแรก ทั้ง 3 ภาควิชา ได้แก่ คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) และศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ต่างเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีอธิการบดีเป็นผู้บริหารสูงสุด จึงเล็งเห็นว่า การจัดตั้งโครงสร้างการ

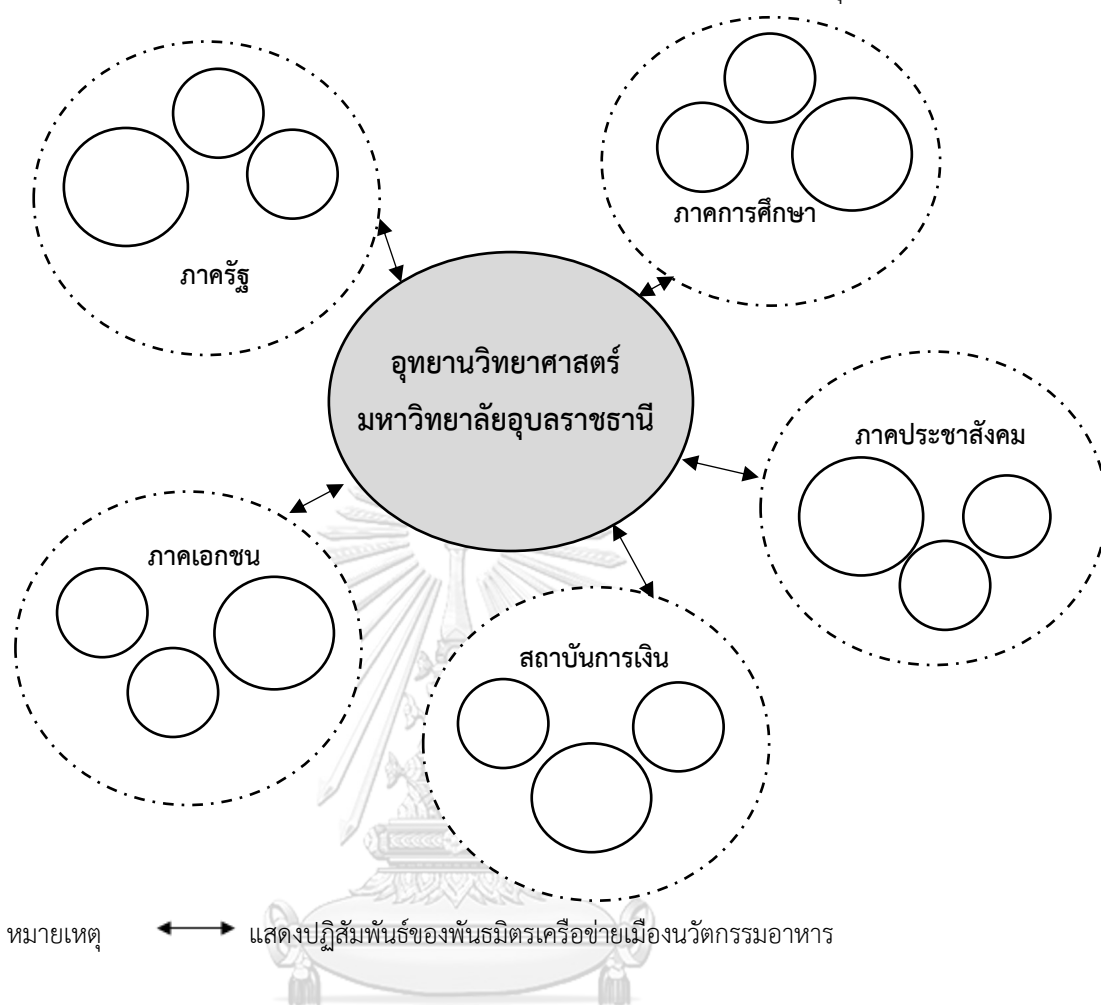
บริหารงานใหม่นั้นอาจมีความซ้ำซ้อนต่อโครงสร้างการทำงานที่มีอยู่เดิม และการจัดตั้งโครงสร้างการทำงานใหม่นั้นอาจทำให้การทำงานไม่มีความยืดหยุ่นคล่องตัว

สำหรับการจัดแบ่งโครงสร้างและการบริหารงานของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ทั้ง 3 ภาคี ต่างเป็นส่วนงานวิชาการแยกเช่นเดียวกัน แต่ต่างกันตรงที่ว่า คณะอุตสาหกรรมเกษตร เป็นส่วนงานวิชาการคณะ ส่วนอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) และศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) เป็นส่วนงานวิชาการภายใน

ประการที่สอง ทั้ง 3 ภาคี ต่างมีพันธกิจและแนวนโยบายในการขับเคลื่อนเกี่ยวกับการพัฒนา นวัตกรรมอาหารอยู่ก่อนแล้ว ดังเช่น อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (STeP) มีจุดเน้นในการ ให้บริการพัฒนาธุรกิจ เทคโนโลยี และนวัตกรรมอย่างครบวงจร เพียงแต่มีได้มีจุดเน้นไปที่เฉพาะ ทางด้านอาหาร เช่นเดียวกับคณะอุตสาหกรรมเกษตร ที่มีบริการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และการพัฒนานวัตกรรมเกษตรไปสู่การแปรรูปอาหาร ส่วนศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเฉพาะเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการทางด้าน อาหารในพื้นที่ ซึ่งพันธกิจของศูนย์นวัตกรรม ฯ เป็นพันธกิจที่ตอบโจทย์ด้านอาหารโดยเฉพาะ จึงมี จำเป็นต้องมีการจัดโครงสร้างการทำงานในรูปแบบใหม่ หากแต่ร้อยรัด การดำเนินงานผ่านแผน ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ได้ดำเนินการไว้

ประการที่สาม การขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) มิได้มีการ จัดสรรงบประมาณให้มีการดำเนินการ ดังนั้น จึงไม่จำเป็นต้องมีการจัดตั้งคณะทำงานหรือจัดตั้ง โครงสร้างรูปแบบการทำงานใหม่ เพื่อกำหนดบทบาทของผู้รับผิดชอบหลัก หากแต่การจัดแบ่ง บทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนงานตามแผนการดำเนินงานที่ได้กำหนดไว้นั้นขึ้นอยู่กับทรัพยากรที่แต่ ละหน่วยงานต่างมีศักยภาพหรือมีจุดแข็งในเรื่องนั้น ๆ

ภาพที่ 10.3 โครงสร้างความร่วมมือเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นกรณีศึกษาที่มีการจัดการปกครอง โดยมีรูปแบบเครือข่ายที่มีองค์กรมีบทบาทนำ (Lead Organization-Governed Network) (ตามภาพที่ 10.3) โดยมีอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นผู้ที่มีบทบาทนำในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตลอดจนเป็นตัวกลางสำคัญในการบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือและประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 และกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน

คำถามสำคัญจึงอยู่ที่ว่า เหตุใดอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จึงมีบทบาทนำในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ ประเด็นดังกล่าวสามารถพิจารณาได้จาก *ประการแรก อุทยานวิทยาศาสตร์มีสถานะการจัดตั้งตามกฎหมาย* อุทยานวิทยาศาสตร์ ๆ เกิดขึ้นจากคณะรัฐมนตรีที่มีมติเห็นชอบในยุทธศาสตร์การพัฒนาอุทยานวิทยาศาสตร์ของประเทศและเห็นชอบให้มีการจัดตั้งโครงการอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาค เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 โดยได้รับ

งบประมาณในการดำเนินงานจากกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในขณะนั้น⁵⁰⁸ ซึ่งการจัดตั้งอุทยานวิทยาศาสตร์ในภูมิภาคเป็นกลยุทธ์ในการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค โดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไปเหนี่ยวนำให้เกิดการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนและพื้นที่

ประการที่สอง พันธกิจของอุทยานวิทยาศาสตร์มีความสอดคล้องต่อแนวนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) อุทยานวิทยาศาสตร์มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาตลอดจนบ่มเพาะผู้ประกอบการและเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการวิจัยและพัฒนา การถ่ายทอดเทคโนโลยี รวมถึงเป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างภาคอุตสาหกรรมภาครัฐ ภาคการศึกษาและภาคชุมชนท้องถิ่น โดยนำองค์ความรู้ทั้งในและนอกมหาวิทยาลัยมาช่วยในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับธุรกิจและอุตสาหกรรมด้วยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม พร้อมด้วยบุคคลกรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยยกระดับศักยภาพการผลิต เพิ่มมูลค่า ปรับปรุงมาตรฐานให้กับสินค้าและอุตสาหกรรม จะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของภูมิภาคโดยตรง ซึ่งเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศ ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับภูมิภาค ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างยั่งยืน

สำหรับประเด็นในมิติอาหารเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นภารกิจหลักในการขับเคลื่อนของอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีอยู่แต่เดิม โดยเป็นการรับโจทย์สำคัญจากกลุ่มจังหวัดและระดับจังหวัดในการขับเคลื่อนพันธกิจขององค์กร ซึ่งในขณะนั้นการกำหนดวัตถุประสงค์จะเป็นในภาพรวมทั้งหมดของทิศทางการขับเคลื่อนอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีในทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการหนุนเสริมการผลักดันให้เกิดวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาระบบนิเวศนวัตกรรมในพื้นที่ (Ecosystem) แต่ประเด็นอาหารนั้นถือว่าเป็นประเด็นที่มีความสำคัญลำดับแรก เนื่องจากผู้ประกอบการในพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ประกอบการในด้านมิติเกษตรและอาหาร ประกอบกับวาระเรื่องเกษตรและอาหารเป็นประเด็นสำคัญที่กลุ่มจังหวัดและจังหวัดให้ความสำคัญจนนำไปสู่การเป็น 1 ในวิสัยทัศน์ของการขับเคลื่อนกลุ่มจังหวัดและจังหวัด และเป็น 1 ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการพัฒนาจังหวัดตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมา

ประการที่สาม อุทยานวิทยาศาสตร์เป็นเสมือน “แหล่งรวบรวมข้อมูลของผู้ประกอบการในพื้นที่” ที่มีความต้องการในการยกระดับและพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม และอุทยานวิทยาศาสตร์มีวัฒนธรรมในการทำงานใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่ ดังเช่น ผู้ประกอบการระดับคุณภาพด้านเทคโนโลยีขั้นสูง (High-Tech Entrepreneur) ผู้ประกอบการระดับคุณภาพด้านเทคโนโลยีขั้นกลาง (Medium-Tech Entrepreneur) และผู้ประกอบการในท้องถิ่น (Local

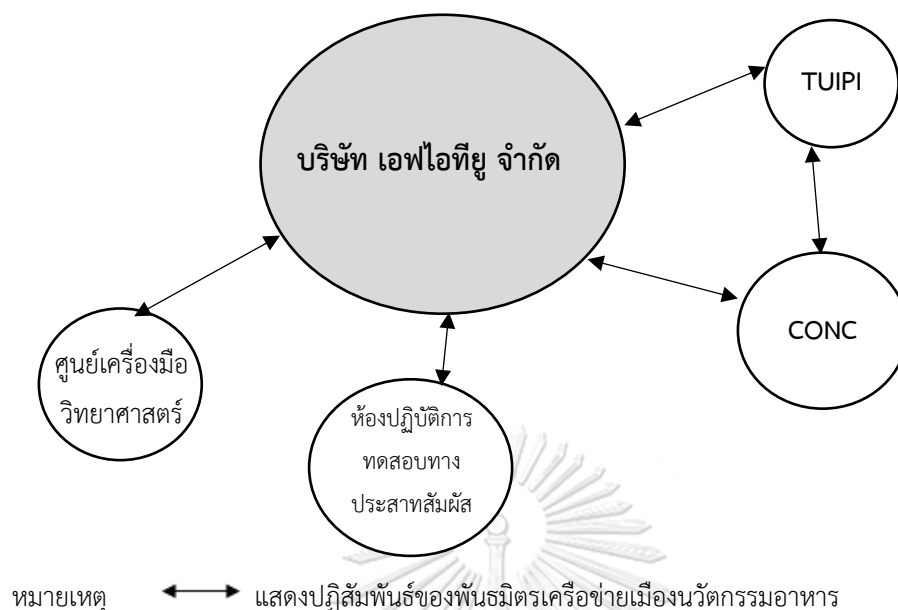
⁵⁰⁸ ปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นกระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

Enterprise) จากเหตุผลทั้งหมดที่กล่าวมาจึงเกิดเป็นการเหนี่ยวนำหน่วยงานต่าง ๆ และผู้ประกอบการเข้ามาสู่การพัฒนาให้เป็นระบบอย่างต่อเนื่อง

ประการที่สี่ อุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีความร่วมมืออย่างแน่นแฟ้นกับพันธมิตรจากภาคส่วนต่าง ๆ ในระดับพื้นที่ บทบาทของแต่ละภาคส่วนที่ให้การเกื้อหนุนต่อการขับเคลื่อนงานภายใต้การดำเนินการของอุทยานวิทยาศาสตร์นั้น สามารถพิจารณาออกได้เป็นบทบาทของภาครัฐ ในการกำหนดแนวนโยบายและทิศทางการดำเนินงานของการขับเคลื่อนอุทยานวิทยาศาสตร์ ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณที่เกี่ยวข้องต่อการยกระดับและพัฒนาผู้ประกอบการด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม บทบาทของภาคเอกชน นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการการบริหารในการร่วมกำกับดูแลการขับเคลื่อนงานของอุทยานวิทยาศาสตร์แล้วนั้น ยังมีบทบาทในการหาแหล่งงบประมาณสนับสนุน การเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณโดยตรง และการเชิญชวนผู้ประกอบการให้เข้ามาใช้บริการ บทบาทของสถาบันทางการเงิน เป็นแหล่งทุนให้กับผู้ประกอบการได้กู้ยืมในการดำเนินธุรกิจ บทบาทภาคการศึกษา อุทยานวิทยาศาสตร์ได้มีการเชื่อมต่อรูปแบบการให้บริการแก่ผู้ประกอบการไปยังภาคีเครือข่ายคณะและสาขาวิชาต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โดยเป็นบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร ตลอดจนการเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่รองรับต่อการให้บริการของผู้ประกอบการในการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร เช่น ศูนย์เครื่องมือกลางและปฏิบัติการเทคโนโลยีชีวภาพ คณะวิทยาศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ เป็นต้น และบทบาทของภาคประชาสังคม มีบทบาทในการเชื่อมโยงกับกลุ่มเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชนให้เข้ามาใช้บริการ รวมไปถึงการสนับสนุนด้านงบประมาณต่าง ๆ ซึ่งสถาบันต่าง ๆ ที่เป็นภาคีเครือข่ายความร่วมมือ อาจกล่าวได้ว่า อุทยานวิทยาศาสตร์ เป็นเสมือน “นายหน้า” (broker) ที่มีความสามารถในการการระดมทรัพยากรได้จากทุกภาคส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเครือข่ายการทำงานร่วมกัน

ด้วยประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานี้ อาจกล่าวได้ว่า สถานะการจัดตั้งตามกฎหมายและพันธกิจของอุทยานวิทยาศาสตร์ ต่างเอื้อให้อุทยานวิทยาศาสตร์มีบทบาทนำภายในเครือข่าย ซึ่งในทางปฏิบัติ อุทยานวิทยาศาสตร์ทำหน้าที่ในการปฏิสัมพันธ์และระดมทรัพยากรจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่เป็นพันธมิตรของเครือข่ายไปยังผู้ประกอบการในพื้นที่ โดยพันธมิตรในแต่ละภาคส่วนนั้นจะมีการร่วมดำเนินการกิจเฉพาะบางวัตถุประสงค์ของเครือข่ายที่แต่ละองค์กรได้มีเป้าหมายสอดคล้องกัน ซึ่งอุทยานวิทยาศาสตร์จะทำหน้าที่ในการบริหารจัดการเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหารและอำนวยความสะดวกให้การขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายที่กำหนดไว้

ภาพที่ 10.4 โครงสร้างความร่วมมือเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

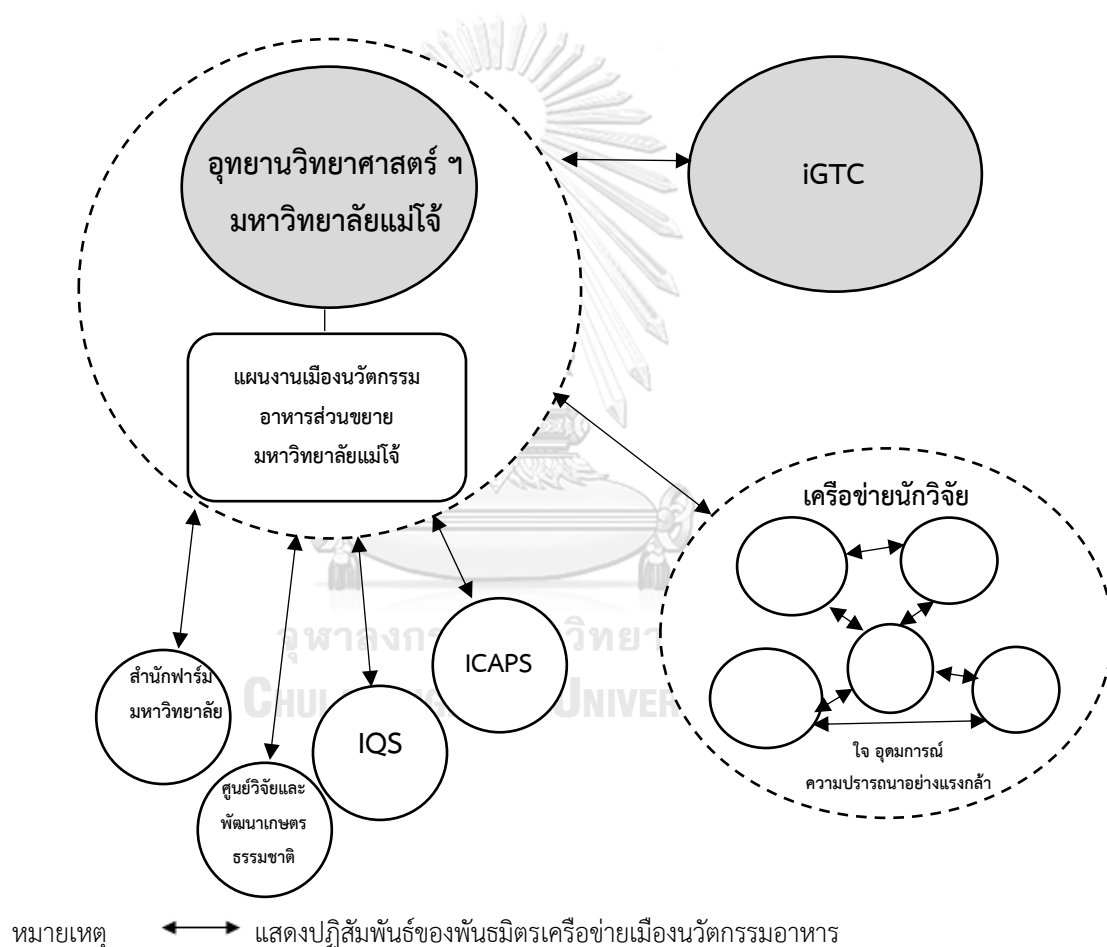

เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการจัดการปกครองโดยมีรูปแบบเครือข่ายที่มีการจัดตั้งองค์การทำหน้าที่บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO) (ตามภาพที่ 10.4) โดยมีบริษัท เอฟไอทียู จำกัด เป็นหน่วยงานจัดตั้งขึ้นในรูปแบบ “การจัดตั้งบริษัท” ทำหน้าที่ในการบริหารงานของเครือข่ายโดยการระดมทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมอาหาร และโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับหน่วยงานต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย เพื่อรองรับต่อการให้บริการในด้านการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหารแก่ผู้ประกอบการ เช่น ห้องปฏิบัติการทดสอบทางประสาทสัมผัส ศูนย์เครื่องมือวิทยาศาสตร์ ศูนย์ให้คำปรึกษาและพัฒนาบริหารธุรกิจ (CONC) ศูนย์ทรัพย์สินทางปัญญาและบ่มเพาะวิสาหกิจ (TUPI) เป็นต้น ตลอดจนขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขึ้นเป็นการเฉพาะในลักษณะรูปแบบการให้บริการพัฒนานวัตกรรมอาหารให้เป็นไปตามเป้าหมายและพันธกิจขององค์กร ซึ่งรูปแบบการดำเนินงานนี้มี “คณะกรรมการบริษัท” เป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย กำหนดกลยุทธ์ นโยบายการดำเนินงาน ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรสำคัญ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ติดตาม ประเมินผล และดูแลการรายงานผลการดำเนินงาน ส่วนการขับเคลื่อนงานจะมี “กรรมการในการบริหารงาน” ซึ่งมี “กรรมการผู้จัดการ” เป็นผู้มีภารกิจวางแผนดำเนินงานทั้งหมดของบริษัท

เหตุผลประการสำคัญในการจัดตั้งเมืองนวัตกรรมอาหารในรูปแบบบริษัทนั้น เป็นผลมาจากที่ผ่านมา ข้อจำกัดของการบริหารจัดการเครือข่ายมักเกิดจากความไม่ต่อเนื่องทางการบริหารงาน

ยกตัวอย่างเช่น ในการบริหารโครงการทั่วไปจะมีการกำหนดวาระให้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดเพียง 2 วาระ ซึ่งการบริหารจัดการในด้านการพัฒนานวัตกรรมอาหารนั้นจะต้องอาศัยความต่อเนื่องและความยั่งยืน ด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้บริหารเครือข่ายนวัตกรรมอาหารนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องกับเครือข่ายผู้ประกอบการที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมและภาคธุรกิจ เนื่องจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมนั้นอาจต้องใช้ระยะเวลาและต้องอาศัยความต่อเนื่องในการไหลเวียนขององค์ความรู้ ดังนั้น การนำรูปแบบบริษัทจำกัดมาใช้นับเป็นปัจจัยเกื้อหนุนสำคัญที่จะทำให้การบริหารจัดการเครือข่ายนวัตกรรมอาหารมีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 10.5 โครงสร้างความร่วมมือเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นอีกกรณีศึกษาหนึ่งที่มีการจัดการปกครองในรูปแบบเครือข่ายแบบผสม (Hybrid Forms of Network Governance) (ตามภาพที่ 10.5) โดยมีอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ เป็นผู้มีบทบาทนำในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ หรือเรียกว่า “รูปแบบเครือข่ายที่มีองค์กรมีบทบาทนำ (Lead organization governance)” เนื่องจากอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ มีพันธกิจหลักต่อการตอบสนองยุทธศาสตร์ของ

มหาวิทยาลัย นั่นคือ การมุ่งสู่การเป็น “แม่โจ้: มหาวิทยาลัยแห่งชีวิต (Maejo: University of Life)” ตลอดจนเป็นสถาบันที่มีพันธกิจหลักในการใช้ประโยชน์หรือสร้างรายได้จากองค์ความรู้ นวัตกรรม และทรัพย์สินโดยตรง

ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการแบ่งหน่วยงานภายในของอุทยานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้รับความเห็นชอบจากสภามหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2565⁵⁰⁹ มีการแบ่งส่วนงานภายในหน่วยงานให้มีแผนกบริหารจัดการงาน พิเศษ ซึ่ง 1 ในแผนกงานพิเศษนี้มีแผนกงานเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ได้ จัดตั้งขึ้น เพื่อเป็นหน่วยที่ทำหน้าที่บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO) เฉพาะสำหรับการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) มีบทบาทหน้าที่หลักในการ บริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือและประสานความร่วมมือจากหน่วยงานพันธมิตรทุกภาคส่วนทั้ง ภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ความน่าสนใจอีกประการหนึ่ง ภายใต้โครงสร้างอุทยาน วิทยาศาสตร์ ฯ ในรูปแบบใหม่นี้ ได้มีการกำหนดตำแหน่งผู้จัดการแผนกงานเมืองนวัตกรรมอาหารส่วน ขยาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นการเฉพาะ ด้วยเหตุผลประการสำคัญหลายประการ คือ (1) การเป็นผู้ที่ มีบทบาทกลางในการประสานความร่วมมือจากพันธมิตรทั้งจากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย (2) มีบทบาทในสื่อสารและประชาสัมพันธ์ให้แก่ประชาชนได้เข้ามาใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานที่ ทางอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ ให้เพิ่มมากขึ้น

แม้ว่าบทบาทต่อการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จะมีอุทยาน วิทยาศาสตร์ ฯ เป็นผู้ที่มีบทบาทนำในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร และมีแผนกงานเมือง นวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นหน่วยในการบริหารงาน แต่ในกรณีที่ต้องมีการ ตัดสินใจร่วมกันมักเป็นประเด็นที่พันธมิตรเครือข่ายนั้นได้รับผลกระทบร่วมกัน โดยมีการประสานงาน ผ่านโครงสร้างการตัดสินใจแบบคู่ (dual decision structure) ร่วมกับศูนย์การศึกษาด้านการ ท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติ (International Gastronomy Tourism Centre: iGTC) ภายใต้การดำเนินงานของคณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ซึ่งเป็นเสมือน หน่วยงานทำหน้าที่สนับสนุน (support entity)

ในขณะเดียวกันยังมีปรากฏการณ์ทำงานภายใต้รูปแบบเครือข่ายจัดการตนเอง (Self-Governed Networks) ในกรณีที่มีการเชื่อมต่อรูปแบบการให้บริการกับเครือข่ายนักวิจัยที่มีองค์ ความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ภายใต้รูปแบบการดำเนินงานนี้จะมีลักษณะที่ไม่เป็นทางการผ่าน ประสานงานตัวบุคคลซึ่งเป็นภาคีหลักของเครือข่ายโดยตรง ความน่าสนใจของรูปแบบโครงสร้างความ

⁵⁰⁹ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (2565, 9 ธันวาคม). *ประกาศสภามหาวิทยาลัยแม่โจ้ เรื่อง การแบ่งหน่วยงานภายในของ อุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร*

ร่วมมือแบบเครือข่ายจัดการตนเองนี้ กลับถูกยึดโยงผ่าน “ใจ อุดมการณ์ และความปรารถนาอย่างแรงกล้าร่วมกัน” ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ให้พันธมิตรของเครือข่ายได้มีการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมร่วมกันตามแต่ละภารกิจที่ได้รับมอบหมาย

10.2.2.4 การกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

ในการกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ข้อค้นพบที่ได้จากทั้ง 4 กรณีศึกษาต่างมีจุดร่วมที่ว่า ในช่วงระยะเริ่มแรกของการได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ บทบาทของมหาวิทยาลัยเครือข่ายในฐานะผู้ปฏิบัติจะมีการรายงานผลการดำเนินงานในทุก 3 เดือนครั้ง (หรือรายไตรมาส) ซึ่งประเด็นในการรายงานผลนั้น ได้แก่ จำนวนผู้ประกอบการที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐาน จำนวนผลงานวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร จำนวนของการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหารไปสู่เชิงพาณิชย์ ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางด้านเกษตรและอาหาร เป็นต้น ในกรณีที่เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้รับงบประมาณในการก่อสร้าง Food Makerspace/ศูนย์วิจัยอาหารแห่งอนาคต (Future Food Lab :FFL) โดยเป็นงบประมาณจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนกลาง จะต้องมีการรายงานเพิ่มเติมเกี่ยวกับความคืบหน้าของการก่อสร้าง แต่ในระยะหลังการติดตามและประเมินผลของผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารจากส่วนกลางนั้น เริ่มจะมีความถี่ลดน้อยลงซึ่งมีความแตกต่างจากช่วงแรก เป็นผลมาจากช่วงแรกเป็นช่วงเร่งดำเนินการและต้องทำความเข้าใจให้แก่ผู้ที่มีบทบาทขับเคลื่อนหลักในแต่ละพื้นที่ได้ทำความเข้าใจถึงทิศทางของการขับเคลื่อนงานร่วมกัน ประกอบกับความแตกต่างของแต่ละบริษัทในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งและการมีศักยภาพในการขับเคลื่อนงานที่แตกต่างกัน หากพื้นที่ใดมีความเข้มแข็งและพร้อมขับเคลื่อนงานได้แล้วนั้นก็ให้เครือข่ายในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินการ แต่หากเครือข่ายใดยังต้องการหนุนเสริมก็จะให้คำปรึกษาและเป็นพี่เลี้ยงแก่เครือข่ายในพื้นที่จนกว่าจะสามารถบริหารจัดการเครือข่ายได้สำเร็จ อาจกล่าวได้ว่า บทบาทของส่วนกลางจะเป็นในลักษณะของผู้อำนวยการอำนวยความสะดวก (Facilitator) และให้คำปรึกษา (Coaching) แก่เครือข่ายในพื้นที่จนกว่าจะสามารถบริหารจัดการเครือข่ายได้สำเร็จมากกว่าการเป็นผู้กำกับดูแล (Regulator)

อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานี้ก็กลับพบว่า การกำกับดูแลเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย จากทั้ง 4 กรณีศึกษานั้น กลับเป็นการกำกับดูแลที่ผูกติดอยู่กับโครงสร้างของสถาบันซึ่งเป็นภาคีขับเคลื่อนเครือข่ายนั้น ๆ ข้อแตกต่างของการกำกับดูแล จึงขึ้นอยู่กับสถานะของความร่วมมือและรูปแบบโครงสร้างการบริหารจัดการเครือข่ายของแต่ละพื้นที่ โดยลักษณะของการกำกับดูแลเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย สามารถพิจารณาได้จากตารางที่ 10.6

ตารางที่ 10.6 เปรียบเทียบลักษณะการกำกับดูแลเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เมืองนวัตกรรมอาหาร	กลไกทางนโยบาย		กลไกทางการบริหาร	
	อำนาจการตัดสินใจขึ้นอยู่กับ การกำกับดูแลภายในสถาบันของภาคี เครือข่ายหลัก	อำนาจการตัดสินใจขึ้นอยู่กับ การกำกับดูแลภายในสถาบันของแต่ละภาคี เครือข่าย	อำนาจการตัดสินใจโดยพันธมิตรเดียว	อำนาจการตัดสินใจร่วมกันระหว่างภาคี 2 พันธมิตรขึ้นไป
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	●		●	
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	●		●	
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่		●		●
มหาวิทยาลัยแม่โจ้	●			●

จากตารางที่ 10.6 สามารถอธิบายลักษณะการกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้ออกเป็น 2 กลไกที่สำคัญ ได้แก่ กลไกทางนโยบาย และกลไกทางการบริหาร สามารถพิจารณาได้ดังนี้

กลไกทางนโยบาย ในการกำกับดูแลเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยายของทั้ง 4 กรณีศึกษา ต่างมีจุดร่วมที่มีการกำหนดกลไกทางนโยบายในรูปแบบคณะกรรมการ แต่มีข้อแตกต่างในประเด็นเกี่ยวกับ “รูปแบบอำนาจในการตัดสินใจ” ซึ่งรูปแบบของอำนาจการตัดสินใจนี้มีความสัมพันธ์กับรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารด้วยเช่นกัน สำหรับข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานี้สามารถออกได้เป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ **ลักษณะที่ 1** **อำนาจการตัดสินใจขึ้นอยู่กับ การกำกับดูแลภายในสถาบันของภาคีเครือข่ายหลัก** ดังเช่น เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีการจัดการปกครองโดยมีรูปแบบเครือข่ายที่มีองค์กรมีบทบาทนำ (Lead Organization-Governed Network) โดยมีอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นผู้ที่มีบทบาทนำในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร จึงอาศัยโครงสร้างของอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ ที่มีอยู่เดิมมาร่วมกำกับดูแลเมืองนวัตกรรมอาหารด้วยเช่นกัน โดยมีกลไกทางนโยบายในรูปแบบของคณะกรรมการ เรียกว่า “คณะกรรมการบริหาร” ทำหน้าที่การกำกับดูแลการบริหารงานของคณะผู้บริหารอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตลอดจนการให้ข้อเสนอทางนโยบายแก่

ผู้บริหาร เช่นเดียวกับกรณีของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่มีอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯ เป็นผู้ที่มิบทบาทนำในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย ที่มีทั้งกลไกการกำกับดูแล หน่วยงานวิสาหกิจของมหาวิทยาลัย เรียกว่าคณะกรรมการบริหารหน่วยงานวิสาหกิจ” มิบทบาทในการพิจารณาเสนอความเห็นการจัดตั้ง รวมถึง ยุบเลิก และการปรับโครงสร้าง การแบ่งงานภายใน หน่วยงานวิสาหกิจ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการบริหารจัดการหน่วยงานวิสาหกิจ รวมถึงกลไกทาง นโยบาย เรียกว่า “คณะกรรมการหน่วยงานวิสาหกิจ (สังกัดมหาวิทยาลัย) มิบทบาทในการกำกับดูแล การดำเนินงานตามนโยบายการบริหารงานให้สอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งหน่วยงานวิสาหกิจสังกัดมหาวิทยาลัย

อีกตัวอย่างหนึ่งอย่างกรณีเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีการจัดการปกครองโดยมีรูปแบบเครือข่ายที่มีการจัดตั้งองค์การทำหน้าที่บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO) โดยมีบริษัท เอฟไอทียู จำกัด เป็นหน่วยงานจัดตั้งขึ้นในรูปแบบ “การจัดตั้งบริษัท” มี “คณะกรรมการบริษัท” เป็นกลไกในเชิงนโยบายที่มีบทบาทในการกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย กำหนดกลยุทธ์ นโยบายการดำเนินงาน ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรสำคัญ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ติดตาม ประเมินผล และดูแลการรายงานผลการดำเนินงาน

ลักษณะที่ 2 อำนาจการตัดสินใจขึ้นอยู่กับดูแลภายในสถาบันของแต่ละภาคีเครือข่าย ลักษณะดังกล่าวนี้พบในกรณีศึกษาเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีการจัดการปกครองโดยมีรูปแบบเครือข่ายจัดการตนเอง (Self-Governed Networks) ประกอบด้วย 3 ภาคีพันธมิตรหลัก ได้แก่ คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) และศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ซึ่งในการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารนั้น อาศัยโครงสร้างการบริหารงานและการกำกับดูแลขององค์กรเดิมของแต่ละภาคีเครือข่าย โดยมีการกำกับดูแลภายในสถาบันของแต่ละภาคีเครือข่าย หรือเรียกว่า “คณะกรรมการอำนวยการ” จะเป็นผู้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร อีกชั้นหนึ่ง โดยปกติแล้วนั้น การขับเคลื่อนงานตามพันธกิจเดิมของแต่ละองค์กรจะมีการรายงานผลการปฏิบัติงานให้แก่ผู้กำกับดูแลเช่นเดียวกันกับการรับเอาพันธกิจในการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารของเครือข่ายก็นับเป็นพันธกิจหนึ่งของแต่ละสถาบันที่จะต้องขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมาย

อย่างไรก็ตาม ความน่าสนใจของการกำกับดูแล กรณีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กลับพบว่า แม้จะมีการมอบอำนาจการตัดสินใจให้แก่คณะกรรมการซึ่งเป็นผู้กำกับดูแลของแต่ละสถาบันก็จริง แต่หากพิจารณาเพิ่มเติมจาก ตัวอย่างคณะกรรมการอำนวยการในปัจจุบันของศูนย์นวัตกรรมอาหาร และบรรจุภัณฑ์ (FIN) ที่ประกอบด้วย (1) รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นประธาน กรรมการ (2) ผู้อำนวยการอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นกรรมการ (3) คณบดีคณะอุตสาหกรรมเกษตร เป็นกรรมการ (4) ประธานกรรมการบริหารจากภาคเอกชน เป็นกรรมการ (4)

กรรมการผู้จัดการจากภาคเอกชน เป็นกรรมการ (5) ผู้อำนวยการสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) เป็นกรรมการ เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบของคณะกรรมการอำนวยการ จะเห็นได้ว่า ผู้บริหารระดับสูงทั้งจากอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและคณะอุตสาหกรรมเกษตร ต่างมีบทบาทในการกำกับดูแลการบริหารงานของศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ด้วยเช่นกัน เนื่องจากคณะกรรมการอำนวยการนั้นมีบทบาทในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการบริหารงานให้สอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัย และวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งส่วนงานภายใน รวมไปถึงการให้ความเห็นชอบในการบริหารจัดการอื่น ๆ ของภายในหน่วยงาน เช่น แผนการดำเนินงาน โครงสร้างการแบ่งงานภายใน แผนกำลังคน การรายงานประจำปี เป็นต้น

กลไกทางการบริหาร การกำกับดูแลเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยายของทั้ง 4 กรณีศึกษา เป็นการพิจารณาถึงอำนาจทางการตัดสินใจในการบริหารของผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาสามารถพิจารณาออกได้เป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ **ลักษณะที่ 1 อำนาจการตัดสินใจทางการบริหารโดยพันธมิตรเดียว** ดังเห็นได้จาก เมืองนวัตกรรมอาหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อำนาจทางการบริหารงานจะขึ้นอยู่กับ “กรรมการผู้จัดการบริษัท” มีบทบาทในการวางแผนดำเนินงานทั้งหมดของบริษัท ได้แก่ การกำหนดกลยุทธ์การดำเนินงานของแต่ละแผนก การควบคุมการปฏิบัติงาน การจัดสรรงบประมาณ การคาดการณ์ผลประกอบการ การแสวงหาทุนจากภายนอก และพัฒนาบริษัทในทุกด้านให้แผนดำเนินงานของบริษัทราบรื่นตามแผนที่ตั้งเป้าหมายไว้ หรืออย่างกรณีของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี อำนาจการตัดสินใจทางการบริหารจะขึ้นอยู่กับ “ผู้อำนวยการโครงการอุทยานวิทยาศาสตร์” ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนงานให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และแผนยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนงานขององค์กร

ลักษณะที่ 2 อำนาจการตัดสินใจทางการบริหารโดยภาคี 2 พันธมิตรขึ้นไป มักพบในรูปแบบที่มีการจัดการปกครองโดยมีรูปแบบเครือข่ายจัดการตนเอง (Self-Governed Networks) ดังเห็นได้จากเมืองนวัตกรรมอาหารมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ต่างมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวกับอำนาจการตัดสินใจทางการบริหาร จำแนกออกได้เป็น 2 รูปแบบ กล่าวคือรูปแบบที่หนึ่ง กรณีที่ต้องมีการตัดสินใจร่วมกันจะเป็นในประเด็นที่พันธมิตรเครือข่ายนั้นได้รับผลกระทบร่วมกัน ดังเช่น การจัดทำแผนการดำเนินงานขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร หรือการรายงานผลการดำเนินงาน จะมีการหารือร่วมกันก่อนในการใช้ดุลยพินิจตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งก่อนที่จะมีการรายงานความก้าวหน้าให้แก่ผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) ในขณะที่การจัดทำแผนการดำเนินงานขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยผู้ที่มีบทบาทหลักจะเป็นอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร ร่วมกับ ศูนย์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติ (International Gastronomy Tourism Centre:

iGTC) ภายใต้การดำเนินงานของคณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่มีความเชี่ยวชาญในประเด็นเฉพาะด้านเกี่ยวกับศิลปวิทยาการอาหาร (Gastonomy)

รูปแบบที่สอง กรณีประเด็นหรือดังกล่าวนั้นเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อบทบาทหน้าที่ที่สถาบันนั้น ๆ ต้องรับผิดชอบจะมอบอำนาจการตัดสินใจให้แก่สถาบันนั้น ๆ เป็นผู้ใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจ ดังเช่น การก่อสร้าง Food Makerspace/ศูนย์วิจัยอาหารแห่งอนาคต (Future Food Lab :FFL) ของทั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ ส่วนของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จะเป็นบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของอุทยานวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

10.2.3 ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่าย

10.2.3.1 ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่าย

ภายหลังที่เมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย จากทั้ง 4 กรณีศึกษา ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนวัตกรรมอาหารผ่านการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ส่งผลให้เกิดกระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารของแต่ละพื้นที่ที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป นำไปสู่การออกแบบเครือข่ายนวัตกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะของเป้าหมายและพันธมิตรของเครือข่าย

อย่างไรก็ตาม ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่ายที่ว่าเป็นการแสดงให้เห็นว่า แนวนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) และบทบาทของผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในส่วนกลางที่เข้ามาสนับสนุนในเชิงพื้นที่ ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงในการจัดการปกครองเครือข่ายของแต่ละกรณีศึกษามากน้อยเพียงใด ทั้งในด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงภายในเครือข่าย แผนงานในการดำเนินการ ทรัพยากรของเครือข่าย และรูปแบบกิจกรรมของเครือข่าย สามารถพิจารณาได้จากตารางที่ 10.7

ตารางที่ 10.7 ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่าย	เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงภายในเครือข่าย	• มีโครงสร้างเฉพาะ • การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามภารกิจและตามทรัพยากร	• ไม่เกิดโครงสร้างใหม่ • การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรและภารกิจของพันธมิตรเครือข่ายที่สอดคล้องกัน	• ไม่เกิดโครงสร้างใหม่ • การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากร	• มีโครงสร้างเฉพาะ • การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากร
แผนงานในการดำเนินการ	มีแผนงานเฉพาะ	อาศัยแผนงานเดิม	มีแผนงานเฉพาะ	มีแผนงานเฉพาะ
ทรัพยากรของเครือข่าย	• ทรัพยากรจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร • มีโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี • เกิดความร่วมมือระหว่างพันธมิตรเครือข่ายขึ้น	ทรัพยากรจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร	• ทรัพยากรจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร • มีโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	• ทรัพยากรจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร • มีโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
รูปแบบกิจกรรม	ความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการเพื่อตอบสนองต่อพันธกิจ	ความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการด้านนวัตกรรมอาหารเพื่อตอบโจทย์ต่อความต้องการของผู้ประกอบการในพื้นที่	ความเชื่อมโยงในการให้บริการพัฒนานวัตกรรมอาหารเพื่อตอบโจทย์ผู้ประกอบการในทุกระดับ	ความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการด้านนวัตกรรมอาหารตลอดห่วงโซ่คุณค่า

ผลผลิตที่ 1 โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงภายในเครือข่าย ผลผลิตที่เกิดขึ้นภายหลังจากการจัดการปกครองเครือข่ายในประเด็นที่เกี่ยวกับโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงภายในเครือข่าย ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานี้เกิดขึ้นใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ *ลักษณะที่ 1 เกิดโครงสร้างการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารโดยเฉพาะ* พบได้ใน 2 กรณีศึกษา อย่างกรณีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการกำหนดโครงสร้างการบริหารงานบริษัท เอฟไอทียู จำกัด ขึ้นมา โดยเฉพาะสำหรับการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหาร มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่สอดคล้องกับพันธกิจในการขับเคลื่อนงาน ออกเป็น 4 พันธกิจหลัก ไม่ว่าจะเป็น แผนกวิจัยและให้บริการวิชาการ แผนกบริการเครื่องมือและสถานที่แปรรูปอาหาร แผนกวิเคราะห์ทดสอบทางประสาทสัมผัส แผนกผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์อาหาร แผนกธุรการและบัญชี ตลอดจนการบูรณาการโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีภายในมหาวิทยาลัยที่มีภารกิจหลักในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหาร โดยเป็นการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรของเครือข่ายพันธมิตร ซึ่งการบูรณาการความร่วมมือดังกล่าวพิจารณาจากหน่วยงานพันธมิตรที่มีภารกิจสอดคล้องกันและมีความพร้อมในการให้บริการพัฒนานวัตกรรมอาหาร เช่น ห้องปฏิบัติการทดสอบทางประสาทสัมผัส ศูนย์ให้คำปรึกษาและพัฒนาบริหารธุรกิจ (CONC) ศูนย์ทรัพย์สินทางปัญญาและบ่มเพาะวิสาหกิจ (TUPI)

อีกกรณีศึกษาหนึ่งอย่างมหาวิทยาลัยแม่โจ้ มีการกำหนดการแบ่งส่วนงานภายในหน่วยงานของอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร ให้มีแผนกบริหารจัดการงานพิเศษ ซึ่ง 1 ในแผนกงานพิเศษนี้มีแผนกงานเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย ซึ่งเป็นหน่วยที่ทำหน้าที่บริหารงานเฉพาะสำหรับการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) รวมไปถึงการกำหนดตำแหน่งผู้จัดการแผนกงานเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นการเฉพาะ ที่มีบทบาทกลางในการประสานความร่วมมือจากพันธมิตรทั้งจากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย สำหรับการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ของพันธมิตรในเครือข่ายจะเป็นไปตามทรัพยากรได้ถือครองที่หนุนเสริมการให้บริการพัฒนานวัตกรรมอาหารตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำทั้งทรัพยากรทางองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมอาหาร เช่น เครือข่ายนักวิจัยภายในมหาวิทยาลัย หน่วยวิจัยและพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรและอาหารเพื่ออนาคต ศูนย์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติ (International Gastronomy Tourism Centre: iGTC) เป็นต้น รวมไปถึงโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เช่น โรงงานต้นแบบสำหรับแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหาร (Food Pilot Plant) คณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร เป็นต้น

ลักษณะที่ 2 ไม่มีการกำหนดโครงสร้างการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารขึ้นมาเป็นการเฉพาะ กรณีดังกล่าวพบได้ในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัย

อุบลราชธานี เป็นผู้ที่มีบทบาทนำในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เพียงสถาบันเดียว จึงอาศัยโครงสร้างการบริหารจัดการอุทยานวิทยาศาสตร์เดิมในการขับเคลื่อนงาน ด้วยเหตุผลที่ว่า พันธกิจของอุทยานวิทยาศาสตร์มีความสอดคล้องต่อแนวนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นในมิติอาหารที่ได้รับโจทย์สำคัญจากกลุ่มจังหวัดและระดับจังหวัดในการขับเคลื่อนพันธกิจขององค์กร ซึ่งบทบาทของอุทยานวิทยาศาสตร์เป็นลักษณะของการระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วน และมีการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ของพันธมิตรเครือข่ายให้เป็นไปตามทรัพยากรและจะมีการร่วมดำเนินภารกิจเฉพาะบางวัตถุประสงค์ของเครือข่ายที่แต่ละองค์กรได้มีเป้าหมายสอดคล้องกัน เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่มีได้มีการจัดตั้งโครงสร้างการทำงานใหม่ หากแต่อาศัยโครงสร้างการบริหารงานและการกำกับดูแลขององค์กรเดิม ไม่ได้แยกออกจากกัน โดยพันธมิตรของภาคีเครือข่ายทั้ง 3 พันธมิตร ได้แก่ คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) และศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (FIN) ขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารโดยการประสานงานผ่านตัวแทนของแต่ละหน่วยงานซึ่งมีการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรและภารกิจของภาคีเครือข่าย

ผลผลิตที่ 2 แผนงานในการดำเนินการ ทั้ง 3 กรณีศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ต่างมีแผนการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารขึ้น โดยเฉพาะ ทั้งนี้เป็นผลมาจากบทบาทของผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ที่ให้การหนุนเสริมในการพัฒนาองค์ความรู้ การเป็นพี่เลี้ยง (Coaching) และให้ข้อเสนอแนะแก่พันธมิตรเกี่ยวกับแนวทางในการจัดทำแผนกลยุทธ์ของเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ ตลอดจนกระตุ้นให้เครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ได้ค้นหาจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ซึ่งเป็นความถนัดและความเชี่ยวชาญของแต่ละเครือข่ายที่มีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีจุดเน้นด้านการทดสอบทางประสาทสัมผัส (Sensory Evaluation) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีจุดเน้นการเพิ่มมูลค่าของอาหารพื้นถิ่นให้มีคุณภาพและมาตรฐาน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีจุดเน้นด้านส่วนผสมจากธรรมชาติที่มีคุณค่าสูง (High-value ingredients) และมหาวิทยาลัยแม่โจ้มีจุดเน้นด้านอาหารอินทรีย์ (Organic Food) และศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy)

อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นกรณีศึกษาเดียวที่มีได้มีแผนการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารแยกออกมาต่างหากโดยเฉพาะ หากแต่อาศัยแผนการขับเคลื่อนงานของอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเป็นตัวขับเคลื่อน ด้วยเหตุผลที่ว่า ประการแรก ภารกิจหลักของอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีต้องขับเคลื่อนการดำเนินงานให้ตอบโจทย์ต่อวาระในการพัฒนาร่วมกันของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 โดยมีการกำหนดวาระใน “การเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้มีมูลค่าสูงขึ้น และกำหนดคุณภาพของผลิตภัณฑ์ของสินค้าแปรรูปให้ได้

ตามมาตรฐาน” ซึ่งเป็นภารกิจที่สอดคล้องกับนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารอยู่แล้ว ประการที่สอง แผนการขับเคลื่อนงานเดิมได้รับความเห็นชอบเครือข่ายพันธมิตรความร่วมมือในพื้นที่จากหลากหลายภาคส่วน ตลอดจนสอดคล้องต่อบริบทของพื้นที่และเป็นความต้องการของประชาชนในพื้นที่

ผลผลิตที่ 3 ทรัพยากรของเครือข่าย ผลผลิตในด้านทรัพยากรที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่าย จากกรณีศึกษาทั้ง 4 กรณี มีจุดร่วมกันในประเด็นที่ว่า การเข้ามาของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เปรียบเสมือนกลไกที่หนุนเสริมในมิติทางด้านอาหารให้มีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น ด้วยการให้การสนับสนุนทางด้านทรัพยากรต่าง ๆ กล่าวคือ แม้วานโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จะมีได้มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อให้การสนับสนุนต่อการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่เอกเช่นโครงการหรือแนวนโยบายของหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ แต่ข้อพิจารณาที่สังเกตเห็นที่ได้จากการศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นว่า ทรัพยากรจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารนั้นเป็นทรัพยากรที่มีใช้ตัวเงิน หากแต่เป็นทรัพยากรในเชิง “คุณค่า” (Value) ที่ส่งมอบแก่พื้นที่ให้สามารถพัฒนาเมืองนวัตกรรมอาหารได้อย่างยั่งยืน ดังเห็นได้จาก ด้านการบริหารจัดการเครือข่ายซึ่งเป็นกลไกในเชิงพื้นที่ การให้สิทธิประโยชน์ทางการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหารแก่พื้นที่ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้แก่ภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมอาหาร การพัฒนาองค์ความรู้ของผู้ขับเคลื่อนงานในพื้นที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการเครือข่าย นอกจากนี้ ด้านการพัฒนาองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านนวัตกรรมอาหารโดยเฉพาะ มีการพัฒนาองค์ความรู้และขีดความสามารถของพันธมิตรเครือข่าย การได้เครือข่ายพันธมิตรผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ทางด้านนวัตกรรมโดยเฉพาะ ส่งผลให้เกิดการไหลเวียนขององค์ความรู้ทางด้านการพัฒนานวัตกรรมอาหาร ตลอดจนการเชื่อมโยงต่อฐานข้อมูลและโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางด้านอาหารจากทุกพื้นที่ที่เข้ามาเป็นเครือข่ายพันธมิตรและบทบาทของผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร ที่ทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมต่อ (connect the dot) ระหว่างพื้นที่กับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ของส่วนกลางให้สามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้ง่ายมากขึ้น หรือการได้รับงบประมาณการสนับสนุนต่อการขับเคลื่อนการบริหารจัดการเครือข่ายในเชิงพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ด้วยประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานี้จึงเป็นทรัพยากรจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารที่เป็นส่วนสนับสนุนต่อการจัดการปกครองเครือข่ายในเชิงพื้นที่

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า การเข้ามาของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เป็นเสมือนปัจจัยเร่งและกระตุ้นให้เมืองนวัตกรรมอาหารทั้ง 3 พื้นที่ จำต้องมีโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางด้านพัฒนานวัตกรรมอาหารที่รองรับต่อความต้องการของผู้ประกอบการโดยเฉพาะ ทั้งนี้เป็นผลมาจากเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่ทางมหาวิทยาลัยจะได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนวัตกรรมอาหาร ซึ่งได้รับการประกาศพื้นที่ที่ได้รับสิทธิ์ประโยชน์ในการส่งเสริม

การลงทุนด้านนวัตกรรมอาหารได้นั้น จำต้องมีปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาด้วยอีกประการหนึ่ง เนื่องจากเป็นรูปแบบการให้บริการ (Service Platform) ที่ได้มีการกำหนดไว้ในแนวนโยบาย

อาจกล่าวได้ว่า จุดร่วมที่สำคัญของทั้ง 3 พื้นที่ นั้นคือ การมีโครงสร้างพื้นฐานทางด้านนวัตกรรมอาหารโดยเฉพาะ อันเป็นผลมาจากหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร แต่จุดต่างจะเป็นในด้านวิธีการระดมทรัพยากรเพื่อให้ได้มาซึ่งงบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๆ ดังเช่น กรณีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการระดมทรัพยากรด้านงบประมาณนั้น จาก 3 แหล่งงบประมาณหลัก ได้แก่ งบประมาณแผ่นดิน (งบคลัง) งบประมาณด้านรายได้ของคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และงบประมาณที่ได้รับจากการสนับสนุนการวิจัยโครงการ เพื่อนำไปสู่การพัฒนา “โรงงานอุตสาหกรรมอาหารต้นแบบตามหลักสุขภาพ” โดยโรงงานต้นแบบดังกล่าว มีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ สำนักงานธุรการ การผลิตผลิตภัณฑ์ขนมอบ ส่วนเครื่องจักรแปรรูปอาหาร และส่วนห้องจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ซึ่งโรงงาน ๆ แห่งนี้จะรองรับการดำเนินงานเมืองนวัตกรรมอาหาร ด้วยการให้บริการแบบศูนย์รวมแบบเบ็ดเสร็จ (one stop service) ทางด้านการผลิต การวิจัยแปรรูป การวิเคราะห์ทดสอบอาหาร ตลอดจนการจัดฝึกอบรมอาชีพทางการแปรรูปและถนอมอาหารกับประชาชนทั่วไป รวมถึงการพัฒนาโรงงานผลิตผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรในท้องถิ่น

ส่วนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ มีการระดมทรัพยากรทางด้านงบประมาณเพื่อให้ได้มาซึ่งโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งมีแหล่งที่มาจากโครงการวิจัยแบบบูรณาการยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านเศรษฐกิจ⁵¹⁰ ภายใต้แผนงานบูรณาการพัฒนาศักยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรม โดยการดำเนินการของงบประมาณดังกล่าวนี้เป็นไปตามยุทธศาสตร์การวิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560- 2579) ยุทธศาสตร์ที่ 1 การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อตอบโจทย์การสร้าง ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ในมิติอาหาร เกษตร เทคโนโลยีชีวภาพและเทคโนโลยีการแพทย์ ซึ่งเป็นประเด็นเรื่องของการพัฒนาอาหารและเครื่องดื่มฟังก์ชัน (Functional Ingredient) โดยงบประมาณดังกล่าวนี้ได้ดำเนินการสำหรับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางด้านนวัตกรรมอาหาร เรียกว่า “Food Makerspace/ศูนย์วิจัยอาหารแห่งอนาคต (Future Food Lab

⁵¹⁰ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.). (2562). คู่มือการจัดทำโปรแกรม Spearhead ด้านเศรษฐกิจ ภายใต้แผนงานบูรณาการพัฒนาศักยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ 2562). สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม, 2566 จาก https://op.mahidol.ac.th/ra/contents/research_fund/GOVERN-2562/ECON-SPEARHEAD_MANUAL.pdf

:FFL)” โดยมีบุคลากรจากเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนกลางคอยเป็นที่เลี้ยงและให้คำปรึกษาในการจัดทำข้อเสนอโครงการเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนทางงบประมาณ

สุดท้าย ข้อค้นพบที่น่าสนใจจากการศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นว่า การเข้ามาของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่งผลให้ภาคีเครือข่ายที่ไม่เคยมีความร่วมมือกันมาก่อน นำไปสู่การสร้างความร่วมมือระหว่างกันที่สุดในที่สุด ดังเห็นได้จาก กรณีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่เดิมมีการทำงานวิจัยแบบแยกส่วน (Silo) และผลผลิตที่เกิดจากงานวิจัยดังกล่าวนี้ไม่ได้มีการนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์เท่าที่ควร จุดเปลี่ยนสำคัญดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร มีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์รับรู้และให้ความสำคัญต่อการพัฒนานวัตกรรมอาหารมากขึ้น จนนำไปสู่การกำหนดให้เป็นแนวนโยบายที่ผู้บริหารระดับสูงที่จะต้องผลักดันเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้เกิดขึ้น และนำไปสู่จุดตั้งต้นของการสร้างความร่วมมือในลักษณะเครือข่ายนักวิจัยภายในมหาวิทยาลัย ชื่อว่า “Smart Food Innopolis” ซึ่งเป็นกลุ่มเครือข่ายทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะในด้านนวัตกรรมอาหารและมีการขับเคลื่อนโครงการวิจัยต่าง ๆ ให้เห็นเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยประเด็นโครงการวิจัยที่เกิดขึ้นผ่านกลุ่มเครือข่ายพันธมิตรนั้นเป็นการทำงานวิจัยร่วมกันเพื่อตอบโจทย์ด้านเกษตรและอาหารในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีเป็นหลัก

ผลผลิตที่ 4 รูปแบบกิจกรรมของเครือข่าย การเข้ามาของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่งผลให้ทั้ง 4 กรณีศึกษาเกิดการบูรณาการความร่วมมือทางด้านทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหาร จนนำไปสู่ความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการแก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ที่มีจุดเน้นที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการเพื่อตอบสนองต่อพันธกิจ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการด้านนวัตกรรมอาหารเพื่อตอบโจทย์ต่อความต้องการของผู้ประกอบการในพื้นที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่มีความเชื่อมโยงในการให้บริการพัฒนานวัตกรรมอาหารเพื่อตอบโจทย์ผู้ประกอบการในทุกกระดับ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่มีความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการด้านนวัตกรรมอาหารตลอดห่วงโซ่คุณค่า

10.2.3.2 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่าย

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่ายในส่วนนี้เป็นการสังเคราะห์ความคาดหวังของผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยายจากทั้ง 4 กรณีศึกษา เพื่อแสดงให้เห็นถึงปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เครือข่ายนวัตกรรมอาหารเกิดความยั่งยืน และความคาดหวังต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร สามารถพิจารณาได้จากตารางที่ 10.8

ตารางที่ 10.8 เปรียบเทียบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่ายเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่าย	เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ความยั่งยืนของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร				
การมีใจและอุดมการณ์				●
ความสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่าย			●	
ความเข้มแข็งของผู้นำ	●			●
การบริหารจัดการเครือข่ายที่ดี	●	●	●	●
การส่งมอบคุณค่าให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่		●	●	
การสนับสนุนจากภาครัฐ			●	
ความคาดหวังต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร				
เมืองนวัตกรรมอาหารเป็นที่พึงพิงของประชาชนในพื้นที่	●	●	●	●
ระบบนิเวศนวัตกรรมอาหารที่ร้อยรัดความร่วมมือจากทุกภาคส่วน		●		

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น จากการจัดการปกครอง เครือข่าย	เมืองนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์	เมืองนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี	เมืองนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัย เชียงใหม่	เมืองนวัตกรรม อาหาร มหาวิทยาลัย แม่โจ้
การพัฒนารูปแบบบริหารจัดการ เครือข่ายนวัตกรรมอาหารใน พื้นที่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น			●	●
ยกระดับด้านภาพลักษณ์เมือง นวัตกรรมอาหารในพื้นที่ให้เป็น รู้จักและได้รับการยอมรับมากขึ้น	●			

หมายเหตุ ● แสดงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่าย

(1) ความยั่งยืนของเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

ในส่วนนี้เป็นการสังเคราะห์ข้อคิดเห็นจากผู้ขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย จากทั้ง 4 กรณีศึกษา เกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เครือข่ายนวัตกรรมอาหารมีความยั่งยืนได้นั้นขึ้นอยู่กับ (1) การมีใจและอุดมการณ์ (2) ความสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่าย (3) ความเข้มแข็งของผู้นำ (4) การบริหารจัดการเครือข่ายที่ดี (5) การส่งมอบคุณค่าให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ และ (6) การสนับสนุนจากภาครัฐ ดังจะกล่าวถึงในลำดับถัดไป

การมีใจและอุดมการณ์ ความมุ่งมั่นและพลังขับเคลื่อนจากการทำงานภายใต้กรอบของ “ความรักในสิ่งที่ลงมือทำ” นี้เอง จะเป็นเสมือนกลไกหล่อเลี้ยงสำคัญที่ทำให้คณะทำงานต่างตระหนักถึงภาระหน้าที่ของตนและมีจิตสำนึกในการเข้าไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการที่จะแก้ไขปัญหาพร้อมกันโดยมิใช่การมองว่าเป็นภาระหรือเป็นบทบาทอำนาจหน้าที่ที่จำต้องดำเนินพันธกิจเหล่านั้น

ความสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่าย ในการขับเคลื่อนงานเครือข่ายนั้น จุดเริ่มต้นต้องมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างภาคีเครือข่ายพันธมิตรหลักเสียก่อน หากภาคีเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นและมองเป้าหมายในทิศทางเดียวกัน ส่งผลให้การขับเคลื่อนพันธกิจนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ความเข้มแข็งของผู้นำ โดยที่คุณสมบัติเฉพาะบุคคลของผู้นำที่เข้มแข็งจะทำให้การขับเคลื่อนพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหารมีความยั่งยืน เนื่องมาจากการสั่งสมองค์ความรู้ ทักษะความสามารถ และคุณลักษณะต่าง ๆ เฉพาะตัวบุคคลล้วนนำไปสู่การเกาะเกี่ยวและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคล จนนำไปสู่ความสัมพันธ์ของสถาบันขึ้น อย่างไรก็ตาม ในกรณีของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ชี้ให้เห็นว่า “การมีทุนการเมือง” ถือเป็นข้อได้เปรียบที่

สำคัญต่อการระดมทรัพยากรให้แก่เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ในขณะที่คุณสมบัติ “การเป็นนักจัดหาแนวทางเชิงกลยุทธ์” ต่างก็เป็นวิธีการในการระดมทรัพยากรด้วยเช่นกัน แม้ว่าทั้ง 2 วิธีการนั้นมีความแตกต่างกัน แต่สุดท้ายนั้นเป้าหมายในการให้ได้มาซึ่งทรัพยากรแก่เครือข่ายนวัตกรรมอาหารต่างเป็นผลลัพธ์หรือเป้าหมายเดียวกัน

การบริหารจัดการเครือข่ายที่ดี การมีแผนการดำเนินงานที่ดี ตั้งแต่การกำหนดยุทธศาสตร์ การดำเนินงานที่ชัดเจน กระบวนการทำงานที่คล่องตัวและตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการในพื้นที่ หากมีการจัดทำแผนงานที่ดีย่อมทำให้โครงสร้างและระบบการปฏิบัติงานสามารถขับเคลื่อนได้โดยมีต้นทุนที่ต่ำกับตัวบุคคล เพราะไม่ว่าใครจะเข้ามาบริหารงานหรือขับเคลื่อนงานนี้จะสามารถดำเนินการได้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ในการบริหารจัดการเครือข่ายให้มีความยั่งยืนได้นั้น โจทย์สำคัญจึงอยู่ที่ว่า ทำอย่างไรให้ลดการพึ่งพิงทรัพยากรจากเครือข่ายภายนอกให้ได้มากที่สุด แต่ต้องเพิ่มขีดความสามารถและศักยภาพของเครือข่ายให้สามารถขับเคลื่อนได้ด้วยตนเอง ซึ่งการมีแผนธุรกิจ (Business Model) ที่ดีจะสามารถสร้างรายได้อย่างยั่งยืนบนฐานการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ ดังเช่น เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นเครือข่ายหนึ่งที่มีการจัดทำแผนงานรองรับต่อการบริหารจัดการเครือข่ายในด้านงบประมาณ เพื่อสร้างรายได้ในการหล่อเลี้ยงเครือข่ายเองผ่านรูปแบบการให้บริการที่ได้กำหนดไว้ตามพันธกิจของเครือข่าย ดังเห็นได้จากแผนธุรกิจของบริษัท เอพีไอทียู จำกัด ที่ได้กำหนดการดำเนินกิจกรรมของธุรกิจ 4 ด้าน โดยพันธกิจที่ 2 ธุรกิจผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ขนมอบและผลิตภัณฑ์นวัตกรรมอาหารจากงานวิจัย ในพันธกิจนี้ ถือเป็นรายได้หลักของบริษัท หรืออย่างกรณีของเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีโครงสร้างพื้นฐานรองรับการให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่และผู้ประกอบการในประเทศใกล้เคียงอย่างโรงงานต้นแบบสำหรับแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหาร (Food Pilot Plant) จะมีส่วนช่วยให้เครือข่ายมีความยั่งยืนได้จากการหาเลี้ยงตนเองได้จากการได้รับรายได้ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายจากการให้บริการโครงสร้างพื้นฐานดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม การมีแผนการดำเนินงานที่ดีอย่างเดียวนั้นอาจไม่เพียงพอ แต่จำเป็นต้องอาศัยการตระหนักในบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานเป็นสำคัญในฐานะผู้ให้คำปรึกษาและผู้เชื่อมโยงในการให้บริการพัฒนานวัตกรรมอาหารเพื่อตอบโจทย์ผู้ประกอบการในทุกระดับ ตลอดจนการมีผู้จัดการเครือข่ายที่ทำหน้าที่ในการประสานความร่วมมือทั้งจากภายในและภายนอกเครือข่าย เพื่อให้การบริหารจัดการเครือข่ายสามารถขับเคลื่อนงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การส่งมอบคุณค่าให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ ความยั่งยืนของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารจะยังคงอยู่ต่อไปได้หรือไม่ มิได้ขึ้นอยู่กับนโยบายทางการเมืองที่จะกำหนดทิศทางให้เครือข่ายยังคงอยู่หรือล่มสลายแยกเช่นเครือข่ายการทำงานอื่น ๆ ที่ผ่านมา หากแต่ขึ้นอยู่กับ “คุณค่าของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารที่ส่งมอบให้แก่ผู้ประกอบการ” (value proposition) ซึ่งคุณค่าที่ส่งมอบในที่นี้ เป็น

รูปแบบการให้บริการที่ตอบโจทย์ให้กับผู้ประกอบการในพื้นที่ได้จริง รวมถึงการเป็นพันธมิตรของเครือข่ายการทำงานที่ดีกับทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคสถาบันการศึกษา หากเครือข่ายนวัตกรรมอาหารได้ส่งมอบคุณค่าที่ว่ามี เพื่อช่วยหนุนเสริมให้กับผู้ประกอบการได้มีศักยภาพในการแข่งขันทางเศรษฐกิจได้ แน่ใจว่าปลายทางของผลลัพธ์ที่ได้คือการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ได้ดียิ่งขึ้น และยิ่งส่งผลกระทบไปถึงเศรษฐกิจฐานรากในภาพรวมของประเทศให้อยู่ในระดับที่ดีขึ้น ซึ่งวงจรมีจะถูกส่งต่อมาให้ประชาชนในพื้นที่เองที่จะเล็งเห็นความสำคัญและมีความเชื่อมั่นในเครือข่ายการทำงานของเรา จนนำไปสู่การสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การระดมทุนทางด้านงบประมาณ การลงทุนทางด้านวิจัยและการพัฒนา เป็นต้น

การสนับสนุนจากภาครัฐ การได้รับการหนุนเสริมจากส่วนกลางในฐานะผู้ที่มีบทบาทในการเชื่อมโยงกลไกต่าง ๆ เพื่อรองรับการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในระดับพื้นที่ ความข้อนี้ผู้ขับเคลื่อนหลักต่างให้แง่มุมเพิ่มเติมว่า บทบาทของผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จำต้องเกื้อหนุนและเชื่อมต่อกับกลไกต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการปฏิบัติงานในพื้นที่ อาทิ การจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านนวัตกรรมอาหารอย่างต่อเนื่อง การจัดสรรงบประมาณสำหรับการประชาสัมพันธ์ให้แก่เครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ เพื่อที่จะดึงดูดนักลงทุนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศให้เข้ามาทำวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมทางด้านอาหารที่เพิ่มมากขึ้น เป็นต้น

(2) ความคาดหวังต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร

เมืองนวัตกรรมอาหารเป็นที่พึ่งพิงของประชาชนในพื้นที่ ความคาดหวังในประเด็นดังกล่าวนี้เป็นความคาดหวังที่ผู้ขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารจากทั้ง 4 กรณีศึกษาต้องการเห็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ไม่ว่าจะเป็น ภาพสะท้อนแห่งความคาดหวังที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เป็นที่พึ่งพิงของประชาชนในด้านการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทางด้านอาหาร ในฐานะธรรมศาสตร์เพื่อประชาชน (Thammasat for the People): ธรรมศาสตร์เพื่อประชาชนทางด้านเศรษฐกิจและด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางอาหาร

เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่คาดหวังให้เมืองนวัตกรรมอาหารเป็นเสมือน พื้นที่แห่งชีวิต : ในฐานะชุมชนการวิจัยที่มีแหล่งทรัพยากรสำคัญที่หนุนเสริมความแข็งแกร่งผ่านการพัฒนานวัตกรรมอาหารให้แก่ประชาชนในพื้นที่ เพื่อสร้างขีดความสามารถทางการแข่งขันให้เติบโตยิ่งขึ้น การเป็น “พื้นที่แห่งชีวิต” ที่สามารถเป็นที่พึ่งพิงให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ได้ช่วยคิดและแก้ไขปัญหาในด้านการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหาร ตลอดจนเป็นพื้นที่ที่ช่วยสร้างความตระหนัก

ให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ว่า สถาบันการศึกษาจะสามารถอยู่เคียงข้างและให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้มิใช่เรื่องไกลตัวอีกต่อไป เพื่อให้ประชาชนหรือผู้ประกอบการในพื้นที่ได้เข้าถึงการพัฒนาด้านนวัตกรรมอาหาร

ส่วนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คาดหวังให้เมืองนวัตกรรมอาหารเป็นเสมือน ที่พึ่งพิงของผู้ประกอบการในพื้นที่ภาคเหนือทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและมิติทางสังคม กล่าวคือ มิติทางเศรษฐกิจ เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นผู้ให้คำปรึกษาและเป็นพี่เลี้ยงคนสำคัญของผู้ประกอบการ จนนำไปสู่การพัฒนาและสร้างธุรกิจทางด้านอาหารเป็นผลสำเร็จ ส่วนมิติทางสังคม ด้วยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีทรัพยากรทั้งด้านบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ มีเครื่องมือทางการวิจัย มีผลงานวิจัย และมีโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับต่อการพัฒนาผู้ประกอบการ สิ่งเหล่านี้จะช่วยเกื้อหนุนให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับอาหาร เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้สามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างมีคุณภาพ มีความปลอดภัย มีสุขภาพที่ดี และมีความหลากหลายทางชีวภาพมากขึ้น

สุดท้าย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มีเจตนารมณ์สำคัญที่มุ่งหวังให้เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นเสมือนมหาวิทยาลัยแห่งชีวิตในการช่วยเหลือคนในชุมชน เกษตรกร และกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ว่าจะเป็นศูนย์วิจัยอาหารแห่งอนาคต (Future Food Lab :FFL) โรงงานต้นแบบ บุคลากรผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ ในการให้คำปรึกษาแนะนำ เป็นต้น นับเป็นเจตนารมณ์สำคัญมุ่งหวังให้เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้เป็นส่วนหนึ่งในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ผลกระทบทางเศรษฐกิจนี้ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศอยู่ในระดับที่สูงขึ้น รวมไปถึงที่ผลกระทบทางสังคมที่คาดหวังให้มหาวิทยาลัยแม่โจ้เป็นระบบนิเวศนวัตกรรมทางด้านอาหาร (Food Innovation Ecosystem) เป็นแหล่งที่ผลิตอาหารสะอาดและปลอดภัย ส่งเสริมประชาชนให้มีความสุขที่ดีขึ้นและมีความมั่นคงในด้านอาหารมากขึ้น โดยเป็นการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและชุมชนไปพร้อมกัน รวมไปถึงการเป็น “สังคมของการเกื้อกูลซึ่งกันและกันด้วยการทำธุรกิจแบบเศรษฐกิจฐานราก (inclusive business)” ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือผู้ที่มีรายได้น้อยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของห่วงโซ่คุณค่าธุรกิจและเชื่อมโยงไปสู่ตลาดโลก เพื่อให้ประชาชนทั้งในระดับประเทศและระดับโลก ได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัยเป็นเป้าหมายปลายทางที่สำคัญ

ระบบนิเวศนวัตกรรมอาหารที่ร้อยรัดความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ในทุกภาคส่วนควรมีบทบาทเกื้อหนุนซึ่งกันและกันเพื่อให้เมืองนวัตกรรมอาหารนั้นเกิดขึ้น กล่าวคือ บทบาทของสถาบันการศึกษา คาดหวังให้เกิดกลุ่มเครือข่ายวิจัยและพัฒนานวัตกรรมย่อยในทุกมหาวิทยาลัยภายในภูมิภาค โดยแต่ละกลุ่มเครือข่ายย่อย ๆ นั้นต่างเชื่อมโยงและเกาะเกี่ยวกัน จนนำไปสู่ “รูปแบบ

เครือข่ายการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมอาหารในระดับภูมิภาค” เพื่อที่จะให้บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะทางด้าน การพัฒนานวัตกรรมอาหารสามารถให้คำปรึกษาแก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ได้ ส่วนบทบาทของภาคเอกชนและบทบาทของภาครัฐอย่างผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ควรเข้ามามีบทบาทในการร่วมกันกำหนดทิศทางและการกำกับดูแลในการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร เช่น การเข้ามามีบทบาทในการดำรงตำแหน่งคณะกรรมการอำนวยการของอุทยานวิทยาศาสตร์ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า ภารกิจของรัฐบาลสามารถดำเนินการได้เพียงลำพังหากแต่อาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อให้สามารถบรรลุผลลัพธ์ในการบริการการสาธารณะได้กว้างขึ้น การที่ทุกภาคส่วนต่างร้อยรัดความร่วมมือผ่านเครือข่ายนวัตกรรมอาหารซึ่งเป็นกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญ โดยเป็นความร่วมมือภายในห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ที่ก่อให้เกิดนวัตกรรมเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ร่วมกัน (Co-Creation) จนนำไปสู่ความร่วมมือภายใต้ “ระบบนิเวศนวัตกรรม” (Innovation Ecosystem)

การพัฒนา รูปแบบบริหารจัดการเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังเห็นได้จากเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีความคาดหวังให้เมืองนวัตกรรมอาหารในพื้นที่สามารถเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการในการวิจัยและการพัฒนาทางด้านนวัตกรรมอาหารไปสู่การเปิดพื้นที่ให้ประเทศเพื่อนบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมมากขึ้น นอกจากนี้ การได้รับเครือข่ายพันธมิตรจากประเทศเพื่อนบ้านจะนำไปสู่การขยายกลุ่มเป้าหมายทางการตลาดที่กว้างมากกว่าแก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ โดยอาศัยความได้เปรียบเชิงพื้นที่ซึ่งจังหวัดอุบลราชธานี มีศักยภาพเป็นประตูการค้าและการท่องเที่ยว เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งลาวและกัมพูชาในลักษณะหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ และเป็นศูนย์ผลิตและกระจายสินค้าด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมอาหารของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน จึงเปรียบเสมือนเป็นประตู (Gate way) การค้าการลงทุนและการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ คาดหวังให้มีการกำหนดเป้าหมายตัวชี้วัดและผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น ภายใต้แผนการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหาร โดยบทบาทของผู้ขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (ส่วนกลาง) จะต้องคอยสนับสนุนการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น เช่น การให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ การแบ่งปันทางด้านองค์ความรู้และโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ที่แต่ละเครือข่ายมีทรัพยากรเหล่านั้น เป็นต้น ตลอดจนการประชาสัมพันธ์เมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยายให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ให้ได้มากที่สุด

ยกระดับด้านภาพลักษณ์เมืองนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ให้เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับมากขึ้น ความคาดหวังจากประเด็นดังกล่าวนี้เป็นภาพสะท้อนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เนื่องจากที่ผ่านมา สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับด้านนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มักไม่ได้

เป็นตัวเลือกลำดับแรกของผู้ที่จะเข้ารับการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาและการขอใช้บริการจากภาคประชาชนมากนัก การได้เข้ามาขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหารจนผลักดันไปสู่บริษัท เอฟไอทียู จำกัด ในครั้งนี้ ล้วนคาดหวังให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้รับการยอมรับและเห็นคุณค่าในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับด้านนวัตกรรมอาหารยิ่งขึ้น

10.3 บทสรุป

การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมจากทั้ง 4 กรณีศึกษา อย่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้ชี้ให้เห็นว่า บริบทของพื้นที่ สภาพปัญหาและความต้องการของพื้นที่ต่างเป็นแรงผลักดันที่ให้อาจารย์เครือข่ายสร้างความร่วมมือกัน เพื่อเข้ามาจัดการปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม บทสรุปของปรากฏการณ์เครือข่ายนวัตกรรมอาหารได้ชี้ให้เห็นว่า ภูมิหลังความร่วมมือที่แตกต่างกัน กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่ไม่ว่าจะเป็น การกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่าย การเลือกพันธมิตรและกลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่าย รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือ และการกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ที่แตกต่างกัน ล้วนส่งผลให้มีผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่ายแตกต่างกันตามไปด้วย ทั้งในด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงภายในเครือข่าย แผนงานในการดำเนินการทรัพยากรของเครือข่าย และรูปแบบกิจกรรมของเครือข่ายที่มีความเชื่อมโยงต่อปัจจัยต่อความต้องการของประชาชนผู้รับบริการ แต่จุดร่วมที่สำคัญของจากทั้ง 4 กรณีศึกษา กลับแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ ต่างมีจุดหมายปลายทางของการมองผลลัพธ์ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็น ความคาดหวังให้เมืองนวัตกรรมอาหารเป็นที่พึงพิงของประชาชนในพื้นที่ ความคาดหวังให้เป็นระบบนิเวศนวัตกรรมอาหารที่ร้อยรัดความร่วมมือจากทุกภาคส่วน รวมถึงมีการพัฒนารูปแบบบริหารจัดการเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และยกระดับด้านภาพลักษณ์เมืองนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ให้เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ความคาดหวังของผลลัพธ์ได้เกิดขึ้นจริงจำต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญอย่างการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง ภาคีเครือข่ายพันธมิตรที่มีความเข้มแข็ง การมีใจและอุดมการณ์ความเข้มแข็งของผู้นำ การบริหารจัดการเครือข่ายดี การส่งมอบคุณค่าให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ และการสนับสนุนจากภาครัฐเข้ามาเป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่จะทำให้การขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหารประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

บทที่ 11

บทสรุป ข้อค้นพบและข้อเสนอในทางทฤษฎี และข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

11.1 บทนำ

การศึกษาเรื่อง นโยบายนวัตกรรมอาหาร: สนามแห่งความร่วมมือ การต่อสู้ทางนโยบาย และการจัดการปกครองเครือข่าย มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา กล่าวคือ 1) เพื่อวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย 2) เพื่ออธิบายการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร 3) เพื่อเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่ของเมืองนวัตกรรมอาหาร

เพื่อให้ได้บทสรุป ข้อค้นพบและข้อเสนอในทางทฤษฎี ตลอดจนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีขั้นตอนการดำเนินการ กล่าวคือ ระยะเวลาที่ 1 ศึกษาข้อมูล วิเคราะห์เอกสารจากแนวคิดทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การกำหนดกรอบในการวิเคราะห์ที่ใช้ในการวิจัยนี้ ระยะเวลาที่ 2 ทบทวนเบื้องต้นเกี่ยวกับพัฒนาการและวิเคราะห์ปัจจัยความเปลี่ยนแปลงของนโยบายนวัตกรรมอาหาร ภายใต้เงื่อนไขบริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ ด้วยการค้นคว้าจากเอกสารจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ระยะเวลาที่ 3 ศึกษาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง ได้แก่ บริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ กับเครือข่ายนโยบาย ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับตัวแสดง ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบายกับผลลัพธ์นโยบาย ด้วยการค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในเครือข่ายนโยบาย และระยะเวลาที่ 4 การศึกษาการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่ของเมืองนวัตกรรมอาหาร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรม ตลอดจนลักษณะความสัมพันธ์และตัวแสดงภายในเครือข่ายนวัตกรรม ด้วยการสัมภาษณ์จากผู้ที่มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่

ดังนั้น ในบทนี้ผู้วิจัยจึงขอเสนอบทสรุป (หัวข้อที่ 11.2) ข้อค้นพบและข้อเสนอในทางทฤษฎี (หัวข้อที่ 11.3) และข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป (หัวข้อที่ 11.4) ดังต่อไปนี้

11.2 บทสรุป

11.2.1 ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย

จุดเริ่มต้นของความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหาร เป็นผลมาจาก การเติบโตของจักรวรรดินิยมที่มาพร้อมกับกระแสความคิดการค้าเสรี (free trade) และแนวคิด เสรีนิยม (liberalism) ส่งผลให้ในยุคนี้สยามมีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงเกิดขึ้น การทำสนธิสัญญา เบาว์ริง ทำให้สยามเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการค้าระหว่างประเทศที่ปรับเปลี่ยนจากการผูกขาด ทางการค้าโดยรัฐไปสู่การค้าเสรีมากขึ้น การผลิตเพื่อการยังชีพได้ปรับเปลี่ยนไปในลักษณะการผลิต ตามความชำนาญเฉพาะอย่าง ส่งผลให้เสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับ การส่งออกสินค้าโดยมี “ข้าว” เป็นสินค้าขั้นปฐมภูมิที่สำคัญ

ต่อมาไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบ ประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ส่งผลให้แนวนโยบายที่เกี่ยวข้องการพัฒนาทางด้าน เกษตรและอาหาร ในช่วง พ.ศ.2475-2476 มีความแตกต่างกันออกไป ดังเช่น นโยบายที่มีความโดดเด่นอย่างแนวความคิด “ชาตินิยม” ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม จุดเน้นในการพัฒนา กระบวนการผลิตที่รัฐดำเนินการแทรกแซงและควบคุมการผลิตด้านเกษตรและอุตสาหกรรม รวมไปถึง การควบคุมสินค้าเข้าและสินค้าออกให้สอดคล้องต่อความต้องการอุปโภคบริโภคกับประชากร ภายในประเทศ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ไทยประสบภาวะการขาดแคลน สำรองเงินตราต่างประเทศ ส่งผลให้มีการฟื้นฟูการผลิตเพื่อการส่งออกโดยมี “ข้าว” เป็นสินค้า เป้าหมายสำคัญ ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง สหรัฐอเมริกาได้ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำเศรษฐกิจ โลกที่มาพร้อมกับกระแสแนวความคิดแบบเสรีนิยมใหม่และมีกระบวนการปฏิวัติเขียว (Green Revolution) ที่เป็นเครื่องมือสำคัญต่อการเพิ่มการผลิตอาหารและลดความยากจนในประเทศกำลัง พัฒนา ในยุคนี้เองรัฐไทยได้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลากหลายประการ เช่น การใช้นโยบายส่งเสริม อุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า การเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) การเริ่มต้น ของแนวคิดระบบเกษตรพันธสัญญา (Contract Farming) ในขณะเดียวกันเป็นยุคที่กระแสความคิด สิทธิทางอาหาร (the right to food) และความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) ได้ก่อตัวขึ้นเป็น ครั้งแรก ซึ่งแนวนโยบายของแต่ละรัฐต่างให้ความสำคัญกับการสร้างคลังสำรองทางอาหารระดับชาติ และนานาชาติ การให้ความช่วยเหลือด้านอาหาร การจัดการกับความอดอยากและหิวโหย ภายใต้นโยบาย “เพิ่มการผลิตอาหารให้มีปริมาณมากที่สุด” โดยมีได้คำนึงถึงประเด็นด้านคุณภาพของอาหาร

หลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจราคาน้ำมัน และการล่มสลายของระบบ The Bretton Woods และกระแสของความคิดทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ส่งผลให้เกิดการผูกขาดในอุตสาหกรรมเกษตร และอาหาร ในยุคนี้เป็นยุคที่บริษัทข้ามชาติ (Transnational Corporations) เข้ามามีบทบาทต่อ

การส่งเสริมการผลิตอาหารอย่างมาก ท่ามกลางการผลิตอาหารที่ตอบสนองต่อกลไกตลาดและการค้าเสรี แต่กลับเกิดวิกฤตการณ์จากความอดอยากขึ้น จนนำไปสู่ข้อถกเถียงที่สำคัญเกี่ยวกับกระแสความคิดหลักทางด้านอาหารอย่างความมั่นคงทางอาหาร (Food security) กับแนวคิดอธิปไตยทางอาหาร (Food Sovereignty) ซึ่งเป็นแนวคิดทางเลือกในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับอาหารที่เกิดขึ้นมาเพื่อต่อต้าน “แนวคิดความมั่นคงทางอาหาร” ที่มองว่าการเปิดเสรีทางการค้า และนโยบายทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ กลับกลายเป็นสาเหตุเชิงโครงสร้างสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความยากจนและความหิวโหยของประชากรโลก รวมไปถึงการทำลายความสามารถในการผลิตของท้องถิ่นและชนบท ความไม่เท่าเทียมกันของระบบทำให้ชาวนาและเกษตรกรรายย่อยกลับถูกปฏิเสศการเข้าถึงและควบคุมเมล็ดพันธุ์ สิทธิบัตร และการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ

อาจกล่าวได้ว่า ในช่วงแรกเริ่มปัจจัยภายนอกได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องต่อเกษตรและอาหารของไทยอย่างมาก ด้วยแต่ละยุคนั้นตัวแสดงที่เข้ามามีบทบาทต่างมีกระแสทางความคิดที่แตกต่างกันออกไป ในขณะที่ยุคที่ 4 และยุคที่ 5 เป็นการฉายภาพที่มุ่งเน้นให้เห็นถึงบริบทภายในประเทศที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจด้วยการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเข้ามาเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญ ดังเห็นได้จาก ในช่วง พ.ศ. 2540-2556 รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ที่ให้ความสำคัญต่อขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based economy) ในช่วงนี้เป็นจุดเริ่มต้นของกระแสความคิดทางด้านนวัตกรรมที่นำมาใช้ในการสนับสนุนความสามารถในการแข่งขันของประเทศครั้งแรก ส่งผลให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารบนฐานของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมมากยิ่งขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2556 -ปัจจุบัน ภายใต้การขับเคลื่อนงานของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ต่างให้ความสำคัญต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า (Value-Based Economy) ด้วยการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมด้วยเช่นเดียวกัน ในขณะเวลาดังกล่าวเกิดสถานการณ์ของการแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา 19 (โควิด 19) ส่งผลให้รัฐไทยมีการเปิดรับกระแสทางความคิดในการผลิตอาหารที่มีใช้เพียงแต่ส่งเสริมนวัตกรรมในการเป็นตัวขับเคลื่อนอุตสาหกรรมอาหารเท่านั้น หากแต่คำนึงถึงความสมดุลของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย

11.2.2 การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร

จุดเปลี่ยนสำคัญที่ส่งผลต่อการเกิดขึ้นของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เป็นผลมาจากการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อันมีประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร ภายหลังจากที่มีการเข้ามายึดอำนาจดังกล่าว รัฐบาล คสช. ได้มีคำสั่งแถลงนโยบายรัฐมนตรีต่อสภานิติบัญญัติ

แห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 และโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจ “ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0” ที่เกิดขึ้น

บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารเป็นอย่างมาก โดยบทบาทของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) ในฐานะหน่วยงานหลักของการกำหนดนโยบายทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจการตัดสินใจในทางการเมืองจึงมีบทบาทหน้าที่ในการแปลง “ความเชื่อหลักเชิงลึก (Deep Core)” ของโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจ “ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0” ที่ว่า “การพัฒนาประเทศให้หลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) กับดักความเหลื่อมล้ำทางสังคม (Inequality Trap) และกับดักความไม่สมดุลในการพัฒนา (Imbalance Trap)” ด้วยการเป็นระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า (Value-Based Economy) ผ่านการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ไปสู่ “การกำหนดนโยบายสาธารณะ” จึงได้มีการหลอมรวมให้เป็นระบบความเชื่อหลักของนโยบาย (Policy core beliefs) เมืองนวัตกรรมอาหาร บนฐานคติที่ว่า “การพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารตลอดห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ด้วยการใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการผลิตสินค้าอาหารแปรรูปที่มีมูลค่าเพิ่มสูง (High Value Added: HVA) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันของอุตสาหกรรมประเทศอย่างยั่งยืน”

เพื่อให้ความเชื่อหลักทางนโยบาย (Policy Core Belief) ของตนประสบผลสำเร็จหรือบรรลุวัตถุประสงค์ จึงมีความพยายามในการสร้างแนวร่วมพันธมิตร 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาโครงการสำนักงานบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis Program Management Office: FIPMO) กลุ่มที่ 2 แนวร่วมพันธมิตรที่นำนโยบายไปปฏิบัติ และกลุ่มที่ 3 ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหาร เข้ามาสนับสนุนต่อความเชื่อหลักทางนโยบาย และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของพันธมิตร รวมไปถึงการเรียนรู้ทางนโยบาย (policy-oriented learning) เพื่อสนับสนุนข้อมูลต่อการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบาย ตั้งแต่การเรียนรู้ผ่านศึกษาหาข้อมูล และการร่างข้อเสนอทางนโยบายเบื้องต้น จนไปถึงการเรียนรู้ผ่านกลุ่มแนวร่วมพันธมิตรในกลุ่มต่าง ๆ ความเชื่อหลักของนโยบายที่ว่าเป็นเสมือน “แกนหรือโครงสร้าง” สำคัญที่จำกัดกรอบพฤติกรรมของตัวแสดงที่เกิดขึ้นภายในระบบย่อยของนโยบาย (policy subsystem) การหลอมรวมพันธมิตรแต่ละกลุ่มและสร้างเสถียรภาพของระบบย่อยนโยบายด้วยการสร้างความประนีประนอมที่ยอมรับได้ระหว่างกลุ่มพันธมิตร ผ่านบทบาทของนายหน้านโยบาย (Policy Broker) ที่สำคัญได้แก่ นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รองนายกรัฐมนตรี ในสมัยรัฐบาล คสช. นายพิเชษฐ คุรงค์เวโรจน์ ดร. กิตติพงศ์ พร้อมวงศ์ ผศ. ดร.อัศววิทย์ กาญจนโอภาส และดร. เอกอนงค์ จางบัว ต่างมีการปฏิสัมพันธ์ในลักษณะของการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้ระบบความเชื่อของกลุ่มพันธมิตรเกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน จน

นำไปสู่ “สนามแห่งความร่วมมือทางนโยบาย” และทำให้ข้อเสนอทางนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารได้รับการผลักดันเป็นผลสำเร็จ เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 โดยการผลักดันของ นายพิเชษฐ ดุรงค์เวโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) ซึ่งต่อมาสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ได้เป็นผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ

สุดท้าย ผลกระทบจากระบบย่อยต่าง ๆ ของเครือข่ายนโยบายนำไปสู่ผลลัพธ์ของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ทั้งในผลลัพธ์ทางคุณค่าของนโยบาย เพื่อให้เกิดระบบนิเวศนวัตกรรมอาหาร อันเป็นผลมาจากการหลอมรวมทรัพยากรของพันธมิตร ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันของประเทศ ส่งผลให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานนวัตกรรมซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ประเทศหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) และผลลัพธ์ทางสังคม เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่ม (Inclusiveness) ยกระดับคุณภาพของชีวิต และสามารถเข้าถึงความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน

11.2.3 การเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ตามแนวทางการกำหนดพื้นที่ของเมืองนวัตกรรมอาหาร

การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมจากทั้ง 4 กรณีศึกษา อย่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ สามารถให้ข้อสรุปได้ดังต่อไปนี้ ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือ แสดงให้เห็นว่า บริบทของพื้นที่ทั้ง 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดปทุมธานี จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดเชียงใหม่ ต่างเป็นพื้นที่ที่มีความได้เปรียบทางกายภาพที่เอื้อต่อการส่งเสริมให้เกิดการค้าและการลงทุนในอุตสาหกรรมต่าง ๆ อีกทั้งยังให้ความสำคัญต่อการลงทุนในอุตสาหกรรมอาหารเป็นลำดับต้นของจังหวัด นอกจากนี้ประเด็นปัญหาและความต้องการที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนานวัตกรรมอาหารทั้ง 3 พื้นที่ต่างมีจุดร่วมที่สำคัญ ได้แก่ ด้านองค์ความรู้และการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ในการพัฒนาอาหาร กลุ่มเกษตรกรกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม รวมไปถึงด้านมาตรฐานการรับรองสินค้า จากสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ข้างต้น จึงทำให้ส่วนราชการในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็น สำนักงานจังหวัด สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด ได้มีการกำหนดแนวนโยบายและยุทธศาสตร์ เพื่อขับเคลื่อนในการส่งเสริมและพัฒนาผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอาหารให้มีขีดความสามารถทางการแข่งขันผ่านการส่งเสริมทางด้านวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อให้เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาถึงภูมิหลังความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายซึ่งเป็นพันธมิตรหลักในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ในกรณีศึกษาทั้ง 4

พื้นที่ ก่อนที่จะได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) นั้น ต่างมีภูมิหลังความร่วมมือออกเป็น 2 รูปแบบที่สำคัญ ได้แก่ รูปแบบที่ 1 ภาคีเครือข่ายไม่เคยมีความร่วมมือกันมาก่อน และรูปแบบที่ 2 ภาคีเครือข่ายต่างเคยมีความร่วมมือกันมาอยู่ก่อน โดยมีแรงจูงใจในการสร้างความร่วมมือที่เกิดจากประเด็นปัญหาและความต้องการของพื้นที่ ความสอดคล้องกันของแนวนโยบายและพันธกิจของสถาบัน และความเชื่อและชุดอุดมการณ์ร่วมกัน ส่วนแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ภาคีเครือข่ายของทั้ง 4 กรณีศึกษาได้การเข้าร่วมเป็นเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยายนั้น พบว่า มีแรงจูงใจที่สำคัญจากผลประโยชน์ที่ทางเครือข่ายในพื้นที่จะได้รับจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ความสอดคล้องกันของแนวนโยบายส่วนกลางและนโยบายในพื้นที่ ความต้องการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น รวมไปถึงการได้รับการยอมรับและการเห็นคุณค่าของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่

เมื่อเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย จากทั้ง 4 กรณีศึกษาได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนวัตกรรมอาหารจากการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ “เมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงนำไปสู่กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่ ตั้งแต่

การกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่าย พบว่า มีจุดต่างและจุดร่วมในกระบวนการกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ที่ของเครือข่ายที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ที่มาของพันธกิจและวัตถุประสงค์ของเครือข่าย มีการกำหนดขึ้นจากทรัพยากรที่มี แนวนโยบายของกลุ่มจังหวัด บริบทของพื้นที่และความต้องการของประชาชนในพื้นที่ แนวนโยบายของมหาวิทยาลัย และการบูรณาการสหสาขาวิชาตามแนวความคิดของผู้ขับเคลื่อนงาน จึงส่งผลให้การกำหนดจุดเน้นการพัฒนา พันธกิจและวัตถุประสงค์ของเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยายมีความแตกต่างกัน

การเลือกพันธมิตรและกลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่าย จากทั้ง 4 กรณีศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า เมืองนวัตกรรมอาหารต่างให้ความสำคัญในการเลือกพันธมิตรจากความสามารถในการเข้ากันได้ของวัฒนธรรมองค์การ การประเมินขีดความสามารถพันธมิตร และความใกล้ชิดของผู้รับบริการ แต่มีเพียงบางกรณีศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อการเลือกพันธมิตรด้วยการมีใจและอุดมการณ์ร่วม อย่างกรณีศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ และการใช้ข้อกฎหมายเพื่อคัดกรองพันธมิตร ดังกรณีตัวอย่างของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นอกจากนี้ ในภาพรวมของกลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่าย ได้ชี้ให้เห็นว่า ทั้ง 4 กรณีศึกษามีการเลือกใช้กลยุทธ์ในการระดมทรัพยากรจากภาคส่วนต่าง ๆ (mobilize) และการพิจารณาอำนาจหน้าที่ของพันธมิตร (authorities) มีเพียงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้น ที่มีการใช้กลยุทธ์แรงจูงใจทางการเงินหรืองบประมาณ กลยุทธ์การโน้มน้าวชักจูง กลยุทธ์การใช้บทบาททางกฎหมายเพื่อสร้างการยอมรับ ทั้งนี้เป็นผลมาจากเป็นพื้นที่ที่เครือข่ายต่างไม่เคยมีความร่วมมือกันมาก่อนจึงต้องใช้กลยุทธ์ดังกล่าวเข้ามาจูงใจให้ภาคีเครือข่ายได้เข้ามามีส่วนร่วม นอกจากนี้ การเข้าไปมี

ส่วนร่วมในทุกโครงการหรือกิจกรรมที่พันธมิตรเครือข่ายดำเนินการ เป็นกลยุทธ์สำคัญที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีใช้ในการสร้างความร่วมมือและระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วน

รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย หากพิจารณาจากสถานะความร่วมมือของพันธมิตรหลักที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย พบว่าเมืองนวัตกรรมอาหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ต่างมีสถานะของความร่วมมือเป็นไปตามสถานะกฎหมาย ส่วนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กลับเป็นกรณีศึกษาเดียวที่มีสถานะของความร่วมมือเป็นไปตามกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ในด้านรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือ ได้ชี้ให้เห็นว่า เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นกรณีศึกษาหนึ่งที่มีการจัดการปกครองโดยมีรูปแบบเครือข่ายจัดการตนเอง (Self-Governed) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นกรณีศึกษาที่มีการจัดการปกครองโดยมีรูปแบบเครือข่ายที่มีองค์กรมีบทบาทนำ (Lead organization governance) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการจัดการปกครองโดยมีรูปแบบเครือข่ายที่มีการจัดตั้งองค์การทำหน้าที่บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO) และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นกรณีศึกษาที่มีการจัดการปกครองในรูปแบบเครือข่ายแบบผสม (Hybrid Forms of Network Governance)

การกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร พบว่า บทบาทของการกำกับดูแลนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารจากส่วนกลางจะเป็นในลักษณะของผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) และให้คำปรึกษา (Coaching) แก่เครือข่ายในพื้นที่จนกว่าจะสามารถบริหารจัดการเครือข่ายได้สำเร็จ มากกว่าการเป็นผู้กำกับดูแล (Regulator) ในขณะที่การกำกับดูแลเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยายจากทั้ง 4 กรณีศึกษานั้น กลับเป็นการกำกับดูแลที่ผูกติดอยู่กับโครงสร้างของสถาบันซึ่งเป็นภาคีขับเคลื่อนเครือข่ายนั้น ๆ ข้อแตกต่างของการกำกับดูแล จึงขึ้นอยู่กับสถานะของความร่วมมือและรูปแบบโครงสร้างการบริหารจัดการเครือข่ายของแต่ละพื้นที่

ส่วนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่าย ได้ชี้ให้เห็นว่า แนวนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) และบทบาทของผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารในส่วนกลางที่เข้ามาสนับสนุนการขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่ายของแต่ละกรณีศึกษา ทั้งในด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงภายในเครือข่าย เช่น การมีโครงสร้างการบริหารงานเฉพาะสำหรับการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มีการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามทรัพยากรของตัวแสดง ด้านแผนงานในการดำเนินการ เช่น มีการกำหนดแผนงานขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารโดยเฉพาะ ทรัพยากรของเครือข่าย เช่น การได้รับทรัพยากรจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร การเกิดโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การเกิดความร่วมมือระหว่างพันธมิตรเครือข่าย และรูปแบบกิจกรรมของเครือข่ายที่มีความเชื่อมโยงตอบโจทย์ต่อความต้องการของประชาชนผู้รับบริการ

สุดท้าย ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครองเครือข่าย จากข้อค้นพบการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมอาหารให้ประสบผลสำเร็จขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง ภาคีเครือข่ายพันธมิตรที่มีความเข้มแข็ง การสนับสนุนจากภาครัฐ ส่วนปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เครือข่ายนวัตกรรมอาหารเกิดความยั่งยืนขึ้นอยู่กับ การมีใจและอุดมการณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่าย ความเข้มแข็งของผู้นำ การบริหารจัดการเครือข่ายดี การส่งมอบคุณค่าให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ และการสนับสนุนจากภาครัฐ และความคาดหวังต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหารจากมุมมองของผู้ขับเคลื่อนงาน ต่างมีจุดร่วมสอดคล้องกันที่ว่าคาดหวังให้เมืองนวัตกรรมอาหารเป็นที่พึ่งพิงของประชาชนในพื้นที่ เป็นระบบนิเวศนวัตกรรมอาหารที่ร้อยรัดความร่วมมือจากทุกภาคส่วน มีการพัฒนารูปแบบบริหารจัดการเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และยกระดับด้านภาพลักษณ์เมืองนวัตกรรมอาหารในพื้นที่ให้เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับมากขึ้น

11.3 ข้อค้นพบและข้อเสนอในทางทฤษฎี

11.3.1 ข้อค้นพบและข้อเสนอในทางทฤษฎีระดับเครือข่ายนโยบาย

บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อเครือข่ายนโยบายและผลลัพธ์ของนโยบายโดยตรง ในขณะที่บริบททางความคิดเป็นเพียงจุดยืนทางนโยบายในการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบาย เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบาย

บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจต่างเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ดังเห็นได้จาก ประการแรก คำแถลงแนวนโยบายรัฐมนตรีต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 โดยแนวนโยบายในข้อที่ 8 ด้านการพัฒนาและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรม ซึ่งได้ให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมด้วยการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเป็นฐานในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ประการที่สอง โมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจ “ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0 ที่เกิดขึ้น ที่เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศที่เน้นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจมาสู่ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า (Value-Based Economy) ผ่านการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก โดยในวาระที่ 2 การพัฒนาคลัสเตอร์เทคโนโลยีและอุตสาหกรรมแห่งอนาคต (Food for the future) มีการกำหนดให้พัฒนา 10 อุตสาหกรรมแห่งอนาคต ซึ่งอุตสาหกรรมอาหารเป็น 1 ในอุตสาหกรรมเดิม (The First S-Curves) ที่ภาครัฐต้องการพัฒนาเป็น “อุตสาหกรรมอาหารแห่งอนาคต (Food for

the Future) และประการที่สาม นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์⁵¹¹ ที่เน้นการพัฒนาคลัสเตอร์ที่มีศักยภาพและมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต โดยอุตสาหกรรมอาหารถือเป็นคลัสเตอร์หนึ่งที่ได้รับการกำหนดเป้าหมายในระยะแรกด้วยเช่นกัน จากบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจทั้ง 3 ประการดังที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบาย ดังที่แนวความคิดเครือข่ายนโยบายแบบวิภาษวิธี (Dialectical Approach) ของ Marsh and Smith⁵¹² มองว่า โครงสร้างทางการเมืองและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ-สังคม หรือเรียกว่า บริบทเชิงโครงสร้าง (structural context) มีอิทธิพลโดยตรงต่อโครงสร้างเครือข่ายและการแลกเปลี่ยนทรัพยากรของตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบาย

อย่างไรก็ตาม ในงานศึกษานี้ผู้วิจัยมีข้อโต้แย้งว่า บริบททางความคิด (ideational context) ถือเป็นบริบทที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายด้วยเช่นกัน แต่ข้อค้นพบในทางปรากฏการณ์กลับชี้ให้เห็นว่า “มิเป็นเช่นนั้น” ด้วยเหตุผลที่ว่า บริบททางความคิด มิได้เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการทำให้นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ได้เกิดขึ้น หากแต่เป็นเพียง “จุดยืนทางนโยบาย” ที่เป็นเครื่องมือทางนโยบายและใช้เครื่องมือดังกล่าวที่ว่านี้ในการสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบาย เพื่อให้ข้อเสนอทางนโยบายอยู่บนพื้นฐานของกรอบความคิดที่เป็นผลมาจากการพัฒนาชุดข้อมูลไปพร้อมกับการเรียนรู้ทางสังคม จุดยืนทางนโยบายที่ว่าจึงเป็นการอาศัยระบบความเชื่อ (belief systems) เข้ามาเป็นส่วนสนับสนุนในการสร้างความชอบธรรม โดย Paul A. Sabatier⁵¹³ มองว่า ตัวแสดงทางนโยบายจะมีการบูรณาการระบบความเชื่อที่ดีและแปลงความเชื่อของตนเองให้เป็นผลลัพธ์ทางนโยบาย ผ่านกรอบความเชื่อ 3 ระดับ ประกอบด้วย ความเชื่อหลักเชิงลึก (Deep Core) ความเชื่อหลักของนโยบาย (Policy core beliefs) และความเชื่อชั้นรอง (Secondary aspects)

สำหรับความเชื่อของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ที่เป็นความเชื่อหลักเชิงลึก (Deep Core) นั้นเป็นผลมาจากการสังสมพฤติกรรมทางการเมืองของรัฐไทยที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากกระแสความคิดการค้าเสรี (free trade) และแนวคิดเสรีนิยม (liberalism) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2398 ซึ่งเป็นยุคของการเติบโตของจักรวรรดินิยม ในช่วงเวลาดังกล่าว

⁵¹¹ อยู่ในบริเวณพื้นที่ตอนใน สำหรับธุรกิจที่ไม่เหมาะกับชายแดน และธุรกิจที่เป็นอุตสาหกรรมแห่งอนาคต เช่น กิจกรรมวิจัยและพัฒนา กิจกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและใช้แรงงานน้อย เป็นต้น

⁵¹² Marsh, David and Martin Smith. *Understanding Policy Network: Towards a Dialectical Approach*. *Political Studies* 48 (2000): 4-21.

⁵¹³ Paul A. Sabatier. An Advocacy Coalition Framework of Policy Change and the Role of Policy-Oriented Learning Therein. *Policy Sciences*, Vol. 21, No. 2/3, Policy Change and Policy-Oriented Learning: Exploring an Advocacy Coalition Framework (1988), pp. 129-168

สยามได้มีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงเกิดขึ้น ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้รัฐไทยเข้าสู่ระบบทุนนิยมอย่างสมบูรณ์แบบ โดยมีการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากยังชีพไปสู่การผลิตสินค้าเพื่อการส่งออกมากขึ้น ส่งผลให้เสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจขึ้นรัฐไทยพึ่งพิงการส่งออกด้วยสินค้าเกษตรเป็นสำคัญ การรับเอาชุดความคิดในการพัฒนาทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ได้รับการส่งผ่านมาจวบจนถึงปัจจุบัน ประกอบกับบริบทการเมือง เศรษฐกิจ และสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามาเป็นตัวเร่งต่อการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ จึงได้มีการหลอมรวมแนวความคิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ผนวกเข้ากับแนวคิดอื่น ๆ ดังเช่น กระแสความคิดทางนวัตกรรม และกระแสความมั่นคงทางอาหาร โดยมีเป้าหมายปลายทางในการเสริมสร้างขีดความสามารถทางเศรษฐกิจของประเทศให้มีศักยภาพที่สูงขึ้น กล่าวคือ

ประการแรก กระแสความคิดทางนวัตกรรม เป็นเสมือน “เครื่องมือ” ที่เป็นปัจจัยหนุนเสริมแนวคิดเสรีนิยมใหม่ให้มีพลังกำลังที่แข็งแกร่งขึ้น ดังเห็นได้จาก ในปี พ.ศ 2544 ภายใต้การบริหารประเทศของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ที่เริ่มมีการให้ความสำคัญในการนำการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม มาใช้ในการสนับสนุนความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นครั้งแรก โดยมุ่งหวังในการผลักดันประเทศไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based economy)

ประการที่สอง ที่ผ่านมารัฐไทยมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารภายใต้การรับเอา “กระแสความมั่นคงทางอาหาร” มาเป็นรากฐานในการพัฒนานโยบายที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหาร ส่งผลให้การผลิตอาหารจึงมีจุดเน้นไปที่ “ปริมาณการผลิต” ให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ เพื่อรองรับต่อความต้องการของตลาดโลกในช่วงสถานการณ์วิกฤตต่าง ๆ และระบบเศรษฐกิจของประเทศที่พึ่งพิงการส่งออกด้วยอุตสาหกรรมเกษตรและอาหารเป็นหลัก แม้ว่าในช่วงระยะเวลาหนึ่งได้เกิดกระแสแนวคิดอธิปไตยทางอาหาร (Food Sovereignty) ซึ่งเป็นแนวคิดทางเลือกในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับอาหารที่เกิดขึ้นมาเพื่อต่อต้าน “แนวคิดความมั่นคงทางอาหาร” ขึ้น แต่รัฐไทยยังคงรับเอากระแสความมั่นคงทางอาหารมาส่งผลต่อการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับทางด้านเกษตรและอาหารของรัฐไทยเป็นสำคัญ ดังเห็นได้จาก การกำหนดเป้าหมายเพื่อสร้าง “ความมั่นคงทางอาหาร (food security) ของประเทศ และกำหนดให้ “วิกฤตอาหารโลกและพลังงานเป็นระเบียบวาระแห่งชาติ” เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2551 ตลอดจนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ที่มีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารเป็นครั้งแรก⁵¹⁴ เป็นต้น จนกระทั่งมาถึงสมัยของรัฐบาล คสช. ที่ยังคงมีแนวทางการพัฒนานโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่เช่นเดียวกัน โดยเล็งเห็นว่า อุตสาหกรรมอาหารเป็นอุตสาหกรรมที่มีฐาน

⁵¹⁴ ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ 3 ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน

ทุนเดิมแข็งแกร่งที่จะเป็นกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญต่อการนำประเทศก้าวข้ามหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) กับดักความเหลื่อมล้ำทางสังคม (Inequality Trap) และกับดักความไม่สมดุลในการพัฒนา (Imbalance Trap) จากความเชื่อหลักเชิงลึกที่ได้รับการสั่งสมมาที่ว่านี้ ระบบการผลิตอาหารในสมัยรัฐบาล คสช. จึงมีจุดเน้นไปที่กระบวนการผลิตที่สร้างมูลค่าให้มากขึ้น ผ่านการนำเอาเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาเป็นเสมือนเครื่องมือสำคัญในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและมีศักยภาพขีดความสามารถทางการแข่งขันในระดับโลก ด้วยเช่นกัน

ด้วยประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ทำให้ผู้วิจัยให้ข้อเสนอทางทฤษฎีที่เห็นแตกต่างออกไปกับนักวิชาการ Kisby⁵¹⁵ ที่มองว่า ในการวิเคราะห์ถึงกระบวนการนโยบายที่เป็นนโยบายเฉพาะ (particular policy) จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์ถึงปัจจัยทางความคิดเป็นสำคัญ ซึ่งความคิดนั้นถือเป็นส่วนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายมากกว่าบริบทเชิงโครงสร้างทางแนวเศรษฐกิจและสังคมเสียอีก แต่ในงานศึกษานี้กลับให้ข้อเสนอทางทฤษฎีที่ว่า บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อเครือข่ายนโยบายและผลลัพธ์ของนโยบายโดยตรง ในขณะที่บริบททางความคิดเป็นเพียงจุดยืนทางนโยบายด้วยการนำระบบความเชื่อเข้ามาเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบาย เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายเท่านั้น

ความเชื่อหลักของนโยบาย (Policy core beliefs) ในฐานะ “โครงสร้างเครือข่าย” (network structure) ที่วางกรอบจำกัดการแสดงพฤติกรรมของตัวแสดงทางนโยบาย

ดังที่กล่าวไปแล้วในส่วนก่อนหน้านี้ว่า บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อเครือข่ายนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ในทางทฤษฎีแนวคิดเครือข่ายนโยบายแบบวิภาษวิธี (Dialectical Approach) ของ Marsh and Smith⁵¹⁶ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายนโยบาย (policy network) กับตัวแสดงที่อยู่ภายในเครือข่าย (actor) ในแง่มุมนี้กำหนดให้เครือข่ายนโยบายมีฐานะเป็น “โครงสร้าง”(structure) ที่วางกรอบจำกัดและเปิดโอกาสในการแสดงพฤติกรรมของตัวแสดงทางนโยบาย (policy actors) โดยผู้กระทำหรือตัวแสดงทางนโยบายนั้นจะแสดงพฤติกรรมภายใต้โครงสร้างของเครือข่าย (network structure) และบริบทเชิงโครงสร้าง (structural context) ในขณะที่แนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework: ACF)

⁵¹⁵ Ben Kisby. (2007) Analyzing Policy Networks Towards an Ideational Approach, *Policy Studies*, 28:1, 71-90

⁵¹⁶ Marsh, David and Martin Smith. *Understanding Policy Network: Towards a Dialectical Approach*. *Political Studies* 48 (2000): 4-21.

ได้ชี้ให้เห็นว่า บริบททางความคิดมีอิทธิพลต่อตัวแสดงภายในเครือข่ายด้วยเช่นกัน ในการผสมผสานของกรอบการวิเคราะห์ระหว่าง 2 แนวคิดดังกล่าว ทำให้ได้ข้อค้นพบจากปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ กล่าวคือ

เพื่อให้ตอบสนองต่อบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ผู้ที่มีอำนาจการตัดสินใจทางการเมืองอย่างคณะรัฐมนตรี ได้มอบหมายให้แก่สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) ในฐานะหน่วยงานหลักที่มีภารกิจในการกำหนดนโยบายทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นผู้พัฒนาข้อเสนอทางนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ความน่าสนใจจึงอยู่ที่ว่า สวทน. รับเอาความเชื่อหลักเชิงลึก (Deep Core) อันเป็นแนวความคิดหลักต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ นำมาสู่การกำหนดระบบความเชื่อหลักของนโยบาย (Policy core beliefs) เพื่อที่จะเป็นตัวกำหนด “ทิศทาง” (direction) ของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ให้แก่นวร่วมพันธมิตรได้ขับเคลื่อนนโยบายให้บรรลุผล ในแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) มองว่าความเชื่อหลักของนโยบาย (Policy core beliefs) จะเป็นแกนสำคัญที่ช่วยให้เกิดสร้างแนวร่วมพันธมิตรระหว่างกันในกลุ่มสมาชิก ทั้งนี้ ความเชื่อหลักของนโยบายมักต่อต้านการเปลี่ยนแปลง แต่จะมีแนวโน้มที่จะปรับตัวตอบสนองต่อการยืนยันหรือปฏิเสธได้ จากการมีข้อมูลหรือประสบการณ์เชิงลึกใหม่ ๆ ที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือกว่าความเชื่อหลักที่มีอยู่เดิม⁵¹⁷ ดังนั้น บทบาทของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) ในฐานะหน่วยงานหลักของการกำหนดนโยบายทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจการตัดสินใจในทางการเมืองจึงมีบทบาทหน้าที่ในการแปลง “ความเชื่อหลักเชิงลึก (Deep Core)” ไปสู่ “การกำหนดนโยบายสาธารณะ” จึงได้มีการหลอมรวมให้เป็นระบบความเชื่อหลักของนโยบาย (Policy core beliefs) เมืองนวัตกรรมอาหาร

ข้อเสนอทางทฤษฎีในประเด็นดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่า “ความเชื่อหลักของนโยบาย (Policy core beliefs)” จึงเป็นเสมือน “โครงสร้าง (structure)” สำคัญที่จำกัดกรอบพฤติกรรมของตัวแสดงที่เกิดขึ้นภายในระบบย่อยของนโยบาย (policy subsystem) เพื่อให้แนวร่วมพันธมิตรในแต่ละกลุ่มสามารถหลอมรวมจุดยืนทางความคิด การแลกเปลี่ยนทรัพยากร และข้อเสนอทางนโยบายให้มีทิศทางที่สอดคล้องกันบนฐานความเชื่อหลักของนโยบายเดียวกัน ซึ่งมีความแตกต่างไปจากแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) ที่มองว่า การ

⁵¹⁷ Christopher M. Weible, Paul A. Sabatier and Kelly McQueen. (2009). Themes and Variations: Taking Stock of the Advocacy Coalition Framework., pp. 122-123.

ก่อตัวของกลุ่มพันธมิตรนโยบายนั้นเป็นการรวมกลุ่มที่เกิดจากความเชื่อและผลประโยชน์ร่วมกัน รวมถึงพยายามเข้ามามีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะผ่านทรัพยากรและเวทีต่าง ๆ ในลักษณะการ แข่งขันทางนโยบาย⁵¹⁸ แต่ในข้อค้นพบที่ได้จากปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ กลับเป็นการกำหนดความเชื่อ หลักทางนโยบาย (Policy core beliefs) ให้เกิดขึ้น โดยสามารถวิเคราะห์เหตุผลที่สำคัญได้ 2 ประการ กล่าวคือ

ประการแรก นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เป็นนโยบายที่เกิดขึ้นใน ลักษณะจากบนลงล่าง (Top down) ซึ่งมิได้มีการเปิดพื้นที่ให้แก่ภาคส่วนต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วม ต่อการแข่งขันทางนโยบายบนฐานคติหรือจุดยืนทางนโยบายที่มีความแตกต่างกัน ประกอบกับกรอบ แนวคิดและหลักการของนโยบายดังกล่าว เป็นนโยบายที่มีผลกระทบต่อบุคคลน้อยและคนส่วนใหญ่ได้ ประโยชน์ ส่งผลให้ตัวแสดงต่างมีระบบความเชื่อและฐานคติที่สอดคล้องกัน

ประการที่สอง แม้ว่ากรอบแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) สามารถอธิบายปรากฏการณ์การแข่งขันทางนโยบายของแนวร่วม พันธมิตรแต่ละกลุ่มที่มีระบบความเชื่อที่แตกต่างกัน อาทิ นโยบายสิ่งแวดล้อม นโยบายสุขภาพ เป็นต้น แต่ในขณะเดียวกันข้อค้นพบที่ได้จากปรากฏการณ์นี้ได้แสดงให้เห็นว่า กรอบแนวคิดการวิเคราะห์ เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) สามารถอธิบายปรากฏการณ์ ของนโยบายที่มีลักษณะจากบนลงล่าง (Top down) ได้เป็นอย่างดี เพื่อแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีบทบาท ในการผลักดันนโยบายดังกล่าวนี้ ได้มีกลวิธีการในการหล่อหลอมระบบความเชื่อเช่นใด และนำความ เชื่อดังกล่าวนี้ไปเป็นส่วนหนึ่งของการกระบวนการกำหนดนโยบายอย่างไร ส่วนแนวคิดเครือข่าย นโยบายแบบวิภาษวิธี (Dialectical Approach) เมื่อผสมผสานกับแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่าย พันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) จึงเป็นกรอบหนุนเสริมที่ช่วยอธิบาย การปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบาย ซึ่งปัจจัยโครงสร้างเครือข่าย เป็นปัจจัยสำคัญ ประการหนึ่งที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการถือครองทรัพยากรและการแลกเปลี่ยนทรัพยากรของตัวแสดงที่ มิใช่เกิดจากปัจจัยบริบทเชิงโครงสร้าง (บริบทการเมืองและเศรษฐกิจ) เพียงปัจจัยเดียว

⁵¹⁸ Weible, C. and Sabatier, P. (2006). A Guide to the Advocacy Coalition Framework. (2020, October 11). Retrieved from

https://www.researchgate.net/publication/286358383_A_Guide_to_the_Advocacy_Coalition_Framework

เครือข่ายนโยบายนวัตกรรมอาหาร ในฐานะ “สนามแห่งความร่วมมือ” ที่มีใช้ “การต่อสู้ทางนโยบาย

โดยปกติแล้วนั้น เครือข่ายนโยบายจะเป็นการรวมตัวของกลุ่มผลประโยชน์หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีผลกระทบต่อนโยบาย ซึ่งมีผลต่อการเข้าไปเรียกร้องและกดดันแก่ผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจนโยบายในทิศทางที่กลุ่มหนึ่งได้รับประโยชน์และอีกกลุ่มหนึ่งเสียประโยชน์ ในประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยมีข้อโต้แย้งว่า หากพิจารณาตามแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework: ACF) ในประเด็นหลักของนโยบาย (policy domain) หนึ่ง ๆ จะมีระบบย่อยของนโยบาย (policy subsystem) ซึ่งในระบบย่อยของนโยบายนั้นจะมีกลุ่มเครือข่ายพันธมิตรที่มีฐานคติความเชื่อและผลประโยชน์ร่วมกันและพยายามเข้ามามีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะผ่านทรัพยากรและเวทีต่าง ๆ ผ่านการแข่งขันทางนโยบาย ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยเรียกว่าเป็น “การต่อสู้ทางนโยบาย” ที่จะทำให้เกิดถึงการเลือกกลยุทธ์ การอาศัยทักษะ (skill) ทรัพยากร (resources) ที่ตัวของแต่ละกลุ่มพันธมิตรใช้ในการแลกเปลี่ยนทรัพยากร (resources exchange) ระหว่างกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางนโยบายของกลุ่มเครือข่ายพันธมิตรของตนเอง

จากข้อโต้แย้งของผู้วิจัยดังที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อกลับมาพิจารณาถึงปรากฏการณ์ภายในเครือข่ายนโยบายกลับพบว่า ภายหลังจากที่ สวทท. ได้รับเอาความเชื่อหลักเชิงลึก (Deep core) และแปลงความเชื่อหลักเชิงลึกดังกล่าวไปสู่การกำหนดความเชื่อหลักทางนโยบาย (Policy core beliefs) โดยปกติแล้วนั้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องต่อการผลักดันนโยบายต่างต้องการให้ความเชื่อหลักทางนโยบาย (Policy Core Belief) ของตนประสบผลสำเร็จหรือบรรลุวัตถุประสงค์ จึงมีความพยายามในการสร้างแนวร่วมพันธมิตรเข้ามาสนับสนุนต่อความเชื่อหลักทางนโยบายและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของพันธมิตร เพื่อนำไปสู่การผลักดันนโยบายให้เป็นผลสำเร็จ⁵¹⁹ เช่นเดียวกับ สวทท. ในฐานะผู้ที่มีบทบาทหลักของการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) จึงได้ริเริ่มการเรียนรู้ทางนโยบาย (policy-oriented learning)⁵²⁰ ระหว่างระบบย่อยนโยบาย เพื่อสนับสนุนข้อมูลต่อการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบาย ในทางทฤษฎีมองว่า การเรียนรู้ทางนโยบายส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายและระบบความเชื่อของแนวร่วมพันธมิตร แต่ในการศึกษานี้มองว่า การเรียนรู้ทางนโยบายที่เกิดขึ้นเป็นเสมือนเครื่องมือสำคัญที่ผู้ผลักดันนโยบายใช้เป็นแนวทางในการให้

⁵¹⁹ Christopher M. Weible (2006). An Advocacy Coalition Framework Approach to Stakeholder Analysis: Understanding the Political Context of California Marine Protected Area Policy. *Journal of Public Administration Research and Theory*, Volume 17, Issue 1, 1 January 2007, p. 99.

⁵²⁰ การเรียนรู้ทางนโยบาย (policy-oriented learning) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความคิดอันเป็นผลมาจากความต้องการในการบรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบาย ซึ่งการเรียนรู้ทางนโยบายนี้เป็น (1) การเรียนรู้จากพลวัตภายนอก (2) การเรียนรู้จากปัญหา (3) การบูรณาความรู้เข้ากับชุดความเชื่อหลัก (คุณค่าพื้นฐานและสมมติฐานเชิงสาเหตุ)

ได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อสนับสนุนให้ข้อเสนอทางนโยบายมีความน่าเชื่อถือและมีความเป็นไปได้ต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งมีการดำเนินการ 2 ประการที่สำคัญ กล่าวคือ

ประการแรก บทบาทของ สวทท. เป็นผู้เรียนรู้ผ่านการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและถอดบทเรียนจากประเทศต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งและดำเนินการโครงการที่เกี่ยวข้องกับคลัสเตอร์นวัตกรรมอาหาร หลังจากนั้นจึงนำมาสู่การ (ร่าง) พัฒนาข้อเสนอทางนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis)

ประการที่สอง บทบาทของ สวทท. นอกจากดำเนินการศึกษาเพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจในเบื้องต้นต่อการสร้างข้อเสนอทางนโยบายที่วางไว้ จึงได้มีการสร้างแนวร่วมพันธมิตรทางนโยบายขึ้น เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนทั้งทางด้านทรัพยากรต่าง ๆ จากพันธมิตร ไม่ว่าจะเป็น การเรียนรู้จากปัญหา ทรัพยากรทางข้อมูล โครงสร้างพื้นฐาน บุคลากรผู้เชี่ยวชาญ งบประมาณ และอำนาจตามกฎหมาย เป็นต้น เหตุผลประการสำคัญของการสร้างแนวร่วมพันธมิตรที่เกิดขึ้นนั้น เป็นผลมาจาก หนึ่ง รัฐบาลไม่สามารถจัดสรรงบประมาณสำหรับการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมได้ สอง ผลการศึกษาตัวแบบในต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จต่อการพัฒนาคลัสเตอร์นวัตกรรมอาหารมาสู่การก่อรูปนโยบายนวัตกรรมอาหาร โดยการพิจารณาจากทุนเดิมทางทรัพยากรที่มีอยู่ ดังเช่น อุทยานวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทยและอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาคที่มีทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหารเป็นทุนเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาคที่ตั้งอยู่ในทุกภูมิภาคจะช่วยหนุนเสริมให้เมืองนวัตกรรมอาหารสามารถเกิดขึ้นได้ทั่วประเทศ รวมไปถึงมหาวิทยาลัยหลายแห่งที่มีความเชี่ยวชาญของบุคลากร โดยเฉพาะ

จากเหตุผลทั้ง 2 ประการ จึงนำมาสู่การสร้างแนวร่วมพันธมิตร 3 กลุ่ม ที่สำคัญ ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 คณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาโครงการสำนักงานบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis Program Management Office: FIPMO) กลุ่มที่ 2 เครือข่ายพันธมิตรที่นำนโยบายไปปฏิบัติ และกลุ่มที่ 3 ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการระดมทรัพยากรที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนานวัตกรรมอาหารและการสร้างความเชื่อมโยงในการบูรณาการเครือข่ายความร่วมมือของแต่ละแนวร่วมพันธมิตรให้สามารถขับเคลื่อนนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เพื่อให้บรรลุต่อความเชื่อหลักทางนโยบาย (Policy Core Belief) ที่ทาง สวทท. ได้เป็นผู้กำหนดไว้ โดยการสร้างแนวร่วมพันธมิตรของ

ทั้ง 3 กลุ่มที่ว่านี้ เป็นเสมือนการสร้างความสำเร็จรอง (Secondary aspects)⁵²¹ ด้วยการค้นหาข้อมูลและเครื่องมือที่จำเป็น เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจต่อการนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปขับเคลื่อนให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดย สวทช. จะมีบทบาทหลักในการประสานข้อคิดเห็นให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและรับฟังข้อคิดเห็นจากทุกกลุ่มแนวร่วมพันธมิตรต่อการผลักดันข้อเสนอทางนโยบาย

การสร้างแนวร่วมพันธมิตรทางนโยบายทั้ง 3 กลุ่มที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ต่างเป็นการสนับสนุนทั้งทางด้านทรัพยากรต่าง ๆ จากพันธมิตร ไม่ว่าจะเป็น การบูรณาการทรัพยากรทางข้อมูล โครงสร้างพื้นฐาน บุคลากรผู้เชี่ยวชาญ งบประมาณ และอำนาจตามกฎหมายจากกลุ่ม คณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาโครงการสำนักงานบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis Program Management Office: FIPMO) และกลุ่มเครือข่ายพันธมิตรที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ตลอดจนการเรียนรู้จากปัญหาและความต้องการจากภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหาร

ในกรณีการสร้างแนวร่วมพันธมิตรกลุ่มที่ 1 เป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ทางนโยบายที่มีการอำนวยความสะดวกเครือข่ายพันธมิตรผ่านการจัดตั้งกลไกเชิงสถาบัน ในรูปแบบของคณะทำงาน เพื่อให้สามารถเจรจาต่อรองและสามารถกำหนดข้อตกลงร่วมกันได้⁵²² ส่วนการสร้างแนวร่วมกลุ่มพันธมิตรในกลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 3 มีจุดร่วมตรงที่เป็นเสมือนการสร้างพื้นที่และเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลที่สำคัญ โดยมีจุดต่างที่การสร้างแนวร่วมพันธมิตรในกลุ่มที่ 2 นั้น มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการสร้างความร่วมมือต่อการบูรณาการทางทรัพยากรที่แต่ละสถาบันได้ถือครองไปสู่การเกื้อหนุนให้มีการนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปปฏิบัติ ในขณะที่แนวร่วมพันธมิตรกลุ่มที่ 3 อย่างภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหาร เป็นเสมือนการเรียนรู้จากปัญหาและข้อเรียกร้องจากกลุ่มพันธมิตรที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงต่อการเกิดขึ้นของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ประเด็นที่น่าสนใจของแนวร่วมพันธมิตรในกลุ่มภาคเอกชน กลับพบว่า ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายนั้นต่างเป็นตัวแสดงที่เป็นภาคอุตสาหกรรมอาหารรายใหญ่ทั้งสิ้น ซึ่งยังขาดการสร้างการมีส่วนร่วมและการเปิดพื้นที่ให้แก่กลุ่มอุตสาหกรรมอย่างกลุ่มวิสาหกิจขนาดและขนาดย่อม (SME) กลุ่มวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) ได้เข้ามามีบทบาทแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนปัญหาความต้องการอย่างแท้จริง อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มแนวร่วมพันธมิตรดังกล่าวนี้เป็นเสมือนกลุ่มพันธมิตรที่อยู่ในระบบย่อยของนโยบายหนึ่ง ๆ ซึ่งระบบย่อยของนโยบายนี้เองถือเป็นส่วนที่สำคัญสนับสนุนการพัฒนา

⁵²¹ Paul A. Sabatier. An Advocacy Coalition Framework of Policy Change and the Role of Policy-Oriented Learning Therein. *Policy Sciences*, Vol. 21, No. 2/3, Policy Change and Policy-Oriented Learning: Exploring an Advocacy Coalition Framework (1988), pp. 129-168

⁵²² Weible, c. M., Sabatier, p. A., & McQueen, K. (2009). Themes and variations: Taking stock of the advocacy coalition framework. *Policy Studies Journal*, 37(1), 121-140.

ข้อเสนอนโยบาย .ในฐานะ “ชุมชนผู้เชี่ยวชาญ” (epistemic communities) ซึ่งผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ และมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายภายในโดเมนหรือประเด็นปัญหานั้น

อย่างไรก็ตาม ข้อโต้แย้งอีกประการหนึ่งของผู้วิจัยที่ได้กำหนดไว้ว่า บทบาทของนายหน้า นโยบาย (Policy Broker) จะมีบทบาทสำคัญในการสร้างเสถียรภาพของระบบย่อยนโยบายด้วยการ สร้างความประนีประนอมที่ยอมรับได้ระหว่างกลุ่มพันธมิตร รวมไปถึงทำหน้าที่หลักในการตีความและ แปลเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น แรงแกระแทกจากภายนอกทั้งทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ตลอดจนการให้คำแนะนำองค์ความรู้ใหม่ และการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อให้ระบบความเชื่อของ กลุ่มพันธมิตรเกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน ซึ่งข้อค้นพบที่ได้จากปรากฏการณ์นี้ได้ชี้ให้เห็นว่า นายหน้า นโยบาย (Policy Broker) ต่างร้อยรัดกลุ่มแนวร่วมพันธมิตรของแต่ละกลุ่ม และให้การยอมรับของแต่ละกลุ่มพันธมิตรที่แตกต่างกัน

แม้ว่าแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework: ACF) จะมีได้อธิบายถึงบทบาทเฉพาะเจาะจงของ “นายหน้านโยบาย (policy broker)” อย่างชัดเจนในทางทฤษฎี แต่จากผลการศึกษานี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอทางทฤษฎีในประเด็นที่ว่า นายหน้านโยบาย (policy broker) เป็นคำจำกัดความแบบกว้างที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของนายหน้านโยบายในภาพรวมต่อการสร้างเสถียรภาพของกลุ่มพันธมิตร แต่หากพิจารณาไปถึงคุณลักษณะและบทบาทของนายหน้านโยบายนั้น ในงานศึกษานี้ขอเสนอให้มีการจำแนกประเภทของนายหน้านโยบาย ได้ออกเป็น 3 ประเภท ประกอบด้วย

นายหน้าทางการเมือง (politic broker) เป็นตัวแสดงทางการเมืองสำคัญที่มีบทบาทต่อกระบวนการกำหนดนโยบาย เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดหรือมีความสามารถในการเข้าถึงผู้มีอำนาจ เช่น เป็นผู้ที่มีทุนทางการเมืองอย่างนักการเมือง หรือผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งทางการเมือง เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันนายหน้าทางการเมืองยังมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางของการกำหนดนโยบายและการให้ข้อเสนอที่สำคัญซึ่งเป็นทางเลือกในการออกแบบนโยบาย นอกจากนี้ งานศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นเพิ่มเติมว่า นายหน้าทางการเมือง (politic broker) มักมีเครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนบุคคลที่แนบแน่นกับกลุ่มนายทุนด้วยเช่นกัน

นายหน้านโยบาย (policy broker) มีความสามารถด้านการกำหนดนโยบายและวางแผนในระดับชาติและนานาชาติ รวมถึงมีความเป็นผู้นำสูงจึงได้รับความนับถือและไว้วางใจจากกลุ่มแนวร่วมพันธมิตร โดยมีบทบาทในการกำหนดกรอบปัญหาและกรอบการจัดการปัญหา สร้างการมีส่วนร่วมและเปิดรับข้อคิดเห็นจากทุกภาคส่วนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อประเด็นนโยบาย ตลอดจนเป็นผู้รวบรวมทรัพยากรทั้งทางด้านเครื่องมือและองค์ความรู้จากแนวร่วมพันธมิตรเพื่อพัฒนาข้อเสนอ นโยบาย อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบที่สำคัญของการศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นว่า บทบาทของนายหน้านโยบาย

(policy broker) อีกประการหนึ่งนั้น เป็นเสมือน “มิชชันนารี (missionary)” ที่เป็นผู้ส่งต่อชุดความเชื่อทางนโยบายให้แก่แนวร่วมพันธมิตรแต่ละกลุ่มได้มีบริบททางความคิดที่สอดคล้องกันอีกด้วย

นายหน้าทางการปฏิบัติ (implement broker) มักเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในประเด็นนโยบายนั้น ๆ รวมไปถึงเป็นผู้ที่มีบทบาทหรือเคยปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง การมีองค์ความรู้ที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในประเด็นนโยบายดังกล่าว จึงเป็นผู้ได้รับการยอมรับจากเครือข่ายพันธมิตรเป็นอย่างมาก ข้อค้นพบที่ได้จากปรากฏการณ์นี้เห็นว่า นายหน้าทางการปฏิบัติ (Implement broker) มีบทบาทการให้คำแนะนำความรู้ใหม่และการส่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มแนวร่วมพันธมิตร มีบทบาทในการประสานรูปแบบการทำงานร่วมกัน เพื่อให้ข้อเสนอหรือข้อคิดเห็นของจากแนวร่วมพันธมิตรได้มีทิศทางแนวเดียวกันและเป็นที่ยอมรับได้จากทุกกลุ่ม

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าการเมือง (politic broker) นายหน้านโยบาย (policy broker) และนายหน้าทางการปฏิบัติ (Implement broker) ต่างมีบทบาทที่หนุนเสริมต่อกันและกันในการสร้างเสถียรภาพของกลุ่มแนวร่วมพันธมิตรของแต่ละกลุ่ม กล่าวคือ นายหน้าการเมือง (politic broker) อาศัยทุนทางการเมือง (political capital) ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ข้อเสนอเชิงนโยบายได้รับการตัดสินใจจนนำไปสู่ผลสำเร็จของการผลักดันนโยบาย⁵²³ ในขณะที่นายหน้านโยบาย (policy broker) มีส่วนสำคัญต่อการธำรงไว้ซึ่งทิศทางของการกำหนดนโยบายที่อยู่บนความเชื่อหลักทางนโยบาย เพื่อทำให้ระบบความเชื่อของกลุ่มพันธมิตรเกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน ส่วนนายหน้าทางการปฏิบัติ (Implement broker) เป็นผู้ที่บทบาทที่สำคัญอย่างมากสำหรับการศึกษานี้ ด้วยเหตุผลที่ว่า แนวความคิดของเมืองนวัตกรรมอาหาร (food innopolis) คือ การหลอมรวมทรัพยากรที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนานวัตกรรมอาหารผ่านการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ซึ่งการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนตั้งแต่ในช่วงของการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบาย จึงเป็นเสมือน “การเตรียมการเพื่อที่จะนำนโยบายดังกล่าวไปปฏิบัติ” (Ground Work) จึงต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริงเข้ามามีส่วนร่วมต่อการพัฒนาข้อเสนอทางนโยบาย

ด้วยประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงให้ข้อเสนอที่ว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มผลประโยชน์หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในเครือข่ายนโยบายนวัตกรรมอาหารนั้น เครือข่ายนโยบายจึงเป็นเสมือน “สนามแห่งความร่วมมือ” ที่ตัวแสดงต่างหลอมรวมทักษะ (skill) ทรัพยากร (resources)

⁵²³ Christopoulos, D. C. (2006). Relational attributes of political entrepreneurs: A network perspective. *Journal of European Public Policy*, 13(5), 757–778.

และแลกเปลี่ยนทรัพยากร (resources exchange) ระหว่างกัน จึงมีใช้ “การต่อสู้ทางนโยบาย” ที่กลุ่มเครือข่ายพันธมิตรต้องการเข้ามามีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย ด้วยเหตุผลที่ว่า นโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เป็นนโยบายที่คนทุกกลุ่มได้ประโยชน์และมีผลกระทบน้อย ทำให้บทบาทของนายหน้านโยบายจึงเป็นผู้สร้างความประนีประนอมที่ยอมรับได้ระหว่างกลุ่มพันธมิตรในการหลอมรวมทรัพยากร เพื่อให้ระบบย่อยของกลุ่มพันธมิตรมีระบบความเชื่อหลักทางนโยบายร่วมกันและสามารถผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารได้เป็นผลสำเร็จ

11.3.2 ข้อค้นพบและข้อเสนอในทางทฤษฎีระดับการจัดการปกครองในเชิงพื้นที่

ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือขึ้นอยู่กับประเด็นปัญหาและความต้องการของพื้นที่ รวมไปถึงการตอบสนองต่อสภาพปัญหาของตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง

ข้อค้นพบจากปรากฏการณ์ได้ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในเครือข่ายนวัตกรรมอาหารจะขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านอุปสงค์ (Demand) และปัจจัยด้านอุปทาน (Supply) เป็นสำคัญ กล่าวคือ ปัจจัยด้านอุปสงค์ (Demand) เกิดจากประเด็นปัญหาและความต้องการของพื้นที่ออกมาเรียกร้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้น ๆ สร้างความร่วมมือกันเพื่อที่จะแก้ไขปัญหา ดังเช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ยังขาดองค์ความรู้ทางกระบวนการผลิต การต่อยอดผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการ งานวิจัยที่เกิดจากการพัฒนานวัตกรรมของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ มิได้มีการนำไปใช้ในประโยชน์เชิงพาณิชย์ รวมไปถึงมาตรฐานการรับรองสินค้า ยังคงมีข้อจำกัดและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหาร เป็นต้น นอกจากนี้ บริบทของพื้นที่ทั้งในมิติทางกายภาพและสถานภาพและศักยภาพของผู้ประกอบการในทางเศรษฐกิจ ต่างเป็นมูลเหตุสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความร่วมมือ ไม่ว่าจะเป็น พื้นที่ทางกายภาพที่มีความได้เปรียบทางกายภาพที่เอื้อต่อการส่งเสริมให้เกิดการค้าและการลงทุนในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ผลผลิตและสินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรของพื้นที่ที่เป็นจุดแข็งสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ และมูลค่าการลงทุนในอุตสาหกรรมอาหาร เป็นต้น

ส่วนปัจจัยด้านอุปทาน (Supply) ได้ชี้ให้เห็นว่า มูลเหตุที่เป็นแรงผลักดันให้ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องตอบสนองต่อสภาพปัญหาดังกล่าวนำไปสู่ความร่วมมือได้นั้น ตัวแสดงจะพิจารณาจาก ประการแรก ผลประโยชน์ที่ทางเครือข่ายในพื้นที่จะได้รับ ดังเช่น แรงจูงใจที่มีผลต่อการตัดสินใจของตัวแสดงในการเข้าไปมีส่วนร่วมขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เพราะมองว่านโยบายดังกล่าวเกื้อหนุนการปฏิบัติงานของตัวแสดงในพื้นที่ให้มีความแข็งแกร่งมากขึ้นทั้งในด้านการได้รับสิทธิประโยชน์ทางในการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหาร การพัฒนาองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญ

ทางด้านนวัตกรรมอาหารโดยเฉพาะ การเชื่อมโยงต่อฐานข้อมูลและโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางด้านอาหาร และการได้มีเครือข่ายพันธมิตรจากทุกภาคส่วนที่เพิ่มมากขึ้น ประการที่สอง ความสอดคล้องกันของแนวนโยบายและพันธกิจเชิงสถาบันที่มีความร่วมมือกัน ตัวแสดงมักพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของแนวนโยบายควบคู่ไปกับอำนาจหน้าที่พันธกิจในเชิงสถาบันที่ตนเองมีบทบาท อย่างไรก็ตาม ในงานศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นว่า ความสอดคล้องในชุดความเชื่อและอุดมการณ์ร่วมกันของ ต่างเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดความร่วมมือ ทั้งนี้เป็นผลมาจากภาพสะท้อนชุดอุดมการณ์ของสถาบันที่หล่อหลอมและส่งต่อจิตวิญญาณไปยังปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนงาน ประเด็นดังกล่าวเป็นข้อค้นพบที่น่าสนใจในประเด็นที่ว่า ชุดอุดมการณ์และคุณค่าของสถาบัน ซึ่งมีลักษณะที่เป็นนามธรรม (Abstract) เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถก่อให้เกิดการกระทำรวมหมู่ (Collective Action) ของตัวแสดงต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีนัยสำคัญต่อความเข้มแข็งและสร้างการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนของเครือข่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากการกระทำรวมภู่นั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างผลลัพธ์เชิงรูปธรรม (Concrete) ที่สอดคล้องชุดคุณค่าเชิงนามธรรมดังกล่าวได้

ภูมิหลังความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อกลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่ายและการเลือกพันธมิตร

การพิจารณาเลือกพันธมิตรมีความสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะการให้บริการสาธารณะอย่างเมื่อนวัตกรรมอาหารที่ต้องอาศัยความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะ ตลอดจนต้องคำนึงถึงความสามารถของพันธมิตรการจัดหาทรัพยากรที่หนุนเสริมการทำงานของภาครัฐให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ในประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยขอนำเสนอข้อค้นพบและข้อเสนอทางทฤษฎี ดังตารางที่ 11.1

ตารางที่ 11.1 แสดงความสัมพันธ์ของภูมิหลังความร่วมมือของภาคีเครือข่ายกับกลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่ายและการเลือกพันธมิตร

ภูมิหลังความร่วมมือ	ความไว้วางใจ	กลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างเครือข่ายและการเลือกพันธมิตร	
		ระดับความเป็นทางการ	
ไม่เคยมีความร่วมมือ	ต่ำ	สูง	
เคยมีความร่วมมือ	สูง	ต่ำ	

จากตารางที่ 11.1 สามารถอธิบายได้ว่า กรณีแรก ภาคีเครือข่ายไม่เคยมีความร่วมมือกันมาก่อน เมื่อพิจารณาจากภูมิหลังความร่วมมือภาคีเครือข่ายที่ไม่เคยมีความร่วมมือกันมาก่อน ในการจะสร้างการยอมรับและความไว้วางใจให้พันธมิตรได้เข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนเครือข่ายได้นั้น

จำต้องอาศัยกลยุทธ์ในการสร้างเครือข่ายผ่านการใช้บทบาททางกฎหมายเพื่อสร้างการยอมรับ ดังเช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีการจัดตั้งเครือข่ายในรูปแบบบริษัทขึ้น เรียกว่า “บริษัท เอฟไอทียู จำกัด” เหตุผลประการสำคัญในการจัดตั้งเครือข่ายในรูปแบบบริษัทนั้น เป็นผลมาจากความคล่องตัวในการบริหารจัดการ และการผลักดันงานวิจัยทางด้านอาหารของบุคลากรในเครือข่ายไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ นอกจากนี้ การดำเนินการในรูปแบบบริษัทสามารถเสริมสร้างความยั่งยืนในการขับเคลื่อนงานให้มีความต่อเนื่องและสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้ขับเคลื่อนงานได้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของธุรกิจร่วมกัน นอกจากนี้กลยุทธ์การใช้บทบาททางกฎหมายเพื่อสร้างการยอมรับให้พันธมิตรได้เข้ามามีส่วนร่วมแล้วนั้น มีการใช้กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายในมนัวชักจูงและกลยุทธ์ในการจูงใจทางการเงิน ซึ่งตัวแสดงที่เข้าร่วมเครือข่ายจะได้รับผลตอบแทนจูงใจด้วยเงินปันผลที่เป็นไปตามข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ของบริษัท ในขณะที่การเลือกพันธมิตรของเครือข่าย จะมีการเลือกพันธมิตรจากการใช้ข้อกฎหมายเพื่อคัดกรองพันธมิตรเป็นสำคัญ

กรณีที่สอง ภาคีเครือข่ายต่างเคยมีความร่วมมือกันมาอยู่ก่อน มักจะใช้กลยุทธ์ในการระดมทรัพยากรจากภาคส่วนต่าง ๆ (mobilize) และการพิจารณาอำนาจหน้าที่ของพันธมิตร (authorities) เป็นกลยุทธ์สำคัญใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครือข่าย อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีพบว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกโครงการหรือกิจกรรมที่พันธมิตรเครือข่ายดำเนินการ จะสามารถสร้างความสัมพันธ์ของภาคีเครือข่ายให้มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นนั้น ความขื่อนี้อธิบายได้ว่า การได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทุกโครงการหรือกิจกรรมอาจมีจำเป็นต้องสอดคล้องกับพันธกิจหลักของสถาบัน เนื่องจาก “การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน” ในทุกสถานการณ์จะนำไปสู่การสร้างควมไว้วางใจร่วมกันและส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์กับพันธมิตรอย่างแน่นแฟ้นในที่สุด ส่วนการเลือกพันธมิตร เครือข่ายที่เคยมีความร่วมมือกันมาก่อนมักพิจารณาจากความสามารถเข้ากันได้ของวัฒนธรรมองค์การ การประเมินขีดความสามารถพันธมิตร และความใกล้ชิดของผู้รับบริการ อย่างไรก็ตาม ความน่าสนใจของการเลือกพันธมิตรในบางกรณีกลับพบว่า พิจารณาจากการมีใจและอุดมการณ์ร่วม เนื่องจากหากพันธมิตรมี “ใจและอุดมการณ์” ที่มีทิศทางเดียวกัน ย่อมเป็นการหลอมรวมชุดอุดมการณ์และความเชื่อให้เป็นหนึ่งเดียวกัน เช่นเดียวกับความปรารถนาอย่างแรงกล้าเป็นกลวิธีหนึ่งในการสร้างกรอบของความเชื่อร่วมกันและเป็นการสร้างแรงผลักดัน เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายเดียวกันให้เครือข่ายยังคงสามารถขับเคลื่อนงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงให้ข้อเสนอทางทฤษฎีที่ว่า ภูมิหลังความร่วมมือของภาคีเครือข่ายไม่เคยมีความร่วมมือกันมาก่อนจะมีระดับความไว้วางใจแก่พันธมิตรอยู่ในระดับต่ำ จึงต้องมีการใช้กลยุทธ์ในการสร้างเครือข่ายและการเลือกพันธมิตรที่มีระดับความเป็นทางการสูง ในขณะที่ภูมิหลังความร่วมมือของภาคีเครือข่ายที่เคยมีความร่วมมือกันมาก่อนจะมีระดับความไว้วางใจแก่

พันธมิตรอยู่ในระดับสูง จึงมีการใช้กลยุทธ์ในการสร้างเครือข่ายและการเลือกพันธมิตรที่มีระดับความเป็นทางการต่ำ

การกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหารมีความสัมพันธ์กับสถานะของความร่วมมือและรูปแบบโครงสร้างเครือข่ายของแต่ละพื้นที่

จากการศึกษาการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารจากทั้ง 4 เครือข่าย ได้แสดงให้เห็นว่า การกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหารมีความสัมพันธ์กับสถานะของความร่วมมือและรูปแบบโครงสร้างเครือข่ายของแต่ละพื้นที่ ในประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยขอนำเสนอข้อค้นพบและข้อเสนอทางทฤษฎี ดังตารางที่ 11.2

ตารางที่ 11.2 ความสัมพันธ์ระหว่างการกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหารกับสถานะของความร่วมมือ และรูปแบบโครงสร้างเครือข่ายของแต่ละพื้นที่

โครงสร้างเครือข่าย	สถานะความร่วมมือ	ลักษณะอำนาจในการตัดสินใจ
รูปแบบเครือข่ายจัดการตนเอง (Self-Governed Networks)	ตามกิจกรรมที่ทำร่วมกัน	แบบกระจาย
รูปแบบเครือข่ายที่มีองค์กรมีบทบาทนำ (Lead Organization-Governed Network)	ตามกฎหมาย	แบบรวมศูนย์
รูปแบบเครือข่ายที่มีการจัดตั้งองค์การทำหน้าที่บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO)	ตามกฎหมาย	แบบรวมศูนย์
รูปแบบเครือข่ายแบบผสม (Hybrid Forms of Network Governance)	ตามกิจกรรมที่ทำร่วมกัน และตามกฎหมาย	ทั้งแบบกระจายและแบบรวมศูนย์

จากตารางที่ 11.2 สามารถอธิบายได้ว่า โครงสร้างการจัดการปกครองในรูปแบบเครือข่ายจัดการตนเอง (Self-Governed Networks) จะมีสถานะของความร่วมมือเป็นไปตามกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ซึ่งสถานะความร่วมมือในลักษณะดังกล่าวจะมีการกำหนดรูปแบบของกิจกรรมและบทบาทของภาคีเครือข่ายไว้ใน “แผนการดำเนินงานเครือข่าย” เป็นสำคัญ ความน่าสนใจของรูปแบบโครงสร้างความร่วมมือในบางกรณีพบว่า ถูกยึดโยงผ่าน “ใจ อุดมการณ์ และความปรารถนาอย่างแรงกล้าร่วมกัน” ส่วนการขับเคลื่อนงานมักอาศัยความร่วมมือในรูปแบบการประสานงานผ่านตัวแทนของแต่ละภาคีเครือข่ายที่ได้รับมอบหมายเป็นสำคัญ ส่วนการกำกับดูแลเครือข่าย พบว่า มีลักษณะอำนาจการตัดสินใจแบบกระจาย โดยอำนาจการตัดสินใจของเครือข่ายนั้นจะขึ้นอยู่กับกำกับการกำกับดูแลภายในสถาบันของแต่ละภาคีเครือข่าย ดังเช่น กรณีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่มีกลไกทางนโยบายในการกำกับดูแลภายในสถาบันของแต่ละภาคีเครือข่าย หรือเรียกว่า “คณะกรรมการอำนวยการ” ส่วนอำนาจการ

ตัดสินใจทางการบริหาร มักจะตัดสินใจร่วมกันโดยเป็นประเด็นที่พันธมิตรเครือข่ายนั้นได้รับผลกระทบร่วม เช่น การจัดทำแผนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่าย เป็นต้น ในทางทฤษฎี Provan และ Kenis⁵²⁴ มองว่า เครือข่ายจัดการตนเอง (Self-Governed Networks) ต้องการความไว้วางใจอย่างมาก จึงทำให้การขับเคลื่อนงานเกิดประสิทธิภาพ หัวใจสำคัญ นั่นคือ การมอบหมายกระจายภารกิจ (Task Decomposability) ของเครือข่ายไปยังภาคีเครือข่ายที่ต้องมีการประสานงานและติดตามเป้าหมายโดยรวมของเครือข่าย ซึ่งข้อค้นพบจากการปรากฏการณ์ในการศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นว่า “แผนการดำเนินงานของเครือข่าย กับ ใจ อุดมการณ์ และความปรารถนาอย่างแรงกล้าร่วมกัน” เป็นหัวใจที่สำคัญที่ยึดโยงความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในรูปแบบเครือข่ายจัดการตนเอง (Self-Governed Networks)

ในขณะที่รูปแบบเครือข่ายที่มีองค์กรมีบทบาทนำ (Lead Organization-Governed Network) และรูปแบบเครือข่ายที่มีการจัดตั้งองค์การทำหน้าที่บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO) ต่างมีสถานะของความร่วมมือเป็นไปตามกฎหมาย เช่น สถานะในการจัดตั้งสถาบันตามกฎหมายที่ให้อำนาจพันธกิจในการขับเคลื่อนงาน เป็นต้น ซึ่งสถานะความร่วมมือในลักษณะดังกล่าวภาคีที่มีบทบาทหลักจะได้รับมอบหมายให้มีการบริหารงานเครือข่ายและประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ดังเช่น กรณีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่มีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นในรูปแบบ “การจัดตั้งบริษัท” ขึ้นมาเฉพาะ หรือกรณีอุทยานวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีบทบาทนำภายในเครือข่าย และกรณีมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่มีการแบ่งส่วนงานภายในของอุทยานวิทยาศาสตร์ให้มีแผนงานในการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหาร โดยเฉพาะ เป็นต้น ส่งผลให้การกำกับดูแลเครือข่ายของรูปแบบเครือข่ายที่มีองค์กรมีบทบาทนำ (Lead Organization-Governed Network) และรูปแบบเครือข่ายที่มีการจัดตั้งองค์การทำหน้าที่บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO) มีลักษณะอำนาจการตัดสินใจแบบรวมศูนย์ โดยอำนาจการตัดสินใจของเครือข่ายขึ้นอยู่กับกำกับการกำกับดูแลภายในสถาบันของภาคีเครือข่ายที่มีบทบาทหลัก ดังเช่น กลไกทางนโยบายในรูปแบบของคณะกรรมการของอุทยานวิทยาศาสตร์ จะทำหน้าที่ในการกำกับดูแลอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี หรืออย่างกรณีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีคณะกรรมการบริษัท เป็นผู้กำกับดูแล เป็นต้น ส่วนอำนาจการตัดสินใจทางการบริหารภาคีเครือข่าย เป็นอำนาจการตัดสินใจโดยพันธมิตรเดียว เช่น อำนาจทางการ

⁵²⁴ Provan, Keith G. and Kenis, Patrick (2005), Modes of Network Governance and Implications for Network Management and Effectiveness, Prepared for presented at the Public Management Research Association meeting, September 29 to October 1, 2005, at the University of Southern California, Los Angeles, California.pp.10-15.

บริหารงานจะขึ้นอยู่กับกรรมการผู้จัดการบริษัทในกรณีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ส่วนกรณีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จะเป็นผู้อำนวยการโครงการอุทยานวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ซึ่ง Provan และ Kenis⁵²⁵ ได้กล่าวเสริมว่า โครงสร้างเครือข่ายทั้ง 2 รูปแบบนี้จะมีระดับของความไว้วางใจของพันธมิตรเครือข่ายที่ต่ำกว่ารูปแบบเครือข่ายจัดการตนเอง (Self-Governed Networks) เนื่องจากเป็นการบริหารงานเครือข่ายผ่านตัวแทน (Broker) อย่างไรก็ตาม รูปแบบเครือข่ายที่มีการจัดตั้งองค์การทำหน้าที่บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO) กลับเป็นรูปแบบเครือข่ายมีประสิทธิภาพมากที่สุดในกิจกรรมที่ต้องใช้ทักษะเฉพาะ ขณะเดียวกัน ยังมีความสามารถสูงต่อการตอบสนองความต้องการหรือแรงกดดันจากภายนอก เช่น การระดมทุน การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบต่าง ๆ สุดท้าย ในระยะยาวรูปแบบของเครือข่ายทั้ง 2 รูปแบบนี้จะช่วยให้เครือข่ายมีความยั่งยืนมากกว่า เนื่องจากการขับเคลื่อนงานภายใต้หน่วยงานเดี่ยวแต่ดำเนินการในนามของภาคีเครือข่ายที่เข้าร่วมทั้งหมดจะส่งผลให้การมอบหมายกระจายภารกิจอยู่ในลักษณะของ “การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน” ของภาคีเครือข่าย

ด้วยประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงให้ข้อเสนอทางทฤษฎีที่ว่า การกำกับดูแลเครือข่ายนวัตกรรมอาหารมีความสัมพันธ์กับสถานะของความร่วมมือและรูปแบบโครงสร้างเครือข่ายของแต่ละพื้นที่ ในกรณีที่มีการจัดการปกครองในรูปแบบเครือข่ายจัดการตนเอง (Self-Governed Networks) จะมีสถานะของความร่วมมือเป็นไปตามกิจกรรมที่ทำร่วมกัน พันธมิตรภายในเครือข่ายมีระดับความไว้วางใจต่อกันในระดับสูง ซึ่งมีแผนการดำเนินงานของเครือข่าย กับ ใจ อุดมการณ์ และความปรารถนาอย่างแรงกล้าร่วมกัน ในการยึดโยงรูปแบบของกิจกรรมและบทบาทของภาคีเครือข่าย รูปแบบเครือข่ายดังกล่าวจะมีอำนาจในการตัดสินใจแบบกระจายที่ให้ภาคีเครือข่ายได้มีบทบาทในการตัดสินใจร่วมกัน ในขณะที่รูปแบบเครือข่ายที่มีองค์กรมีบทบาทนำ (Lead Organization-Governed Network) และรูปแบบเครือข่ายที่มีการจัดตั้งองค์การทำหน้าที่บริหารงาน (Network Administrative Organization: NAO) ต่างมีสถานะของความร่วมมือเป็นไปตามกฎหมาย โดยเป็นการดำเนินการขับเคลื่อนเครือข่ายในลักษณะตัวแทน (Broker) พันธมิตรภายในเครือข่ายจะมีความไว้วางใจที่ต่ำกว่ารูปแบบเครือข่ายจัดการตนเอง (Self-Governed Networks) ตลอดจนมีลักษณะอำนาจในการตัดสินใจแบบรวมศูนย์ไปที่ตัวแทนที่ได้รับมอบหมาย (ภาคีเครือข่ายที่มีบทบาทหลัก) เป็นสำคัญ

⁵²⁵ Provan, Keith G. and Kenis, Patrick (2005), Modes of Network Governance and Implications for Network Management and Effectiveness, Prepared for presented at the Public Management Research Association meeting, September 29 to October 1, 2005, at the University of Southern California, Los Angeles, California.pp.10-15.

กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่ที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ผลผลิตจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหารมีความแตกต่างกัน

เครือข่ายนวัตกรรมอาหารนั้นต่างมีความแตกต่างกันในแต่ละบริบทพื้นที่ ดังนั้น การพิจารณาถึงผลสำเร็จของเครือข่ายหนึ่ง ๆ ที่ จะสามารถขับเคลื่อนไปสู่ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดได้นั้น ผู้วิจัยมีข้อโต้แย้งว่า กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารของแต่ละพื้นที่ที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไปนำไปสู่การออกแบบเครือข่ายนวัตกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะของเป้าหมายและพันธมิตรของเครือข่ายส่งผลให้ผลผลิตจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหารมีความแตกต่างกัน ซึ่งข้อค้นพบที่ได้จากปรากฏการณ์ได้ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการและการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารเชิงพื้นที่ที่แตกต่างกันส่งผลให้ผลผลิตจากเครือข่ายนวัตกรรมอาหาร ได้แก่ โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงภายในเครือข่าย แผนงานในการดำเนินการ ทรัพยากรของเครือข่าย และรูปแบบกิจกรรมของเครือข่ายมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ

ด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงภายในเครือข่าย ผลผลิตที่เกิดขึ้นภายหลังจากการจัดการปกครองเครือข่ายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงภายในเครือข่าย ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานี้เกิดขึ้นใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะที่ 1 เกิดโครงสร้างการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารโดยเฉพาะ มีการกำหนดโครงสร้างการบริหารงาน ขึ้นมาโดยเฉพาะสำหรับการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหาร เช่น การจัดตั้งในรูปแบบบริษัท การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการแบ่งส่วนงานภายในของภาคีหลักให้เป็นส่วนงาน/แผนงานที่มีการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เหตุผลประการสำคัญเพื่อความคล่องตัวและความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการเครือข่าย ลักษณะที่ 2 ไม่มีการกำหนดโครงสร้างการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารขึ้นมาเป็นการเฉพาะ เช่น การอาศัยโครงสร้างการบริหารจัดการและการกำกับดูแลขององค์กรที่เป็นภาคีหลัก ด้วยเหตุผลที่ว่า พันธกิจของสถาบันซึ่งเป็นภาคีหลักมีความสอดคล้องต่อแนวนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis)

ด้านแผนงานในการดำเนินการ การมีแผนการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารขึ้นโดยเฉพาะที่มีจุดเน้นการพัฒนา (Focus Area) ซึ่งเป็นความถนัดและความเชี่ยวชาญของแต่ละเครือข่ายที่มีความแตกต่างกัน ดังเช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีจุดเน้นด้านการทดสอบทางประสาทสัมผัส (Sensory Evaluation)” มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีจุดเน้นการเพิ่มมูลค่าของอาหารพื้นถิ่นให้มีคุณภาพและมาตรฐาน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีจุดเน้นด้านส่วนผสมจากธรรมชาติที่มีคุณค่าสูง” (High-value ingredients) และมหาวิทยาลัยแม่โจ้มีจุดเน้นด้านอาหารอินทรีย์ (Organic Food) และศิลปวิทยาการอาหาร (Gastronomy) เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันบางเครือข่ายมิได้มีแผนการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารแยกออกมาต่างหากโดยเฉพาะ หากแต่อาศัยแผนการขับเคลื่อนงานของสถาบันที่เป็นผู้ขับเคลื่อนหลักเข้ามาเชื่อมต่อกับนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร ด้วยเหตุผลที่ว่า

ประการแรก เป็นสถาบันที่มีภารกิจหลักในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหารอยู่เดิม
ประการที่สอง แผนการขับเคลื่อนงานเดิมได้รับความเห็นชอบเครือข่ายพันธมิตรความร่วมมือในพื้นที่
จากหลากหลายภาคส่วน ตลอดจนสอดคล้องต่อบริบทของพื้นที่และเป็นความต้องการของประชาชน
ในพื้นที่

ด้านทรัพยากรของเครือข่าย ผลผลิตในด้านทรัพยากรที่เกิดขึ้นจากการจัดการปกครอง
เครือข่าย ได้ชี้ให้เห็นว่า การเข้ามาของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis)
เปรียบเสมือนกลไกที่หนุนเสริมในมิติทางด้านอาหารให้มีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น ด้วยการให้การ
สนับสนุนทางด้านทรัพยากรต่าง ๆ กล่าวคือ แม้วานโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis)
จะมีได้มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อให้การสนับสนุนต่อการขับเคลื่อนงานเมืองนวัตกรรมอาหารในเชิง
พื้นที่เอกเช่นหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ แต่ข้อพิจารณาที่สังเกตเห็นได้จากการศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นว่า
ทรัพยากรจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารนั้นเป็นทรัพยากรที่มีใช้ตัวเงิน หากแต่เป็นทรัพยากรใน
เชิง “คุณค่า” (Value) ที่ส่งมอบให้กับพื้นที่ให้สามารถพัฒนาเมืองนวัตกรรมอาหารให้มีการขับเคลื่อน
งานอย่างยั่งยืน ดังเห็นได้จาก ด้านการบริหารจัดการเครือข่ายซึ่งเป็นกลไกในเชิงพื้นที่ การให้สิทธิ
ประโยชน์ทางในการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหารแก่พื้นที่ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้แก่
ภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมอาหาร การพัฒนาองค์ความรู้ของผู้ขับเคลื่อน
งานในพื้นที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการเครือข่าย นอกจากนี้ ด้านการพัฒนาองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญ
ทางด้านนวัตกรรมอาหารโดยเฉพาะ มีการพัฒนาองค์ความรู้และขีดความสามารถของพันธมิตร
เครือข่าย การได้เครือข่ายพันธมิตรผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ทางด้านนวัตกรรมโดยเฉพาะ เช่น การจัดให้
เกิดพื้นที่หรือเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านอาหารโดยเฉพาะ แนวโน้มของอาหารแห่งอนาคต
ใหม่ ๆ องค์ความรู้ทางด้านนวัตกรรมอาหารในเชิงเทคนิค เป็นต้น ส่งผลให้เกิดการไหลเวียนขององค์
ความรู้ทางด้านพัฒนานวัตกรรมอาหาร ตลอดจนการเชื่อมโยงต่อฐานข้อมูลและโครงสร้างพื้นฐาน
ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางด้านอาหารจากทุกพื้นที่ที่เข้ามาเป็นเครือข่าย
พันธมิตร และบทบาทของผู้ขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร ที่ทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมต่อ (connect the
dot) ระหว่างพื้นที่กับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ของส่วนกลางให้สามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้ง่ายมาก
ขึ้น หรือการได้รับงบประมาณการสนับสนุนต่อการขับเคลื่อนการบริหารจัดการเครือข่ายในเชิงพื้นที่
เพิ่มมากขึ้น ด้วยประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานี้จึงเป็นทรัพยากรจากนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารที่เป็น
ส่วนสนับสนุนต่อการจัดการปกครองเครือข่ายในเชิงพื้นที่

นอกจากนี้ การเข้ามาของนโยบายนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เป็นเสมือนปัจจัยเร่ง
และกระตุ้นให้เครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ จำต้องมีโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์
เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางด้านพัฒนานวัตกรรมอาหารที่รองรับต่อความต้องการของ
ผู้ประกอบการโดยเฉพาะ ทั้งนี้เป็นผลมาจากเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่ทางเครือข่ายจะได้เข้าเป็นส่วน

หนึ่งของเมืองนวัตกรรมอาหาร ซึ่งได้รับการประกาศพื้นที่ที่ได้รับสิทธิ์ประโยชน์ในการส่งเสริมการลงทุนด้านนวัตกรรมอาหารได้นั้น จำต้องมีปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาด้วยอีกประการหนึ่ง เนื่องจากเป็นรูปแบบการให้บริการ (Service Platform) ที่ได้มีการกำหนดไว้ในแนวนโยบาย แต่จุดต่างจะเป็นในด้านวิธีการระดมทรัพยากรเพื่อให้ได้มาซึ่งงบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานฯ ดังเช่น การระดมทรัพยากรด้านงบประมาณจากงบประมาณแผ่นดิน (งบคลัง) งบประมาณด้านรายได้ของมหาวิทยาลัย และงบประมาณที่ได้รับจากการสนับสนุนการวิจัยโครงการ เป็นต้น สุดท้าย ข้อค้นพบที่น่าสนใจจากการศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นว่า การเข้ามาของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่งผลให้ภาคีเครือข่ายที่ไม่เคยมีความร่วมมือกันมาก่อน นำไปสู่การสร้างความร่วมมือระหว่างกันที่สุดในที่สุด

ด้านรูปแบบกิจกรรมของเครือข่าย การเข้ามาของนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่งผลให้เครือข่ายนวัตกรรมอาหารในเชิงพื้นที่ที่มีการบูรณาการความร่วมมือทางด้านทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมอาหารจนนำไปสู่ความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการแก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ที่มีจุดเน้นที่แตกต่างกัน ดังเช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการเพื่อตอบสนองต่อพันธกิจ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการด้านนวัตกรรมอาหารเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการในพื้นที่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่มีความเชื่อมโยงในการให้บริการพัฒนานวัตกรรมอาหารเพื่อตอบสนองต่อผู้ประกอบการในทุกระดับ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่มีความเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการด้านนวัตกรรมอาหารตลอดห่วงโซ่คุณค่า

11.3.2 ข้อค้นพบและข้อเสนอในทางทฤษฎี: ความเชื่อมโยงจากระดับเครือข่ายนโยบายสู่การจัดการปกครองในเชิงพื้นที่

จากการกำหนดนโยบายภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุน สู่ “การต่อสู้บนจุดยืนทางความคิด” ของผู้นำนโยบายไปปฏิบัติด้วยการให้คุณค่าของนวัตกรรมอาหารที่ยึดโยงกับบริบทและความต้องการของประชาชนในพื้นที่

ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการจากนโยบายเกษตรมาสู่นโยบายนวัตกรรมอาหารที่ผ่านมา ได้ชี้ให้เห็นว่า รัฐเป็นหนึ่งในโลกที่สำคัญที่เข้ามาจัดสรรความมั่งคั่งและอำนาจความสะดวกรับความสะดวกในระบบทุนนิยมโลก เพื่อรองรับต่อการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางเสรีนิยมใหม่เรื่อยมา จนกระทั่งมาสู่การรัฐประหารของ คสช. ในปี พ.ศ. 2557 ที่มีการรวมอำนาจและกระบวนการตัดสินใจรวมศูนย์ไว้ที่สถาบันทหาร โดยการจัดตั้งกลไกเชิงสถาบันเพื่อรองรับโครงสร้าง

อำนาจทางการเมือง⁵²⁶ ไม่เพียงแต่การหลอมรวมอำนาจไว้ที่สถาบันทหารเท่านั้น หากแต่รัฐบาล คสช. ได้ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางอำนาจ ด้วยการสร้างความสัมพันธ์กับพลังทางสังคมและกลุ่มทางการเมืองอื่น ๆ เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนทางการเมืองและสร้างความร่วมมือจากกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ที่เห็นพ้องต้องกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุนที่หลอมรวมกันเป็นพันธมิตรบนผลประโยชน์ร่วมกัน ดังเห็นได้จาก โครงการประชารัฐ ที่เปิดให้กลุ่มทุนใหญ่กว่า 24 กลุ่ม ได้เข้ามา มีบทบาทในการเป็นเสมือน “พี่เลี้ยง” (Big Brother Project) ให้กับผู้ประกอบการในท้องถิ่นอย่าง กลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการตลาด เทคโนโลยี และงบประมาณ ซึ่งรัฐจะให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีแก่กลุ่มทุนที่เข้าร่วมโครงการดังกล่าว⁵²⁷

ด้วยประเด็นบริบทข้างต้นจึงสะท้อนให้เห็นว่า โครงสร้างทางการเมืองในช่วงรัฐบาล คสช. มีรูปแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่สถาบันทหารและมีระบบการเมืองแบบอำนาจนิยม ดังนั้น ในช่วงของการกำหนดนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ซึ่งเป็นนโยบายที่เกิดขึ้นในช่วงของรัฐบาล คสช. เป็นผลมาจากรัฐบาล คสช. ต้องการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) เนื่องจากนโยบายดังกล่าวเป็นเสมือน “เครื่องมือและกลไก” สำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดการสะสมทุนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ การจะทำให้นโยบายได้รับการผลักดันและสามารถหลอมรวมข้อเสนอให้มีความเห็นพ้องต้องกันได้มากที่สุด ในช่วงของการกำหนดนโยบายจึงมิได้เปิดกว้างให้มีการแข่งขันทางนโยบายได้อย่างเสรี ตลอดจนวางกรอบจำกัดให้เฉพาะตัวแสดงบางกลุ่มได้เข้ามา มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย ดังเห็นได้จาก การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายของกลุ่มแนวร่วมพันธมิตรทั้ง 3 กลุ่ม ทั้งกลุ่มขับเคลื่อนการพัฒนาโครงการสำนักงานบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis Program Management Office: FIPMO) และกลุ่มเครือข่ายพันธมิตรที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ต่างเป็นตัวแสดงที่เป็นสถาบันของรัฐในระบบราชการที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล คสช. ในขณะที่กลุ่มภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหาร ต่างเป็นตัวแสดงในภาคอุตสาหกรรมอาหารรายใหญ่ทั้งสิ้น เช่น บริษัท ไทยยูเนี่ยน กรุ๊ป จำกัด (มหาชน) บริษัท เบทาโกร จำกัด (มหาชน) บริษัท สุรพลฟู้ดส์ จำกัด (มหาชน) บริษัท มิตรผลวิจัย

⁵²⁶ ดังเห็นได้จาก คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) คณะรัฐมนตรี สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) สภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) และคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) เป็นพื้นที่ให้แก่มูลนิธิส่วนต่าง ๆ ทั้งกลุ่มทางการเมือง ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ได้เข้ามามีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น เพื่อแสดงให้เห็นว่าสามารถเข้าถึงอำนาจและผลประโยชน์ได้ภายใต้ระบอบอำนาจนิยม ส่วนกลุ่มข้าราชการ นักวิชาการ สื่อมวลชน และนักเคลื่อนไหวทางสังคมที่ต่างอาศัยโอกาสนี้ในการผลักดันวาระนโยบายด้วยเช่นกัน

⁵²⁷ Kongkirati, Prajak; Kanchoochat, Veerayooth. The Prayuth Regime: Embedded Military and Hierarchical Capitalism in Thailand *TRaNS : Trans-Regional and -National Studies of Southeast Asia*; Seoul Vol. 6, Iss. 2, (Jul 2018): 279-305. DOI:10.1017/trn.2018.4

พัฒนาอ้อยและน้ำตาล จำกัด บริษัท ไทยเพรซิเดนท์ฟูดส์ จำกัด (มหาชน) บริษัท เคซีจี คอร์ปอเรชั่น จำกัด ศูนย์วิจัยและพัฒนา เครือเบทาโกร การเข้ามามีส่วนร่วมของตัวแสดงดังกล่าวนี้ต่างมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐบาล คสช. ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นตัวแสดงกลุ่มเดียวกันกับกลุ่มทุนใหญ่ภายใต้โครงการประชารัฐ

นอกจากนี้ ความพยายามในการเข้าไปมีอิทธิพลและควบคุมระบบเศรษฐกิจของกลุ่มทุนในช่วงของการกำหนดนโยบาย ต่างได้มีข้อเรียกร้องให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการอำนวยการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ขึ้น โดยองค์ประกอบของคณะกรรมการ ประกอบด้วย (1) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นประธาน (2) หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องต่อการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร 13 หน่วยงาน (3) สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (4) สภาหอการค้าไทย และ (5) กลุ่มทุนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหาร จำนวน 7 ราย ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวนี้มีบทบาทในการกำหนดยุทธศาสตร์ แนวทางการดำเนินงาน และหลักเกณฑ์โครงการบูรณาการเมืองนวัตกรรมอาหาร รวมถึงการกำกับดูแลการบริหารจัดการเมืองนวัตกรรมอาหาร แผนการดำเนินงานและแผนงบประมาณ และการสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร แต่ในระยะหลังได้มีการยกเลิกคณะกรรมการอำนวยการ ฯ ด้วยเหตุผลการปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของการกำหนดนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร รัฐจะเป็นผู้กำหนดว่าประเด็นใดที่การมีส่วนร่วมสามารถดำเนินการได้และเป็นผู้ควบคุมตัวแสดงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวาระนโยบายเป็นสำคัญ โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและกลุ่มทุน ได้ปรับเปลี่ยนทิศทางของการจัดวางความสัมพันธ์ทางอำนาจ ด้วยการที่รัฐเผด็จการทหารต่างเป็นผู้อำนวยความสะดวกและเอื้อให้กลุ่มทุนได้เข้าถึงอำนาจผ่านกระบวนการกำหนดนโยบายและทรัพยากรที่สามารถเข้ามามีอิทธิพลต่อการครอบงำระบบเศรษฐกิจ ตลอดจนกีดกันมิให้กลุ่มทุนรายย่อย หรือผู้ประกอบการอิสระสามารถแข่งขันในระบบทุนนิยมได้อย่างเท่าเทียมกัน

จากการกำหนดนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารได้เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุนร่วมกันผลักดันนโยบาย ชี้ชัดได้ว่า การกำหนดนโยบายดังกล่าวจะเป็นวาระซ่อนเร้นที่มีเจตนาโดยตรงต่อการสะสมทุนของกลุ่มทุนอุตสาหกรรมอาหารขนาดใหญ่ หากแต่การตีความในเบื้องต้นได้สะท้อนภาพให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐและกลุ่มทุนจะผนึกกำลังในการกำหนดนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร เพื่อที่จะเอื้อให้เกิดประโยชน์ต่อการสะสมทุนในระบบทุนนิยมโลกก็จริง แต่เมื่อมาพิจารณาถึงการนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปปฏิบัติในเชิงพื้นที่ กลับมีข้อค้นพบน่าสนใจที่ว่า การนำนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารไปปฏิบัติในต่างมีกระบวนการก่อรูปการจัดการปกครองของเครือข่ายความร่วมมือที่แตกต่างกันออกไป ซึ่ง “ตัวแสดงในระดับพื้นที่” ในฐานะผู้ที่รับเอานโยบายเมืองนวัตกรรมอาหารเข้าไปขับเคลื่อน เพื่อให้เกิด “ระบบนิเวศนวัตกรรมอาหาร” ในพื้นที่นั้น ๆ มีการปรับตัวและมี “การ

ต่อสู้นจุดยืนทางความคิด” จุดยืนทางความคิดที่วันนี้เป็นการให้ “คุณค่าของนวัตกรรมอาหาร” ที่แตกต่างกันตามความเชื่อและชุดอุดมการณ์ของผู้ขับเคลื่อนงาน รวมไปถึงบริบทและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ดังเห็นได้จาก เครือข่ายเมื่องนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ให้คุณค่าของนวัตกรรมอาหารว่า นวัตกรรมนั้นจะต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมการบริโภคของคนในพื้นที่ และสามารถขายได้จริง

นอกจากนี้ การลงทุนในการวิจัยพัฒนานวัตกรรมต้องไม่สูงมาก เพื่อให้กลุ่มกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) สามารถเข้าถึงการพัฒนา นวัตกรรมได้ ในขณะที่ เครือข่ายนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้คุณค่าไปที่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับอาหาร (Local Knowledge) เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้สามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างมีคุณภาพ ส่วนเครือข่าย นวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ให้คุณค่าในการเป็นแหล่งผลิตอาหารสะอาดและอาหารปลอดภัย (Food Safety) รวมถึงการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและชุมชนไปพร้อมกัน สุดท้าย จุดยืนทางความคิดของเครือข่ายนวัตกรรมอาหารในระดับพื้นที่ต่างมีชุดความเชื่อร่วมกันที่ว่า มีความปรารถนาให้ “เมื่องนวัตกรรมอาหาร” เป็นระบบนิเวศนวัตกรรมที่เป็นที่พึ่งของประชาชนในพื้นที่ด้วยการหลอมรวมโครงสร้างพื้นฐานและองค์ความรู้ ท้องถิ่นจะมีส่วนช่วยให้ประชาชนทุกกลุ่ม (Inclusiveness) ยกย่องคุณภาพของชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ความสามารถในการเข้าถึงความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) อย่างยั่งยืน และการมีสังคมของการเกื้อกูลซึ่งกันและกันด้วยการทำธุรกิจแบบ เศรษฐกิจฐานราก (Inclusive Business) ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือผู้ที่มีรายได้น้อยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของห่วงโซ่คุณค่าธุรกิจและเชื่อมโยงไปสู่ตลาดโลก เพื่อให้ประชาชนทั้งในระดับประเทศและระดับโลกได้ บริโภคอาหารที่ปลอดภัย (Food Safety) เป็นเป้าหมายปลายทางที่สำคัญ

11.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ประการแรก ในแวดวงทางวิชาการยังม้งานศึกษาที่มีการนำแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่าย พันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) มาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ในการ กำหนดนโยบายของภาครัฐไทยอยู่จำนวนน้อย เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวอยู่บนฐานของการรวมกลุ่มของพันธมิตรที่มีพื้นที่ในการเจรจาต่อรองและแลกเปลี่ยนอย่างเสรีผ่านความคิดความเชื่อของนโยบาย ที่ต้องใช้ระยะเวลาในการสั่งสมระบบความเชื่อยาวนาน อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดการวิเคราะห์ พันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) มาร่วมอธิบายกับแนวคิดอื่น ๆ ด้วยจะทำให้การอธิบายปรากฏการณ์มีความน่าสนใจมากขึ้น ดังเช่น ทฤษฎีการสร้างเรื่องเล่าทางนโยบาย

(narrative policy analysis) ทฤษฎีหลายกระแส (multiple stream) เป็นต้น หรือการการนำแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework :ACF) มาอธิบายปรากฏการณ์ความล้มเหลวที่เกิดจากการกำหนดนโยบาย ซึ่งเป็นผลมาจากกลุ่มแนวร่วมพันธมิตรของแต่ละกลุ่มต่างมีจุดยืนทางนโยบายที่แตกต่างกัน ล้วนเป็นประเด็นข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาคั้งต่อไปที่น่าสนใจ

ประการที่สอง การศึกษาการกำหนดนโยบายในกรณีที่บริบทเปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นบริบททางความคิด บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ หรือบริบทอื่น ๆ ล้วนทำให้เห็นว่า บริบทดังกล่าวนั้นส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงทางนโยบายในประเด็นใดบ้างทั้งในมิติของการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายและการจัดการปกครองเครือข่าย ประเด็นการศึกษาดังกล่าวจึงเป็นการศึกษาในอนาคตที่น่าสนใจประการหนึ่ง

ประการที่สาม แม้ว่าในงานศึกษานี้จะมีความเชื่อมโยงในทุกระดับของการวิเคราะห์ ตั้งแต่วิเคราะห์ระดับมหภาค (Macro-level) มุ่งเน้นการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนโยบายนวัตกรรมอาหารของไทย ในขณะที่การวิเคราะห์ระดับกลาง (Meso-level) มุ่งเน้นในการอธิบายการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทเชิงโครงสร้าง เครือข่ายนโยบาย และผลลัพธ์นโยบายนวัตกรรมอาหารในภาพรวม และการวิเคราะห์ระดับจุลภาค (Micro-level) มุ่งเน้นไปที่การเปรียบเทียบการจัดการปกครองเครือข่ายนวัตกรรมอาหารตามแนวทางการกำหนดพื้นที่เมืองนวัตกรรมอาหาร อย่างไรก็ตาม งานศึกษาชิ้นนี้ยังไม่ครอบคลุมถึงการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ การประเมินผลจากการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งเป็นประเด็นการศึกษาที่น่าสนใจที่จะทำให้เห็นถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของนโยบายได้

บรรณานุกรม

- กองบรรณาธิการ. (2552). วิกฤตอาหารขาดแคลน ของโลก : โอกาสทองของประเทศไทย, ว. For Quality 16(139): 46-49.
- กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. (2559). พิมพ์เขียว Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน . สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2566 จาก https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/blueprint-thailand-4/
- กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1. แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 (พ.ศ. 2566-2570). . สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม, 2566 จาก http://www.osmnorth-n1.moi.go.th/new/detail.php?type=news&id_=6
- กลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคกลาง กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑล. (2564). แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด (พ.ศ. 2566- 2570) กลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑล. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม, 2566 จาก <http://centralnpt.com/Content/pdf/Plan66.pdf>.
- กัลยา (นามสมมติ) . (2566, มีนาคม 27). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.
- กระทรวงพาณิชย์, กรมส่งเสริมการค้าส่งออก. (2548).กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ โครงการครัวไทยสู่ครัวโลก (Kitchen to the world) ผ่านสื่อมวลชน. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน, 2565 จาก https://www.ditp.go.th/contents_attach/78025/78025.pdf
- กระทรวงมหาดไทย, กรมการพัฒนาชุมชน, ศูนย์สารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชน (2563).ข้อมูลยอดจำหน่ายสินค้า OTOP.สืบค้นเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม, 2566 จาก <https://pdoc.cdd.go.th/portal/index.html>
- กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2547). แผนกลยุทธ์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (พ.ศ.2547-2556). กรุงเทพฯ ฯ : จีรวัฒน์ การพิมพ์.
- กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ฝ่ายวิจัยนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม. (2548). วิวัฒนาการระบบนวัตกรรมแห่งชาติของประเทศไทย : อดีต ปัจจุบัน อนาคต. ปทุมธานี: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.
- กิตติ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 6). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.

- กาญจนา ธรรมาวาท. (2548). *นโยบายอุตสาหกรรม*. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2566 จาก [http://old-book.ru.ac.th/e-book/inside/html/dlbook.asp?code=EC326\(48\)](http://old-book.ru.ac.th/e-book/inside/html/dlbook.asp?code=EC326(48))
- คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (ออนไลน์). *ประวัติความเป็นมา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม, 2566 จาก <https://www.agro.cmu.ac.th/web/page.php?id=10&t=ประวัติความเป็นมา>
- โครงการอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (ออนไลน์). *บริการของโครงการอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*. สืบค้นเมื่อวันที่ 23 มีนาคม, 2566 จาก <https://ubuspark.org>
- จรัสศรี (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 5). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.
- จิระประภา อัครบวร และประยูร อัครบวร. (2552). การบริหารงานภาครัฐในรูปแบบเครือข่าย =Governing by Network. กรุงเทพฯ: กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, หน้า 33-37.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสุธี ประศาสน์เศรษฐ์. (2522). *ระบบเศรษฐกิจไทย 1851-1910*. ในวิวัฒนาการทุนนิยมไทย, ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, บรรณาธิการ (ฝ่ายวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและกลุ่มเศรษฐศึกษา คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 3.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์.(2527). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 651-663
- ชัย เรื่องศิลป์. (2522). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ.2352-2453*. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด. หน้า 326
- ชาติชาย มุกสง. (2559). การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (นรินทร์ เศรษฐบุตร์ และนิยม รัฐอมฤต, บก.), คลังความรู้ สถาบันพระปกเกล้า สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2566 จาก http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ#cite_note-1.
- ญาดา ประภาพันธ์. (2538). *ประวัติศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บทที่ 12 ประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2566 จาก <http://old-book.ru.ac.th/e-book/inside/html/dlbook.asp?code=EC392> .
- ญานิศาน (นามสมมติ) . (2566, กุมภาพันธ์ 8). ผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.

- ฐานข้อมูลกฎหมายและกฎหมายวิทยาลัยธรรมศาสตร์. *ข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้งหรือร่วมกับบุคคลอื่นจัดตั้งนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด พ.ศ. 2562*. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์, 2566 จาก <https://db.legal.tu.ac.th/021101-01/> ญัฐเดช (นามสมมติ).(2565, ธันวาคม 27). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.
- ธนพันธ์ โล่ประกอบทรัพย์. (2561). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการเมืองเรื่องนโยบายช่วยเหลือเกษตรกรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กรณีศึกษาเปรียบเทียบโครงการช่วยเหลือการเพาะปลูกของชาวนาในประเทศไทย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)
- ธนภัทร (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.
- ธนา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2541). *รายงานเศรษฐกิจและการเงิน 2541*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน, 2565 จาก https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/EconomicConditions/AnnualReport/AnnualReport/econ_annual98.pdf
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2557). *ประเด็นเศรษฐกิจในรอบปี 2557*. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน, 2565 จาก https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/EconomicConditions/AnnualReport/AnnualReport/annual_Y57_T.pdf
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2563). *รายงานภาวะเศรษฐกิจไทย ปี 2563*. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2566 จาก <https://www.bot.or.th/content/dam/bot/documents/th/thai-economy/the-state-of-thai-economy/annual-report/annual-econ-report-th-2563.pdf>
- นาวิณ (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 4). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.
- นิชภา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 5). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

- บัวพันธ์ พรหมพักพิง และมุกดา วงศ์อ่อน การเกษตรและอาหาร: ประเด็นปัญหาเก่าในวาระใหม่ของ การวิจัยและการพัฒนา. *Journal of Humanities and Social Sciences*; 2020, 9(1):1-18 DOI:10.14456/connexion.2020.1
- ประเวช (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 19). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.
- ปราณีดี พิจิตรวัยปรีชา. (2547). การเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของอาหารไทยในตลาดโลก *วารสาร มนุษยศาสตร์* เล่มที่ 12 น.95-104
- ประกาศมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เรื่อง การจัดตั้งศูนย์วิจัย ศูนย์ความเป็นเลิศด้านวิชาการ และศูนย์ความเป็นเลิศด้านรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ประกาศ ณ วันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2562 ผู้จัดการออนไลน์. (2557). *ตั้งศูนย์นวัตกรรมอาหาร-บรรจุภัณฑ์ ดันเป็นศูนย์กลางอาเซียน*. บทสัมภาษณ์ นายศุภชัย หล่อโลหการ ผู้อำนวยการสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม, 2566 จาก <https://mgronline.com/science/detail/9570000020108>
- พงศกร (นามสมมติ). (2565, ธันวาคม 28). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์.
- พรประภา (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 10). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.
- พร้อมพงศ์ (นามสมมติ). (2566, กุมภาพันธ์ 16). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.
- พิมพ์พา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 9). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์.
- พีระ (นามสมมติ). (2566, กุมภาพันธ์ 1). ผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.
- ภัทรนันท์ (นามสมมติ) . (2565, ธันวาคม 16). ผู้ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. *ประวัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม, 2565 จาก https://tu.ac.th/history_tu
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2565). *ข้อกำหนดการจัดตั้งบริษัทเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (Term of Reference)*. เอกสารอัดสำเนา
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ฝ่ายวางแผนและพัฒนาคุณภาพ. (2564). *แผนยุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2565-2570)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม, 2566 จาก https://pr.tu.ac.th/journal_special/2565/Strategic-Plan-No-13/index.html

- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2565). *ประวัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม, 2565 จาก https://tu.ac.th/history_tu
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2561). *ยุทธศาสตร์การบริหารมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระยะ 4 ปี (พ.ศ. 2562-2565)*. ศาสตราจารย์คลินิก นายแพทย์นิเวศน์ นันทจิต เสนอต่อที่ประชุมสภา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2561. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม, 2566 จาก https://planning.oou.cmu.ac.th/wp-content/uploads/2019/06/2019-06-20_07-45-51_62-65-.pdf
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะอุตสาหกรรมเกษตร. (2564). *แผนกลยุทธ์ 5 ปี (พ.ศ. 2565-2569)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม, 2566 จาก https://www.agro.cmu.ac.th/mis2/document/pages/file_upload/2666_143655.pdf
- มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (2566). *บ้านหลังนี้มีประวัติอันยาวนาน กว่าจะเป็น “วันนี้” กว่าจะเป็น “แม่โจ้”*. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มีนาคม, 2566 จาก <https://www.mju.ac.th/th/About-MJU.html>
- มหาวิทยาลัยแม่โจ้. คณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร. *เกี่ยวกับหน่วยงาน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มีนาคม, 2566 จาก https://engineer.mju.ac.th/wtms_about.aspx?&lang=th-TH
- มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (2557, 28 มกราคม). *ประกาศสภามหาวิทยาลัยแม่โจ้ เรื่อง การจัดตั้งหน่วยงานในกำกับของมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2557*.
- มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (2562, 16 ตุลาคม). *ระเบียบมหาวิทยาลัยแม่โจ้ว่าด้วยการบริหารและการดำเนินงานของหน่วยงานวิสาหกิจ พ.ศ. 2562*.
- มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (2562, 14 พฤศจิกายน). *ประกาศสภามหาวิทยาลัยแม่โจ้ เรื่อง ให้มีอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร เป็นหน่วยงานวิสาหกิจ ระดับมหาวิทยาลัย*
- มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (2565, 9 ธันวาคม). *ประกาศสภามหาวิทยาลัยแม่โจ้ เรื่อง การแบ่งหน่วยงานภายในของอุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกษตรและอาหาร*
- เมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้. *แนวทางและแผนปฏิบัติงานเพื่อขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหารส่วนขยาย มหานครแห่งนวัตกรรมและวัฒนธรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (Maejo Gastropolis)*. โฟล์เอกสาร
- รดา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 4). *ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้*. สัมภาษณ์.
- รัฐสภา. (2480). *คำแถลงนโยบายของรัฐบาล คณะรัฐมนตรี คณะที่ 8 นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา* เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 21 ธันวาคม 2480- 16 ธันวาคม 2481แถลงนโยบาย เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2480. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2566 จาก

<https://library.parliament.go.th/sites/default/files/assets/files/statement-policy/08/NALT-statement-of-policy-sp-08.pdf>

- รุจิรา (นามสมมติ) . (2566, มกราคม 3). ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. สัมภาษณ์.
- วสันต์ เหลืองประภัสร์ และคณะ. (2556). รายงานสรุปผลการศึกษา และข้อเสนอรายการภารกิจ/กิจกรรมที่เหมาะสมสามารถถ่ายโอนให้ภาคประชาสังคม/ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม. โครงการศึกษาข้อเสนอการถ่ายโอนภารกิจการจัดบริการสาธารณะให้แก่ภาคประชาสังคม/ชุมชน, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, หน้า 60-61.)
- วีระ หวังสัจจะโชติ (2559). ความมั่นคงด้านอาหารและอธิปไตยทางอาหาร: การศึกษาการเมืองเรื่องอาหาร (Food Politics) ในศตวรรษที่ 21. *วารสารรัฐศาสตร์* มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปีที่ 1 ฉบับที่ 2, หน้า 77-108.
- วิชาญ (นามสมมติ) . (2566, กุมภาพันธ์ 3). ผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.
- วัลภา (นามสมมติ) . (2566, กุมภาพันธ์ 3). ผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายเมืองนวัตกรรมอาหาร. สัมภาษณ์.
- ศูนย์วิจัยเพื่ออุตสาหกรรมอาหาร. (2564). อุตสาหกรรมอาหารไทยไตรมาสที่ 2 และแนวโน้มไตรมาสที่ 3 ปี 2564 สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม, 2564 จาก http://fic.nfi.or.th/foodindustry_quarterlySituation_detail.php?smid=2317
- ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน: Centre for SDG Research and Support (SDG Move).(2565). *เมื่อโลกต้องการโมเดลเศรษฐกิจใหม่ ไทยจึงมี 'BCG' (Bio-Circular-Green Economy) เป็นวาระแห่งชาติปี 2564*. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2565 จาก <https://www.sdgmove.com/2021/04/14/bcg-economy-model-trend-th-national-agenda-2021/>
- ศูนย์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการอาหารนานาชาติ (International Gastronomy Tourism Centre: iGTC). *เกี่ยวกับ (About)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม, 2566 จาก <https://mjuigtc.com/about/>
- ศูนย์วิจัยและพัฒนาเกษตรธรรมชาติ. *เกี่ยวกับหน่วยงาน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม, 2566 จาก <http://www.mjunaturalfarming.org/about.php>
- สถาบันบริการตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์. *เกี่ยวกับหน่วยงาน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม, 2566 จาก https://iqs.mju.ac.th/wtms_about.aspx?&lang=th-TH

สุธี ประศาสนเศรษฐ์. (2527). “ทุนนิยมโดยรัฐในประเทศไทย ช่วง พ.ศ. 2475-2502”. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 67-107.

สำนักฟาร์มมหาวิทยาลัย. *เกี่ยวกับหน่วยงาน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม, 2566 จาก

https://cowboyfarm.mju.ac.th/wtms_about.aspx?&lang=th-TH

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม (สวทน.). หนังสือที่ วท 6001/809/2561 บันทึกข้อความ เรื่อง ข้อเสนอโครงการเมืองนวัตกรรมอาหาร (Food Innopolis) ส่วนขยาย วันที่ 6 มิถุนายน 2561

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.). (2562).

คู่มือการจัดทำโปรแกรม Spearhead ด้านเศรษฐกิจ ภายใต้แผนงานบูรณาการพัฒนาศักยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ 2562). สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม, 2566 จาก https://op.mahidol.ac.th/ra/contents/research_fund/GOVERN-2562/ECON-SPEARHEAD_MANUAL.pdf

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หนึ่ง ระยะเวลาที่ 1 (พ.ศ. 2504-2506). (เอกสารอัดสำเนา). หน้า 47.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ออนไลน์). *สถิติด้านความยากจนและการกระจายรายได้*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม, 2564 จาก

<https://www.nesdc.go.th/main.php?filename=social>

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). *รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2563*. กรุงเทพฯ: กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม.)

สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (ออนไลน์). *โครงสร้างกองส่งเสริมและประสานเพื่อประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม*. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มีนาคม, 2566 จาก http://www.ttc.ops.go.th/?page_id=2414

สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์, ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2564) *สินค้าส่งออกสำคัญของไทยตามโครงสร้างสินค้าส่งออกโลก*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม, 2564 จาก <https://traderreport.moc.go.th/Report/Default.aspx?Report=MenucomRecode&lmExType=1&Lang=Th>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. *แผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติอันเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด-19 (พ.ศ. 2564 – 2565)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2566 จาก https://planning.pn.psu.ac.th/web/files/T_0003_050121_130826.PDF หน้า 26

- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี. (2566). รายงานความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของ
จังหวัดปทุมธานี ประจำเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2566. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก
<https://pathumthani.industry.go.th/th/cms-of-movement2566>
- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี. (2565). แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมระดับ
จังหวัด พ.ศ.2566-2570 จังหวัดปทุมธานี. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม, 2566 จาก
<https://pathumthani.industry.go.th/th/cms-of-450>
- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี. (2565). รายงานสภาวะเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ราย 6 เดือน
(มกราคม – มิถุนายน 2565). สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก
<https://pathumthani.industry.go.th/th/cms-of-410?textSearch=>
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี .(2565). แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์จังหวัด
ปทุมธานี (พ.ศ. 2566 – 2570) ฉบับทบทวน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565. สืบค้นเมื่อวันที่ 11
สิงหาคม, 2566 จาก <https://www.opsmoac.go.th/pathumthani-strategic-preview-442791791803>
- สำนักงานจังหวัดปทุมธานี, กลุ่มยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดปทุมธานี. แผนพัฒนา
จังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2566- 2570. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก
http://123.242.173.131/pathumthani_news/report_view.php?id=7831
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี. (2566). ข้อมูลทั่วไปและข้อมูลด้านการเกษตรที่
สำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม, 2566 จาก
<https://www.opsmoac.go.th/ubonratchathani-dwl-preview-451491791806>
- สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี, กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. แผนพัฒนาจังหวัด
อุบลราชธานี พ.ศ. 2566- 2570 (ฉบับทบทวน พ.ศ.2567). สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม, 2566
จาก <https://www.opsmoac.go.th/ubonratchathani-strategic-files-451991791798>
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี, คณะทำงานจัดทำข้อมูลด้านการเกษตรและสหกรณ์
จังหวัดปทุมธานี. (2565). ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี ปี 2565.
กลุ่มสารสนเทศการเกษตร สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี: ปทุมธานี. หน้า
11.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี. (2563). Big Data จังหวัดอุบลราชธานี. สืบค้นเมื่อวันที่ 21
สิงหาคม, 2566 จาก <https://ubon.cdd.go.th/bigdata>
- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี. (2564). สรุป ความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของ
จังหวัดอุบลราชธานี ประจำเดือนตุลาคม พ.ศ. 2564. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก
<https://ubonratchathani.industry.go.th/th/report2022?textSearch=>

- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี. (2565). *สรุป ความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของ จังหวัดอุบลราชธานี ประจำปีเดือนกันยายน พ.ศ. 2565*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก <https://ubonratchathani.industry.go.th/th/report2022?textSearch=>
- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี. (2566). *แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมจังหวัด อุบลราชธานี ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม, 2566 จาก <https://ubonratchathani.industry.go.th/th/https-ubonratchathani-industry-go-th-th-cms-of-138>
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2. (2559). *แผนพัฒนา กลุ่ม จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 พ.ศ. 2561- 2564 (ฉบับใหม่)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มกราคม, 2566 จาก <http://www.osmnortheast-s2.moi.go.th/ub/index.php/plan/plan4-year/%E0%B8%9E-%E0%B8%A8-2561-2564/70-%E0%B8%9E-%E0%B8%A8-2561-2564.html>
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี. (2565). *แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์จังหวัด ปทุมธานี (พ.ศ. 2566 – 2570) ฉบับทบทวน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม, 2566 จาก <https://www.opsmoac.go.th/ubonratchathani-strategic-preview-451991791797>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดแบบปริมาณ ลูกโซ่ ฉบับ พ.ศ. 2564 (Gross Regional and Provincial Product)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม, 2566 จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=13913&filename=gross_regional
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่. (2566). *ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรและสหกรณ์จังหวัด เชียงใหม่ ปี 2566*. สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม, 2566 จาก <https://www.opsmoac.go.th/chiangmai-dwl-preview-412991791924>
- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่. (2565). *รายงานความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของ จังหวัดเชียงใหม่ประจำปีเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2565*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก <https://chiangmai.industry.go.th/th/cms-of-20649>
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่. (2564). *แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัด เชียงใหม่ (พ.ศ. 2566 – 2570)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม, 2566 จาก <https://www.opsmoac.go.th/chiangmai-strategic-preview-432791791792>
- สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. *แผนพัฒนาจังหวัด เชียงใหม่ (พ.ศ. 2566-2570) ฉบับทบทวนปี พ.ศ. 2567*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม, 2566

จาก <https://art-culture.cmu.ac.th/public/img/uploadfile/1681974708-a9d9hzqir5.pdf>

สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่. (2566). *แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2566*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม, 2566 จาก

https://chiangmai.industry.go.th/th/cms-of-442/download?did=207213&filename=MIND+Chiang+Mai+Plan+66.pdf&mid=11288&mkey=m_document&lang=th&url=%2Fweb-upload%2F4xceb3b571ddb70741ad132d75876bc41d%2Fm_document%2F11288%2F84000%2Ffile_download%2F95343e83acd9fdcdcada5dd46d3421b6.pdf

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.(2564). หนังสือเลขที่ นร 0505/ว 42 ลงวันที่ 21 มกราคม 2564 เรื่อง *การกำหนดให้การพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียน เศรษฐกิจสีเขียว (Bio-Circular-Green Economy : BCG Model) โมเดลเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นวาระแห่งชาติ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2566 จาก <https://waa.inter.nstda.or.th/stks/pub/2021/20210213-bcg-cabinet-conclusion-national-agenda.pdf>

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2557). *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). สืบค้นเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน, 2565 จาก

<https://www.nesdc.go.th/download/article/Plan9.pdf>

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2562). *แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2561-2580)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2566 จาก https://www.oap.go.th/images/documents/about-us/policy/Master_Plan_2561-80.PDF

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2562). *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2562*.

กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

สำนักโฆษก, สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. Thailand 4.0 ขับเคลื่อนอนาคตสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง

ยั่งยืน. *วารสารไทยคู่ฟ้า*. เล่มที่ 33 มกราคม - มีนาคม 2560. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม

2565 จาก <https://spm.thaigov.go.th/FILEROOM/spm-thaigov/DRAWER004/GENERAL/DATA0000/00000368.PDF>

thaigov/DRAWER004/GENERAL/DATA0000/00000368.PDF

- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2566 จาก https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_PlanOct2018.pdf
- สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560-2564*. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2566 จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- ศูนย์วิจัยเพื่ออุตสาหกรรมอาหาร. (2564). *อุตสาหกรรมอาหารไทยไตรมาสที่ 2 และแนวโน้มไตรมาสที่ 3 ปี 2564* สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม, 2564 จาก http://fic.nfi.or.th/foodindustry_quarterlySituation_detail.php?smid=2317
- อริยาพร โพธิ์ใส. (2559). ระบบเกษตรพันธสัญญา: แนวทางการแก้ไขเศรษฐกิจหรือรายได้ของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรไทย. *วารสารจุลนิติ* ประจำเดือน พ.ย.-ธ.ค. 2559. หน้า 157-167.
- อภิญา วนเศรษฐ. (2558). เกษตรพันธสัญญากับความมั่นคงทางรายได้ของเกษตรกร: กรณีการเลี้ยงไก่และหมูในเขตภาคกลาง. *วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ* ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2558. หน้า 94-105.
- Amartya Sen. (1981). *Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation*. Retrieved September 14, 2023 from <https://www.prismaweb.org/nl/wp-content/uploads/2017/06/Poverty-and-famines%E2%94%82Amartya-Sen%E2%94%821981.pdf>.P.45.
- Andrews, J.P., H.L. Sirkin, K. Haanaes, D.C. Micheal (2007) *Senior Management Survey on Innovation*, Boston Consultancy Group. bcg.com
- André Magnan . (2012). *The oxford handbook of food History*. Chapter 21 Food Regimes. *Oxford Academic*. 370-388. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199729937.013.0021>
- Ana Moragues-Faus and Kevin Morgan. (2015). Reframing the foodscape: the emergent world of urban food policy. *Environment and Planning*, 47 :1558– 1573.
- Anuradha Mittal..(2009). *The 2008 Food Price Crisis:Rethinking Food Security Policies*. Research Papers for The Intergovernmental Group Of Twenty-Four On International Monetary Affairs and Development No. 56, June 2009 New York And Geneva: United Nations Publication

- Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC). (2022,19 November). *2022 Leaders' Declaration* Retrieved September 25, 2023 from <https://www.apec.org/meeting-papers/leaders-declarations/2022/2022-leaders-declaration>
- Balachandra, R. and Friar, J.H. (1997). Factors for Success in R&D Projects and New Product Innovation: A Contextual Framework? *IEEE Transactions on Engineering Management* 44(3): 276-287.
- Ben Kisby. (2007) Analyzing Policy Networks Towards an Ideational Approach, *Policy Studies*, 28:1, 71-90
- Bente Halkiera and Lotte Holmb. (2006). Shifting responsibilities for food safety in Europe: An introduction. *Appetite*. 47: 127–133.
- Berman, S. (1998) *The Social Democratic Moment: Ideas and Politics in the Making of Interwar Europe* , Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bevir, M. (2010). *Democratic governance*. Princeton, N.J. : Princeton University Press.
- Capon, N.J. et al. 1992, “Profiles of Product Innovators among large U.S. manufacture”. *Management Science*. Vol. 36, no. 2, pp. 157- 169.
- Chesbrough, H., Bogers, M. (2014). *Explicating Open Innovation: Clarifying an Emerging Paradigm for Understanding Innovation*. New Frontiers in Open Innovation. Oxford: Oxford University Press, Forthcoming, 3-28.
- Christopoulos, D. C. (2006). Relational attributes of political entrepreneurs: A network perspective. *Journal of European Public Policy*, 13(5), 757–778.
- Christopher M. Weible (2006). An Advocacy Coalition Framework Approach to Stakeholder Analysis: Understanding the Political Context of California Marine Protected Area Policy. *Journal of Public Administration Research and Theory*, Volume 17, Issue 1, 1 January 2007, p. 95.
- Christensen, L. O., & O’Sullivan, R. (2015). Using social network analysis to measure changes in regional food systems collaboration: A methodological framework. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*, 5(3), 113–129. <http://dx.doi.org/10.5304/jafscd.2015.053.013>
- Clark, J. K. (2018). From civic group to advocacy coalition: Using a food policy audit as a tool for change. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*, 8(1), 21–38. <https://doi.org/10.5304/jafscd.2018.081.004>

- Clay, E. (2002). *Food Security: Concepts and Measurement, Paper for FAO Expert Consultation on Trade and Food Security: Conceptualising the Linkages Rome*, 11-12 July 2002. Published as Chapter 2 of *Trade Reforms and Food Security: conceptualising the linkages*. Rome: FAO, 2003.
- Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual. (2021). *The Global Innovation Index (GII) 2021*. Retrieved October 10, 2021 from https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf
- Coombs, R., Harvey, M., and Tether, B., (2001). *Analyzing distributed innovation processes*. Working paper no. 43. Centre for Research on Innovation and Competition, University of Manchester, Manchester
- DiMaggio, Paul J., and Walter W. Powell (1983). “*The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields*,” *American Sociological Review*, 48:147–60.
- Dye, Thomas R. (2017). *Understanding public policy*. Florida State University. -- Fifteenth edition. Pearson Education, Inc
- Erik-Hans Klijn. (1996). *Analyzing and Managing Policy Process in Complex Networks: A Theoretical Examination of the Concept Policy Network and Its Problems*. *Journal of Administration & Society*, 28 (1), 93-94.
- FAO (1983). *World Food Security: a Reappraisal of the Concepts and Approaches*. Director Generals Report, Rome.
- FAO. (2006). *Seguridad alimentaria. Informe de políticas, 2*. Retrieved September 14, 2023 from ftp://ftp.fao.org/es/esa/policybriefs/pb_02_es.pdf.
- FAO (Food and Agriculture Organization). (1996). *Declaración de Roma sobre la Seguridad Alimentaria Mundial*. Cumbre Mundial sobre la Alimentación, 13 al 16 de noviembre. Roma. Retrieved September 14, 2023 from <http://www.fao.org/docrep/003/w3613s/w3613s00.htm>.
- Freeman, Leiper. (1955). *The Political Process*. New York: Doubleday.
- Friedmann, H. and P. McMichael (1989) *Agriculture and the state system: the rise and decline of national agricultures*. *Sociologia Ruralis* 29 (2) pp. 93-117
- Gallouj, F. and Weinstein, O. (1997) ‘*Innovation in Services*’, *Research Policy*, 26 (4–5), 537–556

- Gerda R. Wekerle. (2004). Food Justice Movements Policy, Planning, and Networks. *Journal of Planning Education and Research*. 23:378-386 DOI: 10.1177/0739456X04264886
- Geringer, J.M. and Hebert, L. (1991). Measuring Performance of International Joint Ventures. *Journal of International Business Studies*, 22 (2): 249-263.
- Global Food Security Index. (2021). *Rankings and trends*. Retrieved October 1, 2021 from <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/Country/Details#Thailand>
- Goss, J. and D. Burch. (2001). "From Agricultural Modernization to Agri-food Globalisation: The Waning of National Development in Thailand". *Third World Quarterly* 22, no. 6 (2001): 969-86.
- Goss, J, D. Burch, and R. E. Rickson. (2000) "Agri-Food Restructuring and Third World Transnationals: Thailand, the CP Group and the Global Shrimp Industry". *World Development* 28, no. 3: 513-30.
- Gulati, R., Nohria, N., and Zaheer, A. (2000). Strategic networks. *Strategic Management Journal*, 21(3):203-215.
- Gustavo Gordillo and Obed Méndez Jerónimo. (2013) . *Food Security and Sovereignty (Base Document for Discussion)*. Retrieved September 14, 2023 from <https://www.fao.org/3/ax736e/ax736e.pdf>
- Haas, P. (1992a) 'Introduction: epistemic communities and international policy coordination', *International Organization*, vol. 46, no. 1, pp. 3
- Hall, P. (1993) 'Policy paradigms, social learning, and the State: The case of economic policymaking in Britain', *Comparative Politics*, vol. 25, no. 3, pp. 289
- Hansen, M.T. & Birkinshaw, J. (2007). The innovation value chain, *Harvard Business Review*, 85 (6), p. 121.
- Hartley, T.W. (2006) Public Perception and Participation in Water Reuse. *Desalination*, 187, 115-126.
- Hay, C. (2002) *Political Analysis: A Critical Introduction*, Basingstoke: Palgrave. p. 205
- Hazell, Peter B.R. (2009). *The Asian Green Revolution*. IFPRI Discussion Paper. Intl Food Policy Res Inst. GGKEY:HS2UT4LADZD.

- Henry Bernstein. (2015). *Food Regimes and Food Regime Analysis: A Selective Survey*
Land grabbing, conflict and agrarian-environmental transformations:
perspectives from East and Southeast Asia An international academic
conference 5-6 June 2015, Chiang Mai University. Retrieved October 14, 2023
from https://www.iss.nl/sites/corporate/files/CMCP_1-_Bernstein.pdf
- Henderson, R.M. and Clark, K.B. 1990, "Architectural Innovation: The Reconfiguration of
Existing Product Technologies and the Failure of Established Firms".
Administrative Science Quarterly. Vol. 35, pp. 9-30.
- Heidrun Moschitz. (2018). Where is urban food policy in Switzerland? A frame analysis.
International Planning Studies, 23:2, 180-194, DOI:
10.1080/13563475.2017.1389644
- Intarakumnerd, Patarapong; Chaminade, Cristina. (2007). *Innovation System Policies in
Less Successful Developing countries: The case of Thailand*. Retrieved
September 19, 2021 from <http://www.circle.lu.se/publications> ISSN 1654-3149
- Isvilanonda, A. P. S., & Bunyasiri, I. (2009). *Food security in Thailand: Status, rural poor
vulnerability and some policy options*. Paper presented at the Agri-
cultural and food policy reforms: Foodsecurity from the perspectives of Asian small-scale
farmers, Seoul, Korea.
- Jacobs, D., & Snijders, H. (2008). Innovation routine: how managers can support
repeated innovation. In *Stichting Management Studies*. Assen: Van Gorcum.
- Jakob Edler and Jan Fagerberg. (2017). Innovation policy: what, why, and how. *Oxford
Review of Economic Policy*, 33 (1): 2-23.
- Jean D & Sen A. (1989). *Hunger and Public Action*. Oxford: Clarendon.
- Jitsuchon, S., & Siamwalla, A. (2009). *Economic shocks and the vulnerable in Thailand:
A case study of rising food and fuel prices* (UNICEF discussion paper). New York,
USA.
- Krishnan, R. and Martin, X. (2006). When Does Trust Matter to Alliance Performance?
Academy of Management Journal, 29 (4): 401-423.

- Koch, P., Cunningham, P., Schwabsky, N. and Hauknes, J. (2005) Innovation in the Public Sector: Summary and Policy Recommendations (Oslo: Publin Report No. D24, NIFU STEP), p. 1
- Kongkirati, Prajak; Kanchoochat, Veerayooth. The Prayuth Regime: Embedded Military and Hierarchical Capitalism in Thailand *TRaNS : Trans-Regional and -National Studies of Southeast Asia; Seoul* Vol. 6, Iss. 2, (Jul 2018): 279-305.
DOI:10.1017/trn.2018.4
- Laredo, P, and Mustar, P. (1996). The Techno-economic network: a socio-economic approach to state intervention in innovation. In R. Coombs, A. Richards, P. Saviotti, and V. Walsh (Eds.), *Technological collaboration: the dynamics of co-operation in industrial innovation*, 143-164. Cheltenham: Edward Elgar.
- Laursen, K., Salter, A. (2006), Open for innovation: the role of openness in explaining innovation performance among UK manufacturing firms. *Strategic Management Journal*, 27(2), 131-150.
- La Via Campesina. (2021) .*The 1996 Rome Food Sovereignty Declaration in Postcards* . Retrieved September 20, 2023 from <https://viacampesina.org/en/the-1996-rome-food-sovereignty-declaration-in-postcards/>
- Levinthal, D. and Fichman, M. (1988). Dynamics of Interorganizational Attachment: Auditor-Client Relationship. *Administrative Science Quarterly*, 33(3): 261-270.
- Lowi, Theodore J. (1969). *The End of Liberalism*. New York: Norton.
- Lundvall, B.A. (1988) 'Innovation As an Interactive Process: From User-Producer Interaction to the National System of Innovation', in G. Dosi, C. Freeman, R. Nelson, G. Silverberg and L. Soete (eds) *Technical Change and Economic Theory* (London: Pinter).
- Majone, G. (1989) *Evidence, Argument, and Persuasion in the Policy Process*, New Haven: Yale University Press.pp.161.
- Manarungsan, S. (1989). *Economic development of Thailand 1850–1950: Response to the challenge of the world economy Institute of Asian Studies Monograph*. Bangkok: Chulalongkorn University.

- Marsh, David and Martin Smith. (2000). *Understanding Policy Network: Towards a Dialectical Approach*. Political Studies 48 (2000): 4-21.
- Masahito Ambashi. (2018). *Innovation Policy in ASEAN*. Economic Research Institute for ASEAN and East Asia (ERIA).
- Moore M H. (1995). *Creating public value* Cambridge, MA: Harvard University Press
- Moulin, H. (1995). *Cooperative microeconomics*. A game theoretic introduction. Wheatsheaf, Harvester: Prentice Hall.
- Mulgan, G. and Albury, D. (2003). *Innovation in the Public Sector*. London: Cabinet Office Strategy Unit.
- National Audit Office (2006a) *Achieving Innovation in Central Government Organizations: Detailed Research Findings*, HC 1447-I (London: The Stationary Office).
- Nicolas Dahan, Jonathan Doh and Terrence Guay. (2017). *The role of multinational corporations in transnational institution building: A policy network perspective.*, p. 1579.
- Olivier et al., (2017), *From High-Reliability Organizations to High Reliability Networks: The Dynamics of Network Governance in the Face of Emergency*. Journal of Public Administration Research and Theory, Vol. 27, No. 2, 352–371.
- OECD (2013). “Thailand: innovation profile”, in *Innovation in Southeast Asia*, *OECD Publishing*, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264128712-11-en> pp.255-280
- OECD. (2013). *Public policy for innovation*, in *Innovation in Southeast Asia*, *OECD Publishing*, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264128712-6-en> pp.109-123
- ONG y OSC. (1996). *Declaración “Beneficios para unos o Alimentos para todos”*. World Food Summit, November 13-16. Rome.
- Organization for Economic Co-Operation and Development. (1997). *National Innovation Systems*. (OECD Publications: Paris).
- Paul Sabatier and Christopher M. Weible (2007). *The Advocacy Coalition Framework: Innovations and Clarifications*. In *Theories of the Policy Process*. Paul A. Sabatier, ed. Boulder, CO: Westview Press, p.193.
- Paul Sabatier and Jenkins-Smith, Hank C. (1999). *The Advocacy Coalition Framework: An Assessment*. In *Theories of the Policy Process*. Paul A. Sabatier, ed. Boulder, CO/Oxford, United Kingdom: Westview Press, pp. 147-149.

- Paul A. Sabatier. (1988). An Advocacy Coalition Framework of Policy Change and the Role of Policy-Oriented Learning Therein. *Policy Sciences*, Vol. 21, No. 2/3, Policy Change and Policy-Oriented Learning: Exploring an Advocacy Coalition Framework, pp. 129-168
- Rhodes, R.A.W. (2007). *Understanding governance: Ten years on*. *Organization Studies*. 28 (08).
- Pfeffer, Jeffrey, and Gerald R. Salancik (1978). *The External Control Organization: A Resource Dependence Perspective*. New York: Haper and Row.
- Poppo, L. and Zenger, T. (2002). Do Formal Contracts and Relational Governance Function as Substitutes or Complements? *Strategic Management Journal*, 23(8): 707-725.
- Provan, Keith G. and Kenis, Patrick (2005), Modes of Network Governance and Implications for Network Management and Effectiveness, prepared for presented at the Public Management Research Association meeting, September 29 to October 1, 2005, at the University of Southern California, Los Angeles, California.pp.10-15.
- Rebecca Schiff PhD. (2008). The Role of Food Policy Councils in Developing Sustainable Food Systems. *Journal of Hunger & Environmental Nutrition*, 3:2-3, 206-228, DOI: 10.1080/19320240802244017
- Rhodes, R. A. W. & D. Marsh (1992). *Policy Networks in British Politics: A Critique of Existing Approaches*, in D. Marsh and R. A. W. Rhodes (eds) *Policy Networks in British Government*. Oxford: Clarendon Press.
- Ripley, Randall B. and Franklin, Grace A. (1980). *Congress the Bureaucracy and Public Policy*. Homewood:Dorsey.
- Robbert Biesbroek and Jeroen J. L. Cande. (2020). Mechanisms for policy (dis)integration: explaining food policy and climate change adaptation policy in the Netherlands. *Policy Sciences*, 53:61–84 <https://doi.org/10.1007/s11077-019-09354-2>
- Roberta Sonnino. (2013). Local foodscapes: place and power in the agri-food system. *Acta Agriculturae Scandinavica, Section B – Soil & Plant Science*, 63:sup1, 2-7, DOI: 10.1080/09064710.2013.800130
- Rogers 1962, Nooteboom. (2001).Tidd and Bessant 2005, Jacobs and Snijders 2008

- Rothwell, R., (1994) Towards the Fifth-generation Innovation Process, *International Marketing Review*, Vol. 11 No. 1, 1994, pp. 7-31
- Sabatier, Paul A., and Hank Jenkins-Smith. (1993). *Policy Change and Learning: An Advocacy Coalition Approach*. Boulder, CO: Westview Press.
- Schumpeter, J.A. (1947) *Capitalism, Socialism, and Democracy*, 1st edn (London: Allen & Unwin).
- Somchai Jitsuchon & Ammar Siamwalla. (2009). *Economic Shocks and Vulnerable in Thailand: A Case Study of Rising Food and Fuel Prices*. A Discussion Paper For The United Nations
- Stephen Goldsmith and William D. Eggers. (2004). *Governing by Network: The New Shape of the Public Sector*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.
- Sue Goss. (2001). *Making Local Governance Work: Network, Relationship and the Management of Change*. New York: Palgrave.
- System David Barling, Tim Lang and Martin Caraher. (2002). Joined-up Food Policy? The Trials of Governance. *Public Policy and the Food Social Policy & Administration*, 36 (6): 556-574.
- Swink, M., Talluri, S. and Pandejpong, T. (2006). Faster, Better, Cheaper: A Study of NPD Project Efficiency and Performance Tradeoffs. *Journal of Operations Management*, 24(5): 542-562
- The Food and Agriculture Organization (FAO). (2021). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2021*. Retrieved September 25, 2023 from <https://www.fao.org/state-of-food-security-nutrition/2021/en/>
- The Food and Agriculture Organization (FAO). (2022). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2022*. Retrieved September 25, 2023 from <https://www.fao.org/documents/card/en/c/cc0639en>
- Tidd, Joe et al. 2001, *Managing Innovation*. NJ: John Wiley & Sons Inc.
- Tim Lang, David Barling and Martin Caraher. (2001). Food, Social Policy and the Environment: Towards a New Model. *Social Policy & Administration*, 35 (5): 538-558.

- Toivonen, M., Touminen, T. and Brax, S. (2007) 'Innovation Process Interlinked with the Process of Service Delivery: A Management Challenge in KIBS', *Économies et Sociétés*, 8 (3), 355–384.
- Van de Ven, A.H., and Poole, M.S. (1990) Methods for Studying Innovation Development in the Minnesota Innovation Research Program Organization Science, Vol. 1, No. 3, Special Issue: Longitudinal Field Research Methods for Studying Processes of Organizational Change (1990), pp. 313-335
- Verloop, J. (2004). *Insight in Innovation: Managing innovation by understanding the Laws of Innovation*. Elsevier Science.
- Young Foundation (2006) *Social Silicon Valleys: A Manifesto for Social Innovation, What It Is, Why It Matters and How It Can Be Accelerated* (London: Young Foundation), p. 9
- United Nations. (1966). *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. Retrieved September 14, 2023 from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>
- United Nations. (2018). *Evolution of Science, Technology and Innovation Policies for Sustainable Development The Experiences of China, Japan, the Republic of Korea and Singapore*. In Incheon: Republic of Korea.
- United Nations Conference On Trade and Development (UNCTAD). (2015). *Science, Technology and Innovation Policy Review – Thailand*. Switzerland.
- U.S. Government Accountability Office (GAO). *Addressing Food Insecurity in America, Before and During the Pandemic* . Retrieved September 25, 2023 from <https://www.gao.gov/blog/addressing-food-insecurity-america%2C-and-during-pandemic>
- Weible, C. and Sabatier, P. (2006). A Guide to the Advocacy Coalition Framework. (2020, October 11). Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/286358383_A_Guide_to_the_Advocacy_Coalition_Framework
- Weible, c. M., Sabatier, p. A., & McQueen, K. (2009). Themes and variations: Taking stock of the advocacy coalition framework. *Policy Studies Journal*, 37(1), 121-140.

World Bank. (1986). *Poverty and Hunger: Issues and Options for Food Security in Developing Countries*. Washington DC.

World Economic Forum. (2019). The Global Competitiveness Report (GCR) 2019.

Retrieved October 10, 2021 from

https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

f

ภาคผนวก

บริบทแวดล้อมทั่วไปของพื้นที่

บริบททั่วไปของพื้นที่ แสดงให้เห็นถึงบริบทภาพรวมของพื้นที่ทั้งในด้านข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ ข้อมูลด้านอุตสาหกรรมอาหาร และข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจชุมชน เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพและศักยภาพของผู้ประกอบการด้านอุตสาหกรรมอาหารในจังหวัด รวมถึงการทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาความต้องการ แนวนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องต่อการขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ในประเด็นด้านนวัตกรรมอาหารในปัจจุบัน

1. บริบททั่วไปของจังหวัดปทุมธานี

1.1 ข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ

จังหวัดปทุมธานี ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑล ซึ่งประกอบไปด้วยจังหวัดปทุมธานี จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดสมุทรปราการ โดยกลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑลตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลาง มีอาณาเขตเกือบล้อมรอบกรุงเทพมหานคร⁵²⁸ พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดปทุมธานีเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำ โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านใจกลางจังหวัดในเขตอำเภอเมืองปทุมธานีและอำเภอสสามโคก สำหรับอาณาเขตของจังหวัดปทุมธานีมีติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง⁵²⁹ มีดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอบางไทร อำเภอบางปะอินและอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอนองแคะและอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก และอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมและอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี

⁵²⁸ กลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคกลาง กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑล. (2564).

แผนพัฒนาภูมิภาคจังหวัด (พ.ศ. 2566- 2570) กลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑล. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม, 2566 จาก <http://centralnpt.com/Content/pdf/Plan66.pdf>

⁵²⁹ สำนักงานจังหวัดปทุมธานี, กลุ่มยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดปทุมธานี. แผนพัฒนาจังหวัด

ปทุมธานี พ.ศ. 2566- 2570. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก

http://123.242.173.131/pathumthani_news/report_view.php?id=7831

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตหนองจอก เขตคลองสามวา เขตสายไหม เขตบางเขน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร และอำเภอปากเกร็ด อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

1.2 ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ

(1) มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Province Product: GPP)

ตามรายงานผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดแบบปริมาณลูกโซ่ ฉบับ พ.ศ. 2564 (Gross Regional and Provincial Product) ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ⁵³⁰ ปี 2564 จังหวัดปทุมธานีมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) เท่ากับ 417, 975 ล้านบาท และมีผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัว (GPP per capital) เท่ากับ 230,401 บาทต่อปี อยู่ลำดับที่ 13 ของประเทศ

(2) ข้อมูลทางด้านผลผลิตและสินค้าเศรษฐกิจการเกษตร

จังหวัดปทุมธานี มีพื้นที่เกษตรกรรม 355,499 ไร่ (37.28% ของพื้นที่ทั้งจังหวัด) ด้านพืช 355,183.11 ไร่ ประกอบด้วย นาข้าว 251,351.10 ไร่ ไม้ผล 36,534.52 ไร่ พืชผัก 21,330.43 ไร่ ไม้ยืนต้น 15,104.74 ไร่ ไม้ดอกไม้ประดับ 6,192.31 ไร่ พืชไร่ 4,537.28 ไร่ สมุนไพร 132.63 ไร่ และด้านประมง 20,316.15 ไร่ โดยสินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรด้านพืชที่สำคัญของจังหวัด เมื่อพิจารณาจากมูลค่าการผลิตสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ลำดับที่ 1 ข้าวในปี 1,709.47 ล้านบาท รองลงมาคือ กล้วยหอม 1,200.81 ล้านบาท และ กล้วยน้ำว้า 563.60 ล้านบาท ส่วนสินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรด้านประมง เมื่อพิจารณาจากมูลค่าการผลิตสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ลำดับที่ 1 ปลาดุก 432.30 ล้านบาท รองลงมาคือ ปลานิล 254.90 ล้านบาท และกุ้งขาว 225.90 ล้านบาท ตามลำดับ⁵³¹ ตลอดจนสินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรด้านปศุสัตว์ที่สำคัญ เมื่อพิจารณาจากมูลค่าการผลิตสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ลำดับที่ 1 โค 200.52 ล้านบาท รองลงมาคือ เป็ด 76.80 ล้านบาท และไก่ 54.15 ล้านบาท ตามลำดับ ตามลำดับ ซึ่งผลผลิตหลักทั้ง 9 ผลผลิตนั้น เป็นผลิตผลทางการเกษตรที่เป็นวัตถุดิบหลักที่ใช้ในอุตสาหกรรมอาหาร สามารถพิจารณาเพิ่มเติมได้ ดังตารางที่ 1.1

⁵³⁰ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดแบบปริมาณลูกโซ่ ฉบับ พ.ศ. 2564 (Gross Regional and Provincial Product)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม, 2566 จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=13913&filename=gross_regional

⁵³¹ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี, คณะทำงานจัดทำข้อมูลด้านการเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดปทุมธานี. (2565). *ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี ปี 2565*. กลุ่มสารสนเทศการเกษตร สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี. ปทุมธานี. หน้า 11.

ตารางที่ 1.1 สินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรที่สำคัญด้านพืช ด้านประมง ด้านปศุสัตว์

ของจังหวัดปทุมธานี ปี 2565⁵³²

ลำดับ	ชนิดสินค้า	จำนวน เกษตรกร (ราย)	ผลผลิตรวม (ตัน)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	ราคาเฉลี่ย (บาท/กก.)	มูลค่าการ ผลิต (ล้านบาท)
ด้านพืช						
1	ข้าวนาปี	11,598	231,749	719.00	7.12	1,650.05
2	กล้วยหอม	712	45,798	3,888.00	26.22	1,200.81
3	กล้วยน้ำว้า	2,148	31,699	2,941.00	17.78	563.60
ด้านประมง						
1	ปลาดุก	483	14,410	5,000	30	432.30
2	ปลานิล	1,010	10,196	2,000	25	254.90
3	กุ้งขาว	82	1,506	750	150	225.90
ด้านปศุสัตว์						
1	โค	269	4,456 (ตัว)	500 (กก./ตัว)	90	200.52
2	เป็ด	886	426,663 (ตัว)	3 (กก./ตัว)	60	76.80
3	ไก่	6,062	601,654 (ตัว)	2 (กก./ตัว)	45	54.15

ที่มา: สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี (2565)

นอกจากนี้ จังหวัดปทุมธานีมีสินค้าสินค้าเกษตรที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ของจังหวัดปทุมธานี จากกรมทรัพย์สินทางปัญญา จำนวน 2 ชนิดด้วยกัน กล่าวคือ (1) กล้วยหอมทองปทุม⁵³³ ได้รับการประกาศจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2563 ให้ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) โดยมีผลตั้งแต่วันที่ 4 ธันวาคม 2560 (วันที่ยื่นคำขอ) ซึ่งสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี ร่วมกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

⁵³² สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี, คณะทำงานจัดทำข้อมูลด้านการเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดปทุมธานี. (2565). ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี ปี 2565. กลุ่มสารสนเทศการเกษตร สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี. ปทุมธานี. หน้า 11.

⁵³³ กล้วยหอมทองปทุม มีลักษณะเด่น คือ รูปทรงผลใหญ่ยาว หน้าตัดค่อนข้างกลม ปลายคอดเล็กน้อย เปลือกบาง ผิววาว เนื้อเหนียว ไม่มีเม็ด ผลดิบสีเขียววาว เมื่อผลสุกมีสีเหลืองทองวาว เนื้อเหนียวแน่นรสชาติหอมหวาน

สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และภาคีที่เกี่ยวข้อง บูรณาการและจัดทำ BCG Model กล้วยหอมทอง ปทุม ตั้งแต่นั้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการหนุนเสริมเกษตรกรกระบวนการ กลางน้ำ เมืองนวัตกรรมอาหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สามารถเป็นหน่วยในการให้บริการทางด้านการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมด้านอาหารให้สอดคล้องต่อแผนงานที่ทางสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานีได้กำหนดไว้ ดังรายละเอียดของแผนงานที่ว่า ด้าน Bio ส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพื่อเพิ่มมูลค่า (ไซรัป กล้วยหอมทองทอด สุกูญูอากาศเจลให้พลังงานจากกล้วยหอม) พัฒนาระบบภูมิคุ้มกัน (กล่องบรรจุกล้วยผลสดเพื่อจำหน่ายส่ง ด้าน Circular ส่งเสริมและสนับสนุนการนำวัสดุเหลือใช้จากต้นกล้วยมาผลิตกระดาษต้นไม้อชีวภาพที่สามารถย่อยสลายได้/บรรจุภัณฑ์กันกระแทก และด้าน Green ใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในกระบวนการแปรรูป (2) ข้าวหอมปทุมธานี ได้รับการประกาศจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2564 ให้ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) โดยมีผลตั้งแต่วันที่ 4 ธันวาคม 2560 (วันที่ยื่นคำขอ) ข้าวหอมปทุมธานี เป็นพันธุ์ข้าวที่ได้รับการปรับปรุงพันธุ์และคัดสายพันธุ์ที่ศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานี พันธุ์ข้าวเป็นข้าวเจ้าหอมที่ไม่ไวต่อช่วงแสง

(3) ข้อมูลด้านอุตสาหกรรมอาหาร

จากรายงานความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของจังหวัดปทุมธานี ประจำปีเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2566 ในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี มีโรงงานที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการ (สะสม) ณ วันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2566 จำนวนทั้งสิ้น 3,422 โรงงาน เงินลงทุนรวม 257,644.43 ล้านบาท และมีจำนวนคนงาน 237,733 คน โดยปรับฐานข้อมูลตามพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 ได้ดังตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 โรงงานที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการ (สะสม) ของจังหวัดปทุมธานี ปี พ.ศ. 2566

จำพวกที่ ⁵³⁴	จำนวนโรงงาน (โรง)	จำนวนเงินทุน (ล้านบาท)	จำนวนคนงาน (คน)
1	0	0	0
2	283	5,404.31	5,843
3	3,139	352,240.13	231,890

⁵³⁴ โรงงานจำพวกที่ 1 ได้แก่ โรงงานประเภท ชนิด และขนาด ที่สามารถประกอบกิจการโรงงานได้ทันที

โรงงานจำพวกที่ 2 ได้แก่ โรงงานประเภท ชนิด และขนาด ที่เมื่อจะประกอบกิจการโรงงาน ต้องแจ้งให้ผู้อนุญาตทราบก่อน

โรงงานจำพวกที่ 3 ได้แก่ โรงงานประเภท ชนิด และขนาดที่การตั้งจะต้องได้รับใบอนุญาตก่อนจึงจะดำเนินการ

จำพวกที่ ⁵³⁴	จำนวนโรงงาน (โรง)	จำนวนเงินทุน (ล้านบาท)	จำนวนคนงาน (คน)
รวม	3,422	357,644.43	237,733

ที่มา: สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี (ข้อมูล ณ วันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2566)

อย่างไรก็ตาม จากความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมที่สำคัญของจังหวัดปทุมธานีพบว่า สาขาอุตสาหกรรมที่มีการลงทุนมากที่สุด 3 อันดับแรกของจังหวัด ได้แก่ อุตสาหกรรมไฟฟ้า อุตสาหกรรมขนส่ง และอุตสาหกรรมอาหาร ตามลำดับ ซึ่งอุตสาหกรรมอาหารนั้น เป็นอุตสาหกรรมที่นำผลผลิตจากภาคเกษตร ได้แก่ ผลผลิตจากพืช ปศุสัตว์ และประมง มาใช้เป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตอาหาร โดยอาศัยเทคโนโลยีการแปรรูปอาหารและการถนอมอาหาร ตลอดจนเทคโนโลยีเครื่องจักรอุปกรณ์ที่ใช้ในกระบวนการแปรรูปอาหาร (Food processing equipment) บรรจุภัณฑ์อาหาร (packaging) เพื่อผลิตผลิตภัณฑ์อาหารให้ได้ปริมาณมาก ๆ มีคุณภาพสม่ำเสมอปลอดภัย และสะดวกต่อการบริโภค หรือการนำไปใช้ในขั้นตอนต่อไป และเป็นการยืดอายุการเก็บรักษาผลผลิตจากพืช ปศุสัตว์ และประมง⁵³⁵

ตารางที่ 1.3 โรงงานหมวดอุตสาหกรรมอาหารทั้งจำนวนโรงงาน เงินลงทุน และคนงาน
ปี 2565⁵³⁶ กับ ปี 2566⁵³⁷

โรงงาน หมวดอุตสาหกรรมอาหาร	ปี 2565	ปี 2566	ความเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
จำนวนโรงงาน	339	350	3.24
จำนวนเงินลงทุน	27,110.25	29,988.05	10.62
จำนวนคนงาน	24,549	25,219	2.73

ที่มา: ผู้ศึกษาพัฒนาข้อมูลจาก สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี (2565 และ 2566)

⁵³⁵ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี. (2566). รายงานความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของจังหวัดปทุมธานี ประจำเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2566. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก <https://pathumthani.industry.go.th/th/cms-of-movement2566>

⁵³⁶ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี. (2565). รายงานสภาวะเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ราย 6 เดือน (มกราคม - มิถุนายน 2565). สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก <https://pathumthani.industry.go.th/th/cms-of-410?textSearch=>

⁵³⁷ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี. (2566). รายงานความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของจังหวัดปทุมธานี ประจำเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2566. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก <https://pathumthani.industry.go.th/th/cms-of-movement2566>

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบโรงงานงานหมวดอุตสาหกรรมอาหารของปี 2565 กับ ปี 2566 (ตามตารางที่ 1.3) พบว่า ปี 2566 มีการอนุญาตให้ประกอบกิจการและลงทุนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากปี 2565 ทุกประเภท โดยอัตราการเปลี่ยนแปลงของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมอาหารเพิ่มขึ้น อยู่ที่ร้อยละ 3.24 จำนวนเงินลงทุนในอุตสาหกรรมอาหารเพิ่มขึ้น อยู่ที่ร้อยละ 10.62 และจำนวนคนงานเพิ่มขึ้น อยู่ที่ร้อยละ 2.73

(4) เศรษฐกิจชุมชน

จังหวัดปทุมธานี ได้สนับสนุนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนโดยการส่งเสริมการตลาดใหม่ ๆ และการจับคู่เจรจาธุรกิจของกลุ่มผู้ผลิตที่เป็นวิสาหกิจชุมชน ในปี 2563 มียอดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งสิ้น 1,127.7 ล้านบาท ลดลงร้อยละ 21.4 จากปีก่อนหน้า (ปี 2562 มีมูลค่า 1,435.1 ล้านบาท) ซึ่งในปี 2563 มีการลดลงของมูลค่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนดังกล่าว มูลค่ากว่า 307,327,100 บาท

ตารางที่ 1.4 มูลค่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนจำแนกตามประเภท พ.ศ. 2560-2563⁵³⁸

ประเภทสินค้า	2560	2561	2562	2563	ร้อยละ (ของปี 2563)
รวม	848,294,287	1,138,604,397	1,435,054,617	1,127,727,517	100
อาหาร	160,242,921	266,244,504	380,953,868	396,417,872	35.15
เครื่องดื่ม	101,011,975	100,496,920	84,751,530	57,975,544	5.14
ผ้าและเครื่องแต่งกาย	107,272,204	130,927,531	130,936,800	89,202,845	7.91
ของใช้ / ของตกแต่ง/ ของที่ระลึก	210,272,204	285,764,124	296,358,054	182,793,909	16.21
สมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร	269,248,104	355,171,318	542,054,365	401,337,347	35.59

ที่มา: สำนักงานจังหวัดปทุมธานี

⁵³⁸ สำนักงานจังหวัดปทุมธานี, กลุ่มยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดปทุมธานี. แผนพัฒนาจังหวัด

ปทุมธานี พ.ศ. 2566- 2570. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก

http://123.242.173.131/pathumthani_news/report_view.php?id=7831

จากตารางที่ 1.4 แสดงให้เห็นว่ามูลค่าของการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทสินค้าอาหารของจังหวัดปทุมธานีนั้น มีมูลค่าอยู่ถึง 396,417,872 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 35.15 ของประเภทสินค้าทั้งหมด อาจกล่าวได้ว่า สินค้าประเภทอาหารเป็นสินค้าที่มีความสำคัญต่อการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้มีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น

1.3 ประเด็นปัญหาความต้องการ แนวนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องต่อการขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ในประเด็นด้านนวัตกรรมอาหาร

ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดปทุมธานี ได้เปลี่ยนจากเศรษฐกิจที่พึ่งพิงภาคการเกษตรมาเป็นเศรษฐกิจที่พึ่งพิงภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก อันเป็นผลเนื่องมาจากความแออัดของโรงงานอุตสาหกรรมในกรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ และนนทบุรี จึงได้มีการขยายตัวสู่จังหวัดใกล้เคียงอย่างจังหวัดปทุมธานี แม้ว่าการสะท้อนปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่จะมุ่งไปที่ความต้องการในการแก้ไขปัญหาในมิติทางสังคม มิติทางสิ่งแวดล้อม และมิติเชิงกายภาพเป็นส่วนใหญ่ ดังเช่น การแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยและน้ำเสีย ปัญหายาเสพติด ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาสาธารณสุขโรคและโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาประชากรแฝงและแรงงานต่างด้าว ปัญหาจากภัยธรรมชาติ ปัญหามลพิษทางอากาศ เป็นต้น แต่จากแนวนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่างได้กล่าวถึงจุดแข็งและข้อจำกัดที่สำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนานวัตกรรมอาหาร กล่าวคือ ในแผนพัฒนากลุ่มจังหวัด (พ.ศ. 2566- 2570) กลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑล ได้ชี้ให้เห็นว่า จังหวัดปทุมธานี มีจุดแข็งที่มีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีชื่อเสียงระดับประเทศหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชียที่จะสนับสนุนการขับเคลื่อนพัฒนาจังหวัด⁵³⁹ ประกอบกับจังหวัดปทุมธานีมีอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด เช่น ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต ข้าวแช่ขามอญ เมี่ยงคำกลีบบัว เป็นต้น⁵⁴⁰ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทางด้านนวัตกรรมอาหารยังคงมีข้อจำกัดในหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น การมีสถาบันการศึกษาและงานวิจัยชั้นนำในทุกๆระดับแต่ยังขาด

⁵³⁹ กลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคกลาง กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑล. (2564).

แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด (พ.ศ. 2566- 2570) กลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑล. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม, 2566 จาก <http://centralnpt.com/Content/pdf/Plan66.pdf>

⁵⁴⁰ สำนักงานจังหวัดปทุมธานี, กลุ่มยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดปทุมธานี. *แผนพัฒนาจังหวัด*

ปทุมธานี พ.ศ. 2566- 2570. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก

http://123.242.173.131/pathumthani_news/report_view.php?id=7831

ผลงานวิจัยที่สามารถใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการที่ชัดเจน เช่นเดียวกับสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า เกษตรกรในพื้นที่ จังหวัดปทุมธานี ยังคงมีข้อจำกัดในการเพิ่มมูลค่าสินค้าและการเชื่อมโยงสู่ตลาด⁵⁴¹ และสำนักงาน อุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี ได้สะท้อนถึงปัญหาและความต้องการในมุมมองของภาคอุตสาหกรรม ว่า ผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมบางส่วนยังขาด ความรู้เรื่องกระบวนการผลิต การลดต้นทุน การต่อยอดผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยี รวมถึงช่องทางการตลาดยุคใหม่อีกด้วย⁵⁴²

จากสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ข้างต้น จึงทำให้ส่วนราชการใน พื้นที่มีการกำหนดแนวนโยบายและยุทธศาสตร์ เพื่อขับเคลื่อนในการส่งเสริมและพัฒนา ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอาหารให้มีขีดความสามารถทางการแข่งขันผ่านการส่งเสริมทางด้าน วิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อให้เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น ดังเห็นได้จาก แผนพัฒนา กลุ่มจังหวัด (พ.ศ. 2566- 2570) กลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑล มีการกำหนดกรอบทิศทาง การพัฒนาภาคกลาง มุ่งเน้นให้เป็น “ฐานการผลิตสินค้าและบริการมูลค่าสูง” ที่เติบโตอย่างยั่งยืน โดย เน้นไปที่การพัฒนาเทคโนโลยีและสร้างนวัตกรรมมาช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ ด้วย การสนับสนุนและส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรมอาหารเพื่อสุขภาพในเขตพื้นที่มีศักยภาพในการ รองรับ ซึ่งจังหวัดปทุมธานีนับเป็น 1 ในจังหวัดที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหาร⁵⁴³ หรือ อย่างแผนพัฒนาจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2566- 2570 ที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์ประเด็นการพัฒนาที่ 2 ยกระดับการผลิต ภาคการเกษตร อุตสาหกรรม และบริการให้มีมูลค่าสูง ได้มาตรฐานสู่ตลาดโลก รวมถึงมีการดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่หนุนเสริมต่อการพัฒนานวัตกรรมอาหาร เช่น โครงการส่งเสริม การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตกล้วยหอม พัฒนาและส่งเสริมการเลี้ยงปลาแบบครบวงจร เพื่อ ยกระดับสู่มาตรฐานอาหารปลอดภัย ยกระดับสินค้าจังหวัดปทุมธานีด้วยนวัตกรรมการพัฒนา เทคโนโลยีการเลี้ยงและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลาดุกเพื่อยกระดับมาตรฐานสินค้าอาหารปลอดภัย

⁵⁴¹ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี .(2565). *แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี (พ.ศ. 2566 – 2570) ฉบับทบทวน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565*. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม, 2566 จาก

<https://www.opsmoac.go.th/pathumthani-strategic-preview-442791791803>

⁵⁴² สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี. (2565). *แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมระดับจังหวัด พ.ศ. 2566-2570 จังหวัดปทุมธานี*. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม, 2566 จาก

<https://pathumthani.industry.go.th/th/cms-of-450>

⁵⁴³ กลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคกลาง กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑล. (2564).

แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด (พ.ศ. 2566- 2570) กลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑล. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม, 2566 จาก <http://centralnpt.com/Content/pdf/Plan66.pdf>.

เป็นต้น⁵⁴⁴ นอกจากนี้ แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี (พ.ศ. 2566 – 2570) ยังได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ให้ “จังหวัดปทุมธานี เป็นฐานการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารปลอดภัย ด้วยเทคโนโลยี และนวัตกรรมสู่เกษตรมูลค่าสูง” โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรมูลค่าสูงตลอดห่วงโซ่การผลิตด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม มีจุดเน้นการพัฒนาไปที่แนวทางการพัฒนาส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรมูลค่าสูง ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการผลิตสินค้าเกษตร เช่น โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์และมาตรฐานสินค้าเกษตรแปรรูปพัฒนาเทคโนโลยีการเลี้ยงและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลาอุกเพื่อยกระดับมาตรฐานสินค้าอาหารปลอดภัย ส่วนแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมระดับจังหวัด พ.ศ.2566-2570 จังหวัดปทุมธานี ได้มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาในด้านที่ 1 พัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคอุตสาหกรรม โดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีขั้นสูง ซึ่งมีเป้าประสงค์ที่สำคัญให้อุตสาหกรรมแปรรูปเกษตร อาหาร และอุตสาหกรรมที่ใช้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีขั้นสูง ได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขัน เช่น โครงการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมแปรรูปการเกษตรและอาหาร โครงการการฟื้นฟูและปรับเปลี่ยนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันผู้ประกอบการด้านเกษตรและอาหารในจังหวัดปทุมธานี เป็นต้น⁵⁴⁵

2. บริบททั่วไปของจังหวัดอุบลราชธานี

2.1. ข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ

จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 ซึ่งประกอบไปด้วยจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดยโสธร ซึ่งจังหวัดอุบลราชธานีมีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 5 ของประเทศ และใหญ่เป็นอันดับที่ 2 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือรองจากจังหวัดนครราชสีมา โดยลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยา และมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือติดต่อกับ จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดยโสธร และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

⁵⁴⁴ สำนักงานจังหวัดปทุมธานี, กลุ่มยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดปทุมธานี. *แผนพัฒนาจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2566- 2570*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก http://123.242.173.131/pathumthani_news/report_view.php?id=7831

⁵⁴⁵ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี. (2565). *แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมระดับจังหวัด พ.ศ. 2566-2570 จังหวัดปทุมธานี*. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม, 2566 จาก <https://pathumthani.industry.go.th/th/cms-of-450>

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดพระวิหาร ราชอาณาจักรกัมพูชา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดยโสธร

2.2 ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ

(1) มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Province Product: GPP)

ตามรายงานผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดแบบปริมาณลูกโซ่ ฉบับ พ.ศ. 2564 (Gross Regional and Provincial Product) ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ⁵⁴⁶ ปี 2564 จังหวัดอุบลราชธานี มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) เท่ากับ 135,617 ล้านบาท และมีผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัว (GPP per capital) เท่ากับ 78,275 บาทต่อปี อยู่ลำดับที่ 66 ของประเทศ

(2) ข้อมูลทางด้านผลผลิตและสินค้าเศรษฐกิจการเกษตร

จังหวัดอุบลราชธานี มีพื้นที่ทั้งหมด 10.07 ล้านไร่ เป็นพื้นที่เพื่อการเกษตรจำนวน 5.89 ล้านไร่ แบ่งเป็นพื้นที่เพื่อการทำนา 4.21 ล้านไร่ พื้นที่ทำไร่ 0.68 ล้านไร่ พื้นที่ไม้ผลไม้ยืนต้น 0.50 ล้านไร่ โดยสินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรด้านพืชที่สำคัญของจังหวัด เมื่อพิจารณาจากมูลค่าการผลิตสูงสุดได้แก่ ลำดับที่ 1 ข้าวนาปี 1,709.47 ล้านบาท รองลงมาคือ มันสำปะหลัง 1,200.81 ล้านบาท⁵⁴⁷ (ตามตารางที่ 1.5) นอกจากพืชเศรษฐกิจที่กล่าวมาแล้ว ปัจจุบันเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ยังมีปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อปลูกไม้ผลแทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น การปลูกหอม กระเทียมหรือแตงโม นอกฤดู การทำนา และในหลาย ๆ อำเภอของจังหวัดอุบลราชธานี เริ่มหันมาปลูกไม้ผลมากขึ้น เช่น อำเภอน้ำยืน มีการปลูกไม้ผล ได้แก่ ทุเรียน เงาะ แก้วมังกร มังคุด ลำไย น้อยหน่า และผลไม้ทั้งหลาย

⁵⁴⁶ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดแบบปริมาณลูกโซ่ ฉบับ พ.ศ. 2564 (Gross Regional and Provincial Product)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม, 2566 จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=13913&filename=gross_regional

⁵⁴⁷ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี. (2566). *ข้อมูลทั่วไปและข้อมูลด้านการเกษตรที่สำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม, 2566 จาก <https://www.opsmoac.go.th/ubonratchathani-dwl-preview-451491791806>

อย่างโดยเฉพาะทุเรียน ที่ผลผลิตได้รับความนิยมที่สุดสามารถจำหน่ายไปยังพื้นที่อื่น เพื่อสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรเพิ่มขึ้นอีกด้วย⁵⁴⁸

ส่วนสินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรด้านประมง ที่มีมูลค่าการผลิตสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ลำดับที่ 1 ปลานิล 1,023 ล้านบาท รองลงมาคือ ปลาตูก 43.75 ล้านบาท และปลาตะเพียน 26.18 ล้านบาท ตามลำดับ (ตามตารางที่ 1.6) ตลอดจนสินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรด้านปศุสัตว์ที่สำคัญ เมื่อพิจารณาจากมูลค่าการผลิตสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ลำดับที่ 1 โคเนื้อ 26,644 ล้านบาท รองลงมาคือ กระบือ 8,258.48 ล้านบาท และสุกร 949 ล้านบาท ตามลำดับ (ตามตารางที่ 1.7) ซึ่งผลผลิตหลักทั้ง 8 ผลผลิตนั้น เป็นผลิตผลทางการเกษตรที่เป็นวัตถุดิบหลักที่ใช้ในอุตสาหกรรมอาหาร

ตารางที่ 1.5 สินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรที่สำคัญด้านพืชของจังหวัดอุบลราชธานี ปี 2565/2566⁵⁴⁹

ลำดับ	ชนิดสินค้า	จำนวน เกษตรกร (ราย)	ผลผลิตรวม (ตัน)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	ราคาเฉลี่ย(บาท/ กก.)	มูลค่าการผลิต (บาท)
1	ข้าวนาปี	306, 114				
	ข้าวหอมมะลิ		1,406,312	388.13	11.86	16,678,863,353
	ข้าวเหนียว		158,791	429.55	10.67	1,694,300,715
2	มันสำปะหลัง	50,218	1,427,435	3,349.17	2.92	4,168,109,249

ที่มา: สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี (ข้อมูล ณ กรกฎาคม 2566)

⁵⁴⁸ สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี, กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. แผนพัฒนาจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2566- 2570 (ฉบับทบทวน พ.ศ.2567). สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม, 2566 จาก <https://www.opsmoac.go.th/ubonratchathani-strategic-files-451991791798>

⁵⁴⁹ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี, คณะทำงานจัดทำข้อมูลด้านการเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดปทุมธานี. (2565). ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี ปี 2565. กลุ่มสารสนเทศการเกษตร สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี: ปทุมธานี. หน้า 11.

ตารางที่ 1.6 สินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรที่สำคัญด้านประมงของจังหวัดอุบลราชธานี ปี 2565/2566⁵⁵⁰

ลำดับ	ชนิดสินค้า	จำนวน เกษตรกร (ราย)	ผลผลิตรวม (ตัน)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่/ปี) (ตัน)	มูลค่าการผลิต (บาท)
1	ปลานิล	9,462	16,500	2.47	1,023,000,000
2	ปลาดุก	2,004	1,250	1.01	43,750,000
3	ปลาตะเพียน	3,750	476	0.19	26,180,000

ที่มา: สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี (ข้อมูล ณ กรกฎาคม 2566)

ตารางที่ 1.7 สินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรที่สำคัญด้านปศุสัตว์ของจังหวัดอุบลราชธานี ปี 2565/2566

ชนิดสัตว์	ปี 2566		
	ปริมาณการผลิต (ตัว/ปี)	ราคา (บาท/หน่วย)	มูลค่าผลผลิต (บาท)
สุกร (ตัว)	135,597	7,000	949,179,000
โคเนื้อ (ตัว)	538,270	49,500	26,644,365,000
กระบือ (ตัว)	138,798	59,500	8,258,481,000

ที่มา: สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี (ข้อมูล ณ กรกฎาคม 2566)

นอกจากนี้ จังหวัดอุบลราชธานีมีสินค้าสินค้าเกษตรที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) จากกรมทรัพย์สินทางปัญญา จำนวน 1 ชนิด นั่นคือ “ข้าวหอมมะลิอุบลราชธานี” และได้รับการรับรองเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2559

(3) ข้อมูลด้านอุตสาหกรรมอาหาร

จากรายงานความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของจังหวัดปทุมธานี ประจำเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2565 ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี มีโรงงานที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการ (สะสม)

⁵⁵⁰ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี, คณะทำงานจัดทำข้อมูลด้านการเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดปทุมธานี. (2565). *ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี ปี 2565*. กลุ่มสารสนเทศการเกษตร สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี: ปทุมธานี. หน้า 11.

ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2565 จำนวนทั้งสิ้น 680 โรงงาน เงินลงทุนรวม 33,927.67 ล้านบาท และมีจำนวนคนงาน 15,042 คน⁵⁵¹ ดังตารางที่ 1.8

ตารางที่ 1.8 โรงงานที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการ (สะสม) ของจังหวัดอุบลราชธานี ปี 2564-2565

ปี	จำนวนโรงงาน (โรง)	จำนวนเงินทุน (ล้านบาท)	จำนวนคนงาน (คน)
2564	643	32,776.46	14,423
2565	680	33,927.67	15,042

ที่มา: สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี (ข้อมูล ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2565)

อย่างไรก็ตาม จากความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมที่สำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า สาขาอุตสาหกรรมที่มีการลงทุนมากที่สุด 3 อันดับแรกของจังหวัด ได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์จากพืช และอุตสาหกรรมผลิตยานพาหนะ ตามลำดับ ส่วนอุตสาหกรรมอาหารนั้นอยู่ในลำดับที่ 4 ประกอบด้วย ผลิตน้ำแข็งก้อนเล็กและน้ำดื่ม การผลิตอาหารสำเร็จรูป ผลิตเมล็ดกาแฟคั่ว บด การถนอมพืช หรือผลไม้ และผลิตภัณฑ์อาหารจำพวกแป้ง⁵⁵²

ตารางที่ 1.9 โรงงานหมวดอุตสาหกรรมอาหารทั้งจำนวนโรงงาน เงินลงทุน และคนงาน

ปี 2564⁵⁵³ กับ ปี 2565⁵⁵⁴

โรงงาน หมวดอุตสาหกรรมอาหาร	ปี 2564	ปี 2565	ความเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
จำนวนโรงงาน	65	69	6.15

⁵⁵¹ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี. (2565). สรุป ความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของจังหวัดอุบลราชธานี ประจำเดือนกันยายน พ.ศ. 2565. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก

<https://ubonratchathani.industry.go.th/th/report2022?textSearch=>

⁵⁵² สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี. (2565). สรุป ความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของจังหวัดอุบลราชธานี ประจำเดือนกันยายน พ.ศ. 2565. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก

<https://ubonratchathani.industry.go.th/th/report2022?textSearch=>

⁵⁵³ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี. (2564). สรุป ความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของจังหวัดอุบลราชธานี ประจำเดือนตุลาคม พ.ศ. 2564. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก

<https://ubonratchathani.industry.go.th/th/report2022?textSearch=>

⁵⁵⁴ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี. (2565). สรุป ความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของจังหวัดอุบลราชธานี ประจำเดือนกันยายน พ.ศ. 2565. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก

<https://ubonratchathani.industry.go.th/th/report2022?textSearch=>

โรงงาน หมวดอุตสาหกรรมอาหาร	ปี 2564	ปี 2565	ความเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
จำนวนเงินลงทุน	1,790.926	1,878.07	4.87
จำนวนคนงาน	2,661	2,906	9.21

ที่มา: ผู้ศึกษาพัฒนาข้อมูลจาก สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบโรงงานงานหมวดอุตสาหกรรมอาหารของปี 2564 กับ ปี 2565 (ตามตารางที่ 1.9) พบว่า ปี 2565 มีการอนุญาตให้ประกอบกิจการและลงทุนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากปี 2564 ทุกประเภท โดยอัตราการเปลี่ยนแปลงของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมอาหารเพิ่มขึ้น อยู่ที่ร้อยละ 6.15 จำนวนเงินลงทุนในอุตสาหกรรมอาหารเพิ่มขึ้น อยู่ที่ร้อยละ 4.87 และอัตราการจ้างงานเพิ่มขึ้น อยู่ที่ร้อยละ 9.21

(4) เศรษฐกิจชุมชน

จังหวัดอุบลราชธานีในปี 2563 มียอดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งสิ้น 8,057 ล้านบาท โดยมียอดจำหน่ายสินค้าในประเทศ มูลค่ากว่า 8,034 ล้านบาท และยอดจำหน่ายสินค้านอกประเทศ 23 ล้านบาท โดยมีจำนวนผลิตภัณฑ์ อยู่ที่ 5,807 ผลิตภัณฑ์ และมีกลุ่มผู้ผลิต 2,602 ราย โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้ผลิตชุมชน 1,804 ราย รองลงมา คือ ผู้ประกอบการรายเดียว 741 ราย และกลุ่มผู้ผลิตวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม 17 ราย ตามลำดับ⁵⁵⁵

ตารางที่ 1.10 มูลค่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนจำแนกตามประเภท พ.ศ. 2563

ประเภทสินค้า	ยอดจำหน่ายสินค้า ในประเทศ (ล้านบาท)	ยอดจำหน่ายสินค้านอก ประเทศ (ล้านบาท)	รวม	ร้อยละ
อาหาร	2,651	7	2,658	32.99
เครื่องดื่ม	1,461	0	1,461	18.13
ผ้าและเครื่องแต่งกาย	1,830	4	1,834	22.76
ของใช้ / ของตกแต่ง/ ของที่ระลึก	1,830	1	1,831	22.73
สมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร	262	11	273	3.39
รวม	8,034	23	8,057	100

ที่มา: สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี (2563)

⁵⁵⁵ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี. (2563). *Big Data จังหวัดอุบลราชธานี*. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม, 2566 จาก <https://ubon.cdd.go.th/bigdata>

เมื่อพิจารณาถึงตารางที่ 7.6 แสดงให้เห็นว่ามูลค่าของการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทสินค้าอาหารของจังหวัดอุบลราชธานีนั้น มีมูลค่าอยู่ถึง 2,658 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 32.99 ของมูลค่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งหมด อาจกล่าวได้ว่า สินค้าประเภทอาหารเป็นสินค้าที่มีความสำคัญต่อการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้มีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น

2.3 ประเด็นปัญหาและความต้องการ แนวนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องต่อการขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ในประเด็นด้านนวัตกรรมอาหาร

จังหวัดอุบลราชธานี มีความได้เปรียบด้านทำเลที่ตั้งและการคมนาคมขนส่งที่สามารถเชื่อมโยงการกระจายสินค้าทางการเกษตรได้สะดวก รวดเร็ว เนื่องจากตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีสามารถติดต่อเป็นประตูการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน และแหล่งอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีความต้องการผลผลิตทางการเกษตรกรรม มีโครงข่ายคมนาคมเชื่อมโยงการเดินทางทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ สามารถขนถ่ายสินค้าการเกษตรไปสู่พื้นที่อื่นได้อย่างสะดวก รวดเร็ว⁵⁵⁶ ตลอดจนเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพดี ได้แก่ ข้าวหอมมะลิและมันสำปะหลัง ซึ่งสามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูงได้ อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาและความต้องการในแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 พ.ศ. 2561-2564 (ฉบับใหม่) ได้ชี้ให้เห็นว่า เกษตรกรยังขาดองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาทั้งระบบการผลิต การแปรรูป การบริหารจัดการ การตลาด เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ จึงส่งผลให้ยังไม่มีสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรใดที่แสดงออกถึงการเป็นศูนย์กลางแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างชัดเจน ดังนั้น ภายใต้แผนพัฒนาจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2566- 2570 (ฉบับทบทวน พ.ศ. 2567) จึงเสนอ ให้มีการบูรณาการงานวิจัยและนวัตกรรมจากภาคส่วนต่าง ๆ ในจังหวัดอุบลราชธานีที่สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์จากแปรรูปทรัพยากรฐานชีวภาพให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง โดยเฉพาะด้านการผลิตหรือแปรรูป ซึ่งเป็นการต่อยอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมจากทรัพยากรชีวภาพให้มี

⁵⁵⁶ สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี, กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. *แผนพัฒนาจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2566- 2570 (ฉบับทบทวน พ.ศ.2567)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม, 2566 จาก <https://www.opsmoac.go.th/ubonratchathani-strategic-files-451991791798>

ประโยชน์สูงสุดคุ้มค่า เป็นการกระจายโอกาสและรายได้แหล่งใหม่ให้กับเกษตรกร และนำไปสู่การยกระดับเป็นผลิตภัณฑ์ประจำจังหวัดอุบลราชธานี (Ubon Premium Products) ได้⁵⁵⁷

ในการพัฒนาต่อยอดโครงสร้างธุรกิจการเกษตรด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มที่เน้นเกษตรคุณภาพสูงและขับเคลื่อนการเกษตรด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม ต่างให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลผลิตทั้งเชิงปริมาณและมูลค่า ตลอดจนความหลากหลายของสินค้าเกษตร ซึ่งกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 ได้มีแนวทางการพัฒนาไปที่ “อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปและเกษตรอินทรีย์เพิ่มมูลค่า” ด้วยเหตุผลที่ว่า แนวโน้มของผู้บริโภคได้ตระหนักถึงความปลอดภัยด้านอาหาร สุขภาพและสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ความต้องการของตลาดผู้บริโภคอาหารอินทรีย์มีทิศทางที่สูงขึ้น จึงเห็นว่าควรส่งเสริมในด้านเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ โดยมีเป้าหมายในการขยายพื้นที่เกษตรอินทรีย์ผ่านผลผลิตทางการเกษตรหลักของจังหวัดอุบลราชธานี ไม่ว่าจะเป็น ข้าวหอมมะลิ มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน พริกหอม กระเทียม เงาะ ทุเรียน เป็นต้น⁵⁵⁸ แต่ยังคงมีข้อจำกัดที่ว่าหน่วยงานที่กำกับดูแลด้านอาหารปลอดภัยมีไม่เพียงพอ ผลิตภัณฑ์แปรรูปการเกษตรไม่มีคุณภาพและไม่มีตลาดรองรับ ตลอดจนเกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดแรงจูงใจ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการหลักการปฏิบัติและความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ อีกทั้งการขับเคลื่อนด้านเกษตรอินทรีย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการตรวจรับรองมาตรฐานทั้งในประเทศและมาตรฐานสากล มีความจำเป็นต้องใช้หน่วยตรวจรับรองภายนอก มลนิธิต่าง ๆ และภาคีเครือข่ายร่วมดำเนินการภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องในการได้รับการรับรองมาตรฐาน จึงมีความต้องการให้ภาครัฐส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้ได้มาตรฐานเพิ่มขึ้น ซึ่งจะเป็นอีกกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่ออนาคตให้เติบโตอย่างยั่งยืน⁵⁵⁹

นอกจากนี้ การปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจไปสู่รูปแบบใหม่ ที่เรียกว่า “การพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว (BCG Economy)” จะช่วยต่อยอด

⁵⁵⁷ สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี, กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. *แผนพัฒนาจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2566- 2570 (ฉบับทบทวน พ.ศ.2567)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม, 2566 จาก <https://www.opsmoac.go.th/ubonratchathani-strategic-files-451991791798>

⁵⁵⁸ สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2. (2559). *แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 พ.ศ. 2561- 2564 (ฉบับใหม่)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มกราคม, 2566 จาก <http://www.osmnortheast-s2.moi.go.th/ub/index.php/plan/plan4-year/%E0%B8%9E-%E0%B8%A8-2561-2564/70-%E0%B8%9E-%E0%B8%A8-2561-2564.html>

⁵⁵⁹ สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี, กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. *แผนพัฒนาจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2566- 2570 (ฉบับทบทวน พ.ศ.2567)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม, 2566 จาก <https://www.opsmoac.go.th/ubonratchathani-strategic-files-451991791798>

จุดแข็งของจังหวัดให้มูลค่าเพิ่มขึ้น ทั้งในด้านความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยอาศัยกลไกวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่มีมูลค่าสูง และเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจจาก “ทำมากแต่ได้น้อย” ไปสู่ “ทำน้อยแต่ได้มาก” อาจกล่าวได้ว่า BCG Economy Model จะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนจังหวัดอุบลราชธานีให้เติบโต กระจ่ายโอกาส กระจ่ายรายได้ นำความมั่งคั่งสู่ชุมชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึง และมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืน⁵⁶⁰

จากสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ข้างต้น จึงทำให้ส่วนราชการในพื้นที่ได้มีการกำหนดแนวนโยบายและยุทธศาสตร์ เพื่อขับเคลื่อนในการส่งเสริมและพัฒนาผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอาหารให้มีขีดความสามารถทางการแข่งขันผ่านการส่งเสริมทางด้านวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้สูงขึ้น ดังเห็นได้จาก แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 พ.ศ. 2561- 2564 (ฉบับใหม่) ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาไว้ 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ ประเด็นที่ 1 การเกษตรอุตสาหกรรมที่เชื่อมโยงกับกระบวนการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการเกษตร ประเด็นที่ 2 การเกษตรอินทรีย์ เพื่อตอบสนองความต้องการสินค้าอินทรีย์และอาหารปลอดภัย ซึ่งสินค้าเกษตรอินทรีย์สามารถนำไปแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าต่อไปได้ และประเด็นที่ 3 การสร้างตลาดให้กับสินค้าเกษตรแปรรูป ตลอดจนสร้างศักยภาพทางการตลาดของสินค้าเกษตรแปรรูปด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสม จึงได้มีการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การเพิ่มมูลค่าข้าวหอมมะลิ พืชเศรษฐกิจ ปศุสัตว์ และประมง ด้วยอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปและมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ ผ่านการดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการหนุนเสริมพัฒนานวัตกรรมอาหาร เช่น โครงการพัฒนาเทคโนโลยีนวัตกรรมและส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตร โครงการส่งเสริมสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการแปรรูปสินค้าเกษตรและสร้างผู้ประกอบการใหม่⁵⁶¹ หรืออย่างแผนพัฒนาจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2566- 2570 (ฉบับทบทวน พ.ศ.2567) ที่ได้กำหนดประเด็นการพัฒนาที่ 2 การส่งเสริมเกษตรปลอดภัยมูลค่าสูง โดยมีแนวทางการพัฒนาผ่านการส่งเสริมการผลิตการแปรรูปและบริหารจัดการสินค้าเกษตรมูลค่าสูงสู่สากล เช่น โครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการผลิตและแปรรูปสินค้าเกษตรแบบครบวงจรเพื่อ

⁵⁶⁰ สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี, กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. *แผนพัฒนาจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2566- 2570 (ฉบับทบทวน พ.ศ.2567)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม, 2566 จาก <https://www.opsmoac.go.th/ubonratchathani-strategic-files-451991791798>

⁵⁶¹ สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2. (2559). *แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 พ.ศ. 2561- 2564 (ฉบับใหม่)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มกราคม, 2566 จาก <http://www.osmnortheast-s2.moi.go.th/ub/index.php/plan/plan4-year/%E0%B8%9E-%E0%B8%A8-2561-2564/70-%E0%B8%9E-%E0%B8%A8-2561-2564.html>

ยกระดับเกษตรกร และวิสาหกิจชุมชนสู่การเป็นเกษตรกรอินทรีย์ตามแนวทาง BCG Economy โครงการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยมูลค่าสูง เป็นต้น และประเด็นการพัฒนาที่ 3 การส่งเสริมเศรษฐกิจชีวภาพ โดยมีแนวทางการพัฒนาด้วยการสร้างผลิตภัณฑ์มูลค่าสูงเพื่อเป็นผลิตภัณฑ์หลักของจังหวัดอุบลราชธานี (Ubon Premium Products) ด้วยงานวิจัยและนวัตกรรม เช่น โครงการเสริมสร้างองค์ความรู้ในการนำเทคโนโลยีนวัตกรรมเพื่อการแปรรูปและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรฐานชีวภาพ เป็นต้น นอกจากนี้ แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี (พ.ศ. 2566 – 2570) ฉบับทบทวน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ได้มีการกำหนดประเด็นการพัฒนาที่ 1 ส่งเสริมการผลิต การแปรรูปและบริหารจัดการสินค้าเกษตรสู่สินค้าเกษตรมูลค่าสูง โดยมีจุดเน้นไปที่เพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรไปสู่อุตสาหกรรมอาหารตามแนวทาง BCG Economy เช่น โครงการพัฒนาศักยภาพกระบวนการผลิตสินค้าเกษตร โครงการส่งเสริมการปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าเกษตรไปสู่สินค้า ชนิดใหม่ตามศักยภาพพื้นที่ และประเด็นการพัฒนาที่ 3 เพิ่มความสามารถในการแข่งขันภาคการเกษตรด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อนำไปสู่เกษตรอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่งเสริมการนำงานวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ เพื่อผลิตสินค้าเกษตรมูลค่าสูง เช่น พัฒนาศักยภาพแก่เกษตรกรรุ่นใหม่ด้านการแปรรูปอาหารด้วยเทคโนโลยีนวัตกรรมและส่งเสริมการตลาดผู้ประกอบการรายใหม่ เป็นต้น⁵⁶² ตลอดจนแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาด้านที่ 1 เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยมีจุดเน้นไปที่การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์โดยการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม ตลอดจนปรับปรุงกระบวนการผลิตเพื่อลดต้นทุน และเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการภาคอุตสาหกรรมการผลิตและวิสาหกิจชุมชนให้ได้รับการรับรองมาตรฐานและคุณภาพพร้อมเข้าถึงแหล่งเงินทุน เช่น โครงการแปรรูปสินค้าเกษตรอุตสาหกรรม 1 จังหวัด 1 ชุมชน (One Province One Argo-Industrial Community : OPOAI-C)⁵⁶³

⁵⁶² สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี. (2565). *แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี (พ.ศ. 2566 – 2570) ฉบับทบทวน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม, 2566 จาก <https://www.opsmoac.go.th/ubonratchathani-strategic-preview-451991791797>

⁵⁶³ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี. (2566). *แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม, 2566 จาก <https://ubonratchathani.industry.go.th/th/https-ubonratchathani-industry-go-th-th-cms-of-138>

3. บริบททั่วไปของจังหวัดเชียงใหม่

3.1 ข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ

จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 ประกอบด้วยเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน สำหรับจังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ทั้งหมด 12,566,911 ไร่ มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 1 ของภาคเหนือ และเป็นอันดับ 2 ของประเทศ รองมาจากจังหวัดนครราชสีมา พื้นที่โดยทั่วไปของจังหวัดเชียงใหม่มีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาและป่าละเมาะ มีที่ราบอยู่ตอนกลางตามสองฟากฝั่งแม่น้ำปิง มีภูเขาสูงที่สุดในประเทศไทย คือ "ดอยอินทนนท์" โดยมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 2,565 เมตร สภาพพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ พื้นที่ภูเขา ประมาณร้อยละ 80 ของพื้นที่จังหวัด เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารไม่เหมาะต่อการเพาะปลูก และพื้นที่ราบลุ่มน้ำและที่ราบเชิงเขา ทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ ได้แก่ ที่ราบลุ่มน้ำสาละวิน ลุ่มน้ำกก-โขง และลุ่มน้ำปิง เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการเกษตร สำหรับอาณาเขตติดต่อพื้นที่ใกล้เคียง มีดังนี้

ทิศเหนือ ติดรัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา (The Republic of the Union of Myanmar)

ทิศใต้ ติดอำเภอสามเงา อำเภอแม่ระมาด อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

ทิศตะวันออก ติดอำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอแม่สรวย อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย, อำเภอเมืองปาน อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง, อำเภอบ้านธิ อำเภอเมืองลำพูน อำเภอป่าซาง อำเภอเวียงหนองล่อง อำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน

ทิศตะวันตก ติดอำเภอป่าเย็บ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียง อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.2 ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ

(1) มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Province Product: GPP)

ตามรายงานผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดแบบปริมาณลูกโซ่ ฉบับ พ.ศ. 2564 (Gross Regional and Provincial Product) ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ⁵⁶⁴ ปี 2564 จังหวัด

⁵⁶⁴ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดแบบปริมาณลูกโซ่ ฉบับ พ.ศ. 2564 (Gross Regional and Provincial Product). สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม, 2566 จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=13913&filename=gross_regional

เชียงใหม่ มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) เท่ากับ 239, 749 ล้านบาท และมีผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัว (GPP per capital) เท่ากับ 133,306 บาทต่อปี อยู่ลำดับที่ 30 ของประเทศ

(2) ข้อมูลทางด้านผลผลิตและสินค้าเศรษฐกิจการเกษตร

จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่เกษตรกรรม 2,980,973 ไร่ (23.74% ของพื้นที่ทั้งจังหวัด) จำแนกเป็น ไม้ผล 656,143 ไร่ (22.01%) ข้าว 562,843 ไร่ (18.88%) พืชไร่ 251,129 ไร่ (8.42%) พืชผัก สมุนไพร 112,831 ไร่ ไม้ยืนต้น 94,928 ไร่ ไม้ดอกไม้ประดับ 2,550 ไร่ และ อื่น ๆ (แหล่งน้ำ ปศุสัตว์ ประมง ฟุ้งหญ้าฯ) 1,300,549 ไร่ (43.63%) โดยสินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรด้านพืชที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ หากพิจารณาจากปริมาณผลผลิตสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ลำดับที่ 1 ข้าวนาปี 352,621 ตัน รองลงมาคือ ลำไย (ในฤดู) 1,200.81 285,170 และ ส้ม 156,018 ตัน ตามลำดับ⁵⁶⁵ (ตามตารางที่ 1.11) ส่วนสินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรด้านประมง เมื่อพิจารณาจากมูลค่าการผลิตสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ลำดับที่ 1 ปลาพืชม/นิลแดง 78.91 ล้านบาท รองลงมาคือ ปลานิล 26.73 ล้านบาท และปลาไน 22.27 ล้านบาท ตามลำดับ⁵⁶⁶ (ตามตารางที่ 1.12) ตลอดจนสินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรด้านปศุสัตว์ที่สำคัญ เมื่อพิจารณาจากมูลค่าการผลิตสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ลำดับที่ 1 โคเนื้อ 2,362 ล้านบาท รองลงมาคือ สุกร 1,866 ล้านบาท และโคนม 1,515 ล้านบาท ตามลำดับ ตามลำดับ⁵⁶⁷ (ตามตารางที่ 1.13) ซึ่งผลผลิตหลักทั้ง 9 ผลผลิตนั้น เป็นผลิตผลทางการเกษตรที่เป็นวัตถุดิบหลักที่ใช้ในอุตสาหกรรมอาหาร

ตารางที่ 1.11 สินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรที่สำคัญด้านพืชของจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2565

ชนิดพืช	จำนวนครัวเรือน เกษตรกร (ราย)	พื้นที่ (ไร่)		ผลผลิต	
		ยืนต้น	ให้ผล	ปริมาณ (ตัน)	เฉลี่ย/ไร่ (กก./ไร่)
ลำไย (ในฤดู)	68,520	332,556	323,322	285,170	882
ลำไย (นอกฤดู)	20,000	122,723	122,723	151,686	1,236

⁵⁶⁵ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่. (2566). ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2566. สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม, 2566 จาก <https://www.opsmoac.go.th/chiangmai-dwl-preview-412991791924>

⁵⁶⁶ สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2566-2570) ฉบับทบทวนปี พ.ศ. 2567. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม, 2566 จาก <https://art-culture.cmu.ac.th/public/img/uploadfile/1681974708-a9d9hzqir5.pdf>

⁵⁶⁷ สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2566-2570) ฉบับทบทวนปี พ.ศ. 2567. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม, 2566 จาก <https://art-culture.cmu.ac.th/public/img/uploadfile/1681974708-a9d9hzqir5.pdf>

ชนิดพืช	จำนวนครัวเรือน เกษตรกร (ราย)	พื้นที่ (ไร่)		ผลผลิต	
		ยืนต้น	ให้ผล	ปริมาณ (ตัน)	เฉลี่ย/ไร่ (กก./ไร่)
มะม่วง	11,780	72,757	66,928	65,332	976
ลิ้นจี่	3,300	43,865	43,563	20,605	473
ส้ม	2,538	38,192	35,263	156,018	4,424
สตอเบอรี่	1,000	-	8,899	22,383	2,515
กาแฟ	9,349	34,041	23,771	5,177	370
ข้าว (นาปี)	79,677	-	562,843	352,621	643
ข้าว (นาปรัง)	13,170	-	118,403	82,717	693
กระเทียม	3,382	-	21,519	68,630	3,189
หอมแดง	2,334	-	9,406	30,264	3,218
หอมหัวใหญ่	1,406	-	6,255	27,431	4,385

ที่มา: สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่. (ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม พ.ศ. 2566)

ตารางที่ 1.12 สินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรที่สำคัญด้านประมงของจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2564

ชนิดสัตว์	จำนวนเกษตรกร (ราย)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ราคาเฉลี่ย (บาท/หน่วย)	มูลค่าผลผลิต (บาท)
ปลาตะเพียน/นิลแดง	158	986,425	80	78,914,000
ปลานิล	5,780	1,974,867	60	26,734,535
ปลาไน	49	445,579	50	22,278,950

ที่มา : สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ (2566)

ตารางที่ 1.13 สินค้าทางเศรษฐกิจการเกษตรที่สำคัญด้านปศุสัตว์ของจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2564

ชนิดสัตว์	ปี 2566		
	ปริมาณการผลิต (ตัว/ปี)	ราคา (บาท/หน่วย)	มูลค่าผลผลิต (บาท)
สุกร (ตัว)	382,975	6,400	1,866,400,000
กระบือ	53,167	50,000	303,500,000
โคเนื้อ	164,121	45,000	2,362,500,000
โคนม	53,089	18 บาท/กก.	1,515,000,001
ไก่	62,936	53	240,150,383
ฟุ้งพันธุ์ (ฟาร์ม)	179	90 บาท/กก.	140,661,000
รวม	100,306	8,102,450	6,428,211,384

ที่มา : สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ (2566)

นอกจากนี้ จังหวัดเชียงใหม่มีสินค้าเกษตรที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ของจังหวัดเชียงใหม่ จากกรมทรัพย์สินทางปัญญา ได้แก่ ข้าวก่ำดอยสะเก็ด กาแฟพันธุ์อาราบิกา และ กาแฟเทพเสด็จ

(3) ข้อมูลด้านอุตสาหกรรมอาหาร

จากรายงานความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของจังหวัดเชียงใหม่ ประจำเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2565 ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ มีโรงงานที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการ (สะสม) ณ วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2565 จำนวน 1,007 โรงงาน เงินลงทุนรวม 33,660.37 ล้านบาท และมี จำนวนคนงาน 31,895 คน⁵⁶⁸ ได้ตั้งตารางที่ 1.14

ตารางที่ 1.14 โรงงานที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการ (สะสม) ของจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2563-2565

ปี	จำนวนโรงงาน (โรง)	จำนวนเงินทุน(ล้านบาท)	จำนวนคนงาน(คน)
2565	1,007	33,660.37	31,895
2564	973	31,766.96	31,599
2563	1,018	29,823.62	32,518

ที่มา: สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ (ข้อมูล ณ วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2565 วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2564 วันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2563)

อย่างไรก็ตาม จากความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สาขาอุตสาหกรรมที่มีการลงทุนมากที่สุด 3 อันดับแรกของจังหวัด ในปี 2565 ได้แก่ อุตสาหกรรมอื่น ๆ⁵⁶⁹ อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์จากพืช และอุตสาหกรรมอาหาร ตามลำดับ ซึ่ง อุตสาหกรรมอาหารที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย การผลิตเกี่ยวกับการแปรรูปผักและผลไม้ การแช่แข็งทุกชนิด การผลิตใบชาแห้งและใบชาผงไม่สำเร็จรูป แปรรูปรังนกนางแอ่น ทำเส้นก๋วยเตี๋ยวและเส้นหมี่ การผลิตและจำหน่ายเบเกอรี่ ผลิตน้ำแข็ง ผลิตภัณฑ์จากผึ้ง เป็นต้น⁵⁷⁰

⁵⁶⁸ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่. (2565). รายงานความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของจังหวัดเชียงใหม่ประจำเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2565. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก <https://chiangmai.industry.go.th/th/cms-of-20649>

⁵⁶⁹ กิจการขุดดิน ดูดทราย การโม่และบดย่อยหิน ห้างเย็น ซักอบรีดเสื้อผ้า ผลิตพลังงานไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ เป็นต้น

⁵⁷⁰ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่. (2563). รายงานความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของจังหวัดเชียงใหม่ ประจำเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก <https://chiangmai.industry.go.th/th/cms-of-20649>

ตารางที่ 1.15 โรงงานหมวดอุตสาหกรรมอาหารทั้งจำนวนโรงงาน เงินลงทุน และคนงาน ปี 2563 - ปี 2565

โรงงาน หมวดอุตสาหกรรมอาหาร	ปี 2563 ⁵⁷¹	ปี 2564 ⁵⁷²	ปี 2565	ความ เปลี่ยนแปลงเฉลี่ย (ร้อยละ)
จำนวนโรงงาน (โรง)	158	164	168	3.12
จำนวนเงินลงทุน (ล้านบาท)	5,956.51	6,120.41	6,332	3.10
จำนวนคนงาน (คน)	6,625	6,671	6,819	1.46

ที่มา: ผู้ศึกษาพัฒนาข้อมูลจาก สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ (ข้อมูล ณ วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2565 วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2564 วันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2563)

เมื่อกลับมาพิจารณาเฉพาะหมวดอุตสาหกรรมอาหารตั้งแต่ปี 2563- ปี 2565 (ตามตารางที่ 1.15) มีแนวโน้มในการเคลื่อนไหวการลงทุนที่มีความเปลี่ยนแปลงโดยรวมเพิ่มขึ้น พบว่า มีโรงงานที่ได้รับอนุญาตประกอบกิจการใหม่เพิ่มขึ้น อยู่ที่ร้อยละ 3.12 และจำนวนเงินลงทุนที่เพิ่มขึ้น อยู่ที่ร้อยละ 3.10 ส่วนอัตราการจ้างงานมีความเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย อยู่ที่ร้อยละ 1.46

(4) เศรษฐกิจชุมชน

จังหวัดเชียงใหม่ ในปี 2563 มียอดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งสิ้น 18,105 ล้านบาท โดยมียอดจำหน่ายสินค้าในประเทศ มูลค่ากว่า 17,213 ล้านบาท และยอดจำหน่ายสินค้านอกประเทศ 892 ล้านบาท โดยมีจำนวนผลิตภัณฑ์ อยู่ที่ 6,880 ผลิตภัณฑ์ และมีกลุ่มผู้ผลิต 2,489 ราย โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการรายเดียว 1,403 ราย รองลงมา คือ กลุ่มผู้ผลิตชุมชน 986 ราย และกลุ่มผู้ผลิตวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม 97 ราย ตามลำดับ⁵⁷³

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁵⁷¹ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่. (2564). รายงานความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของจังหวัดเชียงใหม่ ประจำเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2564. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก <https://chiangmai.industry.go.th/th/cms-of-20649>

⁵⁷² สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่. (2565). รายงานความเคลื่อนไหวการลงทุนอุตสาหกรรมของจังหวัดเชียงใหม่ประจำเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2565. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม, 2566 จาก <https://chiangmai.industry.go.th/th/cms-of-20649>

⁵⁷³ กระทรวงมหาดไทย, กรมการพัฒนาชุมชน, ศูนย์สารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชน (2563). ข้อมูลยอดจำหน่ายสินค้า OTOP. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม, 2566 จาก <https://pdoc.cdd.go.th/portal/index.html>

ตารางที่ 1.16 มูลค่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนจำแนกตามประเภท พ.ศ. 2563

ประเภทสินค้า	ยอดจำหน่ายสินค้า ในประเทศ (ล้านบาท)	ยอดจำหน่ายสินค้านอก ประเทศ (ล้านบาท)	รวม	ร้อยละ
อาหาร	5,889	300	6,189	34.18
เครื่องดื่ม	2,063	88	2,151	11.88
ผ้าและเครื่องแต่งกาย	3,673	281	3,954	21.84
ของใช้ / ของตกแต่ง/ ของที่ระลึก	4,460	200	4,660	25.74
สมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร	1,128	23	1,151	6.36
รวม	17,213	892	18,105	100

ที่มา: ศูนย์สารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2563)

เมื่อพิจารณาถึงตารางที่ 1.16 แสดงให้เห็นว่ามูลค่าของการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทสินค้าอาหารของจังหวัดเชียงใหม่มีมูลค่าอยู่ถึง 6,189 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 34.18 ของมูลค่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งหมด อาจกล่าวได้ว่า สินค้าประเภทอาหารเป็นสินค้าที่มีความสำคัญต่อการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้มีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น

3.3 ประเด็นปัญหาความต้องการ แนวนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องต่อการขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ในประเด็นด้านนวัตกรรมอาหาร

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดภัยที่มีความมั่นคงทางอาหาร โดยมีสินค้าเกษตรอินทรีย์ด้านพืชที่หลากหลายและครอบคลุมต่อการบริโภค⁵⁷⁴ รวมไปถึงมีศูนย์กลางทางการศึกษาที่มีผลงานวิจัยและพัฒนาสามารถสร้างองค์ความรู้ทางเทคโนโลยีที่มีศักยภาพเอื้อต่อการพัฒนาพื้นที่ เช่น อุทยานวิทยาศาสตร์ภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่มีองค์ความรู้และเทคโนโลยีในกระบวนการผลิตการเกษตรและสร้างมูลค่าเพิ่มด้านผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูปและบ่มเพาะผู้ประกอบการ เป็นต้น จึงทำให้พื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาด้านเกษตรอินทรีย์โดยเฉพาะพืชผักและผลิตภัณฑ์อาหารที่มีมูลค่าสูง เช่น อาหารฟังก์ชัน (Function Food) เป็นต้น⁵⁷⁵ แม้พื้นที่จะ

⁵⁷⁴ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่. (2564). *แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2566 – 2570)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม, 2566 จาก <https://www.opsmoac.go.th/chiangmai-strategic-preview-432791791792>

⁵⁷⁵ กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1. *แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 (พ.ศ. 2566-2570)*. . สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม, 2566 จาก http://www.osmnorth-n1.moi.go.th/new/detail.php?type=news&id_=6

มีศักยภาพและมีความได้เปรียบดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่ยังคงมีข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารและการพัฒนานวัตกรรมอาหารให้มีมูลค่าสูงขึ้น ดังเห็นได้จาก การวิเคราะห์สภาพปัญหาของพื้นที่ พบว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรยังอยู่ในระดับที่ต่ำ เนื่องจากเกษตรกรขาดองค์ความรู้ด้านการแปรรูปและการตลาดสินค้าเกษตร การแปรรูปที่ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน รวมไปถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านการแปรรูปที่ไม่ตอบโจทย์อุตสาหกรรม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนขาดองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่จะนำมาต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้ตรงตามความต้องการของตลาด รวมถึงการยกระดับผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสากล⁵⁷⁶ นอกจากนี้ แรงกดดันจากมาตรการกีดกันที่ไม่ใช่ภาษีเพิ่มขึ้น เช่น มาตรฐานการผลิตสินค้า มาตรฐานด้านความสะอาดและสุขอนามัย มาตรฐานแรงงาน มาตรฐานสิ่งแวดล้อม และมาตรฐานด้านทรัพย์สินทางปัญญา ถือเป็นข้อจำกัดและอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารและการพัฒนานวัตกรรมอาหารในพื้นที่ด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม จากแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 (พ.ศ. 2566-2570)⁵⁷⁷ ได้กล่าวถึงความต้องการจากประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐต่อการยกระดับพื้นที่เศรษฐกิจนวัตกรรมอาหารภาคเหนือมุ่งสู่การเป็นฐานการผลิตเกษตรกรรมเกษตรแปรรูปมูลค่าเพิ่มสูง (Next Northern Thailand Food Valley : High Value Agro Industry Base) ไว้หลากหลายประเด็น กล่าวคือ

ประเด็นแรก รัฐบาลควรประกาศให้พื้นที่ภาคเหนือเป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปมูลค่าเพิ่มสูง เน้นการผลิตอาหารเพื่อสุขภาพ (Healthy Food) อาหารเพื่อคุณประโยชน์ (Functional Food) และอาหารสำหรับผู้สูงอายุ (Aging Food) โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่

ประเด็นที่สอง สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ควรพิจารณาออกมาตรการส่งเสริมให้เกิดการลงทุนอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปที่มีการใช้เทคโนโลยีและ

⁵⁷⁶ สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. *แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2566-2570) ฉบับทบทวนปี พ.ศ. 2567*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม, 2566 จาก <https://art-culture.cmu.ac.th/public/img/uploadfile/1681974708-a9d9hzqir5.pdf>

⁵⁷⁷ กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1. *แผนพัฒนาจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 (พ.ศ. 2566-2570)*. . สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม, 2566 จาก http://www.osmnorth-n1.moi.go.th/new/detail.php?type=news&id_=6

นวัตกรรมในพื้นที่ภาคเหนือ เช่น มาตรการทางด้านภาษี และการนำเข้าเครื่องมือเครื่องจักร เป็นกรณีพิเศษ

ประเด็นที่สาม หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงอุตสาหกรรม สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) สถาบันการเงิน (ธ.ก.ส., ออมสิน, SME Bank) กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พิจารณาออกมาตรการส่งเสริมให้เกิดการสร้างนักรุกกิจการเกษตร (Food Startup) โดยให้การสนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ (Soft Loan) การสนับสนุนเครื่องมือเครื่องจักรที่ทันสมัยในการผลิต (Pilot Plant) และการเชื่อมโยงการตลาดเป้าหมาย โดยเฉพาะตลาดออนไลน์ (Digital Marketing) เป็นต้น

ประเด็นที่สี่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ควรพิจารณาการจัดกิจกรรมเชื่อมโยงทางการตลาดในลักษณะ Business Matching กับประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GMS) กลุ่มประเทศ CLMV รวมทั้งระเบียบเศรษฐกิจ หลวงพระบาง อินโดจีน เมาะลำไย (LIMEC) รวมทั้งการจัดงานแสดงศักยภาพผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปมูลค่าเพิ่มสูงของภาคเหนือระดับนานาชาติ (International Northern Thailand Food Valley)

จากสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ข้างต้น จึงทำให้ส่วนราชการในพื้นที่มีการกำหนดแนวนโยบายและยุทธศาสตร์ เพื่อขับเคลื่อนในการส่งเสริมและพัฒนาผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอาหารให้มีขีดความสามารถทางการแข่งขันผ่านการส่งเสริมทางด้านวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อให้เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น ดังเห็นได้จาก แผนพัฒนา กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 (พ.ศ. 2566-2570) ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาสำคัญที่สนับสนุนและสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของประเทศโดยกลุ่มอาหาร เกษตร เทคโนโลยีชีวภาพ เป็น 1 ใน 3 กลุ่มที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 ให้ความสนใจ จึงได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารไว้ 2 ประเด็นการพัฒนา ได้แก่ ประเด็นการพัฒนาที่ 2 การพัฒนาเศรษฐกิจมูลค่าสูงด้วยการส่งออกสินค้าและบริการนอกพื้นที่ ด้วยการส่งเสริมอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปอาหารมูลค่าสูง (NTFV) ผ่านการเชื่อมโยงอัตลักษณ์ล้านนาผาสานเทคโนโลยีนวัตกรรม (High Touch High Value) ตลอดห่วงโซ่คุณค่า เพื่อตอบสนองตลาดในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านและ AEC บนความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา เช่น โครงการพัฒนาศูนย์กลางอุตสาหกรรมและธุรกิจกาแฟในภูมิภาค ระยะที่ 2 (Lanna Coffee Hub Phase II) เป็นต้น และประเด็นการพัฒนาที่ 3 การพัฒนาเศรษฐกิจเกษตรสร้างสรรค์ ด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลผลิต การเกษตรและผลิตภัณฑ์การเกษตร เช่น โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่เกษตร

สร้างสรรค์ เป็นต้น⁵⁷⁸ ส่วนแผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2566-2570) ฉบับทบทวนปี พ.ศ. 2567 ได้กำหนดตำแหน่งการพัฒนา (positioning) เป็น “เมืองแห่งเกษตรปลอดภัยและเกษตรแปรรูปมูลค่าสูง : Northern Food Valley” โดยกำหนดประเด็นการพัฒนาที่ 2 การขับเคลื่อนเกษตรเพิ่มมูลค่าและเกษตรแปรรูปมูลค่าสูง ภายใต้ BCG Model มีแนวทางการพัฒนาไปส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า และพัฒนาช่องทางการตลาดสมัยใหม่ และประเด็นการพัฒนาที่ 3 การยกระดับการค้าการลงทุนบนฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) นวัตกรรม (Innovation) และการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) โดยมีแนวทางการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ พัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน ส่งเสริมการตลาดและเชื่อมโยงการค้าในระดับสากล เช่น โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารผู้สูงอายุ (Food Innovation for Anti-aging)⁵⁷⁹ นอกจากนี้ แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2566 – 2570) ได้มีการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 : เพิ่มความสามารถในการแข่งขันภาคการเกษตรด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม เช่น โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารมูลค่าสูงเพื่อตอบสนองความต้องการในตลาดระดับสากล⁵⁸⁰ ตลอดจนแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2566 ได้มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาด้านที่ 1 ส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมาย (S-Curve และ New S-Curve) ให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้วยเช่นกัน⁵⁸¹

⁵⁷⁸ กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1. *แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 (พ.ศ. 2566-2570)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม, 2566 จาก http://www.osmnorth-n1.moi.go.th/new/detail.php?type=news&id_=6

⁵⁷⁹ สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. *แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2566-2570) ฉบับทบทวนปี พ.ศ. 2567*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม, 2566 จาก <https://art-culture.cmu.ac.th/public/img/uploadfile/1681974708-a9d9hzqir5.pdf>

⁵⁸⁰ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่. (2564). *แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2566 – 2570)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม, 2566 จาก <https://www.opsmoac.go.th/chiangmai-strategic-preview-432791791792>

⁵⁸¹ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่. (2566). *แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2566*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม, 2566 จาก https://chiangmai.industry.go.th/th/cms-of-442/download?did=207213&filename=MIND+Chiang+Mai+Plan+66.pdf&mid=11288&mkey=m_document&lang=th&url=%2Fweb-upload%2F4xceb3b571ddb70741ad132d75876bc41d%2Fm_document%2F11288%2F84000%2Ffile_download%2F95343e83acd9fdccada5dd46d3421b6.pdf

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	น.ส.ศรัญญา ปานเจริญ
วัน เดือน ปี เกิด	21 เมษายน 2532
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2553 สังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2558 รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาบริหารรัฐกิจ) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผลงานตีพิมพ์	สุนิสา ช่อแก้ว และ ศรัญญา ปานเจริญ. 2565. โลกของการทำงานกับความสามารถในการมีงานทำของว่าที่บัณฑิตจบใหม่เจนเนอเรชันแซด (World of Work and Employability: A Case Study of Generation Z – Graduates). วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2565). ศรัญญา ปานเจริญ. 2564. จุดต่าง จุดร่วมในบทบาทของผู้ผลักดันนโยบายและนายหน้านโยบาย. วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564). ศรัญญา ปานเจริญ. 2564. ความเสี่ยงของแรงงานในดิจิทัลแพลตฟอร์ม เบื้องหลังอาชีพพนักงานส่งอาหาร. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564). ศรัญญา ปานเจริญ และ สุนิสา ช่อแก้ว. 2560. แนวโน้มการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในวิชาชีพครูช่างอุตสาหกรรม (พ.ศ.2559-2569). วารสารปริชาต ปีที่ 30 ฉบับที่ 1 :75-93. ศรัญญา ปานเจริญ และ สุนิสา ช่อแก้ว. 2559. แนวโน้มความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ และการสนับสนุนของรัฐต่อการผลิตและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในวิชาชีพครูช่างอุตสาหกรรม (พ.ศ.2559-2569). วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 :23-33.
รางวัลที่ได้รับ	รางวัลชนะเลิศการประกวดวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาเครือข่ายพัฒนาบริหารศาสตร์ สาขารัฐประศาสนศาสตร์ ประจำปี 2559 โดยมีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เป็นผู้มอบรางวัล